

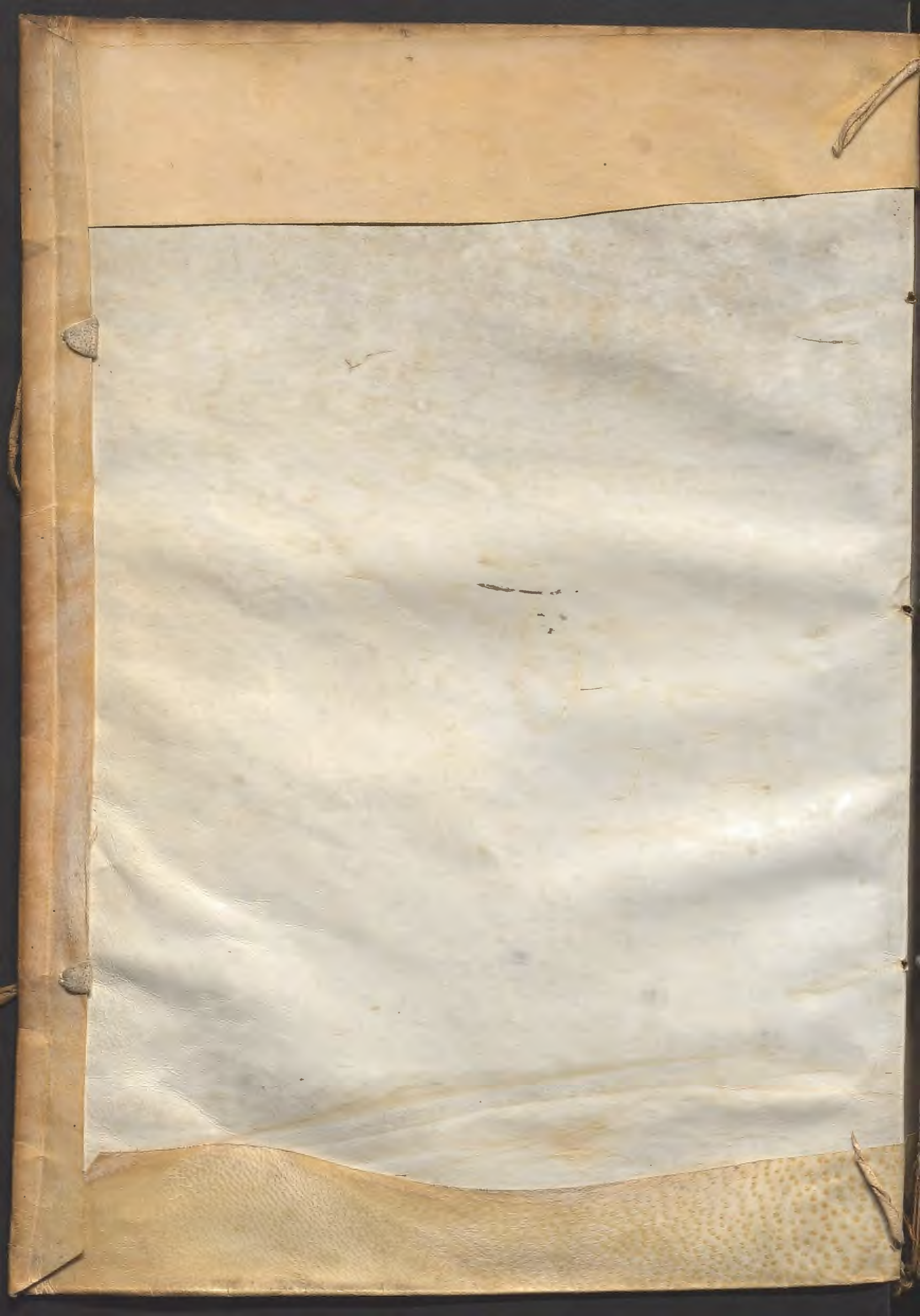
261. 5. 11
M. 1111

Alexandro

Sancti Spiritus

23
50

Estim

D-23-50

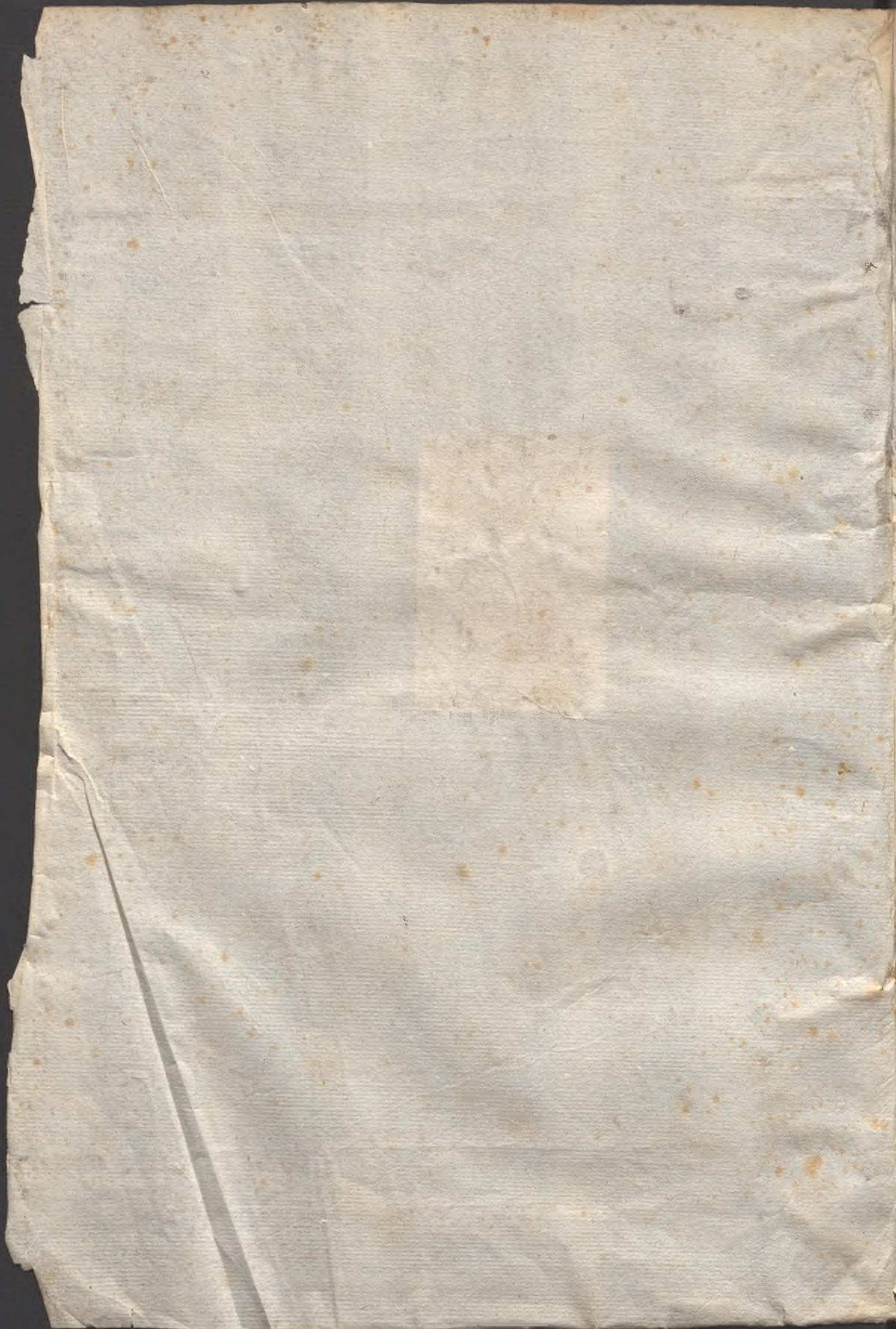
32-2

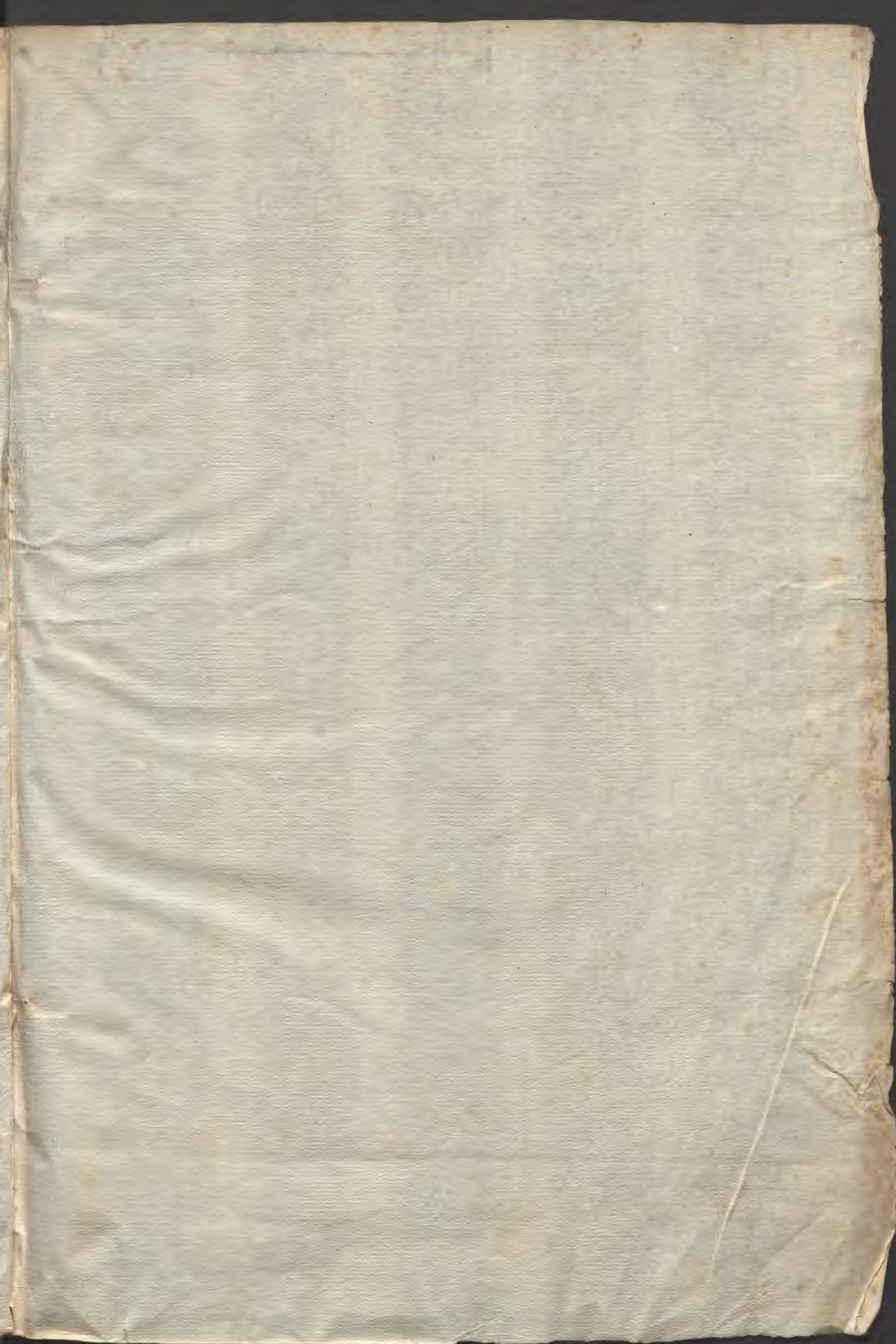
BIBLIOTECA
DE LA
UNIVERSIDAD
Y PROVINCIA
DE
ZARAGOZA

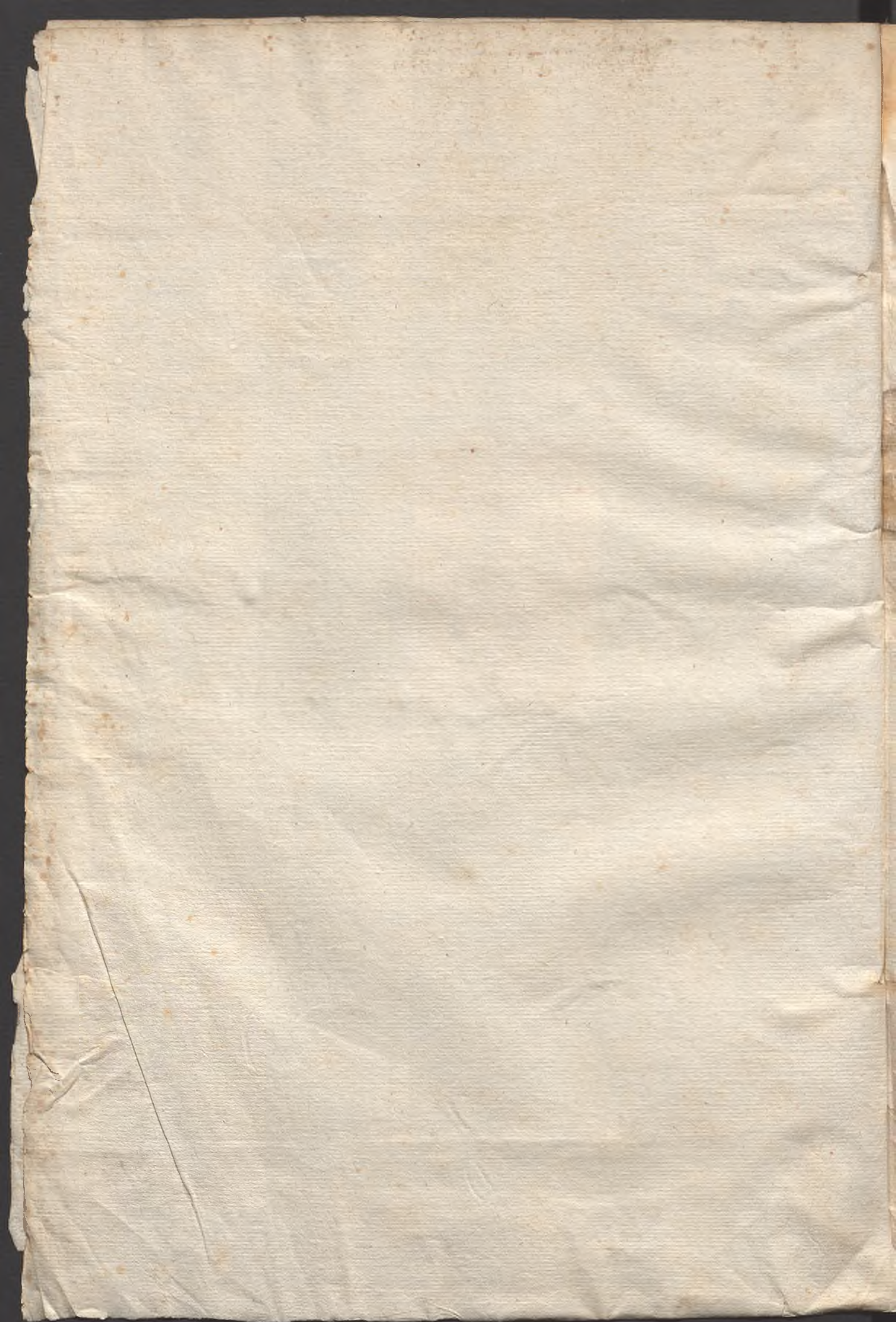
Nº 2113

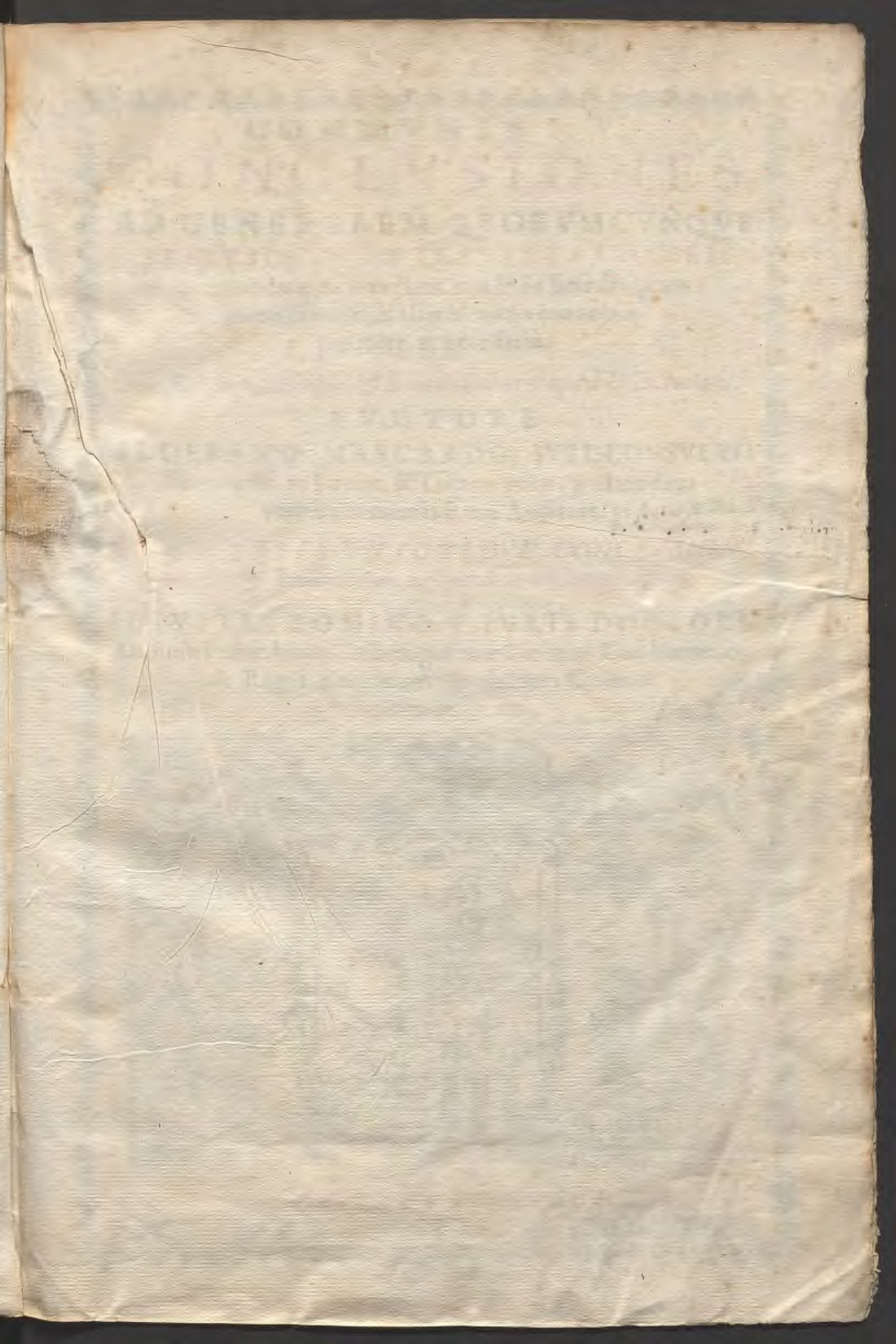
Est. 12 Tab 4

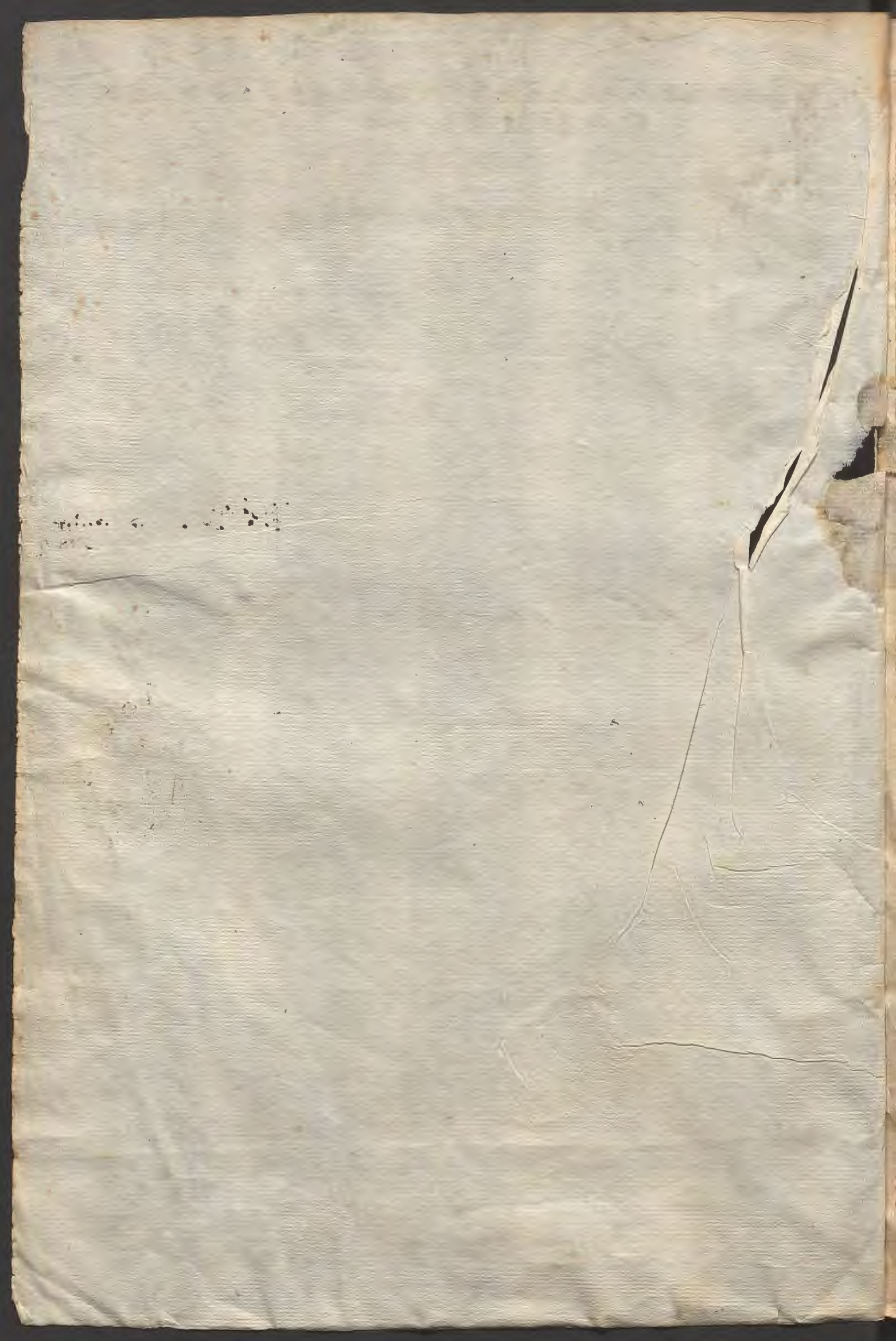
~~45-9a~~

COMMVNES I. V.

CONCLVSIONES.

AD GENERALEM QVORVMCVNQVE
STATVTORVM INTERPRETATIONEM

accomodatae, ac omnibus, tam in iudicando, quam
in consulendo, & alijs in foro versantibus,
perutiles, ac necessariae.

Cum suis ampliationibus, & limitationibus magis à DD. receptis.

A V C T O R E

ALDERANO MASCARDO IVRISCONSVLTO
Sarzanensi, ac Equite, & Lucanae prius, postmodum
vero Bononiensis Rotae Auditore: *et frater & Mascardi
Do: & Probatore: int*

*SVMMARIIS VNICVIQVE CONCLVSIONI
adiectis, & Indice rerum, ac sententiarum locupletissimo.*

ILLVSTRI DOMINO V. IVRIS DOCTORI,
Antonio Fuster, huius Caesaraugustanae Ciuitatis Ciui honorato,
& Regni Aragonum, & eiusdem Ciuitatis
Aduocato ordinario.

Domingo

g. f.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

CAESARAUGVSTAE: Apud PETRVM VERGES. Anno M.DC.XXXVII.

Expensis Petri Alfay Bibliopola.

COMMISSIONES
CONSTITUTIONES

AD GENERALEM QUORUMCUMQUE
SACRATORUM INTERVENTIONEM
in contrahendis et alijs in foro vel tabulis
peritis, ac necessarijs

ACTORUM

ALEXANDRO MASCARDI JURISCONSULTO
Sacerdoti, ac Episcopo, et Universis, postmodum
vero honoris R. Auditori

ILLI VESTRI DOMINO VIVENSIS POTESTATI
Antonio Puffi honoris R. Auditori, et Universis, postmodum
vero honoris R. Auditori

ACTORUM
ILLI VESTRI DOMINO VIVENSIS POTESTATI
Antonio Puffi honoris R. Auditori, et Universis, postmodum
vero honoris R. Auditori

Don Felipe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, &c.

DON Pedro Faxardo de Cuñiga y Requesens, Marques de los Velez, de Molina, y Martorell, Señor de las Baronias de Castelui de Rosans, Molin de Rey, y otras en el Principado de Cataluña; Adelantado mayor, y Capitan general en el Reyno de Murcia, Marquesado de Villena, Arcedianato de Alcaraz, Campo de M. otiel, Sierra de Sigura, y sus partidos; Lugarteniente y Capitan general en el Reyno de Aragon. Por tenor de las presentes de nuestra cierta ciencia, y por la Real autoridad de que usamos, deliberadamente y consulta, en nombre de su Magestad, damos licencia, permiso y facultad a Pedro Alfay librero, para que pueda imprimir y vender en el presente Reyno de Aragon, y en qualquiere parte del vn libro intitulado: *Aldeanus Mascaraus, de interpretatione statutorum*. Por quanto lo auemos mandado reconocer, y no se ha hallado en la cosa contra nuestra santa Fe Catolica. Por lo qual mandamos de parte de su Magestad, a qualesquiere ministros, y oficiales suyos, mayores y menores, y otras personas lugeras a nuestra jurisdiccion, constituydos, y constituyderos, que no pongan estoruo, ni dificultad alguna en lo sobredicho al dicho Pedro Alfay, o a quien su poder tuuiere; si demas de la ira e incignacion de su Magestad, en pena de mil florines de oro de Aragon de bienes del que lo contrario hiziere exigideros, y a sus Reales cofres aplicaderos deslean no incurrir. Y mandamos asimismo, que la presente licencia se imprima en el principio de cada libro, y que se despache por Cancelleria. Dat. en Çaragoça a dos de Abril de 1637.

El Marques de los Velez.

V. Mendoça Reg.

Dñs Locumt. gñalis mandauit mihi Ioanni Perez de Hecho, vñsa per Mendoça Regent. Cancel.

ARGVMENTA SINGVLARVM CONCLVSIONVM,
INDICANTIA PRINCIPALES QVÆSTIONES.
Quæ in qualibet Conclusionẽ tractantur.

ARGVMENTVM PRIMÆ CONCLVSIONIS.

- L**aicorum Statutum, an, quando, quomodo, & in quibus comprehendat Ecclesiasticas personas, & bona, & quid de hospitali, & alijs p̄s locis, & de matrimonialibus, & qua dicantur contra libertatem Ecclesiæ. pag. 1
2. Conclusionis. Statuta recipiunt interpretationem a iure communi, & quid ab alijs statutis, ab obseruantia, a præfatione, a rubrica, & ab alijs. 61
3. Conclusio. A communi vsu loquendi, an, & a quo, & quomodo interpretationem sumant statuta. 92
4. Conclusionis. Quod stricta, & propria est sumenda interpretatio in statutis, & quando, & quomodo hoc procedat. 107
5. Conclusionis. Generalis dispositio statuti, quando, & in quibus generaliter procedat, vel non. 138
6. Conclusionis. Statutum, an, & quando ligat forenses, & eorum bona, & quid de ciuibus, & eorum bonis extra territorium, ac de ignorantibus statutum, ac principe superiore. 164
7. Conclusionis. Contractus statuta, quando, & in quibus attendunt, & quid in forensi, & persona Ecclesiastica. 192
8. Conclusionis. De duobus statutis contrarium ad inuicem disponentibus quodnam, & in quibus, & quomodo sit attendendum. 216
9. Conclusio. Actus factus contra dispositionem statuti, an, & quando dicatur nullus. 234
10. Conclusionis. Fictus casus, an, & quando habeat locum in statuto. 247
11. Conclusio. Abrogatum statutum, an, & quando possit allegari, & ex eo argui. 257
12. Conclusio. Statuta debent ita interpretari, vt minus derogent iuri cõmuni, & quãdo hoc procedat. 261
13. & vlt. Conclusio. Præterita, & quando, & qua comprehendere statuta dicantur. 265

ALDE-

ILLVSTRIDOMINO V. IURIS DOCTORI,
Antonio Fuster, huius Cæsaraugustanæ Ciuitatis ciui honorato
& Regni Aragonum, & eiusdem Ciuitatis
Aduocato ordinario.

Petrus Alfay hunc librum dicat, & consecrat.

VO sibi iure hoc opus Alderani Mascardi, quod ita de interpreta-
tione statutorum, & denuo ex præli vtero in lucem prodit tuo no-
mini cōsecrari quodammodo vendicat, (o Illustris Antoni Fuster,
Doctorali vtriusque iuris laurea perquam merito insignite.) De
statutis siquidem liber eum præcipue amat patronum, qui post-
quam eorum naturam, & vim mentis suæ acie penetrauerit, satif-
que exploratam habuerit, pro eisdem quoque possit, & pro inui-
labili eorundem custodia, tam verbo, quam calamo; in iudicijs, & extra aduersus
quoslibet eorundem oppugnatores, & subuersores docte, & imperterritè stare: vt
sic dum re ipsa, & fortiter eorum causæ, quoties occasio postulauerit fuerit patrocini-
natus, verum & non inane patroni nomen obtineat. Quod cum ita sit (mi colendissi-
me Antoni) non tam ego videor hunc tibi librum in mei erga te amoris, obseruan-
tantiæ, & gratitudinis argumentum dicere, quam ipsemet liber quadam quasi neces-
sitate coactus ad tuam videtur tutelam, & patrocinium confugere, seseq; tibi totum
addicere, dum sub tui nominis tutela, & patrocinio typis iterum mandari peroptat.
Quin si mihi quod sentio libere dicendum sit, ipsemet Alderanus Mascardus, dum
noua hac sui operis excusatione viam sui memoriam a tenebrarum erui obliuione co-
gnoscat sollicitus mihi videtur per huius Ciuitatis compita incedere, te quærere tuã
domum adire, illius fores pulsare, tuum conspectum subire, te alloqui, & a te enixe
deprecarì, vt sui huius operis patronus esse non renuas. Nullum siquidem fortasse
reperit, a quo honorificètius commendari, & valentius quam a te tanto viro deffen-
di queat, qui præstantissimum tibi inter Iurisperitos nomen comparasti, non solum
quod legalis facultatis auidè, & perfectè a te haustæ multa, & publica speciem præ-
bueris in ipso etiam iuuentutis tuæ flore, in florentissima scilicet Illerdensi Acade-
mia vbi inter publicos iuris interpretes, & Doctores eximios Cathedræ sedem me-
ritissime occupasti, & summa deinde cum laude ab eã discessisti; sed quia cum perfe-
cta communis iuris notitia accuratam statutorum cognitionem per belle coniunxe-
ris, & quotidiana praxi cumulatius auxeris præsertim cum longum tibi vitæ tempus
magno Dei beneficio concessum fuerit. Quadraginta siquidem, & plus annis in hac
tua Imperiali, & carissima Ciuitate Cæsaraugustana, cuius publicis honoribus, & ma-
ioribus tanquam vnus ex præcipuis eius ciuibus honoratus in albo conscriptus frui
soles, causarum forensium patrocinium exercès: quo toto tempore haud dubiũ quin
innumeræ tibi plus quam alijs eiusdem Ciuitatis sapientissimis iurisperitis occasio-
nes occurrerint, quibus theoreticam illam iuris communis, & statutorum cognitionem
ad praxim huius Regni Aragonum reduxeris praxi potius ipsa, & experientia (opti-
ma rerum magistra) vtilissime perfeceris, peremptor que, & aprior inde euaseris ad
statuta eadem cognoscenda, elucidanda, & deffendenda. Quod cum tuam hanc Ci-
uitatem latere minime potuerit, per quem merito eiusdem tibi Ciuitatis, & totius
Regni Aragonum Aduocati ordinarij munus est demandatum. Cuius vsu quantum
in dies profeceris non vitui solum, sed & mortui per amanter agnoscent, & cum admi-
ratione suspiciunt. Agnoscat, & suspicit Alderanus Mascardus, dum in noua hac sui
operis editione tuum implorat auxilium, & sub felici, & tutelari tui nominis auspi-
cio in lucem iterum exire ardescit (tantum valet ingeniorum, & studiorum similitu-
do ad mortuorum etiam cum viuis amicitiam conciliandam.) Alderanus ergo ad te
confugientem, tuam amicitiam experentè, & tuam opem esflagitantem non tam be-
nigne excipias, quam quo potes honore augeas, amantem redames, & quibus potes
iuræ amicitia argumentis hunc interuos amorem iuste adeo, & mirabiliter contra-
ctum detegas, & confirmes; meque tot tibi nominibus deuinctum amplectaris, &
foueas. VALE.

ALDERANI MASCARDI
SARZANENSIS, COMMUNES
IVRIS VTRIVSQUE
CONCLUSIONES.

AD GENERALEM QUORVMCVMQUE
Statutorum interpretationem accomodata.

CONCLUSIO I.

Laicorum statutum an, quando, quomodo, & in quibus comprehendat Ecclesiasticas personas, & bona, & quid de hospitali, & alijs pijs locis, & de matrimonialibus, & quæ dicantur contra libertatem Ecclesiæ.

SVMARIA.

- 1 Laicis nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ.
- 2 Alienatione prohibita per statutum laicorum in non subditum, non comprehenduntur Ecclesiæ, neque Clerici.
Clerici, & pia loca sunt à Principibus privilegiata, ut eis libere vendi, & donari possit.
- 3 Principes inferiores non possunt tollere privilegia à superioribus concessa, maxime Ecclesiæ.
Auctoritas condendi leges tributa Principibus inferioribus, censetur sine præiudicio locorum priorum, & Ecclesiasticarum personarum.
- 4 Quilibet etiam priuatus legem, quam maluerit, proprijs bonis imponere potest, etiã prohibendo, ne transeant in Ecclesiam.
- 5 Principaliter quod est, attenditur, non id, quod est per accidens.
- 6 Prohibitio generalis impugnans libertatem Ecclesiasticam, diuina, ac est non minus odibilis quam reprobabilis.
- 7 Statuta laicorum non possunt aliquo prætextu utilitatis, seu necessitatis recipi prohibere, ne res, & bona profana in Ecclesiasticos, seu pia loca transferantur.
- 8 Non omne bonum publicum approbatur pro iusta causa prohibendi alienationem in personas Ecclesiasticas.
- 9 Intentio, ac effectus magis, quam formalitas verborum inspicitur.
- 10 Immobilia Ecclesiarum, etsi non alienentur in laicos, bene tamen bona laicorum ad fauorem Ecclesiæ, nec valet statutum disponens contrarium.
- 11 Vinum extra territorium collectio prohibito conduci ad civitatem per statutum, non comprehenditur vinum Clericorum.
- 12 Apothecam conducens, quod non possit expectari soluendo pensionem non ligat Ecclesiasticos.
- 13 Beneficij possessio, quod non possit capi absque licentia Domini temporalis, non potest statui a laicis.
- 14 Monasterium ingredientem statutum excludens à successione non tenet.
- 15 Bartoli distinctio inter ingredientem, & ingressum monasterium communiter reprobatur.
- 16 Clericus non potest prohiberi per statutum laicale, declinare iurisdictionem potestatis.
- 17 Clericus etiam volens non potest consentire in iudicem laicum.
- 18 Gabella imposta euntibus ad molen d'ina per lai-

- laicos, non comprehendit molendina Ecclesiarum.
- 19 Ecclesiastici non possunt obligari a statuto laicorum ad vendendum eorum vinum, vel oleum.
- 20 Pia causæ legatum prohiberi non potest per statutum laicorum.
- 21 Decimarum iudicium non competit laicis.
- 22 Legati py gabella non potest imponi per laicos.
- 23 In funere in concernentibus clericum non potest quidquam statui a laicis, secus in respicientibus pompam.
- 24 Excommunicationis exceptio non potest prohiberi per statum laicorum.
- 25 Probatio debiti non potest per statutum laicorum prohiberi fieri per testes in præiudicium Clericorum.
- 26 Clericus quando ligatur statuto disponente, quod de contractu solvatur gabella.
- 27 Clerici volentes uti beneficio statuti laicorum debent uti cum omnibus suis qualitatibus.
- 28 Emptores rerum Ecclesiasticarum non exemptuntur a solutione gabellæ.
- 29 Clericus quando teneatur statuto laicorum de testamenti insinuatione disponente.
- 30 Testamentum fieri potuit per clericos etiam absque præsentia parrochi, non obstante statuto laicorum in contrarium.
- 31 Clericus negligens apprehendere possessionem rei emptæ non excludetur a suo iure, non obstante statuto laicali.
- 32 Mercatorum libri, quod faciant plenam fidem statuto laicorum mandante, non operatur contra clericos.
- 33 Molendina Ecclesiarum etiam indirecte per laicos impediri non possunt.
- 34 De compromittendo statutum, an & quando comprehendat clericos.
- 35 Gabellam mandans statutum solui pro rebus, an & quando comprehendat clericos.
- 36 Clericus licet ventat suum vinum, & oleum, non dicitur negotiari.
- 37 Clerici non tenentur ad solutionem pedagij ex statuto laicorum.
- 38 Malefactores capi mandante statuto laicorum, non intelligitur de clericis.
- 39 De nocte cunctem statutum laicorum puniens, non includit clericum.
- 40 Clericorum res debent restitui absque pretio, si fuerint pignorate domino inscio, non obstante statuto laicorum generaliter in contrarium.
- 41 Prescriptio debiti per quinquennium vigore statuti laicalis non habet locum contra Clericos.
- 42 Licentia dimittendi possessiones conductas ad libitum concessa à statuto laicorum, non extenditur ad conductores rerum Eccles. & quid si index laicus neglexit providere in prædictis.
- 43 Laicorum statutum de successione ab intestato excludens feminas propter masculos, non comprehendit hæreditatem clerici, præcipue in domini ser. reip. Genuen.
- 44 Testari prohibitus nisi servata certa forma a statuto laicorum, non intelligitur de testante ad pias causas.
- 45 Legitima debita filijs ratione etiam legatum ad pias causas comprehenditur a statuto laicorum.
- 46 Fictum exheredare, ut Ecclesia instituat, reprobat.
- 47 Legitima filiorum non minuitur per quæcunque legata ad pias causas.
- 48 Clericus poterit locare domum suam alicui, non obstante statuto laicorum.
- 49 Concubinas Clericorum statutum puniens quando valeat.
- 50 Collectas solvere Ecclesiasticos cogens statutum non valet.
- 51 Apostolicas literas impetrare, vel ne publicentur in domino, prohibens statutum laicorum non valet.
- 52 Recursus ad iudices Ecclesiasticos in causis ad eos pertinentibus non potest impediri per statutum laicorum.
- 53 Exceptio rei iudicata in foro Eccles. non potest reijci a statuto laicorum.
- 54 Iuramenti exceptionem non potest reijcere statutum laicorum.
- 55 In spiritualibus causis non potest quis cogi comparere coram iude laico.
- 56 Spirituales causa qua dicantur, & nu. 60.
- 57 Exceptione causa spiritualis, puta usurarum opposita coram iudice laico non potest ipse præfigere tempus excipienti ad probandam causam coram iudice Ecclesiastico.
- 58 Laicus iudex quid faciet opposita exceptione causa spiritualis, & præcipue quando remissus ad iudicem Ecclesiasticum est morosus in probanda exceptione, remissive.
- 59 Inhibitionem obtinenti a iudice Ecclesiastico statutum non potest præfigere tempus ad se expediendum circa eam.
- 60 Laicus iudex cognoscat de causa spirituali, si questio erit facti, & quando, num. 62. & 64.
- 61 Questio iuris, aut facti quando dicatur, remissive.
- 62 Iudex secularis, nec principaliter, nec incidenter potest iudicare clericum.
- 63 Cautela, ut index laicus non cognoscat, etiam de facto cause spiritualis.
- 64 Extrahi posse ab Ecclesijs ultra casus exceptos

- ptos delinquentes mandans statutum non tenet.
- 68 Hospitia fieri posse in domibus Ecclesiarum, statutum mandans non tenet.
- 69 Tutelas laicorum assumere cogens Clericos statutum non valet.
- 70 Excommunicationis absolutionem, aut de interdicto statutum minime disponere potest.
- 71 Donationes factas Ecclesie reuocare statuti subditos minime cogere potest.
- 72 Statutum retractus non ligat clericos, & quando remissive.
- 73 Exemptio Ecclesiasticorum ab auctoritate laicorum est de iure diuino, de quo etiam num. 76. 77. & 78.
- 74 Clerici nunquam fuerunt sub iurisdictione laicorum.
- 75 Diui Pauli Epistola ad Romanos, cap. 13. declaratur contra Conar.
- 79 Episcopus potest compellere laicos ad declarandum statutum aptum comprehendere etiam clericos, vt illos non comprehendat.
- 80 Ecclesiasticus superior possit per se tollere statutum notorie contra libertatem Ecclesiasticam.
- 81 Contra libertatem Ecclesiasticam statutum non sufficit corrigi per signaturam, siue apostillam, sed requiritur totalis illius ab-rasio.
- 82 Protestatio non sufficit, quod statuentes non intelligunt aliquid statuisse contra libertatem Ecclesiasticam, sed debent omnino huiusmodi statuta deleri a volumine statutorum.
- 83 Excommunicati sunt ipso iure, qui faciunt statuta contra libertatem Ecclesiasticam, & quicumque faciunt ipsa obseruari, & qui in eis consilium, & operam praestiterunt, & qui secundum ea iudicauerunt, & qui iudicata redegerunt in publicam formam: Immo scriptorem ipsorum statutorum, vt num. 84. quod declara, vt num. 85.
- 86 Statim indicatur ex arbitrio iudicis.
- 87 Dignitatem, & officium tenetur quis potius dimittere, quam sententia contra libertatem Ecclesie adherere.
- 88 Contra libertatem Ecclesiasticam quando dicantur esse statuta laicorum, late.
- 89 Libertas Ecclesiastica intelligitur, tam de Ecclesia vniuersali, quam de qualibet singulari, quod declara, vt num. 90. 91. & 92.
- 93 Bona patrimonialia clericorum non subiacent statutis laicorum.
- 94 Forum sortiri, & statutis ligari a pari procedunt.
- 95 Bona patrimonialia Clericorum non sunt de foro laicali.
- 96 Bona, ad qua Clericus fuit ordinatus, tanquam ad titulum gaudet indistincte privilegio Ecclesie, quod intellige, vt num. 97.
- 98 Clericus ordinatus non potest alienare bona, ad qua fuit ordinatus, nisi de licentia Episcopi, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens, vel aliunde vnde viuere habeat.
- 99 Impositio non potest pro bonis Ecclesiasticis, & suis etiam sponte solui a Clerico, nec communitas recipere, nisi vt num. 100. 101. & 102.
- 103 Clericus scholaris non arctatur statutis, & ordinationibus rectoris laici.
- 104 Clerici in minoribus constituti, nec sunt de foro seculari, nec statutis laicorum subiunguntur, idem de ordinatis ad primam consuram, vt num. 105. quod intellige, vt num. 106.
- 107 Exemptio Clericorum etiam prima tonsura est de iure diuino.
- 108 Monitio trina non requiritur, vt Clericus amittat privilegium fori non incedens in habitu, & tonsura contra Farinac. & Couarruias, stante Concil. Tridentin. dispositione.
- 109 Monitio non requiritur quando extat constitutio Synodalis de habitu, & tonsura.
- 110 Tonsura sola, vel habitu solo vtens clericus non gaudet privilegio fori contra Roland. à Vall. & Farina. de quo tamen dic, vt numer. 111.
- 112 Arbitrio iudicis relinquitur, quando Clericus excusatur, non incedendo in habitu, & qui habitus conueniens, vel non sit in clericis.
- 113 Clericus coniugatus non subiacet foro laicali, quod declara, vt num. 114. 115. & 117.
- 116 Clericus coniugatus quis dicatur, & qui habitus clericalis, & an laicus iudex possit de habitu clericali cognoscere, remissive.
- 118 Clericus depositus pro delicto quousque non fuit degradatus, non subiacet statutis laicorum.
- 119 Religionem ingressus etiam intra annum professionis eximitur a iurisdictione laicorum.
- 120 Seruientes Ecclesie qui eximantur a iurisdictione laicorum.
- 121 Oblati non subiacent auctoritati laicorum, quod intellige, vt num. 122.
- 123 Equites Hierosolymitani non subiacent ordinationibus laicorum.
- 124 Equites Hierosolymitani profitentur castitatem, paupertatem, & obedientiam.
- 125 Percutiens equitem Hierosolymitanum incurrit sententiam excommunicationis.
- 126 Ecclesiastica persona omnes eximuntur a iurisdictione laicorum, & qua dicatur persona Ecclesiastica, & quid de eremita.

- 127 *Consuetudo non potest induci contra exemptionem clericorum, etiam si esset immemorabilis, & probaretur tolerantia Papa, vt num. 129. & 130.*
- 128 *Consuetudo potest tribuere merum, & mixtum imperium.*
- 131 *Consuetudo non coadiuuata ab auctoritate Ecclesiastica, non operabitur etiam, quoad aliquos casus, vel causas particulares contra Ecclesiasticos, non obstantibus per Clar. Conar. & Farina. adductis.*
- 132 *Præcepta negatiua obligant semper, & ad semper.*
- 133 *Consuetudo mixta clericorum, & laicorum maximam vim habet etiam in his, quæ Ecclesiastica sunt.*
- 134 *Summus Pontifex in totum, & quoad omnes clericos privilegio fori derogare non potest.*
- 135 *Familiares Episcopi non subiacent statuto laicorum, nec iurisdictioni eorum, & quid de familiaribus clericorum, numer. 136. & 137.*
- 138 *Familiares Episcopi qui dicantur.*
- 139 *Hospitalium gubernatores, Priores fraternitatum & officiales montis Pietatis, & similes, an, & in quibus subiacent statuto laicorum.*
- 140 *Pia loca esse, & Ecclesiastica, aut Religiosa, differt.*
- 141 *Propinquos clericorum, seu alias personas intuitu ipsorum grauans statutum dicretur contra libertatem Ecclesiasticam.*
- 142 *Consanguineos clericorum puniens statutum propter inobedientiam ipsorum Clericorum non valet.*
- 143 *Renuntatio facta propter liberationem sui fratris de carcere non valet.*
- 144 *Canonici Lunen. Sarzanen. admonentur pro concordia in causa Marinella cum Amelianis.*
- 145 *Coloni clericorum non possunt grauari propter ipsos clericos.*
- 146 *Sarzanenses deputati aliquando super exactione census Macchia admonentur.*
- 147 *Coloni Ecclesiarum tenentur soluere gabellas de parte fructuum eis contingentium.*
- 148 *Appellare debens, iuxta excusatur, si non appellauit, quando iudex consuevit male tractare consanguineos eorum, qui appellant ab ipso.*
- 149 *Pacem frangere dicitur, qui cum promiserit non offendere Titium, offenderit eius consanguinum.*
- 150 *Coloni clericorum remanent sub iurisdictione locali.*
- 151 *Coloni clericorum ex propria persona delinquentes puniuntur à superioribus laicis.*
- 152 *Animalium etiam clericorum custodibus statutum penam imponens valet.*
- 153 *Coloni clericorum quando etiam non obediendo statuto laicorum non possunt à laicis puniri.*
- 154 *Superiori præcepto non obedire non semper malum, & quando.*
- 155 *Coloni clericorum non possunt etiam indirecte à laicis in præiudicium Ecclesiasticorum puniri.*
- 156 *Principum secularium, qui satagunt contra libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam, admonitio, & maledictio.*
- 157 *De immunitate colonorum Ecclesia remissive, & de portione Dominicali, & eorum propria.*
- 158 *Contra libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam statutum non valebit etiam tacentibus Ecclesiasticis.*
- 159 *Iudex laicus, qui iudicauit clericum tacentem, poterit declarare sententiam nullam prætextu incompetentiæ.*
- 160 *Clerici tacenti condemnati à iudice laico re media, & pœna, quo ad expensas factas.*
- 161 *Hospitale non subiacet statuto laicorum, quod declara, vt nu. 164.*
- 162 *Hospitalia aequiparantur quo ad priuilegia Ecclesie.*
- 163 *Aufugiens ad hospitale est tutus, sicut confugiens ad Ecclesiam.*
- 165 *Hospitale ordinatum, & erectum auctoritate superioris Ecclesiastici, ex quibus probetur.*
- 166 *Hospitale in dubio præsumitur erectum auctoritate Episcopi.*
- 167 *Hospitale sancti Lazari de Pontremulo probatur laicale, & mere profanum, nec subiacet impetrationi Apostolica.*
- 168 *Reuerentissimus Ioannes Baptista Saluagus Episcopus Lunen. Sarzanensis laudatur.*
- 169 *Hospitale laicale, & mere profanum, ex quibus iudicatur.*
- 170 *Hospitale laicale non subiacet impetrationi Summi Pontificis.*
- 171 *Hospitale an dicatur pius locus, & quando, quo ad exemptionem à iurisdictione laicali.*
- 172 *Fraternitates disciplinatorum, & similia collegia pia à quocumque fieri possunt nulla precedente auctoritate Ecclesiastica.*
- 173 *Pia loca non subiaceat statuto laicorum.*
- 174 *Matrimonia tangentia non possunt statui per laicos imò si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad indices Ecclesiasticos, anathema erit.*
- 175 *Matrimonium cum ferenfi prohibens statutum*

tutum non valet.

- 176 Leges omnes civiles prohibentes matrimonia contrahi ex aliqua causa recipiunt correctionem à lege Canonica.
- 177 Matrimonium contrahi sine consensu patris prohibens statutum non tenet.
- 178 Exharedatio facta a patre de filia eo, quia nupsit contra eius voluntatem non valet.
- 179 Matrimonium contrahere poterit puella ante vigesimum quintum annum, & sine consensu propinquorum, non obstante statuto laicorum in contrarium.
- 180 Iustam causam non sufficit adesse statuendi aliquid, nisi adsit, & auctoritas in statuente.
- 181 Deposita iure civili super matrimonio fuerunt ordinata tempore, quo Imperatores praerant etiam spiritalibus qui ideo etiam de Episcopis Avabatibus & de quam pluribus generibus Clericorum ordinaverunt, quae hodie cessant.
- 182 Dependens à matrimonio non potest statui lex per laicos.
- 183 Laici quando possint statuere de accessorijis matrimoni.
- 184 Pœnam imponens statutum contrahenti matrimonio, etiam si fuit factum ex iusta causa non tenet contra Bartol. & Bald.
- 185 Pater statuto non obstante tenetur dotare filiam sine ipsius consensu nubentem, quod intellige, ut num. 186.
- 187 Nubenti contra dispositionem statuti lucrum secundum statutum nubenti concessum statutum auferre potest.
- 188 Pœnas contra nubentem non eo, quia nubet, sed quia antequam nubat, non facit ea, ad quae iure tenetur, statutum imponere potest, ubi exempla.
- 189 Pauli Apostoli dictum contra licentiam mulieris nubendi, cui vult, declaratur.
- 190 Clerici nec etiam statuto favorabili laicorum ligantur, de quo tamen dic, ut nu. 191. 192. 194. 195. 196.
- 193 Vniuersitatis appellatione in mere favorabilibus, veniunt etiam Clerici, idem si fit mentio de districtualibus, & de civibus.
- 194 Clericis potest denegari beneficium suorum statutorum à laicis.
- 197 Clericus litigans coram iudice seculari non ardetur statuto decisorio respiciente etiam si causa principaliter promoueretur contra laicum, & incidenter contra Clericum, ut num. 198.
- 199 Clericus non potest vii statuto laicali contra Clericum in decisiis.
- 200 Laici in iure indiuiduo cum Clericis non subiacent statuto laicali.

- 201 Non privilegiatus defenditur propter personam privilegiati.
- 202 Clericus coram iudice Ecclesiastico non potest vii statuto laicali contra laicum.
- 203 Clerici non ligantur statuto laicali etiam honesto, & rationabili.
- 204 Clerici dato casu, quod subiacerent in aliquo ordinatis à laicis, debent tamē ad illud observandum cogi per suum iudicem Ecclesiasticum, non autem per laicum.
- 205 Constantini Imperatoris exemplum circa praedicta.
- 206 Periculum si est in mora, non attenditur ali quando auctoritas Ecclesiastica in Ecclesiasticis.
- 207 Actus periculi, vel scandali magistratus legem transgreditur.
- 208 Iuramento etiam contrahitur imminente necessitate inevitabili.
- 209 Incompetentia iudicis non attenditur, ubi periculum esset in mora.
- 210 Secularis iudex dormiente superiore Ecclesiastico, an possit in Ecclesiastico animadvertere ratione periculi evitandi, & num. 215. & 217.
- 211 Canonis pœna contra offendentes Cardinales, & similes, non habet locum, quoties id non hostiliter, aut iniuriose, sed necessaria defensionis via fit.
- 212 Franciscus Salviatus Archiepiscopus Pisanus contra reipublicae quietem conspirans ex praetoris fenestris suspensus.
- 213 Malo imminente quoquo modo ebuiandum erit per viam facti, si iudicis aditio est allatura periculum.
- 214 Tiberij Gracchi exemplum in imminente reipublicae periculo.
- 216 Secularis iudex potest intelligere in spectantibus ad iurisdictionem Ecclesiasticam, quando Ecclesiastici superiores per se talia praestare non possent, & contemnerentur à delinquentibus.
- 217 Ecclesiastico iudice negligente, an possit secularis supplere, & quando, nu. 218.
- 219 Negligentia in superiore Ecclesiastico est probando, & qualis.
- 220 Ecclesiastico vno iudice negligente non statim recurritur ad laicum, sed ad alium superiorem gradatum iudicis Ecclesiastici.
- 221 Laicus non potest exercere in Clericum ea, qua sunt voluntaria iurisdictionis, ut legitimum.
- 222 Leges civiles generales, seu ius commune, quod comprehendat Clericos, & Ecclesiastica, & quando, & quomodo, nu. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229.
- 230 Laicorum ordinationes operantur contra

- clericos, si in aliquibus casibus fuerit hoc concessum à Summo Pontifice.
- 231 Papa potest delegare causas spirituales laicis.
- 232 Priuilegium iudicandi in aliquibus causis Ecclesiasticis iurisdictionis probatur per possessionem memorabilem cum allegatione ipsius priuilegij.
- 233 Clericus ratione alicuius officij, vel administrationis subiacet in civilibus ordinationibus laicalibus, secus in criminalibus.
- 234 Clericus in ordinatorijs, & preparatorijs iudicij subiacet statuto laicorum.
- 235 Clericus tempore statuti existens laicus ligatur à dispositis à statuto, quod intellige, vt num. 236. 238. 239.
- 237 Vinculum iniectum ante clericatū, vel post, vt cognoscatur, vide remissio.
- 240 Ecclesiastici in his, quæ respiciunt communem utilitatem clericorum, & laicorum subiacent ordinationibus laicorum; vbi multa exempla, debent tamen cogi a suo iudice Ecclesiastico, vt num. 241. & quando, num. 243. & 244.
- 242 Berroarios laici superioris non posse armis spoliare clericos ex se ipsis contra Couarr. Clar. & alios.
- 245 Feudi respectu clericus dicitur de foro laicali.
- 246 Ecclesiastici subiacent statutis laicorum confirmatis à Summo Pontifice.
- 247 Ecclesiastici ligantur consuetudine mixta Clericorum, & laicorum.
- 248 Bona emphyteutica Ecclesie subiacent statuto laicorum respectu vtalis dominij, declarata tamen, vt nu. 249.
- 250 Laicorum statutum excludens Clericos à beneficio statutorum valet, nisi vt numer. 251.
- 252 Laicorum statutum quo ad solemnitatem actus ligat Clericos, & nu. 253.
- 254 Laicorum statutum disponens idem quod ius commune in materia, de qua in iure Canonico modicum haberetur in his, in quibus deficit ius Canonicum, ligat Clericos.
- 255 Laicorum statutum mandans obseruationem dierum festorum tenet, & ex eo puniuntur laici transgressores.
- 256 Dispensatus ab Episcopo, vt possit operari in die festo, an poterit puniri à iudice laico, à quo licentiam non festandi festo non obtinuit.
- 257 Laicis permittitur statuere circa obseruationem dierum festorum in augmentum, non autem in contrauentionem.
- 258 Distinctio generalis, quando Clerici obligentur statutis laicorum.

VM † laicis, quamuis religiosis, disponēdi de rebus Ecclesie naturalis sit attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. cap. cū laicis, de rebus Eccles. alien. cap. bene quidē, c. cū ad verum, c. deniq; 96. dist. c. si Imperator, cad. dist. c. placuit. el. 2. 11. q. 1. cap. nullus iudicium, & c. clericum, eadem q. c. Ecclesia sancta Mariae, de cōstit. cum similib. determinant vbiq; DD: quod statuta laicorū ex defectu potestatis, neq; ad Ecclesiasticas personas, aut Ecclesie facultates porriguntur, vt est videre, ex not. in l. omnes populi. ff. de inst. & iure, & in authen. cassa, C. de sacrosanct. Eccles. late in d. cap. Ecclesia S^a Et^a Mariae: & in cap. si clerici, de iudic. & in cap. quamquā, de censib. in 6. in c. 2. de maior. & obe. & in l. cunctos populos, C. de sum. Trinit. & fide Cathol. Couarr. abunde pract. quæst. cap. 31. Capr. conclus. 15. per tot. Petr. Duen. reg. 100. Lap. allegat. 181. & alibi passim DD.

Primo infertur ex regula, quod † statuta laicorum prohibentia alienationem in non subditum non cōprehendunt Ecclesias, neq; Ecclesiasticas personas, contra quas prohibere laici nullam habent auctoritatem, ad not. in cap. à nobis, de sent. excom. & in cap. fin. de immunit. Eccles. in 6. & in cap. non minus, & c. aduersus, eod. tit. & in d. c. Ecclesia sancta Mariae: Legistæ communiter in l. filius familias, §. Diui, ff. de legat. 1. vbi Ias. nu. 82. testatur hanc esse magis communem opinionē, & in concludē do, & in iudicando sequendā, & ibid. Crot. num. 80. vers. secunda sit conclusio, appellat hanc esse communem, & ita cōmuniter fere omnes scribentes tenere, & communem esse inter Doctor. opinionē probat Clar. in pract. crim. quæst. 82. statutum quintum circa alienationis, vers. sed quæro, & hanc esse veritatem ipsam, quicquid alias dixerit, affirmavit Bald. in l. fin. nu. 17. C. de sacros. Eccles. & hoc hodie remanere decisum per cap. fin. de immunit. Eccles. in 6. dixit Angel. in d. l. filius familias, §. Diuus Senerus. el. 2. ff. de legat. 1. Et hæc opinio est sine dubio tenenda, quia pia loca sunt à Principibus priuilegiata, vt libere eis donentur, & vendatur, l. 1. l. generali, & l. illud, & l. fin. C. de sacrosanct. Eccles. Igitur laici inferiores † non possunt tollere leges, & priuilegia tributa per superiores, maxime Ecclesie, c. cum inferior, de elect. & 25. q. 2. per tot. & etiā quia hoc esset cōtra libertatē Ecclesie vniuersalis, quæ cōsistit in posse facere ea, quæ sibi cōpetunt, & sunt cōcessa de iure cōmuni, Canonico, vel civili, & in posse libere agere, & libere pati, tā in his, quæ sūt de iure naturali, quā iure gētū, & d. iure civili vniuersali, vt p. DD. in d. c. Eccle. S. Mar. vbi præcipue Fel. Anton.

ton. de Butr. Imol. ac Dec. & Bald. in repetit. d. l. cum eos populos, & auctoritas condendi leges data inferioribus, de qua in d. l. omnes populi, censetur tributa sine præiudicio priuilegij concessi per ipsam Imperatorē locis, & personis Ecclesiasticis, de quibus in d. l.

1. l. generali, l. illud, & l. fin. C. de sacrosanct. Eccles. quia generi per speciē derogatur, vt in cap. veniens, de præscript. & in reg. generi, de reg. iur. in 6. Et hanc opinionem etiam cōmunē fatetur Felin. in d. cap. Ecclesia sancta Maria, nu. 89. vers. nono quaro, prout illam quoq; cōmunem appellat Burlat. conf. 93. nu. 25. lib. 1. nec contra eam est hodie recalcitrandum, cum reperiatur etiā probata multorū Summorum Pontificum cōstitutionibus, vt præcipue legitur de Innocentio Papa III. qui mandauit irritari, & inanem decerni quandam cōstitutionem Henrici Imperatoris Constantinopolitani, qua cauebarur, ne quis de suis possessionibus inter viuos, vel in vltima volūtate aliquid Ecclesijs relinqueret, vel donaret, & de Gregorio IX. qui pariter reuocari mandauit quasdam cōstitutiones Regis Castellæ, quib. disponebatur, ne quis donare, aut vendere posset de suis possessionibus Ecclesiæ Cathedrali, aut monasterijs, aut alijs pijs locis diocesis Calagurritanæ, idē in similibus statuit Martinus IV. contra quasdam similes cōstitutiones, quibus erat cautū, ne quis Ecclesiasticis personis, vel Ecclesijs donare posset, vel vendere, & illas inualidas declarauit, & pœnis, ac censuris Ecclesiasticis deleri a volumine aliarum cōstitutionum coegit. Adest vltimus de eodem Concilium Constantiense, per quod huiusmodi prohibitio, de disponendo de bonis in Ecclesiasticos, damnatur.

Nec debent prædicta adeo mirabilia laicis superioribus videri, vt quasi de onere importabili, ac minus rationi consentaneo continuo exclament, ac doleant, sub eo præcipue prætextu, quod vnusquisque ꝑ priuatus possit legē, quam voluerit, proprijs bonis imponere, etiam expresse prohibendo, ne transeant in Ecclesiam, vt per Signor. à quo & Bald. & Barbat. & alij in hac materia fundamentum tumunt, consil. 21. nu. 10. Barbat. conf. 30 in princ. lib. 4. & Bald. ibidem, ab eo citatus, & quod tamen hoc prætendatur prohibitum superioribus, & Dominis temporalibus, quib⁹, quicquid placet, debet esse loco legis in re prophana sibi subdita, & ad ipsos omni iure ratione dominij, & iurisdictionis spectante. Quia respondetur, quod non est mentis, nec etiam potestatis superioris Ecclesiastici, & Summi Pontificis impedire auctoritatē, & iurisdictionem, quā ha-

bent superiores laici in bonis suorum subditorum, ita quod non valeant de eis, & circa ea statuere libere, & quicquid magis ipsis placebit, & videbitur, sed quod superiores laici velint, quod statutum ab ipsis, secundum eorum arbitrium, & liberam voluntatem, in bonis propriorum subditorū, extendatur etiam ad Ecclesiasticas personas, ita vt ex eo statuto etiam Ecclesiastici afficiantur, hoc est, quod reprobatur à Summis Pontificibus, tanquam alienum à iure, & repugnans dispositioni sacrorum Canonum, cum nullo modo, & in quacumque re statuatur laici, non possint prætere eorum legem, & statutum extendi etiam ad Ecclesiasticos, & illos amplecti ex defectu iurisdictionis, quā nullam penitus habent in eos, ita quod defectus, ne eorum statuta comprehendant etiā Ecclesiasticas personas circa prohibitionē alienationum, acquisitionum, & similitū de bonis eorum subditorū, non est impedimentum nouum Summorum Pontificū, sed vetus, & penitus adhærens oisibus ipsorū laicorum, qui à principio semper fuerunt prohibiti aliquid de Ecclesiasticis statuere, vt in d. c. cū laicis, c. Ecclesia Sancta Maria, cū similib.

Nec suffragatur consideratio, quod dum statuunt de rebus prophanis subditorū, non statuunt, nec intendunt statuere de Ecclesiasticis, & quod per consequens; non debent Ecclesiastici dolere de illis statutis, quæ tam respectu statuentium, quam respectu rerum, circa quas statuuntur, nihil quo ad ipsos Ecclesiasticos, quia replicatur, quod si effect verum in factō, quod dum ipsi superiores laici statuunt de rebus subditorum circa prohibitionē alienationis, & acquisitionis, & similitū, non statuerent, nec intelligerent statuere de Ecclesiasticis, non esset; vnde dolerēt, si Ecclesiastici allegarent, se huiusmodi statutis minime comprehendī, cū potius huiusmodi allegatio esset conformis menti ipsorum statuentiū, quā præsupponunt, nō fuisse statuere de Ecclesiasticis, nec statuisse, sed si vere volunt, quod etiam de rebus proprijs per viam legis statuendo effectus, vel ligatio contra legis, & statuti astringat etiā Ecclesiasticos, & illos arctet, non debent ægre ferre, si hoc à superioribus i. ecclesiasticis impugnetur, quia non zelus Summi Pontificis in defendendo Ecclesiasticos in eorum libertate, sed excessus ipsorū laicorū in extendendo limites eorū iurisdictionis, auctoritatis, & legis etiā vltra metas, ad Ecclesiasticæ potestatis, & iurisdictioni suppositos, reprobandus est. Nec ponderatio, quod illud, quod euenit Ecclesiasticis in statuto laicorū de re propria subditorū, & ex iusta causa disponē

te est, in cōsequentia, & per accidens, nō autem principaliter, atque ex prima intentione statuentium, qui solam de re propria, & pro publico bono statuere intellexerunt, vnde non debet attendi, quoniam id, quod est † per se, & principaliter, iudicandum est etiam in moralibus, non autem secundum id, quod est per accidens, & secundario, per l. 1. in prin. ff. de auctor. tutor. l. si quis, ff. si certum petat. & in terminis Signorol. d. consil. 21. nu. 13. & Bald. inter consil. Ancharran. consil. 11. incip. factum super quo petitur, quia quicquid sit, & potest dici in alijs, quoad tamen effectum potestatis, iurisdictionis, & auctoritatis laicorum in Ecclesiasticos, & quo ad illos obligando, virtute legis laicalis huiusmodi consideratio de secundario, aut principaliter, sine in consequentiam nō potest admitti de iure, quia principaliter, secundario, & in consequentia, & quocumq; alio modo directe, vel indirecte laicis de Ecclesiasticis statuere, aut ad illos eorum legē extendere interdictionem est, vt in iuribus supra à principio conclusionis allegatis. Nec quod priuatis hoc fieri permittatur pactis inter ipsos iactis aliquo modo infert, quod idē, & multo magis hoc possint facere superiores laici per statutū, quia quicquid sit in alijs, in hoc casu nostro non procedit huiusmodi argumentū de pactis ad statutum. Primo, quia ex pacto istius, vel illius priuati circa prohibitionē alienationis rerum suarum etiam in Ecclesias, non resultat illa cōsiderabilis offensio, & præiudicium libertatis, & immunitatis Ecclesiasticæ, quod resultat ex statuto, & lege generali laicorum, cū per pacta non inducatur illa generalis prohibitio alienationis omnium bonorum stabilium, quæ mandatur ex statuto, & possit Ecclesiæ que, & sufficienter ab alijs acquirere, emere, & similia, vt in simili ponderauit Federic. de Sen. consil. 85. incip. statuto ciuitatis Perusina, de prohibitione laicali circa contractus cum certo genere personarum tantum, & inquit, quod postquam non est prohibitio generalis, quoad omnes personas, non poterat Ecclesia ex ea prætere de se læsam in eius libertate, & sequitur Alex. consil. 93. nu. 4. lib. 2. generalitas † prohibitionis erga Ecclesiasticos est, quæ est odibilis, & reprobabilis, & quæ impugnat libertatem Ecclesiasticam, & reprobatur statutum, prout in terminis hoc consuluit, & admisit idem Signorol. d. consil. 21. nu. 25. & 26. & Federic. de Sen. & Alexan. locis supra citatis, igitur tanquam ex diuersis non potest inferri ex particulari prohibitione, particularis alicuius priuati, ad generalem dispositam per statu-

tum, vulgata l. Papinianus, ff. de minorib.

Secundo responderetur, quod non procedit illatio, quia priuati paciscendo de rebus suis non procedant auctoritative cōtra Ecclesiasticos; vnde licet in eorū pactis possit considerari aliqua læsio erga Ecclesiam, non consideratur tamē vsurpatione auctoritatis, & iurisdictionis talia statuendi contra Ecclesiasticos; & quæ auctoritas, & iurisdictione consideratur in huiusmodi statuto, & quæ (vt dicebamus) est, quæ potissimum impugnat libertatē Ecclesiæ, & reprobatur constitutionē, & statutū prohibens alienationē in Ecclesiasticos iuxta ponderata per DD. in d. c. cū laicis, cap. Ecclesia sancta Maria, c. fin. & alijs de quibus supra.

Tertio dicitur, quod non procedit argumentū de pacto ad statutū, quando aliter est dispositū in iure, nam tali casu poterit fieri pacto, quod fieri non poterit statuto, ita Barbat. consil. 27. col. 4. vers. nec obstant allegata. lib. 3. de mente Bald. in l. si quis ita. C. de pact. inter emptor & venditor. Sed à iure exprimitur, quod possit fieri pactū, ne res aliqua trāseat in Ecclesiam, vel in ea Ecclesia ædificetur, d. l. si quis ita & l. si ita quis. §. caliga. ff. de verbor. obligat. cū alijs, de quibus per Signorol. d. consil. 21. nu. 10. Barbat. d. consil. 27. col. 1. Bald. in cap. clerici, de iudic. sed non reperitur concessum in iure, quod idē possint facere generaliter statuētes, imo per omnia iura Canonica, & per ius ciuile apertū in d. authent. cassa & irrita, C. de sacrosanct. Eccles. annullatur omnia statuta lædentia libertatē Ecclesiæ, & alia similia in futurū fieri prohibentur, cessat igitur per consequens instantia de vno ad aliū.

Quarto potest etiā considerari, quod priuati tanquam moderatores, & arbitri rerum suarum, possint in eis apponere legē eisdem magis bene visam, quod non licet Dominis temporalibus in rebus etiam subditorū ipsorum, & quæ non dicuntur in dominio ipsorum, sed bene subditorum, vt fere in eisdē terminis argumentatus est Barbat. consil. 1. col. 12. vers. si ergo transiuerunt, lib. 3. ex doctrina Bart. in l. 1. ff. de rei vendic.

Nec possunt † laici se in huiusmodi statutis tueri sub pretextu boni publici, ac ratione reipublicæ conseruandæ, videlicet quia si bona stabilia prohibentur alienari in Ecclesiasticos, remanebunt subditorum laicorum super quibus postmodum poterunt Domini temporales onera, & collectas imponere ad subleuandas occurrentes necessitates rei publicæ, & similia, iuxta considerata per Signorol. d. consil. 21. Barbat. d. consil. 30. Bald. in d. c. Clerici, de iudic. & per alios.

Primo, quia sit quodcumque bonum publicum

blieum laicorum, & utilitas ac commoditas reipublicæ, non tamen ex ea poterunt laici sibi assumere auctoritatem statuendi contra Ecclesiasticos, ac tueri hanc eorum præensionem, vt velint, quod eo intuitu eorum statuta, & leges porrigantur etiam ad Ecclesiasticos, & illos afficiant, quia etiam, si daremus huiusmodi bonum publicum, & utilitatem, ac necessitatē reipublicæ iuste mouere posse statuentes ad ita disponendum, & sanciendum, tamen quia in lege, nedum requiritur iusta causa legis introducendæ, sed etiam auctoritas statuendi, vt per Felin. *d. c. Ecclesia sancta Maria*, num. 81. & 86. vbi etiam Dec. n. 53. & nos infra late, non possent sub publico boni, & necessitatis reipublicæ prætextu vel le earum lege ligare etiam Ecclesiasticos, contra quos, & de quibus (vt sæpius fuit dictū) nullam habent auctoritatem statuendi; hinc Doctores, non obstant huiusmodi boni publici utilitatis, & necessitatis reipublicæ cōsideratione, talia statuta magis communiter quoad clericos, reprobauerunt, & sic consulendum, & iudicandum affirmauerunt, vt supra ex Felin. Iaf. Clar. Crot. & Burlat. qui omnes de communi, & de magis communi attestantur, vidimus, posset benefacere huiusmodi bonum publicū, utilitas, & necessitas reipublicæ, quod laici possent recurrere ad Summum Pontificem pro obtinendo, vt eo casu etiam Ecclesiastici dictis provisionibus constitutionibus subiacerent, secundū considerata per Hostiens. *in d. c. cum laicis num. 10. vers. nec obstat, de reb. Eccl. non alienand.* & posset Summus Pontifex ad id requisitus facillime moueri ad confirmandum talia statuta etiam quoad clericos, qua confirmatione stante laici etiam quoad ipsos illorum executionem libere consequerentur, vt per omnes *in d. c. Eccles. sancta Maria*, vbi præcipue Abb. num. 5. & Dec. num. 56 & nos late infra, sed quod laici ex se, & ex eorum propria auctoritate sub quouis boni publici prætextu hoc possint, nequaquam tenendum est, maxime, quia huiusmodi cōsideratio publici boni, & reipublicæ conseruandæ semper viguit, & habuit locum etiam ab initio, quando per leges, & Imperatores fuit statutum, & concessum, vt Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis posset libere vendi, donari, & alienari, & tamen non retinuit concedentes à tali concessione, & statuto, vnde post tot secula non debet esse sufficiens, vt destruatut tot leges, decreta, & Canones, vt optime consuluit, & pōderauit Albēl. *conf. 8. n. 12. cū ibi not.* imo quia huiusmodi cōsideratio etiā antiquitus allegabatur passim a secularibus, qui ideo volebant sub illius prætextu posse statuere, & or-

dinare etiā præiudicialia Ecclesiasticis, fuit in remediū factum *d. c. aduersus de immu. Eccl.* per Conciliū Lateranense, vt per Abb. *conf. 3. incip. casus super quo consiliū petitur. n. 1.*

Et maxime prædicta vera sunt, quia nō omne bonum ꝑ publicum approbatur pro iusta causa talia statuta condendi etiam ab his, qui in totum adulantur Principibus secularibus, nam & ipsi requirunt, quod tale bonum publicū versetur circa mere necessaria reipubl. quod si esset tantummodo circa ea, quæ respiciant bonū esse, & quæ solent fieri ad magnificentiam, ad pompam, & adornatum, utiq; & ipsi fatentur, quod Ecclesiastici ex eis minime ligarentur, vt per Barbat. *conf. 1. colum. 13. & 14. lib. 3. de mente etiam Bald. in tit. de pace Constan. in 6. col. vers. munitio ciuitatis, & Iac. Butrig. in l. ad instructionē, C. de sacrosanct. Eccles.* vbi etiam Salic. & Cum. vbi hanc magis communem opinionem testatur, & idem sequitur Rebuff. *de sen. provisio art. 6 gl. 6. n. 4. & 6.* vbi ita fuisse iudicatum affirmat, vnde etiam dato bono publico, non posset statim sub eo prætextu statui per laicos, quid tale, quod esset præiudiciale etiam Ecclesiasticis, & quod illos afficeret, sed deberet prius cognosci, an casus esset de tali bono publico, quod necessaria reipublicæ respiceret ad effectum, vt etiam Ecclesiasticos ligaret, nec cognosci posset de hoc, libertatem & immunitatem Eccles. respiciente, nisi à summo Pōtifice, & superiore Ecclesiast. ad quem ideo recurrendum esset, vt est de hoc certa, & communis omnium doctrina *in dict. cap. Ecclesia sancta Maria*, vbi præcipue Felin. num. 107. & seq. Ioan. And. *in d. c. fin. de immu. Eccles. in 6.* vbi etiam Dominicus num. 9. Franch. num. 2. *vers. vnde facit, Anchar. in repet. c. ca. qua, vers. 26. quæro. de reg. iur. in 6. & in rubrica eiusdem tituli, Anton. de Butr. conf. 40. in princ. licet secundum veritatē etiam pro quocunque, quānis necessario bono publico semper recurrendum erit per laicos ad summum Pontificem, si voluerint, ad illius contributionem, & subuentionem etiam Ecclesiasticos teneri, vt per Io. And. in d. c. fin. de immu. Eccles. & Abbas in d. conf. 3. & de hoc adsunt text. aperti, *d. c. non minus, & d. c. aduersus, & se ciuit.* quæ nos latissime diximus infra de recurrēdo ad superiores Ecclesiasticos pro cogendis Ecclesiasticis etiā in his, ad quæ aliquādo tenentur erga laicos, & erga cōtributionē operā publicorū, necessariorū ad statū reipub.*

Nec velamen, sub quo se tegere nituntur laici, illos tueri potest, videlicet, quod ex quo nullum verbum de Ecclesiasticis in eorum statuta fuerit factum, non debent possē cōqueri tāquā de statutis cōtra eos disponē-

tibus

tibus aut loquentibus, quia etiam si expresse de Ecclesiasticis in statutis mentio facta non esset, si tamen tacite, & per indirectū, & sub inuolucro verborum illis præiudicaretur, idem iudicium de eis fieret, quod de statutis expresse de Ecclesiasticis disponentibus, quia non est curandum, quomodo, & cum quo quis loquatur, sed in quem voluntas, & loquentis intentio, † & effectus dirigatur, l. cum pater, §. donationis ff. de leg. 4. gloss. in cap. fin. in verb. libertatis. de immunit. Eccles. in 6. Anchar. conf. 55 num. 7. in fin. Calderin. conf. 12. n. 3. vers. 3. dico, inter conf. Anchar. lac. Mandel. conf. 80. n. 6. Alex. conf. 211. n. 10. lib. 2.

Et posita bona intentio, qua laici moueri asserunt ad huiusmodi statuta cōdenda, ut scilicet principa iter hono eorū publico cōsuāt, non autem ut libertatem Ecclesie præiudicent, non potest talia statuta in præiudicium Ecclesiasticorū defendere, quia intentio statuētium, siue bona, siue mala, & qualiscunque sit, non potest eos tueri in statuendo circa ea, quæ sunt ultra metas eorum iurisdictionis, ut sunt Ecclesie, & Ecclesiasticæ personæ: vnde etiam si eorum mēs, & prop. sitū principale esset quid tale statuere, quod sciret, & cōcerneret ipsam pietatem, & religionē erga Deū, nedum erga bonū reipublicæ, nō tamen possent in eorum statuto de Ecclesiasticis intelligere, ex quo quoad ipsos in omni casu militat defectus iurisdictionis, & auctoritatis, ultra quod etiā antiquitus talis excusatio de bona eorum intentione, & sine proponebatur à laicis, & tamē nō fuit à summis Pōtificibus admissa, sed reprobata, ut per Hostiens. in d. c. cum laicis, n. 6. vers. sed contra, de rebus Ecclesie non alienand.

Quod autem viterius à laicis allegatur, quod scilicet, sicut Ecclesia putauit æquū in se, quod res immobiles Ecclesie nō possint alienari in laicos, ut toto titulo de rebus Eccles. nō alien. c. sine exceptione, & c. alienationes, 12. q. 2. debet æquū pariter putare in persona laicorū, quod nō possint in clericos alienare, si cut est diuersissima ratio de vno casu ad aliū, ita non potest idē ius de vno ad aliū inferri; nam † si Ecclesia prohibet alienationē stabilium in laicos, non prohibet indistincte, & generaliter, sicut præsupponitur destatutis laicorū, & generalitas, & indistincta prohibitio alienationis, ut dicebamus, est, quæ est odibilis, & reprobabilis, nō autē quæ sit sub certa forma, & limitata, id est, seruata quadam solēnitate, ut in terminis sic argumētatur Signorol. d. conf. 21. n. 25. imo prohibitio Ecclesie circa stabilia est potius dicenda generalis cōcessio de illis alienandis cū seruata illa solēnitate nō sit, qui regulariter prohibeatur ta-

lia stabilia acquirere, prout acquirūtur passim, & quotidie, quia illa solēnitas facillime adimpletur, & fuit introducta nō ad impediedos laicos in huiusmodi acquisitione, sed solū ad iustificandā alienationē, ne fieret nō solum in damnū Ecclesie, sed ne magis ex ea etiā illaquearentur animæ laicorū, qui satagentes circa acquisitionē bonorū Ecclesiasticorum continue sollicitabant Ecclesiasticos ad illorum alienationem, & Ecclesiastici, eo quia non agebatur de re propria ipsorū, sed de re Ecclesie, cuius erant tantūmodo administratores, & usufructuarij, facile obtemperando amicis, & propinquis, illos de eis ditabant, dilapidando hoc modo bona Ecclesiarum in dispendium animæ, tam dantium, quam recipientium, vnde necesse fuit inuenire tot leges, Canones ac Pontificias constitutiones in remedium indemnitis Ecclesiarum, de quibus in l. iubemus, & aliæ sequent. C. de sacrosanc. Eccles. & in toto titulo de rebus Eccles. non alienand. & in bullis summorū Pontificum, quod vtique non euenit de rebus laicorum, qui sicut habēt illas proprias, & transmissibiles ad heredes, ita circa eas nedum non se profuse, sed etiam nimis parce gerūt accumulando potius quotidie, ut locupletiores heredes relinquat, ac magis familias, & domos aitent, ac dilatent, quam illas inconfiditate ditrahendo donent, ac relinquunt externis.

Et aliud fundamentum, quo nituntur laici ad tuēda huiusmodi statuta, videlicet, quia possunt domini temporales etiam per viam legis præiudicare Ecclesiasticis in quærendis, non debet admitti, nisi etiam admittere velimus ad eorum fauorem id, de quo disputatur, nam si daremus laicos per legem posse præiudicare Ecclesiasticis inquirēdis, frustra postmodum disputaretur, an possent facere statuta prohibentia alienationem bonorum stabilium in illos, cum hoc totum respiciat ius, & bona acquirēda, vnde, quia (ut supra vidimus) magis communiter per Dd. tenetur, talia statuta non subsistere, magis communiter pariter tale fundamentum reprobati concludendum est.

II. Infertur, quod statuta † prohibentia conduci ad ciuitatem vinum collectum extra territorium Principis, non extenduntur ad clericorum & Ecclesiarum vina percepta ex eorum vineis, prout nec statutum ordinans triticum molendum deferri ad molen dinum Principis, personas Ecclesiasticas ligat, ut ex communi ait Gramat. decis. 100. n. 16. & illum sequitur Couarrua. 2. part. relect. in c. Alma mater, §. 4. num. 7. in fin. Boer. decis. 125. Anchar. conf. 13. & cons. 133. quos omnes

referendo sequitur etiam Bursat. *dict. consil.* 93. num. 26. vbi de communi.

12 III. Infertur, quod statutum, quo cauetur, quod t̄ conducens apothecam non possit expelli soluendo solitam p̄sionem, non tenet in p̄iudicium clericorum, Dec. in *dict. cap. Ecclesia sancta Maria*, nu. 182. vbi etiā Abbas, & in simili casu respondet Alexand. *consil.* 17. *viso instrumento*, nu. 13. lib. 4. vbi voluit quod statutum laicorum mandans, quod si per aliquam partiū non fuerit protestatum per tres menses ante finem locationis, quod non intendit vterius perseuerare in locatione, intelligatur facta relocatio pro eodem tempore, & cum eisdem pactis & condit. onibus, non comprehendit, seu ligat Ecclesiam, aut Ecclesiasticos, quod nota pro nostro statuto Sarzanæ, sub rubrica de p̄sion. non perpet. libr. 3. capit. 34. vbi habetur, quod si conductor rem locatam vltra terminum locationis per vnum mensem tenuerit, iudicatur rem conduxisse, ac si de nouo de re illa p̄dicta locatio facta foret, nam quoad clericos non operabitur.

13 IV. Infertur, non valere statutum, quod t̄ possessio beneficij non possit capi, absque licentia domini tēporalis, quoad clericos, ita Dec. in d. c. *Ecclesia sancta Maria*, n. 185. & Abbas. *cons.* 83. *præs. dub.* vbi nominat huiusmodi statutū cōtra libertatē Ecclesiasticā, & q̄ tam statuētes, quā talia statuta seruare faciētes, sūt ipso facto excommunicati, & licet tale statutū videatur factū bona ratione, vt scilicet scandala euitentur, & pericula etiam reipublicā tāgentia, vt in tali statuto cōsuluit Angel. *cons.* 23. *incip. nulla persona*, vbi appellat huiusmodi statutū commendabile in ciuitate Florentiæ, p̄cipue eo quod fuerit inductum in remedium ad scandala, & dissensiones ciuiles euitandas, per quas poterat de facili contendi ad exitium reipublicæ, tamen quia disponit de materia ad se non pertinente, & esset mittere falcem in messem alienam, hoc non facit, quod valeat, quia in statuto non solum iusta causa statuendi, sed etiam potestas super restatuenda requiritur, vt infra nos late, & hoc modo etiam respondit Dec. loco p̄oxime citato, & sequitur Felin. *ibid. num.* 96. *versicul. vndecimo quaro*, vbi ideo dicit, quod apprehendens possessionem sine licentia nō incidit de iure in p̄nam statuti, nec Notarius de eā rogatus, nec testes exclamant etiā contra Principes & dominationes, qui per generales prohibitiones statuūt, vt quis non impetret beneficij à Papa sine eorū licētia, ideo videntur incurrere excommunicationem ipso facto per iura ibi per eum, de quo nos etiam infra.

V. Infertur, non valere statutum t̄ excludens ingredientem monasteriū à successione, vt Dec. *dict. capit. Ecclesia sancta Maria* nu. 188. qui ita Doctor. tenere communiter testatur, idem sentit Paul. de Cast. *cons.* 305. *inc. Christi nomine primum dubium lib.* 1. n. 4. & in l. si quis id quod. ff. de iurisdictione omn. iud. Bald. in l. omnes populi versic. sed quid si statutū dicat, quod monachus, ff. de iustitia & iure. & Angel. pulche in disputatione sua, *incip. nobilis quedam genere, versic. ad vnum tamen diligenter*, Domin. post Imol. in c. quamuis, de pact. in 6. Roman. per multas rationes, in l. supulatio hoc modo concepta, versic. circa illud vero exemplū, ff. de verb. oblig. Felin. d. c. *Ecclesia sancta Maria*, nu. 77. versic. sexto quaro, quod multo magis proderet, si statutum excluderet Moniales, & sic iam ingressas. Bartol. in l. fin. col. 2. c. de pactis, vbi Angel. col. pen. Matthesill. in sing. 143. nota mirabile dictum, Alex. *cons.* 139. col. fin. vbi cōmunem testatur vol. 2. Abbas. in d. c. *Ecclesia sancta Maria*, colum. 20. versic. circa illum casum, Crott. in d. l. omnes populi, n. 82. rationem p̄dictorum adducens, quia etiam per tale statutum mulier efficietur timidior ad ingrediendum monasterium, à quo non debet arceri. § sed hac presenti, in Authen. de sanct. Epif. col. 9. & ideo dicit idē esse, siue statutum dicat ingrediens, siue ingressa, col. tra Bart. t̄ ita distinguentem, quem dicit communiter te probari, & inter alias etiam ratio esse potest, quia licet ingrediēs importat tempus, quo adhuc mulier est laica, & in quam statutum per cōsequens potest suum producere effectum, tamen quia subiungitur in statuto non succedat, quod est verbum futuri temporis respiciēs tempus successione, quo tempore mulier reperitur monacha, & exempta à iurisdictione statuētium, statutum in illam etiam per verbum ingrediens. aliquid minime operari poterit, ita Paul. de Caltr. d. *cons.* 305. n. 4. & Felin. d. c. *Ecclesia sancta Maria*, n. 78. versic. limitat hoc, & hanc magis communem opinionē testatur Soci. *cons.* 241. *incip. circa primā difficultatem*, col. 2. versic. secunda est opinio magis communis. lib. 2. quod nota pro nostro statuto Iannuz. de success. ab intest. §. masculus & semi-
14
15
16

VI. Infertur non valere statutum, quod si t̄ clericus declinauerit iurisdictionem potestatis, si extra protectionem communis, & ius ei non reddatur, immo taliter statuentes sunt excommunicati, cum expresse disponat de clerico, d. c. nouerit, de sen. excomm. si autem non expresse fuerit dictum de clericis, sed generaliter statutum poni extra protectionem cōmunis hominem declinantem forum potestatis, non extenditur ad Clericos, cum tale

tale statutum in sua generalitate ita debeat restringi, vt clericos non comprehendat, ne videantur statuentes disposuisse contra libertatem Ecclesiasticam, & sic super illicitis, ita Dec. in d. c. *Ecclesia S. Mariae*, vbi supra, & ibi etiam Abbas, in repet. & Felin. n. 70. vers. *quar to quero*, Bald. in d. *authen. cassa*, & irrita, col. 1. C. de sacros. *Eccles.* vbi etiam Paul. de Caltr. in fin. & in *authent. statuimus*, col. fin. C. de Epif. & cler. Ang. in d. l. *filius familias*, §. *Diui*. ff. de leg. 1. Ant. de Butr. in d. c. *tua in princ. de decim.* Lap. alleg. 30. incip. *consilium fuit*, & in hoc vide omnino Felin. loco proxime citato, qui late & pulchre loquitur, Cagn. in l. 3. ff. de reg. iur. n.

17 2. alia ratione, quia scilicet clericus t̄ etiam si vellet, consentire non posset in potestate, & coram eo litigare, capite, si diligenti, de for. comp.

18 VII. Infertur, quod t̄ si Ecclesia haberet molendina, ad quæ fuisset liberum ire, si statueretur generaliter, quod euntes ad molendina soluerent puta decem, non porrigeretur statutum ad molendina Ecclesiarum, ad quæ fuisset liber accessus, ne impediretur per talia statuta vtilitas Ecclesie, & libertas circa res ipsius per laicos, Anchar. conf. 156. & Bal. in l. 1. in repet. C. de summa Trinit. & fid. Cath. Io. Bapt. de sancto Seuer. in d. l. *omnes populi*, nu. 96. Dec. illos referendo, in d. c. *Ecclesia sancte Mariae*, loco proxime citato.

19 VIII. Infertur, non valere statutum, quod t̄ Ecclesia, vel hospitale teneatur vendere tantum singulis annis de suo vino & oleo, &c. vt not. Bald. in *authent. hoc ius porrectum*, col. 3. vers. & propterea non valet statutum. C. de sacros. *Eccles.* Io. Bapt. de sancto Seuer. vbi supra, & Dec. in eodem loco, numer. 192. sed de hoc infra.

20 IX. Infertur, quod t̄ non valet statutum prohibens legatum ad pias causas, Card. con. 66. in dubio *premissis*, circa fin. quia, inquit, disponeret super Ecclesiasticis, & illam sequitur Dec. vbi supra, num. 193, & facit c. 2. vbi gloss. 2. de sepultur. nisi fuisset factum fauore filiorum respectu portionis ipsis debita ratione suæ legitimæ, de quo infra.

21 X. Infertur, quod t̄ non valet statutum, quod iudex possit iudicare super decimis, ita Fulgos. conf. 156. visis, column. penultim. quæ refert & sequitur Dec. vbi supra, n. 194.

22 XI. Infertur, quod t̄ non valet statutum, quod de legatis ad pias causas soluantur duo denarij pro libra, ita Ant. de Butr. conf. 40. incip. *nulla est dubitatio*. & conf. 45. *statuto ciuitatis Parmae*, Abb. conf. 25. lib. 1. quos sequitur Dec. vbi supra, n. 195. Felin. *ibid.* nu. 94. quo in loco ampliationes & intelligentias ad materiam adducit.

XII. Infertur, quod t̄ non valet statutum, quod in funere sit taxatus certus numerus clericorum, & cereorum, Abb. in c. *fin per illi text. de reb. Eccles. nō alien.* & in conf. 26. & cōf. 63. lib. 1. Rom. sing. 358. *reuerendus dominus*, quod sequitur Dec. vbi supra num. 196. & Fel. n. 49. & ratio est, quia licet non sit factum statutum super spiritualibus, tamen dicitur factum super connexis eisdem, arg. l. *quod si nol let*, in fin. ff. de edil. edi. in d. c. *cum laicis de rebus Eccles. non alien.* licet Felin. vbi supra num. 95. vers. *nemini tamen*, limitet, nisi statutum esset circa limitationem impensæ funeris concernentis pompam inutilem clericis, puta circa vestes lugubres, & similia secus in concernentibus clerum, vt in cera, & similibus, quæ distinctionem etiam tenuit Abb. in dict. c. *u laicis*, & in dict. conf. 26. *quadam*, & conf. 63. li. 1. Dec. vbi supra, column. 18. vers. 11. *nō valet*.

XIII. Infertur, quod t̄ non valet statutum, quod exceptio excommunicationis nō possit oponi in iudicio seculari, ita sanct. Seuer. in d. l. *omnes populi*, num. 102. per Bald. in tit. de stat. contra libert. *Eccles.* in vsib. feud. circa fin. libri, & idem Bald. in l. *placet*, in fin. C. de sacros. *Eccl.* Io. de Anan. in c. *postulasti*, de ho. & Dec. vbi supra, num. 197. late Tiraq. de retract. p. 1. §. 1. gloss. 9. ad fin. nu. 275.

XIV. Infertur, quod t̄ statutum mandans solutionem debiti probari non posse per testes, sed solam per instrumenta, non comprehendit clericos, nedum si debitum erit contractum post clericatum, sed etiã si ante, dum modo euenerit casus probandi debitum, postquam quis effectus erit clericus, quia cum tali casu probationes habeant principium, quando fiunt coram iudice, dicitur statutum disponere de re erga solutionem debiti probare debentem in tempore, quod est factus alienæ iurisdictionis, & non est amplius suæ, eo quia tunc reperitur factus clericus, igitur ad illum non porrigitur eius dispositio, ita Marsil. in l. *si quis viduam*, num. 32. ff. de quest. de mente Io. Cal. in *disputatione sua incip. statuto ciuitatis cauetur*, quod si ab actore, in *solutione vltim. dub.* Anchar. in c. *ea quæ*, de reg. iur. in 6. in fin. Alex. conf. 210. n. 13. lib. 2. & in conf. 211. n. 4. eod. vol. Dec. vbi supra, n. 206. Cumã. conf. 239. col. 2. & 3.

XV. Infertur, quod t̄ clericus non ligatur statuto disponente, quod de contractu soluat gabella, & ideo si extat statutum huiusmodi, & clericus vellet vti dicto contractu, & opponatur contra clericum, quod non soluit gabellam, non procedat contra eum exceptio, nisi t̄ vellet etiã vti adminiculo statuti disponētis de gabella super cōtractu, nã tūc eo vti nō posset, nisi obseruat statutum, a quo cle-

clericus, sicut & omnis alius invitatur ad il-
lius commodum participandum sub illa le-
ge, scilicet ut solvatur gabella, quod fieri
potest, nec dicitur contra libertatem Eccle-
siae, cum etiam clerici debeant uti beneficio
statuti laicorum cum omnibus suis quali-
tativis, & eo modo quo loquitur, ita Bald.
*in l. 1. in ver. 6. quare, nūquid clerici, C. de contr.
empt. alleg. Ioan. And. in c. 1. de oper. nou. n. c.*
& illos etiam sequitur Alexan. *consil. 210. n. 5. lib. 2. Grat. consil. 162. nu. 1. volum. 2. cum
late ibi per eum. Dec. in d. c. Ecclesia, nu. 215.
& 267. Ant. de Butr. in cap. non minus colu. 2.
fin. de man. ut. Eccles. & in c. 1. de censib. in fin.
relin. in d. c. Ecclesia n. 104. vers. sextum & vl-
timum exemplum, quicquid dixerit Butr. in l.
omnes populi ff. de iust. & iur. idem voluit Ce-
phal. *consil. 385. n. 5. lib. 3. secus tamen quod ill-
latione non esset, si quis negaret solvere vel-
le gabellam sub pretextu, quod res cum emp-
tor erat clericorum, vel ecclesiae a qua emit,
& quae cum sit ex empto a tali solutione, res
etiam ipsi licet alijs vendita deberent gau-
dere eodem privilegio, nam non procederet
talis exceptio, quia communis est Doctorum
opinio, quod si emptores rerum Ecclesiastica-
rum non eximuntur a solutione gabellae, &
vestigialium; prout hac communem testatur
Tiraqu. *de retract. consang. §. 1. gloss. 13. nu. 12.*
quicquid dixerit Bald. *consil. 31. circa med. li.
1. & consil. 496. volum. 2. versic. interdu statutu
non grauat lib. 4. vbi dicebat, quod si onus ga-
bellae sit annexum contractui, statutum iubens eam
solui ex venditione ab emptore, non compre-
hendat venditiones factas ab Ecclesia, quia li-
cet ecclesia non soluat hoc modo gabellam,
tamen in hoc grauaretur, quod rem minoris
venderet ob id, quod emptor teneretur eam
soluere, & quod teneatur tales emptores, ex
presse tenent Butr. *in l. iustitio. §. final. de pub.
& vestigial. vbi dicit, quod licet ecclesia sit
immunis a solutione gabellae pro fructibus a
se propriis in praedijis perceptis, non tamen
sunt immunes ipsorum fructuum emptores,
quod etiam comprobauit Archid. & alij in
d. cap. ult. de censib. in 6.****

XVI. Inferitur, quod si ex forma statuti
laicorum testamentum debeat insinuari per he-
redem intra sex menses, alias non valeat, si
clericus est heres institutus in testamento,
nec fecit illud insinuari infra tempus statu-
tum a statuto, quod tamen poterit ex illo ad-
re hereditatem. ita Bald. *in authent. cassa, nu. 6.
C. de sacrosanct. Eccles. vbi etiam Fulgos. Abb.
in dict. c. Ecclesia sanctae Mariae nu. 39. & idem
sentit Anchar. in repetit. d. c. Canonum statuta,
de constitut. ante med. in 2. quae p. versicul. iuxta
prima occurrit declaratio plurimum questionum ju-*

*per statutis laicorum, & illos etiam referendos
sequitur Alexan. dict. cons. 210. proxime supra
citato, nu. 6. vbi subiungit, quod eadem ratio
ne videtur idem dicendum, si esset institutus
laicus in testamento clerici. & verba statuti
disponētis insinuationem non dirigerentur
in heredem, sed in ipsum testamentum, ut
quia diceret, quod ultima voluntas alicuius
testatoris non valeret, nisi fuerit insinuata,
&c. quia testamentum clerici non subiacet
statuto, ut voluit Ant. de Butr. nu. 20. & Io.
Imol. in d. c. Ecclesia sanctae Mariae, vbi sequen-
tes Io. de Ligna. dicunt, quod communiter
damnatur opinio Butr. qui contrariam vo-
luit in l. cunctos populos, in 5. qu. C. de sum. m.
Tribut. & fid. cath. & hoc modo potest intelli-
gi, quod dixit Capic. *decis. 201. n. 5. & Bal. in
d. authent. cassa, distinguendo, ut per Alex. de qui-
tamen infra in fin. conclus. vers. & generaliter.**

XVII. Inferitur, quod si non operatur statu-
tum disponens, quod per clericos non possit
fieri testamentum absque praesentia Parrochi,
quamuis illud statutum videretur inductum ad
falsitates, & fraudes tollendas, ita Salic. *in dict.
authent. cassa, quae sequitur Alex. in d. cons. 210.
n. 9. & facit text. in l. fin. de vit. & hon. cler. & in
c. fin. de reb. Eccles. non alien. vbi Ant. de Butr.
& Io. de Imol. & Bald. in d. l. cunctos populos,
in lectura in 4. col. & in 20.*

XVIII. Inferitur, quod si ubi statutum dispo-
nit, quod si emptor non apprehendet possessionem
intra annum, & sic patietur venditorē pos-
sidere, contra statum praesumatur simulatus, tale
statutum, nec in foro seculari, nec in foro Eccle-
siastico ligabit clericum, qui neglexerit appre-
hendere possessionem, tanquam non suū si-
bitum, ita Abb. *in dict. cap. quod clericis, de fo-
ro compet. & illum sequitur Alex. cons. 211.
num. 5. lib. 2.*

XIX. Inferitur, quod si statutum disponens,
quod probatio mutui non possit fieri per tes-
tes, ut supra et a dicebanus, vel quod libri
mercatorum faciant plenam fidem, non seruabitur
contra clericum etiam in foro seculari, Abb. *in
d. c. quod clericis, n. 32. & Alex. vbi supra. Capr.
conclus. 15. nu. 62.*

XX. Inferitur ad casum, de quo per An-
char. *in repet. d. c. Canonum statuta, 2. q. prim. in ver-
sic. ego quare, in q. qua consului, vbi dicit, quod acci-
dit quatuor, quod Archiepisc. Spoletanus ha-
bebat extra civitatem aliquam molendinam ex iurgi-
tione Regis Vngariae, & commune Spoletum ha-
bebat etiam aliam molendinam extra dictam civitatem
omnes Spoletani poterant ire, quovolibet, ad
molendinam, & soluebant certam mensuram ad mo-
lendum, commune Spoletum statuit, quod
omnes ciues, qui causa molendi irent extra
civitatem, tenerentur soluere in ingressu
portae*

28

29

30

31

32

33

portæ mensuram, de qua supra, & quod volentes accedere ad molendinum dicti communis nõ soluerent in ingressu dictam summam, omnes ibant ad molendinum communis, vbi aliquam mensuram soluere non tenebatur, & nõ ibant ad molendina Archiepiscopi, & ideo Archiepiscopus dicebat, statutum nõ valere, in quantum sibi præiudicat, & Anchar. decidit, quod nõ valet, quia licet verba statuti caute dirigatur ad subditos, tamẽ ex eo aperte, & studiose grauat Archiepiscopus, vnde nõ est curandum, cum quõ loquatur, quis, sed intentio, in quem dirigatur, l. cum pater, §. donationis, ff. de leg. 2. multoties enim euenit, quod in dispositione vnum exprimitur, & ad aliud effectus dirigatur, & hoc debet considerari, ita dixit Alexand. sequendo Anchar. in d. consil. 211. num. 11. lib. 2. quod etiam placuit Abbati, dict. c. Ecclesia, in rep. & idem Anchar. dict. consil. 13. In Dei nomine Amen, super dubio transmissio, & ita consuluit totum collegium Iur. Conf. Bonon. vt apparet in dict. consil. Anchar. & in consil. 154. In Dei nomine, Amen, optimis rationibus las. in consil. 161. colum. fin. lib. 2. & cum istis transit. Felin. in d. c. Ecclesia n. 104. ver. primum exemplum, & Boer. decis. 125. per tot. qui etiam citat, qui consulerunt pro ciuitate Spoleti.

24 XXI. Infertur, quod ¶ statutum laicorum astringens litigantes coniunctos ad compromittendum, non astringit, nec ligat clericos, & ideo non poterunt vigore talis statuti astringi ab affinibus suis ad faciendum compromissum cum eis, ita Bal. in consil. 107. dicitur statutum in fin. vol. 6. quem refert & sequitur Marsil. in l. si quis viduam, numer. 20. ff. de quest. & idem Bal. in consil. 5. numquid clericus agens, libr. 2. ea ratione, quia compromittere non est de mero ordine iudiciorum, sed tangit substantiam causæ, & tendit ad decisionem, ibi tamen distinguit de bonis patrimonialibus, & Ecclesiasticis, & de compromisso de iure tantum, & de iure, & de facto, quẽ vide, & illationem sequitur Alex. dict. consil. 210. nu. 3. libr. 2. Dec. in d. c. Ecclesia, n. 20. & n. 161. & Rochus de Curt. in d. tractat. de statut. d. sect. 8. q. 11. nu. 68. & de hoc vide eundẽ Bald. in c. fin. vt lit. pend. & in c. cum venissent, de eo qui mit. in poss. rei seru. caus. 4. col. & Capyc. decis. 66. per tot. vbi contrarium sentientes refert, & concludit, quod præsens illatio esset vera, si statutum compromissum mandans vltterius procederet alterando decisionem causæ, vt quia diceretur in eo, quod nõ posset appellari, seu peti reductio, vel quod laudum faciendum haberet executionem paratam, vel talia in summa, per quæ non posset dici, quod statutum se contineret in pu-

ris terminis ordinatioi iudicij, sed tangeret etiam materiam decisori, vt etiam per Dec. vbi supra, secus si ordinaret tantummodo causam esse compromittendam, quia tunc diceretur statutum respicere ordinem, & processum, ad quæ clericus ligatur, vt per omnes in d. c. Ecclesia sancta Mariae, & præcipue per Dec. nu. 126. cum plur. seqq. vbi dicit hanc opinionem veram, & illam sequitur etiam Socia. consil. 71. circa presentem consultationem. num. 12. vol. 4. & hanc opinionem magis communem testatur nouissime Borel. de compromiss. §. 1. gl. off. 3. num. 225. An autem è contra coniuncti clericorum possint ab eis cogi virtute talis statuti ad compromittendum cum illis, & dicendum videtur, quod sic, vt per eundem Borel. ibidem num. 262. allegans rationem, quia scilicet clerici possunt vti statutis laicorum pro se, licet non contra se, iuribus ibi per eum. De quõ tamen ego dubito, tum quia in iudicijs debet seruari æqualitas, l. fin. C. de fruct. & lit. expens. l. non debet, ff. de reg. iur. vbi Doct. in c. non licet a priori, eod. tit. in 6. tum etiam quia statuta videntur edita, vt sint lex communis secundum disposita, vnde non videtur fuisse de statuentium mente, vt pro vna parte seruiant, si contra eandem pariter procedere non poterant, prout sic respondet Socia. d. consil. 71. n. 19. cum 162. & faciant infra in ampliã. 26.

35 XXII. Infertur, quod ¶ statutum de solutione gabellæ pro rebus, quæ transferuntur, non comprehendit clericos, ita Bart. in l. 1. C. de mulier. & in quo loco, lib. 10. quẽ sequitur Dec. in d. c. Ecclesia, num. 271. Felin. ibidem. n. 106. & 105. Clement. presentem, de censib. nisi deferat res alienas, & nisi clericus negotietur. Federic. consil. 207. Abb. consil. 6. in 2. dub. vbi dixit, quod clericus non dicitur negotiari, ¶ licet vendat vinum, & oleum suum, idem Federic. consil. 121. incip. questio talis est, si tamen alia negotiationis causa venderet, ad gabellam teneretur, & subijceretur alijs ordinibus, sicut laicus, c. vlt. de vit. & honest. cler. Archid. Ioan. And. & Franc. in c. quamquam, de censib. in 6. Tessaur. decis. 116. n. 10. Marcabru. consil. 18. nu. 237.

37 XXIII. Infertur, quod ¶ clerici non tenentur ad solutionem pedagij per statutum laicorum impositi, ita Abb. in c. innouamus, de cen. & in c. ex literis, de vit. & hon. cler. Angel. consil. 14. incip. Ecclesia, & Dec. vbi supra, nu. 270.

38 XXIV. Infertur, quod ¶ stante statuto, quod homines villæ teneantur capere malefactores, non intelligitur de clericis malefactoribus, ita Bald. in c. cum non ab homine, de iudic. quem referendo sequitur Felin. in dict. c. Ecclesia, nu. 104. vers. adde etiam hic.

XXV. In-

39 XXV. Infertur, quod + statutum laicorū factum pro comuni utilitate, quod vadens de nocte soluat tantum, non includit clericos, ita Ioan. Andr. in c. graue, super verb. fel banno, de sent. excommun. vbi etiam Abb. & Anc. de Buttr. & post alios Felin. in d. c. Ecclesia, vbi supra, vers. quintum exemplum, dicens tamen, quod per suum iudicem sunt coercendi, c. bene quidem, 96. dist.

40 XXVI. Infertur ad casum statuti, + de quo per Abb. in d. c. Ecclesia, in repetit. vers. ex hoc infero, vbi infert ad statutum, quod vbi in loco sunt Iudæi sceneratores, & viget statutū inter eos, & populum, quod non teneatur vsurarius restituere pignus ei, qui probauerit se dominum rei pignorate, nisi prius restituito debito, pro quo res fuit pignortata domino in seio, non comprehendit clericos, aut res illorum pignori datas, & idem repetit in cap. quod clericis, de foro compe. & idem sequitur Felin. vbi supra, vers. quartū exemplum, dicens, hoc esse notandum.

41 XXVII. Infertur, quod stāte statuto, quod + debitum prescribatur per quinquennium, non habet locum contra clericum, vel Ecclesiam, ita Felin. vbi supra, vers. tertium exemplum, quod fuit etiam de mente Ancharan. consil. 258. incip. supradictum statutum, per rationibus & auctoritatibus ibi per eum, idē voluit Alexan. consil. 169. num. 1. lib. 2.

42 XXVIII. Infertur, quod statutum laicorum + dans licentiam conductoribus possessionum, vt libere possint eas dimittere, non extenditur ad conductores rerum Ecclesiasticarum, ita consuluit Bart. in consil. 187. incip. domini priores artium per text. in d. cap. Ecclesia, de constit. & in clem. in Ecclesiarum, eod. tit. & illum refert, & sequitur Felin. vbi supra, nu. 104 vers. secundum exemplum, qui subiungit, quod licet Bar. loquatur, quando statutum nominat Ecclesiam expresse, vt euenit in casu suo, tamen idem est, quando generaliter loquitur, tum per rationes ab ipso Bartol. adductas, tum per ea, quæ dixit idem Felin. in d. c. Ecclesia, in 4. quæst. in princ. & si contra tales conductores iudex secularis, forte repugnante statuto, prouidere non posset, habebant clerici requirere Priores populi, vt de iudice sibi prouideant, quibus negligentibus Ecclesiasticus prouidebit, & cognoscet contra dictos conductores, iuxta not. in cap. ex tenore, & in c. licet. ex suscepto, de foro com. & hoc Felin. ibid. & ante eum voluit idē Bart. d. consil. 187. num. 4 & Abb. in d. cap. Ecclesia, num. 30 in repet. qui subiungit, quod tali casu Ecclesiasticus iudex procedet, eo modo, & forma in causa, quibus procederet iudex secularis iurib. ibi per eum, idē voluit Dec. in d.

cap. Ecclesia, num. 181. & Ancharan. in c. 1. vers. sic. quæro etiam de quæst. de constit.

43 XXIX. Infertur, quod statutū laicorum + de successione ab intestato excludens feminas propter masculos, nō comprehendit hereditatem clerici, ita Bertaz. consil. ciuil. 63. num. 23. vbi hanc veriorē, & communiorē sententiam testatur iuribus, & auctoritatibus ibi per eum adductis, idem voluit Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 218. & hoc indubitatum esse arbitror in dominio nostro Ianuensi, in quo vigore statuti sub rubric. de priuileg. cleric. lib. 6. cap. 4. non possunt clerici vti statutis, & eorum dispositione pro se in causis laicorum, sed eis debet reddi ius solum secundum ius commune, vnde cessat fundamentum, super quo potissimum fundatur sententia contrarium affirmantium, vnde licet quod ex quo, & clerici excludunt feminas stante statuto, quod extantibus masculis femina non succedat, ita & in eorum hereditate ius idem, quo ad laicos seruari debet, de quo fundamento late per Bursat. consil. 93. num. 22. & 27. & plur. seq. lib. 1. cum ibi per eum, & secundū hanc illationem bis fuit iudicatum in partibus nostris.

44 XXX. Infertur, quod statutum in genere prohibens + aliquem testari, nisi seruata certa solemnitate non comprehendit testantem ad pias causas, vt puta si mulier non possit testari sine consensu propinquorum, ita statuto mandante, tamen poterit instituire piū locum, & valebit sine illā solemnitate testamentum, ita Crot. in d. l. omnes populi, num. 81. secundum Bald. in l. generali. circa fin. vers. sic. quæro quinimo dictum statutum, C. de sacrosanct. Eccles. Alexan. consil. 105. viso diligenter. nu. 51. vol. 4. pro quo facit, quia iste, qui instituit piū locum, videtur moueri, nutu Dei agitur, non subsunt potestati legis, c. licet. de reg. iur. c. duæ sunt leges, 19. quæst. 1. alias 2. idem voluit Dec. consil. 504. num. 3.

45 Bene verum est, quod si statutum prohiberet legatum, vel testamentum respectu portionis debitæ filiis ratione legitimæ, + quoad illam potrigitur statutum, & comprehendit testamentum factum etiam ad piam causam, ita vt in quantum deficeret filio pro legitima, non valeret legatum, siue testamentum etiam ad pias causas, ita consuluit in terminis talis statuti Abb. in consil. 63. incip. videtur primo dictum legatum, in 1. part. ex D. Augustini sententia, de qua in c. fin. 17. quæst. 1. in quo habetur, quicumque vult + exheredato filio heredem facere Ecclesiam, quærat aliū, qui suscipiat non Augustinum, imo Deo pro pitio neminem inueniet, & hanc partē multis rationibus affirmat, & comprobat, idem

47 **veluit Anch. in consil. 30. incip. videtur prima facie dicendum, quē referendo sequitur Crot. in d. l. omnes populi, num. 81. & quod legitima filiolorum non diminuatur per quācunque legata ad pias causas testatur Cuch. in suo tract. de legit. fol. 22. num. 28. cum ibi allegatis, quod nota etiam pro nostro statuto Sarzan. sub rubr. de vlt. volunt.**

48 **XXXI. Inferitur, quod non valet statutum in praedictum clericorum, quo cautetur, quod non possit locator domum suam locare alteri, sed teneatur stare primae locationi, nisi prius per tres menses ante finem locationis deauntiauerit inquilino, quod non vult eum perseuerare in locatione, quia de iure communi est libera facultas locatoris finita locatione suam rem alteri locare, & ideo in praedictum libertatis clericorum non potest tale quid statui, ita Crot. in d. l. omnes populi, num. 83. per l. si cui, C. locat. & per ea, quae scribuntur in cap. nouerit, de sentent. ex communi. & idem sentit Alexand. consil. 160. n. 8. lib. 6. consil. 17. num. 13. lib. 4.**

49 **XXXII. Inferitur, quod statutum in imponens poenam concubinis clericorum, nisi alias notorium esset clericos concubinas tenere, non valeret ob infamiam, quae de facili posset resultare de eis saltem de facto ex poena imponenda concubinis propter criminis conexitatem, quod fieri non debet in tam graue praedictum clericorum, ita Crot. vbi supra. de mente Ancharan. consil. 97. incip. magna, & illustris Princeps, & in repetit. cap. & quae, in 24. quae. de reg. iur. lib. 6. & illum sequitur Ioan. de Ana. in rubric. de adult. & Felin. in d. cap. Ecclesia, num. 102. vbi idem tenet, etiam si esset notoria concubina, iuris ibi per eum.**

50 **XXXIII. Inferitur, non valere statutum in tanquam contra libertatem Ecclesiasticam, quod mandaret Ecclesiasticos cogi debere ad collectas, vel impositas, vt habetur in c. clericis, de immuni. Eccles. lib. 6. & in cap. non minus, & in cap. aduersus eod. tit. & in cap. quamquam, de censib. eod. tit. & in c. quia iuxta, 16. quae. 1. & in cap. secundum, 23. quae. 8. praecipue si collectae imponerentur ratione munerum personalium, a quibus Ecclesiasticae personae penitus immunes, & exemptae reperiuntur, ad not. in l. plasset. C. de sacrosanct. Eccles. & in cap. 1. de immuni. Eccles. lib. 6. Nat. consil. 280. nu. 5. Bariat. conf. 42. col. 1. lib. 1. Lancelot. Gallia. conf. 59. nu. 3. 45. & seq. qui loquitur de solatione salarii praetoris, medici, & aliorum officialium, & de aliis, quae distribuantur per capita, & per buccas.**

51 **XXXIV. Inferitur, statutum dici contra in libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam,**

si prohiberet, ne quis in casu occurrenti literas Apostolicas impetraret, vel ne literae Apostolicae in eorum dominiis sine eorum licentia publicarentur, seu alicui traderentur, iuxta not. in c. quoniam, de immuni. Eccles. lib. 6. in princ. Mart. Laur. in tract. de princip. quasi. 492. & vide Lap. allegat. 92. vbi add. in lit. P. Capyc. decis. 132. nu. 6. & sequitur Boil. in sua pract. crimin. tit. de Princip. & privilegio eius, num. 21. Part. consil. 41. post. num. 35. lib. 1.

52 **XXXV. Inferitur, quod si statutum mandaret, in ne ad iudices Ecclesiasticos in causis, quae ad eos spectant, habeatur reuersus, non tenebit, Lap. vbi supra, per d. c. quoniam, de immuni. Eccles. lib. 6.**

53 **XXXVI. Inferitur, quod non valeret statutum, si prohiberet, in ne apud laicos admitteretur exceptio rei iudicatae in foro Ecclesiastico, quia a Deo Papae, & a Papa alijs Praelatis concessum est iudicare, cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, cap. 2. de except. lib. 6. cap. administratores, vbi glos. 3. quae. 5.**

54 **XXXVII. Inferitur, & idem erit, si exceptionem in iuramenti reiceret. per text. in cap. licet, de iureiuran. lib. 6. cap. quamvis, de pact. & facit cap. 2. de foro comp. & Lap. vbi supra n. 5.**

55 **XXXVIII. Inferitur, quod si statutum mandaret in per laicos cognosci, vel decidi, vel partes coram se comparere, cogi in causis spiritualibus, siue principaliter, siue incidenter, non valeret, c. tuam, de ordin. cognit. cap. de cernimus, cap. quanto, de iudic. cap. lator, & cap. causam quae, qui filij sint legitimi, late Vanti. in tit. de nullit. ex defectu iurisdic. numer. 54. clem. dispendiosam, de iud. vii. comun. opin. verb. iudex laicus, vbi de communi, & notatur in cap. si iudex laicus, de sentent. ex communi. in 6. vbi Dec. in c. at si Clericis, n. 30. in fin. de iudi.**

56 **Spirituales autem causae in quoad praedicta intelliguntur, quaecunque de ordinibus, gradibus, & sacramentis, observationibus, alijsque Ecclesiasticis rebus tractant, & quicquid ortum habeat ex aliquo, quod specialiter ad Ecclesiam, legem, fidemve Christianam pertineat, item causae haeresis, sacrilegij, vlturarum, adulterij, simoniae, periurij, item causae electionum, postulationum, provisionum, dignitatum, officiorum, Canonatuum, aut quorumvis rerum Ecclesiasticarum, vel ad Ecclesiam pertinentium, vt super decimis, matrimonijs, causis natalium, iuris patronatus, & alijs, de quibus ex alleg. per Vant. vbi supra, & de quibus in d. Clemeat. dispendiosam, & per glos. in summa, 11. quae. 1. & in cap. ex tenore, de foro compet. cap. vt inquisitioni, §. prohibemus, de haeret. in 6. cap. cum tu, de vsur. c. fin. de foro compet. in 6. c. nouit, in fin. de iud. glos. in c. 1. de offi. ordi. in c. quanto, de iudi. cum similib.**

57 Amplia prædicta, quod quâdo opponitur coram ꝑ iudicibus secularibus aliqua exceptio vsurarum, vel aliter spiritualis, propter quam spirituales causa sit remittenda ad iudicem Ecclesiasticum, iuxta disposita in d. c. tuam, cap. lator, cum alijs iuribus supra allegatis, nedum non obstante statuto in contrarium disponente, non potest iudex laicus de ea se intromittere, sed nec etiam potest præfigere tempus excipienti, infra quod oppositam coram ipso exceptionem probare debeat coram iudice Ecclesiastico, hoc enim esset in alienam iurisdictionem manum immittere, & legem superiori imponere, quod nõ licet, cap. ex insinuatione, de appellat. Ias. in l. 2. nu. 12. ff. de re iudic. & ibidem, num. 15. r. statur hanc esse communem opinionem, & ibidem hoc idem affirmat Bart. & cæteri Dd. & post eos Dominus Iosephus frater meus de probat. vol. 2. concl. 689. in princ. vbi etiã determinat, 58 quid agendum per ipsum iudicem ꝑ secularem, coram quo fuerit opposita huiusmodi exceptio, præcipue quando remissus ad iudicem Ecclesiasticum est morosus in probanda exceptione, & ad prædicta facit, quod voluit Felin. in d. cap. Ecclesia sancta Maria, nu. 110. versic. & adde dum notauit, quod non valet statutum laicorum, ꝑ quod ille, qui obtinuit inhibitionem à iudice Ecclesiastico fiendã seculari debeat se expediuisse circa eam intra certũ tempus, vt etiã notauit Abb. post Cardin. ibi in cap. 2. in fin. de eo, qui mit in poss. ampliationem secutus est etiam Decian. in suo tractat. crimin. vol. 1. lib. 4. cap. 12. num. 10. de mente, etiã Bart. in l. præses, C. de appellationib. Animaduertendum tamen est pro declarationem supradictorum, quod de prædictis causis spiritualibus, ꝑ de quibus supra, quædam sunt meræ spirituales, & Ecclesiasticæ, & nullo modo ad laicos spectantes, prout est causa excommunicationis, hæresis, & simonie, & etiam sunt quædam talis naturæ, vt nullo modo cadant in laicum, sed earum Ecclesiastici solum sunt capaces, prout eligere ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica, ordinem conferre, Ecclesias possidere, & de ipsis disponere, & his similia: quædam autem sunt causæ, quæ licet spirituales sint, cadunt tamen in laicos, prout est causa matrimonij, sacrilegij, perjurij, vsurarum, & similes, & in primis duabus speciebus causarum, videlicet in mere spiritualibus, & Ecclesiasticis, item & in illis, quæ nullo modo cadunt in laicum, iudex secularis nõ potest cognoscere, etiam quod quæstio indicat super factõ. In tertia 60 vero ꝑ specie, earum scilicet, quæ & in laicos cadere possunt, si quæstio erit facti, sicut iudex secularis de eo cognoscere poterit, ita

statutum, quo ad hoc disponens, sustinebitur, ita Felin. in d. cap. decernimus, in fin. de Iud. Alber. in tract. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q. 25. nu. 54. & seq. quem ita distinguentem refert, & sequitur Farin. variar. quæst. lib. 1. de inquisit. q. 8. num. 20. & latius num. 25. vbi tamen intelligit hoc procedere, dummodo etiã factam, de quo supra, incidens in ꝑ causa 61 spirituali, sit ab omni spiritualitate abstractam, iuxta etiã ea, quæ animaduertit Vant. vbi supra, num. 54. versic. quamuis si esset quæstio non iuris, per ea, quæ declarauit Bart. in omnino nonatione, C. de sacrosanct. Eccles. in l. quoties, vbi etiã Bald. Alexand. & Ias. C. de mar. Alexand. & Roman. in l. Titia ff. sol. matrim. Capic. decis. 7. n. 2. & 3. Afflic. decis. 109. col. fin. Crauet. cõs. 273. n. 2. Rolan. cõs. 12. n. 23. vol. 2. Menoch. de retinend. possess. remed. 3. nu. 336. & quando dicatur quæstio ꝑ iuris, & quando 62 facti, vide remissive apud Albert. in d. tract. de agnoscend. assert. cathol. & hæret. q. 25. n. 51. Et hoc vltimum, quod ꝑ de quæstione facti dictum est, declara, vt habeat locum, quãdo quæstio facti in causa spirituali vertitur, aut inter laicos, aut inter clericum actorem, & laicum conuentum, secus si solum inter clericos quæstio oritur, nam etiam si esset facti, tamen per iudicem Ecclesiasticum, non autem secularem terminanda foret, ita Roland. à Valle cõs. 23. n. 6. vsq. ad fin. iurib. & auctoritatib. vbi per eum, lib. 2. & ibi num. 14. de mente Speculat. in tit. de compet. iudic. in princ. & in versic. & breuiter scias, tenet, quod clericus trahens alium clericum coram iudice seculari, rem. petitam perdit, & dabitur conuento, & prouabitur cõmuniõye Sacramentorum, vel etiam fidelium, quia excommunicabitur, nisi super hoc satisfacere vellet, etiam si in prædictis voluntas aduersarij accesserit, & proprium iuramentum interuenit, per text. in c. si diligenti, de foro compet. & in ista opinione fuit Menoch. d. remed. 3. de retin. possess. num. 214. & seq. Farinac. vbi supra, num. 25. vers. sublimitate primo, & est ratio, quia iudex secularis ꝑ nullo modo, nec principali- 63 ter, nec incidenter potest esse iudex contra clericum, iuxta ea, quæ notauit Abb. in d. cap. si diligenti, col. penult. de foro compe. & Roland. à Valle d. cõs. 2. nu. 38. & plur. seq. Farinac. ibidem, qui etiã alias declarationes adducit, & præcipue, quando per iudicem Ecclesiasticum fuisse inhibicum iudici seculari, ne se intromitteret in quæstione spirituali etiam super solo facto consistente, nam si hæc inhibicio emanauerit immediate, & antequã iudex secularis inciperet cognoscere super illa facti quæstione, non potest se in ea amplius intromittere, & ideo dat pro cautela, vt Tob. 64

- lata incidenti super spirituali causa questione etiam facti coram seculari iudice, is, cuius interest, statim Ecclesiasticum iudicem adeat, ab eoque petat, ut illius questionis cognitionem assumat, laicoque inhibeat, qua inhibitione emanata, antequam iudex laicus de causa facti cognoscere incipiat, illa terminanda erit per iudicem Ecclesiasticum, non autem secularem, ut hanc eandem cautelam adnotavit Gerard. *singul. 69. notant. Bart. & Dd.* ubi affirmat ita semel fuisse servatum in quadam causa, & Gerard. sequitur Couar. *de matrimonio cap. 8. §. 12. num. 5.*
- 67 XXXIX. Statutum diceretur contra libertatem Ecclesiasticam, et quando ordinaret personas, ultra casus exceptos, ab Ecclesiis extrahi posse, siue ab atriis earum, *cap. inter alia & cap. fin. de immun. Eccles. & in cap. reum, & in cap. si quis contumax, 17. quest. 4. & in cap. quicquid, & in cap. diffiniuit, & in cap. id constituimus, eod. tit.*
- 68 XL. Statutum diceretur nullum, et tanquam contra Ecclesiasticam libertatem, si permetteret, & mandaret, quod etiam in domibus Ecclesiarum possent fieri hospitia, *ca. 1. de immun. Eccles.*
- 69 XLI. Si compelleret clericos et ad tutelam laicorum assumendas, *cap. generaliter, 16. q. 1.*
- 70 XLII. Si super excommunicationis absolutione, et aut revocatione, aut de interdicto remouendo disponderet, *c. vnic. quod met. caus. lib. 6.*
- 71 XLIII. Si donationes factas Ecclesie, cogeret et sub litos reuocare, *cap. sunt qui opes, & c. singularium, 17. quest. 4.*
- 72 XLIV. Infertur, quod statutum retractus, et si ius congrui, non arceat clericos, qui non possunt impediri a laicis super re emptam, Bald. *consil. 300. statuto cautur, in 2. dubi. vol. 1. Iaf. consil. 152. vera & iuridica, colum. ult. vol. 4. Abb. & Imol. in cap. constituens, de re sit. in integrum, Alexand. consil. 27. viso themate, in princ. vol. 6. Afflic. de iur. protom. §. ult. num. 11. Marant. late disputans in sua disputat. 8. qui distinguit, & secundum illius distinctiones poterunt concordari inter se in hoc contrarie opinionones.*
- 73 Primo amplia conclusionem, et quod talis exemptio clericorum, & Ecclesiasticorum a statutis, & ordinationibus, ac auctoritate laicorum sit de iure diuino, Ioan. Lup. *in tract. de libertate Ecclesiast. quest. 2. numer. 3.* ubi dicit, ita obseruatum, & declaratum fuisse per quamplures Imperatores seculares, & Villalob. *in commun. opin. in verb. clericus, num. 69.* dixit, quod clerici nunquam fuerunt et sub iurisdictione laicorum, & quod constitutiones de hoc loquentes sunt potius declaratorie, quam de nouo promulgatorie, quia, ut inquit gloss. *in c. si Imperator, in verb. & discut. 96. distinct.* antequam ab Ecclesia aliqua constitutio edita fuisset, clerici non erant de iurisdictione seculari, unde omnes constitutiones, quae emanauerunt, quod clerici non sunt iudicandi, nisi ab Episcopis, non sunt, nisi iuris declaratio, idem voluit Abb. Felin. & Dec. *in d. cap. Ecclesia sanctae Mariae, & in cap. 2. de maiorit. & obediens.* ubi communiter Dd. & hanc communem opinionem etiam testatur Cardin. *in d. cap. perpendimus, in 7. opposit. de sentent. excommunic. in repet. idem tenuit Oldrad. consil. 83. num. 5. Abb. & Felin. in d. cap. si clerici. de iud. Aluar. de Pelag. de plant. Eccl. lib. 1. cap. 54. Alciat. qui communem dicit in cap. cum non ab homine, num. 2. de iudic. & licet de hac opinione ibi dubitet per epistolam 1. Petri cap. 2. relatum in can. magnum. 11. quest. 1.* tamen ad tale obiectum respondet ibi bene Ioan. de Turrecrem. quem si vidisset, nihil dubitasset, hanc etiam sententiam sequutus est Nauar. *in cap. nouit, in 6. notab. num. 6. & 30. de iudic.* ubi etiam communem tam sacrarum, quam Pontificiarum legum peritorum affirmat, prout illam etiam communem fatetur Ferdinan. Vasq. *de success. lib. 3. §. 22. numer. 58. & 59.* ubi etiam plures alios adducit Roman. *sing. 419. incip. sed an potest facere Papa, Aufser. in clem. 2. de offic. ord. vers. ad questionem, & hanc opinionem sequendam, nec ab ea recedendum tanquam a communi, & a communiter recepta arbitror, non obstantibus auctoritatibus adductis in contrarium a Couar. pract. q. c. 31. n. 2. vers. contra ria opinio, nam Innoc. in d. c. 2. de maior. & obediens. adductus pro contraria parte a Couar. nedum ab ista opinione non dissentit, quin potius videtur eam affirmare ibi, unde dicimus, quod exempti sunt a Deo, vel saltem resoluit, quod indebite tenebatur de facto subiecti ab Imperatoribus, & quod ideo iuste Papa illos tanquam res spirituales, & ex toto in seruitium, & sortem Christi datos ad suam, & Ecclesie iurisdictionem, etiam non consentientibus Imperatoribus restituit, & Petr. de Ferrar. & Molin. ab eodem Couar. citati, tanquam ab Ecclesia reprobati, & minus catholici non debent allegari, praecipue in his, quae Ecclesie libertate, & iurisdictione respiciunt, ut ipsemet Couar. ibidem fatetur, & Alciato optime respondet, ut supra diximus, Io. de Turrecr. & Medin. licet contrarium teneat, fatetur tamen ad imitationem legis diuinae id statutum esse, & valde rationi consentaneum fuisse ita statuere, & S. T. *ad Ro. 13. le. 1.* licet dicat clericos esse exemptos privilegio Principum ab illo tributo, non tamen negat id etiam ante iure di-*

diuino factam fuisse, cum possit stare simul, & priuilegium Principum, & constitutio de eadem re de iure Diuino, & Ecclesiastico, *cap. cum laicus, de reb. Eccl. non alien. ibi: quam nō tantum sancti Patres sed etiam Principes seculares priuilegijs multis munierūt, sicut potest etiam stare simul, quod dicatur dari aliquid ab aliquo, & concedi, quod etiam primo esset eidem datum, & concessum, & tunc dare intelligitur, id est, vel datum ostendere, gloss. in c. synodo, dist. 63. in verb. confirmamus, & expresse in c. remittuntur, 34. quest. 5. ibi, da, hoc est, datam sibi prouinciam, vel iam datum confirmare, quia qui confirmat, etiam pro sui parte dat, d. c. in synodo, & c. ego Ludouicus, ubi gloss. 63. dist. & c. in nomine, 23. dist. & ideo dum S. Thom. dicit exemptos priuilegio Principum, non tamen intellexit esse exemptos, quasi inferens, quod antea non essent, sed esse exemptos intellexit etiam quoad ipsos Principes seculares, quia & ipsi noluerint, & ita declarauerunt talia tributa ab eis imposita, clericos comprehendere, illos in hac re reseruatōs, & priuilegiatos agnoscentes, prout semper fuerunt iuxta auctoritatem ab eodē D. Thoma ibi adductam apud *Genes. 47.* ubi Ioseph subiecit Pharaoni totam terram Aegypti præter terram Sacerdotum, & infra etiam dicitur, quod in uniuersa terra Aegypti quinta pars soluitur absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac cōditione fuit, & ideo subiungit D. Thom. quod hoc naturalē æquitatem habet, & omnino æquum est, quia sicut Reges sollicitudines habent de bono publico in bonis temporalibus, ita ministri Dei in bonis spiritualibus, & per hoc eximuntur à tributis, ad quæ ceteri laici tenentur, iuxta epistolam Diui Pauli ibi *ad Rom. cap. 13.* quæ de omnibus potestatibus ꝛ secularibus scilicet, & Ecclesiasticis promiscue, non autem de secularibus solum, aut præcipue, prout intendit Couar. loquitur, & non est, qui non concedat, quod omnis anima, & sic etiam Sacerdotes, potestatibus sublimioribus subditi esse debeant, prout argumentatur Couar. ex traditis ibi per D. Paulum: sed negatur per hoc, quod ex eadem auctoritate D. Pauli Ecclesiastici secularium etiam potestatibus subiiciantur, sed intelligendum est, quod Ecclesiastici, & laici, & sic omnis anima suis respectiue tamen potestatibus sublimioribus subditi sint; Ecclesiastici scilicet suis potestatibus sublimioribus Ecclesiasticis, & laici pariter sublimioribus superioribus laicis, & in hoc cōuenit cōtra interpretationē Cou. circa dictā epist. S. Pauli, quod rescripsit Gregorius Imperatori Constanti-nopolitano *in c. solita, de maiorit. & obed. dum**

eo quia B. Petrus ordinauerat Sacerdotibus, quod subditi essent omni humanæ creaturæ propter Deum, intelligebat Imperator Patriarcham Constantinopolitanum iuxta pedes suos in parte sinistra sedere debere; unde Gregor. rescripsit, quod si personam loquentis, & eorum, ad quos loquebatur, & unius locutionis diligentius attendisset, scribentis non expressisset taliter intellectum, nam nō per hoc, quod Petrus dixit, *subditi estote omni creaturæ*, uoluit Sacerdotibus imponere iugum subiectionis erga laicos, & eius Prælationis auctoritatem auferre, sed illa uerba, *omni humana creaturæ*, sunt accipienda ciuilitate, & prudenter secundum subiectam materiam status, & conditionis personarum, & prout latius per scribentes in eodem loco, & prout etiam de alijs dicto D. Pauli differens Abb. *in d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, n. 20. & seq.* dixit, illud rationabiliter, & cum graui laelis, non autem ruditer, & Iudaice esse intelligendum, dum generaliter declarauit, quod mulier uirō suo mortuo soluta est à lege uiri sui, & nubendi, cui uult, in domo liberam habet licentiam; nam inquit Abb. illa libera licentia non adeo late interpretanda est, ut etiam aliquid mali, aut scandali contineat, sed potius eius dictum debet distingui per ius humanum ad ea, quæ iuris sunt, & ius diuinum in multis casibus distinguitur. Et hanc partem reperimus confirmatam in concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. 9. ubi tam diuina, quam humana ratione laici ab omni in Ecclesiasticas personas superioritate, & potestate reiciunt.* Et idem habetur in Concilio Chalcedonensi *par. 9. c. 20. & nouissime in S. Concilio Trident. sess. 25. c. 20. ibi, Ecclesia, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonibus sanctionibus constitutam.* Unde nimis temerarium foret, cōtra hanc determinatā ueritatē insurgere.

Intellige ampliationem, ꝛ ut uera sit, quoad ea, quæ uere, ac proprie spiritualia, & Ecclesiastica sunt, ut puta quoad ordines, gradus, sacramenta, obseruationes, aliasque de rebus Ecclesiasticis quæstiones, & differentias, & ea, quæ generaliter contingunt circa id, quod specialiter Ecclesiam, fidem, & legem Christianam tangit, secus quoad res temporales, & quoad criminalia, nam in his etiam clerici non dicuntur iure diuino, sed per leges Canonicas, & constitutiones Pontificias exempti à iurisdictione secularium, ita Couar. *d. c. 31. practicar. quest. num. 2. versic. prima conclusio, & versic. secunda conclusio, & illam etiam sequitur Farinac. titulo. de inquisitione. quæstione. 8. numero. 2. versicul. limita primo, qui secundam hanc limitatio-*

nem, & intelligentiam dicit posse concordari opinioniones inter se dissidentes, an exemptio ista sit de iure diuino, an potius positio, & humano, vt prima procedat quoad vere spiritualia, & proprie Ecclesiastica, secunda vero quoad temporalia, & criminalia.

Et licet Ioan. de Turrecr. *in d. c. si Imperator, in 2. conclus.* affirmet, quod imo bona, & res clericorum quoad istam immunitatem à pari procedunt cum ipsis clericis, eo quia bono veniunt ad personam, & ideo eius conditionem sequuntur, & maius dignum trahit ad se minus dignum, subiungens, quod grauius peccarent Principes, si in hoc turbarēt iurisdictionem Ecclesiasticam, tamē ita possent intelligi, & concordari, vt scilicet à pari procedant dicta bona clericorum cum ipsismet clericis, id est, quod omnia æque sint exempta à iurisdictione laicorum, sed non ex eodem iure, scilicet diuino, rationibus, de quibus supra & per Couar. *supra citato loco.*

77 Vel potius dicas, quod etiam si res temporales Ecclesiæ sunt exemptæ iure diuino ab auctoritate, & dispositione laicali, non obstantibus supra allegatis, iuxta ea, quæ aperte habentur *in d. c. bene quidem, 96. dist. vbi Symmach.* Papa reuocat omnia, quæ præcipue de alienatione prædiorum Ecclesiasticorum statuerat Basilius Patritius, qui gerebat vices Odoardi Regis, reddens rationem, ne scilicet exemplum remaneret præsumendi quibuslibet laicis, quamuis religiosis, vel potentibus in quacunque ciuitate quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis Sacerdotibus disponendi indiscusse à Deo cura cōmissa docetur, quod etiam probatur *in c. quamquam, de censib. in 6. ibi, cum igitur Ecclesiæ, & Ecclesiastica personæ, ac res ipsarum non solummodo iure humano, quinimo & diuino a secularium personarum exactio- nibus sunt immunes, & ibi etiam gloss.*

78 Si tamen aliam priorem si sententiam sequi malueris, illam tamen intellige, quod licet iure tantum humano, & Pontificiis constitutionibus clerici in prædictis dicerentur exempti, non tamen potest Princeps secularis vtcunque summus huiusmodi exemptio ni, ac immunitati propriis legibus, aut propria auctoritate derogare, *per d. cap. bene quidem, & d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, & alia, de quibus in principio conclusionis, & præcipue per cap. fin. de rebus Eccles. non alienand. vbi constitutionem laicalem cōtra prædicta disponentem, non constitutionem, sed destitutionem, seu potius destructionem, nec non usurpationem iurisdictionum appellat Gregor. idem tenuit Couar. supra citato loco, n. 4. vers. quarta conclusio, per not. in cap. nouit, de*

Iud. & in cap. nouerint, de sentent. excommunic.

79 Secundo amplia principaliter conclusionem, quod si statutum laicorum generaliter loqueretur, ita vt posset ex aliqua ratione dubitari, quod intelligat etiam de Ecclesiasticis, potest Episcopus cōpellere ad quos spectat, vt declarent ipsum statutum non extendi ad clericos, ne clerici inquietarentur de facto, dum de iure ex eo molestari non possent, nec deberent, ita Ioan. And. *in c. fin. de immunit. Eccles. lib. 6. & illū sequitur Roch. de Curte vbi supra, pro quo etiam adducit text. in cap. peruenit, de arbitr. ibi, quoniam tale arbitrium posset Ecclesiæ in posterum perniciosum existere, idem tenet Capr. d. conclus. 15. nu. 38. Felin. in d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ nu. 107. vbi ait, quod quotiescunque Episcopus videt, quod aliquod statutum generaliter loquitur & potest verisimiliter dubitari, ne ex ea generalitate inferatur aliquando præiudicium clericis, vel Ecclesiæ, potest cogere statuentes, vel ad quos pertinet, vt illud adeo declarent, ne clericis officere possit, aut ad illos extendi, idem Domin. *in d. c. fin. de immunit. Eccles. Ant. & Imol. in d. c. i. de consuet. Anch. in repet. c. ca. quæ, vers. 26. quæro, de reg. iur. in 6. & in rubric. eiusdem tituli, vbi dicit, hoc esse menti tenendum, & idē Ant. conf. 40. in princ.**

80 Tertio amplia conclusionē, quod si certum esset, & notorium, quod statutum laicorum disponeret de Ecclesiasticis in præiudicium ipsorum, & in detrimentum libertatis Ecclesiasticæ, posset ipsemet Episcopus illud idem tollere, & ex se ipso illius obseruantiam prohibere etiam nullo citato, aut audito, ita Felin. *in d. c. Ecclesia S. Mariæ, nu. 108. de mente Archid. in c. quæ Lotharius, prope fin. 2. quæst. 1. Domin. in dict. c. fin. de immunit. Eccl. Bald. in l. presbyteri, la. 1. n. 11. C. de Epif. & cler.*

81 Primo subamplia, quo non sufficeret tali si casu, si laici in remedium huiusmodi statuti illud corrigerent per signaturam, siue per apostillam, quæ denotaret illud non tenere, sed requireretur totalis abrasio, adeo quod de re nulla apparerent vestigia, vt notat Felin. *in d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 109. vbi ideo dixit, quod licet in alijs casibus, in quibus requiritur cancellatio, non refert, quod illud, quod est cancellatum, adhuc legi possit, vt per Bart. in l. hoc, la. 1. de adimen. leg. & per alios, de quibus ibi, tamen in hoc requiritur totalis abolitio in odium criminis, & ne detur occasio, quod tale statutum de facto obseruaretur, vel posteris relinquatur eius memoria, idem censuit Bart. in d. auth. cassa, circa fin. Ant. de Butr. dict. consil. 40. in princ. Lap. alleg. 21. Feder. de Sen. conf. 37. Abb. in c. nouerint, in princ. de sent. excom.*

- 82 Amplia subampliationem, & vt idem sit, etiam si in fine voluminis statutorum reperiretur vnum statutum protestans, quod statuentes non intelligunt aliquid statuisse contra libertatem, & personas Ecclesiasticas, vel quod statuta contra libertatem Ecclesiasticam habeantur pro irritis, quia iura volunt, quod hi, ad quos spectat, faciant talia statuta omnino deleri à volumine statutorum, ne aliqua ad de facto seruentur, ita Abb. *in conf. 83. incip. presentes dubitatio in fin.* Bart. & Bar. *in d. ait. bon. cassa, in fin.* & qui Bart. inquit, mētē tenendum, & quod ita vult incitari te vī factū obseruari, & notatur *in d. cap. nouerit, in prin.* vbi præcipue Abb. & Ancha *in repet. d. c. 1. vers. an ab istis pœnis, de constitut.* Lap. *allegat. 92. incip. an constitutio, in fin.* quos etiam referendo sequitur Felia. *in d. cap. Eccles. Sancta Maria, nu. 109.* quo in loco tamen subiungit, quod licet dicta protestatio non sufficiat ad eū tandas censuras, de quibus *in d. c. nouerit, & in c. grauem, de sent. excomm.* tamen sufficit quoad hoc, quod videlicet contra faciens statuto, quod est contra libertatem Ecclesiam, non incurrit pœnam statuti, quod idem sensit Abb. *d. conf. 83. in fin.*
- 83 Secundo subamplia, quod ne dum t̄ Episcopus possit mandare, vt talia statuta tollerentur, sed qui illa fecerunt, sunt ipso iure excommunicati, per t̄ x. *in d. cap. nouerit, & in d. cap. grauem, de sen. excom. & in c. nō minus, & in c. aduersus, de immuni. Eccle. & in cap. eos, col. tit. lib. 6.* vbi communiter DD.
- 84 Amplia subampliationem, vt t̄ ne dum excommunicationis sententiam incurrant, qui statuta fecerunt, sed etiam quicumque fecerint ipsa obseruari, immo scriptores ipsorum statutorum, nec non potestates, consules, rectores, & consiliarij locorum, quorum tempore, consilio, & opere hæc statuta edita, vel seruata fuerint, & qui secundum ea iudicauerint, & qui talia iudicata redegerint in publicā formā, vt est de hoc apertus text. *in d. c. nouerit.* & si aliqui prædictorū haberēt feuda Ecclesiastica, remanerēt illis ipso iure priuati, vt *in d. c. graue, vbi omnes scribentes.*
- 85 Declara, vt licet t̄ scriptores dictorū statutorum dicantur statim excommunicati, vt per Ant. de Butr. *in d. c. nouerit. nu. 11.* tamen illud intelligerem, si percipiunt, quid faciāt, alias si ignoranter fecerunt, non incurrunt, sicuti nō incurrunt ignorantes talia statuta; secundum *cap. nemo, 11. q. 2. & cap. 2. de consi.* Innoc. *in d. c. nouerit, in fin.* & per eundē Ant. *ibid.* quo in loco vna cum eod. Innoc. & alijs declarat, quod potestates, & alij superiores laici, de quibus supra, tunc incurrunt, si erūt negligentes in statutis declarandis, & negli-

gentes dicentur arbitrio iudicis, quod est verum in illis superioribus laicis, qui non interuenerunt editioni talium statutorum, sed si interuenerunt editioni, statim fuerunt ligati, & quod dicitur, quod superior statim debeat talia delere, intelligitur istud statim t̄ arbitrio iudicis, per t̄ x. *in c. ad Apostolica, de don. in l. ratum ff. de solut. prout idem Ant. ibi supra.* & Innoc. *ibid.* qui Ant. subiungit, quod consiliarius, qui dedit consilium contrarium talibus statutis, si alias non erat in potestate sua impedire talia statuta, non incurrit excommunicationem, sed alij consulentis sic, secus si diuus consiliarius, vel tacuit, hoc pacto tacite consentiendo huiusmodi statutorum ordinationi, eo quia qui tenetur loqui, & tacet, habetur pro consentiente, vel saltem vltra consilium contrarium dātū poterat etiā impedire, ne procederetur ad editionem statutorum, quia tunc ipse quoque illaquearetur, t̄ cum potius deberet dimittere dignitatem, & officium, quam prædictis aliquo modo adhaerere, vel illa sufferre, per t̄ x. *in d. cap. aduersus, de immuni. Eccle. & in clem. ex grandi, de vsur. & conferunt ea, quæ scripsit Felia. in c. cum omnes, nu. 11. in fin. de consi.* vbi voluit, quod licet minor pars capituli non possit appellare, quando aliquid sit à maiori in præiudicium tertij, quia eorū non interest, tamen tenentur contradicere, alias illaqueantur tacendo, peccato, qui videntur consentire iniuste gettis, quod etiam prius voluit Innoc. *in c. 1. de his, quæ sunt à maior. par. cap. vbi etiam Abb.* Et quod sit arbitrarium iudici t̄ tempus, intra quod superiores, & illi, ad quos spectat, possint, & debeant facere deleri, & abrogari statuta contra libertatem Ecclesie, tenuit etiam Socin. Sen. *in d. c. nouerit, nu. 13. de sent. excom.* & illum referendo sequitur Menoch. *in sua cent. 6. nou. ffime edita, cas. 596.* qui dicit, quod in hoc iudex etiam considerabit, an sit in potestate ipsorum superiorū absque populi consensu abrogare, & deleri facere statuta, & si soli hæc præstare nō possint, concedendum erit eis tantū t̄poris, quo populū conuocare, & ei ostendere possint statuta lædere Ecclesiasticā libertatē; & ob id delendum, & abrogandum esse, prout si essent infirmi, vel alio iusto impedimento detenti, de his etiam habenda esset ratio.

Verum quia solet dubitari, t̄ quando, & quomodo dicantur statuta, aut ordinationes laicorum esse, & tendere in præiudicium, & contra libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam generaliter.

Dic primo, quod tunc Ecclesiasticæ libertati, aut immunitati contrariari dicentur, quando statuta directe, aut indirecte erunt

contraria, aut derogatoria, aut obstantia priuilegijs, & prærogatiuis Ecclesiæ, & Ecclesiasticis concessis à Deo, ita Lap. *d. allegat. 92. nu. 1.* & ante eum idem tenuit Innoc. *in dist. cap. nouerit.* vbi etiam Abb. *nu. 2.* & Anton. de Butr. *num. 9.* Ioan. Andr. & Hostiens. & Dec. *in d. c. Ecclesia S. Mariae, nu. 6.* Cyn. Bart. & Sali. *in d. authen. cassa,* & alibi passim omnes.

Secundo erunt contra libertatem Ecclesiasticam, quando item directe, aut indirecte erunt contra priuilegia, & prærogatiuas concessas Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis à Papa, Lap. Abb. Innoc. Anton. de Butr. Io. Andr. Hostien. Dec. & alij omnes *in supracitati locis,* Bart. *in cons. 187. incip. Domini priores, in d. l. 1. vers. quinto quæro, C. de sum. Trinita. Bald. in rubric. de constit. in prin. vers. sed quæro, & in authen. statuimus, in fin. C. de Episc. & cler. Abb. in cons. 63. incip. videtur primo, in princip. lib. 1.*

Tertio tanquam libertati Ecclesiasticæ, ac immunitati repugnantia statuta laicorum iudicabuntur, & ideo delenda erunt, si priuilegijs, concessionibus, & prærogatiuis concessis Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis ab Imperatore, aut ab alijs Regibus, qui etiam in his, quæ ad eos spectant, huiusmodi priuilegia Ecclesiasticis dare possunt, directe, vel indirecte contrarientur, ita iidem omnes su præcitati DD. communiter *in locis supra allegatis,* & in his non est, qui discrepat.

Vel quarto dicas, quod tunc statuta, & ordinationes laicorum dicentur contra libertatem Ecclesiasticam, quando ex eis clerici efficerentur timidiotes, & laici audaciores contra eos, vt exemplum cõmuniter allatũ à scribeantibus, si extaret statutum, quod occidens laicum puniatur grauius, occidens autem clericum quadã tantũ leui poena mulctetur, ita Abb. *in d. c. nouerit, nu. 2.* & ante eũ idem voluit Bart. *in d. authen. cassa,* & irrita, *C. de sacros. Ecclie.* vbi etiam Bald. *nu. 4.* & cæteri scribentes communiter Bart. & Ang. *in l. 1. §. quæ oneran. ff. qua. rer. act. non dat.* Anch. *in repet. canonum statuta, vers. quæro, circa hoc, quæ dicantur, de constit. Abb. in consil. 88. incip. præsens dubium, in prin. lib. 1. Paul. de Castr. cõf. 335. incip. primum dubium, col. 5. Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 11. Barbat. cons. 23 col. penul. lib. 3.*

Vel quinto dicas, quod illa statuta dicantur contra libertatem Ecclesiarum, & clericorum, ex quibus impediuntur directe, vel indirecte clerici facere ea, quæ sibi competent, & sunt concessa de iure communi, canon. vel ciuili, vel per quæ prohibetur clericis non prohibitum à lege canonica, vel diuina, ita DD. *in d. cap. S. Mariae,* vbi præcipue

Felin. Anto. de Butr. & Imol. & *in cap. cũ terra, de elect.* Fulgos. *in d. authen. cassa,* & Bald. *late in repet. d. l. cunctos populos, versic. nunc de tertio membro, C. de sum. Trinita. & fid. cath. & facit* quod si, vt dicimus, censetur contra libertatem Ecclesiæ statuere cõtra ea, quæ ex particulari priuilegio illi cõpetunt, multo magis erunt contra eandem libertatem disponere contra ea, quæ eidem Ecclesiæ permittuntur de iure communi, quia magis videtur offendi, qui specialiter remouetur, & impeditur in his, quæ omnibus communiter, & vniuersaliter competunt, quã qui ab his, quæ ex aliqua causa speciali permittuntur, abstinere mandatur, cum fortius dicatur acquisitam, quod competit de iure cõmuni, & vniuersali, quam quod competit de iure speciali, & ideo in his magis aggrauari, & offendi libertas Ecclesiastica dicitur, ita Felin. *vbi supra, nu. 69.* & facit, *tex. in §. quia vero verisimile, in authen. de non alienan. & in l. eius militis, §. militia missus, ff. de milit. testam. Dec. in d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 8. Alex. in l. filius familias, §. Diui, col. 7. ff. de leg. 1. & in cons. 209 & 210. col. 4. & penul. lib. 2. Barbat. consil. 31. vbi late, lib. 4. Doct. in d. cap. nouerit, de senten. exi. cõmun.*

Vel sexto, & vltimo ad cognoscenda statuta contra libertatem Ecclesiasticam vttere notabili theoricã Baldi, *in repet. d. l. cunctos populos, C. de sum. Trinita. & fide cathol.* quæ re petitio cum passim non habeatur in eius lecturis, hic fere ad verbũ illam adducere placuit, inquit igitur Bald. quod ista verba, *libertas Ecclesiastica,* possunt accipi dupliciter, vno modo discretiue, idest, in eo, in quo Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab alijs discernuntur, ita quod sit libertas Ecclesiæ, & non alterius, & tunc ista supponit de prærogatiuis, & priuilegijs Ecclesiarum, quæ alijs non competunt, sed priuata lege Ecclesijs, & in quibus Ecclesiæ præiudicare est Ecclesiasticæ libertati contrariare: Alio modo accipitur, non discretiue, sed in abstracto, & cõmuni significato, & tunc dicit, quod libertas stat in libere agere, sicut libertas hominis, quæ est naturalis facultas, *vt l. 3. ff. de stat. homin.* Vnde quisquis onerat talẽ libertatem, sine dubio Ecclesiasticæ libertati contradicere dicitur, onerare autem ex eo erit, si Ecclesiam, vel Ecclesiasticas personas in aliquo ex prædictis modis sub seruitute rediget. Vnde statutum, quod impedit Ecclesiam vt iure naturali, & sua defensione, dicitur libertati contrarium, *Clem. pastor. de re iudi.* sic pariter omne statutum, quod impedit Ecclesiam vt iure gentium, puta, dominio rei suæ directe, vel indirecte, *vt in d. c. fin. de imm. Ecclie. lib. 6.*

si sta-

si statutum impediret Ecclesiam vti iure ciuili, tunc aut loquimur, quando impeditur vti iure ciuili communi, & tunc intelligitur contra libertatem Ecclesiasticam, aut loquimur, quando impeditur vti iure ciuili speciali, & tunc aut de iure speciali, id est, municipali intelligimus, & videtur, quod statuta possint suam prouisionem, & beneficium Ecclesijs negare ab initio, id est, quando sit statutum, sed est post facto postquam dedit, auferre non potest, *l. perfecta, C. de donat. quæ sub modo. & l. priuilegia, C. de sacros. Ecclie.* nisi vt infra, aut loquimur de iure speciali, id est priuilegium concessio, & tunc si est priuilegium vniuersalis Ecclesiæ, statutum illud a terre nõ valet, si autem priuilegiũ est vnius capellæ, vel Ecclesiæ, & tunc, aut est ei concessum à Principe, & habente auctoritatem, & statutum factum in contrarium, dicitur contra libertatem Ecclesiæ, aut ab ipsis statutentibus, & tunc si per modum contractus, vel legis transeuntis in contractum, idem dicendum erit: Si vero simpliciter, & sic non in modum contractus, aut non in modum legis transeuntis in contractum, sed per modum simplicis legis municipalis, & mere voluntarie dispositionis statutentium, & tunc dicit, quod statutentes possunt illam legẽ reuocare, & priuilegiũ suũ tollere, quia ideo lex semper operatur, quia habet causam subsistentiam; nõ n̄ semper vult, & semper loquitur, vt *l. Arrianus, C. de heret.* ita quod semper est in fieri, & cessat, cessante causa sua, et go cessante voluntate legis per legem contrariam postea editam finitur, & priuilegiũ, *cap. generaliter, 16. q. 1. l. qui sub pretextu, C. de sacros. Ecclie.* cui theoreticæ in hoc vltimo optime conueniant dicta per Alex. in *cons. 209 nu. 14. lib. 2.* vbi tenuit, quod si ciuitas debeat religionis certam quantitatem frumenti singulo anno pro elemosyna, & postea fecerit statutũ, per quod reuocata fuerit dicta elemosyna, si talis elemosyna deberetur ex contractu, vel fuisset dictis religionis concessa in priuilegiũ, non posset reuocari, nec tale statutum illam reuocans valeret, secus si fuisset dictis religionis assignata per modũ simplicis elemosynæ, vel statuti, & deliberationis ciuitatis, quæ simplex & voluntaria præstatio non consuevit inducere obligationem, *l. si certis annis, C. de pact. cum similib.* & statutentes simpliciter non censentur sibi legem imposuisse necessariam, a qua recedere non possent, & id etiam fuisse testatur de mente Fulgos. in *l. priuilegia, C. de sacros. Ecclie.* Cyn. & Ioan. de Imol. in *l. non amplius, §. 1. ff. de leg. 1.* & Paul. de Cast. in *l. si quis curialis, C. de Episc. & Cler.* & secundum prædicta

concordabuntur opinionones in hoc discedentes, dum sunt qui asserunt, ciuitatem posse dictam elemosynam reuocare, vt habeat locũ, quãdo elemosyna fuit determinata per simplicẽ voluntariam dispositionem, secus si per priuilegium, & modum contractus.

Contra modo priuilegia a Deo concessa Ecclesiæ statuta laicorum dicuntur iuxta distinctionem de qua supra, si aliquid disponeretur per ea obstant auctoritati ligandi, & soluendi à peccatis, cum inter priuilegia à Deo Ecclesiæ concessa illud potissimum enumeretur, scilicet *quodcumque ligaueris, &c.* Item aliud de decimis, & primitiis: Item quod Ecclesia sola res Ecclesiasticas administret, & quod de spiritualibus sola iudicet, & de alijs, de quibus in *cap. 18. Matth. Quodcumque, & Ioan. c. 20. Accipite Spiritum sanctum; cap. quodcumque, 24 q. 1. cap. solue, ante fin. de maiorit. & obed. & in cap. 22. & 23. Exod. & Leuit. cap. vlt. in can. vestimini, 16 q. 1. in cap. à nobis, de decim. in can. tua, & in can. si Imperator. cum plur. precedent. & seqq. 96. dist. & in alijs locis, tam ex veteri, quam nouo testamento.*

Contra priuilegia, & prærogatiuas à Papa ad fauorem Ecclesiarum emanata statuta iudicabuntur, si aduersabuntur priuilegio, si quis suadente, 17. q. 4. in quo prohibetur iniectio manus violentæ in personas Ecclesiasticas sub pœnis, & censuris, de quibus in eo: Item si contrarietur text. in *cap. relatum, & in cap. cum esset, de testament.* in eo, quod priuilegiata est pia causa, vt etiam ob eius fauorem testamentum cum duobus testib. sufficiat, & in multis alijs dispositis, & ordinatis a Summo Pontifice ad fauorem, & priuilegium Ecclesiasticorum.

Tandem contra priuilegia ab Imperatore Ecclesiæ, & Ecclesiasticis concessa erunt statuta, si repugnabunt immunitatibus, ab eodem Imperatore, tam Ecclesijs, quam Ecclesiasticis personis concessis, de quibus inter cæteras, in *l. placet, & in l. illud, & in l. 1. 2. cum pluribus alijs, C. de Episc. & Cler. & in tit. de pac. Constant. ver. hoc quidem res, vel noster accessor, & per Ioan. Anar. in *cap. fin. nu. 2. de immunit. Ecclie. lib. 6.* & per Card. in *cons. 144. incip. statuit ciuitas, nu. 3. versi secus dicit.**

Et quod dictum est † de libertate, & immunitate Ecclesiæ, intellige, tam de Ecclesia vniuersali, quam de qualibet singulari, quia cum vniuersalis Ecclesia sit vnũ corpus, cuius membra sunt aliæ Ecclesiæ singulares, *cap. significasti, de elect.* impediendo Ecclesiæ singularis libertatem, dicitur Ecclesiæ vniuersalis in suis membris libertatem impedire, vnde scribitur, quod qui facit iniuriam vni Ecclesiæ, totam Dei Ecclesiam offendit, sicut

etiam in vno clerico, qui coram iudice seculari conuenitur, omnis ordo clericorum, & immunitas illorum alteratur, *cap. si diligenti, de for. compet.* sicut ex læsione vnus Episcopi omnis Ecclesia læditur, esto quod non lædantur omnes Episcopi, vt in *cap. olim, de iniur.* Lap. *d. allegat. 92. nu. 6.* Felin. *in d. cap. Ecclesia sancta Maria, nu. 69. vers. sed quod coniungi,* ponens exemplum, si extaret statutum laicorum, quod non reddatur ius tale Prælati cõtra suos debitores, & dicit, quod tale statutum dicitur contra libertatem Ecclesiæ, etiam si vnum tantum Prælatum comprehendat, prout etiam impediretur libertas Ecclesiastica, etiam si ab vna tantum Ecclesia collecta exigentur, idẽ sensit Card. *in d. repet. cap. perpendimus, in 4. & 5. quest. vers. sic. ex prædictis conclud. de sentent. excommunic. Salicet. in d. authent. cassa, in 2. quest. Dec. in d. c. Ecclesia sancta Maria, nu. 12.* Barbat. *in cõsil. 23. col. pen. lib. 3. & conf. 31 in prin. lib. 5.*

90 Quod intellige, quando t̄ præiudicatur Ecclesia singulari de his, quæ competant ei de iure vniuersali, & comuni cum alijs Ecclesijs, secus quando præiudicatur Ecclesiæ singulari in his, quæ ex iure singulari, & concessione, aut priuilegio particulari eidem fuerunt concessa per ea, quæ expresse voluit Innoc. *in d. cap. nouerit, nu. 3.* vbi dixit, quod si quis venerit contra priuilegia data singularibus Ecclesijs, non credit, quod incidat in canonem, & quia non dicitur facere contra libertatem Ecclesiasticam, licet faciat cõtra libertatem huius Ecclesiæ, vel illius singularis, quod dictum Innoc. cõmuniter esse approbatum, quicquid alij in contrariũ dixerint, testatur Barbat. *d. conf. 23. col. penult.* prout idem tenuit *in d. conf. 31. in prin.* Anchar. *in conf. 12. nu. 3.* Lap. *d. alleg. 92. nu. 6.* ibi: *vnus scilicet Ecclesiæ circa id. quod cõpiti omnibus, & ante eos idem voluit Card. in d. cap. perpendimus, vers. examinandam est, 2. quest. de sentent. excomm. u.*

91 Quod ego tamen t̄ sublimitatem, vel subdeklarare, si aliter quã statuendo, & disponẽdo laici veniant contra ius singularis Ecclesiæ, alias si per modũ statuti, aut legis, quamuis de iure particularis Ecclesiæ disponerẽt, contra tamen Ecclesiæ libertatẽ facere, & in pœnas si admoniti non desisterent, incidere arbitraret, tum quia laicis est omnino prohibitũ, posse per modũ auctoritatis aliquid cõtra Ecclesiasticam disponere, & ordinare, vt *in d. can. bene quidem, 96. dist. d. c. cum laicis, de rebus Eccles. anen. c. decernimus, de iudic. d. cap. Ecclesia sancta Maria, de consuet. cum alijs, de quibus supra,* tum quia hoc, vt scilicet Ecclesiastici, & Ecclesiæ fiat immunes à iuridi-

ctione laicorum, & ipsorum ordinibus, ipsi competit ex iure vniuersali tangẽte vniuersalẽ Ecclesiã, & totum ordinem Clericalẽ, vt *in dictis iuribus modo citatis, & hinc dicebat Anchar. in d. conf. 12. nu. 3.* quod licet rem Ecclesiæ, seu concessam per Principem, apte Regem auferre Ecclesiæ singulari, non sit facere contra Ecclesiasticam libertatẽ, secundũ Innoc. *in d. cap. nouerit,* tamen statuere super illis, vel auferendis, vel non libere vtendis, est cõtra Ecclesiasticam libertatẽ, quia vt dicebamus, est contra immunitatem ipsius, & quomodocunq; violatur immunitas, libertas violari necesse est, vt per Felin. *in d. cap. Ecclesia sancta Maria, nu. 69. vers. secundo decidit & Lap. d. alleg. 92. nu. 3.* dicit, quod eo ipso fit cõtra libertatẽ Ecclesiæ, quo fit contra ex̄ immunitates, & cõtra immunitates fieri dicitur, si per laicos statuatur de rebus, personis, vel iuribus suis, à quibus laici sũt prohibiti, & solum Prælati Ecclesiæ esse concessum.

92 Vel etiam dicas, quod t̄ ad incurrendam pœnam Canonis, de quo *in d. cap. nouerit, & alijs similibus,* requiritur, quod ius, siue priuilegium, contra quod statuitur, sit vniuersalis Ecclesiæ, non autẽ singularis, vt dixit Innocen. & illum sequent. Si autem ageretur de statuto laicorum concernente rem particularem Parrochialis Ecclesiæ, habebit locũ sola pœna nullitatis statuti, tanquam facti cõtra immunitatem Clericis à iurisdictione, & ordinibus laicalibus tributam à iure, ita distinxit Salicet. *in d. authent. cassa, nu. 2. in fin.* vbi rationem adducit, videlicet quia quando priuilegia vniuersalis Ecclesiæ violatur, delictum censetur grauius, ideo grauius punitor, secundam *l. sancimus, C. de pœn. l. Clerici, C. de Episcop. & Cleri. cap. sicut dignum, de homicid.*

Sed ex supra per me consideratis de hoc valde dubito, quia licet non violetur ius vniuersalis Ecclesiæ in eo, in quo statuta rem particularem singularis Ecclesiæ tangunt, violaretur tamen, vt supra dicebamus in eo, in quo laici de re Ecclesiastica, & spirituali, licet particularis Ecclesiæ disponerent, & statuerent contra immunitatem vniuersaliter, & de iure vniuersali omnibus Ecclesijs concessam, ideo cogita.

93 Tertio amplia, vt procedat t̄ cõclusio etiã quoad bona patrimonialia clericorum, quæ quid sit in alijs, in hoc gaudent priuilegio bonorum Ecclesiasticorum, ne scilicet subiacent statutis laicorum, ne ad ea statuta porrigantur, quia cum à pari procedant t̄ forum sortiri, & statutis ligari, Doct. *in l. fin. ff. de iurisdic. omn. iud.* vbi præcipue Dec. *in fin. Alex. consil.*

95 *consil. 210. lib. 2. Boer. decis. 12. nu. 14. Innoc. in rubr. de constitut. vbi etiam Anton. de Butr. versic. vnam regulam habetis, sicut talia bona non subiacerent, nec sunt de foro laicali, Dec. in capit. Ecclesia sancta Mariae, num. 66. Rolan. à Vall. consil. 23. nu. 13. lib. 2. notatur in c. si clericus laicum. & in c. sane, vbi Socin. & alij de foro competen. Abb. in d. c. Ecclesia sancta Mariae, num. 21. ita nec laicalibus constitutionibus ligabuntur, prout hoc modo argumentatus est Dec. vbi supra nu. 176. & ibi Abb. n. 21. & nu. 22. testatur, quod ita seruatur in curia, & illum referendo sequitur Felin. in eodem c. nu. 9. vers. & de hoc est gloss. in c. fin. de vit. & honest. cleric. in verb. suis facultatibus, & in d. cap. Ecclesia sancta Mariae, in verb. personis Ecclesiasticis. & hoc item si militer infert Roch. de Curt. in suo tractat. de statut. sect. 8. quest. 11. n. 56. per not. in d. F. cap. fin. vbi praecipue Abb. de vita & honest. cleric. & inquit, quod iste est vnus de casibus, in quibus clerici habent priuilegium in patrimonialibus, & faciunt not. per Abb. & alios in d. c. si clericus laicum, de for. competen. & idem tenuit Ant. de Butr. in d. c. fin. n. 3. de vit. & honest. cler. vbi etiam Imol. num. 2.*

96 Quarto amplia, vt ideo t̄ multo magis procedat conclusio, quoad bona, ad quae clericus fuerit ordinatus tanquam in titulum sui patrimonij, nam illa indistincte gaudent priuilegio Ecclesiae, nec subiacent statutis laicorum, ita Nauar. consil. 12. num. 1. de censib. & ita Dec. in d. c. Ecclesia sancta Mariae, n. 70. & per gloss. not. in cap. Episcopus, in gloss. fin. in fin. de praebend. Bald. in titul. de pace Constant. gloss. 6. in prin. in vers. ex his apparet, & elin. in d. c. Ecclesia sancta Mariae, n. 10.

97 Intellige, vt hoc procedat, quoad t̄ fauorem ipsius ordinati ad dicta bona, secus si essemus in casu, in quo esset damnosum clerico, quod dicta bona reputarentur Ecclesiastica, puta respectu testandi, vel alienandi, nā tunc non obstante intitulatione poterunt huiusmodi bona alienari, tam inter viuos, quā in vitina voluntate, argumento regulae, quod ob gratiam, de reg. iur. in 6. Dec. in d. cap. Ecclesia sancta Mariae, num. 71. vbi etiam Felin. nu. 10. & faciunt not. per Bartol. in l. 3. §. si emanatus. ff. de contratib. & Bal. in l. si Rufinus, C. de testament. milit. & Anton. de Butr. in ca. fin. de for. competen. cum concor. in quibus dicitur, quod priuilegium datum alicui, vt habeatur pro ciue, intelligitur praeterquā in onerosis, & quoad illud, quod dicta bona possint alienari per clericum ad ea ordinatum testatur Abb. in cap. tuis, in fin. de praeben. hanc esse veriore opinionem, quam etiam tenuit Innoc. in cap. cum Episco. de praeben. licet

in eodem loco Abb. opinionem tenentem dicta bona non posse alienari absque saltem consensu & piscopi, appellet benigniorem, & equiorem, ne mendicent clerici in opprobrium cleri, fatetur tamen, quod si ordinatus ad titulum patrimonij consequeretur beneficium, licet poterit disponere de patrimonio, prout voluerit, quia hoc casu cessat ratio, ob quam prohibetur patrimonium alienari posse, ex quo scilicet vnde viuere habet, cum quo concordat hodie t̄ factum concilium Tridentinum, sess. 21. c. 2. vbi prohibet, huiusmodi patrimonium sine licentia Episcopi alienari, aut extingui, vel remitti posse, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti ordinati, vel aliunde habeant, vnde viuere possint.

98 Subamplia, quod etiam si t̄ clericus vellet pro bonis Ecclesiasticis, & suis, vt supra in titulum concessis sponte ad formam statuti impositionem soluere non posset tamen in peccato, nec conmunitas deberet recipere, quia hoc priuilegium est inducendum in fauorem totius cleri prout in dubio praesumitur, & ideo illi renuntiati non potest, vt in c. si diligenti. de for. comp. cum alijs similibus, vt habetur in c. exigit, de cens. lib. 6. & per Nauar. dict. consil. 12. de cens. n. 2. Petr. Duen. reg. 100. n. 1. Thom. Parpa in repet. l. placet. vers. & restum. C. de sacros. Eccl. A. Egid. Thomat. de collect. sol. mihi 114. vbi concordando opiniones dicit hanc procedere in casibus expresse prohibitis a lege, quibus etiam spontanea solutio, & receptio prohibetur, si autem esset aliquis casus, in quo specialiter de iure teneretur Ecclesia onus sustinere per indicationem collectae, & auariae, tunc solutio spontanea fieri posset, & illis receptio admitteretur tanquam facta secundum dispositionem iuris, & permissionem, & faciunt sequentes limitationes, & ad praedicta nota, quod dixit Euerard. consil. 42. n. 25. & seqq. quod licet olim laici recipientes collectam a clericis etiam voluntarie solventibus poenam excommunicationis incurrerent, hodie tamen non incurrunt, nisi duobus concurrentibus, scilicet quod ab iniustis petantur, & extorqueantur collectae, & quod moniti, vt desistant, non obtulerent, & subijcit vnicam monitionem sufficere, & extorqueri eo ipso dici, quod praecedat laicorum petitio, & subsequitur solutio clericorum, ex quo ultimo dicto temperatur, quod prius minus iuste dixerat, dū monitionem requirebat ad incurrendam excommunicationem in extorquentibus collectas a clericis, cum extorquentes nulla praecedente, aut interueniente monitione sint excommunicati, tanquam grauantes immu-

nitatem Ecclesiasticam præcipue per *c. quamquam, de censib. in 6. & c. 1. de immunit. Eccles. eod. lib. 6.*

100 Primo limita supradictam + ampliacionē, vt procedat, nisi super dictis bonis fuisset appo-
 sita conditio, & onus aliquod ad formam statuti etiam ab initio, quando peruenerunt in Ecclesiam, vt puta si fuisset facta donatio vel translatio in Ecclesiam de aliquibus bonis cum conditione tamen, quod de illis soluerentur solita & ordinaria avaria, ac impositiones à statuto ordinata, quia tunc sicut Ecclesia acceptando dicta bona censetur accep-
 tasse cum onere suo, prout tenetur, ita clericus & Ecclesia secundum dictam conditionē soluens, licite solueret, & communitas exigeret per *c. cum verum, vbi notatur de condit. appo-
 sit. & facit text. in Clem. 1. de cens. & ita Anchar. conf. 103 & conf. 117. n. 1. vbi respondet ad ea, quæ in contrarium facere possent, & conuenit ad prædicta, quia est natura consol-
 onum, eum non recusare onera, qui acceptat commoda, d. Clem. 1. de cens. & dixit lex, quod non est ferendus is, qui lucrum quidem am-
 plectitur, onus autem annexum contemnit, l. 1. §. pro, 4. C. de cad. tollen. poterat enim Ecclesia & clericus non acceptare dicta bona, sed acceptando debet conditiones adimplere, quia Ecclesia est eultrix & auctrix iustitiae, nec debet voluntates disponentium defraudare, iuxta not. in c. 1. §. inde potest, de aliē. feud. col. 10. idem voluit Felin. in dict. c. Ecclesia sancta Maria, num. 77. vbi dicit, quod hoc est adeo verum, quod si bona transferantur in Ecclesiam sub conditione prædicta soluendi onera, & Ecclesia recuset soluere, licet laico propria auctoritate illa capere per text. in d. c. verum, de condit. appo-
 sit. & per not. à Ioann. Andr. & Hostien. in c. verum, de for. compet. & idem sensit Anchar. vbi supra n. 2. Bello. conf. 4. num. 4. Duen. d. reg. 100. nu. 6. Iaf. in l. placer, in 2. lect. in fin. C. de sacrosanct. Eccles. idem voluit Angel. consil. 102. incip. pro decisione huius puncti præmitto, vbi dixit, quod de iure, & salua conscientia poterat quoddam hospitale astringi, ad soluendum quasdam præstationes per commune Florētiae impositas, & decretas, antequam illa bona transferrentur à laicis ad dictum hospitale, & illum referendo etiā sequitur Barbat. consil. 1. col. 10. in fin. lib. 3. vbi late, idem censuit Calder. consil. 2. col. 3. vers. quaedam sunt munera mere realia, vbi dixit, quod si ad Ecclesiam veniat possessio, ex qua debet præstari munus personale, seu militare, pnta exercitum vel hospitium, Ecclesia ad illud tenetur, iurib. ibi, vsq; ad finem consilij, ad quod consilium recurrere in contingentia onerum imponendorum bonis clericorum, & Ecclesia,*

nam procedit per distinctionem, & decisionem multorum casuum.

Secundo limita, nisi + ageretur de bonis 101
 in casu, quo post ordinationem laicorum de soluendo per tantum tempus avariam, siue collectas, antequam esset completum d. tempus, d. bona à laicis transissent in clericum, vel in Ecclesiam, quia pro residuo temporis, vt supra ordinato, antequam bona essent Ecclesiae, vel clerici, teneretur Ecclesia, vel clericus iuxta ordinationē & statutum laicale, ad dictam avariam & collectas, ita Felin. in d. c. Ecclesia sancta Maria, num. 77. vers. tertio nota, reddens rationem, quia scilicet licet Ecclesia non possit imponi collecta de nouo pro re in eam translata, tamen si iam fuit imposita, transit ad Ecclesiam cum onere illo, sicut ad quemcumque successorem, per Lincola. ff. ad municip. & idem ante Felin. consuluit Angel. consil. 206. incip. inter ordinationem, ea potissimum ratione, quia bona dicuntur ex dicto præcedenti ordine, siue statuto laicali obligata ad dictam avariam, & bona obligata, ad quemcumque, aut qualecumque manus ambulent, vel decurrant quocumque alienationis titulo, inter viuos, aut in vltima voluntate, semper ambulant, & discutiunt cum sua causa. l. alienatio. ff. de contrahen. empt. l. si cum venerit, §. si fundus, ff. de pignor. act. l. si debitor, ff. de distract. pignor. l. debitore. ff. de pignor. l. si prædium. C. de emct. & ibidem dicit etiam procedere, si postquam Ecclesia acquisiuit, declaratur sigillatim portio cuiuslibet possessionis, quia per hoc non dicitur noua impositio, quod etiā placuit Felin. vbi supra per text. in l. heredes palam, vers. sed si notum, ff. de testament. hanc eandem limitationem sequutus est Bello. d. consil. 40. num. 4. & Duen. vbi supra, num. 7. A Egid. Thomat. de collect. fol. mibi. 146. vers. superest, & hanc magis communem opinionem tenetur Barlat. consil. 16. nu. 11. cum ibi per eum lib. 1. & hanc verissimam sententiam dicit Thesaur. dec. Ped. 274. num. 8. quicquid in contrarium dixerit Ruyn. conf. 117. n. 7. lib. 4.

Amplia limitationem, quod + imo si de decurso laicus tunc possessor, & dominus nõ soluisse, posset illud ab Ecclesia modo possidente exigere, ita Imol. in cap. fin. numer. 16. de vita & honest. cler. vbi Abb. num. 12. & Ant. de Butr. num. 10. Duen. d. reg. 100. num. 14. pro quo facit text. in l. Imperatores. ff. de publ. vbi innuitur, quod quisquis possessor est obligatus ad soluenda onera præteriti temporis, & antequam possessio peruenerit ad eum, cum hoc videatur onus annexum rei, quod transit in quemcumque successorem, arg. text. in c. ex literis, de pign. idem tenuit A Egid.

A Egid. Thom. *vbi supra fol. mibi. 117. vers. quid si possessor.* & ibi notat, quod Ecclesie tali casu datur actio contra suum auctorem.

103 Quinto amplia, vt t̄ conclusio procedat etiam in clerico scholare, qui non arctatur statutis, aut ordinationibus Rectoris laici, cuius iurisdictioni minime scholares clerici substant, Bart. *in l. fin. nu. 13 ff. de colleg. illicitis*, vbi subiungit, quod non est noxum, quod inter vniuersitatē scholarium aliqui sint exēpti, & priuilegiati, vt *in l. 1. ff. ad municip. vbi gloss. & hoc iōē approbavit Decian. d. tract. crim. lib. 4. c. 9. num. 65. & Barbat. in c. atrum, num. 20. de iudic.*

104 Sexto amplia t̄ principaliter conclusionem, vt procedat etiam quoad clericos in minoribus constitutos, qui, cum non sint de foro seculari, nec statutis laicorum subiiciuntur, vt Felio. *in d. cap. Ecclesia sancta Maria, n. 110. vbi etiam Dec. num. 19. Rochus de Curte d. sect. 8. quest. 11. num. 54. Alexan. conf. 210. num. 1. & 2. lib. 2. Bald. in cap. cum venissent, colum. 4. de eo qui mittit. in possess. & aliis, de quibus in sequenti subampliacione.*

105 Subamplia, t̄ vt idem sit, quoad clericos primæ tonsuræ, qui & ipsi veniunt appellatione clericorum, & veri clerici exultimantur, gaudentque priuilegiis laicalibus, & precipue fori, prout hanc communem Canonistarum sententiam dicit Mandos. *in 1. q. reg. 24. de male pro not. & hoc notauit Dec. in d. c. Ecclesia sancta Maria, num. 21 per gloss. in cap. nullus, in verb. tonsura, de tempor. ordin. in 6. Hostient. in cap. cum contingat, de etat. & qualit. Abb. in in c. cum non ab homine, de iudic. Couar. *practic. q. cap. 31. num. 5. in fin. & ibid. nu. 9. hanc communem & ab omnibus approbatam sententiam appellat, sicut eandem communem testatur in eodem loco cap. 32. num. 1. & idem communiter Doctores notat in cap. vnico. de cler. coniugat. in 6. & in l. presbyteros, C. de Episcop. & cler. & sicut illam etiam communem opinionem affirmat Gomez. *variar. resolut. tom. 3. tit. quando res gaud. immu. Eccles. n. 3. & Farinac. *variarum questionum lib. 1. tit. de inquisit. q. 8. num. 5. Barbat. in consil. 45. mandato, & iussu, nu. 2. vol. 2. vbi plura Matfil. consil. 67. num. 58. & seqq.****

106 Intellige, vt procedat, t̄ dummodo in eis verificentur requisita à sacrosancto Concilio Tridentino *sess. 23. c. 6. quo cauetur, quod clericus primæ tonsuræ, aut etiam minoribus ordinibus constitutus fori priuilegio nō gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut habitum, & tonsuram detrens alicui Ecclesie de mandato Episcopi inseruiat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in-*

via ad maiores ordines suscipiendos verificentur, si autem prædictis carerent, nec in ciuilibus, nec in criminalibus fori beneficio, aut priuilegio iuxta dicti Concilii decreta gauderent, & ex eodē sacro Concilio nota propter illam dictionem, aut quod si clericus haberet beneficium Ecclesiasticum, etiam si nō incederet in habitu, & tonsura, verificabitur tamen in eo, & habebit locum priuilegium fori, quia Concilium non coniunctim, sed distinctim beneficium, aut habitum, ac tonsuram requirit, prout hoc etiam tenuit Clar. *in d. quest. 26 sub versic. hæc autem, in fin. & in vers. regulariter autem, & ita fuisse iudicatum Mediolani testatur, prout etiam iudicatum Romæ affirmat Farin. d. q. 8. num. 45. dummodo clericus ne dum habeat titulū beneficii, sed etiam illius possessionem, & de illa constet, alias secus, sicut etiam præsupponit idē sacrosanctum Conciliū *vbi supra, in illis verbis, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, nam habere beneficium, est, cum effectu illud possidet, & quidem pacifice, iuxta not. in cap. commissa, de elect. lib. 6. Abb. in c. dudum, el. 2. de elect. in 6. & in c. quia nonnulli, de cler. non resid. in vlt. not. & Repuff. in §. 1. in verb. habentem, de mandai. in concord. & licet Farinac. *vbi supra, num. 5. vers. limita hanc quartam ampliacionem, de mente Couar. d. cap. 32. num. 1. asserat clericos primæ tonsuræ de generali consuetudine in criminalibus tantum, non autem in ciuilibus fori priuilegio gaudere, tan ē, si meā licet in hoc proferre sententiam, arbitror, pace tantorum virorum, haud tenendam esse illorum opinionem, tum quia talis consuetudo non est vera, quia apud nos, & alibi clerici, qui vere secundum requisita à sacro Concilio Tridentino clerici sunt, quamuis primæ tonsuræ, coram suo iudice Ecclesiastico conueniuntur ciuilitate, & puniuntur criminaliter indistincte, tum etiam, quia talium vere clericorum, quauis t̄ primæ tonsuræ exēptio à potestate, & iurisdictione laicali est de iure diuino, secundum communem, & approbatam opinionem, de qua per eundem Farin. *in supra cit. loc. n. 2. vers. limita secundo, & idem Couar. c. 31. num. 5. vers. tertio illud est obseruandum, contra quod non decet consuetudinem allegare, vt nos *infra, vnde quicquid posset dici de clericis primæ tonsuræ coniugatis, de quibus per Dd. *in d. c. vnico. de cleric. coniugat. & per Couar. d. c. 31. num. 7. & per eundem Farinac. *ibid. num. 7. & per nos *infra, de his tamen clericis primæ tonsuræ, qui incedunt in habitu, & tonsura cum aliis, de quibus in Concilio Tridentino, & qui vere clerici sunt, tenendum est, quod gaudent priuilegio fori, & quod debent coram eorum iudice,********

dice, tam in ciuilibus, quam in criminalibus conueniri, reiecta quacunque consuetudine, quæ non obstantibus, quæ distinguendo notauit idem Farinac. *vbi supra, num. 3. versic. limitando*, de mente Couar. *d. cap. 31. num. 5. versic. quamobrem*, & Clar. *§. fin. question 36. versic. sed ea reuenta*, in nullo casu poterit verificari, nisi aut in illis clericis desineret esse clericus, & privilegio fori gaudere ex aliquo eius defectu, & contrauentibus requisitis à sacris Canonibus, aut nisi ex permisso Summi Pontificis ius diuinum circa dictam immunitatem in hoc declarantis, aut ex ipsorum Canonum dispositione dictis casibus laicis hoc permitteretur, & tunc nõ ex consuetudinis virtute, sed ex iuris permissione laici in clericos cognoscere dicentur, alias esset nimis incongruum, vt solo vsu; qui iniquissimus abusus dici potius deberet, iuxta text. *in c. fin. de rebus Eccl. non alie. laici super clericos propria aliqua ipsorum superioritate intuitu consuetudinis in aliquo casu intedere vel lent*, dum ab eorum auctoritate, & iurisdictione prererquam in casibus ab eodem iure permisis, ex omni iure tum humano, tum diuino penitus eximantur; Nec suffragatur, quod prædicti Dd. præsupponunt consuetudinem, de qua per eos, non esse mere laicorum, sed mixtam etiam clericorum, quia mixta consuetudo poterit operari in aliquibus, vt *infra*, sed in subiiciendo clericos laicorum potestati nequaquam, quia clericis est prohibitum, etiam volentibus expresse in laicorum iurisdictionem consentire. *cum non ab homine. & c. at si clerici, de iudic. c. si diligenti, de foro compet. vbi scribentes: ideo multo magis tacite, iuxta not. in l. de quibus, ff. de legib. & in l. cum quid. ff. si cert. petat. cum similib.* & illa consuetudo rpducit casum, ac si de eodem fuisset idem pronisum per legem secularem, & per legem Ecclesiasticam, vnde eueniente aliquo casu mixte consuetudinis clericorum, dicentur in eo arctari ex consuetudine, aut lege laicali, quæ in nullo casu, & nullo pacto contra illos potest operari, sed ideo tenebuntur tali casui obedire, & subiicientur, quia, vt dicebamus, mixta consuetudo præsupponit, ac si de eodem adesset lex, & Ecclesiastica, & laicalis, & virtute, ac vigore Ecclesiasticæ dispositionis obedient, non autem laicalis: Et hanc partem, quod clerici primæ tonsuræ conueniri nequeant tam in ciuilibus, quam in criminalibus coram quocunque superiore laico, sed quod debeant vocari coram eorum iudice Ecclesiastico tenuit, & communem dixit Vill. *com. op. in ver. clerici à potestate.*

Et quia quod de priuatione priuilegij fori dictum est, quando clericus non incedit in

habitu, & tonsura, Farinac. *vbi supra, num. 60. & Coarru. loco cit. num. 1. & alii, de quibus ibi per eos, qui de communi, & magis communi testantur, intelligant, dummodo trina monitio præcesserit, quicquid posset dici de ista eorum sententia de iure communi per t. in audientia, & c. contingit, de senten. excommun. post t. tamèn Concilium Tridentinum dictas trinas monitiones minime requiri arbitrator, nam sacrum Concilium indistincte nullis requisitis, aut præsuppositis monitionibus non incedentes in habitu, & tonsura priuat fori privilegio, & illius constitutio; cum ne dum sit synodalis, sed synodalis Tridentina, id est, vniuersalis iam diu nota, & publicata inter Christi fideles, alias non desiderat monitiones, iuxta notata per eisdem Clar. Farinac. & alios ibi per eos, qui testantur communiter Dd. tenere, quod monitio non requiritur, quando de prædictis extaret constitutio, & huic dixit Clarus *d. q. 36. versic. hæc autem*, quod indistincte, absque alia monitione, si clerici non habentes beneficium, nec in sacris constituti non incedant in habitu, & tonsura, puniuntur à iudice seculari, & eodem modo, ni fallor, debent etiam intelligi ea, quæ dixit Roland. a Valle *consil. 4. nu. 28. libr. 1. & idem Farinac. cum aliis per ipsos allegatis vbi supra, num. 64. & seq. quod scilicet, etiam si clericus vtatur tantummodo habitu, & non tonsura, vel altero ipsorum, sufficiat, vt possit privilegio fori gaudere, vt hoc scilicet t. procedat forsan de iure communi, secus post Concilium Tridentinum, quod omnino requirit delationem habitus, & tonsuræ coniunctim. Bene verum est, t. quod nõ qualibet omisio delationis habitus, & tonsuræ, priuabit clericum privilegio fori, sed requiritur multa perseverantia, & tanta, vel quod contrarius animus in ea discernatur, vel quod publice extimetur laicus, vt per eundem Farinac. *vbi supra num. 68. & faciunt alleg. in decis. 104. Cape. Tolos. in qua fuit clericus remissus à iudice seculari ad iudicem Ecclesiasticum, non obstante, quod opponeretur, quod tempore capturæ erat carens tonsura, quia replicatum fuit per iudicem Ecclesiasticum, quod hoc euenit ex accideti propter infirmitatem, cum ante, & post esset solitus illam gerere, quod & approbavit Decia. *d. suo tract. crimin. lib. 4. cap. 9. num. 109. vbi voluit, quod tunc clericus, si incedat in habitu laicali, dicatur priuatus fori, & exemptionis privilegio, nisi aliqua fuerit iusta causa, vel necessitate coactus ad mutandum habitum, & ad vtendum habitu laicali, per text. cum gloss. in c. clerici, de visa, & honest. cler. in clem. fin. vbi gloss. in verb. rationalis, vbi etiam****

Imol eodem tit. gloss. in c. 2. in verb. temere, per illum text. ne clericus vel monachus, gloss. in c. nullus, 21. quæst. 4. Ideo si clericus propter paupertatem portaret vestes laicales, vel uteretur vestibus coloratis, excusaretur, vt per Imol. & alios in d. clem. fin. de vita, & honest. cleric. Ideo t̄ hoc ex arbitrio boni iudicis in dicandum relinquerem, qui etiam in diiudicando habita conuenienti, vel non, in clericis debet ponderare potissimum consuetudinem loci, quæ attendenda est in his, vt per Fulgoss. conf. 24. in 1. dub. & Abb. in cap. transmissam, de elect. col. 2. Rebuff. in tract. de priuil. scholar. priuil. 94. & Decian. vbi supra, num. 97. & duobus seqq.

112 Amplia subampliationem, vt t̄ verificetur etiam in clericis primæ tonsuræ coniugatis, qui non dicuntur de foro laicali, & per consequens laicorum statutis non subiiciuntur, ita habetur in d. c. vni. de cleric. coniugat. in 6. Couar. d. c. 3. 1. nu. 5. vers. tertio illud, & vers. hinc. Clar. in d. quæst. 36. vers. quero an clericus coniugatus, vbi testatur de communi Capr. conclus. 97. num. 85. Farinac. d. quæst. 8. n. 6.

114 Limita ampliationem, vt t̄ procedat solummodo quoad causas criminales, nō autē quoad ciuiles, quia in his subiacent iurisdictioni laicali, etiam si tonsuram, & vestes deferant clericales, ita Couar. d. c. 3. 1. nu. 7. vbi testatur hanc communem opinionem, à qua licet nonnulli discedere auri sint, tenentes text. d. c. vnic. eximere clericos coniugatos à iurisdictioni laicali etiam in ciuilibus propter illa verba, *trahi non posse criminaliter, aut ciuilitur ad iudicium seculare*, tamē prædicti quæsi auilantes ipsum textū contra ipsius apertam dispositionem insurgentes communiter reprobantur: inquit enim text. pro commissis à clericis coniugatis excessibus, vel delictis illos trahi non posse criminaliter, aut ciuilitur ad iudicium seculare, & sic prohibet, quod quādo agitur de delictis, & excessibus clericorum coniugatorum, siue ex eis agatur criminaliter, siue ciuilitur ad iudicium seculare minime trahi possunt, non autem disponit textus, quod si extra delicta, & excessus agatur contra clericos coniugatos, ciuilitur non possunt coram iudice seculari conueniri, imo textus ipse, exceptis illis duobus particularibus priuilegiis, de quibus in eo, Canonis scilicet, & pro commissis ab eis excessibus, siue delictis, statuit illos priuilegio clericali minime gaudere, prout ita communiter dictum text. intelligi testatur idem Couarru. vbi supra num. 7. & ita illum etiam intelligit Clar. d. quæst. 36. vers. quero an clericus coniugatus, & Capr. supra dicta conclus. 97. num. 85. & Farinac. d. quæst. 8. n. 7.

Secundo limita, vt non procedat ampliatio, t̄ nisi in clerico coniugato, qui cum vnica, & quidem virgine contraxit, & tonsurā, & vestes deferat clericales iuxta disposita in d. c. vnic. & per Capr. vbi supra num. 84. vbi distinguendo dixit, quod si clericus contraxit cum vidua, licet deferat habitam, & tonsurā, non tamen gaudet priuilegio clericali, sicut si contraxit cum virgine, non tamen incedit in habitu, & tonsura, quia nec tunc priuilegio clericali fruatur, prout etiam si quidem contraxit cum virgine, & in habitu clericali etiam incedet, sed non tamen in tonsura, vel econtra, quia in effectu ad hoc, vt gaudeat priuilegio clericali, etiam quoad ea, de quibus in d. c. vnic. requiruntur illa tria copulatiue, quod scilicet contraxerit cum virgine, & quod incedat in habitu, & tonsura, vt in dicto textu, hinc dicebat Couarru. vbi supra, n. 7. vers. tertio, vt locus sit, quod ad effectum, vt locus sit constitutioni de clericis coniugatis, de qua in d. c. vnic. tria sunt ab eisdem clericis probanda. Primo, quod tonsuram. Secundo, quod & vestes detulerint clericales. Tertio, se cum vnica, & virgine cōtraxisse, quod fuit ante eum decisum in Rota, vt constat ex decis. 3. de sentent. excommunic. in nou. & idem sentit Mil. in repertor. vers. clericus coniugatus, & Dominic. as. ranc. in cap. si iudex. §. 1. de sentent. excommunic. in 6. & licet Ripa in repertor. cap. decernimus, col. 2. 1. vers. vndecimo dubitatur, de iud. reprehendit, quod supradictū est, in quantum, quod clericus coniugatus debet probare, se contraxisse cum virgine, quia ipse dicit, quod hoc videtur durum, quia præsumitur virgo, nisi probetur oppositum secundum. Abb. in cap. 1. num. 5. de adulter. Bertrand. consil. 135. & consil. 157. lib. 2. tamen non est recedendum à supradictis, quia ex quo est fundamentum intentionis allegantis, se contraxisse cum virgine, debet nō præsumptiue, sed concludenter secundum subiectam materiam suam intentionem facere apparere, alias succumbit, iuxta notata in l. qui accusare, C. de edend. l. ei, qui dicit, ff. de probat. tum etiam, quia admittitur allegatio virginittatis, ac illius præsumptio, quando allegatur ab ipsa muliere, quæ ideo subleuatur ab onere illam probandi, & cui præsumptiue creditur, cum ipsa certo sciat, an sit virgo, necne, secus quando allegatur à tertio, quia tunc non admittitur, quia de ea talis tertius certus non est, nec esse potest, nec ideo quoad ipsam operatur præsumptio naturalis, ita Crauet. d. consil. 176. nu. 5. vers. etsi dicatur, allegata fuit virginittas, vel etiam dicas, & melius, quod licet clericus coniugatus teneatur hoc tertium requisitum probare, nempe cum virgine

gine contraxisse, tamen in eo non ita exigetur præcisa probatio, prout animaduertit Couar. d. cap. 31. nu. 7. vers. tertio, vt locus sit. limitationem sequutus est etiam Clar. Couar. & Farinac late in supra citatis locis, in quibus reperies, quisnam dicatur clericus coniugatus, & quoniam dicatur habitus clericalis, & quoniam iudex debeat cognoscere de huiusmodi habitu clericali, an scilicet laicus, an vero Ecclesiasticus, & quid de clerico coniugato immiscente se negotiationibus, & armis, & quid si fuerit cōtrouersia, an clericus clericale priuilegium amiserit, & quid interim sit agendum per iudicem laicum, quando per iudicem Ecclesiasticam cognoscetur de priuilegio, & habitu clericali, & an ad talem cogitationem debeat vocari, & citari iudex laicus, & quid si notorium, & statim ad oculum potest apparere de nō habitu, & non tonsura, ad quos adde etiam Dominum Iosephum fratrem meum de probat. lib. 2. conclus. 689. & conclus. 961. & conclus. 302. lib. 1. & Fulgos. consil. 123. præsuppositis statutis, num. 1. quo in loco etiam voluit, quod etiam si extaret consuetudo generalis in contrarium, quod scilicet clerici coniugati ex vestibus, & tonsura non incedant, non tamen eis prodesset, nisi forte proponeretur etiam generalem consuetudinem esse, vt clerici coniugati quoad forum priuilegio gauderent clericali, quamuis vestibus & tonsura forsitan non uterentur, tunc enim fatetur, quod consuetudo talis ipsos clericos coniugatos non incedentes in vestibus, & tonsura tueretur per iura per eum ibi allegata, & omnibus supra adductis adde Decian. d. suo tract. crimin. lib. 4. cap. 9. vbi late de habitu, & de incidentibus circa illam.

117 Tertio limita, prout supra etiam annuimus, quod licet clerici coniugati gaudeant, sicut alii clerici in sacris ordinibus constituti, priuilegio fori in criminalibus, ac etiam Canone si quis suadente, tamē his duobus priuilegiis exceptis in ceteris eos gaudere nolumus priuilegio clericali, scriptum reliquit Bonifacius VIII. in d. c. vnic. de cleric. coniug. lib. 6. & laicos quoad reliqua ceteri dixit Couar. d. c. 31. num. 9. per gloss. communiter acceptam in d. cap. vnic. in verb. ceteris. Vnde infert, quod talibus etiam cum vnica, & virgine coniugatis, & qui vestibus, & tonsura vtuntur, negatur priuilegium immunitatis, quoad gabellas, munera secularia, indictiones, collectas, alia quæuis regalia obsequia, censuum, & his similia, quæ subire tenentur, sicut subeunt, & præstāt omnino laici, prout idem Couarru. ibid. hanc esse communem, & ab omnibus approbatam opinionem testatur in cap. ex parte, de cleric. coniugat. & illam

etiam communem affirmat Farin. vbi supra, num. 9. & sequitur Capr. d. conclus. 97. n. 85.

Septimo amplia conclusionem, vt procedat etiam quoad clericum depositum pro delicto, puta pro homicidio, quia sicut non perdit priuilegium fori, ita non poterit alligari statutis laicorum, donec degradetur, si degradandus erit, ita declarat Abb. in c. nō potest, de re iud. in cap. tua, in vlt. not. de pæn. & in cap. cum non ab homine, vbi Dec. num. 6. de iud. quos etiam referendo sequitur Decian. in d. suo tract. crimin. lib. 4. cap. 9. nu. 19.

119 Octaue amplia et idem esse de eo, qui licet sit ingressus religionem, est tamen adhuc in anno professionis, quia, quicquid sit quoad tamen iurisdictionem censetur etiā intra illum annum persona Ecclesiastica, ita aperte Iaf. in d. l. cum quadam puella, num. 13. ff. de iurisd. omn. iudic. quod prius dicit fuisse de mente Angel. in l. 1. ff. de pæn. per text. quem apellat optimū in l. statul. ber. ff. de quest. & illos nouissime sequitur Decian. vbi supra num. 24.

120 Nono amplia, vt et eadem habeant locum in illis, qui inseruiunt Ecclesiæ, & se obligarunt eius seruitio, animo, vt fierent postea clerici, nam etiam si vere in ordine aliquo Ecclesiastico non existant, tamen tanquam de Ecclesiasticis, quoad iurisdictionem, iudicandum erit, stant, quod hoc pacto dicuntur astricti seruitio Ecclesiæ, sicut in simili de oblati proxime dicemus, ita gloss. 2. in c. 2. de foro competen. vbi etiam Abb. n. 5. & ibi Barbat. n. 29. quod est intelligendū de vere astrictis, & deputatis Ecclesiæ seruitio, ita vt adueniente ætate promoueantur ad ordines, secus si solum interessent celebrationi diuinorum, nam licet etiam incederent in habitu, & tonsura, & viuerent inter clericos, non tamen gauderent priuilegio Ecclesiæ respectu immunitatis, & exemptionis illorum personarum, ita Abb. vbi supra, & sequitur Decian. loco supra citato, num. 27. quod nota pro seminaritis illis, qui licet sint in habitu, & tonsura gerant, & viuant in seminario, & aliquando assistant in seruitio Ecclesiæ, tamen quia nō sunt eidem seruitio astricti, omnino non erunt, prout alii clerici ordinati, à iurisdictione laicorum excepti, ex prædictis iuribus.

121 Decimo amplia, et vt conclusio procedat etiam in oblati, qui se, & sua obtulerunt religioni, nam, & hi personarum Ecclesiasticarum dicuntur, & priuilegio Ecclesiastico gaudent cum bonis per ipsos oblati, quia per oblationem pure factam de se ipsis dicuntur transisse in potestatem Ecclesiæ, ita vt quasi Ecclesiæ sint, & per quandam consequentiam dominiam, & possessionem illorum bonorum.

norum in Ecclesiam transtulisse censentur, ita Abb. in *consil.* 53. *sciēter, & conclusiue procedam, num. 1. & 2.* vbi etiam num. 3. subiungit, quod ista nullam habent difficultatem, aut dubietatem, idem tenuit Grammatic. *consil. ciuil.* 102. num. 7. *Duen. d. reg.* 100. n. 4.

122 Intelligit, ¶ vt procedat ampliatio in tali oblato, qui mutato habitu differenti ab habitu seculari in totum se transtulit religioni renuntiando seculo, ita Bald. in *authent. ingressi, nu. 24. C. de sacros. Eccl.* secus si habitum secularem retinuerit, quia tunc remanet suppositus foro seculari, & per consequens statutis, ita fuit decisum in Capella Tolosan. *decis.* 8. vbi lata additio, & idem tenuit Clar. in *pract. crimin.* §. *fin. quæst.* 35. *versic. sed pone, quod aliquis, facit text. in cap. fin. de sepul. in 6. & in ea. per exemptionem, de priuileg. in 6. Grammatic. d. consil.* 102. num. 14. & 16.

123 Undecimo ampliatio, ¶ vt idem sit quoad equites, siue fratres Hierosolymitanos sancti Ioannis, quia & ipsi religiosi, & Ecclesiasticæ personæ dicuntur, & sunt de foro Ecclesiastico, nec subiacent per consequens ordinationibus laicorum, c. *quisquis*, & ibi gloss. 17. *quæst.* 4. quam ad hoc notat Gemin. in c. 2. §. *laici, versic. quæro quæ duentur personæ Ecclesiasticæ, de rebus Eccl. non alien. in 6.* facit text. in c. *quia coniungit, §. penul. & ibi gloss. in verb. militiarum, de religiof. domib. & in cap. ex parte, el. 1. de decim.* vbi nominantur tanquam fratres, & connumerantur inter personas religiosas, gloss. in *cap. sciāt iuncti. in verb. Ecclesiasticas, de elect. in 6.* Abb. in *cap. cum deputati, in 1. not. de iud. Felin. in cap. 2. num. 8. versic. item subdunt moderni, de foro comper. vbi expresse dicit, religionem sancti Ioannis Hierosolymitani sine dubio esse de foro Ecclesiastico, dicens, modernos post Ioannem Monach. ita tenere, & facit, quia etiam in possessione illius ordinis profitentur ¶ castitatem, pauperatatem, & obedientiam, vnde dicuntur regulares religiosi, quia ista tria substantialia sunt veræ, & regularis religionis, *cap. cum ad monasterium, de statu monachor. & can. reg. Abb. in rubr. de reg. num. 1. Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, colum. 7. de constitut. & apertius ostenditur ex textu in cap. canonica, de sentent. excommunic. in quo Papa præsupponit, quod propter percussione[m] inter ipsos fratres incurrant sententiam excommunicationis, ¶ quæ**

124 solum in Ecclesiasticis habet locū, vt in *cau. si quis suadente, 17. quæst. 4. cum similib.* hanc eandem sententiam tenuit Rota *decis.* 591. *nu. 5. part. 1. Nauar. consil.* 21. *num. 1. lib. 2. in tit. de regular. Menoch. consil.* 54. *num. 17. lib. 1. & nouissime in addit. ad tract. de arbitr. iudic. lib. 2. c. 58. num. 16. & 17.* vbi testatur hanc opinio-

nem veriorem, & receptam sententiam, quæ quid dixerit Afflict. in *cap. 1. §. qui cleric. nu. 9. si de feud. fuer. controuers. inter dom. & agnat. vasal.*

XII. Ampliatio, vt ¶ generaliter procedat in omnibus personis Ecclesiasticis, vt dicit expresse text. in *d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, ibi, super Ecclesiis, & Ecclesiasticis personis.* Personæ autem i. ecclesiasticæ illæ dicuntur, quæ gaudent priuilegio foride quibus per Doctores in *d. cap. 2. de foro comper. gloss. in can. quisquis, 17. quæst. 4. can. vt lex. 17. quæst. 2. can. duo sunt, 12. quæst. 1. & Grammatic. d. consil.* 102. *nu. 7.* vbi etiā loquitur de religiosis personis, vt sunt monachi cuiuscunque ordinis approbati, & fratres, qui gaudent omnibus priuilegiis clericalibus, & de conuersis etiam, qui tamen aliquam professionem fecerunt, vt patet obedientiæ, vel paupertatis, vel castitatis, Calde- rin. *pulchre in consil.* 30. *incip. an conuersi, sub tit. de reg. Crauet. consil.* 203. *num. 10. Menoch. in addit. vbi supra cas. 58. num. 12. & not. in ca. parochianos, & in cap. ex tenore, & in cap. non dubium, de sentent. excommunic. & in cap. religiofa, eodem tit. in 6. & in moniali potissimum hoc seruari testatur Lamberteng. in *suo tract. de contract. in verb. mulierum, nu. 58.* vbi etiam habetis, quid tenendum, si monialis nondum professionem fecisset, vel esset solum tertii ordinis sancti Francisci, & quid de hominibus viuētib. sub regula tertii ordinis sancti Francisci, Rot. *devis.* 591. *num. 7. part. 1. & de militibus sancti Stephani ibid.* ampliatio- nem sequutus est Dec. in *d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 25. & 26.* Decian. in *d. suo tract. crimin. lib. 4. c. 9. num. 29.* vbi de communi, & quoad Eremitam distinguit, quod aut erat clericus, vel monachus, quando sumpsit habitum Eremitæ, & tunc gaudet, vt ante, priuilegio clericorum, aut non erat clericus, nec religiosus, & tunc aut fuit, & est approbatus à Papa, vel ab Episcopo, & datus ei modus viuendi, cui se obligauit, & tunc pariter gaudet priuilegio fori, aut vero sua sponte, & nemine authorante, cū esset purus laicus, sumpsit habitum, & tunc aut habet locum in Eremiti solitudine, vbi continue stat in oratorio, præstans operas Deo, orationibus, & disciplinis, macerans carnem, & tum etiam gauderet priuilegio clericali, quia hoc pacto vere possunt dici religiosi, donec in eo statu perseuerant, aut vagantur hinc, & inde, & tunc femota contraria consuetudine non gaudēt priuilegio Ecclesiasticorum, iuribus, & auctoritatibus ibi per eū, quod nota pro illis, qui pietatem summam simulantes in habitu, visu asperrimo Eremitarum quotidie hinc & inde percurrunt victum mendicantes, & se*

cum quandoque pedissequam in charitate ducentes cum maximo scandalo veræ nostræ Christianæ religionis, ut sine scrupulo aliquo, eueniente casu, possitis vos quoque domini iudices seculares ad triremes illos in charitate, & in domino condemnare, nisi consuetudo eos foro tantum Ecclesiastico referuaret.

- 127 XIII. Amplia, ut nec consuetudo in contrarium valeat, ita communiter Doct. in c. *clerici, de iud.* prout hanc etiam communem opinionem testatur Couarr. d. c. 21. num. 5. & illam etiam communem dicit Clar. d. q. 36. *vers sed ea retenta.* Farin. d. q. 8. nu. 3. qui etiam de immemorabili loquitur. Rot. *decis.* 10. alias 840. *de consuetud. in antiq.* Alexan. *cons.* 8. num. 1. lib. 1. vbi dicit, quod damnatur huiusmodi consuetudo, Rolan. à Vall. *cons.* 23. nu. 9. vol. 2. & *cons.* 4. num. 11. lib. 1. Socin. in cap. si quis clericus in 19. fallen. *de foro compet.* † Nam
- 128 licet consuetudo regulariter tribuere possit iurum, & mixtum imperium, & iurisdictionem altam, & inferiorem, ut inquit Bal. in l. *etiam, col. 3. C. de except. rei iud. clericus laicum,* vbi gloss. & alij *de foro compet.* & Cæpol. *cons.* 40. Decian. in suo tractat. *crimin. lib. 4. cap. 9. n. 10.* tamen non potest tribuere laicis in clericos ex improbata incapacitate ab omni iure, vnde talis consuetudo esset irrationabilis, ut not. in d. c. *clerici, de iud.* & in d. c. *clericus laicum,* vbi præcipue gloss. & Abb. in c. *qualiter, & in cap. nouit, de iud.* & in cap. *postulasti* vbi Innoc. *de foro compet.* Beltra. *cons.* 22. num. 2. vol. 1.

- Subamplia, ut prædicta † vera sint, etiam
- 129 si consuetudo foret præscripta tanto tempore, de cuius initio non extaret memoria, quia tanquam contra ius diuinum, quod clerici sunt exempti à iurisdictione laicorum, ut supra probauimus, non subsisteret, maximè quia præscriptio iurisdictionis præsupponit capacitatem, & habilitatem aliquo modo in præscribente, sed laicus, ut laicus, est omnino, ut dicebamus incapax, & inhabilis iurisdictionis in clericos, Abb. in c. *quanto, de consuetud.* Curt. *de consuet. nu. mihi 300.* Rot. d. *decis.* 10. num. 4. vbi nedum habetur, quod nullo quantumcunque tempore fuerint tali consuetudine vsi laici, excusantur, sed quod potius in eis tali casu haberet locum, quod habetur in c. *fin. de consuet.* videlicet quod sunt tanto grauiora peccata, quanto diutius infelicem animam detinuerunt alligatam, Felin. in cap. *si quis, in princ. de maiorit. & obed.* Abb. in *repet. d. c. Ecclesia S. Mariæ, in princip. de constituut. & in cap. solitæ, notab. 6. de maiorit. & obed.* Decian. loco supra citato, num. 14. & 17.

- 130 Secundo subamplia, etiam si † hoc Papa

sciaerit, & semper tolerauerit, quia non sufficeret tolerantia sola nisi etiam approbatio ex tolerantia conijceretur, & sic quod tolerauerit, quia in his casibus approbauerit. Nam sicut potuerit tolerasse, forte ob maius scandalum, vel ob aliquam aliam iustam causam, & non ad consuetudinem inducendam, ita, nisi consensus illius ex alio resultaret, non est præsumendum in dubio, quod voverit derogare exemptioni suorum clericorum à iure diuino proveniente absque rationabili causa, ut dixerunt domini de Rota, d. *decis.* 10. nu. 4. Decian. loco supra citato nu. 16. qui loquitur, quando Papa fuit conscius de tali consuetudine, & nihil dixit.

Et licet per Clar. Couar. † & Farinac. locis supra citatis, teneatur, quod istud sit verum, quod de consuetudine diximus, in generali, & vniuersali consuetudine, quæ non potest in totum, & generaliter clericorum exemptioni præiudicare, ac derogare, secus in particulari, quod scilicet in aliquibus casibus, vel causis, & quod aliqui clerici subijciantur laicorum potestati, per quam particularem consuetudinem legitime præscriptam inquirunt, exemptionem supradictam Ecclesiæ, & ordinis clericalis posse restringi, & limitari, rationibus ibi per eos, tamen eorum opinionem, ut etiam supra in alio proposito diximus, haud admitterem, si super sola consuetudine remaneret fundata, quia si laicis, ut supra visum est, superioritatem exercere in clericos expresse non licet, quomodo illam tacite per simplicem vsum ex se exercere poterunt, in utroque enim casu necesse est, quod operetur auctoritas, & superioritas, quam nullo pacto laici super Ecclesiasticis habent, aut habere possent, secundum omnes supra citatas opiniones: nec suffragatur, quod dicatur hoc procedere solum in aliquibus casibus, quia respondetur, quod aut in illis casibus iura Can. & Constit. Pont. aut Summi Pont. ipsi concurrunt, & consentiunt expresse, vel per tacitam approbationem, & eis hoc permittunt, & tunc non ex consuetudine laicorum, sed ex iuris & Pontificum dispositione, & permissione, talem facultatem exercent, aut iura prædicta non consentiunt, & tunc cum defectus iurisdictionis, & potestatis, propter quam laici atcentur à iurisdictione in clericos, æque militet in casibus particularibus, prout in vniuersalibus, siue de particularis, siue de vniuersalis Ecclesiæ personæ priuilegio fori agatur, consuetudo illos minime detendet, maximè quia talis consuetudo esset contra præceptum prohibitivum, & negatiuum, ut in d. cap. 2. *de foro competen.* † & 132 præcepta negatiua obligant semper, & ad sem-

semper, & per consequens omni tempore, in omnibus casibus, vt animaduertent in terminis Dom. de Rota *decif. 11. numer. 2. de consuetu.* sicut nec obstabit, dum præfati Doctores præsupponunt, quod loquendo de consuetudine intelligunt de consuetudine mixta laicorum, & clericorum, & per consequens, quod debeat posse operari circa prædicta sub ea ratione, † quod consuetudo mixta procedens scilicet à tacito consensu clericorum, & laicorum, maximam vim habet etiã in his, quæ Ecclesiastica sunt, *cap. cum venissent*, & ibi Abb. *de eo, qui mitt. in possess. cau. rei seru.* & in *c. cum causa, de re iud. gloss. & DD. in cap. vir autem, de secund. nupt.* quia respondetur, quod mixta consuetudo clericorũ, & laicorũ, quicquid sit in alijs, vt dicebamus, non potest operari quoad subiectionẽ erga laicos, & erga illorum statutũ: Nam data in habilitate laici, & illiº statuti super clericos, ex omni iure sic determinata in vniuersale priuilegio, & prærogatiuã totius ordinis clericalis, impossibile est, quod tacitus consensus aliquorum clericorũ in contrarium operari valeat, quia ex eorum voluntate etiã expressa hoc non dependet, cum etiam volẽtes expresse in hoc capite exemptionis totius ordinis clericalis minime præiudicare possunt, ideo multo minus tacito, vt per eundẽ Farinac. *vbi supra, nu. 10.* & per Couar. *pract. quest. c. 32. n. 2. Clar. d. q. 36, vers. secundo inferitur.* Dom. de Rota, *vbi supra, n. 3. Barbat. conf. 65. col. 10. vers. nec est vera responsio aliquorum, lib. 4* adducens in simili ibi iura, & auctoritates, & concludit, quod contra tenentium opinio est pessima, nec est auditu digna, & contra veritatẽ, erit igitur cõcludendã, quod aut in nullo casu operabitur consuetudo supra dicta in præiudiciũ exemptionis ordinis clericalis, & Ecclesiastici, aut si in aliquibus casibus aliquid, & aliquando operari apparebit, apparebit etiã, quod in illis, aut iura ipsa suffragantur, aut quod tacitus consensus non clericorum solum, sed summi Põtificis ex aliqua iusta causa prætensam consuetudinem admittet: Nam certum est, quod † summus Pontifex licet in totum, & quoad omnes clericos priuilegio fori derogare non possit, vt per Couar. *dict. c. 31. nu. 4. vers. primum etenim.* Farinac. *dict. quest. 8. nu. 4. Romã. sing. 418. Gram. decif. 29. num. 11. Boss. de foro competen. num. 130. Rolan. à Valle conf. 54. nu. 15. vol. 1. Doct. in cap. 2. de maiorita. & obed.* tamen quoad quosdam clericos, & quoad quosdam causas, ita aliqua rationabili, & iusta causa suadente, poterit declarare, & tacite, & expresse dictam exemptionem clericis minime suffragari, ita idem Couar. *vbi su-*

pra, vbi etiam Farinac. *versic. limita hanc tertiam ampliationem, cum ibi alleg. & nos etiam infra.*

XIV. Amplia, vt idem sit quoad familiares, seu seruos, & † famulos Episcoporum, qui sicuti fori priuilegio gaudent cũ Episcopo, ita & à statutis laicorum sunt exempti, etiã si sint laici, ex sæpius repetita regula, quod paria sunt forum sortiri, & statuto ligari, ita Maran. *in suo spec. p. 4. dist. 11. nu. 4.* per gloss. *in cap. eos, 23. distin. & gloss. in cap. clericũ, el. 1. 11. quest. 1. Bald. in l. 2. C. de Episcop. & Cleric.* & licet tam dictus Maranta, quam Calcan. *in cons. 71.* post numerum tertium, ac alij voluerint indistincte prædicta etiam extendi ad familiares, & famulos clericorum, quos dixerunt cum clericis clericali priuilegio gaudere, ita vt Couar. *2. part. relictum, §. 4. nu. 5.* sub hoc prætextu tenuerit familiarẽ clericum etiã laicum admittendum esse ad officia diuina tempore interdicti, modo ipse familiaris non sit in specie, nec in genere interdictus, tamen eorum opinio quoad hoc de priuilegio fori, & sic quoad statuta communiter reprobatur, cum cõmunis opinio teneat, quod huiusmodi priuilegiũ sit solũ famulorũ, & familiariorũ, non clericorũ indistincte, sed Episcoporum, prout ita testatur Clar. *d. §. fin. q. 35. vers. quero nunquid familiares,* & illã sequitur Bursat. *cons. 25. n. 13.* qui dixit, hos seruos, & famulos Episcopi, seu familiares frui etiam priuilegio immunitatis onerum, Thessaur. *d. decif. 22. nu. 6.* & prout hanc etiam magis cõmunem opinionem affirmat Capic. *decif. 12. nu. 1. & 2. Abb. in d. c. 2. nu. 6. de for. compe. ibi Felin. col. 1.* appellat hanc opinionem tutiorem, licet Ioan. Ant. Niger *in extrau. vnic. nu. 96. in fin. de vita & honest. cleric.* post Albert. & Soc. sen. intelligit prædicta non procedere, quando etiam serui & famuli Episcoporum seruirent dietim tantum.

Pro concordantia tamen prædictorũ posset dici, quod † aut agitur de famulis, & seruis, qui sint perpetuo clericis, & Ecclesiæ obligati, & hoc casu tenendũ est, eos eodem iure, quoad priuilegiũ fori statutorũ, & immunitatis, cũ clericis, & cũ Ecclesia iudicari, etiã si nõ sint Episcoporum, ex *glos. in c. iudicatum, 89. dist. & in c. clericum, 11. qu. 1. Felin. in c. 2. n. 2. de foro compet. Thessaur. decif. 22. n. 5* & hanc receptã omnium sententiã testatur Menoch. *in sua vlti. cent. cas. 562. nu. 3. & n. 20.* de mente etiã Bald. *in l. 1. n. 2. & in l. 2. nu. 4. C. de Episc. & cler. Feder. de Sen. cõf. 111. n. 10. Abb. in c. non minus, nu. 14. de immunit. Eccles. Grammat. conf. 102. nu. 15. in ciuil. Thessaur. decif. 116. num. 12. & probatur in l. 2. C. de Episc. & cler. & in c. continua, 11. q. 1.*

Aut agitur de famulis, & seruis seruentibus annua, vel alia ad tempus mercede constituta, & ad istos, quidquid sit in famulis Episcoporum, secundum magis receptam opinionem Doctorum non porriguntur privilegia Clericis, aut personis Ecclesiasticis concessa, prout sic tenuit vitra supra allegatos etiam Couar. *pract. quest. c. 35. nu. 2. vers. quinto non video*, Grammat. *d. conf. 102. nu. 14. ciuil. Nat. conf. 576. num. 2. 6. & 17.* & ita pluries iudicasse Senatum Taurinensem, testatur Thesaur. *d. decis. 22. vers. verum: Nisi forte, & hæc erit loco secundæ concordiæ, serui, & famuli Clericorum, si remaneret exclusi à privilegio, puta fori, concessio de minis, ita impediti detinerentur, vt in eorum seruitio etiam domini ipsorum impedirentur cum graui eorum damno, & incommodo, secus si leui, ita distinguendo probauit Menoch. *ubi supra, dicto cas. 562. num. 11. affirmans, hanc opinionem esse alijs forte probabiliorē, & ita tenere Felin. in d. cap. nu. 2. vers. tene istam conclusionem, de foro competen. ibidemque declarat, quod erit in arbitrio iudicis diiudicare, quando dominus Ecclesiasticus dicitur impediri seruitio famuli, serui, & coloni.**

137 Declara etiam, vt tunc † privilegium fori profit etiam seruo, famulo, & colono Clericorum, quando Clericus, vel Ecclesia venieret ad defensionem serui, famuli, vel coloni, & his hoc respectu intentaretur contra Ecclesiam, ita Menoch. *ubi supra, num. 15. de mente Præpos. in cap. Clericum, el. 1. 11. quest. 1. & Rip. in cap. decernimus nu. 2. & 4. de iud. Thesaur. d. decis. 22. in fin. vers. fallit septimo.*

138 Qui autem dicantur familiares † ad effectum, vt possunt familiaritatis privilegio gaudere, vide apud Dominum Iosephum fratrem meum, *de probat. lib. 2. conclus. 755. ubi late, & late etiam per Mandos. in regul. cancellaria, 32. q. 10. & reg. 3. q. 18. Rot. decis. 378 lib. 2. in nouiss.*

139 XV. Amplia, vt idem † habeat locum quoad priores, & gubernatores hospitalium, in his scilicet, quæ ad eorum officium, & res, aut bona hospitalium pertinet, secus quoad personas ipsorum, & bona propria, quod fit in primis iubiaceat foro Ecclesiastico, & per consequens sunt extra dispositionem statutorum laicorum, ita in secundis remanent subiecti primo tuo eorum iudici laico, & sub lege laicali, prout ita se habere communem Doctorum sententiam affirmat Decia. *in suo tracta. crimin. lib. 4. cap. 9. num. 37. quidquid aliter senserit Barb. in cap. 2. de for. compet. qui sub num. 68. cum plur. seqq. tenet, quod isti gaudeant privilegio fori Ecclesiastici in-*

distincte, vt inseruientes pio loco, qui habet privilegia Ecclesiæ, prout infra, dum in specie de hospitali dicemus, secundum quæ hic posita intellige, & distingue, imo quoad officiales montis pietatis laicos, & etiam quoad priores fraternitatum, & aliorum huiusmodi locorum, in quibus pietas, & religio per laicos aliquo modo exercetur, idem Decia. *ubi supra, nu. 38. tenuit, quod subiaceant laicali iudicio, etiam si deliquerint in his, quæ ad eorum officium spectant, quia licet in dictis locis pietas exercetur, non tamen huiusmodi loca pia proprie dicuntur, ita vt pii loci privilegio gaudeant, prout de confraternitatibus hoc dicit Bald. in l. illud, nume. 2. vers. quid de eo, C. de sacrosanct. Eccles. & in authen. hoc ius porrectum, num. 12. vers. vigesimo quarto, eod. tit. vel saltem † licet pia loca etiam proprie appellari possint, non tamen sunt, aut Ecclesiastica, aut religiosa, aut sacra, ita vt personas laicorum in eis administrantium à iurisdictione originali laicali eximant, cum aliud sit, locum esse pium ad effectum prædictum, aliud Ecclesiasticum, vt late per Tiraque. *de privileg. pia caus. in præfat. vers. sed alij indistincte, & quod tales gubernatores, & rectores non eximantur à iurisdictione laicali, cum non possint dici religiosi, tenuit Rot. decis. 591. num. 6. p. 1. Afflict. in c. 1. §. qui clericus n. 9. si de feud. fuer. controuers. inter dom. & agnat. Menoch. in addit. ad tract. de arbitr. iud. cas. 58. n. 13.**

XVI. Amplia, vt idem sit, non solum, quæ do † statutum respiceret ipsos clericos, sed etiam quando propinqui, seu aliæ personæ intuitu clericorum opprimerentur à statuto, quia etiam in tali casu statutum diceretur contra libertatem Ecclesiæ, nec valeret, ita Dec. *in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, nume. 179. & seq. per ea, quæ not. Angel. per gloss. ibi in l. 1. ff. in ius voc. vt eant, ubi gloss. dixit, quod nemo vnquam carnem suam odio habuit, iuxta tex. in canon. non extimemus, 13. q. 2. & ideo Angel. ibi notat, quod statutum grauens consanguineum clericorum eorum intuitu est contra libertatem Ecclesiæ, quia clerici efficiuntur timidiore, Bart. in l. 1. in fin. ff. de his, quæ pæn. nom. & in l. hi, penes, C. de agricol. & censit. lib. 11. facit tex. in cap. sciât cuncti, de electio. in 6. & in capite quicumque, de sentent. excommunic. in 6. Baldo in l. final. in fine, C. de indeb. vid. tollen. ubi ideo voluit, quod non valet statutum mandans Clericorum consanguineos in pœnam incidere, si Clerici ipsi declinauerint iurisdictionem, quod & confirmauit Crot. in dicta l. omnes populi, numero 94. Vbi dixit, quod statutum † imponens pœnam consanguineis*

neis Clericorum propter Clericorum ipsorum inobedientiam, non valet, per ea etiam quæ not. Bald. in l. 1. in prin. C. de Episc. & Cleric. & facit Rot. decis. 7. dubitatur, an valet, de renuntiat. in nou. vbi renuntiatio facta propter liberationem sui fratris de carcere non valet, etiam si esset iurata, quod notent illust. & multum reuer. Do. mei Canon. Lunens. Sarzan. aliquando pro causa Marineilæ contra Amelian. & ratio ampliacionis est etiã, quia contumelia fratri meo illata, mihi illata dicitur, & metus consanguineorum meorum dicitur meus iustus metus, l. praterea, ff. de lib. caus. Clem. vnica, de homicid. d. cap. sciant cuncti, de elect. lib. 6. & not. in d. cap. quicumque, de sentent. excommun. imo Bartol. in d. l. hi penes, C. de agricol. & censit. lib. 1. i. dixit, quod nec etiam contra colonos clericorum potest quidquam statui propter ipsos clericos, vnde appellat iniquum, & iniustum statutum Perusii, quo cauebatur, quod coloni teneantur pro clericis, quod videant nostri Sarzanenses, hi, qui tanquam de re præclare gesta gloriabantur de carcere, & persecutione aliquando procurata contra consanguineos, & colonos clericorum propter terras Macchiæ, antequam pro censu illarum, soluendo a Sede Apostolica esset breue obtentum, qui, dum bono publico se consulere dicebant, priuatam animæ salutem deseruerunt, cum periniquum sit, propter inobedientiam, & contrauentionem clericorum vexare alios, alteri enim per alterum non debet iniqua inferri conditio, l. non debet, ff. de reg. iur. l. transactio muneris, C. de transact. l. coheredibus, C. famil. creiscund. l. si vnus, §. ante omnia, ff. de pact. sic Deus illorum miseretur, ampliacionem etiam sequutus est, Felin. dict. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 99. & Feder. de Sen. consil. 111. incip. questio talis est, an Diæcesanus, num. 9. dixit, quod licet coloni, qui Ecclesiarum prædia ad medium, 147 vel ad affictum colunt, teneantur soluere gabellas de parte fructuum eis contingendum, & alia onera, quæ imponantur per dominum temporalem, sicut si Clericus afficit Ecclesiam suam, vel vendit fructus, emptor non gaudebit privilegio Ecclesiæ, tamen si dominus temporalis videns, quod non potest grauare Ecclesiam directe, & expresse pro parte Ecclesiæ contingente, grauaret indirecte, grauando nimis rusticos suos, ne careret omni eo, quod non posset exigere ab Ecclesia, in isto casu hæc Episcopus non debet tolerare, sed debet ei resistere, quia est contra cap. fin. de immunitat. Eccles. in 6. & idem sensit Thesaur. decis. Pedem. 116 num. 9. vbi dixit, quod si coloni Ecclesiæ per

statutum compellerentur ad aliquo onera, ad quæ coloni laicorum non tenerentur, tunc sicut esset per indirectum grauare Ecclesiam, & diceretur fieri in fraudem Ecclesiæ, ita statutum prædictum non valeret, pro ut hoc idem sensit Ias. in l. 1. num. 10. C. de indict. vidui. tollen. Silua. consil. 9. num. 7. Bursat. consil. 42. num. 16. lib. 1. & Gemin. in cap. quamquam, de censib. in fin. Barbat. consil. 29. in principio. lib. 4. vbi ad propositum dixit, quod paria sunt committere aliquid in aliquem, vel in illos de domo sua, & cum prædictis concordat Lap. allegat. 29. num. 7. vbi additio in litera K. dicit, ex hoc etiam procedere, quod nec valet statutum, quod quocumque condemnato appellante eius consanguineus puniatur, secundum Bald. in l. hæres meus, §. quod in heredem, ff. de conditio. & demonstr. vbi etiã Imol. qui per illum text. notauit, quod sicut non potest imponi pœna contrahenti matrimonium, ita nec patri, nec alteri, cuius timore desistat a contrahendo, & bene facit, quod not. Bart. in l. de pupillo, §. si quis ipsi Pratori. in 9. quest. ff. de nou. opor. nunc. vbi dixit, quod si iudex consuevit male tractare consanguineos eorum, qui appellant ab ipso, vel laboratores terrarum suarum, iste erit iustus metus, quoad excusandum non appellantem, vt est pro prædictis notabile dictum Roman. in rubric. de arbit. vers. quid autem si compromissum, vbi voluit, quod vulnerans consanguineum clerici, quia clericus aliquid ei fecit, est excommunicatus, sicut si vulnerasset ipsum clericum, licet hoc dictum non approbat Felin. in dict. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 98. vers. sed istud de vulnerante, ad ampliacionem facit dictum Petri de Anchar. in dict. cap. sciant cuncti, dum voluit, quod ille dicitur transgredere pacem, 148 qui cum promississet Titium non offendere, offendit consanguineum suum, & ampliacionem sequutus est etiam Curt. sen. cons. 27. num. 30. versic. sicut omnia, vbi voluit, quod sicut omnia statuta laicorum sunt nullius valoris, si sunt contra clericos, & Ecclesiasticam libertatem, ita si pœnam adijciant consanguineis clericorum propter clericos ipsos, quia verisimile est, quod clerici nollent suos consanguineos laqueari pœnas statutorum, & ideo impedirentur in eorum libertate, & in libere agendo.

Bene verum est, quod si coloni, & rustici Ecclesiarum, & Clericorum, de quibus supra facta est mentio, delinquerent, & essent superioribus laicis inobedientes circa eorum præcepta minime libertati Ecclesiæ cõtraria, possent ab eisdem laicis valide puniri, & carcerari, quia perseuerant, & remanent sub

eorum iurisdictione, & foro, licet seruiant clericis, aut Ecclesie in eorum bonorum cultura, ita Gabr. *cons.* 37. nu. 4. & 5. lib. 2. Grammat. *cons.* 102. nu. 8. 9. & 14. Decian. *in tract. crim. lib. 4. c. 8. n. 58.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 35. vers. quero nunquid familiares*, Prosp. *Ca. tauit. in commen. rit. magna Curia, rit. 66. n. 27. & 28.* Thesau. *decis. Pedem. 22. n. 4. vers. verum*, ubi dicit, quod ita saepius vidit iudicatum per Senatum, *Natt. cons. 576. n. 3. 6. & 7.* & de hoc etiam supra.

151 Quod est etiam verum, si coloni, & rustici t delinquerent cum rebus Ecclesie, vel clericorum, dummodo delictum non procederet ex facto clericorum ipsorum, aut Ecclesie, sed ex propria persona rustici, & seruiantis Ecclesie, & clericis, & ex culpa, negligentia, & malitia ipsius, ut in poena damni dati per animalia clericorum, & Ecclesie respondet Grammat. *d. cons. 102.* ubi ideo concludit, quod valet, & subsistit statutum imponens poenam t custodibus animalium etiam clericorum, & Ecclesie ob damnum datum in terris alienis, nec hoc dicitur contra libertate Ecclesiasticam, quia de Ecclesia, aut Ecclesie bonis no disponit, sed de personis, & de facto personarum sibi subditarum ob delictum proprium ipsarum, in quo casu nullus potest considerari respectus Ecclesiasticae libertatis, etiam si delinquens delinqueret cum rebus Ecclesie, aut clericorum, quia no res, cum quibus delinquitur, sed personae delinquentium laicis subditorum puniatur, & ponderantur; Nec possunt iudices Ecclesiastici pretendere ad ipsos spectare de hoc iudicare, quia huiusmodi delinquentes, ex quo praesupponant laici, non subsunt illorum iurisdictioni, & licet animalia, aut alia, cum quibus delinquitur, sint Ecclesie, tamen factum, id est, delictum damni, super quo iudex laicus se fundat, & quod punire intendit, est extra rem, & factum Ecclesie, cum proueniat ex culpa, aut malitia ipsius laici delinquentis iudici laico suppositi, ut dicebamus: Idem intellexit Salicet. *in authent. cassa, num. 12. vers. et primo quero de statuto, C. de sacros. Eccles.* dum voluit, quod inquilini, & coloni clericorum possent puniri per iudicem laicum: Nam hoc intelligitur in casu, de quo ibi per dictum Salicet. videlicet quado coloni, & inquilini proiciunt immunitas, & alia in vijs contra formam proclamationis, quia licet hoc proiciant de domo, & de re clericorum, & Ecclesie, tamen poterunt puniri, cum eo, quia domus, aut res sit clericorum, non importat, ut supra dicebamus, libertatem ad malum, & ad praedicia, ac nocua absque rationabili causa alijs,

sed talia facere est delinquere, non autem manutene re libertatem Ecclesie, quae nunquam porrigitur, ut dicebamus, ad illicita in praediciu aliorum, & praecipue circa ea, quae non repugnant libertati Ecclesiasticae.

153 Intellige tamen, quod t si coloni, & alij rustici Ecclesiarum vere cum rebus, vel in rebus Ecclesie non delinqueret, dando operam rei illicitae, sed solum transgrederentur praecipua laicorum superiorum forte prohibentium indebite aliquid circa bona, & res clericorum, ut puta quod non cultiuarentur agri in tali parte, in qua reperiuntur terrena Ecclesiarum, & Clericorum, non possent a laicis etiam superioribus puniri, tanquam inobedientes; tum quia alias hoc pacto dicerentur laici indirecte impedire Clericos, & Ecclesiam in rebus suis, & eorum immunitate, & libertate contra iura supra allegata, & contra praecipue not. *in d. cap. fin. de immuni. Eccles. in 6.* & sic inciderent in poenas, libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam impediuntibus impostas, tum quia ex eadem causa coloni, & rustici non possent dici delinquere, cum agros Ecclesie, & clericorum colere nedum generaliter non sit de iure illicitum, sed illicitum est potius laicis illorum culturam impedire quoquo modo, nec saltem quia non obediunt dictis proclamationibus etiam a superioribus laicis emanatis, co senci sunt delinquentes, aut ideo de iure puniendi, quia non obedire t praecipuo superioris non est semper malum, *Can. non semper, 11. quest. 3.* sed tunc est ei parendum, quado non repugnat, aut Dei, aut Ecclesie, aut sacroru Patrum institutis, quod si contrariatur, spernenda est potestas imperantis, inquit *tex. in cap. qui resistit potestati, eadem quest. 3. & in cap. si dominus, ibide, statuitur, quod si dominus ea iubeat, quae non sunt aduersa scripturis sanctis, subiiciatur domino seruus, si vero contraria praecipit, magis obediens spiritus, quam corporis domino, & subiungitur, si enim bonum est, quod Imperator praecipit, iubentis exequere voluntatem, si malum, responde, Oportet magis Deo obedire, quam hominibus, ex quo igitur laici directe non possunt de bonis, & rebus Ecclesie, & Clericorum statuere, non poterunt etiam hoc pacto indirecte se de eis introumittere, quia si prohibere, ne propria bona, & alia laici vendant Clericis, est contra immunitatem Ecclesie, ita ut eo ipso excommunicationis sententiam incurrant, *dicto cap. final. de immunitat. Eccles. in 6.* & tamen de personis, & rebus sibi suppositis tali casu disponerent, multo magis eandem excommunicationem incurrent, si etiam in proprijs bonis,*

bonis, & rebus clericorum, & Ecclesie immunitatem, & libertatem eorum laicos cultores, & seruiendos impediendo læderent.

155 Nec refragatur, † si forte tacito nomine, nõ expresse colonos à rebus Ecclesie arcerent, & solum generaliter aliquid laicis superiores seculares prohiberent, quia vt supra vidimus, nedũ expresse, & directe, sed tacite, & indirecte, & omni modo, quo præiudicat, aut rationabiliter dubitari posset præiudicare Ecclesie, & Clericorum libertati semper statuta, & ordinationes laicorum prohibentur, & remoueri debent ad trad. per Felin. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 107. Ioan. Andr. & Dominic. in d. cap. fin. de immunit. Eccles. lib. 6. Ant. & Imol. in d. cap. 1. de consuetu. cum alijs, de quibus supra, sicut nec cõsideraretur, quod statuta loquerentur in personam, non autem in rem, quia sicut finis, & principalis intentio statutorum, & editorũ esset in hoc casu prohibere semina, & cultiuationem illorum agrorum licet Ecclesiasticorum, ita ista, quæ est principalis, attendetur in diiudicando validitatem, vel inualiditatem statutorum, nec in aliquo consideretur locutio in personam, quæ est in consequentiam intentionis prohibentis semina, & cultiuationem, iuxta late per nos in simili adducta, & allegata in conclus. quando forenses ligantur statuto, in 2. ampliacione, ad intelligentiam primæ ampliacionis, & facit etiam regula generalis, quod in iudicando actu, & dispositione attenditur, quod principaliter agitur, l. 1. in princ. ff. de auct. tut. l. si quis, ff. si cert. petat. Et licet talis etiam posset dari casus, in quo aliqua iusta causa ita suadente possent ordinata per laicos etiam videri exequenda in bonis clericorum, & Ecclesiarum, tamen in hoc quoque casu seruandus esset modus, id est, esset ad eundem superior Ecclesiasticus, qui, re perpensa & examinata, ea, quæ iuris erunt, etiam quoad clericos & Ecclesias, & earum bona, deliberabit, non autem hoc poterit iudex laicus ex seipso prouidere ex defectu potestatis, prout supra diximus, & prout etiam infra dicemus de clericis astringendis per suos iudices, & superiores etiam in illis casibus, in quibus & statuta, & ordinata per laicos exequantur, aliqua æquitas, aut rationabilis causa sua-

156 det. Et mirandum est, † quomodo hodie fatagant quidam domini temporales, vt semper in aliquo libertatem, & immunitatem Ecclesie sibi vsurpent à seipsis postmodum, quasi de re præclare gesta triumphantes, & gloriantes, dum potius illam augere, si vere Christiani sunt, & fidem Dei habent, defendere, & manuteneri, pro omni eorum posse

deberent, memorantes boni Principis esse, ac religiosi, Dei sacerdotes honorare, ac Ecclesiastica tueri, non autem eisdem debere fieri persequutiones, nec inferri sit. Quationes, nec inuidere laboribus in agro Domini eo, nec expellere æterni regis dispensatores, c. boni Principis, dist. 96. & pariter dominos temporales debere esse Aduocatos, & defensores, non autem vsurpatores, & oppugnatores Ecclesie, aut eius immunitatis, c. Ecclesia mea, 97. dist. & deberent in eorum coram semper habere, ac sibi ipsis ad imitandũ proponere sacrosanctum Ottonis Imperatoris iuramentum his admirandis, & Catholico Principe dignis verbis expositum per eius nuntium, de quo in c. tibi Domino, dist. 63. Tibi Domino iurauit Rex Otto Ioanni Papa, ego Rex Otto promittere, & iurare facio per Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum, & per lignũ hoc vniuersæ crucis, & per has reliquias Sanctorum, quod si permittente Domino Romã venero, sanctã Romanam Ecclesiam, & Rectorem ipsius exaltabo secundum meum posse, & vitam, aut membra nunquam, neque ipsum honorem, quẽ habes mea voluntate, aut meo consilio, aut meo consensu, aut mea exhortatione perdes, & in Roma nullũ placitum, aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad te, aut ad Romanos pertinent sine tuo consilio, & quidquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem peruenerit, tibi reddam, & cuiusque Italicum regimen commiserõ, iurare faciam illum, vt adiutor tui sit, ad defendendum terram sancti Petri, secundum suum posse, alias caueant, ne omnipotentis Dei iram contra se ipsos prouocantes, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, quorum Ecclesiam præsumunt confundere, in hac vita, & in futura furorem sentientes super ipsos cadat maledictio, de qua in can. in nomine Domini, dist. 23. vt scilicet fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum nen sit, qui inhabitet, & fiant filii eorum orphani, & vxores eorum viduæ, commoti commoueantur, ipsi, & filii eorum mendicent, & eiciantur de habitationibus suis, scrutetur etiam scenerator omnem substantiam eorum, & diripiant alieni labores eorum, orbis terrarum pugnet contra eos, & cuncta elementa sint eis contraria, & omnium Sanctorum quiescentium merita illos confundant, & in hac vita super eos apertam vindictam eorum ostendant.

Et de † immunitate, & exemptione colonorum Ecclesie, & quousque extendatur, videre poteris apud Burlat. consil. 25. lib. 1. Nat. consil. 409. Lancellot. Galli. consil. 159. Alba. consil. 441. Decian. respon. 51. DD. in cap. non minus, de immunit. Eccles. & latissi-

me per Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 6. casu 562.* vbi distinguit inter portionem dominicalem, & propriam ipsorum colonorum, & de prima non est dubium, quod sunt exempti coloni, sicut tenentur soluere de secunda, id est, de propria, & hanc magis communem opinionem testatur, & contrarios allegat, & illis respondet, & limitat etiam talem magis communem, vt non procedat: Primo, quando coloni Ecclesie magis, seu etiam nimis grauarentur, adeo quod ex eo Ecclesia ipsa terret non leue detrimentum. Secundo quando colonus pacifceretur cum ipsa Ecclesia, vel clerico, quod etiam hæc portio fructuum esset immunis, & sequitur Marcambri. *conf. 18. nu. 29.*

158 XVII. Amplia, vt t̄ conclusio procedat, dato etiam, quod clerici, & Ecclesiastici tacerent, nec opponerent inualiditatem statuti, aut legis laicalis, quia nihilominus statutum contra eos non operabitur, & quicquid fuerit iudicatum contra clericos vigore statuti, erit ipso iure nullum, & ratio est, quia priuilegium exemptionis Ecclesiasticorum, quoad laicos, non est priuilegium illius, aut illius Clerici, & Ecclesiastici singularis, sed totius ordinis clericalis, *cap. si diligenti, de foro compet.* ideo nemo clericorum, aut tacendo, aut etiam expresse consentiendo præiudicare potest, nec laico iudici iurisdictionem præbere, prout est in omni actu à iure improbato, & qui non dependet à mera sua voluntate, & auctoritate facientis, ita Bart. *in consil. 225. incip. cleric.* Socin. *in d. cap. 1. de foro compet. n. 23. declarat.* Barbat. *in d. cap. 2. de foro compet. num. 100.* Bertrand. *conf. 209. num. 2. in 3. part. & conf. 182. nu. 3. versic. forte vero dicit, vol. 1.* vbi etiam concludit, quod imo, &

159 ipse t̄ iudex laicus, qui, vt supra iudicauit clericum tacentem, poterit declarare sententiam nullam prætextu incompetentiæ, prout post prædictos hoc idem sensit Decian. *d. suo tract. crimin. lib. 4. cap. 9. num. 61. & nu. 115.* qui subiungit, quod clericus, vt supra, tacens, & præiudicatus à iudice laico, t̄ habet duplicem viam reparandi grauamen, qui vel potest appellare ad superiorem ipsius iudicis laici, & docere de nullitate, vel recurrere ad Ecclesiasticum, qui inhibeat laico, ne exequatur, secundum ea, quæ dixit Ancharrâ. *in cap. ea quæ, in 5. quæst. de reg. iur. in 6. & in cap. nullus, de foro compet.* vbi etiam Barbat. num. 100. tenebitur tamen talis clericus tacens ad expensas factas coram iudice laico, licet incompetenti, secundum Bellamer. *decis. 227. incip. in causa mea,* & Felin. *cap. exceptionem, num. 1. de except.* quos etiam sequitur Decian. *vbi supra, nu. 115. in fin.*

XVIII. Amplia, t̄ vt idem sit de hospitali, quod non subiacet statutis laicorum, nam licet non veniat appellatione Ecclesiarum, vel Clericorum, *Clem. per literas, de præbend.* Bald. *in cons. 205. num. 1. lib. 3.* tamen dicitur proprie locus pius, & tanquam talis remanet extra iurisdictionem, & statuta, ac ordinationes laicorum, *Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 28.* Anton. *de Butr. conf. 40. incip. nulla est dubitatio.* Abb. *conf. 26. incip. videtur quod sic, lib. 1.* Alexand. *conf. 209. num. 1. & plurib. sequentib. & præcipue num. 12. lib. 2.* Bald. *conf. 465. lib. 1.* Dec. *conf. 488. n. 4.* Abb. *conf. 14. videtur primo, num. 2.* & quod hospitalia t̄ æquiparantur quoad priuilegia Ecclesie, notatur in l. omnia, C. de Episcop. & Cleric. & hanc communem dixit Farinac. *de carcerib. quæst. 28. num. 36. cum seq.* vbi ideo concludit, quod auugiens ad hospitale sit tutus, sicut t̄ confugiens ad Ecclesiam, *iuribus ibi late per eum,* & Dec. *conf. 504. n. 1.* dixit, quod ita sunt exempta hospitalia, sicut Ecclesia, & idem censuit Dominus Iosephus frater meus *de probationib. lib. 2. conclus. 869. num. 13.* vbi in eadem conclusione infert ad multa, in quibus hospitale, & Ecclesia de pari procedunt.

Intellige ampliationem, t̄ vt sit vera, dummodo sit auctoritate superioris erectum, siue ordinatum, alias secus, quia si est auctoritate Episcopi fabricatum, dicitur locus pius, si autem ex mera voluntate laicali, erit tanquam locus profanus, nec gaudebit priuilegijs piæ domus, ita Roman. *conf. 477. in casu proposita consultationis, num. 6.* Bald. *conf. 5. per tot. lib. 3. & d. consil. 465. lib. 1. & in authent. hoc ius porrectum, nu. 11. C. de sacrosanct. Eccles.* Anton. *de Butr. d. conf. 40.* & hanc magis communem opinionem testatur Gabr. *in suis communibus conclusionibus, sub. tit. de pia causa, conclus. 2. num. 4.* vbi latissime mote solito concordantes adducit, & hanc etiam communem dixit Farin. *vbi supra, nu. 37.* prout illam etiam sequitur Benintend. *decis. 13. nu. 2. & 3.* vbi ideo voluit, quod tali casu, quando hospitale est auctoritate superioris erectum, eadem auctoritas sit adhibenda in alienatione rerum hospitalis, quæ requiritur in alienatione rerum Ecclesie, & hoc ab omnibus teneri testatur. Quando t̄ autem dicatur, & quibus probetur hospitale ordinatum, & erectum auctoritate superioris, Episcopi, vide per Roman. *dicto consil. 477. per tot. & scribentes in cap. de quarta,* vbi præcipue Felin. *de præscript. & per eundem Gabr. dict. conclus. 2.* & per Dominum Iosephum fratrem meum *late d. conclus. 869.* & per Benintend. *d. decis. 13.* vbi etiam quod in dubio t̄ præsumitur

erectū auctoritate Episcopi, maxime si hospitale habet faciem & formam Ecclesiæ, & in hoc erit etiam animaduertendum ad distinctionem, de qua per Dominos de Rota *decif. 106. lib. 1. par. 2.* vbi dixerunt, quod si hospitale habet Ecclesiā, & Ecclesia est principalis, & hospitale accessorium, tunc dicitur, & præsumetur Ecclesiasticum, si autem è contra hospitale erit principale, & Ecclesia accessoria, tunc habetur tanquam laicale, & si sumus in dubio, si apparet possessio, per quam possumus alterum præligere, eam sequemur. Hinc dicebam, in causa Dominorum de Galbiatis ex vna agentium, & magnificæ communitatis † Pontremuli ex alia, ¹⁶⁷ se defendentis coram Reuerendis. † & integerrimo, ac religios. D. D. meo Ioan. Baptist. Sa'uago Episcopo Lunens. Sarzan. & Comite tanquam Apostolicæ Sedis delegato, hospitale sancti Lazari de Pontremulo laicale, & mere profanum, non autem Ecclesiasticum censendum esse, † quia à memoria hominum semper à laicis fuit possessum, & administratum, iuxta considerationē Rotæ, ¹⁶⁸ in *d. decif. 106. cum ibi allegat.* accedebat, quod constitutio, & deitutio gubernatorum, administratorum, ac rectorū illius semper fuit facta à laicis ex immemorabili tempore, unde laicale præsumendum erat, *Rot. decif. 275 num. 1. par. 1. & d. decif. 107. num. 4. post Calderin. conf. 4. versic. item constitutio, de relig. domb.* Tertio faciebat, quia fructuum illius distributio est ordinata in alimoniam, & nutritionem pauperum, quod non conuenit, nisi hospitali laicali, *Rot. decif. 714. num. 6. & seq. part. 1. & decif. 114. num. 1. & 2. part. 2.* Quarto addebatur, quod D. Galbiatus non supplicasset illud sibi committi in regimen, & gubernium, cum onere expresso conuertendi fructus dicti hospitalis in sustentationem pauperum, & infirmorum, si tanquam Ecclesiasticū, & Religiosum potuisset illud obtinere in titulum, faciendo fructus suos. Quinto, quia ipsa impetratio, & concessio de dicto hospitali præsentata per dictum D. Galbiatum hoc apertum manifestabat, quia in ea Summus Pontifex mandabat dictum hospitale regendum, & gubernandum dicto D. Galbiato committi, quod verbum *committere*, est proprie hospitalis laicalis, cum in laicalibus fiat commissio, sicut in beneficiis, & Ecclesiasticis fit collatio, prout ita argumentati sunt in terminis Domini de Rota, ¹⁶⁹ *d. decif. 714. num. 3. & 4.* & ex alijs concludebam hospitale prædictum † non subiacere impetrationi Summi Pontificis, cum ab eo hospitale laicale non impetretur, & quod per consequens impetratio dicti D. Gal-

biati non subsistebat, Anton. de Bntr. in *capit. dilectos, num. 15. ad fin. versic. vidi maximā questionem, de donat.* ibique testatur ita fuisse iudicatum Florentiæ, & illum in eodem loco sequitur Imol. num. 18. & hanc tanquam communem conclusionem approbanit Rot. *d. decif. 725. num. 2. part. 1. prout,* & ita indubitanter in illo casu tenendum exitimo, ex alijs etiam, de quibus in meis allegationibus.

Sed circa supra adducta in intelligentia animaduerte, quod licet non defuerint multi, qui indistincte tenuerunt, quod hospitale dicatur pius locus, siue sit institutum auctoritate Episcopi, siue non, de quibus per Tiraquel. *de priuileg. piæ causæ, in præfat. versic. sed alij indistincte,* tamen quoad casum nostrum, in quo tractatur de iurisdictione laicali in Ecclesiasticos, erit verissime supra adducta intelligentia communiter approbata, quod † hospitale tunc erit à iurisdictione laicorum solum exemptum, quando non tã ¹⁷¹ quam profanum priuatim à laicis, sed tanquam Ecclesiasticum ab Episcopo, siue eo autorizante erectum fuerit, nec sequitur, *est pius locus, ergo Ecclesiasticus, Religiosus, aut Sacer,* & per consequens à iurisdictione laicorum exemptus, quia vt alias dicebamus, datur pius locus, & tamen non Ecclesiasticus, non Religiosus, & non Sacer, vt late per eundem Tiraquel. loco supra citato, & erit pius locus nõ proprie, sed respectu, quod in eo aliqua pietatis opera exercentur, sed non per hoc erit à laicorum auctoritate liberum, alias esset summe inconueniens, si vbicunque pia aliqua exercerentur, ibi laicalis iurisdictioni cessaret, cum vbique locorū inter Christi fideles pietas, religio, & pia, ac Christiana opera vigeant, & administrantur, ideo licet secundū præallegatos per Tiraquel. hospitale posset etiam dici locus pius, respectu operum, quæ in eo exercentur, nunquã tamen erit de foro Ecclesiastico, & à laicali auctoritate, & superioritate alienū, nisi etiã Ecclesiasticū appareat, iuxta superius considerata, quibus conueniunt dicta per Bart. in *l. fin. num. 6. ff. de colleg. illicit.* vbi distinxit, † quod aut sunt ¹⁷² collegia causa religionis, & vt in eis pia opera frequententur, vt sunt collegia disciplina torum, collegia Misericordiæ, & collegia Iuuantium oppressos, & similia, ita tamen, quod remaneant personæ seculares, & tunc etiam de iure communi à quocumque fieri possent, nec in hoc Ecclesiastica auctoritas consideratur, aut fit collegium causa quidē religionis, & pietatis, sed ita quod personæ Ecclesiasticæ efficiantur, & istud non potest fieri, nisi auctoritate Summi Pontificis.

- 173 XIX. Amplia, † vt idem sit generaliter de omnibus piis locis, cum sint de foro Ecclesiastico, & Ecclesie æquiparentur, ita Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 27. & not. in d. cap. de quarta, de præscript. Abb. in c. fin. in 3. not. de testam. & in cap. accedentibus, in 2. not. de priuileg. & faciunt omne supracitati in proxima ampliatione de hospitali, qui ideo illud exiunt à constitutione, & iurisdictione, laicali, quia dicitur locus pius, & quod hic de pio loco dicimus, intellige secundum ea, quæ supra considerauimus.
- 174 XX. Amplia, † vt idem sit circa tangencia matrimonium, in cuius materia laici quidquam nequeunt statuere, cum non sit ciuili, sed Canonica, & spiritualis, ideo spectat ad Ecclesiam, est enim vnum ex septem Sacramentis Ecclesie, ideo non iure fori, sed poli, id est, non secundum leges, sed secundum Canones regi debet, imo si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit, inquit can. 12. in sacrosancto Concilio Trident. de Sacramento n. 4. trum. sess. 24. & facit text. in c. Euphemium, §. hinc colligitur, 2. quest. 3. Federic. de Sen. consil. 36. per totum, Abb. in consil. 12. num. 1. & 2. li. 1. Cephal. consil. 319 num. 12. lib. 3. not. communiter scribentes in cap. fin. de secundis nupt. & in cap. 1. de sponsal. vbi præcipue Abb. & Anton. de Butr. in cap. statutum cl. 1. de heretic. in 6. Cur. sen. consil. 27. num. 2. vbi hanc veriorrem, & magis communem testatur, subiungens, quod ideo non valebit statutum prohibens † matrimonium cum forensi, & Federic. de Sen. d. consil. 36. dixit, quod mulier nubens etiam intra annum luctus, non per hoc perdit vsu fructum eidem relictum à marito, non obstante l. 1. & 2. C. de secundis nupt. cum similib. nisi tam n per maritum de viduitate conseruanda aliter fuerit dispositum, & Dd. communiter in d. c. fin. vbi præcipue Ioã Andr. & Hostiens. notant, † quod omnes leges ciuiles prohibentes matrimonia contrahi, ex aliqua causa, recipiunt correctione a lege Canonica, vnde nec laici ex tali statuto de matrimonio disponente ligabuntur, prout idem notauit Abb. & Butr. in d. c. 1. de sponsal. Ruyn. consil. 44. nu. 2. vol. 5. Cur. iua. consil. 94. num. 1. Dd. in d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, & Ioan. Andr. in d. c. statutum, de heretic. li. 6. dixit, quod non valet statutum imponens pœnam mulieri contrahenti matrimonium † sine consensu patris, quod etiam comprobauerunt alii scribentes, & præcipue Anton. de Butr. in d. cap. 1. de sponsal. & in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, Calcap. consil. 12. Abb. d. consil. 12. n. 1. vbi etiam dixit, quod non valet exhereditatio † facta à patre de filia, eo quia nup-
- 175
- 176
- 177
- 178

fit contra eia voluntate, quia hoc esset impedire libertatem matrimonii, vt Curtius senior d. consil. 27. num. 3. affirmat, quod opinio Calderia. in c. 2. de clandest. desponsat. dicitis, quod valet, & tenet statutum disponens, contrahentem matrimonium cum puella ante vigesimum quintum annum † sine consensu propinquoium incidere in pœnam, reprobatur à Dd. præcipue ab Abb. & Anton. de Butr. d. cap. 1. de sponsal. quia per tale statutum intimaretur matrimonium, quod debet esse liberum, cap. cum locum, de sponsal. & super quo laicis est prohibitum disponere, & licet tam istud statutum, quam aliud supra positum, quod filia non valeat sine consensu patris contrahere matrimonium, sub pœna, non vtique iuris præsidio, æquitatisque minime carere videatur, eo quod per talem prohibitionem arcetur, & desidia, & similtates, & assidue rixæ, contentiones, iurgia, cædes, & scandala, quæ oriuntur, vt plurimum ex furtiuo, & inaspectato aliquo matrimonio, quod inuitis parentibus contrahitur, & quibus ideo malis occurrere nõ modo æquum, sed necessarium videri deberet, & licet etiã ex supradictis considerationibus non defecerint aliqui acerrimi ingenii, sumæque auctoritatis viri, qui talia statuta valere affirmarint, vt Bald. in l. omnem. ad fin. C. ad Tertull. & in rubr. de constit. col. 5. & in cap. tenor, in fin. de reg. iur. Calderin. in cap. 2. de clandest. despons. Roman. in rubr. ff. sol. marim. in 7. col. vbi inquit, admirari de tenentibus in oppositum, & Paul. de Castro in l. si filiam, C. de inofficio. testamen. tamen à priori opinione minime recedendum erit, quia non sufficit, vt pluries dictum fuit, quod in aliquo casu ad sit iusta, † rationabilis, imo necessaria causa aliquid statuendi, nisi & à statuere debentibus statuatur, & eo modo, quo statuendū est, nec æquitas facit, quod laici, qui de spiritualibus nullo modo se intromittere possunt spirituale etiam auctoritatem sibi assumat, sed bene æquitate suadente, vt pro remedio ad superiores ecclesiasticos recurrant, consentiendum est, & hanc partem etiam sequutus est Felin. in d. cap. 1. num. 22. in fin. non obstantibus ibi oppositis. Ampliationem etiam sequutus est Angel. in consil. 29. incip. Titus exiens de nebuli progenie, num. 3. vbi dixit, quod super matrimonio disposita à iure ciuili contra disposita à iure Canonico, vel præter, non valent, † & licet olim fuerit factum contrarium, id fuit temporibus, quibus Imperator præerat etiam spiritualibus, nedum temporalibus, secundum Odo. l. qui contra legum præcepta, C. de incest. nupt. & ideo illo iure prohibita erant nuptiæ per Sctum inter tutorem, & pupil-

179

180

181

lam,

lam. l. i. C. de interd. matrimon. & per legem Iuliam inter Senatorem, & libertam, & Senatoris filiam, l. lege Iulia, ff. de ritu nuptia. cū alijs similibus, sicut etiam reperitur dispositū à seculari potestate, de Episcopis, & Abbatibus, atque Monachis, & de quampluribus generibus clericorum, quæ omnia hodie ad Ecclesiasticam auctoritatem translata, & referuata reperiuntur, vt in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, & in cap. nouo de iudic. cum alijs, de quibus supra in principio conclusionis.

182 Subamplia, † vt idem sit de dependentibus à matrimonio, vt puta in repudijs, diuortijs, & impedimentis matrimonialibus, quid enim sciunt leges, quod compater cū commitre, vel cum filiola sua spiritali non possit contrahere, vel cum sponsa sui cōsanguinei, etiam mortuo illo, ita Feder. de Sen. conf. 36. nu. 1. quem sequitur Abb. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ nu. 19.

183 Secundo subamplia, † quod licet laicis sit regulariter permillum disponere de accessorijs matrimonij, puta de dotibus, & successione, & de inuitando certum tantum numerum personarum ad nuptias, vt omnes in d. cap. 1. de sponsal. vbi Felin. num. 16. dicit commanenti, & num. 23. Bald. in rubr. de consuet. in pn. tamen si laico eo modo de prædictis statuerent, quod timidaretur matrimonij, & impediretur illius libertas, nec quoad prædicta eorum statutū valeret, ne quoad vna via prohiberi non potest, altera via præcluderetur, seu timidaretur, cap. cum quid, de reg. iur. in 6. prout hæc esse communem DD. opinionem testatur Curt. sen. d. conf. 27. n. 3. vers. quod intelligendum, per ea, quæ not. Ioan. Andr. in d. cap. statutum, & idem voluit Bald. in l. nemo C. de nupt. & in l. cum qui, ff. de stat. bon. Iac. Butrig. in l. 1. ff. de consuet. Princip.

184 Tertio subamplia, † vt statutum imponens pœnam contrahenti matrimonium, non valeat, etiam si statuentes ex aliqua iusta causa ad ita statuendum fuissent moti, quia, vt alias diximus, in condendis statutis nedum causa iusta, sed iurisdictio, & auctoritas statuendi requiritur, qua iurisdictio, & auctoritate circa matrimonium, laicos omnino carere supra visum est, vnde erroneam, & communiter damnatam appellat Curt. Sen. in d. conf. 27. nu. 7. opinionem Bart. in l. edicimus, C. de mureleg. lib. 1. dum voluit, respectu pœnæ valere statutum, quod inter homines diuersarum sectarum non contrahatur matrimonium, quando honeste mulier habere posset, seruata forma statuti, & opinionem Bald. in l. 1. §. ius naturale, ff. de iustitia & iure, dum voluit, valere statutum, quod Guelfus non accipiat Giuellinam propter publicam utilita-

tem, & eiusdem Bald. in rubr. de consuetud. vbi dixit, quod consuetudo potest ponere pœnam rei licitæ, vt matrimonio, si ex eo sequatur illicitum, puta si seminatur discordia, & tumultus in ciuitate, & eiusdem Bald. in l. omnem, C. ad Tertulian. dū approbat statutum imponens pœnam nubenti sine consensu patris, eo quia nubere sine dicto consensu sit contra bonos mores, maxime prudentium, & contrariam opinionem tenentem huiusmodi statutum nō valere, appellat magis communem, & ab ea in iudicando non recedendum idem Curt. sen. in supracitato loco, n. 3. & 4. ex quo male sensisse videtur Decian. d. tract. crimin. cap. 34. nu. 161. lib. 2. dum ob per eum ibi allegata in contrariam sententiam descendit.

185 Quarto subamplia, † quod nedum nō valet statutum, aut pœna in eo appositæ cōtra libertatem matrimonij, vt puta contra nubentem sine consensu patris, quod imo pater dicto statuto non obstante, tenebitur dotare filiam, ita Abb. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ nu. 20. per gloss. in cap. fin. 33. q. 2. & in cap. de raptoribus, 36. q. 1. & idem Abb. consil. 12. nu. 1. & faciunt addita ad Bart. in l. obligamur, ff. de actionib. & obligatio in adit. fin. & hoc idem senserunt Anchar. conf. 21. num. 4. & 5. Calcan. & multi alij, qui cum eo consuluerunt in consil. 3. 4. 5. & 6. & suadetur ratione, quia si leges ipsæ, quæ alias contra liberam contrahendi voluntatem disponebant, sunt correctæ, & redactæ ad dispositionem iuris Canonici, vt in cap. fin. de secund. nupt. & in cap. 1. de despons. impub. & per Cin. in l. si vt proponis, C. de nupt. multo magis corrigi, & non valere statutum contra prædicta dicendum est, eo quia statutum dicitur solū pars iuris Anchar. conf. 303. num. 3. Nec obstat ratio, qua contraria opinio vulgari videtur, videlicet, quod seculari potestati nemo iure prohibere potest, quo minus rempublicam suam seruet, ac tueatur, & quod ideo pro cōseruanda in populo concordia, & ad scandala euitanda possunt prohiberi matrimonia inter aliquos, & sub certo modo iuxta considerationem Baldi in d. §. ius naturale, & aliorum, vbi supra, quia respondetur, quod cuique certe licet suam rempublicam seruare, ac tueari, & scandala remouere, ac sedare, sed tamē est modus in rebus, & ideo debent prædicta fieri seruatis seruandis, & cum debitis medijs, non autem subuertendo iura, & faciendū de voluntate rationem, vnde si forsā cōcederemus, quod esset bonū remouere matrimonia inter aliquos præcipue absque consensu parentum, & occasione euitandi scandali, & discordiæ in ciuitate, & ob publicam

reipublicæ quietem, nunquam tamen concedemus id fieri potius debere ex ipsorum laicorum auctoritate, & ordinatione, qui carent in prædictis omni iurisdictione, quam ex Summi Pontificis, ad quem solum de iure spectat circa prædicta disponere, ac dispensare; Nam in hoc nullum potest considerari periculum reipublicæ, quia contra eam effectus coniunctionum, & matrimonii inter illos suspectos, non autem modus, & auctoritas talem effectum dispensandi, & remouendi vrgere potest, & si interest reipublicæ quietis, vt inter aliquos matrimonium nõ sequatur, nihil tamen refert, si talis de eo contrahendo prohibitio proueniat à superiore competente, & ideo saluando opiniones, dicerem, quod imminente maximo scandalo in republica, possent huiusmodi matrimonia prohiberi, hoc tamen Summo Pontifice, & non alio approbante, & ex eius auctoritate fieri deberet, non autem aliquo pacto ex mera laicorũ ordinatione prout etiam infra dicemus de his, ad quæ vt clerici teneantur, aliqua suadet rationabilis causa, & tamẽ ad ea per suos superiores Ecclesiasticos adstringendos esse probauimus, & ratio inter alias est, quia vt sæpe diximus, dato defectu potestatis in statuente, nihil operari potest rationabilitas, vel aperta iustitia statuti, Felin. in cap. 1. num. 13. in fin. de spons. vbi hanc opinionem veriorẽ, & communẽ dicit, ibique ad contraria respondet, & hinc apparet, haud iure subfiliere, quod dixit Anchar. d. consil. 21. num. 6. dum voluit, statutum posse imponere pœnã priuationis hereditatis filix nubenti contra voluntatem patris cum infami vel turpi persona, eo quia ex quo per hoc patrem offendere, & famam eius læserit, videtur in hoc iusta exheredationis causa resultare per l. non tantũ. §. sic emancipatus. ff. de contrat. ab. quia, vt fuit dictum, non sufficit iusta causa in statuto, nisi etiam adsit auctoritas talia statuendi, & per Apostolum conceditur filiis, & filiabus libera potestas nubendi, cui voluerint, quæ non potest metu pœnæ coarctari ad aliquos casus per laicos, cum soli Põtifici datum fuerit distinguendi in spiritualibus, & limitandi prohibita, vel concessa de iure diuino, secundum Doctores in cap. su. de consuetud. & per Ioannem Andream & alios in cap. quæ in Ecclesiarum, de constit.

186 Intellige prædicta vera, ¶ quando filia nubendo sine consensu patris dotem promississet, secus si sine dotis constitutione nupsisset, Abb. in d. c. Ecclesia sancta Maria, num. 20. de mente Bart. in d. l. obligamur, in fin. vbi dixit, quod si filia maritauerit se, & promississet dotem, licet pater eam non maritauerit, illa

tamen dotare teneretur; secus si esset maritata sine promissione dotis, & tunc, inquit Abb. vbi supra, imputandum esset marito, qui dedit uxorem sine dote, & nihilominus eam alere tenetur, iuxta allegata in c. per vestras, de dot. post diuort. resit. idem voluit Abb. d. cons. 12. num. 3. versic. limita tamen hoc.

187 Limita, ¶ quod supra dictum est de nullitate statuti imponentis pœnam contrahenti matrimonium, vt non habeat locum, si statutum non quidem pœnam imponeret, sed solum aliquod lucrum nubenti eo modo, quo statutum ordinat, concessum, non eo modo nubenti auferret, ita Anton. de Butr. in d. c. 1. n. 12. de sponsal. vbi voluit, quod quando statutum apponit pœnam lucrum legis, vel à lege datum tollendo, valet per gloss. in c. cum secundum, in verb. certoque casu, de heretic. lib. 6. & licet Abb. in eodem c. 1. n. 9. teneat contrarium, tamen ab opinione Anton. de Butr. non recederem, ex illa potissimum ratione, quod si cut est permixtum laicis beneficium suorum statutorum generaliter clericis prohibere; & non per hoc dicentur contra libertatem Ecclesiasticam statuere, iuxta notata per scribentes, & præcipue Felin. & Dec. in d. c. Ecclesia S. Maria, & alios, de quibus nos infra, ita nec contra libertatem matrimonij dicitur statutum, per quod à beneficio proueniente solũ ex ipsorum statutorum dispositione quis in aliquo casu amouebitur, qui enim non dat de suo, non facit iniuriam, aut rem prohibitam, sed qui auferit de alieno, Felin. vbi supra, nu. 81. versic. secundo declara, vbi etiam Dec. n. 226. & hanc opinionem dicit veriorẽ contra Abbat. Felin. in d. c. 1. num. 15. de spons. & illam etiam approbavit Ioan. de Ana. in cap. cum causa, in 5. col. de rapt. & Salicet. in l. vnic. post argumeta ad partes col. 6. C. de rapt. virg.

188 Secundo limita, ¶ vt non procedat quoad pœnas defectum, aut culpam circa aliquod mulieris nubentis punientes, nam quoad illas statutum valet, & ad illas porrigitur, etiam quod illas imponeret occasione matrimonij, aut secundarum nuptiarum, vt puta si statutum priuaret transeuntem ad secundas nuptias non petito tutore filiis, iuxta text. in l. omnem matris, C. ad Tertul. Nam tunc statutum non diceretur impedire, quin quisque libere posset nubere, & transire ad secunda vota, sed solum puniret defectus illius, qui antequam nuberet, non adimpleuit ea, quæ iuris sunt, & ea, ad quæ tenetur. Abb. in d. c. Ecclesia S. Maria, nu. 20. vbi dixit, quod sunt per Canones sublata pœnæ illæ, quas mulier incurreret ex eo solo, quod transierit ad secundas nuptias, de quibus in l. 1. & in l. samina, & in l. hac edictali, & l. fin. C. de secun. nupt. & confert alia

munis Dd. sententia, qua habetur, quod nec etiam per Canones sunt sublatae poenae contra nubentes impositae iure civili, quae respiciunt, & sunt fundatae super favore filiorum primi matrimonij, de qua communi testatur idem Abb. *vbi supra, & in c. fin. de secund. nupt.* nam tales poenae non fuerunt impositae, ut impeditur libertas matrimonij, eo quia quis nubit, sed quia nubit antequam adimplet ea, quae lex in favorem ipsorum filiorum primi matrimonij derelictorum ob transitum ad secunda vota disposuit, † nec dictum Apostoli, de quo *in c. fin. & c. procedenti, de spons. in c. Euphemium, § hinc colligitur. 2. q. 3. super* quibus capitulis videntur fundati, qui aliquando contrarium tenuerunt, repugnat; Nam licet Apostolus generaliter dixerit, quod mulier viro suo mortuo soluta est à lege viri sui & nubendi, cui vult, in Domino liberam habet licentiam, non tamen tam late est accipienda illa licentia, ut etiam incongruo tempore, & omisis his, ad quae mulier de iure tenetur, illam nubere posse Apostolus intellexerit, sed potius ad instar aliarum legum, dictum, quamvis generale, Apostoli interpretabitur rationabiliter, & pie, ut scilicet nubat, cui velit, tempore tum congruo, & modo, quo nemini noceat, aut praerudicium afferat, & prius adimpletis de iure adimplendis, sicut non obtante supradicta generali licentia mulier non possit nubere ex certa causa, & quodam tempore, ut puta quadragesimali, & alijs, de quibus *in c. non oportet, cum tribus canon. sequentibus. 32. quest. 4. & in c. ad eius vero, 5. dist. cum similib.* & dictum Apostoli in summa tribuit libertatem nubendi, quoad personas, ut ibi, cui vult, non autem quoad modum, & tempus incongruum indistincte, & quod supra dictum Apostoli generale sit intelligendum cum grano salis, & rationabiliter dixit Abb. *in d. c. Ecclesia sanctae Mariae, num. 20.* vbi ideo infert, quod poena infamiae, & aliae poenae contra transeuntes ad secunda vota sunt correctae tanquam contrariae libertati matrimonij, de quo per Apostolum in supradictis iuribus, nisi tamen ex magna festinatione ad secunda vota resultaret turbatio sanguinis, & incertitudo prolis, puta quia nasceretur ex muliere partus in nono mense post mortem viri sui, ita quod posset esse primi viri, quia natus in nono mense, & etiam secundi, quia in septimo mense nasci potest, & esse perfectus, ut *l. septimo mense, ff. de stat. hom.* & hoc casu mulier deberet pati omnes poenas impositas contra secundo nubentes: Nam licet Apostolus dicat, *& nubendi, cui vult, in Domino licentiam habet,* non tamen est verisimile, quod sub tali generalitate licentiae Apo-

stolus cogitauerit permittere secundas nuptias, propter quas posset resultare incertitudo prolis, vel aliquod aliud malum, & scandalum apud bonos, & graues, sed eius dictum debet distingui per ius humanum ad ea, quae iuris sunt, sicut ius diuinum in multis alijs casibus distinguitur, ut not. *in c. 1. & in c. quae in Ecclesiarum, de const.* quod placuit, & Bald. *in l. liberorum, ff. de his, qui not. infam.* vbi affirmat secundum hoc etiam Paul. de Leaz. & Ray. consuluisset, & supra dicta suadent etiam verba illa, de quibus *in supradictis, c. penult. & fin. de spons.* videlicet nubendi, cui vult, in Domino, nam in Domino nubet, si nubet secundum charitatem, potissimum erga proprios filios, illis ante omnia, & sic antequam secundo nubat, prouidendo, & alia erga illos gerendo, quae indemnitate ac utilitate illorum respiciunt, alias, si postposita charitate praedicta, & soli libidini consulens, minus festinanter nuberet, non esset in Domino nubere, sed si hoc dicere licet in aduersario, ex quo charitatem erga proprios filios bestiali ipsius concupiscentiae postponere non erubesceret, unde omnes poenas supradictas subiret impositas quidem non secundo nubentibus ex eo, quod secundo nupserint, sed quia secundo nubentes ea, qua decet, pietate erga filios minime se gesserint, & quibus ideo Apostolus minime derogare intellexerit, & hanc eandem sententiam sequutus est *Helin. in d. cap. 1. num. 14. de spons. & Bal. in l. 1. ff. de constit. Princip. & in l. Paulus, ff. de stat. hom. Anch. in repet. d. c. 1. fol. mihi 8. vers. quadam vero leges, de constitut. Innoc. in d. c. final. de secund. nupt. Socin. cons. 34. column. 2. vers. nec obstant legata, volum. 1.* vbi hanc communem testatur, ibique consuluit, quod omnes poenae, quae fuerunt impositae matri transeunti ad secunda vota habet etiam locum in patre, & viro, & auctoritates adducit.

XXI. Amplia, etiam si † statutum esset fauorabile clericis, ac tenderet ad illorum fauorem; Nam si tamen de eis expresse dispo-

190

neret, non valeret, nec ab Ecclesia permetteretur, per tex. expressum, *in d. c. Ecclesia sanctae Mariae, ibi, quod Ecclesiarum etiam respiciat commo-* dum, & fauorem, vbi communiter Doct. & praecipue Abb. *num. 26. & 37. Dec. num. 88. vers. prima conclusio,* qui loquitur etiam de statuto, vel lege Imperatorum, & ratio est ex defectu potestatis, quae nullo modo competit laicis super, & de clericis statuendi, & sicut etiam potestas statuendi à iurisdictione regulatur, Bartol. *in d. l. omnes populi, 1. quest. prin. ff. de iust. & iur. Bald. in l. final. per illum text. C. de iurisdic. omn. iud. gloss. in l. 1. & in l. final. ff. eod. titul. Dec. in dict. c. quae in Ecclesiis, num. 38. de constit. & Imperator, aut alius Prin-*

Princeps laicus nullam habent iurisdictionem in clericos, aut Ecclesiasticos, *d. c. bene quidem, c. cum ad verum, 96. distinct. c. si Imperator, c. placuit, 11. q. 3. c. si diligenti, de foro compet.* ita nec statuendi auctoritatem habere potuit, *c. à nobis, de senten. excom. c. vt animarum, de constit. in 6.* Ideo Dec. in *dict. c. Ecclesia sancte Mariae, num. 91.* infert, quod omnes leges, quæ habentur in titulo *C. de sacrosanct. Eccles. & in ritual de Episcop. & cleric.* non valent, cū de laicis, & alijs Ecclesiasticis licet fauorabiliter aliquando, specialiter tamen loquatur. Idem voluit Calder. in *consil. 2. de cens. vers. ratio, quia leges, sicut solemnitas introducta per Imperatorem, vt in alienatione rei Ecclesiasticæ, de qua in *authent. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles.* non attenditur, vt voluit Ianocent. in *dict. c. 1. de rebus Eccles. non alien. in 6* vbi etiam Dominicus in *glos. in verb. tractatus. in fine, Abbas in cap. nulli, column. 1. in fine. de rebus Eccles. non alienant. & in cap. in presentia. col. 6. versicul. & in hoc dubito, de probat.* vbi eadem ratione concludit, quod iura ciuilia loquentia de emphyteusi Ecclesiæ, non debent seruari, sicut nec etiam text. in *l. ad instructionem. C. de sacrosanct. Eccles.* de quo tamen per Calder. *dict. consil. 2. col. 3. de cens. Abb. consil. 3. casu super quo per tot. lib. 1. Bart. & DD. in dict. l. ad instructionem, & Andr. Barbat. consil. 1. column. 10. libr. 3. & nos infra, ampliatiōe etiam sequutus est Alexand. consil. 210. num. 1. libr. 2. Abb. consil. 82. num. 2. Ioan. Andr. & Hostiens. in c. fin. de solut. Ioan. de Lign. & Anton. de Butr. in c. quod clericus, de foro compet.**

191 **L**imita Ampliatiōe, vt nō procedat, quādo statutū fesset a Summo Pontifice approbatum, nam tunc valeret, & sustineretur, ita Capr. *dict. conclus. 15. num. 29. per text. in c. nouit, de iud. & c. can. cl. 1. 17. qu. 1. Abb. in dict. c. Ecclesia sancte Mariae, num. 5.* vbi notabiliter dixit, quod talis approbatio est referuata solo Pōtifici, nec Episcopi, aut alij Prælati possunt talia statuta specificè de rebus Ecclesiæ, siue Ecclesiasticis personis etiam fauorabiliter disponētia approbare, qui non possunt hanc iurisdictionem laicis demandare, sed hoc summo Pontifici referuatur, vt in *c. decernimus, de iud.* vbi licet hoc dicatur ratione fori, & respectu potestatis iudicandi, idē tamen est, quoad potestatem statuendi, quia à pari procedunt, vt supra pluries dictum est, prout & hoc etiam adnotauit Dec. in *d. c. Ecclesia sancte Mariae, nu. 56.* & hoc idem voluit Barb. in *consil. 65. col. 11. vers. dat etiam aliam responsionem, lib. 4.* exemplificans etiam in legato, & de hoc etiam infra latius in limitationibus.

192 **S**ecundo limita, vt non procedat ampliatio, quando statutum esset † rationale, & fa-

uorabile clericis, nec disponderet de eis expresse, vel eorum bonis, sed generaliter statueret, non faciendo mentionem de illis, nam tunc porrigetur etiam ad clericos, ad hoc, vt eo vti possent, non autem quod eis iniudis illo obligarentur, Alexander *dict. consil. 210. num. 2. libr. 2.* Capr. in *pralud. ad statut. Mediolan. num. 573.* Capr. vbi supra. num. 32. Anton. de Butr. in *dict. c. quod clericus, de foro compet. & not. per scriben. in d. l. 1. C. de summ. Trinitat. & fid. cath. vbi habetur, quod statutū generaliter includens clericos inclusione fauorabili, valet, vt idem Anton. in *c. qua in Ecclesiis, de constitut. & ita communiter teneri testatur Capr. vbi supra num. 35.* quem refert & sequitur Bursat. *dict. consil. 93. num. 22. lib. 1.* qui item de communi testatur ex mēte Socin. *consil. 230. num. 8. vers. primo nota.* & quod statutum fauorabile disponens tamen in genere comprehendat clericos, dixit Lap. *dict. allegat. 101. num. 6.* vt puta si statutum loqueretur de † Sarzanensibus generaliter, & facit cap. *dilecti, de foro compet. & ibi Ioan. Andr. in c. sine culpa, col. penult. vers. suaderent. de reg. iur. in 6.* Idem si fiat mentio de vniuersitate, nam tunc etiam porrigetur ad clericos, si sit fauorabile, Oldrad. *consil. 32. incip. questio est, primum sacerdos, Ancharan. consil. 155. incip. spiritus rationibus, column. 1. vers. secundo principaliter.* Idem si fiat mentio de districtualibus, Bald. in *l. 1. §. huius studij, in fin. ff. de iust. & iur.* Anchar. in *cap. fin. in 4. notab. de offic. deleg. in 6.* Idem si fiat mentio de ciuibus, vt ita communiter Doctores tenere testatur Mandos. ad Lap. in *allegat. 101. in verb. in genera, littera G.* & late de eodem vide Horat. Mandos. ad Roman. *consil. 180. verb. comprehenduntur, lit. B.* & per Bursat. *dict. consil. 93. lib. 1.* qui dicit, limitationem istam vbiq; seruari in practica, & ab Aduocatis, nempe clericum venire in statuto laicorum honesto, si non disponat de clericis in specie, & sit eisdem fauorabile, & hanc communem etiam dicit Dec. *consil. 282. num. 8.* & illam sequitur in *dict. c. Ecclesia, nu. 107.* vbi respondet obiecto, quod fieri poterat de potestate laicali in clericos, & Ecclesias, si teneremus constitutione generali laicorum clericos ligari, si est fauorabilis, & dicit, quod talis constitutio laicalis non astringet clericos virtute ipsius, sed virtute approbationis, quæ colligitur ex canonum dispositione circa plures leges laicorum fauorabiles clericis & Ecclesijs, de illis tamen nō specificè, sed generaliter disponētes, ex quo formatur regula per doct. quod sicut in pluribus casibus particularibus fauorabilibus clericis, & Ecclesijs, licet de eis minime specificè disponētib; per canones fuerunt appro-*

batae leges laicorum, etiam quoad clericos, & Ecclesias, ita regulariter ex eo omnes etiam si leges civiles approbatae censentur ab Ecclesia, si generaliter loquentes fauorabiles sint clericis; & canonibus non contradicant, & virtute talis approbationis praesumptae obseruabitur illarum dispositio non virtute ipsarum legum, & per consequens potestas legis laicalis in hoc tantum operari dicitur, quantum approbata ab Ecclesia reputabitur, ultra quod tale statutum, cum praesupponatur simpliciter fauorabile, non diceretur ligare & imperare, sed priuilegiare clericos, quod est permixtum laicis, vt supra, & in d. c. fin. de reb. Eccl. non alienand. secus si statutum priuilegiando arctaret, & prohiberet, vt infra proxime.

194
Sublimita, vt non procedat, quando statutum + laicorum caueret, ne clerici gauderent priuilegio statutorum ipsorum laicorum; nam tunc clerici etiam volentes illis minime vti possent, ita Roch. de Curt. in d. suo tra. de stat. sect. 8. nu. 73. & 85. Felin. in d. c. Ecclesia, col. 40. vers. secundo declarata, & Dec. ibid. num. 226. vbi dicunt, quod possunt facere statuentes, nec dicitur contra libertatem Ecclesiasticam, quia qui non impendit beneficium, nullam tamen facit iniuriam, & facit, quod not. Bal. in repet. l. 1. ver. super quinto. C. de sacros. Eccl. dum dicit in similib. terminis, quod quis potest suum beneficium remouere ab aliquo, quod nota pro nostro statuto Iannensi, sub rubr. de priuileg. cler.

195
Tertio limita, vt procedat, quando statutum + esset prohibitium, vel arctatiuum, vel inductiuum grauaminis, nam tunc non ligat clericos, vel Ecclesias, etiam si in effectu concernat eorum fauorem, vt puta quia sunt impeditiua dilapidationis, vel similib. & ratio est, quia imperare & vetare non potest fieri, nisi quidam auctoritate superioritatis, qua nullatenus habent laici in clericos, etiam fauorabilia disponendo, cum quolibet modo laici de rebus Ecclesiasticis aliquid decernere prohibeantur, iuxta tex. in d. c. bene quidem, 96. distinct. & in d. c. Ecclesia sanctae Mariae, secus si statuta sunt mere priuilegiatiua, vel fauorabilia personarum, vel rerum Ecclesiasticarum, vt supra per l. omnia priuilegia, C. de Epif. & cler. c. 2. de consuet. c. 1. eodem tit. quia consulere, & permittere, & priuilegia praestare potest lex etiam non supposito, l. 1. C. de emancipat. liber. l. conuentione, ff. de pact. & facit, quia sicut laicis permittitur posse beneficia conferre, & benefacere Ecclesiae, & Ecclesiasticis personis, & huiusmodi actus priuilegiant, vt l. 1. l. illud, & l. fin. C. de sacros. Eccl. ita per statuta laicalia, & per consuetudines

potest conferri beneficium clericis, facta aequiparatione potestatis contrahentis ad potestatem statuentis l. non impossibile, ff. de pact. l. nec est mirum, ff. de pignorat. act. & idem tenuit Lap. d. alleg. 101. nu. 14. cum seq. & alleg. 100. nu. 5. qui dicit, quod sic intelligitur text. in d. c. bene quidem, 96. distinct. idem voluit Gemin. in c. final. num. 1. de offic. deleg. lib. 6. Alex. cons. 200. ponderatis, col. fin. vers. accedat id, quod not. li. 2. & istam magis communem, & veriore sententiam testatur Mandos. ad eundem Lap. in d. allegat. 101. num. 15. lit. R. in verb. personas, de mente Alex. in consil. 211. num. 3. lib. 2. qui Mandos. etiam affirmat Matthesil. & alios cum eo contrarium tenentes, in sing. 111. communiter reprobari, prout etiam inquit Socin. consil. 241. circa primum, nu. 2. lib. 2. idem senserunt Abb. & Dec. in d. c. Ecclesia sanctae Mariae, n. 106. & 201. vbi caeteri scribentes.

196
Sublimita, quod diximus de + statuto prohibitiuo, arctatiuo, & vetante fauorabilia, tamen vt verum sit, quando expresse de clericis mentionem facit, secus si solum vtatur verbis generalibus ex suo significato tamen clericos implicantibus, vt si diceret, omnes Florentinos, omnes Hispanos, & sic de similib. ita Lap. dist. allegat. 100. num. 5. & Alex. dist. consil. 211. n. 2. & alibi iuribus ibi per eos, tunc enim clerici ex eo comprehenderentur, quamuis esset arctatiuum, ex quo est fauorabile, & expresse de clericis non disponit, vt diximus supra in 2. limitatione, de quo tamen ego summo opere dubito, ratione praecipue, de qua supra in limitatione, quia scilicet vetare, & imperare clericis est omnino prohibitum laicis etiam priuilegiando, vt iuribus in dicta limitatione adductis, & certum est, quod etiam si expresse de clericis non statuatur, si tamen per eorum verba generalia clericos etiam comprehendi intelligemus, & dixerimus ideo statutum valere, de clericis etiam illos statuere posse tacite saltem necessario fateremur, & permitteremus eos tacite hoc pacto clericis imperare, & prohibere posse, & tamen si hoc expresse fieri denegatur, vt supra, ratione defectus capacitatis, iurisdictionis, & superioritatis in eis, non video, quo iure huiusmodi defectus, & incapacitas sanetur ex generalitate verborum importantium tamen superioritatem, & iurisdictionem, de quo enim quis in specie deponere non potest, nec in genere de eodem disponere permittitur, prout sic in terminis argumentatus est Hipp. Rimin. in consil. 15. num. 88. lib. 1. per tex. in l. Lucius, § penult. ff. ad municip. cap. a nobis, de senten. excommun. Bart. in l. si quis sub conditione, ff. de condit. institut. Bal. in l. pn. § in computatione, ad finem, C. de iur. delib. bene verum est,

est, quod si clerici vellent vti privilegio, & beneficio in statuto, quamuis arctatino, & prohibitiuo comprehenso, non possent, nisi ex toto eodem statuto vterentur, & cum omnibus suis qualitatibus, & cum sua forma, secundum Bald. in d. l. de quibus, column. 16. ff. de legib. vbi etiam Ias. col. 4. Roch. de Curt. de statut. d. sect. 8. qu. 11. num. 62. Felin. in dict. c. Ecclesia sancta Maria, quest. 8. ver. sed hunc primum casum, vbi etiam Dec. nu. 225. & Bald. in l. in legatis, C. ad leg. Falcid. Decian. d. tract. crim. lib. 2. c. 35. num. 7. vers. fallit secundo, cum ibi per eum.

197 XXII. Amplia, etiam si clericus litigaret coram † iudice seculari, quia contra eum nō seruabitur statutum, seu consuetudo laicorum in decisivis, & quoad decisionem causę, ita Roch. de Curt. d. sect. 8. qu. 11. nu. 59. qui ita omnes DD. tenere testatur in d. c. Ecclesia sancta Maria, & in d. c. quod clericis.

198 XXIII. Amplia, etiam si causa † promouetur principaliter contra laicum, & incidenter contra clericum, quia nihilominus consuetudo, & statutum laicorum in decisivis, vt supra, non ligaret clericū, ita idem Roch. de Curt. vbi supra, n. 60. de mente Abb. ac aliorum, in d. c. Ecclesia sancta Maria, & arg. tex. in c. suam, de ord. cog.

199 XXIV. Amplia, etiam si consuetudo & statutum laicorum † adduceretur pro clerico contra clericum, quia non per hoc inter eos valeret, aut aliquis ex eis ligaretur, ita idem Roch. de Curt. vbi supra, numer. 61. iuribus ibi per eum.

200 XXV. Amplia, etiam respectu † laicorum habentium ius indiuiduum cum clericis, quia tunc statutum laicorum, nec ipsos laicos ligaret, sed possent vti beneficio, & privilegio clericorum, cum quibus ius indiuiduum habent, ita Aret. conf. 25. viso themate, nu. 3. vers. circa secundum dubium, ea potissimum ratione, quia propter personam privilegiati defenditur † etiam non privilegiatus, & quod est maius, trahit ad se, quod est minus, l. si communem, ff. quemadmod. seru. amitt. l. 1. C. si in com. cad. caus. in integr. restit. l. tutor. §. 1. ff. de mino. gloss. in c. 1. de iur. patron. lib. 6. Abb. & posteriores in c. dilectus, de offic. leg. idem censuit Roch. in dict. tractat. de statut. vbi supra, nu. 62. Decian. dict. tractat. crimin. lib. 2. c. 35. num. 6. vers. Amplia, quod imo, & latius, lib. 4. c. 9. num. 44. iuribus, & auctoritatibus ibi per eū, qui etiā nu. 46. tenuit, quod nedum clericus habens ius indiuiduum cū laico potest recusare dispositionem, & iudicium laicale, sed etiam ipso tacete, nec privilegium, aut exceptionem opponente, vel etiam opponere nolente, hoc idem poterit ipse laicus ius indiuiduum cū

clerico habens, & ampliationem sequentis fuit Specul. in titul. de cler. coniug. vers. sed quid si clericus, vbi dicit, quod secus est, quādo materia esset diuidua inter clericum & laicum, quia vbi separatum est interesse Ecclesię, ab interesse laicorum, non possunt laici se tueri iure Ecclesię, Nat. conf. 280. num. 3. vbi ideo dicit, quod fratres clerici nō possunt fratris immunitate defendi indiuiduis.

302 XXVI. Amplia, vt procedat e contra etiā † quoad laicos ipsos litigantes cum clericis in foro Ecclesiastico, etiam si statutum ipsum adduceretur in fauorem clericorum, vel Ecclesię, quia sicut laicus non posset vti statuto laicali contra clericum in eodem iudicio fori Ecclesiastici, ita nec statutum laicale potest clericus in eodem foro Ecclesiastico allegare contra laicum, quia lex debet esse communis omnibus, vt sit æqua, & in iudicijs debet seruari æqualitas, ita Roch. de Curt. vbi supra, num. 64. per ea, quę voluit Abb. in dict. c. quo clericis, column. 9. vers. si vero, de foro compet. & hoc idem firmat Aretin. conf. 45. visis articulis, per totum, vbi consuluit, quod consuetudo laicorum, vt credatur libris mercatorum, non seruatur in foro Ecclesiastico contra laicum, etiā in fauorem clericorum, quia nec contra clericum laicus illa vti posset.

203 XXVII. Amplia, etiam si statutum † esset de per se honestum, & rationabile; Nam tunc nec etiam clericos ligaret, ita Bald. in dict. l. 1. C. de sum. Trinitat. & ita communiter tenere Doctores testatur Capr. dict. conclus. 15. n. 41. quidquid in contrarium dixerit Bart. in d. l. 1. quem in hoc magis communiter reprehendi testatur etiam Burf. consil. 93. num. 22. lib. 1. Neuzan. conf. 39. num. 10. Dec. in d. c. Ecclesia sancta Maria, num. 53. vbi etiam Felin. nu. 81. Abb. in cap. tua, el. 1. de decim. Calder. consil. 11. de constitut. Gemin. in c. Romana, §. 1. de sentent. excom. in 6. & ratio est, quia, vt fuit sæpius dictum, in statutis, quoad illorum validitatem, nedum requiritur honesta, & rationabilis causa, sed etiam auctoritas, quam laici in clericos minime habent, Bald. in dict. l. 1. & Felin. d. nu. 81. & 96. Socin. iun. consil. 8. num. 22. volum. 4. Couarruu. pract. quest. c. 8. nu. 5. & nō sequitur; statutum, & ordinatio laicorum est æqua & honesta, igitur per eam laici possunt grauare clericos, quia tali consequentia repugnat, vt dicebamus, defectus iurisdictionis in laicis in quocunque casu, etiam si respiceret commodum, & fauorem ipsarummet Ecclesiarū, & clericorum, vt per nos supra, & infra, sed bene forsan sequeretur, est æquum & honestum statutum, igitur ex tali æqua, & honesta causa, debet induci superior Ecclesiasticus ad declarandum quod clerici eidem obedire debeant, & subiicere, vt su-

vt supra fuit dictum, & vt proxime dicetur.

204 XXVIII. Amplia, quod dato etiam casu, in t quo ex aliqua rationabili, & iuxta causa clerici ligaretur statutis laicorum, deberet tamen ad illa obseruanda cogi per suum iudicem ecclesiasticum, & non per laicum, ita expresse gloss. in c. generaliter, 16. q. 1. in verb. necessitatis, Saly cet. d. auth. cassa, n. 12. vbi dat consilium, quod iudex laicus recipiat licentiam ab Episcopo, & eius auctoritate clericos cogat, idem voluit Ambr. de Opiz. in repet. l. filiusfamilias, §. diui, num. 89. ff. de leg. 1. Calder. conf. 2. de cens. colum. 3. vers. ad hoc tamen clerici, Barbat. conf. 1. col. 12. vers. & dicit, quod statuta, lib. 3. Abb. in d. c. non minus, col. fin. vbi docuit, quod quando clericus nollet consentire ordinatis ex iusta & rationabili causa per laicos, posset populus officium superioris Ecclesiastici implorare, vt compellat clerum ad consentiendum, & contribuendum, idem censuit Paul. de Caltr. in l. ad instructionem, C. de sacros. Eccles. vbi dicit, quod tali casu non cogentur clerici per iudicem secularem, sed per Episcopum, & illum referendo sequitur Natt. consil. 311. nu. 4. & ad iudicem Ecclesiasticum pertinere hoc casu coactionem, dixit Guihel. Benedict. in c. Raynutius, in verb. & uxorem nomine adelfiam, n. 70. de testam. Bellam. conf. 45. in princ. & fin. & Innoc. inter consilia eiusdem Bellam. conf. 46. nu. 4. & consil. 47. vers. super sexto articulo, & facit ad praedicta optimum, & nunquam satis laudatum exemplum Constantini Principis, t de quo in cap. sacerdotib. 11. q. 1. cui cum in scripto oblatae accusationes contra Ecclesiasticos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, sed eosdem, qui accusati fuerant, conuocans in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens; *Ite, & inter vos causas vestras disponite, quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos*, inueniens verbo, Deos diuinis eloquijs, quibus sacerdotes aliquando Dij vocantur, vt in eo, *Dys ne detrahes*, scilicet sacerdotibus, vt idem in eodem textu, ampliationem sequutus est etiam Ifern. in c. 1. §. illicitas, de pac. iuram. firm. vbi dixit, quod quando clerici tenentur, vt propter aeris salubritatem, taxantur per Episcopos consulto Papa, non autem per superiores laicorum, & idem sensit Rip. in tractat. de pest. in tit. de remed. ad conseru. vbert. nu. 234. vbi voluit, dum clerici ad aliqua tenentur, vt vniuersali ratione, & necessitate ita suadente, auctoritate ordinarij Ecclesiastici, non autem per laicos, debent adstringi, quia notum est, subiungit, quod laici nullam coactionem habent in clericos, & hoc idem aperte probatur in dict. c. non minus, de immunit. Eccl. vbi in illis casibus, in quibus aliquando concilium

Lateranense arbitratus est, clericos debere contribuere cum laicis, statuit tamen id absque vlla laicorum exactione, sed iudicio Ecclesiasticorum fieri debere, & clarius etiam idem habetur in c. aduersus eod. titul. vbi etiam in casibus, in quibus aut necessitas, aut utilitas perlaudebit, clericos subuenire laicis, & subsidia per Ecclesias conferenda, laici, nulla coactione praecedente, sed humiliter, & deuote recipiant a clericis cum gratiarum actione, consulto prius Romano Pontifice, & in c. si Imperator, 96. distin. scribitur, non legibus publicis, non a potestatibus seculi, sed a Pontificibus, & sacerdotibus omnipotens Deus Christianae religionis clericos & sacerdotes voluit ordinari & duci, & Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis Praesulibus, non praeferre.

206 Limita tamen supra scriptam ampliationem, vt procedat, nisi periculum t esset in mora, expectando consensum, & approbationem superiorum Ecclesiasticorum, nam tali casu si ageretur de his, quae non possent exequi, nisi consulto Romano Pontifice, tunc quilibet consensus superioris Ecclesiastici sufficeret, si autem ageretur de his, in quibus solum inferiores Ecclesiastici consentire possent, tunc verum, non autem affectatum, & vere, non autem affectate imminens periculum, talem consensum non expectaret, sic colligitur ex his, quae tradit Abb. in d. c. non minus, n. 9. vers. potest tamen esse, Ancharan. in d. c. 1. n. 5. de immunit. Eccles. in 6. vers. sed ego ulterius circa hoc quaero, vbi de mente Oldrad. fatetur summum Pontificem esse consulendum, nisi mora esset periculum allatura, nam illa instante, sufficeret deliberatio Episcopi, & clericorum, idem voluit Olfac. decis. 68. nu. 21. & faciunt omnia ea, quae tradunt Doct. in c. 2. de iud. ad idem optime facit text. in c. Praesidentes, de heret. in 6. vbi necessitate urgente, quando sine mora periculo, vel negotij dispendio recursus ad competentem superiorem haberi non potest, qui iudex non est, & esse prohibetur, & solum de facto iurisdictionem exercet, recte tamen iurisdictionalia, & iustitiam exequetur, conuenit etiam, quod dixit Bald. in l. si quis filio, §. hi autem, ff. de iust. test. quod propter metum periculi, t vel scandali potest magistratus legem transgredi, & in cap. Obertus, qualiter olim feud. alie. pot. notauit, quod propter casum terribilem licitum est, transgredi leges, & Innoc. in c. venerabilem, de elect. dixit, quod etiam in iuramento licito t potest quis contrauenire propria auctoritate imminenti necessitate ineuitabili, & alia ad id optime facientia allegat Fel. in c. 1. n. 49. & seq. de constit. & facit, quod voluit Roman. consil.

209 212. *vñ est. n. 2. vbi dixit, quod t̄ incōpeten-*
tiā iudicis allegatio non admittitur, quando
is, qui captus est, fuerit captus, vt suspectus,
& sic esset periculum in mora, & hanc mirabi-
lem & singularem conclusionem appellat,
*quod placuit etiam prius Ancharā. *cons. 134.**
alias. 192. incip. in auxilium veritatis, & quod
ibi periculum est in mora, non consideratur
incompetentia iudicis, magis communiter à
Doctōribus teneri testatur Mandos. ad Ro-
mā. vbi supra, cum late ibi per eum adductis,
Marl. in repet. l. fin. nu. 54. vers. secundo limitat,
ff. de iurisdic. omn. iud. Hinc ratione periculi
evitādi quandoque per quosdam dictū fuit,
 210
secularem t̄ ipsum superiorem etiam in Ec-
clesiasticos animaduertere posse, quan-
do Ecclesiastici iudices ira dormirent, vt cle-
rici sursum, & deorsum omnia volentes, &
grassantes effrenate in aliorum, & reipublicę
perniciem se gererent, quasi illos Ecclesiasti-
cus non castigando, & ab iniurijs non cohi-
bendo, aut quia nolit, aut quia non possit,
hoc liceat seculari magistratui, non quidem
auctoritative, sed defensionis causa, vt scili-
cet suorum subditorum personas, & bona, ac
reipublicę quietem seruaret, & tueretur
laicus superior: Nam si ad vim repellendam
licet, vt seruus in dominum, & filius in pa-
trē insurgat, idem & secularis iuris admini-
stratoribus licebit, vt cohibeant Ecclesię mi-
nistros, ne eorum immunitate contra Ecclē-
się intentionem male vtentes in præiudiciū
proximi temere pergāt, ciuilem societatem
molestare, & summo opere differt gladium au-
ferre, resistere, & impedire, atque id genus
alia, & ista facere auctoritative; Nam hoc su-
periori tantum licet, illa vero cuiilibet, cum
*vniciuique licita sit defensio, vt per Gaet. *de**
auctorit. Papa c. 27. pro quibus etiam faciunt
not. per gloss. & Doctōr. in l. addictos, C. de
 211
Episc. audient. & confert, quod canonis t̄ pœ-
na, quę contra inuales, aut quouis modo
Episcoporum, aut Cardinalium offensores
infligetur nullatenus locum habet, quoties
id non hostiliter, aut iniuriose, sed necessa-
ria defensionis via sit, ita gloss. & communi-
ter Doct. in c. felicis in princip. in verb. percusse-
rit, de pæn. in 6. & in Clem. 1. in verb. temere, eod.
titul. & notatur in c. 1. & in c. 3. vbi Abb. & in
c. ex tenore, de senten. excommun. & sic etiam si
dolus iniuriandi; animus absit, canon si quis
suadente, nullatenus locum habebit, Abb. per
text. ibi in d. c. 1. & d. c. ex tenore, de sent. excom.
& quod magis est, prædicti etiam ausi sunt di-
cere, quod licet hæc permissio, siue defensio
nis remedium fieret iudiciali ordine per lai-
cos, semper tamen defensio diceretur; Nam
quę ad tuitionem auctoritate propria fieri

valent, multo potiori iure per iudicem etiā
 incompetentem administrabūtur, teste gloss.
 in §. serui vero, in ver. transitu, Institut. de libert.
 Nec tali casu testium examinatio iudiciariū
 ordinem præfert, sed instructionē potius,
 vt facti veritas perpendatur, & seculares ma-
 gistratus intelligant, quid in ea re agendum
 sit, vt in simili animaduertit Ant. de But. *cons.*
81. incip. quendam clericus, Archid. in c. frequēs,
distinc. 54. & pro primo dicto facit etiam op-
time text. in dict. cap. perpendimus, de sentent. ex
communic. vbi Comes quidam minime abso-
 lutione indigere declaratur, etiam si quidem
 sacerdotem acceptis armis seditionem faciē
 tem iussit sustigari, & qui postea etiam eius
 mandato traditus patibulo expirauit, eo
 quia talis sacerdos non propulsando, sed in-
 ferendo iniuriam prædicta commiserat, cui
 casui, & textui optime etiam conuenit consi-
 lium Curt. sen. 20. & aliorum Doctōrum Flo-
 rentinorum, qui responderunt t̄ optimo iu-
 re Franciscum Saluiatum Archiepiscopum 212
 Pisanum captum, repente ex Prætoris fene-
 stris vna cum alijs suspensum fuisse, eo quia
 contra reipublicam conspirādo omnia per-
 turbabat, & tumultuabat, & vt sedarentur, &
 ne coniurati, interfecto illorum Principe vl-
 terius sperarent, & ab incepto desisterent, ta-
 lem in dictum Archiepiscopum deliberatiō-
 nem vt rectissimam prædicti Doctōres com-
 probauerunt, non quia auctoritate laicali fa-
 ctam, sed quia ad suam, & reipublicę defen-
 sionem gestam demonstrarunt, pro quo facit
 etiam dictum Ias. in dict. l. de pupillo, §. præ-
 rea, ff. de nou. oper. nunc. vbi voluit, quod prop-
 ter imminens periculum potest recedi à re-
 gulis iuris etiam prohibitiui, nec potest iu-
 dicis incompetentia t̄ allegari, & malo im-
 minenti quoquo modo obuiandum esse di-
 xit Ancharan. *consil. 277. num. 10. & quod per*
 viam facti resisti possit, si mora interpellan-
 di, vel adeundi iudicem est allatura pericu-
 lum, & quod potest contemni statutum le-
 gis, & canonis, si in eius obseruantia mora
 afferat periculum, & adducit ad prædicta,
 quod scribit Valer. *lib. 3. cap. de fortitud. vbi*
 cum Tiberius Gracchus t̄ profusissimis lar-
 gitionibus fauore populi occupato, repub-
 licam oppressam teneret, conuocatis patri-
 bus conscriptis in ædem fidei à Consule Mu-
 tio Scæuola quidnam in tali tempestate fa-
 ciendum esset, deliberabant, cunctis censu-
 tibus, vt Consul armis reipublicam tueretur,
 Scæuola negauit, se quicquā vi esse acturum,
 tunc Scipio Nasica, quoniam inquit, Con-
 sul. dum iuris ordinem sequitur, illud agit, vt cum
 omnibus legibus Romanum Imperium corruat, ego
 memet priuatus voluntati vestrę ducem offero, ac
 deiu-

deinde laeuam aperte manum togæ circumdedit, sublataq; dextra proclamauit, *qui rem publicam saluam esse uolunt, me sequantur*, eaq; voce cunctatione ciuium honorum discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas meruerat pœnas, persoluere coegit, & isto exemplo Ancharran. dicit notandum, quod ubi quies patriæ infestari timetur, omisso iuris ordine ad arma recurritur, quibus delatis ruere imperium facile esset, uoluit etiam Theaur. *decif.* 110. ratione scandali euitandi, & ne partes deueniant ad arma, posse iudicem, & superiorem laicum mandare associari beneficiatum ad possessionem beneficij, omiſsa etiam citatione contra quoscuque interesse prætendentes, uel cum clausula, *nisi quis se opponat*, & ita fuisse iudicatum, & seruatum per Senatum Pedemontanum, Imol. *in decf.* 131. testatur fuisse iudicatum, & seruatum, Dominum secularem posse facere reductione beneficij uacantis ad manus suas, donec de beneficio à Summo Pontifice fuerit prouisum, ut scandala, & rixæ euitentur.

Bene uerum est, quod supra dicti uoluerunt talei animaduersionem per superiores laicos minime fieri posse in personas clericorum, sed solum in eorum bona, & temporalitates eis illos priuando, & à republica reijciendo, per gloss. & Ioan. Fabr. *in d. l. ad dictos, C. de Episcop. audient. & in l. 3. ff. de offi. præsid.* Bald. *in cap. si clericus, de pace tenen. & eius uolat. cap. quo iure, 80. distinct.* Oldrad. *consil.* 17. & *consil.* 63. Aufrer. *de potesta. secul.* 2. & 4. *reg.* & pro hoc *l. quicumque, C. de Episc. & cleric.* ubi Episcopus ab Episcopatu eiectus fuit, quod contra quietem publicam moliretur.

215 Sed † quidquid prædicti senserint, non obstantibus supracitatis, haud eorum opinio admittenda esset, nisi quacunque per seculares agi contigerit in clericos in actu ipso defensionis, & ita contra eos mera necessitate cogente fierent, ut supra in principio limitationis, tali enim casu prædicta, & maiora permittuntur, cum defensionis concessio non exceptuat personam priuate quomodo docunque offendente ad tradita *in l. ut uim, ff. de iust. & iure, & in d. c. si quis suadente, & in d. c. felicitis, & in d. c. cum non ab homine, & in c. si uero, el. 1. de senten. excommun. & in dict. cap. perpendimus*, & si priuatis id conceditur, multo magis, & Principibus, & Magistratibus licebit, & tali casu, nedum in bona, ut supra, & temporalia agi poterit per laicos se defendendo impune, sed etiam in personas contra quoscuque Ecclesiasticos, ut *in dict. cap. perpendimus, & in alijs supra allegatis, & iuxta*

tradita per Curt. sen. *d. conf.* 20. cum alijs ibi per eum.

Ceterum semota necessitate defensionis, & cessante, aut subito, aut irremediabili periculo, etiam contra clericos quacunque grauiam committentes debere iuris ordine seruari, & per suos iudices competentes procedi, ut in ipso crimine læsæ maiestatis, hoc determinant Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum, versic. conditionibus*, DD. *in d. cap. cum non ab homine*, Gig. *in tract. de crimine læsæ maiestatis lib. 1. in quæst. illa, quis de crimine læsæ maiestatis cognoscere potest, numer. 12. & plur. seq.* Clar. *in pract. crimin. §. læsæ maiestatis, versic. hinc inferitur, & in §. fin. quæst. 36. versic. nunquid clericus*; & hanc tutiorem, & communem sententiam testatur Farinac. *de inquisit. quæst. 8. num. 30. vers. sed his non obstantibus*, & ideo Felio. *in cap. 1. de constit. nu. 50. de mente Roman. in d. l. si uero, §. de uiro, fol. 12. ff. solut. matrim.* tenuit, quod etiam in quocunque casu inopinato, & periculoso, & terribili, si id fieri potest, semper debet adiri superior proprius, & consuli, ut facit textus *in l. Diuus, la. ultima, ibi, Imperatori rescribitur, ff. de fals.* Nec releuat, quod si licet priuato propriam iniuriam se defendendo, prosequi proprijs manibus, multo magis hoc licebit Principi etiã per iudicem incompetentem, per dictã gloss. *in d. §. serui, versic. transitu, Inst. de liberi.* quia potius potest retorqueri argumentum in contrarium, quod sicut ex intervallo, & cessante periculo, non licet priuato absque excommunicationis incurſu, manus in clericos iniicere per iura supra adducta, & præcipue per *d. cap. si uero, de sent. excommun.* ita nec idem per alium quemlibet iurisdictione in clericos carentem licebit; nam, ut dicebamus, & ut omnes indistincte fatentur, non auctoritas, quacunque illa sit in seculari, facit, quod possit animaduertere in clericos etiam ex quocunque delicto, sed solum propriæ defensionis necessitas, & periculi euasio, quæ cessante, cessant etiam omnia sub eo prætextu concessa, & defensio non potest considerari, dū non in continenti, sed ex intervallo agitur, quia tunc ad uindictam potius, quam ad defensionem fieri diceretur, iuxta considerata per Carer. *in sua pract. §. circa, nu. 110.* cum ibi late per eum. Bart. *in l. 1. col. fin. in versic. tertium moderamen, in fin. C. unde vi, Dec. in d. l. ut uim, num. 10. versic. secus tamen est*, Dom. Iosephus frater meus *de probatio. vol. 1. conclus. 490. nu. 13.*

Ideo restringendo omnia supra dicta ad casum meræ necessitatis, & subiti periculi euitandi, prout in principio limitationis: Ampliandi † eandem limitationem esse ueram, 216

etiam quando Ecclesiastici superiores ad suam iurisdictionem spectantia exercere non possent, & in his a delinquentibus contemnerentur, nam etiam in illos per iudicem secularem intelligi posset, & prouideri, & tali casu non in contemptum, aut laesionem, sed in adiutorium Ecclesiasticae iurisdictionis fieri praedicta dicerentur, iuxta tradita in *c. Princeps*, & *trib. seqq. 23. quest. 5.* vbi praecipue gloss. & in *c. adiutorium*, 10 *distinct.* & in *c. 1. de noui operis nuntiat.* & iudicem secularem etiam in rebus Ecclesiastici fori adiri posse, cum iudex Ecclesiasticus deesset, vel per iudicem Ecclesiasticum prouideri non posset, dixit gloss. in *can. filijs*, 16. *quest. 7.* & in *can. nec licuit*, 17. *distinct.* quod etiam fieri permittitur ipso iudice Ecclesiastico prouisionem,

217 † & remedium negligente, vt aperte probatur in *d. cap. filijs*, ibi, quod si talia Episcopus agere tentet, *Metropolitano eius hac insinuari procurant, si autem Metropolitanus talia gerat, Regis hac auribus intumare non differant*, & pro hoc facit, quod consulti Ancharan. *consil. 196. magnifica, & illustris, num. 7 & 8.* vbi determinauit, quod iudex laicus etiam ab Ecclesiastico praeventus in aliquo delicto, quod est mixti fori, potest tamen Ecclesiastico iudice per negligentiam, vel dolum non puniente, supplendo talem punire, rationibus ibi per eum, & quod negligente, & quod, renitente superiore Ecclesiastico, possit secularis iudex adiri, late comprobatur ex iure diuino Canonico, & ciuili, Rebuff. *respons. 135. per totum*, & facit in fortioribus, quod supra in alio proposito diximus, quod etiam propria auctoritate possunt laici contra clericos exequi, quando indebite, quod ad illos spectat, retinent, vt per Felin. in *dict. cap. Ecclesia Sanctae Mariae*, num. 77. & Angel. in *dict. cons. 102.* & hanc eandem opinionem sequutus fuit Menoch. *de retinen. posses. remed. 3. num. 354.* vbi amplius dixit, quod clerici ipsi possunt adire iudicem laicum, superioribus Ecclesiasticis illis iustitiam ministrare negligentibus circa eorum bona, eo quia in realibus potest iudex, & superior laicus supplere negligentiam iudicis Ecclesiastici, & reprehendit Abb. & Socin. tenentes contrarium, primo, in *cap. qualiter*, num. 7. *de iudic.* & secundo, in *cap. si quis clericus*, nu. 28. & *ca. sane*, num. 10. *de foro compet.* in quibus locis voluerunt, non posse per iudicem laicum suppleri negligentiam iudicis Ecclesiastici iustitiam non administrantis, & quod tex. in *d. c. filijs*, 16. q. 7. sit correctus, & suae opinionis, dicit etiam fuisse Couar. *pract. quest. cap. 35. num. 3. vers. secundo probatur*, & ante eum Nauar. in *cap. cum contingat pag. 152. vers. & qua-*

muis, de rescrip. & Afrer. in d. tract. de potestate secular. super Eccles. person. reg. 2. fallent. 30. & Benedict. in c. Raynutius, in verb. Adelasiam, n. 454. de testam.

Verum quia contra praedicta tenuerunt Abb. Socin. & alii, de quibus supra, & per Francisc. Marc. *decis. 1091 part. 1.* possent conciliari ex declaratione Decian. in *tract. crim. lib. 4. cap. 9. n. 87. & 108.* vbi tenens, & ipse, quod † iudex secularis possit supplere negligentiam, & defectum iudicis Ecclesiastici in administranda iustitia, hoc declarauit verum, quando probata negligentia, & defectu in superiore Ecclesiastico † per probationem coarctatam tanquam de negatiua tempore, & loco, & quod requisitus fuerit iudex, & quod in specie sic requisitus neglexerit, & quod poterat facere, & non fecit, non per hoc sola negligentia primi iudicis, † secularis iudex deberet, aut posset supplere, sed primo negligente deberet prius recurri ad alium superiorem, & tandem ad Papam, & data in omnibus negligentia, defectum secularis supplebit, non quidem auctoritative, cum nullam iurisdictionem habeat in Ecclesiasticos, sed quasi proprios subditos subleuans, & defendens a denegata iustitia, & a damno illis ex hoc iniuste illato, iuxta superius considerata, quae species defensionis, cum sit de iure naturae, non potest recusari, prout supra probatum fuit, etiam contra personas nedum contra bona, & iura quorumcunque Ecclesiasticorum, vt in *d. c. perpendimus, & c. si vero, de sent. excom. cum aliis, de quibus supra.*

XXIX. Amplia, † vt conclusio procedat etiam in his, quae sunt voluntariae iurisdictionis, vt in legitimando; nam nec ea poterunt exerceri a laico erga clericum etiam in minoribus constitutum, quia etiam illa, quae sunt voluntariae iurisdictionis, debent fieri coram iudice competenti, ita late Dec. *cons. 150. per totum*, Ancharan. *cons. 320.* Alexan. *consil. 67. numer. 8. versicul. non etiam potest lib. 1.*

Primo, † limita generaliter conclusionem quoad leges ciuiles generales, seu ius commune, quod seruandum est etiam quoad clericos, & personas Ecclesiasticas, & eorum bona, & in causis ipsorum, *c. 1. de noui operis nuntiat.* & ibi per gloss. & apertius in *c. inter alia, de immunit. Eccles. ibi, iuxta sacrorum Canonum statuta, & traditiones legum ciuilium*, & hanc vetiorem, & regularem sententiam dicit Capr. in *d. conclus. 15. n. 4. & concl. 16. n. 3.* etiam si non deficerent Canon. nam vna cum eis poterunt allegari leges, vt ibi per eum, & Dec. in *d. c. Ecclesia*, nu. 104. vbi etiam Abb. & patet in omnibus legibus, quae de contractibus

bus loquuntur, nam omnes, quæ Canonibus non contradicunt, vt infra dicitur, seruari debent, vt dixit Dec. vbi supra, & ibidem Abb. & Ancharan. in d. cap. 1. vers. circa illam tamen dictionem, eadem ut. de constitut. Abb. in d. cap. 1. de noui operis nuntiat. & in cap. dilecti, & in cap. innotuit, de arbitr. & in cap. 1. de iurament. calum. Butr. in d. cap. Ecclesia, ol. 3. vers. dic si quaritur, facit cap. si in adiutorium, 10. distinct. Decian. respons. 43. num. 9. lib. 1. & facit text. in cap. fin. 16. quest. 3. ibi, veneranda Romana leges diuinitus per ora Principum promulgata, & tex. in cap. super specula. de priuileg. vbi dicitur, sancta Ecclesia legum secularium non respuit famulatum, & hinc est, quod Romani Pontifices in decidendis causis, & in negotijs Ecclesiarum, & clericorū sapissime fundant suas decisiones in dictis legum, vt patet in cap. ex antiquis, 54. distinct. in cap. cum accusatores, & cap. cuius agendo, 3. quest. 8. c. legibus, c. cum deuotissima, 12. q. 2. cap. 2. de alien. iudic. mut. caus. fact. in d. cap. innotuit, & cap. dilecti, de arbitr. cap. nouit, de iudic. cap. 1. de iurament. calum. cap. 1. de confess. cap. ad vltimum, & cap. pastoralis, de caus. poss. cap. in causis, cap. cum a nobis, de testamen. cap. venientes, de iureiurand. cap. 1. de re iudic. cum similib. Vnde B. Thom. in 2. 2. q. 16. quem sequitur Summa Pisan. in verb. l. x. §. vtrum leges humanæ, dixit, quod leges humanæ, si iustæ sunt, habent vim obligationis in foro conscientiæ à lege æternæ, à qua deriuantur, secundum illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum conductores iusta decernunt.

223 Sublimita, t vt non procedat, quando leges siue ius commune contradiceret canonibus; nam tunc lex ipsa seruanda erit in foro ciuili, non in foro canonico, in quo seruari debent canones, vt in d. cap. 1. de noui operis nuntiat. vbi DD. in cap. omnes, de test. & ita limitat Capr. in dictis conclus. 15. & 16. sub nu. 3. & 4. & sublimitationem sequitur Dec. in d. cap. Ecclesia, nu. 104. & 110. vbi etiam Abb. & Anton. de Butr. facit cap. non sine, de arbitr. Bart. in d. l. priuilegia, C. de sacrosanct. Eccles. Abb. in cap. clerici, de iudic. & in d. cap. 1. de noui oper. nuntiat. & hanc communem opinionem testatur Felin. in dict. cap. Ecclesia, num. 43.

224 Intellige sublimitationem, t vt non procedat, quando ageretur de foro seculari, existente tamen de temporali iurisdictione Ecclesiæ; nã in eo seruabuntur canones, nõ attẽtis legibus ciuilibus cõtrarijs, ita Capr. d. cõclus. 15. sub nu. 5. & d. conclus. 16. sub nu. 4. per tex. in cap. si duobus, de appel. & c. quod clericis, de for. compet. & late Felin. in dict. cap. Ecclesia sancta Maria, num. 43. & nos alibi.

Secundo sublimita, t quãdo lex esset præ iudicialis Ecclesiæ, vt est, quando simpliciter infertur onus, & præiudicium sine causa, quia tunc non valet, Can. dignam, 3. quasi. 8. Ioan. Andr. post Hostiens. in cap. fin. de solut. Capr. vbi supra, num. 7. Dec. in dict. cap. Ecclesia, num. 184.

225 Tercio sublimita, t quando lex ipsa dispo- 226 neret, statuendo, vel præsumendo expresse super re spirituali, vel Ecclesiastica persona, nam vt supra diximus, tunc non valet ex defectu potestatis, cum disponat super materia nõ subiecta, nec videtur Papa probare eam, imo potius improbare, cum alias denotaretur superioritas in Imperatore, ita dixit Capr. vbi supra, num. 11. subdens, quod ideo talis lex in foro Ecclesiastico non erit de honestate seruanda, cum sit res mali exempli, cum ex hoc Imperator, qui debet obedire Ecclesiæ, vsurparet eius iurisdictionem, pro quo allegat, quod habetur in can. singula, 88. dist. & quod not. per Innocen. & Ioan. Andr. in cap. 1. de rebus Eccles. non alienan. in 6. & per Federic. de Sen. cons. 35. & consil. 100. apparet quãdam lex. Abb. & Dec. in d. cap. Ecclesia, num. 88. cum plur. seq. vbi Felin. nu. 66. & prius nu. 40. vers. recipit, vbi dicit, quod licet tales leges non essent in damnum Ecclesiarum, nec repugnarent canoni, tamen non sunt etiam de honestate seruandæ, propter argumẽtum superioritatis, quod denotaret obsequantia illarum legum, & ideo Innocen. in d. cap. 1. de rebus Eccles. non alienan. in 6. dicit, quod solemnitas inducta per Imperatorem in alienatione rei Ecclesiasticæ, de qua in authent. hoc ius, C. de sacros. Eccles. non valet, nec est seruanda, quia non potuit disponere super hac solemnitate, ponendo falcem in alienam messem, quod dictum sequitur etiam Abb. in c. inter alia, de immunit. Eccles. & Felin. vbi supra, num. 40. & nos etiam supra.

Amplia sublimitationem, t vt procedat, 227 & sit vera, etiam si tales leges essent incorporatæ in decretis, quia nisi aliqui canones faciant de ipsis mentionem, non dicuntur canonizatæ ex eo solo, quod Grat. eas inferuerit, ita Felin. vbi supra, num. 40. per gloss. in d. cap. 1. de rebus Eccles. non alienan. lib. 6. in verb. tractatus.

228 Sublimita sublimitationem, t vt vera sit, quando lex principaliter dispo- 228 neret circa actum spiritualem, & Ecclesiasticum, secus si super actu temporali, cui est annexus spiritualis, & Ecclesiasticus, ita Abb. in d. cap. Ecclesia, num. 18. in lectura, qui dicit ita debere intelligi, Bart. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. dum dixit valere statutum laicorum, si in certo casu præsumit contractum simulatum,

licet sit appositum iuramentum in contractu, secus autem si statutum irritaret iuramentum principaliter non præsumendo simulationem contractus, vel aliam contractus annullationem, idem voluit Dec. in d. cap. Ecclesia, num. 145. vbi Felin. num. 65. *versu. hanc declarationem*, Capr. vbi supra, num. 16 Rimin. conf. 12. Alexan. consil. 196. uu. 4. lib. 6. & consil. 151. lib. 7.

229 Sublimita, † & intellige limitationem, vt quotiescunque, & in quibuscunque casibus dicitur, quod leges civiles habent locum, etiam quoad Ecclesias, & personas Ecclesiasticas, intelligitur non virtute propria, & ex ea auctoritate conditorum illarum, sed ex tacita approbatione iuris Canonici, & Summorum Pontificum, qui in illis casibus, & alijs, in quibus similes leges ab eis approbatae expresse fuerunt, & in illis ipsis approbatae censentur, & præsumantur, adiuncta longa patientia, ita communiter DD. & præcipue Dec. in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 187. & licet Abb. in eodem loco requirat, quod debeat interuenire specialis, & expressa approbatio Summi Pontificis ad effectum, vt in aliquibus casibus leges Imperatorum locum habeant quoad Ecclesiasticas personas, tamen ne vniuersalis machina huius materie destruat, quoties lex est favorabilis, & canonibus non contradicat ex generali Ecclesiæ patientia, & approbatione comprobata, satis esse dicitur ex sententia Dec. & aliorum vbi supra, ad quos accedit Luc. de Pen. in l. fin. col. 6. C. de incol. lib. 10. per tex. in cap. nemo, 16. q. 3. quæ approbatio tunc etiam magis inesse dicitur, si aliquando Principes seculares ita requirentibus, & instantibus superioribus Ecclesiasticis in adiutorium Ecclesiæ, aut Ecclesiasticorum aliquod etiam expresse de Ecclesia mentionem facientes stauerunt, & tunc tantum abest, quod improbatum dici queat, quod potius summe laudandum sit tanquam in obsequium, & suffragium Ecclesiæ factum, iuxta cap. quoniam, 10. dist. in d. c. 1. de nou. oper. nunti. & in c. 1. de rer. permut. cū ibi not. & alijs, de quibus supra.

230 Secundo limita conclusionem, vt non procedat, quotiescunq; per Summum Pontificem fuisset per gratiam, † & ex aliqua iusta causa concessum alicui Regi, aut reipub. vt posset etiam contra clericos sua ordinamenta exequi in aliquibus, nam licet, vt supra dicebamus in alio loco, priuilegium exemptionis clericorum sit de iure diuino, ita vt nec per Papam possit in vniuersam tolli, poterit tamē in specie in aliquibus casibus, ita rationabili, & iusta aliqua causa iuadete illi per Pontificem derogari, & declarari in illis non habere locum.

cū, vt per cōmuniter scribentes in d. c. decernimus, de iudic. Archid. & alij in c. sunt quidam, 25. q. 1. Felyn. in c. 2. n. 3. & d. de maior. & obedie. Steph. Aufr. in repet. c. 1. de offi. ord. q. 4. num. 6. Card. in c. perpendimus n. 6. in fin. de sent. excom. & facit, quod † sicut Papa poterit delegare causas etiā spirituales aliquibus laicis, vt in c. verū, 22. dist. vbi Papa cōmissit duobus Ducibus causā clericorum simoniacorum cū alijs, de quibus in c. nos, & si cōpetentem, 2. q. 7. & in c. illud, 10. q. 3. ita quoq; poterit priuilegium cōcedere, vt pro quibusdā casibus clericis sub sint iudici laico, & tunc iudex laicus nō exercebit iurisdictionē propria virtute, sed tanquā iudex datus, & deputatus à Papa, in quo casu per consequens non poterit cōsiderari læsio immunitatis Ecclesiasticæ, vt bene notauit Decia. d. suo tract. cri. lib. 4. c. 9. n. 66. iuris, & auctoritatibus ibi per eū, qui etiā nu. 67. ibidē, subiungit, quod si nō constaret expresse de tali priuilegio, sufficeret possessio tanti tēporis, † de cuius initio memoria nō extaret cū allegatione ipsius priuilegii, quia per tantum tempus priuilegium præsumitur extitisse de mēte Alex. consil. 6. vol. 1. Dec. cōf. 85. col. 2. & seq. Aufr. d. c. 1. de offi. ord. in 1. reg. in 12. fall. & dub. seq. late Chassa. in cōsu. Burg. char. 49. num. 48. in tit. se alcun comet simple laico in.

Tertio limita conclusionem, † vt non habeat locum in clericis ratione alicuius officii, vel administrationis laicalis ab eis assumptæ, in quibus subiacebant potestati, & ordinibus laicorum, vt est de iure tex. expref. in c. Sacerdotibus ne cler. vel monach. & tenuit Aufr. d. c. 1. de offi. ord. in 1. reg. 16. fall. & 17. n. 24. & 25. & arg. not. in l. miles in prin. ff. de re iud. & per Ias. in l. fin. §. fin. in 5. not. C. de iur. delib. & Decian. d. suo tract. crim. in lib. 4. c. 9. n. 143. qui tamen restringit, vt id sit verū in civilibus, & quoad civilia, non autē quoad criminalia, & facit pro limitatione, quod habetur in add. ad Capel. Tolos. q. 168. vbi notatur, quod clericus effectus depositarius, potest ratione officii inter laicos cogi executiue per iudicē secularē ad restitutionē depositi, allegat Bald. in l. accepta, col. 2. C. de vsur. vbi tamen declarat, quod secus esset, si non executiue, sed per modum iudicij cognosceret iudex de deposito.

Quarto limita conclusionem, quando statutum disponderet circa ordinem iudicii, vel preparatoria iudiciorum, † non autem quoad decisoria, nam tunc seruari debet tale statutum generaliter loquēs, quoad processum fiendum in foro seculari, etiam si sit causa Ecclesiarum, & clericorum, prout hanc cōmunem regulā dixit Dec. in d. c. Ecclesia, nu. 146.

nempe quod in his, quæ spectant ad litis ordinationem attenditur statutum, vel consuetudo, vbi causa agitur indistincte, nam cum iudicium nascatur, vbi agitur, legibus, & statutis illius loci subiicitur, vt not. Cuman. *cons.* 139. P. *laicus*, col. 2. & Abb & cæteri scribentes in d. *cap. Ecclesia*, Bart. in l. 3. §. *fin. de testibus*, & in l. 1. col. 6. *versic. sexto quero*, C. de *summa Trinit.* & tali casu clerici non dicuntur ligari statuto laicorum, sed arctari ad obseruantiam iudiciorum, quæ subeunt, permittente iure Canonico, vt per regulam, quod actor sequitur forum rei, c. *cum sit generale, de foro compet.* & ideo clericus litigans in foro seculari arctabitur ex tempore præfixo instantiæ à statutis laicorum, vt per Abb. in d. c. *Ecclesia*, & Butr. in d. c. *quod clericus*, col. 8. vbi etiam Imol. col. 1. Dec. in d. *cap. Ecclesia*, nu. 43. & 49. vbi etiam Felin. nu. 81. *vers. tertius casus est*, ea ratione, quia lex Canonica consentiens, quod ibi causa agitur, censetur etiam velle, quod agitur secundum modum illius iudicij, ita gloss. in d. *cap. quod clericis, de foro compet.* & in *Clemen. 2. in vers. vsuris, de iudi.* & Lap. *alleg.* 81. *incip. non valuit*, dixit, quod clericus litigans in iudicio seculari arctatur statuto disponente super exhibitione mandati, & hanc limitationem communem testatur Rochus de Curte in d. *tract. de statut. sect. 8. q. 11. num. 66.* vbi late eandem etiam sententiam tenuit Cephal. *cons.* 654. n. 32. *lib. 5.*

235 Quinto limita, vt ꝑ procedat conclusio, quando tempore statuti quis clericus, vel res de foro Ecclesiastico reperitur, secus si laicus sit, vel de foro seculari tempore statuti, quia tunc à statuto vinculum iniicitur, à quo postea non eximitur per clericatum superuenientem, ita Abb. in d. c. *Ecclesia sanctæ Mariæ*, nu. 25. in *lect.* & nu. 36. in *repetit.* vbi ideo infert ad quæstionem, quam disputauit Ioan. Andr. in *reg. fin. col. 1. de reg. iur. in 6. in fin.* de statuto, quod primogenitus præferatur, nam si secundo genitus tempore statuti laicus reperitur, ligatur à statuto, & excluditur, quamuis postea clericus efficiatur, quod tenuit etiam ibidem Butr. & Imol. quos refert, & sequitur Capr. vbi supra, nu. 47. *cum seq.* qui dicit, quod ita potuit intelligi *cap. statutum, de restitut. in integrum*, & *cap. cum venissent, de eo, qui mitt. in possess.* & per hoc Abb. in d. *cap. Ecclesia*, dixit, quod si statutum disponeret, quod stantibus masculis, foemina non succedat, ligabitur ex eo filia quantumcunque postea intret monasterium, secus si tempore dicti statuti fuisset monialis, vt etiam voluit Lap. *allegat.* 101. sed de hoc dicto vide supra in illatione quinta, Abb. in d.

cap. quod clericis, de foro compet. Paul. Castren. *cons.* 25. *primam dubium*, col. 6. Salyc. in d. *auth. cassâ*, col. *fin. versic. ex his deciditur*, C. de *sacroj. Eccles.* vbi inquit, quod ita vidit terminari in personam Episcopi Imolensis, Roman. in l. *stipulatio hoc modo concerta*, ff. de *verb. oblig.* Anchar. *cons.* 434. *postquam ista Domini*. & in d. *cap. 1. de constit. versu pro hoc quaestio disputata, decis. Tholosan.* 144. Bald. *cons.* 300. *lib. 3.* Abb. in *consil.* 111. Aret. in d. *cap. quod clericus*, qui dicit communem in *fin.* licet arguat in contrarium, & ita in practica seruari testatur Roch. de Curte. vbi supra, nu. 81. & hanc sententiam defendit à contrarijs, Felin. in d. *cap. Ecclesia*, nu. 111. & facit, quod voluit, Bald. in l. *officiales*, C. de *Episcop. & Clericis* dum dixit, quod superuenientia clericatus non impedit causam prius inchoatam coram seculari iudice, vide Couar. *pract. quæst. cap. 1.* & Alexand. *consil.* 211. *num. 4. lib. 2.* & pro hoc facit etiã, quia alias de facili fraus posset fieri, quia secundo genitus clericus efficeretur, ne statuti dispositione grauaretur, prout considerauit Io. Andr. in d. *reg. sine culpa*, in *fin.* & illum sequitur Ant. de Butr. in d. *cap. quod clericis*, & Martin. Laudens. in *tract. de primogen.* col. 8.

Primo sublimita, ꝑ vt procedat limitatio de vinculo iniecto ante clericatum in casibus, qui habent principium, & fundamentum ante clericatum, sicuti in exemplo de secundo genito, & de moniali foemina, quæ excluditur, secus est in alijs casibus, qui essentiam, & principium recipiunt post clericatum, in quibus non potest dici vinculum iniectum ante clericatum, exemplum in quæstione, quam disputauit Calder. *incip. statuto ciuitatis canetur*, col. *fin.* vbi concludit, quod dictante statuto, quod solutio debiti per testes probari non possit, si laicus post solutum debitum clericus efficiatur, poterit solutionem probare testibus, quia probatio fit post clericatum, & respectu probationis non potest dici, quod vinculum iniiciatur ante clericatum, quia probationes habent suum principium, quando quis necessitatur, vel euenit casus, quod fiant ante iudicem, & ita declaratur dictum Ioan. Andr. in *cap. sine culpa*, prout notauit Anchar. in *cap. ca*, col. *fin. de reg. iur. in 6.* quem sequitur Dec. in d. *cap. Ecclesia*, n. 204. vbi etiam Felin. nu. 101. *vers. sed pro declaratione*, qui dicit, quod ista est necessaria, & bona declaratio, alias vero multa absurda sequeretur, quia cum nemo nascatur clericus, & communiter statuta iam facta sint tempore, quo quis nascitur, viderentur semper iniectisse vinculum ante clericatum, quod non est dicendum, & ꝑ pro declaratione, &

modo cognoscendi vinculi iniecti ante clericatum, vel post, vide semper Ant. de Butr. *in disput. quæ incip. stante statuto municipalis, in solut. 2. dub. & Calder. in d. disput. incip. statuto ciuitatis cauetur.*

238 Secundo sublimita, † vt vera sit limitatio, dummodo effectus clericus posset etiam post clericatum sine peccato seruare statutum, prout poterat facere ante, alias secus, ita Io. Andr. *in cap. fin. de except. lib. 6.* quem refert, & sequitur Capr. *d. conclus. 15. nu. 52.*

239 Tertio sublimita, † vt non procedat limitatio in eo, qui etiam si tempore statuti non erat vere clericus, tamen constat, quod tunc iam emisserat votum religionis, nam etiam si post statutum adimpleret votum, & sic efficeretur postea vere clericus, tamen de eo, vt de vere clerico iudicaretur etiam tempore statuti, & ante statutum, ita Bald. *in l. 1. in fin. C. an seruus ex suo facto*, vbi dicit, hoc fixum menti esse tenendum, & illum sequitur etiam Iaf. *in l. cum quedam puella, num. 11. ff. de iurisdic. omn. iud.* vbi etiam asserit, quod statat iuramento asserentis votum emisisse ante statutum, cum sit de illis, quæ consistunt in animo, quod etiam licet in alio proposito approbavit Nauar. *consil. 25. num. 7. & 10. de voti redempt.* Quod tamen vltimum dictum de stando asseritioni votum asserentis, nõ ita facile admittere, cum non semper etiã, quæ in animo consistunt, probantur iuramento solo, sed secundum coniecturas, & alia, quæ vel suadent asseritionem, vel reprobant, vt dixit Marsil. *consil. 7. num. 7. & consil. 9. nu. 36.* ideo hoc relinquere iudicis arbitrio, habita personæ, & facti ratione.

240 Sexto limita, † quando statutum respiceret ea, quæ sunt ad communem utilitatem clericorum, & laicorum; nam clerici ex eis ligarentur, vt probatur *in cap. 2. & d. cap. non minus, & cap. aduersus, de immunit. Eccles. & c. clericus, & cap. 1. eodem tit. in 6. & cap. vlt. de vii. & honest. cleri.* & hanc dicit communem sententiam Canonistarum, Decian. *resp. 14. num. 12. lib. 1.* ponens exemplum in refectione pontium, & viarum, & in custodia ciuitatis, tempore belli, & aliis pluribus exemplis, de quibus per eum, & prædicta approbavit etiam Nat. *consil. 280. nu. 6.* qui exemplificat in expensis ad euadendum rapinas, incendia, captiuitates, & alia mala ex aduentu alicuius hostilis societatis contra ciuitatem, & redimunt se ciues pecunia, non valentes aliter se defendere, & ibi cumulat alios, & idẽ tenuit Anch. *in d. c. non minus*, vbi dicit, posse dari generale doctrinã, quod vbiq; tractatur de comuni utilitate clericorum, & laicorum mixtum, clerici tenentur se contribuere vna cum

laicis, vt dicit se habuisse de facto, & fuisse consultum, quod ad aggeres, qui sunt circa mare, vel flumen propter periculum, seu timore inundationis possessionum, tenentur clerici se contribuere pro suis possessionibus, sicut laici propter comune periculum, & Salyc. *in d. auct. cassa, C. de sacros. Eccles.* dicit, quod statuta Notarii de Faglo, quæ sunt edita Bononia circa stratas, cloacas, & immunditias, ex dicta ratione ligant Ecclesiam, & clericos, & idẽ voluit Archid. *in c. generaliter, §. ad insiru. alias est c. ad instruct. 16. q. 1. & ideo collecta in c. aduersus, de imm. Eccl. in fin.* dixit, quod si utilitas comunis est laicis, & clericis, tenerentur clerici contribuere per illum tex. à contrario sensu, & facit, quod dixit Speculat. *in tit. de i. sibus, §. nunc dicendum, in prin. vers. ne pone, quod si vicinia habet puteum comunem qui egcat purificatione, vel refectione, contribuere debent etiam clerici, & Ecclesia ad expensas*, hinc rescriptis Gregor. IX. *in cap. peruenit, de immunit. Eccles.* clericos teneri excubias facere pro custodia, & defensione ciuitatis, ex quo comunem laicorum, & etiã clericorum utilitatem respicit, & Anchar. *in d. c. non minus, n. 8. vers. item clerici*, notauit, clericos pro bono pacis, & quietis, quæ laici tenentur tueri, & defendere Ecclesiam, posse compelli prestare tributum per *c. tributum, q. 8.* & idem Anch. *in consil. 96.* respondet, clericos teneri conferre pro impensa facta ad euitandum, ne ciuitas & territorium ab hostibus deualteretur, comburetur, & prædaretur, ea ratione, quia tam clerici in eorum bonis, & possessionibus, quam laici in suis euitarunt ex eo dispendia, & ideo æquitati, & iuri conuenit, vt impensæ onus sentiant, sicut senserunt commodum, iuxta *l. secundum naturam, ff. de regul. iuris, & cap. qui sentit, eodem titulo, in 6.* & idem sentit Bart. *in l. nullus peritus, C. de curs. publi. lib. 12* quem referendo etiam sequitur Decian. *resp. 14. numer. 20. lib. 1.* vbi etiam subiungit, quod ideo nauis Ecclesie, & Clericorum non excusatur ab onere portandi res, vel personas, ita communi reipublice necessitate suadente, & Luc. de Pen. *in l. vltim. in fine, C. de exactio. tribut. lib. 10.* dicit, Clericos teneri contribuere pro impensis excavationis fluminum, & reparationis pontium, & fossarum ciuitatis, cum ex conseruatione talium æque consulatur clericis, & eorum bonis, sicut laicis, quod approbavit etiam Guid. Pap. *quæst. 7. & quæst. 78.* & Bart. ac Platea *in l. 1. C. vt nemini liceat, in emptio. specier. lib. 10.* voluerunt, quod clerici subiacent moderationi pretij frumenti factæ à Principe seculari tempore penurie, & hoc idem late comprobat Vinc. Franc. *in decis. 9.* ibique

ibique ita decisum fuisse testatur, quod & à Theologis est receptum, vt per Soto in 4. sentent. dist. 25. quæst. 2. art. 2. colu. 4. versic. quarta conclusio, vbi dixit, personas Ecclesiasticas, neque iure diuino, neque iure humano adeo esse à legibus exemptas ciuilibus, quin non obstante clericatu, remaneant ciues reipublicæ, & eius membra, & propterea teneri clericos, quatenus leges Principum spectant ad pacem, & tranquillitatem, & commune bonum reipublicæ, eis parere, & subdit, quod si Rex pretia frumenti, vel hordei, vel quarumcunque rerum lege moderetur, clerici carius vendentes mortaliter peccant, & delinquit, & ad restitutionem, sicut laici, tenentur, prout hoc idem sensit Nauar. in Manuali, cap. 23. nu. 88. cum alijs ibi per eum, & hanc partem nouissime late tuetur excellentissimus dominus meus Petrus Caballus post hæc scripta visus in suis centur. criminal. resol. cas. 9. centur. 1. ibique ita fuisse obseruatum in plerisque Italiae partibus de anno 1590. quo tempore vbiq; maxima vigeat penuria frumenti, & frugum omnium, testatur iuribus, & auctoritatibus ibi per eum, & Ifern. ac Afflict. in d. §. illicitas num. 9. dixerunt, quod clerici ligantur statuto, siue edito emanato ob salubritatem aeris, ex quo, & id eisdem commodo sicut laicis est, idem voluit Rip. in tract. de pest. par. 1. num. 456. & seq. vbi subit generaliter, quod vbiq; vartitur æqualiter vtilitas clericorum, & laicorum, quod & clerici tenentur ad omnes expensas pro rata conferre, & quod licet Abb. in d. cap. non minus, & in cons. 3. teneat contrarium, & quidem multis, & vrgentibus auctoritatibus, & rationibus, tamen contra eum est communis opinio, prout etiam eandem communem affirmat idem Rip. cons. 20. incip. ciues, & incolæ, per tot. lib. 2. respons. & ex hoc Decian. d. cons. 14. per totum. Respondit etiam clericos teneri circa expensas, & stipendia docetium in publico gymnasio, quia est causa continens in se communem vtilitatem, tam clericorum, quam laicorum, & clericos teneri ad solutionem impositionis, seu collectæ pro pace obtinenda cum inimicis, voluit Andr. Sicul. consil. 1. col. 4. vol. 3. qui col. 5 dicit, se idem consuluisse Matinæ, & obtinuisse, & ibi responderet ad alleg. per Abb. in d. cons. 3. & in d. cap. non minus, idem tenuerunt Card. Hostiens. & Zabarel. Butr. Anchar. & Ioan. Andr. in d. cap. 2. & in d. cap. non minus, de immunitate Eccles. & in cap. 1. eod. tit. num. 6. vbi etiam Philipp. Franc. & hanc communem testatur, & illam defendit Rip. Riminal. cons. 2. per totum, lib. 1. ibique de facto seruari affirmat.

Si tamen hanc communem contra Abb. pie & docte allegantem in d. cap. non minus, & d. consil. 3. supradictis, sequi malueris, illam tamen intellige, vt clerici non iudicio, & auctoritate laicorum, sed suorum superiorum Ecclesiasticorum in predictis grauati, taxari, & altringi debeant iuxta superius allegata in 28. ampliacione, & secundum expresse disposita in dict. cap. non minus, & in dict. cap. aduersus, de immunitate Eccles. alias laici contrariam tentantes excommunicationi se noveriat subiaccere, prout & hoc idem concessit Riminal. dict. cons. 2. num. 26. lib. 1. vbi omnibus, & præcipue Abb. in d. consil. 3. tenenti contra communem respondet, & hoc idem firmavit Natt. cons. 280. num. 6. & nouissime hoc comprobatur, & tenet dominus Caballus, vbi supra, num. 10. & seqq.

Et his stantibus, & alijs, de quibus supra, præcipue in dicta 28. ampliacione, redditur mihi admodum dubitabilis opinio, Couarr. pract. quæst. cap. 33. ad finem, & variarum resolut. cap. 20. ad finem, ac Clar. in practica criminali, §. finali, quæ 36. versic. vltimus quæro num. quid, & quam nouissime sequitur ipse dominus Caball. in dict. casu 9. dum voluerunt, quod familia secularis possit nulla præcedente licentia iudicis Ecclesiastici, sed propria auctoritate, & ex se ipsa capere clericos, & illos armis spoliare de facto absque timore excommunicationis, aut restitutionis armorum prohibitorum per legem laicalem; nam aut volumus beroarios talia exequi ex mandato superioris Ecclesiastici, & supradicti Doctores præsupponunt nullum mandatum adesse, aut volumus exequi ex mandato superioris laici, aut virtute edicti laicalis, & in eis deficit auctoritas imperandi contra clericos, & vt dicebamus, alias si adeo est exempta persona clericorum ab auctoritate, & potestate laicali, vt neque etiam in his, quæ publicam, & communem vtilitatem respiciunt, vt est consulere salubritati aeris, inuasioni inimicorum, ac rapinis, & viarum, pontium, & aggerum restaurationi prouidere, & alijs permultis, de quibus supra in 27. ampliacione, & 28. quod per laicos superiores alias congruenter procedentes aliquid ex seipsis contra clericos attentare, aut exequi posse negauimus, non est vnde possit dici, beroarijs insolenter, & temerarijs, vt plurimum se gerentibus hoc permissum facere, ita vt possint manus in clericos iniicere, & de facto, & ex libera eorum auctoritate eos capere, & publice spoliare armis in maximum dedecus, & opprobrium sacerdotij, & Ecclesiasticæ dignitatis; nec facit meo iudicio, quod cum edicta laicorum prohibitoria delationis

armorum respiciant vtilitatem publicam, & quietem totius populi, tenentur clerici eis parere, quia, vt supra vidimus, præcipue in 27. & 28. ampliacione, non sufficit quæcunque causa honesta, iusta & laudabilis in constitutione, vt comprehendat clericos, & ex ea astringantur, sed requiritur in statuente auctoritas imperandi etiam clericis, quam nullam habent laici, vltra quod etiam si daremus huiusmodi edicta tanquam honesta & laudabilia clericos ligare, nihilominus, vt etiam supra late fait probatum, non possunt clerici contrauenientes per laicos occasione prædicta ex eorum propria auctoritate in aliquo molestari, exequantari, aut grauari, sed debent in omnib. per orum superiores Ecclesiasticos, aut de eorum licentia coerceri, & licet subiungat Couar. ac alij in locis supra citatis, quod cum iudex, & superior Ecclesiasticus non habeat, vt plurimum familiam armatam, quæ possit noctu clericos armatos incedentes capere, & arresciare, vnde cessante metu familiarum secularis libere vagarentur perturbando quietem ciuitatis, quod non est permittendum, tamẽ cum facilis possit adesse prouisio contra prædicta, non erit ex hoc concedendum in læsionem immunitatis, & exemptionis Ecclesiasticorum à secularibus, quod possint clerici à beroarijs superioris laicalis Sbiratari & spoliari, sed (vt apud nos seruatur) & apud reuerendissimum dominum nostrum Episcopum, qui familiam armatam in numero sufficientem tenere non solet, poterit vel per Ecclesiasticum superiorem fieri pariter prohibitio pœnalis circa delationem armorum, vel per ipsum mandari, quod etiam clerici abstinẽant ab huiusmodi delatione prohibita à laicis superioribus, sub pœnis in eorum edictis contentis, & non existentibus ministris ipsius iudicis Ecclesiastici, concedetur licẽtia in scriptis beroarijs iudicis secularis, vt etiam clericos contrauenientes capiant, & incarceret ad instantiam ipsius superioris Ecclesiastici, vt inde debitis pœnis afficiantur, & sic ex his salua libertate, & exemptione Ecclesiastica remanebit prouisum secundum mentem Principum secularium quieti ciuitatum, & locorum, & cessabit absurdum, quoad vagationem impune, & libere clericorum cum armis per loca, & si aliquando reperirentur superiores Ecclesiastici, quod tamen nec præsumendum, nec credendum est, qui aut recusarent, aut negligenter prouiderent contra suos clericos in prædictis, ita vt generaretur aliquod incoueniens, aut scandalum in ciuitate, iam in hac eadem conclusionem supra diximus, quid in hoc casu agendum sit, & agi possit per su-

periores laicos in remedium, & pro quiete subditorum, & locorum, & quia hæc omnia fauent libertati Ecclesiasticæ, nec repugnant menti Principum secularium circa quietem populorum, & locorum, salua pace tantorum virorum supra contrarium tenentium, his potius eueniente casu adhererem, quam contrariæ opinioni, præcipue etiam quia, quod delatio armorum sit prohibita etiam de iure canonico, vt argumentantur supradicti Doctores, non infert, quod ideo superiores laici, aut illorum executores possunt ex se ipsis, & inconsulto superiore Ecclesiastico, contra clericos irruere, & exequi, prohibentur enim etiam ex eodem iure, prout etiam de iure ciuili multa alia delicta, & malefacta, vt est notorium, & tamen in illis Ecclesiastici à laicis minime iudicantur, & coercentur.

Secundo intellige, vt ad prædicta clerici astringi possint, si propter necessitatem, non autem ad decus vrbis solum fierent, ita Rebuff. de sentent. prouisio. artic. 3. gloss. 6. num. 4. & 6. vbi ita pluries iudicatum fuisse testatur.

Tertio intellige, quod ad effectum, vt clerici ad prædictas expensas, & reparaciones teneantur, requiritur, quod Ecclesia res ibi temporales possideat, alias clerici & Ecclesiæ ad talia non poterant condemnari, ita idem Rebuff. vbi supra numer. 7. de mente Guiliel. Bened. in c. Raynutius, in verb. & uxorem, num. 1030. de testam.

Septimo limita conclusionem, vt non procedat ratiõ feudi, cuius respectu clericus efficitur de foro iudicis laici, & per consequens illius statuti ligatur, prout hanc veriorẽ opinionem testatur Scap. in tractat. de iur. non script. lib. 1. cap. 6. & illam in practica seruandum affirmat, iuribus ibi per eum, idem voluit Roch. de Curt. in dict. tract. de statut. dist. sectio. 8. qu. 11. num. 86. de mente Abb. Anton. de Butr. & Hostiens. in dict. cap. qued. clericis, de for. comp.

Octauo limita, vt non procedat conclusio, quando statuta laicorum essent confirmata à summo Pontifice, quia tunc omnis potestatis defectus, ac impotentia cessat, & comprehendet clericos ex eo, quod propter confirmationem Pontificalia effecta sunt, quia omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impartimur, inquit text. in l. 1. §. merito, C. de vet. iur. enucl. & ideo pulchre dixit Bald. in leg. ex placito, C. de rerum permut. quod si Papa confirmat statuta Spoletina forma specifica, quod amplius non dicuntur statuta Spoletana, sed statuta Papalia, & transgressor punietur, vt transgressor statu-

torum Papalium, prout idem voluit Barbat. *cons. 14. num. 24. vol. 2.* & probatur ex text. in *cap. bene quidem, 96. distin. ibi*, maxime cum neque Papa Romanus subscripserit, nec alicuius secundum canones Metropolitani legatur assensus, & in d. *cap. Ecclesia sancta Maria, de constit. vbi statutum Basilij de non alienandis prædijs rusticis, vel vrbanis ministerijs, & ornamentis Ecclesiarum illa reprobata fuit potissima ratione, quia auctoritate non fuit Romani Pontificis roboratum, ita Malual. *cons. 3. nu. 28. per cap. cum accessissent, vbi Dec. col. 2. versic. secundo concludo, prædicta locum habent, de constit. Abb. in d. cap. Ecclesia, col. 3. in fin. & ita omnes tenere testatur idem Malual. vbi supra, Doct. in l. 1. C. de sum. Trinitat. & fide cathol. & in d. l. omnes populi, ff. de iust. & iur. idem sensit Bertaz. *cons. cu. 2. n. 2. vbi dixit, quod confirmatio operatur, quod censetur Principis statutum, & quod extendatur ad casum, ad quem extendi non posset, pro quo facit Roman. *consil. 12. v. so facto, col. 2. vers. maxime, quia vt mihi, vbi propter confirmationem summi Pontificis statutorum voluit comprehendere casum iuratum, Alexand. *cons. 123. nu. 17. lib. 4.*****

247 Nono limita, quoad t̄ consuetudinē mixtam clericorum, & laicorum, tunc enim clerici ligantur, quia cessat ratio supra firmata regulæ, nempe defectus superioritatis, & iurisdictionis, cum in tali consuetudine clerici non ex potestate laicorum, sed ex lege sua propria sibi ipsis per eorundem consuetudinem imposita adstringi dicantur, & licet in eadem consuetudine concurrant etiam laici, ita vt promiscua dici possint, tamen non obstat, cum non ex laicorum, sed ex sua propria consuetudine adstringantur, nec est, vnde possint dici clerici, quod potius obediāt consuetudini laicorum, quam propriæ ipsorum, cum vna & talem sit, & suæ, non autem laicorum, prout iuris est, regulari censendi sunt, ita Roch. de Curt. vbi supra, num. 65. de mente Ant. de Butr. Gemin. & aliorum, in dict. *cap. Ecclesia*, ponens exemplum in consuetudine inducta promiscue in loco, tam per clericos, quam per laicos: Idem voluit Dominic. & Imol. in *cap. ad nostram*, per illū tex. de probat. Hostiens. in *summa, de consuetu. §. fin. vers. sed pone, quod inter laicos.*

248 Decimo, vt non procedat regula respectu bonorum t̄ emphyteuticorum Ecclesiæ, quia comprehenduntur in generali statuto laicorum respectu vtilis domini, ita Roch. de Curt. vbi supra, num. 84. de mente Alexā. *cons. 9. ponderatis, colum. 1. volum. 5. facit, quod notat idem Alex. *cons. 101. visis, in fin. volum. 1. vbi allegando Andr. Ifern. in cap. 1. num. 56.**

& seq. quæ sint regalia, dicit, quod emphyteutæ Ecclesiarum tenentur ad collectas ratione fructuum, quos colligunt, & ita dicit obseruari de consuetudine, limitationem sequitur Anchar. *consil. 125. visis, & diligenter ruminatis, num. 7. vbi dicit, quod tale ius vtile in re Ecclesiastica non dicitur Ecclesiasticum, sed prophanum, & cum superscriptis tenet Feder. de Sen. *cons. 3. incip. questio talis est, Baldo *cons. 31. lib. 1. Bertran. *cons. 4. lib. 1. Decian. d. tract. crimin. lib. 2. cap. 35. nu. 14. Ruin. *cons. 70. num. 11. lib. 5. vbi dixit, quod de tali vtili dominio iudicatur, sicut de quolibet alio iure laicali, & temporali, respectu tamen præiudicij, & interesse laicorum dominorum vtilium, secus respectu Ecclesiæ præiudicij, vt idem voluit, & declarauit etiam Anchar. *consil. 434. incip. postquam ista domina. las. in l. 1. num. 12. C. de iudic. vid. toll. Rolaud. *cons. 18. num. 28. Menoch. de arbitr. iud. cas. 180. nu. 8. & nouissime in cent. 6. cas. 562. vbi nu. 30. testatur hanc opinionem veriore, & magis communem.*******

Sublimita tamen, vt prædicta limitatio non t̄ procedat etiam respectu vtilis domini, & emphyteutæ, quoad munera, & onera sordida, ad quæ cum non teneatur emphyteuta fisci & Principis, l. penult. C. de exco. sat. mun. lib. 10. ita nec emphyteuta Ecclesiæ poterit grauari eorum causa, ita idem Menoch. dict. cas. 562. num. 31. iuribus, & auctoritatibus ibi per eum, ibique docet, quæ dicantur munera sordida, ex l. maximarum, C. de excusatio. mun. lib. 10. vbi recitantur late, & ibidem Bart. Ioan. de Plat. & Luc. à Pen.

Vndecimo limita, vt non procedat in statuto t̄ laicorum, per quod excludantur clerici à beneficijs inductis per ipsa statuta, quia tale statutum valet contra clericos, ita Roch. de Curt. vbi supra, nu. 35. per Bald. in l. de quibus, col. 19. vers. sexto quæro an clerici, ff. de legib. & in l. si quis curialis, C. de Episc. & Cleri. & in d. authen. cassā, vers. sed quæritur, C. de sacros. Eccles. idem voluit Calcan. *cons. 7. num. 17. vers. item, ibidem Anchar. in cap. & quæ, de reg. iur. in 6. vbi dicit, quod tale statutum non dicitur contra libertatem Ecclesiasticā, quia reducit clericos ad metam iuris communis auferendo sibi beneficium proprii statuti, vel priuilegium ex statuto concessum, quod fieri potest, & ratio est, quia nemo tenetur de suo facere alteri beneficium, c. precarie, cl. 1. 10. qu. 2. nec per hoc, qui beneficium nō impendit, dicitur facere iniuriam, ita Felin. in d. *cap. Ecclesia, nu. 81. vers. secundo declara. vbi etiam Dec. nu. 226. Decian. d. tract. crimin. lib. 2. cap. 35. nu. 7. Bald. in l. 1. in 6. quest. C. de contrahen. empt. & nos supra.**

251 Sublimita, nisi ageretur † de statuto aliquo, quod specialiter, & expresse prius aliquod beneficium, seu priuilegium clericis concessisset, nam etiam per statutum superueniens excludens clericos à beneficio statutorum, tale statutum non censeretur reuocatum, nec istud secundum operaretur in præiudicium clericorum, quoad primum, quia illud dispositum in primo erga clericos expresse videtur transiisse in priuilegium ipsorum, & cum tali casu dicatur priuilegium concessum non subditis, non videtur posse reuocari, ita Dec. in dict. c. *Ecclesia sancta Maria*, n. 238. per c. nouit, de iudic. & hoc pacto procedere ait, quod per hoc dixit Bartol. in l. priuilegia, c. de sacrosanct. Eccles. vbi notauit, quod ciuitas non potest reuocare elemosynam, quæ vigore statuti consuevit dari religiosis, & idem fuisse de mente Dominic. in d. cap. nouit, de iudic. & Archid. in c. quicumque, 11. qu. 1. vbi voluerunt, quod nec Imperator priuilegium semel concessam Ecclesiæ reuocare potest, faciunt notata in c. quæ in Ecclesiæ armis, de constit. vbi Abb. in tercio notab. Dec. num. 6. Anton. de Butr. nu. 3. Imol. nu. 6. & comprobatur Couarrun. pract. quest. dict. c. 31. quarta conclus. & secundum istam doctrinam fuit iudicatum nouissime Romæ in sacro Rotæ Audit. in vna Valentina Gabellæ coram R. P. domino Pamphilio nunc meritisimo Cardinali, & de hoc nos etiam supra, & secundum illa hæc etiam intellige.

Limita conclusionem in ijs, quæ respiciunt solemnitatem actus † introductam à statuto, ad validitatem ipsius actus, nam quoad illam etiam † Ecclesiastici ex huiusmodi statuto tenentur, & ligantur, vt nos late in conclusione, quod statutum loci contractus attendatur, in tertia ampliacione ad primam intelligentiam.

252
253
254 XIII. Limita, vt non † procedat conclusio in his, in quibus statutum disponendo esset conforme iure communi, & de eisdem in iure canonico modicum haberetur, quia in alijs, in quibus ius canonicum deficeret, & suppleret statutum in conformitatem iuris communis, comprehenderet Ecclesiam, & Ecclesiasticas personas, si credimus Barbat. dict. cons. 14. col. 6. vers. item istud statutum videtur conforme iuri communi, volum. 2. allegans ad id Petr. de Ancharan in repet. d. c. 1. de constit. in 6. char. vbi querens quoad Ecclesiam, & clericos quid in materijs de quibus in iure canonico modicum habemus, sed in iure ciuili copiose, puta in contractibus, vt commodati, depositi, locati, emptionis, venditionis, & pignoris, & dicit se credere, quod personæ Ecclesiasticæ, & Ecclesiæ, postquam in acci-

piendo, & retinendo, & disponendo de bonis temporalibus, & de omnibus prædictis titulis sunt capaces, quod subiaceat legibus, quæ proditæ sunt super talibus bonis acquirendis & retinendis.

255
XIV. Limita, quoad † obseruantiam dierum festorum, quam laici superiores possunt vti religiosi, & pij eorum subditis præcipere, ac eidem contraueniens punire, arg. tot. titul. C. & ff. de ser. & probatur ex vniuersali omnium locorum consuetudine, in quibus passim leges, & statuta contra non festantes festa reperiuntur, & ex c. irreligiosa, de consecrat. distinct. 3. & ex doctrina Bal. in consil. 166. num. 2. lib. 5. Maran. in 4. par. Spec. §. validum, aut inualidum, num. 91. respondendo etiam contraris Dec. in l. milites, num. 18. C. de milit. testam. Beat. Antonin. in sum. sac. Theolog. part. 2. titul. 9. c. 7. in princ. & in §. festa autem, Summ. Syluestr. in verb. Dominica, num. 2. & 3. & facit, quia laicus superior potest suos subditos laicos punire de omni delicto nedum seculari, & profano, sed etiam Ecclesiastico, Abbas in capit. cum sit generale, num. 31 de foro cõper. & ratio est, quia non incõuenit pœnas temporales à temporalibus etiam superioribus adiici contra illud crimen, quod Ecclesia ipsa improbat, & damnat Couarrun. in Epit. de spons. part. 2. cap. 6. num. 18. cum duobus seqq. imo vt dicebamus, nedum potest laicus superior dictam obseruatiam præcipere, sed etiã ex pietate Christiana ad prædicta tenetur, cū veneratio Dei, & eorum, quæ Dei sunt, sit religio, qua omnes obligamur, & quæ nobis ex iure ipso naturali, & diuino etiam insinuat. Beat. Antonin. d. c. 7. in princip. Nauarr. in Manuali, c. 13. num. 1. Vnde non est dubium, quin & à rerum initio publica magistratus auctoritas subditos in hoc cõseruauerit, summaque diligentia, ne quis ab ea deflecteret, cauerit, & quod etiam hodie cauere possit, cum in his, quæ ad bene, beateque viuendum secundum naturalem rationem pertinent laicis superioribus à Deo immediate iam inde ab exordio mundi potestas data sit, Nauarr. consil. 25. num. 3. de sentent. excomm. & in cap. nouit, notab. 3. nu. 86. de iud. Hinc etiam blasphemos deierantes, sacrilegos, & id genus alios, quod à natura ea omnia minime perpetranda esse, cuiuslibet insitum sit, & reipublicæ intersit, vt huiusmodi homines pœnis afficiantur, etiam punit secularis potestas, cap. 2. de maledict. Ancharan. consil. 15. incip. spiritualis index, Calder. consil. 236. Socin. consil. 119. col. 2. ver. circa secundum, vol. 4. Vnde etiam Pius Quintus sanctissimæ memoriæ eius 5. Constitut. huiusmodi dierum festorum obseruationem, quantum potuit nedum locorum ordi-

narijs, verum etiam alijs magistratibus commendauit eisdem districte præcipiendo tandem, vt eam diligenter obseruari procurent, sub pœnis arbitrio ipsorum imponendis, & moderandis.

Nec potest dici meo iudicio, vt aliqui voluerunt, quod dicta constitutio quoad magistratus seculares procedat, dummodo præsupponatur delictum adesse, non autem si de hoc disputetur, quia cum eadem constitutio vnica, & eadem oratione tam de locorum ordinarijs, quam de magistratibus secularibus, quoad prædicta loquatur ibi; Qui vero in diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit præter vltionem & amissionem animalium, quibus ad vecturam vteretur, etiam graues pœnas incurreret arbitrio nostro, seu vicarij nostri in vrbe: In alijs autem locis arbitrio ordinarij, vel aliorum magistratuum, ita vt præuentioni locus sit, & infra debita cum reuerentia obseruari faciant sub pœnis arbitrio ipsorum imponendis, & moderandis, non potest, inquam, quoad seculares ad delictum iam in esse deductum restringi, & quoad Ecclesiasticos etiam, quoad illius cognitionem, & decisionem ampliari ex vulgata regula, quod determinatio vna respiciens plura determinabilia vniformiter omnia determinat, l. quamuis, C. de impub. & alijs substit. Vnde si vicario Papæ in vrbe, in alijs autem locis arbitrio ordinarij, vel aliorum magistratuum summus Pontifex nedum huiusmodi curam remisit, sed vt etiam diximus, inter eos præuentioni locum reliquit, si vicarius in vrbe, & in alijs locis ordinarij habent circa prædicta cognitionem ex dicta bulla, non est, ni fallor, vnde ab ea remoueri possit magistratus secularis, qui ab eadem constitutione nedum indistincte pari passu in prædictis procedere cum Ecclesiasticis statuitur, sed etiam illos præuenire posse determinatur, vltra quod verba ipsius constitutionis huiusmodi cognitionem etiam in secularibus superioribus important, cum omnia sub pœnis arbitrio ipsorum imponendis, & moderandis relinquuntur, nec arbitrari iudex poterit, an in vno casu sit pœna augenda, vel moderanda, nisi & circa huiusmodi casus qualitates, personas, & circumstantias prius intelligendo cognoscat, & cognoscendo perpendat, & arbitretur, ad trad. late per Menoch. de arbit. iud. lib. 1. q. 1. cum plur. seqq.

Nec obstat, quod hi qui huiusmodi curam à potestate laicali segregatâ contendunt, opponunt, videlicet quod imo festiuitates Dei, & sanctorum, ac obseruationis illarum præceptû ab Ecclesiastica sola potestate depêdet, & quod hæc est materia mere Ecclesiastica,

de qua per consequens nihil quoad laicos, Doctores in c. licet, de ser. Anton. de Butr. in c. conuestus, n. 19 eod. titul. Scribent. in d. c. cum sit generale, de for. comp. Beat. Antonin. & Summ. Syluestr. vbi supra, cum similibus; Quia respôdetur, quod hoc est verum, quoad peccatum, vt infra, & quoad inducendas festiuitates de nouo, & quoad festiuitates sanctorum nondum approbatorum ab Ecclesia, quæ certum est, quod omnino dependent à sola Ecclesia, & à summo Pontifice, & in quo nedum laici, sed nec Episcopi ipsi habent auctoritatem, & circa quæ, si laicus superior, quicumque esset, delinqueret, ex suo Marte, & ex propria lege sancti, nondum ab Ecclesia approbati, festum ordinando, vtique esset peccare in materia mere Ecclesiastica, & esset delictum mere Ecclesiasticum, & ad solos Ecclesiasticos superiores spectans, sed secus est, quoad festiuitates, & solemnitates sanctorum iam canonizatorum, & ab Ecclesia approbatorum, de quibus loquimur, quarum obseruationem statuere, nedum non est merum Ecclesiasticum, sed potius est debitum, & proprium cuiuscunque superioris vere Christiani, prout sic colligitur ex dict. gloss. in can. pronuntian-dum, de consecr. dist. 3. & B. Anton. dict. cap. 7. vers. hoc verum esse, de festo sanctorum, qui sunt canonizati, & Summ. Syluestr. in d. verb. Dominica, n. 3. vers. quod limita primo, & per Doct. in c. fin. de ser. & in c. 1. de reliquijs, & vener. sanctorum. & prout suadêt multa adducta per Lud. Capr. in suo tractat. de legib. lib. 7. disput. 2. & si crimê esset mere Ecclesiasticum, ab Ecclesia tantum prohiberetur, vel laici de illo se impedire non possent, iuxta doct. Abb. in d. c. cum sit generale, de for. competen. ponens exemplum in crimine hæresis, & quando dubitatur de substantia vsuræ, & pro supra scripta limitatione adest additio ad gloss. in l. si ferias, ff. de ser. vbi habetur, quod per consuetudines, & statuta laicorum possant ferias indici, & indictæ tolli, quia decretalis dicit, quod etiam in ferijs in honorem Dei seruentur consuetudines, & statuta laicorum,

Amplia limitationem, vt etiam laicus ex aliqua causa dispensatus ab Episcopo, vt possit operari in die festo, poterit tamen contra prohibitionem de illo die festo à suo superiore laico emanatum operâs puniri, quia quod dicitur, quod omnis licentia operandi in die festo spectat etiam respectu laicorum ad Ecclesiam, Dominic. Sot. de iust. & iur. lib. 2. quæst. 4. artic. 4. post med. vers. sed tamen alia sunt, & versicul. quinta causa, Couar. in simil. d. c. 6. num. 18. versicul. secundum multo minus obstat, intelligitur quoad peccatum incurrendum, vel non, in quo etiam laici subduntur

Ecclesiæ, nec de hoc superior laicus, qui de peccato non cognoscit, se impedire potest, *c. nouit, de iudic. Fusc. de visit. lib. 2. c. 21. num. 4.*
 ¶ 41. Sed nõ per hoc laicus, hoc respectu peccati excepto, eximitur, quoad reliqua propter dictam licentiam Ecclesiastici à iurisdictione, & obedientia sui superioris laici, qui ideo poterit punire suum subditum non obseruantem prohibitionem à se factam circa festorum obseruantiam, non obstante licentia Episcopi, quæ cõcernit, vt dicebamus, peccatum solum, & relaxatio ab onere peccati facta à superiore Ecclesiastico non impedit iudicium, & pœnas temporales in eadem re à superiore laico indictas, nec in hoc vertitur aliquod præiudicium Ecclesiasticæ iurisdictionis, cum laicus de peccato se non intro mittat, sed solum punit suum subditum inobedientem, & vnaquæque potestas hoc pacto suo vtitur iure, *Couar. var. resol. lib. 2. c. 10. n. 3. Farin. de inquisit. quest. 4. num. 5.* Et licet male ager superior laicus, iniuste tali casu forte puniendo subditum, qui tute etiam quoad Deum, & in conscientia operatur iuxta licentiam superioris spiritualis in illo die festo, tamen quia posset idem laicus sic dispensatus ab Ecclesiastico, operari, vel in contemptum ordinationis sui operis laici à quo non carant requirere, & obtinere licentiam, vel alio modo, vel etiam dato, quod superior laicus iniuste vexaret in hoc suum subditum, laicum, tamen nihil de hoc cum iudice Ecclesiastico, qui diuisum habet imperium cum ipso iudice, & superiore laico, nec super eo per consequens quoad prædicta intendere poterit, sed dictus superior laicus iniuste se gerens hoc pacto erga suum subditum, habebit quoad conscientiam Deum vltorem, & de hoc ager cum suo confessario, vel in reliquis erit reccurrendum ad illum, quem ipse in superiorem recognoscit pro remedio, iuxta notata in *c. duo sunt, 96. distinet. & in d. cap. nouit, de iudic. & in c. soluta, de maior. & obed.*

Verum, quia hæc me adnotante audio orram fuisse differentiam occasione præmissorum circa obseruationem festorum pœnas violentiam, & circa dispensationem de operando in die festo, non obstante prohibitione inter Serenissimum Senatuum nostrum, & Reuerendissimum nostrum Episcopum, eaque de causa fuisse recursum ad sacram congregationem Illustrissimorum Cardinalium super sacri Cõcilij Tridētini interpretatione, ideo omnia à me hic dicta à resolutione prædictorum Illustrissimorum Dominorum Cardinalium regulari, ac reformari intendo, & protestor, eidemque omnia hic scripta subijcio.

257

Est tamen animaduertendum, ¶ quod li-

cet ex supra scriptis videatur permixtum superioribus laicis de festorum obseruatione statuere, hoc tamen est intelligendum in augmentum ipsorum festorum, non autem in violationem, aut contrauentionem, ita Summa Angel. in *versic. dies festos*, & Summa Siluestr. in *d. verb. Dominica, num. 4. versic. limita verum*, vnde si laici subditi irreligiose se gererent in festiuitatibus intuitu licentiæ eorum superioris laici, possent nihilominus ab Ecclesiastico, non obstante dicta licentia, pœnis ab eo indictis puniri, & corrigi, quia si, vt dicebamus, auctoritas laicalis, & temporalis non desinit in suis subditis laicis, quoad laicalia, & temporalia, non obstante in prædictis licentia Ecclesiastica, in his tamen, quæ Dei sunt, & concernunt salutem, & vtilitatem animarum non eximit eos à iurisdictione Ecclesiastica, *Fusc. d. c. 21. n. 4. & 41. DD. in c. 1. de constit. & in cap. 2. § statuto, cod. tit. lib. 6. sed licentia superioris laici tunc operabitur, quod contraueniens obseruationi festorum per laicum superiorem ordinatæ, non poterit pœnis in dicta ordinatione contentis puniri, iuxta in simili not. per Felin. in *d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 109.* & per Abb. in *d. consil. 83. in fin.**

Et ¶ generaliter nota distinctionem circa obligationem clericorum propter statuta laicorum, quod aut loquimur in extraiudicialibus, aut in iudicialibus; In primo casu considerandi sunt isti tres casus; Primo an statutum laicorum disponat circa certam solemnitatem adhibendam in aliquo contractu tempore contractus, & tunc, si contractus factus sit per clericum cum laico sine illa solemnitate, non valebit contractus, siue sit statutum laicorum, siue clericorum, cum non possit subditus contrahere cum non subdito sine lege sui superioris, *ca. 2. de maior. & obedient. l. sancimus, vbi not. C. de notat. & in vtroque foro iudicabitur secundum tale statutum, & ita concludit Capr. vbi supra, num. 58. & Felin. in d. c. Ecclesia, num. 82. vers. quartus casus*, ea ratione, quia dicitur tali casu nulla nata obligatio propter resistentiam statuti, *l. lex in venditionibus ff. de fideiussor. & ideo clericus contra hendo cum laico, omissa solemnitate statuti nulliter contrahit, ita etiam Abbas in d. c. Ecclesia, in reposit. & in d. cap. quod clericis, de foro compet. dicens, quod si Cardin. & Anton. istum casum considerassent, aliter scripsissent, & adducitur in simili Federic. consil. 85. *statuta ciuitatis Perusie, & Caltrensi. consil. 159. in præfenti causa visis, & examinatis, in fin. & conuenit dictum Alexand. consil. 93. lib. 2. vbi dixit, quod inuestitura facta per clericum laico, nõ vocato possessore iuxta formam statuti laicalis,**

lis,

est nulla, & hanc dixit communem opinionem Doctorum, Malual. *consil.* 3. n. 25. Roch. de Curte in *d. tract. de statut. d. quest.* 11. nu. 75. vbi late, & facit, quod si statutum irritet donationem non insinuatam, quando excedit certam summam; si fiat talis donatio clerico à laico non facta insinuatione, non tenebit, secundum Felin in *d. cap. Ecclesia*, nu. 82. *vers. modo ex isto casu*, & Abb. in *d. c. quod cleri*. per not. in *d. l. sancimus*, C. de *donat.* secus tamen si non fuisset facta clerico intuitu ipsius, sed fieret Ecclesie, quia in Ecclesia cessat causa requirens insinuationem, nempe suspicio fraudis, & ita communiter DD. tenere testatur idem Felin. *vbi supra*, & quod clerici teneantur seruare solemnitates in contractibus dispositionis statuti laicorum, dixit Lamberteng in *d. suo tract. de contract. in fin. q. 39. num. 139.* vbi hanc opinionem veriolem esse testatur, & ibi recitat contrarium tenentes, & nos adhuc etiam in conclusione, quod statutum loci contractus attenditur, vbi late.

Secundo casu, aut statutum loquitur circa rem laici, vt si dicat, quod talis res ex aliqua iusta causa non possit alienari, & tunc si clericus eam emat à laico, non valebit ipsa alienatio, cum venditor eam non possit alienare ob statutum rationabiliter disponens circa materiam subiectam, quod ideo tenet argu. not. in *d. c. 2. de maiorit. & obedient. & d. l. lex*, ff. de *fideiussor.* nec tale statutum dicetur esse contra libertatem Ecclesie, nec ligare clericos, sed tantum subditos, ex quo statuit circa res subditorum, & dum sunt ipsorum, & ex quo talis prohibitio est facta tempore habili, & ex rationabili causa, non autem in fraudem clericorum, aut Ecclesie, & in odium ipsius, iuxta not. vt supra in prima illatione ad conclusionem, & per ea, quæ not. Bart. in *l. rescripto*, ff. de *muner. & honor.* & secundum hoc statutum iudicabitur in vtroque foro, ita Felin. in *d. c. Ecclesia*, num. 84. adducens exemplum in re dotali, vt puta si statutum dicat, quod res dotalis non possit alienari, nam si clericus emat, non valet alienatio, quia inhabilitatur vendens, & res vendita ab habentibus auctoritatem, vnde naturalis obligatio non oritur, *l. cum lex, l. non dubium*, C. de *legib.* nec dicitur hoc statutum, vt supra ligare clericum, & statuere in illum, sed tantum subditum vendentem, & quoad rem venditam, quæ est eius potestatis, & impedit obligationem oriri ex contractu, & super re sua quilibet potest statuere. *l. in re mandata*, C. *mand.* & ita decidit etiam Abb. in *d. c. quod clericis*, Roch. de Curt. *vbi supra*, nu. 78. & ibi late Capr. *vbi supra*, num. 50.

Tertio casu, aut statutum disponit circa

personam, vt quod aliquis debeat facere aliquid, puta apprehendere possessionem infra certum tempus post contractum, & tunc non ligabit clericos, sicuti non ligabitur e contra laicos ex statuto clericorum talia disponente, ita idem Capr. *vbi supra* num. 60. per ea, quæ notat Bartol. in *d. l. 1. C. de summa Trinitate*, & *fi de catholica*, & in *l. 1. ff. de tutor. & curator. dat. ab his*, & in *l. 1. C. de sacrosanct. Eccles.* & supra tractum est.

Secundo autem casu, quando disponit circa iudicialia, seu explicanda in iudicio, dic, quod aut statutum respicit ordinaria, aut decisoria, si ordinaria comprehendet etiam clericos, & eos ligabit ad illius obseruantiam, vt supra fuit ostensum in secunda limitatione, si decisoria, nunquam, ita DD. communiter in *d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ*, & in *d. c. quod cleri* cus, de *foro compet.* & hanc claram & indubitatam DD. sententiam testatur Roland. à Valle *consil.* 33. n. 6. *lib. 3.* & ita omnes sentire in *d. l. cunctos populos*, dicit Decian. *respons.* 109. n. 39. *lib. 2.* Bertazol. *conf. crimin.* 469. n. 9. *lib. 2.* vbi ideo dixit, quod statutum loquens de infantia, tanquam concernens ordinaria, ligat, & comprehendit clericum, secus si ageretur de desertione causæ, quia eo casu diceretur respicere decisoria, idem Cephal. *consil.* 273. nu. 30. *lib. 2.* & nos supra in hac eadem conclusione, quod statutum non ligat forenses, & quod statutum loci contractus attenditur.

CONCLUSIO II.

Statuta recipiunt interpretationem à iure communi, & quid ab alijs statutis, ab obseruantia, à præfatione, à rubrica, & ab alijs.

SUMMARI A.

- 1 Statuta recipiunt interpretationem passivam, & declarantur à iure communi.
- 2 Quando per statutum inducitur aliquod minus personale, omnes leges, quæ de muneribus personalibus subeundis loquantur, possunt ad talis statuti interpretationem adaptari.
- 3 Si statutum confirmat aliquod testamentum, quod alias de iure communi non valeret, tunc leges omnes loquentes de testamentis, habebunt locum circa interpretationem dispositionis talis statuti loquentis de huiusmodi testamento.
- 4 Statutum permittens filias familias testari, interpretatur prout de iure, vt scilicet non per hoc

- hoc possit disponere de dote pofectitia, quæ fuit stipulata reddi patri.
- 5 Si statuto canetur, quod mulier post mortem vi-ri possit eius domum inhabitare, & ibi habere alimenta, & nihil ultra, etiam si maritus eam reliquerit dominam, & usufructuariam omnium bonorum, interpretabitur ex eo, quod in tali casu disponit ius commune.
 - 6 Si extat statutum, quod maritus, stantibus filiis non possit relinquere quicquam in ultima voluntate eius uxori, si tamen maritus eam reliquerit dominam, & usufructuariam, & filii, qui extabunt tempore legati, defecerint, habebit uxor integrum usufructum.
 - 7 Stante statuto, quod executiones debitorum fiant contra heredem sicut contra defunctum, cum defunctus possit in solidum conueniri, tamen si heres consecerit inuentarium, non poterit iuxta iuris communis dispositionem fieri executio contra eum, nisi quatenus importabunt facultates hereditatis.
 - 8 Quando statutum loquitur super aliqua dispositione à iure communi interpretata, ut puta de debito, debitore, & creditore, quæ verba à iure communi interpretata importat, nedum principalem debitorem, sed etiam eius successorem semper, & de debitore, & de eius successore, & prout ius commune ipsum intelligit interpretabitur pariter & statutum.
 - 9 Stante statuto, quod ille Doctor aggregetur collegio, qui plures albas habuerit, quàm nigras, si voces fuerint pares, ille tamen admittetur, si maioris erunt auctoritatis illi, qui pro eo voces dederint.
 - 10 In partitis dandis attenditur non tam numerus, quam auctoritas vocum.
 - 11 Canonici Lunen. Sarzanen. admonentur pro partitis quæ quotidie dantur, & proponuntur in eorum Capitulo.
 - 12 Quando duo fuerint electi, qui haberent voces æquales, ille obtinebit, qui pro se habuerit Priorem, sacristam, & similes, qui sunt in dignitate, & præfertur ei, qui habuerit voces aliorum Canonicorum simplicium, dignitatem non habentium.
 - 13 Archidiaconi, & Præpositi dicto, sicut nec aliorum, stabitur, etiam cum iuramento, quâdo afferunt se vocem dedisse pro tali.
 - 14 Dotata exclusa à statuto, intelligitur de congruenter dotata.
 - 15 Mortis pœna occidentem puniri mandante statuto, intelligitur, si dolo homicidium commiserit.
 - 16 Quid si dicatur in statuto homicidium quomodo docunq. committens; intelligitur tamen dolo interueniente.
 - 17 Homicidium tunc est punibile pœna mortis: si dolo malo fuit commissum.
 - 18 Occidens casu pœnam mortis euitat.
 - 19 Homicidium sine dolo non punitur pœna mortis vigore statuti etiam disponentis statuta debere intelligi ad literam.
 - 20 De vectigalibus statutum loquens, interpretatur, prout de iure, quod nihil solvatur pro his, quæ deferuntur pro vsu sui gratia.
 - 21 Consuetudo, quod quis soluat gabellam, rerum sui vsus causa delatarum, non valet.
 - 22 Gabella, siue pedagium non est soluendum de equis super quibus equitant transeuntes vsus sui causa.
 - 23 Gabella non est soluenda de frumento extracto sui vsus causa non obstante statuto de gabella soluenda in extractione frumenti.
 - 24 Vestimentorum, quæ quis portat in dorso, nõ debet solui gabella.
 - 25 Victualium vsus sui causa emptorem, & aliorum sui vsus gratia generaliter non debet solui gabella.
 - 26 Emens à principio vsus sui causa, licet ex post facto eadem reuendat, non tenetur ad gabellam remota tamen fraude.
 - 27 Iuramento partis statuitur, an victualia sint sui vsus causa.
 - 28 Fidem de apodisia debet facere, & ea designare, qui portat etiam exempta à gabella.
 - 29 Privilegiatus à gabellis tenetur tamen consignare bona datario.
 - 30 Scholaris licet non teneatur soluere pedagium, de libris tamen debet petere bullam à gabellario.
 - 31 Statutum quasdam exceptiones admittens, interpretatur de eis, prout de iure communi est dispositum.
 - 32 De successione statutum loquens, intelligitur, prout de iure, quod vocans fratres de utrunque coniunctis, & num seq.
 - 33 Agnati simpliciter à statuto vocati intelliguntur vocati eo ordine, quo ab intestato successuri fuissent.
 - 34 Proxiores vocati ad successionem à statuto quomodo succedant.
 - 35 Coniuncti utrinque, vel ex latere patris tantum vocati à statuto, quomodo admittantur.
 - 36 Filii fratrum admittuntur etiam vigore statuti fratres simpliciter admittentis.
 - 37 Iudex eligit tertium arbitrum discordantibus duobus in eligendo.
 - 38 Doctores legum, & medicina non subiacet statuto de capiendis debitoribus.
 - 39 Ignorantia prohibita allegari à statuto, intelligitur de crassa.
 - 40 Expensas litis tunc victus reficere tenetur, quando non habuit iustam causam litigandi.
 - 41 Inter-

- 42 Interpretatio ea est sumenda in statutis, vt ali quid operentur vltra ius commune.
- 43 Confiscationem bonorum statutum ordinans non comprehendit ea, quæ de iure communi non veniunt in confiscatione.
- 44 Feudalia non veniunt appellatione bonorum confiscandorum.
- 45 Feudalia subiacent dispositioni confiscandorum, quando aliter dispositio verificari non potest.
- 46 Factum à statuto punitum intelligitur de eo falso, per quod inciditur in aliquod caput, l. Cornel. de fals.
- 47 Arbitrium iudici à statuto concessum intelligitur de arbitrio regulato à iure.
- 48 Operam præstans ad delictum, quomodo puni tur vigore statuti imponentis eandem pœ nam operam præstanti, & delinquenti.
- 49 De spe statutum loquens debet intelligi de spe probabili.
- 50 Quæstiones facti, non iuris, veniunt, in compro misso vigore statuti faciendo.
- 51 Debitor non potest capi vigore statuti, nisi præ cedat citatio.
- 52 Periculum vbi est in mora, citatio mittitur.
- 53 Fideiussorem à præstando excusatur, qui fidei ussorem non inuenit.
- 54 Minorum contractus absque propinquorum auctoritate valebunt, non obstante statuto hu iusmodi auctoritatem requirente, quando pro pinqui deficiunt.
- 55 Notarius vnus sufficiet in confectioe instru menti, non obstante statuto duos requirente, si duo haberi non poterunt.
- 56 Exceptio litis ingressum impediens non exclu ditur à statuto exceptiones excludente.
- 57 Statutum Ianuæ, lib. 2. cap. 3. sub rubr. de caus. execut. interpretatur.
- 58 Solemnitates alias de iure communi introdu ctæ non censentur reiectæ à statuto nouas so lemmitates in eodem actu adhiberi mandan te.
- 59 In obligationibus minorum debent seruari etiam solemnitates iuris, vltra inductas à statuto, nisi vt num. seq.
- 61 Statutum Ianuæ, lib. 4. c. 10. §. his vero, pon deratur.
- 62 Statuta debent reduci ad concordiam cum iure communi.
- 63 Statuto inherendum est, nullo alio attento, quando ita apparet de mente statuentium.
- 64 Coniecturis non est opus in claris.
- 65 Præferendi in aliquo honore vigore statuti in telligitur, si sunt idonei.
- 66 Ausugiens non habetur pro confesso non ob stante statuto, quando habuerit iustam cau sam fugiendi.
- 67 Vnica tantum gabella de contractu, & illa in loco contractus est soluenda.
- 68 Præscriptio non habet locum non obstante sta tuto nisi data facultate agendi.
- 69 Negligentia vbi non adest, non debet esse pœ na.
- 70 Pœna imposita officiali non inquirenti intel ligitur data scientia delicti.
- 71 Statutum disponens idem, quod ius commune, recipit omnes limitationes, ampliationes, & declarationes, quas recipit ius ipsum commu ne.
- 72 Dispositio casus veri verificatur in casu ficto, si statutum loquitur in materia iuris, in qua casus verus, & fictus equiparantur.
- 73 Interpretatio à iure communi admittitur in statuto etiam formam inducente.
- 74 Interpretatio eadem fit ad ius municipale de vna lege, quæ fit de ipsa lege ad alium.
- 75 Legatum factum vxori præsentis, & sibi stipu lanti transit in vim donationis causa mor tis.
- 76 Interpretatio admittitur in statuto à iure com muni etiam in alterius per ipsum statutum vltra ius commune.
- 77 Interpretationem recipit statutum à iure com muni, etiam si deberet intelligi ad literam, quod intellige, vt num. 78. 79. & 80.
- 81 Fraudis, & absurditatis euitandi causa admi titur omnis interpretatio in statutis.
- 82 Statutum Ianuæ sub rubr. de extrinseco in tellectu.
- 83 Significatio dubia verbi in statuto quomodo declaretur.
- 84 Impropriantur verba, vt habeat locum inter pretatio proueniens à iure in statuto.
- 85 Ciuitatis dominantis statuta dant intellectum statutis subditorum.
- 86 Subditorum statutis deficientibus recurritur ad statuta ciuitatis dominantis.
- 87 Interpretatio facilius admittitur, quam indu ctio noui iuris.
- 88 Ius commune seruatur non statutum ciuitatis dominantis, stante statuto, quod deficientib. statutis recurratur ad ius commune.
- 89 Iuris communis appellatione, nisi aliter adda tur, intelligitur de iure Romanorum.
- 90 Iuris communis appellatione nõ venit ius præ cipuum alicuius ciuitatis.
- 91 Principi quod placet, legis habet vigorem.
- 92 Ad ciuitatis dominantis statuta recurratur, non obstante statuto de recurrendo ad ius commune, quando ita dici fuisset obserua tum.
- 93 Mutanda non sunt, quæ diutinam habuerunt interpretationem.
- 94 Imperio Romano omnes subiacent.
- 95 Principis statuta dicuntur ius commune sub ditis.

- 96 Interpretationi ex obseruantia prouenienti stādum est.
- 97 Ius commune erit seruandum, non obstante statuto de recurrendo ad statuta ciuitatis dominantis, quando ita esset dici obseruatum.
- 98 Absurdi, vel superfluitatis ciuitatis causa iuris communis appellatione veniunt statuta ciuitatis dominantis.
- 99 Iuris communis appellatione, quando veniat ius municipale.
- 100 Iuris appellatione simpliciter venit tam ius commune, quam ius municipale.
- 101 Sarzana statuum consideratur.
- 102 Consuetudo ciuitatis dominantis seruabitur, deficiente consuetudine subditorum in aliquo casu.
- 103 Constitutio noua intelligitur, & distinguitur secundum antiquam.
- 104 Reformationes statutorum magis recipiunt interpretationem à statutis reformatis, quam à iure communi.
- 105 Reformatio etiam cum clausula aliquo alio statuto non obstante, recipit interpretationem à statutis reformatis.
- 106 Clausula reuocatoria statuti eatenus statutum reuocat, quatenus cum ipso reuocante repugnat.
- 107 Statutum nouum ab antiquo declaratur, non obstante dictione taxatiua.
- 108 Taxatiua dictio non operatur in casus concordēs, vel concordabiles.
- 109 Antiqua statuta declarantur à nouis.
- 110 Statuta vno, & eodem contextu condita ad inuicem declarantur.
- 111 Ius commune sicut se habet ad ius commune, ita statutum ad statutum.
- 112 Pars vna statuti ab alia declaratur.
- 113 Præcedentia verba statuti à sequentibus interpretantur.
- 114 AEquiuocum verbum statuti declaratur à dispositione eiusdem alibi de tali verbo expresso.
- 115 Referens à relato regulatur.
- 116 Statuta recipiunt interpretationem potius ab alijs statutis, quam à iure.
- 117 Symbolum in habentibus facilius est transitus.
- 118 Statutum præsumitur se conformare cum alijs statutis potius quam cum iure communi.
- 119 Exceptiones prohibens statutum non intelligitur de exceptione proueniente ab alio statuto.
- 120 Ratio si eadem est in vtroque statuto, eadem debet esse interpretatio.
- 121 Dispositiones restringuntur, & regulantur secundum rationem scriptam.
- 122 Statutum vnum ab alio interpretabitur, non obstante dispositione, quod statuta debeant intelligi ad litteram.
- 123 Vicina ciuitatis statuta dant interpretationem alijs statutis.
- 124 Consuetudo regionis vicina spectanda erit, quando deficit aliqua consuetudo in loco vicino.
- 125 Statuentes præsumuntur se accommodasse consuetudini locorum vicinorum.
- 126 Obseruantia de aliquo non apparente recurritur ad patrias vicinorum.
- 127 Antiquum statutum interpretatur modo antiquo.
- 128 Qualitates omnes in statutis interpretaturis censentur repetita in statutis interpretatis.
- 129 Diuersa si continent statuta, inter ea non habet locum interpretatio.
- 130 Posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariæ sint.
- 131 Præterita quando statutum respicere dicatur, & nu. 132. 133. 134. 135. 136. 137.
- 138 Sententiæ tempus spectatur quoad pœnam.
- 139 Consuetudo, & obseruantia tribuunt interpretationem statutis.
- 140 Obseruantia subsequuta declarat qualitatem monetæ, de qua in statuto.
- 141 Gabella statutum dubium declaratur per obseruantiam præcedentem.
- 142 Casus dubius in statuto iudicabitur ex consuetudine præcedenti.
- 143 Interpretatio ex obseruantia facit, quod statutum habeat locum in vno casu, & non in alio.
- 144 Fæminarum statutum exclusum operabitur secundum consuetudinem præcedentem.
- 145 Interpretatio à consuetudine operatur etiam contra verba statuti.
- 146 Ad Principem recurrendum est, in dubijs statuti.
- 147 Dispositio omnis recipit regulam à consuetudine.
- 148 Opinio illa, & intellectus sequendus est, quem probauit consuetudo.
- 149 Consuetudo interpretatiua dicitur statutum ipsum.
- 150 Intellectus ille sumi debet, quem rerum exitus verum demonstrat.
- 151 Bona non faciunt aliquem subditum.
- 152 Obseruantia facit, quod seruetur, & non seruetur statutum.
- 153 Statutum de reductione laudi ad arbitrium boni viri obseruatur ex consuetudine.
- 154 Opinio communis circa intelligentiam statuti operatur secundum eam illius obseruantiam.
- 155 Impropriantur verba, vt obseruantia in statutis

- rutis obtineant.
- 156 Interpretatio à consuetudine ceteris præferatur.
- 157 Interpretatio à consuetudine habet locum in statutis, non obstante dispositione, quod non possit allegari consuetudo.
- 158 Ianux statutum sub rubr. de extrinseco intellectu, declaratur.
- 159 Consuetudo interpretatiua nõ requirit præscriptionem.
- 160 Præscriptio procedit super re certa ad illam tollendam.
- 161 Declarare facilius est, quam tollere, quod est certum.
- 162 Consuetudo interpretatiua dicitur potius assuetudo.
- 163 Arbitrio iudicis relinquitur ex quibus actibus inducatur consuetudo interpretatiua.
- 164 Consuetudo admittitur ad interpretationem statutorum, quæ non aduersatur statuto.
- 165 Consuetudo inducitur per decennium.
- 166 Consuetudo facit valere statutum, quod alias non valebat.
- 167 Observantia facit actum de inualido validum.
- 168 Consuetudo facit, quod statuta obseruentur, licet sit dubium, an de iure valeant.
- 169 Consuetudo contra quam non extat memoria, non indiget probatione.
- 170 Consuetudo reducens ad ius commune dicitur favorabilis.
- 171 Consuetudo interpretatiua inducitur ex duobus, vel tribus actibus.
- 172 Consuetudo interpretatiua indicatur ex observantia maioris partis populi.
- 173 Usus communis loquendi ille dicitur, qui erit frequenter in civitate.
- 174 Consuetudo interpretatiua habet locum quousque sumus in verbis dubijs statuti.
- 175 Casus si occurret non determinatus à statuto, neque à consuetudine, quid agendum.
- 176 Præfatio statuti tribuit ei intellectum.
- 177 Præfatio statuti ostendit illius causam finalem.
- 178 Dispositio sequens à præfatione restringitur, & declaratur.
- 179 Præfatio statuti si est generalis, generaliter etiam statutum intelligitur.
- 180 Præfatio præbet intellectum toti legi.
- 181 Præfatio mentem disponentis, & causam dispositionis demonstrat.
- 182 Præfatio ubi non habet locum, nec statutum locum habebit.
- 183 Statutum alias stricte interpretandum ob præfationem large interpretabitur.
- 184 Ratio præmij censetur in sequentibus repetita.
- 185 Mens statuentium, & ratio plus est attendenda, quam verba, & dispositio statuti.
- 186 Ratio motiva statuti ubi cessat, cessat & statutum.
- 187 Conclusionis statuti stabitur potius quam præfationi, nisi ut num. 188.
- 189 Rubrica dat interpretationem statuto.
- 190 Rubricam ex diuersitate ostenditur diuersitas sensus statutorum.
- 191 Rubrica declarat textum dubium.
- 192 Rubrica ostendit mentem statuentium.
- 193 Interpretatio illa est sumenda, quæ est magis consona rubricæ.
- 194 Prælatio elicitur ex ordine rubricarum.
- 195 Rubricæ dispositiue loquens prout nigrum indicatur.
- 196 Rubrica sine textu allegatur ad decisionem causarum, si habet rationem perfectam.
- 197 Rubricæ ob generalitatem ampliatur statutum.
- 198 Statutum exorbitans propter generalia verba dispositiua rubricæ generaliter intelligitur.
- 199 Statutum, quod extantibus masculis, femina non succedat, declaratur.
- 200 Rubrica si est generaliter nigro attenditur, non obstante, quod nigrum limitate loquatur, quod dic, ut num. 201.
- 202 Rubrica perfectam rationem habere, quando dicatur.
- 203 Rubrica magis quam statutum, quando agendum.
- 204 Baldi dicta aliquando contraria concordantur.
- 205 Rubrica particulares casus exprimens, non dicitur generaliter loqui.
- 206 Rubricæ generalitas restringitur, ut iniquitas euitetur.
- 207 Iniquitas ut euitetur, rubrica debet potius reddi superflua.
- 208 Rubrica si est contraria dispositis in statuto, cedit statuto.
- 209 Rubrica operatur interpretationem in obscuris, non autem in contrarijs.
- 210 Statuta in materia proportionata interpretantur in omnibus, ut mens testatoris.
- 211 Ius commune fidei aliquid disponens, non accommodatur ad interpretationem statutorum.
- 212 Fictus casus, ut comprehendatur a statuto, debet specialiter exprimi.
- 213 Statutum puniens committentem delictum, non comprehendit attendantem solum.
- 214 Statutum de portantibus perlis, non intelligitur de fictis.
- 215 Personæ appellatione non venit communitas in statuto.
- 216 Consensus requisitus a statuto intelligitur de vero, & non de illicito per taciturnitatem.

- 217 *Conuictus non dicitur in statuto deficiens in probatione Canonica.*
- 218 *Fictio habet locum in statutis, quae sunt secundum, vel praeter ius commune.*
- 219 *Statuta non deuantia à dispositione iuris recipiunt omnes iuris interpretationes, & limitationes.*
- 220 *Fictio habet locum in statuto, quando esset omnino eadem ratio in casu ficto, quae in casu vero.*
- 221 *Posthumus habetur à iure pro iam nato.*
- 222 *Privilegiatus casus quando comprehendatur in statuto.*
- 223 *Fictio habet locum in statuto, quando esset maior ratio in casu vero statuti, quam in ficto iuris communis.*
- 224 *Committendo quis magis delinquit, quam omittendo.*
- 225 *Fictio habet locum in statuto, quando aliàs esset elusorium.*
- 226 *Statutum derogatorium iuris communis, ab eo non recipit interpretationem, quod dicitur, ut num. 227. & 228. 229. 230. 231. 232. 233.*
- 234 *Ordinata à statuto correctorio de casu vero non interpretantur à dispositis à iure de casu ficto.*
- 235 *Fideicommissarius non vere, sed fictè dicitur heres.*
- 236 *Disposita a statutis non extenduntur ad casus non comprehensos in eis, licet a iure communi dispositos.*
- 237 *Statuta sunt stricti iuris.*
- 238 *Statuta extenduntur, quando in eis disposita non possunt commode sortiri effectum.*
- 239 *Statuta extenduntur ad alios casus, in quibus est eadem ratio, quando non sunt casus illi per ius commune decisi.*
- 240 *Statutum generaliter loquens non recipit interpretationem a dispositis a iure limitate de eadem re loquenti.*
- 241 *Statutum prohibens appellationem ab interlocutoris declaratur.*
- 242 *Statutum prohibens appellationem in causa possessionis declaratur.*
- 243 *Statutum disponens in aliquo casu idem, quod ius commune, militabit etiam in casibus exceptuatis ab ipso iure communi in illa materia, quod tamen dicitur, ut num. 244. 245. & 246.*
- 247 *Iuris communis interpretatio non admittitur in statuto, quando illius verba remanerent superflua, aut essent geminata.*
- 248 *Nullus est verbum vniuersale negatiuum.*
- 249 *Statutum interpretatur a iure communi ordinario, non autem irregulari, & extraordinario, & speciali causa inducto.*
- 250 *Iuris communis interpretatio admittitur in statuto, quando non repugnat verbi statuti.*
- 251 *Interpretatio iuris communis rejicitur à statuto, quando repugnat rationi ipsius statuti.*
- 252 *Interpretatio iuris communis non admittitur in statuto, quando sic interpretatur nihil omnino operaretur, secus si aliquid licet minimum, ut num. 253.*
- 254 *Statutum quando potius a iure civili, quam a canonico, & e contra interpretationem sumat.*
- 255 *Interpretatur statutum, ne quis in debite damnum patiat, etiam si nihil operaretur, & essent impropranda verba.*
- 256 *Interpretabitur statutum, ut rationalitatem se sui contineat, & ne videantur statuentes illa ex abrupto edidisse.*
- 257 *Statutum debet esse sanctum, honesta imbecus prohibensque contraria.*
- 258 *Interpretantur statuta, ne absurdum contineant.*
- 259 *Interpretatur statutum non Iudaice, & secundum corticem verborum, sed secundum rationem.*
- 260 *Interpretantur statuta, prout erit verisimile, statuentes fuisse responsuros.*
- 261 *Interpretantur statuta, ut praesumantur statuentes illud solum statuisse, su per quibus habent potestatem.*
- 262 *Interpretantur statuta secundum aequitatem.*
- 263 *Aequitas potius, quam rudis figura statuti attendi debet.*
- 264 *Interpretatur statutum, ne quis iniuste ad lucrum admittatur.*
- 265 *Interpretantur statuta secundum suam causam, & materiam subiectam.*
- 266 *Mercatorum libris si est credendum vigore statuti, intelligitur de concernentibus mercantiam.*
- 267 *Interpretatur statutum, quamuis generaliter loquens, ut non porrigatur ad illicita.*
- 268 *Statuentes non praesumuntur voluisse disponere ea tacite, quae expresse non posset.*
- 269 *Statuendi facultate concessa non venit potestas ad iniquo.*
- 270 *Confirmatis statutis ab aliquo Principe non censentur confirmata ea, quae sunt illicita, & contra libertatem Ecclesiasticam.*
- 271 *Statuta illicita quando dicantur.*

S Statuta recipiunt t̄ interpretatione passuam, & declarantur à iure communi, ita communiter Doctor. in l. omnes populi, ff. de iust. & iure, & in l. si serui vestri, C. de noxal. & in l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. & haec

* & hanc esse communem opinionem testatur Crot. in d. l. omnes populi, num. 294. & hanc veram, & communem Doctorum sententiam affirmat Ioan. Andr. in reg. pro possessore, numer. 7. de reg. iur. in 6. & passim, ac vbiq; Doctores.

2 Primo ex regula & conclusione inferitur, quod si per statutum induceretur aliquod munus personae, omnes leges, quae de muneribus personalibus subeundis loquerentur, possent ad talis statuti interpretationem adaptari, ita Bart. in dict. l. omnes populi, num. 60. & consil. 159. Visa quadam, num. 2. quem sequitur Sanct. Seuer. in dict. l. omnes populi, num. 246. & idem Bart. in l. 1. ff. de muner. & honor.

3 Secundo inferitur, quod si statutum confirmaret aliquod testamentum, quod alias de iure communi non valeret, leges omnes loquentes de testamentis habebunt locum circa interpretationem dispositionis talis statuti loquentis de huiusmodi testamento: quia licet tale testamentum de iure communi non subsisteret, tamen ex quo per statutum admittitur tanquam validum, si erit quaestio, quousque procedant verba statuti, erit standum dispositis a iure communi circa testamenta valida: ita voluit Bart. vbi supra, in d. l. omnes populi, & illum referentes etiam sequuntur Sanct. Seuer. & Crott. locis proxime citatis. Idem Bart. in d. l. 1. ff. de muner. & honor. vbi dixit, quod si statutum permittit, quod filius familias possit testari, certe lex extendit se ad istud, ut intelligatur, quod faciat legitime, & secundum leges, & ex eo petitur haereditas, & Falcidia detrahetur, & omnes leges testamentariae habebunt locum in eo, & idem confirmavit in l. 1. §. lex Falcidia, ff. ad leg. Falcid. idem voluit Ias. in l. cum mota, numer. 21. C. de transact. & Bart. in l. 1. ad fin. C. de his, quibus ut indign. & in dict. consil. 159. num. 2. & facit, quod consuluit Cephal. consil. 256 num. 11. & per totum consilium lib. 2. quod si statutum permittat filiae familias testari, interpretabitur, prout de iure, ut scilicet non per hoc possit disponere de dote profecticia, quae fuit stipulata reddi patri.

5 Tertio inferitur, quod si statuto caueatur, quod mulier post mortem viri possit eius domum inhabitare, & ibi habere alimenta, & nihil ultra, etiamsi maritus eam reliquerit dominam, & usufructuariam omnium bonorum, interpretabitur ex eo, quod in tali casu disponit ius commune, nempe praedicta habere locum, quando maritus reliquerit filios, alias, illis non extantibus, habebit integrum usufructum a marito relictum, ita Crott. vbi supra, num. 159. per ea, quae

habentur in l. Titia cum testamento, §. final. ff. de legat. 2. & in authen. hoc locum, C. si mulier secundo loco nupsit. & facit, quod consuluit Alexand. in consil. 29. per totum, lib. 4. vbi voluit, quod si extat statutum, quod maritus stantibus filiis non possit relinquere quicquam in ultima voluntate eius uxori, si tamen maritus eam reliquerit dominam, & usufructuariam, & filij, qui extabant tempore legati, defecerint, habebit uxor integrum usufructum, & conualescet legatum, non obitante dispositione statuti, quod interpretatur a iure procedere solum in casu suo, id est, existentibus filiis, & illis deficientibus voluisse, quod procedant alias a iure disposita, & de quibus in d. l. Titia, §. fin. & in dict. authent. hoc locum.

7 Quarto inferitur, quod si stante statuto, quod executiones debitorum fiant contra haereditatem, sicut contra defunctum, cum defunctus possit in solidum conueniri, tamen si haeres coniecerit inuentarium, non poterit iuxta iuris communis dispositionem fieri executio contra eum nisi quatenus importabunt facultates haereditatis, ita Calcan. consil. 17. versic. ad hoc accedat, vbi hanc omnium Doctorum opinionem testatur.

8 Quinto inferitur, quod si vbi statutum loquitur super aliqua dispositione a iure communi interpretata, ut puta de debito, debitore, & creditore, quae verba a iure communi interpretata, important nedum principalem debitorem, sed etiam eius successorem, semper, & de debitore, & de eius successore, & prout ius commune ipsum intelligit, interpretabitur pariter, & statutum, ita idem Calcan. vbi supra, dict. consil. 17. versic. pro hoc facit, per ea, quae voluit Imol. in cap. cum causam, de rescript. & cap. cum dilectus, de probation.

9 Sexto inferitur, quod si stante statuto, quod ille Doctor aggregetur collegio, qui plures albas habuerit, quam nigras, seu qui obtinuerit partitum per maiorem partem Doctorum, si voces fuerint pares, ille tamen admittetur, si maioris erunt auctoritatis illi, qui pro eo voces dederint; ita declarante, & interpretante dispositione iuris communis, qua mandatur, ut si non tam numerus, quam auctoritas in similibus attendatur, ut in l. vbi absunt, ff. de tut. & curat. dat. ab his, vbi gloss. & Cin. & alij in l. Pomponius, alias incip. si vni, cum gloss. in fine, vbi etiam Iacob de Rauenn. Bartol. & Ang. ff. de re iudic. Alex. consil. 192. num. 1. libr. 2. quod notent si praecipue illustr. & multum reueren. DD. mei Canonici Lunen. Sarzanen. pro partitis, quae quotidie dantur, & proponuntur in eorum

reuerendo capitulo : nam si erunt voces pa-
res, ille tamen obtinebit, pro quo erunt mul-
tum reuerendi Domini, Archidiaconus, &
Præpositus, ita decidente Bartol. *in l. testium,*
12 *in princip. ff. de testibus,* vbi dixit, quod per
Canonistas tenetur, quod si duo erunt ele-
cti, qui haberent voces æquales, ille obtine-
bit, qui pro se habuerit Priorem, Sacristam,
& similes, qui sunt in dignitate, & præfertur
ei, qui habuerit voces aliorum canonicorum
simplicium, dignitatem non habentium : &
Bart. sequitur Alexan. *dict. cons. 192. num. 2.*
13 *lib. 6. ad quod etiam nota, quod non stabitur*
dicto, etiam cum iuramento, dominorum
Archidiaconi, & Præpositi, afferentium se
vocem dedisse pro tali : prout nec stabitur
dictis aliorum, sed debet de hoc aliter con-
stare, per ea, quæ idem Alexan. allegat, vbi
supra, num. 12. qui loquitur in terminis, vn-
de bonum erit, si votantes, in re præcipue
gravi, faciēt apparere in scriptis coram eo-
rum Cancellario adhibitis duobus testibus,
quia requiritur, vt de tali voto, vt diximus,
sufficiens constet per testes concordēs, vt
tenet idem Alexan. ibidem, iuribus, & ratio-
nibus ibi per eum.

Septimo infertur, quod si statutum exclu-
dens simpliciter dotatam, intelligitur ex iu-
ris dispositione de congruenter dotata, ita
Bulsat. *consil. 248. nu. 8 lib. 3. ex Bald. in l. fin.*
14 *C. de dot. promiss. Corn. cons. 111. nu. 8. & 9. &*
cons. 162. nu. 3 & seq. vol. 2. Ruin. cons. 56. n. 4.
in fin. vol. 3. de quo nos alibi.

Octauo infertur, quod si stante statuto,
15 quod occidens puniatur pœna mortis, inter-
pretabitur, si dolo homicidium commiserit,
iuxta dispositionem iuris communis, de
pœna homicidij loquentis. *in l. cum autem, §.*
excipitur, ff. ad l. edict. Bart. in l. quod ergo, §.
pœna grauior, colum. 3. ff. de his, qui not. infam.
Crot. vbi supra, in d. l. omnes populi, numer. 195.
Bald. in l. quicumque, col. 2. C. de seru. fug. & in l.
2. C. de noxal. action. vbi etiam Salicet. Alexā.
cons. 15. nu. 2. lib. 1. & cons. 144 lib. 2. Bertazo.
cons. crimin. 505. nu. 10. lib. 2. Bald. in l. & si se-
uerior, C. de his, qui not. infam. & in l. data opera
col. 3. C. qui accus. non poss. Doctores, & præci-
pue Ias. & Paul. de Caltr. in l. 1. ff. de legibus.
Euerar. in sua centuria, in loco ab absurdo, nu. 4.
in fin. Ioan. Andr. in d. reg. pro possessore, num. 3.
de reg. iur. in 6.

Limitat hoc dictum Salicet. *in d. l. 2. C. de*
16 *noxal. action. vt non procedat, si statutum*
diceret, committens homicidium quomodocum-
que, nam tunc propter vniuersale, (Quomodo-
cumque) statutum non reciperet talem inter-
pretationem, & Salicet. sequitur Crot. vbi su-
pra allegans gloss. in l. cum pœna, ff. de arbitr.

& facit tex. *in l. 1. §. 1. vers. quoquo modo, de tē-*
stam. milit. idem videtur sensisse Ruin. consil.
77. colu. 3. nu. 8. lib. 2. Bello. cons. 8. num. 11.
Alexand. cons. 35. nu. 9. lib. 6.

Sed mitiorem partem sequēdo, tanquam
& veriorem, & communem tenetur contra
Salicet. nam si homicida tunc pœna mortis
tenetur, & homicidium est punibile tali pœ-
na, quando dolo malo, & per nequitiam cō-
mittitur. Cæterum si quid errore, vel si quid
casu fecerit, cessabit edictum, inquit Vlpi. *in*
d. l. cum autem, §. excipitur, ff. de ad l. edict. ideo
licet statutum vteretur isto verbo (Quomodo-
cumque) intelligeretur tamen, quomodocum-
que dolo interueniente, iuxta tex. in l. lege
Cornelia, ff. de sicar. aliās sequeretur absur-
dum, quod si esset tale statutum intelligen-
dum generaliter, & in omnem casum, infans,
furiolosus, vel se defendendo, & non volens,
sed casu occidens, puniretur pœna mortis,
si quod est contra iura, vt in elem. si furiosus,
de homicid. l. illud, ff. de iniur. cap. canon. 19. q. 1.
l. quod infans, ff. ad l. Cornel. de sicar. & esset in
tellectus repugnans iuri naturali, l. vt vim, ff.
de iust. & iure, l. 1. C. vnde vi, l. diuus, ff. de offic.
præs. & in hoc proposito adducitur à Do-
ctoribus casus vulgaris, & iam notus, dispu-
tatus, & iudicatus Bononiæ, de quodam sta-
tuto, quod generaliter mandabat puniri pœ-
na manus quemcunque extrahentem sangui-
nem in platea; nam barbitonsor, qui extra-
xerat sanguinem in platea phebotomiam fa-
ciendo, non fuit per hoc pœna statuti puni-
tus; quia in eo non poterat argui dolus, qui
requiritur (vt diximus) ad incurrendam pœ-
nam statuti de homicidio loquentis, etiam si
extaret statutum, quod verba statuti si debe-
rent intelligi præcise, & ad literam sine vlla
interpretatione sub maxima pœna, prout re-
fert Bartol. in repetit. d. l. omnes populi, 6. quest.
princip. post principium, nu. 55. & in l. non dubiū,
vbi etiam Ias. C. de legib. & hanc eandem sen-
tentiam secutus est Bertaz. dict. cons. 505. lib.
2. num. 10. Coadiuuantur hæc opinio ex tex-
tu in l. si quis id, quod, ff. de iurisd. omn. iud. ibi,
qui si per imperitiam, vel rusticitatem, vel ab ipso
Præatore iussus, vel casu aliquid fecerit, non tene-
tur, & si alius sine dolo malo fecerit, alius dolo
malo mandauerit, qui mandauit, tenebitur, si
vterque dolo malo fecerit, ambo tenentur, ad
Euerard. vbi supra, in d. loco ab absurdo, nu. 4.
vbi late.

Nono infertur, quod si statuta simpliciter
loquentia de vectigalibus debent intelligi,
modificari, & restringi secundum ius cōmu-
ne, vt puta quod nihil soluatur pro his, quæ
deferuntur sui vsus gratia, sed solum causa
mercaturæ, vel negotiationis, vt *in l. vniuersi,*
C. de

C. de vestigal. l. si publicanus, §. 1. vbi Bart. ff. de
 * public. & in l. cetera, §. sed si quis, ff. de legat. 1.
 vbi Ias. in 5. notab. de communi testatur, & ita
 21 consuluit Natr. cons. 655. per tot. vbi etiam
 subiungit, quod contraria consuetudo non
 valet, illamque t̄ improbam appeilat, prout
 ita etiam dixit Bart. consil. 96. num. 9. & prout
 sic respondet Anchar. consil. 264. num. 2. in ca
 22 su statuti, loquentis de pedagio soluēdo pro
 equis, iumentis, & alijs generaliter, & dicit,
 non cōprehendi t̄ equos, super quibus equi
 tant transeuntes, vsus sui causa, ratione, de
 qua supra, quia scilicet huiusmodi statutum,
 licet indistincte loquatur, debet tamen intel
 ligi, vt disponat de pedagio soluēdo de his,
 quæ negotiationis causa conducuntur, non
 * autem ex causa proprii vsus, & sic cōcordet
 cum iure cōmuni, de quo in d. l. si publicanus,
 §. 1. ff. de publica. & ibi not. & in l. fin. §. quoties
 ff. eod. tit. & in cap. quanquam, de censib. lib. 6. &
 in d. l. vniuersi, C. de vestigal. idem voluit Io
 seph. Ludouic. in conclus. 14. versic. inferitur de
 cimo sexto, & versic. inferitur quadragesimo pri
 mo, Roland. à Valle cons. 71. nu. 21. lib. 4. Iul.
 Berret. in tract. Gabella, n. 176. Franch. March.
 in decis. 241. part. 2. Bertach. in tract. de gabell.
 in 7. part. in quest. 7. & ideo si statutum prohi
 beret extrahi frumentum de Comitatu abs
 que gabella, vel de certo territorio, non in
 23 telligeretur de eo, t̄ quod quis extraheret
 vsus sui causa, ita Bart. in d. l. cetera, §. sed si
 quis, vbi Ias. in 5. not. ff. de legat. 1. Bartol.
 * communiter Doctor. sequi testatur Rolan.
 à Valle, decis. cons. 71. num. 16. & Ias. in cons. 20
 volum. 4. vol. 1. sicut idem est de alijs victua
 lijs sui vsus gratia, Fran. Mar. decis. 14. num. 4.
 in 2. par. Rolan. à Vaile vbi supra, nu. 16. qui
 24 ideo dicit, quod de vestimentis, quæ quis
 portat in dorso, non debet solui gabella, t̄
 etiam stante statuto de gabella soluenda, idē
 est de faldubio, quod quis portat retro equū
 suum vsus sui causa, idem de anulis, quos
 quis defert in digito, & de vestibus, quas
 quis defert causa sui vsus quotidiani, vt idē
 Rolan. ibid. & per Bart. in leg. sed etsi, ff.
 naut. caup. & siabul. Franch. Marc. decis. 285
 part. 1. vbi etiam tradidit, quod illi, t̄ qui
 25 emant in mercatu victualia vsus sui causa ne
 cessarij, vel suæ familiæ, vel pro bladis, co
 rio, vel vestibus, vt causa sui vsus, pedagium
 soluere non debent, & contra exigentes im
 ponitur pœna capitalis, d. l. vniuersi, C. de ve
 stigal. & d. l. publicanus, §. de rebus, ff. de pu
 blica. Bart. in l. 4. in fin. ff. naut. caup. & ibi
 dem idem Franc. March. num. 3. dicit, hoc
 etiam procedere (renota tamen semper om
 ni fraude) licet emens à principio vsus sui
 26 necessarij causa ex t̄ post facto mutauerit

propositum, quia debet attendi prima desti
 natio, vnde qui à principio emerit frumen
 tū, vel vinū pro toto anno causa sui necessa
 rij vsus, ex hoc dicitur exemptus à gabella,
 etiam si ex post facto reuendat, quia habet de
 superis, nec per hoc incidet in pœnā statuti,
 quod placuit etiam Rolan. à Val. d. cons. 71.
 nu. 19. & idem Franc. March. in d. decis. 41. nu.
 5. dicit, t̄ quod statut iuramento partis, an
 27 bladum, vel alia victualia portentur sui vsus
 causa, & admonet, quod licet de prædictis
 non soluatur gabella, debet t̄ tamen profite
 28 ri, & designare, & facere si tem de apodixia,
 per l. final. §. diuus, ff. de publican. quod etiam
 placuit Rolan. à Val. d. cons. 71. nu. 22. vbi ad
 monuit, quod licet huiusmodi personæ non
 teneantur ad solutionem gabellæ, nihilomi
 nus debent bona profiteri gabellario, quo
 niam apud Doctores receptum est, quod pri
 uilegiatus à gabellis tenetur t̄ perfecte con
 29 signare bona datario, iuxta tex. in d. l. final.
 §. diuus, vbi Bart. ff. de publican. & ideo refert
 ad propositum Bald. in cons. 79. col. 2. vol. 2.
 dicentem, quod quis non debet sibi sua au
 thoritate ius dicere, sed intructo datario, &
 de eius cōscientia, ne colludatur, & fiat fraus
 gabellæ appositis aliorum mercibus, & Ber
 tach. in tract. de gabellis in vlt. par. q. 29. sequē
 do Bart. in d. l. final. §. diuus, ff. de public. inquit,
 quod quamuis scholaris non teneatur solue
 30 re pedagium de libris, t̄ tamen debet petere
 bulleram à gabellario, alias libri incident in
 commissum.

Decimo inferitur, quod si statutum dispo
 nat, quod nulla exceptio opponi possit con
 tra t̄ instrumēta, nisi solutionis, & falsitatis,
 31 si dictæ solutiones fuerint oppositæ, statutū
 quoad eas interpretabitur secundum ius cō
 mune, & ideo in eis obseruabitur, quod de
 iure communi est dispositum, ita Anton. de
 Canar. in suo tractat. de executio. instrument.
 quest. 10.

XI. Inferitur, quod statuta loquentia de
 successioneibus, t̄ interpretantur secundum
 32 iura communia, quæ loquuntur de suc
 cessioneibus, vnde quemadmodum in tes
 tamento, si testator vocauerit simpliciter
 fratres, tamen de iure communi intel
 ligetur de vtrisque coniunctis, Paulo de
 Castro, quem ibi communiter omnes se
 quantur, in l. final. C. de verborum significat.
 ita & statutum t̄ vocans fratres de vtrin
 33 que coniunctis intelligendum erit, Decian.
 respons. 16. num. 42. volum. 1. vbi idem dicit,
 si statutum t̄ vocaret agnatos simpliciter, nā
 34 nihilominus deberet intelligi, quod eo ordi
 ne vocet, quo ab intestato successuri fuissent
 de iure communi, prout idem voluit Socin.

*consil. 252. visis instrumentis, num. 17. vol. 2. vbi dixit ex doctrina Petr. de Ancharan. in repet. cap. canonum statuta, in 13. quæst. princip. de consilii. quod stante statuto, quod proximiores admittantur ad successionem, debet intelligi, & redigi ad intellectum t̄ iuris communis, quod scilicet frater vtrunque coniunctus excludat fratrem consanguineum tantum, idem firmavit Paul. de Cair. in authen. itaque in vers. nec obstat illa authentica, C. com. de success. & idem fuit de mente Alexand. in cons. 5 num. 4. lib. 6. dum voluit, quod si t̄ statutum admittat simpliciter, vel alternativè vtrinque; coniunctos, vel ex latere patris tantum, intelligitur tamen prout de iure communi, vt consanguineus tantum per vtrinque; coniunctum excludatur, sicut etiam si statutum admitteret t̄ fratres, & de filijs fratrum nullum verbum fecisset, tamen statutum illud interpretaretur, vt etiam admitteret filios fratrum, secundum tamen iuris regulas, & dispositionem, prout ita fuisse iudicatum in Rota Bononiensi, testatur Bertazol. *consil. civ. 22. num. 13. de mente Bolognet. in consil. 17. & in addit. ad tractat. Matthesil. de success. ab intest. in 3. artic. nu. 4. & eandem sententiam affirmat Fulgos. in cons. 84. nu. 2. & hanc illationem communiter teneri testatur idem Bertaz. in eodem consil. 22. nu. 12. pro qua etiam tenuit ante omnes Bart. in l. 1. C. de his quibus vt indign. & in l. in cognitione, col. 2. ff. ad Syllan. Dec. cons. 90. n. 3. vers. & quod Bart. dicit. Paris. cons. 119. nu. 23. vol. 4. Alex. in l. ea demum, C. de collat.**

XII. Infertur, quod si extat statutum, quod discordantibus arbitris debeat tertius eligi per iudicem, tale t̄ statutum interpretabitur nedum discordantibus in iudicando, sed etiam in eligendo, quo casu etiam de iure communi permittitur iudici tertium eligere, Decian. *respon. 42. nu. 6. & 7. lib. 3.*

XIII. Infertur, quod statuta similiter loquentia t̄ de capiendis debitoribus debent interpretari, & intelligi, vt non comprehendant Doctores legum, & medicinæ, qui non possunt personaliter capi pro debito ex contractu, vel quasi, ita disponente iure communi, per l. medicos, C. de profess. lib. 10. Matthesil. in *sing. suo 59. nota, quod legum Doctores, cum ibi allegatis.*

XIV. Infertur, quod statutum t̄ prohibens contrafacientes illius dispositioni posse allegare ignorantiam, & ex ea se tueri intelligitur de ignorantia crassa, non autem de iustitia, prout & ita disponitur à iure communi, cap. vt animalium, de const. in 6. Bald. in l. 1. col. 3. versic. na dicta constitutio, C. de caduc. tollen. Salicet. in l. ita nobis, C. ad l. Iulia. de adult. & in l. Scatus, C. de his, qui sibi in testam. Roman.

in l. 1. §. enuntiatio, ff. de oper. nou. nuncia. & nos referendo sequitur Crot. in d. l. omnes populi, nu. 129. ff. de iust. & iur.

XV. Infertur, quod si extaret statutum, quod victus victori in expensis condēnetur, debet interpretari, nisi talis victus habuerit iustam causam litigandi, prout disponit ius commune, l. qui solidum, §. etiā, ff. de legat. 2. Bal. in l. terminato, C. de fruct. & lit. expens. Alex. & alij in l. properandum, §. sin autem, C. de iud. refert & sequitur Crot. vbi supra, num. 126. & hanc testatur veritatem ipsam Zanch. ad *consil. Alex. 183. nu. 9. vol. 5. & ita etiam obseruari.*

Et licet regulariter est facienda interpretatio in statuto, t̄ vt aliquid operetur vltra ius commune, & vt aliquid addat iuri communi, vt per Mars. in *sing. 121. incip. habens iustā causam, & late in alio sing. 207. incip. victus*, tamen non procedit talis doctrina, & regula, quādo quis indebite damnum pateretur, & contineret addendo iniquitatem, nam tali casu debet statutum reddi potius superfluum, quam iniqua, & damna tertij indebite continere, vt late per nos in *conclu. quod statuta sine strictè interpretanda, & in conclus. quod statuta debeant ita interpretari, vt reducantur ad concordiam cum iure communi*, sed si statutum, de quo supra, interpretatur, vt etiam iuste litigans in expensis deberet condemnari, haberet in se nescio quid iniquitatis, quia puniretur factum etiam alias iuste factum, vltra quod quis cogere tur quodammodo ius suum etiā iustum indefensum relinquere timore, ne forte succumbens cogere tur soluere expensas, prout ita animaduertit Crot. in *d. l. omnes populi, dist. num. 126. & hanc veriore Doctorum sententiam, & æquiore testatur Gabr. in suis commun. conclus. sub tit. de expens. concl. 1. de mente Alexand. in d. l. properandum, §. sin autem, el. 2. col. 1. versic. item limita gloss. C. de iud. circa quam tamen vide in contrarium allegata per eundem Gabr. ibidē, & per alios communiter in d. §. sin autem. Est tamen aduertendum, quod huiusmodi difficultas cessat in dominio Serenissimæ reipublicæ nostræ, in quo extat statutum, sub rubr. *de impens. lit. lib. 3. cap. 5. quod succumbens etiam si habuerit iustā causam litigandi non possit per magistratum absolui ab expensis.**

XVI. Infertur, quod statutum loquens de confiscatione bonorum interpretatur, ne comprehendat ea, t̄ quæ de iure communi non veniunt in confiscatione, ita Bertazol. *consil. crim. 368. num. 9. lib. 2. vbi ideo dicit, quod huiusmodi statutum non comprehendit feudalia, etiā si generaliter loqueretur, quia de iure communi bona feudalia t̄ non veniunt regulariter appellatione bonorum confiscan-*

* *fiscandorum, nisi de eis facta fuerit specialis mentio, quod etiam voluit Roland. à Valle conf. 29. num. 14. lib. 3. vbi asserit, hanc esse communem opinionem, Borgn. in tract. de vsu fruct. num. 237.*

45 Intellige tamen istam illationem, vt non procedat, quã Jo statutum t̄ eo modo loque retur, quod non posset verificari, nisi etiam in his, quæ regulariter non veniunt in confiscatione, tunc enim etiam de feudalibus, & alijs bonis intelligeretur, vt colligitur ex Bart. in cons. 196. incip. *civitate Camerinae, col. 2. in 4. dub. & Borgn. vbi supra, num. 104. cum alijs, de quibus per Bertazol. conf. crim. 369. n. 14. lib. 2. & faciunt infra alia, quod statutũ debet ita interpretari, vt aliquid operetur.*

46 XVII. Infertur, quod si statutum puniret aliquem committentem falsum simpliciter, t̄ debet intelligi de eo falso, per quod inciditur in aliquod caput legis Corn. de falso, & sic de falso, pro quo de iure communi potest aliqua imponi pœna, ita Bertaz. in consil. crimin. 300. nu. 2. lib. 2. de mente Bart. in l. quid sit falsum, ff. ad l. Cornel. de fals. Alex. cons. 73. nu. 5. lib. 1. Paul. de Castr. inter cons. crim. vlt. tom. cons. 45. n. 1. & Boss. in tit. de fals. n. 80.

47 XVIII. Infertur, quod statutum aliquid committens iudicis arbitrio, interpretatur prout de iure communi t̄ de arbitrio regulato ab eodem iure communi, & secundum iuris communis dispositionem, ita Ruin. consil. 147. nu. 1. & 7. vol. 5. & Menoch. de arbit. iudi. lib. 1. quest. 78. num. 2. & quest. 13. nu. 20. & quest. seq.

48 XIX. Infertur, quod statutum disponens, quem teneri pro opera præstita eadem pœna, qua tenetur confocius delinquens, debet t̄ intelligi secundum ius commune, quando scilicet talem operam, & auxilium præstiterit maleficio, quod ipsi maleficio causam dederit, vel ex eo fuerit maleficio sequutum, alias tenebitur pro modo culpæ, ita Salicet. in l. vnica, col. antepenult. versic. aut pœna est eadem cum pœna principali, C. de rapt. virg. Cæpol. in cons. 27. num. 14. Marfil. singul. 15. incip. *statuta. & in cons. 24. num. 16. & cons. 38. n. 14. Gram. cons. 45. nu. 41.*

49 XX. Infertur, quod statutum loquens de bonis, quæ sunt in spe, debet t̄ intelligi secundum ius commune spe probabili, & sic quod subsit causa de præsentia, vt ex pluribus concludit Cephal. conf. 526. num. 67. cum pluribus præcedentibus, & seq. lib. 4. Bertazol. conf. civil. 57. nu. 15.

50 XXI. Infertur, quod statutum mandans omnes causas inter coniunctos debere compromitti, intelligitur de quæstionibus facti, t̄ non autem iuris, quæ distinguuntur ab ip-

so iure communi, de quibus per Cephæ. conf. 371. nu. 39. lib. 3.

XXII. Infertur, quod statutum mandans debitorem posse capi ad omnem requisitionem creditoris, debet intelligi præcedente t̄ citatione ad effectum, vt prius constet, cū esse debitorem, iuxta l. diuus, ff. de testamen. milit. Marfil. in l. de vnoquoque, colu. 13. de re iudi. Alexand. & Castr. in l. per diuersas. C. mandata. Ruin. conf. 102. col. 1. vol. 5. Cephal. consil. 439. nu. 9. & 74. lib. 3.

Hoc tamen intelligerem, & obseruarem, nisi militaret aliqua ex illis causis, propter t̄ quas etiam aliquando citatio ipsa omittitur de iure, vt puta, qui periculum esset in mora, quia ageretur de captura debitoris suspecti, ac de alijs, de quib. per DD. in d. l. de vnoquoque, & in l. nam ita Diuus, ff. de adopt. & in l. si quando, C. de test. cum similib. nam tunc statutum ipsum reciperet interpretationem ab ipso iure communi, vt etiam sine citatione obseruaretur, quemadmodum, & de iure communi illa existente causa posset citatio omitti.

XXIII. Infertur, quod si statutum exigat fideiusionem præstari, t̄ intelligitur dummodo fideiussor haberi possit, prout de iure communi, semper in casu possibili quælibet dispositio intelligitur, ita Cephal. in consil. 89. num. 10. lib. 1. de mente Castr. in auth. cui relictum, in fin. C. de indict. viduit. tollend. ibique etiam subiungit, itidem statutum exigens propinquorum auctoritatem in minorum contractibus ex eadem ratione intelligi, modo essent propinqui, t̄ qui possint authorare, Bald. in l. 1. C. vnde vir. & vxor, & facit. quod voluit Marfil. in l. 1. §. præterea, vers. & subdit etiam, & in §. Diuus, ff. de quasi. vbi si ex forma statuti duo Notarij requiruntur t̄ ad conficiendum aliquod instrumentũ, subintelligitur tamen, si duo haberi possunt, alias vnus sufficeret, vt plene ibi per eum.

XXIV. Infertur, quod sicuti de iure communi exceptiones impediens litis ingressum t̄ semper possunt opponi, ita statutum tollens exceptiones, & illis viam præcludens, interpretatur, quod non excludat eas, quæ litis ingressum impediunt, vt de exceptione implementi non sequuti consuluit Crauetza consil. 127. num. 14. & consil. 248. colu. penult. versic. non obstat. Corn. consil. 245. colu. 2. lib. 4. Menoch. consil. 55. num. 3. lib. 1. Castrenf. in l. Iulianus, §. offerri, ff. de act. emptio. Roman. consil. 244. num. 5. vbi Mandos. in addit. in lit. E. quod nota pro nostro statuto Ianuæ, lib. 2. cap. 3. sub rubric. de caus. execut. dum t̄ rejicit omnes alias exceptiones præter ibi expressas.

XXV. Infertur, quod si statutum inducit aliquas solemnitates, puta in contractibus
 58 minore, & mulierum, & non propterea cēsetur minuere, aut tollere alias, quæ sunt inductæ à iure communi, & ideo non sumetur argumentū à contrario sensu in derogatione iuris communis, vt dicamus, quod seruata tantum solemnitate statuti, contractus minoris valeat, sed dicta solemnitas statuti ultra ius commune cumulatiue requiritur, & statutum dicitur suppleri à iure communi in reliquis, ita Dec. in consil. 110. num. 1. de mente Paul. de Castro in consil. 278. alias 271. incip. a secundo dicto dictas venditiones, col. 1. & 2. exemplificans in statuto; quod minor viginti quinque annis non possit & se obligare sine consensu duorum propinquorum, & dicit, quod tale statutum non intelligitur excludere alias solemnitates, quæ de iure communi in obligationibus minorum requiruntur, quia cum veniat statutum addendo ad ius commune inducta ad vnum finē, non debeat contrarium operari, l. cum tale, § falsam ff. de condit. & demonstr.

Quod ego tamen intelligerem verum, nisi si statutum, adhibitis tantum solemnitatibus, de quibus in eo, mandaret, & quod illis obseruatis, contractus, & alia facta per minorem essent rata, & firma, & valeret, prout dispositio nostra in statuto Ianuæ, sub rubr. de contract. minor. & mulier. cap. 20. §. his vero, quæ supra, lib. 4. nam & tunc aperte diceretur apparere de mente statuentium, quod voluerint in reliquis derogare dispositis à iure communi, quoad solemnitates contractus minorum: Vnde obseruatis contentis in statuto contractus subsisteret, & valeret iuxta dicti statuti dispositionem, quia licet regulariter statuta debent ita interpretari, vt non derogent iuri communi, & sed reducantur ad concordiam cum ipso, iuxta notata per gloss. & DD. in l. 2. C. de noxal. & in cap. cum dilectus, de consuet. tamen quando aperte apparet de contraria mente statuti, contrarium seruabitur, & & inhærebimus statuto, Caccialup. in d. l. omnes populi, nu. 203. Castrenf. in authent. nouissima, col. 2. C. de inoffic. testam. Riminal. consil. 190. num. 38. lib. 1. Decian. respons. 32. n. 9. lib. 2. & facit, quia tunc interpretatio iuris communis, & aliorum admittitur in statuto, quando verba essent dubia, sed si clare de voluntate statuentium appareret, cessabit coniectura de eorum intentione iuxta regulam vulgarem, quod in & claris non est opus coniecturis, iuxta notata in l. ille aut ille, §. cum in verbis, & in l. non aliter, ff. de legat. 3. l. continuus §. cum quis, ff. de verb. oblig. & nos alibi.

XXVI. Infertur, quod statutum mandans

homines certæ conditionis in honore præferri & interpretatur, si sunt idonei, iuxta notata in l. vt gradatim, §. sed & si lege, ff. de muner. & honor. Ioan. Andr. in reg. pro possessore, num. 3. de reg. iur. in 6.

XXVII. Infertur, quod stante statuto, quod aufugiens habeatur pro confesso de crimine, quod ei adscribitur, & debet intelligi ex iuris interpretatione, nisi iustam habuerit causam, & æquam aufugiendi, secundum notata per Ioan. Andr. in d. reg. pro possessore, & in terminis Alexan. in consil. 144. n. 6. lib. 2.

XXVIII. Infertur, quod licet statutum simpliciter, & indistincte disponat, quod in quacumque parte mundi celebratus sit contractus, & debeat solui tamen gabella in loco statuti, nihilominus tale statutum intelligendum est, quando in ea parte mundi celebratur contractus, in qua nulla gabella de tali contractu solueretur, quia de iure communi, vnica tantum gabella solui debet, & illa in loco contractus, ita Angel. de Nicol. inter consil. Socin. consil. 302. in subscript. versic. præterea, & 3. & idem Socin. ibid. num. 3. & consil. 303. vol. 2. iuribus ibi per eum.

XXIX. Infertur, quod statuta disponentia circa præscriptiones, intelliguntur secundum ius commune & data facultate agendi, Dec. consil. 445. in casu ad me transmissio, nu. 48. versic. & hoc idem, & notatur in l. si quando, C. de inoffic. testamon. & in cap. cum dilectus, de consuetud. & propterea licet statutum dicat generaliter, quod omnibus, qui non exegerint à debitoribus suis intra decem annos, currat præscriptio, tale statutum non habeat locum in eo, qui agere non potuit, quia hæc regula, & quod non valenti agere non currat præscriptio, est naturalis, nam vbi non adest negligentia, non debet esse pœna, & procedit etiam in statutis, vt per Bald. in authent. nisi annale tempus, in prin. C. de bon. matern. Alexan. consil. 84. nu. 2. lib. 1. Dec. consil. 468. nu. 33. & seqq. cum alijs ibi per eum.

XXX. Infertur, quod statutum imponens pœnam officiali non inquirenti intra certum tempus, & intelligitur de officiali, qui sciuit delictum, cum ignorantia pœna de iure non imponatur, l. ex malefactorum, ff. de act. & obligat. Menoch. consil. 74. nu. 10. lib. 1. Alexand. in l. vlti. C. de dolo.

Primo amplia modo conclusionem, vt tanto magis procedat, si statutum disponderet idem, quod ius commune, & non tunc reciperet omnes limitationes, ampliationes, & declarationes, quas recipit ius commune in eadem materia, ita Galin. in suo tract. de ver. sig. lib.

lib. 10. cap. 32. n. 39. & 40. Bald. super statutis, in versic. interpretatio, Ant. de But. in consil. 1. col. 3. vers. ad tertium dotis, & cons. 80. col. 2. vers. item statuta, hinc fit, quod casus t̄ veri dispositio verificabitur in casu ficto, prout & disponitur à iure communi, quando statutum loqueretur in materia iuris, in qua casus verus, & fictus æquiparantur, ita Felin. in cap. insinuatum, num. 2. de simeu. Abb. in c. cum dilectus, num. 5. de cler. non resid. & in ca. ad audientiam, n. 2. eod. tit. Roman. consil. 105. n. 2.

73 Secundo amplia, vt vera sit conclusio, etiam si statutum induceret formam, quia nihilominus reciperet t̄ subauditionem à iure communi, ita Carpan. super statutis Mediolani. in prælud. nu. 278. de mente Afflict. cons. 76. num. 6. & 7.

74 Tertio amplia, vt omnis interpretatio, quæ fit de vna lege ad aliam, t̄ fiat de ipsa lege iuris cõmuni ad ius municipale, ita Lancillot. Galliaul. in consuetud. Alexand. in versic. legare, quæst. 7. num. 47. vbi ideo infert, quod quemadmodum de iure cõmuni, vbi sumus in persona incapaci, relictum nunquam transit in contractum, ne fiat fraus legi, eadem in interpretatione debet inferri ad statum, & per consequens si statutum prohibet maritum posse legare vxori, licet legatum alias factum vxori præsentis, & sibi stipulanti, t̄ possit dici transire in vim donationis causa mortis, & sic sustineri si non iure legati, saltem iure donationis, tamen quia adest in statuto talis prohibitio, ex qua vxor dicitur incapax legati, tale legatum non transibit in contractum, & non poterit peti ab vxore, quamuis præsentis, & stipulantis, sed remanebit exclusa à statuto, sic interpretato ab illa interpretatione iuris communis, per quam prohibetur relictum transire in contractum; quando agitur de persona incapaci, & inhabili, & ad id allegat Angel. de Nicol. in subscript. ad d. consil. Socin. 302. col. fin. vers. & hinc est, quod Salic. idem voluit, idem Salic. in l. 2. C. de noxal.

76 Quarto amplia, vt procedat cõclusio etiã in his, quæ alterantur ab ipsomet statuto vltra ius commune, t̄ vt puta in pœnis alteratis à statuto, vltra quam fecit ius commune, nam in his nihilominus statutũ recipiet interpretationem ab ipsomet iure communi, iuxta doctrinam Bart. in d. l. omnes populi, in 6. quæst. princip. ff. de iustitia, & iure, quem sequitur, & dicit communiter receptum, Bertaz. consil. crimin. 300. num. 5. lib. 2.

77 Quinto amplia, vt habeat locum conclusio, etiam si extaret statutum, t̄ quod statuta deberent intelligi ad literam, & prout scripta iacent, reiecta omni interpretatione, &

glossatione, ita Paris. cons. 16. num. 51. lib. 3. Brun. super statut. sœmin. exclus. in 5. artic. princ. quæst. 29. n. 21. & 22. Bartol. in d. l. omnes populi, colum. antepenult. num. 65. versic. vltimo quærit, Cephal. consil. 533. num. 33. lib. 4. Felin. in proœm. decret. u. 22. Dec. in cap. translato, n. 40. de constit. Ruyn. consil. 15. num. 11. lib. 2. Alex. consil. 50. colum. vlt. nu. 12. & consil. 80. colum. 3. num. 5. versic. & ita declaratur, lib. 1. vbi testatur, quod ita videtur esse communis conclusio DD. Aretin. consil. 109. num. 1. Barbat. in l. cum acutissimi, num. 170. versic. & ideo in proposito, C. de fidei cõmiss. Roland. à Valle cõs. 34. num. 46. lib. 4. Cot. in suis memor. in versic. statutum cautum est vere, in versic. & de effectu, & vers. item stante hoc statuto, Curt. iun. consil. 7. num. 8. Menoch. consil. 5. num. 23. lib. 1. Bona cõs. crim. quæst. in versic. glossatio, Angel. in l. non possunt, n. 1. versic. secundo casu. ff. de legib. Cuman. consil. 30. numer. 1. Olsac. decis. 21. num. 15.

78 Sed ego tamen in hoc distinguerem, quod t̄ aut agitur de interpretatione iuris restrictiua, quæ fit per ipsorum statutorum arctationem, aut de extensiua, quæ fit per statutorum protrahationem, aut de correctiua, quæ fit per ipsorum patentem contrarietatem, & stante tali statuto, nullam harum interpretationum admitterem, per ea, quæ voluit Bald. in l. 2. nu. 8. C. de patr. qui fil. distrax. Felin. in d. c. translato, num. 4. & 12. Ial. in l. non dubium, n. 30. & 31. versic. nota tamen, & num. 36. C. de legibus, & in consil. 52. num. 1. volum. 1. Cot. in suis memor. in versic. statuto cautum est, versic. dicebat singulariter Baldus, Carpan. ad statuta Mediolan. c. 174. n. 14. & 69. lib. 2. & hanc veriorum opinionem dicit Brun. in d. statut. sœmin. exclus. artic. 5. quæst. 29. quia quando statutum disponit, quod attendantur t̄ verba sola, & sonus verborum, prout iacent nõ potest porrigi ad plus, nec ad minus, quam ipsa verba sonant, & continent ex eorum Grammaticali significatione per l. non aliter, ff. de legat. 1. & notatur in dict. lege non dubium, C. de legibus.

79 Aut agitur de interpretatione declaratiua proueniente ex iuris dispositione ad definitionem, & dispositionem verborum in statuto contentorum, declarando veritatem sermonis in statuto dispositi, & tunc talis interpretatio esset admittenda, non obstante supradicta dispositione statuti, quia talis interpretatio t̄ diceretur literalis, & de mente statuentium, & appellatur interpretatio significatiua, & non censetur reiecta à dicto statuto iuxta ea, quæ animaduertit Bald. in tra. super statut. in verb. interpretatio, nu. 9. 10. 11. & 14. & notatur in cap. exiui de Paradiso, &

in cap. exit. qui seminat, in fin. de verbor. signific. in 6. & idem Bald. in l. iubemus, §. fin. C. ad Trebellian. Signorol. consil. 101. nu. 5. Montepic. consil. 85. num. 21. & 25. Orian. de interpret. statut. num. 6. & Cott. vbi supra, d. versic. statuto cauetur, & Plot. consil. 17. n. 68. dixerunt, quod declaratoria, & distributiva, non autem ampliatiua, vel restrictiua interpretatio admittitur in tali casu, idem voluit Galli. in tract. de verbor. signific. lib. 8. cap. 31. num. 17. & hanc communem opinionem testatur Bart. in d. l. omnes populi, num. 56. versic. tertio quaro. Et adducta supra in ampliatiua possent procedere, quando ageretur de statuto, in quo non adessent verba, adeo prægnantia, quæ interpretationes, & declarationes etiam subauditæ, omnino reicerent, nec ad literam obligarent, sed solum, aut præcise loquerentur, aut simpliciter interpretationem, vel glossationem prohiberent, quibus casibus, quia etiam verbum præcisum recipit interpretationem laudabilem, & prohibita simpliciter interpretatione, & glossa, non censentur reiecta iusta, & legitima interpretatio, secundum not. per Bart. in d. l. omnes populi, d. versic. ultimo queritur nu. 65. & Cæpol. in consil. 33. nu. 10. & in l. 1. C. de leg. iusta, & legitima interpretatio tali casu admitteretur, & statuta possent distingui, & interpretari secundum iura, & alia statuta, ita Alexand. d. consil. 80. num. 5. lib. 1. iuribus, & auctoritatibus ibi per eum.

Intellige tamen, quod dixi de alijs interpretationibus restrictiuis, & extensiuuis non admittendis, † stante tali statuti dispositione, nisi aliud iniquitatis, fraudis, & absurditatis reiectio, & editio suaderet, nam tunc admitterentur, quia dicerentur de mente statuentium, qui nunquam præsumantur voluisse statuendo inducere iniquitatem, fraudem, & absurditatem, prout ita animaduertit Menoch. consil. 11. num. 19. lib. 1. & ante eum Bald. super statut. in d. ver. interpretatio, nu. 12. & Brun. in d. statut. femin. exclus. artic. 5. quest. 29. in fin. Montepic. d. consil. 85. cum ibi per eum allegatis, Rot. decis. 724. num. 16. part. 1. quod nota pro nostro statuto Ianuæ, sub rubric. de extrinseco intellectu, † circa quod in facti contingentia recurrere ad Carpan. vbi supra, c. 114. n. 5. vsq; ad fin. vbi perbelle, & late, & ad Galli. in d. suo tract. de verb. signific. cap. 30. & 31. & nos etiam de hoc alibi.

Intellige etiam, quod dictum est de interpretatione significatiua, † quod si verbum in statuto habebit vnum significatum certum tantum, illud erit sequendum, si plura, talis interpretatio significatiua illius verbi sumetur, prout conueniens erit statuto, si forte

esset dubium, ad quos spectaret declaratio, si metur ex iudicio non illorum, qui statuta cõpilarunt, si super essent, quia illi, conditis statutis, dicuntur functi officio suo, nec amplius habent imperium, & sic non habent ius interpretandi, sed ex iudicio populi, seu Consulis loci statutorum, ita Bartol. in d. l. omnes populi, num. 56. versic. veritas est, vbi ita omnes tenere affirmat, & idem voluit Salicet. in dicta l. 2. C. de noxal. num. 5. iuribus ibi per eos.

Sexto amplia, vt etiam sint improprianda verba, vt habeat locum interpretatio proueniens † à iure communi DD. & præcipue Anton. de Butr. & Imo. in d. c. cum dilectus, de consuetud. Cephal. consil. 210. n. 18. lib. 2. Corn. consil. 14. num. 2. lib. 4. Doctores omnes in l. fin. §. computatione, C. de iure delibe. Alex. consil. 85. num. 12. lib. 4. Ruynus consil. 129. num. 2. lib. 2. Socin. consil. 30. num. 34. lib. 1. Gozadinus consil. 35. numer. 13.

Septimo amplia conclusionem, vt statuta nedum recipiant interpretationem à iure communi, † sed etiam à statutis ciuitatis dominantis, quia si statutis in aliquo casu in loco subditorum deficientibus recurritur † ad statuta ciuitatis dominantis, iuxta doctrinam Paulo de Castro, in dicta. l. omnes populi, num. 7. ff. de iustit. & iur. Corneus consil. 151. num. 6. lib. 3. Socin. consil. 81. 3. col. & consil. 128. in princ. vol. 4. Socin. iun. consil. 11. n. 5. lib. 1. & alibi communiter DD. multo magis statuta dubia locorum subditorum interpretabuntur secundum statuta ciuitatis dominantis loquentia in eadem materia, cum facilius admitti debeat interpretatio statuti iam facti, † quam inductio eius, quod factum non est, argum. l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. & ita Decian. resp. 32. nu. 29. & 30. vol. 2.

Declarata tamen supradicta; vt non procedant, quando in statuto ciuitatis subditæ disponeretur, quod deficientibus statutis illius ciuitatis recurreretur ad ius commune, † nã tunc licet non per hoc diceretur exclusa interpretatio, quæ alias posset deriuare à statutis ciuitatis dominantis, tamen ante illam, & ante omnia erit recurrendum ad ipsum ius commune, secundum quod statuta ciuitatis subditæ interpretabuntur, & seruabuntur, & statuta ciuitatis dominantis post ius commune locum habebunt, & interpretationem tribuet statutis subditæ, ita consuluit Dec. consil. 429. num. 5. vbi hanc opinionem sæpius obseruatam, atque vsu receptam Florentiæ, testatur, & Romano. contrarium sentientem reprobari affirmat, & ab hac opinione non esse recedendum dicit Mandos. ad Roman. consil. 218. lit. H. illamque confirmat, & defendit auctori-

89 Statutibus, & rationibus, & precipue, † quia ius commune, nisi aliter addatur, de Romanorum iure intelligitur, § *sed quoties, Instit. de iur. nat. gent. & civil.* & etiam quia inseruendum est menti statuentium, qui non censentur voluisse statuta ipsorum regulari à statutis superiorum, eo quia expresse mentionem fecerunt de iure communi in defectum statutorum suorum, & ius commune non potest dici † ius precipuum alicuius ciuitatis etiã dominantis, & licet Roman. *d. cons. 218. num. 4.* & alij tenendo opinionem contrariã dicant, quod alias esset iniustum statutum inferiorum, statuendo, quod deberet recurri ad ius commune, quia per illud tolleretur ius ciuitatis superioris dominantis, quod in hoc versatur, scilicet, vt loca inferiorum suis constitutionibus debeant gubernari, tamen tale fundamentum non destruit supra positam opinionem, quæ illa solam determinat, quid agendum, stante dispositione supradicta, de statuto inferiori ciuitatis disponente, in defectum ipsius recurrendum esse ad ius commune, non autem determinat, an tale statutum inferiorum esset iustum, nec ne, vltra quod non potest dici, quod huiusmodi statutum sic iniustum, quousque saltem ciuitas dominans, siue Princeps sciens illud tolli, & abrogari à volumine statutorum, non mandat, si enim Princeps sciens illud permittit, frustra quærunt alij, nunquid valeat, & iustum sit, cum quod Principi placet, legis habeat vigorem, † & tanquam lex sit seruandum, quousque de contraria Principis voluntate appareat, vt in simili dixit Bald. *cons. 473. nu. 6. lib. 5.* & facit text. in § *sed quod, Instit. de iur. natur. gent. & civil.* & hanc magis communem opinionem testatur Borgn. *in suo tract. de tut. num. 96. in fin.* & illam, quicquid aliquando in contrarium dixerit, approbat vltimo loco Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsump. 6. n. 14.* vbi recenset etiam contrarium tenentes, & Roma. opinionem, contrarium, vt supra tenentis, communiter esse reprobata, dixit Ludouic. *conclus. 55. vers. quintus casus est,* ibique in principio affirmat hanc magis communem.

90 Primo subdeclara dictam declarationem, vt non procedat, quando ex communi consuetudine ciuitatis subditæ fuisset obseruatum, † quod non obstante dicto statuto de recurrendo ad ius commune in defectum statutorum dictæ ciuitatis, esset tamen recursus semper ad statuta ciuitatis dominantis, nam tunc non obstante dispositione dicti statuti erant obseruanda statuta superiora, & ab illis statuta inferiora interpretationem recipient, nam tali casu ita obseruantes, vi-

dentur hoc voluisse, ex quo ita consueuerunt, non obstante dicto statuto, & minime mutanda sunt, † quæ diutinam habuerunt interpretationem, *l. minime. ff. de legib. & quemadmodum vertitur in dubium apud DD. an in statutis subditorum appellatione iuris communis veniat ius commune Romanorum, eo, quia dicitur ius commune omnibus, † cum omnes subiaceant Romano imperio, vt l. deprecatio. ff. ad leg. Rhod. de iact.* an vero ius superiorum, eo quod statuta Principis † quodanmodo possunt dici ius commune omnibus populis sibi subditis per not. *in d. § fin. Instit. de satijd.* ita dicitur huiusmodi dubium esse sublatum per obseruantiam eueniente casu dicti statuti ob recursum factum ad statuta superiorum, nam certum est, quod consuetudo, & obseruantia declarant statuta dubia, & standum est interpretationi ex † obseruantia prouenienti, Ant. de Butr. *in c. cum dilectus, de consuet. Soci. iun. d. consil. 2. nu. 26. lib. 1. Dec. consil. 11. num. 12.* & nos *infra.* Sicut econtra si probabitur per obseruantiam communem non fuisse obseruata statuta ciuitatis dominantis in aliquo casu, sed ius commune, non erunt huiusmodi statuta superiora attendenda, non obstante, quod † alias esset recurrendum etiam ex dispositione statutorum subditorum ad statuta superiorum, ita Gozad. *consil. 37. num. 14.* iuribus ibi per eum, & Socin. *sen. consil. 81. num. 2. lib. 1. & in consil. 271. num. 13. lib. 2. Dec. consil. 469. num. 12.* & Menoch. *d. præsump. 6. in fin.*

91 Secundo subdeclara, nisi aliqua sequeretur superfluitas in statutis, vel absurdum aliquod, † vel nisi aliter de mente statuentium appareret, ita Decian. *in suo tract. crim. lib. 2. cap. 32. num. 4.* ea ductus etiam ratione, quia ius scriptum in statuto, ex quo est commune omnibus habitatibus in illa ciuitate, vel municipio, non absurde aliqua ex prædictis ratione suadete etiam ius eõe appellari poterit, & iuris communis appellatione venire, vade subiungit, quod si quis in libello accusationis requisierit aliquem condemnari secundum ius commune, † & nulla sit imposita pœna à iure communi Romanorum, sed tantum à iure municipali illius loci, verba illa, *secundum ius commune,* interpretabuntur, id est, *secundum statuta ciuitatis illius,* per ea que voluit glol. *1. in fin. in l. ius autem civile. ff. de iustitia, & iure,* & apertius Bald. *in l. 1. C. de confess. col. 12. versic. quinimo dico, quod si per statutum, & in l. 2. C. de bon. quæ lib.*

92 Hoc tamen certum est, quod si fuerit simpliciter dictum, & prolatum verbum, *hoc ius,* vel *prout de iure,* † intelligetur, nedum de iure communi Romanorum, sed etiam de iure mu-

93

94

95

96

97

98

99

100

municipali, tam scriptum, quam ex consuetudine receptum, & ideo si per statutum remittatur aliqua causa terminanda iuris terminis seruatis, vel fuerit dictum, quod quis puniatur secundum pœnam à iure impositam, & similia, intelligetur etiam de iure municipali, tam scripto, quam consuetudinario, ita idem Decian. *vbi supra*, numer 5. de mente Ias. in l. *prescriptione*, in 4. not. num. 14. cum plur. seqq. C. *si contra ius*, vel *utilit. publ. & l. omnes populi*, num. 12. & plur. seq. in 1. *lect. ff. de iustitia*, & *iure*, vbi etiam Crot. num. 9. late, & facit gloss. in *proem. clement. in versic. iuris textus*, & gloss. vbi etiam Abbas in cap. 1. in fine *vt lite non contest.*

101 Quod nota pro nostro statuto Sarzanæ, quod t̄ mandat ius reddi, deficientibus nostris statutis, secundum statuta Ianuæ, & illis deficientibus, secundam ius commune.

102 Subamplia ampliationem, vt quod dictū est de statutis, t̄ idem sit quoad consuetudinem, nam si subditi non haberent in aliquo casu consuetudinem, vel haberent, sed dubiā, recurritur ad consuetudinem ciuitatis dominantis, Paris. *consil. 25. n. 22. & seq. lib. 4. Ludouic. conclus. 55. in fin.*

103 Sexto amplia conclusionem, t̄ vt statuta recipiant etiam interpretationem ab alijs statutis antiquis ipsius ciuitatis nouorum statutorum, cum noua constitutio debeat intelligi, & distingui secundum leges antiquas, posteriores enim leges ad priores pertinent, vt per eas posteriores corrigantur, & terminentur, & supp̄eantur, inquit text. in l. *sed & posteriores*, ff. *de legib.* & not. in l. *filii familias*, ff. *de act. & oblig. iuncta l. 1. ff. ad Maced.* & in l. *iuris gentium*, §. *si paciscar*, ff. *de pact.* & in l. *transigere*, vbi gloss. magna, C. *de transact.* Ias. in l. *sciendum*, num. 4. ff. *qui satisd. cogant.* vbi dicit, hoc valde notandum pro statutis, & reformationibus nouiter factis, idem voluit Bart. in l. *omnes populi* in 7. *quest. princip.* & in proposito reformationum ad statuta dixit Decian. in suo *tract. crimin. lib. 2. cap. 36. num. 6.* quod t̄ reformationes huiusmodi magis recipiunt interpretationem à statutis reformatis, quam à iure communi, prout hoc consuluit Ancharan. *consil. 94. ista domina, versic. non obstat*, Dec. *consil. 65. nu. 4. & consil. 301. n. 10.* Paris. *consil. 56. n. 27. lib. 1.*

105 Primo subamplia ampliationem, vt procedat, etiam si noua constitutio, t̄ & reformatio haberet clausulam, aliquo alio statuto nõ obstante, ita Bart. in d. l. *sciendum*, num. 2. vbi etiam Ias. num. 4. per gloss. in *authent. de heredit. quæ ab intest. deferunt in princ. in verb. vocantibus*, & idem Bart. in *extrauag. ad reprimendum*, in *versic. non obstantibus*, Roman. in *consil.*

4. num. 5. Alexand. *consil. 80. num. 4. lib. 1.* & ratio est, quia clausula illa reuocatoria alterius statuti, eatenus statutum, t̄ vel constitutionem reuocare videtur, quatenus cum ipso statuto reuocante repugnantiam continet, & non plus, igitur in alijs, in quibus statutum poterit declarari, interpretari, & determinari ab antiquo, non autem corrigi, dicta clausula non obstabit, ita Roman. in *consil. 57. nu. 1. & in consil. 322. num. 2. & consil. 309. num. 10.* Dec. in l. *in toto iure*, post. num. 7. ff. *de reg. iur.* Tiraque. *de vtroq; retractu*, tit. 1. §. 15. gloss. 2. in fin.

Secundo subamplia, vt vera sit ampliatio, etiam si nouum statutum haberet in se dictiones taxatiuas, t̄ vt puta *tantum*, *duntaxat*, & similes, quia non per hoc excluderetur interpretatio ab vno ad aliud, si inter se ex interpretatione possent concordari, & correctio euitari, t̄ quia taxatiua non operatur in casibus concordēs, vel concordabiles, ita Roman. *consil. 322. num. 2.* per gloss. in l. *non tantum*, in *versic. nec vlla exceptio*, ff. *de pet. heredit.* & in l. 1. §. *denique*, in *versic. nulla iusta*, ff. *quod vi, aut clam*, & in l. *ob as*, C. *de præd. minor.* Euerard. in *sua cent. in loco, à natura dictio. taxa. nu. 3.* iuribus ibi etiam per eum.

Tertio subamplia, vt idem sit de ipsis statutis antiquis, t̄ quæ à nouis pariter declarantur, & recipiunt intellectum, nam non est nouum, vt priores leges ad posteriores trahantur, inquit text. in l. *non est nouum*, ff. *de legibus*, & ibi gloss. subiungit, vt determinentur, suppleantur, corrigantur, ex his enim, quæ statuentes vltimo loco apertius dixerunt, quid in antea intellexerint, clarius colligitur, argum. not. in d. l. *si seruus plurium*, §. *fin.* ff. *de legat. 1.* Alexand. *consil. 192. n. 11. lib. 6.*

Septimo amplia conclusionem, vt etiam statuta ab alijs statutis vno, t̄ & eodem contextu conditis, & vno, ac eodem volumine comprehensis interpretationem sumant, nõ non est nouum, quod vna lex aliam declarat, iuxta not. in l. *non est nouum*, ff. *de legibus*. Alexand. *consil. 85. nu. 9. lib. 4.* Paris. *consil. 16. nu. 52. lib. 3.* Bart. in l. 1. §. *& parui*, vbi etiam gloss. ff. *quod vi, aut cla.* Socin. *consil. 242. nu. 9. vol. 2.* Rolan. à Valle *consil. 62. n. 30. lib. 3.* Alciat. *consil. 89. n. 10. versic. secundo respondeo*, Alex. d. *consil. 123. n. 10. & plur. seq. lib. 4. qui num. 15.* dixit, quod sicut se habet ius commune ad ius commune, t̄ ita se habet statutum ad statutum, & sicut ius commune semper intelligitur, & interpretatur, vt non corrigat ius commune, sed vt concordet, eodem modo debet intelligi statutum ad aliud statutum.

Primo subamplia, vt etiam idē sit de vna par-

112 parte statuti ad aliam, † quæ ab illa interpretationem sumet, etiam si nulla fuisset facta expressio, vel repetitio præcedentium, cum semper hoc censetur expressum, ita Bertazz. *in consil. crim. 465. num. 25. lib. 2.* vbi hanc verisimam sententiam dicit Dec. *consil. 553. num. 8.* Socin. iun. *consil. 46. num. 4. vol. 4.* Gozadin. *consil. 89. num. 6.* Alba *consil. 36. num. 3.* Ruyn. *consil. 8. nu. 11. lib. 5.* & quod verba statuti præcedentia recipiant interpretationem † à verbis subsequenter eiusdem statuti, sicut sequentia declarantur per præcedentia, not. *in l. si seruus plurium, §. fin. ff. de legat. 1.* & hoc voluit Alexand. *consil. 29. nu. 9. lib. 4.* & *in consil. 192. num. 11. lib. 6.* vbi dixit, quod si verbum vnum æquiuocum sit, positum in vna parte statuti, † declarabitur ex his, quæ in alia parte statuti continentur, si apparet, quod in ipsa alia parte statuti verbum illud fuerit clarum expressum, & prolatum, per text. *in l. vtrū, vbi Bald. ff. de petit. hered.* idem cum subampliacione voluerunt Cephal. *consil. 526. num. 10. lib. 4.* late Hieronym. *Grat. consil. 11. num. 33.* & *plur. seqq. libr. 1.* Decian. *respons. 6. num. 24. vol. 1.*

115 Secundo subampliacione, vt tunc sine dubio aliquo ampliatio procedat, quando vnum statutum se refert ad aliud, † quia tunc referens à relato regulatur, Bursat. *consil. 44. nu. 34. vol. 1.* & faciunt late adducta per Alexand. *d. consil. 123. num. 10.* & *plur. seqq. & consil. 135. n. 8. vol. 4.* Bart. *in l. prator, §. heri. ff. vi bon. rapt.*

116 Tertio subampliacione, vt potius statuta recipiant interpretationem ab alijs statutis, & † quod vnum statutum magis declaratur ab alio, quam ab ipsomet iure cõmuni, Bertazz. *consil. ciuil. 56. nu. 29.* & *consil. 15. nu. 2.* Dec. *in cap. causam quæ, col. fin. de rescrip. & consil. 301. num. 8.* & *consil. 65. nu. 4.* Ancharan. *consil. 422. column. final.* quia in habentibus symbolum † facilius est transitus, idem Dec. *ibidem.* & Ancharan. *consil. 63. ista Domina, in versicul. non obstat, quod istud, & facit, quod dicit idem Dec. consil. 110. num. 2.* quod scilicet statutum præsumitur potius velle se confirmare cum alijs statutis, quæ † ab eodem fonte, & ab eisdem statuentibus processerunt, quam cum iure cõmuni, idem voluit Cephal. *consil. 146. num. 17. lib. 1.* Paris. *consil. 97. num. 16. lib. 3.* Bertazz. *consil. crim. 369. num. 15. libr. 2.* & *in consil. 410. nu. 3.* & *in consil. 303. num. 4.* vbi ideo dixit, quod statutum prohibens exceptiones opponi, †

119 non prohibet exceptionem prouenientem ab alio statuto, cum vnum per aliud suppletur, & declaratur, idem tenuerunt Ruin. *consil. 200. num. 16. vol. 2.* Dec. post Abb. *in c. ex literis, num. 8. cum seqq. de constitut.* Bursat. *consil. 69. numer. 5.* & *6. libr. 1.* Curt. iun. *consil. 6. numer.*

12. & Roman. *consil. 399. nu. 7.* vbi dixit, quod magis est attendenda concordia inter duo statuta, quam de vno statuto ad ius commune propter præsumptam voluntatem statuentium, qui censentur, prout Principes ipsi, magis conseruari velle id, quod à seipsis est constitutum, quam quod ab alijs, scilicet à iure communi, iuxta not. *in l. si hominem. ff. manda. & in l. formam, C. de offic. Præf. præ. subampliacionem secuti sunt Grat. consil. 116. nu. 27. vol. 2.* Ias. *in l. qui filiabus, post princ. ff. de legat. 1.* Crauet. *consil. 118. num. 4.* Decian. *d. resp. 6. n. 25.* Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 37. nu. 22.* Gozad. *consil. 61. n. 20.*

120 Quarto subampliacione, vt tanto magis procedat ampliatio, si eadem ratio est scripta in vno statuto, † quæ in alio, nam tunc eadem debet esse interpretatio, quia statuta, & dispositiones restringuntur, † & regulantur secundum rationem scriptam, dicit. *l. adigere, §. quamuis. ff. de iur. patronat.* Socin. *consil. 89. n. 91. libr. 4.* & nos *infra.*

121 Quinto subampliacione, vt vnum statutum recipiat interpretationem ab alio, etiam si adesset statutum, † quod statuta deberent intelligi ad literam, quia nihilominus vnum declarabitur, & supplebitur ab alio, ita O fasc. *decis. 167. num. 18.* Dec. *in l. fin. num. 3.* C. *de eden.* Ancharan. *consil. 422. versic. ad hoc dico, quod ista verba, colum. 2. num. 2.* Alex. *consil. 80. num. 5. volum. 1.* Carpan. *ad statuta Mediol. cap. 174. n. 89. lib. 2.* Paris. *d. consil. 16. n. 5. lib. 3.*

122 Octauo ampliacionem, vt etiam statuta recipiant interpretationem à statutis ciuitatis vicinæ, † quia sicut si in aliqua regione defecerit aliqua consuetudo circa aliquem casum, spectanda erit in illo consuetudo † regionis vicinæ, vt per Menoch. *consil. 9. numer. 22. lib. 1.* ita & in statuto faciunt adducta per Castr. *consil. 437. n. 2. lib. 2.* & ratio est, † quia statuentes censentur se accommodasse consuetudini aliorum locorum vicinorum, & statuisse ad similitudinem illorum, iuxta not. per gloss. fin. *in cap. cum olim, de consuetud. & in c. super eo, de censib.* & facit, quod dixit Crauet. *consil. 118. num. 3.* vbi voluit, † quod si de aliqua obseruantia non constaret in aliquo loco, recurrendum erit ad patrias vicinorum, nam circa declarationem actus, aut interpretationem, etiam vicinorum consuetudo inspicitur.

123 Declara modo, quæ supra diximus in proximis ampliacionibus, & subampliacionibus, prout *infra.*

124 Et primo declara, quod si ageretur de interpretando statuto antiquo deberet interpretari † secundum interpretationem antiquam statuti antiqui, non autem secundum quod

quod interpretatur modo statutum nouum, nisi statutum nouum veniret expresse ad interpretationem casus dubij statuti veteris, & antiqui, ita Bal. *de statut. in ver. interpretatio, in fin. per gloss. in authent. de fil. ante dot. instrum. nat.*

Secundo declara, quod quando pro interpretatione statutorum recurritur ad alia statuta, t̄ omnes qualitates statuti interpretaturis existentes censentur repetitę in statutis interpretatis, Bertaz. *consil. ciuil. 15. num. 27. allegans Curt. iun. consil. 5. numer. 8. & faciunt adducta per Mars. in consil. 64. n. 34. Rom. consil. 345. col. fin. & consil. 379. ante finem.*

138 Tertio declara, vt statuta t̄ recipiant interpretationem ab alijs, quando agitur de eadem materia, secus si de diuersa, nam sicut ex diuersis non fit illatio, ita nec ex illis posset aliqua declaratio inferri, Ial. *in d. l. sciendum, num. 4. vers. secundo limita, ff. qui satisd. cog. & not. ex gloss. in c. 1. in ver. declaramus, ne cler. vel mona in 6. & gloss. in c. licet canon, in gloss. magna, de elect. eod. lib. 6. & in c. quę in iure, de reg. iur. eod. lib. Bald. in l. 1. ad fin. C. ad Velleian.*

139 Quarto declara, vt tunc recipiant statuta interpretationem ab alijs, t̄ nisi in contrarium expresse apparet de voluntate contraria statuentium, nam posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrarię sint, inquit tex. *in l. sed ad posteriores, ff. de leg. 1. in d. l. sciendum, n. 4. Gozad. consil. 37. n. 14. vers. non obstat vltimum.*

Quinto declara, quod licet nouum statutum vetus declarando non solum dicatur respicere futura, t̄ sed etiam in dubio ad pręterita trahetur, vt *in authent. de fil. ante dot. instrum. nat. in princ. Capr. concl. 6. num. 20. Rot. decis. 142. num. 2. par. 2. vbi de communi, & not. per scriben. in proœm. Clemen. in verb. de catero, tamen hoc non est verum, quotiescunque in dicto statuto nouo adfit verbu, propter quod apparet fuisse de mente conditorum, nolle pręterita comprehendere, vt de verbo, de cætero, senserunt Domini de Rot. decis. 158. n. 4. par. 2. Butr. in c. fin. num. 15. vers. vel quando non pręferuntur, & ver. nisi statutum nouiter factum, de constit. vbi etiam Felin. n. 3. Barbat. nu. 39. Imol. nu. 12. per tex. in cap. final. de spons. duor. vbi etiam Abb. n. 4. vers. in contrarium, Capr. vbi supra. n. 2. cum ibi per eum.*

131 Primo amplia declarationem, vt idem sit, t̄ quotiescunque nouum statutum declaratorium haberet per prius intellectum communem in contrarium, ita quod communis obseruantia seruabat contrarium, quia tunc nõ trahetur ad pręterita, ita Domini de Rot. d. decis. 198. num. 5. per gloss. in c. 1. in verb. de catero

ro, ibi, communi iudicio, vbi etiam Gemin. *col. lum. vlt. post prin. versic. nota bene istam glossam, & Franc. nu. 5. vel ipsa constitutio, de const. Prępos. in d. c. fin. de spons. duor. num. 3. prope finem, vers. si vero habet consuetudinem, vel communem interpretationem, & Gemin. in c. ex antiquis, col. 3. circa med. vers. hac procedunt, distinct. 54. vbi ponit regulam circa ius nouum declaratorium, t̄ vt tunc porrigatur ad pręterita, quando ius vetus haberet diuersas sententias, & opiniones, & nouum ius approbat, & declarat alteram ex illis opinionibus.*

133 Secundo amplia, vt idem sit, quando statutum nouum procederet t̄ annullando, nam tunc si causa annulationis induceretur ab eodem statuto nouo, non trahetur ad pręterita, nisi aliud apparet ex verbis ipsius, vt quia loqueretur per verba pręteriti temporis, *l. decernimus, C. de sacros. Eccl. si autem causa annulationis haberet etiam ante nouum statutum, illius dispositio trahetur ad pręterita, ita Capr. vbi supra, num. 35. & seqq. per tex. in §. omnia, in authent. de alien. & emphyt. & in §. hoc quidem, in authent. de incest. nupt. & per not. per Imol. & Ant. de Butr. in d. c. quoniam, de constit.*

134 Tertio amplia, vt idem sit, si confirmatio de eodem statuto facta ab illo, ad quem spectat, t̄ se referat ad futura, nam quęcunque sint verba in statuto confirmato, non tamen porrigetur ad pręterita, ad quę confirmatum non pręsupponitur, ita Rot. *decis. 142. num. 4. part. 2. per Butr. in d. c. fin. num. 15. versic. nisi statutum nouiter factum, vbi etiam Imol. num. 12. versic. nam primo dicit, & Barb. nu. 39. & Felin. num. 5. de constit. Bologn. in d. l. omnes populi, ff. de inst. & iur. n. 16.*

135 Quarto amplia, vt idem sit, si nouum statutum non procederet declarando, sed de t̄ nouo inducendo, vel disponendo, nam tunc non traheretur ad pręterita, sed solum ad futura, vt est expressum *in cap. quoniam, de constit. & in cap. 2. eodem titul. & in leg. leges, & constitutiones, C. de legibus: Leges & constitutiones, inquit text. futuris certum est dare formam negotijs, non ad facta pręterita renocari, nisi nominatum, & de pręterito tempore, & adhuc pendentibus negotijs cautum sit, secus si procederet solum inducendo nouam confirmationem a statuto antiquo dispositorum, quia etiam pręterita contineret, ita Capr. *dict. reg. 6. numero 41. vbi de communi**

136 Limita ampliationem in primo dicto, vt non procedat, t̄ quando nouum statutum disponderet, & induceret addendo, vel minuendo pœnam a lege, & statuto antiquo impositam, tam tunc etiam de commissis in pręteritũ, nondũ tamẽ iudicatis seruaretur,

138 **vt** puta si extaret statutum, quod vendens sine licentia, capite puniatur, & fiat nouum statutum, quod talis vedens puniatur solum in centum, etiamsi ante nouum statutum aliquis vendidisset, non puniretur tamen, nisi ad pœnam noui statuti, † quod debet attendi; ex quo agitur de pœna, in qua spectatur tempus sententiæ, ita *Capr. concl. 6. n. 45. per text. in l. penult. ff. de ex noxa. & per gloss. in authen. vt Iud. sine quo suffrag. §. opinionem*, cum alijs ibi per eum, sicut & idem esset, si statutum nouum induceret disponendo exceptio nem de nouo post statutum ex aliquo facto à statuto considerato causatum, quia & illa habebit locum etiam in præteritum, prout in omnibus alijs, quæ post statutum nouum incipiunt, aut competere, aut esse, & effici, vt late in exemplis per eundem *Capr. allatis, in dict. conclus. 6. nu. 6. nu. 45. & plur. seqq. vbi plene habebis*, quando statutum, siue quælibet alia constitutio respiciat etiam præterita, de quibus latius etiam per nos in alia speciali de hoc conclusione, quod statutum dicatur respicere futura, in 2. limitat. ad quæ hic dicta accommoda.

139 **Nono** amplia conclusionem, vt statuta etiam recipiant interpretationem à consuetudine, † & obseruantia, nam secundum quod consuetudo & obseruantia illa declarauerit, ita erunt intelligenda, & obseruanda, & hæc dicitur potius assuetudo, quam † consuetudo, vt infra late Ioan. de Amic. *conf. 42. vers. 3. coniugali*, & ita Bertaz. *conf. ciuil. 71. nu. 2. 1. & seqq.* vbi infert ad statutum de aliqua moneta loquente, & concludit, quod ex obseruatione sequuta interpretabitur, de qua monetæ qualitate sit intelligendum, *Alex. conf. 39. col. 1. vol. 3. & conf. 2. 1. 1. in fin. lib. 6.* vbi dixit, quod si statuta de gabella soluenda essent in aliquo verbo dubia, † tamen deberet attendi, quod ante hac fuerat obseruatum, nec erit recedendum ab intellectu, & interpretatione declaratiua data à communi obseruantia, & facit tex. apertus in *l. si de interpretatione, & l. nam Imperator, ff. de legib.* vbi habetur, quod si de interpretatione legis queratur, in primis inspiciendum est, quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus vsa fuit, optima est enim legum interpres consuetudo, nam Imperator noster Seuerus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem vim legum obtinere debere, vnde *Bar. in l. neque leges, ff. de legib.* dixit, quod si consuetudo † interpretata est aliquem casum dubium in statuto, secundum illam semper erit iudicandum, idem voluit *Parif. consil. 56. nu. 34. lib. 2.* vbi notauit, quod

si aliqua reformatio ad statutum, ita in contingentia facti fuerit obseruata, † vt solum corrigat statutum, respectu alicuius rei tantum, minime recedendum erit à tali interpretatione obseruatiæ, & *Brun. in dict. statut. fam. exclus. artic. 15. princip. quest. 7. num. 15.* dixit, quod consuetudo potest interpretari † statutum excludens fœminas in talem sensum, qui excludat, vel nõ excludat, & obftet, vel non obftet fœminis, & *Alberic. in l. minime ff. de legib.* inquit, quod † consuetudo potest inducere interpretationem etiam contra verba statuti, & quod si statutum habet varios intellectus, ille amplectendus erit, qui per consuetudinem interpretatiuam fuerit receptus, idem tenuit *Decian. resp. 32. num. 14. & plur. seqq. libr. 2. & Dec. consil. 538. num. 2. & Bar. in d. l. neque leges, vbi etiam Bal. num. 3. do cuerunt*, quod † licet in dubijs statuti recurrendum sit ad Principem, vt in *l. & ideo ff. de legib. & in l. cum de nouo, C. eod. titul.* tamen fal lit, vbi consuetudo esset interpretata statutum alias dubium, nam tunc illi standum esset, quia vbi simile habemus, non est recurrendum pro declaratione ad Principem, & quod omnis dispositio, † siue legalis, siue statutaria, siue hominis priuati, siue Principis regulam recipit à consuetudine, probatur aperte per ea, quæ tradidit *Dec. consil. 48. col. 1. num. 2. Felin. in ca. cum M. n. 8. de constit. Innocen. in c. olim, n. 2. de verb. signif. Alex. conf. 37. n. 9. versic. præterea si contractus, lib. 2. & latissime per Gabr. conclus. 1. titul. de consuetud. & Ioseph. Ludouic. in conclus. 38. per totum & quod in dubijs sequenda sit illa opinio & intellectus, † quem consuetudo approbauit, do cuit *Dec. consil. 131. col. penul. versic. sed non ob stat.* & talis consuetudo interpretatiua non dicitur noua dispositio, sed † statutum ipsum, scilicet sic interpretatum, quæ interpretatio, quam attribuit consuetudo, est obseruanda, licet postea appareat non bona, *Socin. conf. 145. num. 2. lib. 1. Ruin. conf. 104. num. 3. in fin. lib. 5. Crauet. consil. 194. versic. 2. 1. ibi, amplius dico*, & quod intellectus ille sumi debeat, quæ effectus, † & rerum exitus verum esse demonstrat, dixit *Crauet. ibid. & latius in consil. 210. num. 10. versic. sed longius consideratis*, vbi ideo consuluit, quod licet quis ex eo solum, quod habeat bona in territorio alicuius, † non potest, si alias est in reliquis forensis, astringi statuto ibidem disponente circa deciforia, quia bona non faciunt aliquem subditum, & quod quis possit dici subditus alicuius, *l. libertus, §. sola, ff. ad municip. l. rescripto, §. fin. ff. de muner. & bon. Paul. de Caltr. consil. 89. posset. quis dicere, col. 2. circa med. lib. 2. Ant. de But. Innoc. Abb. & Felin. in c. postulasti, de for.**

for compet. & forensis non adstringitur statuto circa decisoria disponente, Alexand. *conf.* 164. *column final. versic. ad allegata, lib. 6. & conf.* 138. *lib. 1. & consil.* 16. *lib. 5.* tamen si ita se habuit obseruantia in illo loco, & vsus per longum tempus, etiam forensis adstringetur, & ante eum Ias. *in consil.* 128. *column penult. in prin. ep. lib. 1.* Et quod stante consuetudine interpretatiua statuti, non sit vltius ambigendum, voluit Grat. *consil.* 45. *num. 12. lib. 1.* hinc etiam not. Gozad. *consil.* 37. *nu. 14.* quod si extaret communis obseruatiua, † quod aliquod statutum particulare non obseruaretur, non obseruabitur tale statutum propter illius in obseruantiam, sicut econtra obseruabitur illud, quod aliquo casu communis obseruantia fuerit interpretata, habere locum, idem, & plura alia ad hoc accumulata Bertaz. *dict. cons. ciuil.* 71. *num. 2. 1. ad idem vide Carpa. vbi supra dict. cap. 174. in fin. lib. 2. & Cepol. consil. ciuil.* 34. *nu. 6.* vbi dixit, quod licet statutum prohibeat † reductionem, restitutionem, & supplicationem à sententia lata per arbitratore, si tamen semper fuerit intellectam, & interpretatam, quod possit peti reductio ad arbitrium boni viri, quando esset enormissima læsio, à tali interpretatione non erit recedendum, & si talis interpretatio esset notoria, sufficet, si iudex interroget Tabelliones, siue actuarios, an ita fuerit interpretari consuetum.

Primo subamplia, & vera sit ampliatio, etiam si non probaretur ita in facto ex consuetudine obseruatum, † sed tantum quod omnes opinantur, tale statutum ita esse intelligendum, & interpretandum, & ita longo tempore opinatum, nam talis opinio esset obseruanda loco statuti ex ea ita interpretati, Decian *dict. resp.* 46. *nu. 130.* per ea, quæ voluit Gemin. *in cap. conquestus, de ser. vbi etiam Ioan. Andr.*

Secundo subamplia, vt procedat ampliatio, etiam si verba essent improprianda, nam nihilominus † sequi debemus intellectum & interpretationem à consuetudine approbatam, ita Socin. *conf.* 209. *col. vltim. versic. nono comprobo, lib. 2.* allegans Anton. de Butr. *in c. cum dilectus, de consuet.* quod etiam confirmauit Decian. *d. resp.* 46. *n. 134.*

Tertio subamplia, vt interpretatio statuti proueniens † à consuetudine præ cæteris sit attendenda, per tex. *in d. l. si de interpretatione, ff. de legib. In primis enim,* inquit tex. *& sic ante omnia, si de interpretatione legis queratur, inspicendum est, quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus vsa fuit.*

Quarto subamplia, vt etiam interpretatio à consuetudine habeat locum, quamuis exta-

ret statutum, † quod contra iura scripta non possit allegari consuetudo, quia tale statutum intelligitur de consuetudine contraria statutis, in quo multa requiruntur, vt not. *in c. fin. de consuet.* secus in consuetudine interpretatiua, quæ non aduersatur, nec contradicit, sed declarat, ita Dec. *consil.* 11. *n. 10.* quod nota pro nostro statuto lanuæ † sub rub. *de extrinseco intellectu, lib. 1. c. 16.* dum prohibet allegari consuetudinem contra statuta, vt intelligatur de consuetudine derogatiua, aut contraria, vt etiam verba ipsius indicant, nõ autem eis consuetudine interpretatiua, per quam statuti verba declarantur, in quem sensum consueuerunt intelligi.

Quinto subamplia, vt prædicta ampliatio locum † habeat, etiam si talis consuetudo interpretatiua non esset præscripta, nõ enim requirit præscriptionem, prout alix consuetudines, sed sufficit ita aliquando fuisse obseruatam, Crauct. *consil.* 118. *n. 2. & conf.* 201. *n. 10. & Paul. de Catr. conf.* 348. *num. 4. lib. 1.* vbi dixit, quod ideo non requiritur præscriptio, quia præscriptio procedit super re certa, † contra quam præscribere intendimus ad illam tollendam, secus in consuetudine interpretatiua, quæ tantummodo inducitur ad declarationem actus dubij, & sic versatur solum circa casum dubium, non ad illum tollendum, sed ad declarandum, & facilius est declarare, quam quod † certum est tollere, & Ant. de Butr. *in d. c. fin. num. 47. vers. ex his dicit Nicol. de Mat. de consuetud.* notauit, quod ista consuetudo interpretatiua dicitur potius, vt supra tetigimus, † assuetudo, id est, obseruantia quædam, quæ differt à consuetudine in pluribus. vt ibi per eum, & præcipue, quia consuetudo exigit tempus ad habitum firmandum populi, hæc autem non exigit tempus, sed sufficit aliquibus actibus hoc obseruatum, quod relinquatur arbitrio iudicantis, differt etiam à consuetudine in effectu, † quia consuetudo, vt iuris vim omnem legis habet obseruantia, vt facti, habet tantum vnicum effectum declaratiuum, vel iuris, quoad verba dubij, vel omisi à iure declarandi, vel verborum loci, aut vocabulorum, vel omisi ab hominibus supplendi, ideo si lex est dubia, & multipliciter intelligibilis, seruari debet, quod pluries erit seruatum à populo, licet non sit hoc præscriptum, dum tamen alteri legi non obuietur aperte, quia tunc oportet, quod sit consuetudo hæc, Ant. de Butr. *vbi supra,* ex quo nota, quod dum diximus supra, & dicemus infra, & dicunt Doctores, quod consuetudo operatur ad interpretationem statutorum, intelligunt de consuetudine, † quæ non aduersatur statuto, nec tendit ad dero-

gatio nem illius, sed solum ad illius verba dubia, aut mentem incertam, declarandam, & in qua per consequens non requiritur aliqua præscriptio, sed sufficit, quod ex aliquibus actibus ita fuerit obseruatum, cum non dicatur proprie consuetudo, sed potius assuetudo, ut supra si autem ageretur de consuetudine contraria statuto, & derogante illius dispositioni, tunc bene requireretur præscriptio, & essent necessaria in eo omnia requisita ad propriam consuetudinem inducendam, prout dicit Ant. de But. *ubi supra*, & prout supponunt alij Doctores, & nos de hac diximus late in conclusione, quod statuta non ligant forenses, ad quæ recurrere, subampliationem sequutus est etiam Dec. *consil.* 48. *nu.* 2. & in *consil.* 441. *num.* 13. & in *leg. semper in stipulationibus, in fine, de regul. iur.* Decian. *dict. resp.* 46. *numer.* 129. Crauet. *consil.* 101. *num.* 4. *versicul.* & adeo potens est, Menoch. *consil.* 21. *numer.* 15. *lib.* 1. & *consil.* 75. *numer.* 76. *eodem lib.* 1. & de *arbitr. iudic. cas.* 99. *num.* 11. Alexan. *consil.* 8. *nu.* 7. *lib.* 6. Corn. *consil.* 83. *lib.* 3. & *consil.* 188. *column. final. lib.* 4. Aretin. *consil.* 1. *column. ultim. versicul.* sed tamen, & *consil.* 95. *numer.* 6. & *consil.* 11. *column.* 3. *versicul.* sed tamen, Socin. *consil.* 3. *num.* 5. *lib.* 1. & *consil.* 111. *column. final. versicul.* sed certe possumus, *eodem lib.* 1. Alexand. *consil.* 107. *column. penul. vol.* 2. Gabr. *dict. conclus.* 1. *numer.* 70. & Ludouic. *dict. conclus.* 38. *versicul. ampliatur primo.* Idem Roch. de Curt. in suo tractat. de consuetud. in *gloss. final. sect.* 3. *numer.* 31. *ubi* aliam rationem adducit, quare ista consuetudo non requirit cursum temporis, sicut alia, quia videlicet ista consuetudo interpretatiua non dicitur induci ad faciendum ius non scriptum in loco, sed ad iam inductum declarandum, alia autem operatur ius ipsum, quoad populum illum inducentem, & ideo requiritur tempus tale, quod colligitur circa illam consensum populi, & quod est decennium secundum communem opinionem Legistarum, de qua per Ant. de But. *ubi supra, nu.* 39. *vers.* quod decem anni.

165 Sexto subamplia, quod statutum, quod 166 alias non valeret, & si tamen ex consuetudine esset interpretatum, illud valeret in aliquo casu, vel generaliter in omnibus casibus, & sic fuerit obseruatum, recipiat tale fomentum ab huiusmodi consuetudine, quod semper valebit, ita Decian. *dict. resp.* 46. *num.* 123. & fuit de mente Anton. de Butr. in *dict. cap. cum dilectus, col.* 5. *num.* 50. *ibi*, ex quo inferitur, quod licet non valeat statutum contra ius, tamen si ex consuetudine contra ius interpretatur ex iuribus consuetudinibus, potest statutum contra ius trahi, & facit, quod vo-

luit idem Decian. *ubi supra, num.* 135. quod actus, qui alias aliquam oppositionem patiretur, & tamen si de facto diutius fuerit obseruatus, haberi debet pro valido, nec poterit reuocari, per *gloss. fin. in l. qui habebat, ff. de manum. testam.* & Alc. *consil.* 53. *lib.* 9. *nu.* 6. 167
dixit, quod & statuta quando sunt per consuetudinem approbata, debent obseruari, licet sit dubium, an de iure valeant, Calc. ad idem *consil.* 3. & *consil.* 7. Socin. *consil.* 145. *u.* 3. *ver. confirmatur, lib.* 1. Abb. *consil.* 27. *li.* 7. 168

Septimo subamplia, ut prædicta tanto magis procedant, & si ageretur de consuetudine interpretatiua, contra quam nulla extaret memoria, & quæ in tali casu tanquam consuetudo notoria, & inueterata non opus est; ut probaretur, sed iudex se posset ex seipso informare, ita Decian. *ubi supra, num.* 121. & *resp.* 32. *num.* 46. *lib.* 2. Joseph. Ludou. in *d. conclus.* 38. *versic. ampliatur sexto*, cum ibi per eum alleg. & omnes Doctores, in *dict. l. de quibus, ff. de legib. Bal. in l. 1. col. 2. versicul. sed hic quæro, C. ad Velleian.* & faciunt ad hoc eam, quæ late de consuetudine immemorabili dicit Bertaz. in *d. cons. ciuil.* 71. *n.* 38. & *plur. seq.* 169

Octauo subamplia, ut tanto magis prædicta vera essent, & si ageretur de consuetudine fauorabili, & quæ nos reduceret ad ius antiquum, vel ad ius commune, quia tali casu tanto magis admitteretur, quanto res de facili redit ad suam naturam *l. si vnus, §. pactus ne peteret, vbi Ias. num.* 6. *ff. de pact. ca. ab exordio.* 35. *dist. Fel. in c. cum accessissent, col. 2. de constit.* 170

Nono subamplia, ut sufficiant duo, vel tres actus ad inducendam huiusmodi consuetudinem, & obseruantiam, prout ita fuisse tentum in Rota Romana in vna Bononien. Sancti Andreae, coram D. de sancta cruce, testatur Ant. Maria de Papazzo, in *addit. ad decis. ultim. Rot. de consuetud. in nou.* & tenent Joseph. Ludouic. *ubi supra, ver. ampliatur secundo*, sed melius hoc iudicabitur ex arbitrio iudicantis, cui relinquendum est, ut dixit Ant. de Butr. in *d. c. fin. de consuetud. nu.* 47. *vers. secundo differt*, & nos supra. 171

Primo declara modo supra dicta, quod data varietate in consuetudine illa dicitur in casu nostro, & quoad effectum interpretandi statutum consuetudo, & quæ magis, & à maiori parte populi loci statutorum erit obseruata, ita Dec. *consil.* 11. *col.* 12. *versic. secundo responderetur*, Bertaz. *consil. ciuil.* 39. *num.* 32. Bero. *consil.* 87. *nu.* 21. *lib.* 3. idem Dec. *consil.* 215. *num.* 2. *vers. namque plures*, Menoch. *consil.* 75. *n.* 76. *lib.* 1. & faciunt, quæ nos diximus in *conclus. de communi vsu loquedi circa interpretationem statutorum*, dū firmauimus, quod & ille dicitur communis vsus loquedi, à quo statuta 172

interpretationem sument, qui erit frequen-
tior, & vſitatior in ciuitate.

Secundo declara, quod tunc est locus in-
terpretationi ex obseruantia prouenienti,
quousque sumus in verbis dubijs statuti,
174 nam † si essent verba clara, tunc talis inter-
pretatio & obseruantia cessaret, Rot. decis.
108. n. 6. p. 1.

Et nota, quod si occurreret casus non de-
terminatus à statuto, neque a consuetudine,
175 † sed esset solum similis comprehensorum à
statuto, & determinatorum a consuetudine,
vnde oriretur dubium, an pro resolutione il-
lius esset ne recurrendum ad statutum, an po-
tius ad consuetudinem, erit tibi distinguen-
dum, quod si casus occurrens erit de mate-
ria consuetudinis, recurrendum erit ad simi-
le consuetudinis, si vero erit de materia sta-
tuti, recurrendum erit ad simile comprehen-
sorum in statuto, si autem materia erit indif-
ferens, recurrendum erit ad illud, quod ma-
gis ratio suadebit; si autem in vtroque eadē
ratio vigeat, recurrendum erit ad determi-
nationem statuti, quod censetur in viridi ob-
seruantia, & cui ciues acquiescere præsumun-
tur, quousque non appareat de contrario,
prout sic per multas rationes, & auctoritates
distinguit Euerar. in sua cent. in loco à ratione
legis larga, n. 77. & idem colligitur ex traditis
per Barba. in d. l. de quibus, col. 2. vbi etiam An-
gel. col. 3. & Dec. in d. c. translato, in fine.

Decimo amplia etiam conclusionem, vt
176 habeat locum quoq; in præfatione statuti, †
a qua ipsum statutum recipit declaratio-
nem, & euidentem intellectum, quia proœ-
mium, & præfatio ostendit causam finalem,
177 † qua moti fuerunt statuantes, & semper est
consideranda ratio, qua statuantes fuerunt
inducti ad statutum condendum, Oſasc. de-
cis. 58. num. 5. Paris. conf. 83. nu. 13. & seq. volu.
3. Bart. in l. fin. num. 3. ff. de hered. inſtituen. & in
l. 1. in prin. ff. ad Maced. Alexan. conf. 7. num. 5.
vol. 2. & conf. 54. nu. 11. vol. 4. Socin. conf. 165.
num. 6 & 7. lib. 2. Barbat. conf. 19. col. 1. volum.
1. Dec. conf. 10. num. 12. & conf. 532. nume. 9.
& hinc dixit Bar. in l. cum hi, in prin. & §. cam
transactionem, num. 1. ff. de transact. quod se-
quens dispositio † a præfatione restringitur,
178 & declaratur, & in l. regula, in fine, ff. de iur. &
fact. ignor. docuit, quod si præfatio legis est
179 generalis, generaliter † etiam debet intelli-
gi res ipsa, & ibidem subiunxit Bald. quod
legis præfatio præbet intellectum toti legi,
180 † sicut etiam proœmium, & præfatio statuti
coniecturam facit eorum, quæ statuantes ip-
si voluerunt, & Roman. in conf. 16. num. 4.
ſcripſit, quod ex præfatione statuti dispositio
huiusmodi, ac mens restringitur, exten-

ditur, atque declaratur, ubique Mandos. affir-
mat, præfationem eius esse naturæ, vt men-
tem † disponentis, causamque dispositionis 181
demonstret, & ob id ex ea ad dispositionis
reſtrictionem, ampliacionem, & declaratio-
nem argumentum ſumere licere, & idem vo-
luit Riminal. conf. 25. num. 29. lib. 1. Roland. à
Val. conf. 49. nu. 43. lib. 1. Roman. conf. 238. nu.
3. Tiraquel. in suo tract. cessante causa, limita 1.
num. 65. Barbat. conf. 10. col. penult. versic. & si
quispiam, vol. 1. Cur. sen. conf. 49. num. 26. Ber-
taz. conf. 182. vol. 1. Marſ. conf. 19. num. 5. Dec.
conf. 134. num. 2. Curt. ian. conf. 5. num. 19. Rip.
reſpons. 3. num. 7. lib. 2. Lap. allega. 101. num. 24.
vers. circa ſeundum.

Primo subamplia adeo prædicta procede-
re, vt vbi non habet locum præfatio, nec
etiam † locum statutum habebit, ita Bertaz. 182
in consil. crim. 210. num. 19. lib. 1. & consil. 439.
num. 23. lib. 2. post Oſasc. d. decis. 58. nu. 6. &
Lamfranc. in cap. quoniam contra, in 2. not. de
probat. & faciunt infra.

Secundo subamplia, vt procedat amplia-
tio, etiam quando sui natura dispositio ſtri-
ctè interpretaretur, † vt quia in ea ageretur 183
de materia, in qua ſtricta de iure deberet ſu-
mi interpretatio, nam ob præfationem, ra-
tionem tamen statuti continentem expres-
sam, large dispositio interpretari deberet, ita
Crauet. consil. 192. numer. 21. Socin. conf. 91.
col. 1. lib. 1. Dec. conf. 10. num. 2. versic. primo,
quia, Gozadin. conf. 1. num. 16. Menoch. de præ-
ſumpt. lib. 6. præſumpt. 2. num. 13. & est ratio,
quia causa, † seu ratio, quæ colligitur ex
proœmio, seu præfatione, censetur in ſe-
quentibus repetita, Bart. in l. si ita stipulatus
§. Chryſogonus, ff. de verbor. obligat. & in l. Ti-
tia, §. idem respondit eodem tit. Calcan. consil. 7.
colum. 5. in prin. Crauet. dict. conf. 192. nu. 21.
& ideo sequens dispositio secundum dictam
declarationem regulari debet, nam plus est
attendenda ratio, † & mens statuantium, 185
quam ipsius statuti verba, & dispositio. Ale-
xan. d. conf. 54. nu. 9. & seq. vol. 4. Oſasc. d. de-
cis. 58. num. 7. & hinc etiam dicebat Bald. in l.
omnes populi, col. 3. num. 59. de iust. & iur. quod
† vbi ratio motiua statuti non potest saluari,
tunc non debemus sequi ſenſum literale, 186
& planum ipsius statuti, nam ratio restrin-
git, limitat, & regulat statutum, l. cum pater,
§. dulcissimis, ff. de legat. 2.

Limita ampliacionem prædictam, vt si cō-
clusio, & dispositio statuti aliud terminaret,
& concluderet, † quam præfatio ipsa ſona-
ret, stabitur tunc potius conclusioni, & dis-
positioni statuti, quam præfationi, sicut
quando textus repugnat rubricæ, statuitur
magis textui, quam rubricæ, Menoch. dicta
præ-

presumpt. 2. num. 15. & sequ. de mente Purpurat. in leg. cum quid, num. 10. in fine, versic. secundo declaratis, ff. si cert. petat. & per not. in l. 1. vbi precipue Ias. ff. eod. tit. Eoerard. in sua cent. in loco à rubro ad nigrum. nu. 12.

Sublimita, nisi præfatio statuti haberet, vt dicebamus, in se rationem expressam, quare
 189 † statuentes fuerint moti ad statutum condendum, nam tunc stabitur potius præfationi ob rationem finalem in eo expressam, quã dispositis, & terminatis à statuentibus, qui in tali casu dicerentur errasse in modo determinandi, & concludendi eorum intentionem, & mentem, postquam, qualis esset, iam expresserant aperte in præfatione, nec censentur se in eodem actu correxisse, aut sibi ipsis contrariasse, & ideo, postpositis verbis statuti, erit illius sensus, & intellectus regulandus à ratione expressa in præfatione, quæ dicitur esse anima statuti, & quæ, si saluari non potest, vt dicebamus, nec etiam sensus literalis, & planus ipsius statuti sequendus erit, rationibus, & auctoritatibus, de quibus in præcedenti subampliatione, & argumetum, vt supra, allegatam per Menoch. de rubrica ad præfationem, procedet, quando rubrica esset recisa, nec haberet, prout de præfatione dicebamus, rationem in se perfectã, quo casu non est mirum, si nigrum, in quo latius, & forte diuersa, & contraria ad ea, quæ rubrica præcisa, & restricta ex eius lectura innotuit, disponuntur, magis attenditur, quod secus est, quando rubrica habet perfectam rationem, & certa mens statuentium ex eius verbis sine vlla suppletionem percipitur, vt de præfatione supponimus, nam tunc nedum non corrigitur à textu, sed potius ad similitudinem præfationis textus ipse vno modo loquens ab ea ampliabitur, & supplebitur ad intellectum, & generalitatem ipsius rubricæ. Dec. *conf. 527 num. 11. Bertaz. conf. crimi. 25. nu. 1. lib. 1. Hiero. Gabr. conf. 12. n. 6. lib. 1. & nos infra proxima.*

XI. Amplia, vt statutum recipiat interpretationem etiam à rubrica ipsius, Dec. *consil. 508. num. 3. vbi ideo dixit, † quod ex diuersitate rubricarum ostenditur diuersitas † sensus statutorum, & idem voluit in d. l. 1. vbi etiam Alexand. Ias. Alberic. & alij communiter DD. ff. si cert. petat. Corn. *conf. 67. nu. 1. lib. 1. Bald. in *conf. 34. num. 3. lib. 5. vbi docuit, quod vbi text. est dubius, declaratur † per rubricam, quæ quandoque habet ampliare textum, & quandoque restringere, nam rubrica est quasi initium legis, idem voluit in *consil. 378. num. 5. eod. lib. 5. & quod rubrica † ostendat mentem statuentium, & ex ea argumentum sumi possit ad statutum ipsam, vobis****

In t gloss. & ibidem Bart. in l. 1. C. de capit. ciuit. *conf. eximen lib. 1. Roman. d. *consil. 16. num. 4. vbi Mandol. in addit. Curt. iun. *conf. 5. num. 15. & *conf. 67. num. 2. vbi de communi optatione testatur, prout illam etiam communem dicit Deci. in d. l. 1. ff. si certum peccat, & quod illa interpretatio iuuenenda sit, † quæ est magis consona rubricæ, voluit gloss. in cap. bonæ & ibi Abb. circa fin. de *confir. mat. vtil. vel inutil. & in c. cum monasterium, vbi Ioan. Andr. Imol. & Abb. de elect. hinc dixit Bal. in d. 2. ff. de stat. hom. quod præfatio elicitur † ex ordine rubricatum, & idem gloss. in rubr. ff. de eo per quem.*****

Primo subamplia, vt prædicta tanto magis procedant, † si rubrica per verba dispositiua loqueretur; nam tunc per consequens nedum interpretationem daret, sed etiã prout nigrum disponere diceretur, ita Corn. *conf. 67. n. 1. vol. 1. per gloss. & DD. in rubr. C. ne si detuss. dicitur den. & in rubr. C. etiam ob chirograph. pecun. & per Imol. in rubr. de verb. oblig.*

Secundo subamplia, vt etiam rubrica, si reperiatur sine textu, † possit nihilominus nedum inferuire pro argumento voluntatis statuentium, sed etiam allegari ad decisionem causarum, si habet orationem perfectã, Ias. in d. l. 1. num. 10. ff. si cert. petat. de mente Angel. Aretin. in *proem. Instit. in 8. col. & per gloss. in l. 1. ff. si quis testam. lib. esse iuss.*

Tertio subamplia, quod rubrica generaliter loquens, nedum seruit ad interpretationem † dispositorum in statuto, sed etiam ob suam generalitatem illud ampliat, Corn. *d. *consil. 67. num. 1. vbi notauit, quod si rubricam statuti disponderet, quod mulier dotata non succedat, & nigrum dixerit, quod soror dotata non succedet, tunc non solum soror excluditur, sed etiam alia mulier propter generalitatem rubricæ, sicut pariter si statutum diceret, quod vir lucretur tertiam partem dotis traditæ, trahetur etiam ad dotem non traditam, sed tantum promissam, si generaliter verba rubricæ disponerent, quod vir lucretur tertiam partem dotis, iuribus, & auctoritatibus ibi per eum adductis, propter quas refert se in diuersis casibus pluries consuluisse, † quod statutum exorbitans, licet stricte loqueretur, tamen propter generalia verba dispositiua rubricæ magis generaliter deberet intelligi, pro quo facit, quod respondit Castrenf. *conf. 83. nu. 4. lib. 2. vbi voluit, quod si rubrica statuti generaliter disponat, quod mulier † extantibus masculis non succedat, textus autem dicat, quod mulier extantibus masculis non succedat patri, ille tamen textus declarabitur à generalitate rubricæ, vt etiam non succedat mulier pa-***

tri, matri, auro, & similibus, ad idem facit So-
cin. *sen. consil. 128. num. 8. lib. 4.* & quod si ru-
brica sit generalior nigro, seruiet ad inter-
pretationem ipsius nigri, t̄ imo quod atten-
datur generalitas rubricæ, non obtâte, quod
nigrum limitate loquatur, voluerunt Cra-
uēt. *consil. 61. num. 1. Dec. consil. 527. nu. 11. Be-
ro. consil. 51. num. 2. vol. 2. Nat. consil. 282. num.
10. vol. 2. Bertaz. consil. crimin. 25. num. 1. lib. 1.
Bursat. consil. 12. num. 16. lib. 1. Paul. de Castro
consil. 83. præsens casus, col. 2. ad fin. lib. 2. Alex.
consil. 1. col. 2. versic. præterea posita, quod in ni-
gro, lib. 4. & in consil. 89. col. 2. ad fin. versic. pro
hæc etiam adducit lib. 8. & consil. 6. col. 1. ad fin.
versic. secundo præsuppono, lib. 7.*

Primo declara subampliationem, vt pro-
cedat, dummodo rubrica dispositiue loqua-
tur, t̄ & habeat perfectam orationem, vt su-
pra diximus, ita Crauēt. *d. consil. 61. nu. 1. Ber-
taz. d. consil. 35. num. 1. Bursat. d. consil. 12. num.
16. Menoch. consil. 75. num. 80. lib. 1. & commu-
niter DD. in d. l. 1. ff. si cert. pet. ac alij supra in
precedenti proxima subampliatione citati,
& Hieron. Gabr. d. consil. 12. num. 6. lib. 1. vbi
hanc communem sententiam affirmat, t̄ &
perfectam orationem habere rubricam, tunc
dicit, cum certa mens ex eius verbis sine vlla
suppletionem percipitur.*

Secundo declara, quod si rubrica non nu-
merat casus, sed generaliter tantum loquitur,
t̄ & adeo clara, & perfecta est, vt mentem
certam, & non obscuram statuentium osen-
dat, statuto autem de aliquibus tantum ca-
sibus loquatur, si tamen eadem ratio expres-
sa in statuto, aut maior adest in casibus omis-
sis à statuto, & sub generalitate rubricæ com-
prehensis, tunc concurrente generalitate ru-
bricæ, & ratione statuti, rubrica haberetur
pro lege, & statutum nedum per ipsum inter-
pretaretur, sed etiam suppleretur in casib.
eandem, vel maiorem rationem habentibus,
quamuis enim non concordante rubricæ ge-
neralitate, ratio sola statuti non sufficeret ad
hoc, vt viderentur comprehensu in statuto ca-
sus omisssi, quia ratio illa putaretur restricta
solum ad personas in statuto expressas, per
notata in l. 4. §. toties, ff. de dam. insect. & in l.
Diuus, §. & quatenus, ff. de fals. & in l. illam, C.
de collat. Dec. consil. 71. col. fin. tamen propter
generalitatem rubricæ interpretatio fiet, vt
omnes casus sub ratione comprehensu statu-
to includi dicantur, & ex hoc concordatur
Bald. t̄ si aliquando respondit propter ratio-
nem solam onerum matrimonij statutum de
dote tradita lucranda non procedere in pro-
missa, vt in consil. 333. vol. 4. si postea etiam
propter generalitatem rubricæ alias consu-
luit, procedere etiam in promissa, vt hoc

etiam notauit Iaf. in d. l. 1. num. 9. ff. si certum
petat. & in effectu si cum generalitate rubri-
cæ concurreret ratio statuti, nedum rubrica
faciet argumentum, & tribuet interpretatio-
nem, quoad casus in statuto expressos, sed
etiam quoad alios eandem, vel maiorem ra-
tionem habentes, vt in casibus, de quibus
per Corn. d. consil. 67. num. 1. per Castren. con-
sil. 83. num. 4. lib. 2. & per alios supra, sed si ru-
brica erit quidem verbis generalibus con-
cepta, sine tamen numeratione casuum, nec
constet eandem rationem statuti vigere, in
omnibus casibus, qui possunt sub generalita-
te rubricæ dici comprehensu, tunc rubrica ne-
dum ob generalitatem, vt supra dicebamus,
non supplebit statutum ad omnes casus gene-
rales, vltra in statuto expressos, sed potius tā-
quam obscura declarabitur, & restringetur
per statutum ad casus in eo nominatos, ita
declarauit Gabr. d. consil. 12. num. 4. vbi hanc
communem opinionem testatur, allegans ad
id gloss. in l. fin. in verb. militia, C. de iurisdic-
t. omn. iudic. & in l. 1. C. ne rustica. ad vll. obseq. lib.
1. 1. & notatur in d. l. 1. ff. si certum petat. Iaf. nu.
5. Curt. num. 13. Ripa num. 15. & 17. Bolog-
net. num. 14. & 18. Alciat. in 3. casu, & per So-
cin. consil. 29. num. 5. vol. 1. & Socin. iun. con-
sil. 31. nu. 7. & consil. 138. n. 4. vol. 1. & ibidem
idē Gabr. affirmat hoc procedere non so-
lum, quando ratio est expressa in statuto, vel
tanquam vnica habetur pro expressa, sed etiā
quando non est ita clara, sed tamen sit clara
per disposita ab ipso statuto, & ita omnes su-
pra citatos DD. sentire affirmat, & dum di-
xit de rubrica concepta verbis generalibus,
sine tamen numeratione casuum, fuit, quia si
rubrica descenderet ad casuum particula-
rium numerationem, t̄ non poterit dici sim-
pliciter generaliter loqui, & tunc casus ex-
pressi in rubrica debent suppleri in nigro,
si fuerint ommissi, etiam si expressi in nigro
non eandem rationem cum reliquis expres-
sis in rubrica continerent, ne rubrica tali ca-
su videretur in illis superflua, ita Gabr. d. con-
sil. 12. n. 1. vbi dixit, quod tali casu rubrica ha-
betur pro initio legis, & videntur in nigro
expressi solum aliqui casus ex pluribus no-
minatim comprehensu à rubrica gratia exem-
pli, & non ad restrictionem rubricæ, vnde re-
liqui omisssi sine dubio suppleuntur ex ru-
brica, quod dicit etiam fuisse de mente
Aret. in rubrica de verborum obligatione, & Sa-
licet. in dicta lege 1. numero 16. ff. si certum
petat.

Tertio declara, vt non procedant prædi-
cta, quando rubrica esset generalior dispositi-
tis in statuto, t̄ & illam ita generaliter intel-
ligendo iniquitas resultaret, nā tunc nedum

non feruit pro latiore interpretatione statuti, sed potius ipsomet statutum illius restrictionem ad per eum disposita operatur, ita
 207 *Cephal. consil. 146. num. 14. lib. 1.* vbi etiam n. 15. inquit, † quod vt iniquitas euitetur, debet potius rubrica reddi superflua, ad idem *Crott. in l. qui Roma, §. duo fratres num. 22. ff. de verborum obligat.* & faciunt alias à nobis adducta, & præcipue in conclus. de statuto strictè interpretando, dum probauimus, statuta potius interpretanda, vt nihil operentur, quam quod iniquitatem contineant, prout etiam infra.

208 Quarto declara, vt non procedat ampliatio, † quando rubrica esset omnino contraria dispositis in statuto, nam tunc magis statutum attenditur, & dispositum in eo tanquam posterius, quam rubrica, cum posterio ra derogent prioribus, ita Alberic. Salycet. Alexand. & Iaf. in d. l. 1. ff. si certum petat. Iaf. in rubr. *Instit. de act.* & post omnes Euerard. in sua centur. in loco, a rubro ad nigrum, num. 12. & facit, quod dicit *Gabr. d. consil. 12. numer. 1.* dum voluit, quod generalitas rubricæ operetur circa interpretationem textus, † quando in textu reperitur obscuritas, secus autem quando adest contrarietas, & faciunt etiam per nos supra allegata de non admittenda coniectura in claris, & de non adhibenda interpretatione ad mentem statuentium certam, & determinatam, sed in hoc dic, vt supra fait conclusum de præfatione in limitatione, & sublimitatione.

210 Duodecimo amplia conclusionē, vt statuta † in materia proportionata iisdem coniecturis, & modis interpretentur, quibus & menstestatoris, *Rota decis. 232. numer. 2. parte. 1.*

211 Primo, limita modo conclusionem, † vt non procedat, quando ius commune aliquid disponderet non secundum veritatem, sed secundum fictionem, quia talem interpretationem statutum non assumeret, cum illud sit intelligendum proprie, & vere; non autem improprie, & fictè, *Bart. in d. l. omnes populi, in 6. quest. princip. versic. vltimus quæro. ff. de instit. &*

212 *jur.* vbi dicit, quod ad hoc, † vt illud quod est secundum fictionem comprehendatur in statuto, necesse habet specialiter exprimi, per text. in l. 3. §. hac verba ibi, de quo fuit necessarium edicere, vbi gloss. ff. de negot. gest. idem voluit *Crot. in ead. l. omnes populi, num. 197.* vbi dixit, ex præfenti limitatione verificari dictum *Baldi in l. si quis, C. de Episc. & cler. & in l. quicumque, C. de seru. fugit.* & alibi sæpe, dum voluit, quod si statuto caueatur, vt si committens delictum aliquod pœna capitis puniatur, † est interpretandum, vt solum compre-

hendat eos, qui in effectu, & re ipsa delictum illud commisserint, nō autem prout de iure communi, etiam qui sunt attentati illud facere, sed non potuerunt, nam quod delictum committens puniatur, etiam si solum animū occidendi habuerit, & attentauerit, licet non sit sequutus effectus, est de iure communi secundum fictionem, secundum quam quis ex affectu ad delictum, delictum ipsum commisisse fingitur, vnde affectus in aliquibus, sicut effectus, punitur ex prædicta fictione, non autem secundum veritatem iuxta distinctionem, de qua in l. 1. §. diuus, ff. ad l. Cornel. de sicar. & ideo non recipiet dictum statutum hanc interpretationem, hanc eandem limitationem sequutus est *Abb. in c. at si clerici, in prin. col. 5. de iudic. Imol. & Alexand. in l. in illa. ff. de verbor. obligat.* & quod generaliter statutum non trahatur ad casus fictos, voluit *Alexand. consil. 82. num. 7. lib. 2.* & notatur à DD. in l. Gallus. §. & quid si tantum ff. de lib. & posth. & in l. 1. §. lex Falcidia, ff. ad l. Falc. & notatur in c. fin. de consuet. lib. 6. *Abb. Dec. & alij in d. c. translato, de consil. & pro hoc in argumento facit, quod dixit Bart. in l. 1. §. hoc interdictum,*

214 *ff. de font. vbi voluit, † quod si statutum prohibeat mulieres portare perlas sub certa pœna, non comprehendet portantes perlās fictas, & contrafactas, nisi specialiter in dicto statuto fuerit expressum, quod neque fictæ possint portari, quia debet intelligi statutum de perlis naturalibus, & non fictis, & cōpositis, & Ancharan. in cap. nouit, de his, quæ sunt à Pralat. notauit, quod † statutum puniens personam, non extenditur ad communitatem, quæ est, & dicitur, persona ficta, &*

215 *Cardin. in capit. his, qui fidem, de sponsal. dicit, quod statutum puniens consummantem matrimonium certa die, non ligat cognoscentem sponsam de facto tali die, & Bald. in l. 2. §. voluntatem, ff. solut. matrimon. docuit, quod statutum requirens consensum, intelligitur de vero, † & non de ficto, & ideo consensus per taciturnitatem elicitus non habebit locum in tali statuto, quod nota pto nostro statuto Sarzanæ consensum requirentem nonnullorum in contractu mulierum, & minorum, de quo tamen dic, vt late per Tiraquei.*

216 *in tract. de legib. connub. in gloss. 7. in versic. express. in princ. vsque ad numero 49. & per Lamberteng. in suo tract. de contract. in gloss. 7. in verb. consensus, numero 1. & 2. & pro nostra limitatione facit dictum Abb. in cap. 1. in 6. col. de eo, qui mittitur in posse. vbi infert, quod si statuto caueatur, † quod conuictus de certo crimine debeat puniri certa pœna, deficiens in purgatione nō habebitur pro conuicto, vt possit pœna statutaria puniri, quia licet*

ficiens in purgatione puniatur de iure tan-
nam actor criminis, vt in cap. insinuatum, &
in cap. de hoc, de simon. & in cap. accedens, de ac-
cusar. tamen quia deficiens in purgatione est
interpretatiue, secundum ius, & non vere
conuictus, vt dixit gloss. in cap. inter, de pur-
gat. Canon. à statuto non dicitur comprehen-
sus, cui dicto concordat, quod notat Bald. in
l. si quis seruo, num. 12. C. de furt. dum conclu-
dit, quod si constitutio Episcopi excom-
municat facientes furtum, illa pœna non ha-
bebit locum in casu ficto, & faciunt per nos
adducta in conclusione, quod statuta sunt
proprie interpretanda, & quod statuta in ca-
su vero non habent locum in ficto.

218 Primo sublimita, vt non procedat limita-
tio in statutis, † quæ sunt secundum, vel præ-
ter ius commune, nam tunc dicendum est si-
cut de iure communi, illa verificari etiam in
casu ficto, qui tali casu statuta recipiunt ex-
tensionem secundum ius commune, ita Ale-
xand. in d. l. 1. §. lex Falcidia, num. 9. versic. si an-
tem loquimur in statutis, ff. ad legem Falcidiam,
iuribus ibi per eum, idem sentit Ioan. Andr.
in d. cap. final. super verb. per alios, de consuetud.
lib. 6. Abb. in cap. ad audientiam, de cleric. non
residen. & in d. cap. insinuatum, num. 6. & fin. de
simon. vbi dixit, quod statuta recipiunt om-
nes limitationes, † & interpretationes iuris
improprias, & strictas, quando non deuiant
à dispositione iuris, Alexan. consil. 179. col. 4.
lib. 5. sublimitationem etiam sequutus est
Ioan. Imol. in d. l. Gallus, §. & quid si tantum,
Cardinal. cons. 60. colum. 2. versic. ita statuta
conternunt, Felin. in dict. cap. insinuatum, nu. 2.
Diaz. in reg. 700. versic. limita primo, & facit,
quod voluit Roman. consil. 105. num. 2. vbi di-
xit, quod quando statutum disponit idem
quasi in aliquo casu, quod ius commune,
tunc si ius commune dispositionem suam in
illo casu emanatam vellet trahere etiam ad
casum fictum, tunc statuti dispositio in illo
casu etiam ad casum fictum trahetur, & de
hoc affirmat esse notabilem casum in d. cap.
ad audientiam, & cap. dilectus, de cleric. non re-
sid. idem voluit Dec. in cap. translato, in 1. lect.
num. 38. de constitut.

220 Secundo sublimita, nisi adesset eadē omni-
no ratio in casu ficto, quæ in casu vero, † nec
aliqua posset reddi causa differentiar, quia
tunc statutum verificabitur etiam in casu fi-
cto disposito a iure communi, & potest po-
ni exemplum in posthumis, & in iam natis,
quoad institutionem, & ius succedendi,
† nam tunc disposita a statuto de iam natis
verificabuntur circa illorum institutio-
nem, & ius succedendi etiam in posthumis,
qui ficto habentur a iure pro iam natis, ita

Zabarel. dicto consil. 60. colum. 2. versic. item
cum sit eadem ratio, Socin. consil. 1. numero 12.
lib. 1. Bartul. in l. 1. §. bonorum, ff. ad Trebellia-
num, Baldo in dicta l. Gallus, §. quis si is, ff. de
liberis & posthumis. Doctor. in cap. postquam,
§. 1. de electio. facit, quod dixit Bald. in l. si
postdictus, numer. 10. C. de probationibus, vbi vo-
luit, quod si casus priuilegiatus a iure erit
idem, qui & disponitur a statuto simplici-
ter, ex eo poterit argumentum sumi, † cum 222
statutum etiam ad casum priuilegiatum tra-
hatur, quando propter priuilegium ille ca-
sus est idem cum disposito a statuto.

Amplia sublimitationem, vt tanto magis
procedat, si in casu vero statuti esset maior
ratio, † quam in ficto iuris communis, nam 223
tunc multo magis disposita ficto a iure cen-
ferentur comprehensa a statuto disponente
de aliquo casu vero, maiorem tamen in se-
rationem habente, vt in casu simili consul-
uit Angel. consil. 72. colum. 2. versic. quarto,
quia, vbi voluit, quod si statutum concedat
impunitatem vere committenti aliquod deli-
ctum, multo magis tali impunitate gaude-
bit ille, qui propter negligentiam habetur,
tanquam committens delictum ex iuris ali-
qua dispositione, cum sit maius delictum, † 224
quod sit committendo, quam illud, quod sit
negligendo, siue omittendo, iuxta text. in l.
nec in ea. ff. de adult.

Tertio sublimita, nisi alias statutum esset
† elusorium, ita Diaz. d. regul. 700. versic. ter-
tio limita, Felin. in d. cap. insinuatum, num. 4. de
simon. post Dominic. in cap. vt circa, in princ.
col. fin. de elect. in 6.

Secundo limita conclusionem, vt nō pro-
cedat, quando statutum se habet ad ius com-
mune derogatiue, † vel correctiue, tunc 226
enim non recipit interpretationem passiuam
a iure communi, sed simpliciter debet
intelligi, prout statutum iacet, ita Bald. in
l. maximum vitium, colum. penult. in princip. C.
de liber. præterit. per tex. in l. 1. §. hunc igitur,
C. de Iustinian. Cod. confirmand. Paris. consil.
91. num. 12. lib. 3. Dec. in l. 1. num. 14. C. qui
admit. Socin. consil. 52. numer. 6. in fine, volu.
3. & consil. 89. numer. 9. volum. 4. Alciat. cons.
52. numer. 10. Roland. a Valle cons. 62. numer.
45. & sequent. lib. 3. O fasc. decis. 142. num. 1.
Burfat. consil. 12. num. 53. volu. 1. Nat. consil.
154. num. 6. vol. 1. Neuizan. cons. 95. numer. 18.
Menoch. cons. 65. num. 57. & consil. 88. nume-
30. lib. 1. vbi de magis communi testatur: Et
hoc puto verum, intelligendo tamen prout
infra: nec obstant meo iudicio, quæ contra
hanc limitationem adducit Ias. in dict. l. om-
nes populi, num. 61. cum sequent. ex alijs aucto-
ribus contrarium sentientibus, quia potest
respon-

responderi, quod ista limitatio nostra procedit in terminis suis, id est, in quantum per
 227 statutum disponitur contra ius, et non in illo dispositio contra ius non potest recipere in interpretationem ab ipso iure, contra quod statuit in illo individuo, ea autem, quae allegantur à Ias. procedunt ite in terminis suis, id est, in alijs qualitatibus, in quibus statutum non disponit contra ius, se tacet, & circa illas reperitur dispositum a iure communi, quod debet observari in illius interpretatione, postquam per statutum illi non derogatur, ut puta statuto cauetur, quod filius familias possit testari, et hoc est contra ius commune, 228
*l. qui potestare, ff. de testam. l. semum, in fin. C. qui testam. facere poss. & in hoc casu statutum non potest recipere aliquam interpretationem à iure communi, verum quia statutum non derogat iuri communi, quoad numerum testium, remanet firma dispositio ipsius iuris in hoc, & operabitur circa tale testamentum filij familias ab ipso iure improbatum, quoad hanc declarationem, ut scilicet dictum testamentum habeat septem testes, prout de iure communi, sed non per hoc ius commune dicitur dare interpretationem statuto correctorio ipsius iuris, ex quo in eo, in quo ius commune de testamenti testibus disponit, à statuto non corrigitur, cum de illo requisito statutum nullum verbum faciat, in eo autem, in quo per statutum habilitatur filius familias ad testandum, ius commune non potest interpretando quidquam operari, quia vellet, nollet, tale testamentum licet ab eo improbatum ex statuti dispositione sustinebitur, postquam in hoc contra ipsum ius statutum aperte disponit, & idem erit in omnibus alijs casibus adductis per Ias. ubi supra, in quibus si statutum loqueretur corrigendo ius commune, comprehendens etiam qualitates, & alia, de quibus per Ias. nec etiam tali casu in illis qualitatibus, & alijs posset ius distinguere, aut interpretationem adducere, ut videre est in exemplo modo adducto de filio familias, in cuius testamento si per statutum fuisset dispositum, quod tantummodo quinque testes sufficerent, non fuisset locus dispositioni iuris communis de septem, cum & in illo requisito statutum diceretur ius corrigere, nec in illo passu posset aliam interpretationem recipere a iure, quam fuit statutum, & sic concludentem, quod in
 229 dispositis contra ius, et statutum non recipiat ab eo interpretationem, in qualitatibus autem dispositorum, & alijs circumstantijs, in quibus statutum tacet, tanquam de casu omisso, operetur dispositio iuris, & secundum illam intelligentur, nec in hoc potest cadere aliquod dubium, quia quod statutum in non*

dispositis contra ius recipiat a iure interpretationem, satis superque fuit supra ostensum, & de hoc extat praesens nostra conclusio, quod autem in determinatis in derogatione ipsius iuris aperte non debeat ab eodem iure in contrarium modificari, intelligi, aut interpretari; patet pariter ad sensum, quia alias mens statuti non saluaretur, nec operaretur, ad quod fuit inductum expresse, ut scilicet in eo casu corrigeret ius commune, & facit etiam, quia ex improbata dispositione non potest fieri voluntatis ipsius improbatas et interpretatio in eo, in quo improbatas, *l. si ita stipulatio, ff. de oper. libert. & idem sensit Alexan. conf. 20. viso processu, nu. 9. lib. 1. & ita intelligerem contrariam illam communem, & magis communem opinionem, et quod statutum etiam derogatorium iuris communis, recipit interpretationem ab ipso iure communi, de qua per Curt. iun. conf. 7. nu. 8. lib. 1. Capr. conf. 8. num. 9. Paris. consil. 59. num. 23 lib. 3. Gozadin. conf. 19. num. 6. & illam etiam veriore dicit Bertaz. conf. crim. 465. num. 16. & prius in conf. 151. num. 17. Mandos. ad Roman. conf. 399. Cephal. consil. 536. nu. 19. lib. 4. prout ita illam intelligit idem Berrazol. in conf. civil. 22. num. 14. dam ait, quod etiam statutum iuris communis correctorium debet intelligi secundum ius commune in eo, in quo illud non corrigit, & Paris. consil. 16 num. 16 lib. 3. & idem sensit doctus, & elegans Borgn in in decis. 2. nu. 10. ubi ait, quod statutum in illo, et in quo corrigit ius commune, non intelligitur secundum ius commune, sed operatur suum effectum, in reliquis vero interpretatur, ut sit conforme iuri communi, prout idem voluit Riminald. iun. consil. 27. num. 64. vol. 1. Cephal. d. conf. 136. n. 21. lib. 4. Gozadin. d. consil. 19. num. 6. & 17. in fin. Berrazol. d. conf. crim. 465. num. 14. lib. 2. Ex his non recte sensit videtur, alias doctissimus Menoch. d. consil. 88. nu. 3. dum de mente Baldi voluit, et quod si statutum corrigat ius commune, quoad legitimam illam, ut puta reducendo a tertia parte ad quintam, non poterit ab eodem iure communi interpretari, ita ut illa quinta debeat relinquitalo institutionis, prout de iure, sed postquam in eo alteratur ius commune à statuto, cessabit in dicto casu legitima omnis ipsius iuris communis dispositio, quia in hoc ex supra dictis videtur verum non dicere, quia statutum solum disponit de quantitate legitima contra ius commune, de modo autem illam relinquendi non loquitur, & per consequens interpretabitur secundum illud, & ut sit illi conforme, ex quo in tali modo non derogavit, nec correxit, & facit pro supra DD. alia
 230
 231
 232
 233*

regula, quæ habet, quod statuta non recipiat interpretationem a iure communi, quando interpretatio verbis statuti à parte repugnaret, de qua per Cephal. *conf. 561. num. 8. lib. 4.* Ruin. *conf. 30. num. 12. lib. 3.* & per alios passim, & nos supra, & infra.

Amplia limitationem, vt tâto magis pro
 234 cedat, † si disposita a iure communi essent de casu ficto, ordinata auté a statuto correctorio essent de casu vero, vt puta si statutû corrigendo ius cõmune disponderet aliquid de hærede, & ad illud quis vellet argumentari ex his, quæ traderet ius commune de fidei
 235 commissario, qui non vere, † sed fide dicitur, hæres, vt notatur in *l. si filius, §. 1. ff. quod cum eo, & in l. postulâte, ff. de acquir. possess.* quia tunc ext. † vulgaris conclusio, quod dispositio statuti correctorij iuris cõmunis non interpretatur ad casum fictum secundum tradita per Alexand. *conf. 82. incip. perspectis his, nu. 7. vol. 2. per l. percipimus, C. de appellat. & per d. l. Gallus, §. & quid si tãtũ, ff. de liber. & posth.* vbi DD. & præcipue Bart. & etiam iuxta notata in *d. l. 1. §. lex Falcidia, ff. ad leg. Falcid. & in d. cap. fin. de consuetud. libr. 6.* Bald. in *l. meminimus, C. de legu. hered.* & faciunt supra adducta in prima limitatione.

Tertio limita conclusionem, † quod licet
 236 statuta recipiant interpretationem passiuâ à iure communi, non tamen recipiunt actiuam, id est, non extenduntur a casus non comprehensos in eis, à iure tamen communi dispositos, ita Bart. in *d. l. omnes populi, nu. 60. in 5. quæst. princ.* quia non est nostrum legem cõdere, & per consequens extendere, vt notatur in *l. si vero, §. de viro, ff. soluto matrimo. & in l. quod constitutum, ff. de testamen. milu. & in l. constitutionibus, ff. ad municip.* & etiam quia
 237 † statuta sunt stricti iuris, vt in *d. l. constitutio nbas,* sed in his, quæ sunt stricti iuris, casus non expressus habetur pro omisso, *l. qui quid stringenda, ff. de verborum obligationib. & casus omissus iuris communis dispositioni relinquitur, vt notatur in l. si cum dotē, in princ. ff. solut. matrimo. & in l. commodissime, ff. de liber. & posthum.*

Primo sublimita, vt non procedat limitatio in illis casibus, sine quibus disposita per
 238 † statuta non possent commode sortiri effectum, nam tunc ad illos statutum extendetur, ita Bart. in *d. l. omnes populi, in d. quæst. 5. princ. num. 62. versic. primo casu, aut quæris,* per textum, in *l. si ita stipulatus fuero per te nõ fieri, ff. de verborum obligat. & in l. non distinguimus, §. de officio, ff. de arbitr.* & quod ibi notatur, & in *l. 2. ff. de iurisdic. omn. iud. & d. l. ad rem, & in l. ad legatum, ff. de procurat.*

Secundo sublimita, quoad illos casus, in

quibus est eadem ratio, † nec sunt casus illi
 per ius commune decisi, nam etiam, & ad
 239 illos statuta extenduntur, ita idem Bart. vbi supra, *versic. aut quæris de alijs casibus,* per textum in *l. de quibus, in princ. & in l. non possunt, ff. de legis, & in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo.*

Restringe tamen has sublimitationes secundum ea, quæ fuerunt per nos dicta supra, & dicentur in conclusione, quod statuta sunt stricte interpretanda, in casu, quando adesset statutum reijciens omnem interpretationem, & glossationem, aut extrinsecum intellectum, & quod disposita deberent seruari ad literam, & prout iacent, & quod nec ex identitate, nec ex maioritate rationis possint extendi, aut interpretari, & secundum ibi dicta præsentia modificabis, & intelliges.

Quarto limita conclusionem, vt non procedat, quando essemus in casu, in quo statutum disponderet super aliquo iure, vel causa † generaliter loquens, super quas ius commune in aliquo tamen tantum casu idē
 240 disponderet, nam tunc statutum generaliter loquens de illa re, non reciperet interpretationem, secundum limitate disposita à iure communi in eadem re, sed generalitas statuti obseruaretur etiam quoad casus exceptuatos, etiam vltra limitationem iuris communis, ne reducendo generaliter disposita à statuto ad eadem disposita a iure communi in aliquo casu particulari statutum redderetur superfluum, verbi gratia, si extaret statutum prohibens appellari a mera interlocutoria, cum idem sit statutum de iure communi, a multis interlocutorijs non debet statutum interpretari, † quod voluerit prohibere ap-
 241 pellationem solum ab illis interlocutorijs, a quibus de iure communi appellari prohibetur, cum iam de hoc adsit prohibitio ipsius iuris cõmunis, sed debet intelligi, prout generaliter loquitur de omnibus interlocutorijs etiam exceptuatis a iure, ne reddatur superfluum, & tali casu statutum non dicitur corrigere ius commune in casibus ab ipso iure exceptuatis, sed potius extendere ius iam concessum ab ipso iure communi, id est, permissionem appellationis ab interlocutoria ad omnes interlocutorias, ita sic distinguendo consuluit Arctia. *conf. 106. num. 7.* per trad. a Bart. in *l. 1. §. nuntiatio, ff. de oper. nou. nunciat. & in l. 1. C. de sacrosanct. Eccles.* & per singularem doctrinam Bald. in *l. 2. C. de appellat.* vbi dixit, quod si superior statuit, quod in causa possessionis non possit appellari, † quia idem est regulariter disposi-
 242 tum a iure communi, tale statutum dicitur continere iuris iam concessi extensionem, & in-

& intelligetur præcise etiam, vbi alias de iure communi appellari poterat, ne alias statutum redderetur superfluum, ad idem facere videtur Crau. *consil.* 221. *num.* 6. *lib.* 2. dum voluit, quod dum agitur de extensione iuris iam concessi, verba generalia, vel vniuersalia nõ restringuntur, & concordat, quod voluit Decian. *in resp.* 49. *nu.* 17. *lib.* 1. & *resp.* 61. *num.* 7. *lib.* 2. vbi dixit, quod quando statutum idem

243 disponit in aliquo casu, t quod disponit ius commune, nedum non interpretabitur secundum tantum disposita ab eodem iure communi, sed hoc efficacius operabitur, quod militabit, & procedet etiam in casibus exceptuatis ab illo iure communi in illa materia.

Sed tamen circa prædicta arbitror cogitandum, quia omnia iura clamant, t quod 244 statuta sunt ita interpretanda, vt quam fieri possint, sint conformia iure communi, & quam minus sit possibile, deuenit ab eo iuxta ea, quæ nos adduximus in conclus. *de reducendo statuta ad concordiam cum iure communi*, & ideo non ita facile extenderem statutum idem disponens, quod ius commune iam disposuit, vel concessit ad omnes etiam casus, ad quos ipsum ius commune prohibuit eius dispositionem extendi, illos ab ea exceptuando, ne hoc pacto discordare potius, non autem concordare videremur statutum cum iure communi, & ad obiectum superfluitatis statuti, vide ea, quæ dixi in dicta conclusione, ad quam recurre.

245 Sed forsitan possent saluari t supradicta, quando ius commune quidem disponderet de aliquibus casibus concedendo, de alijs tamen non prohibendo, nam ad alios non prohibitos tunc statutum ex sui generalitate posset adaptari, ex quo in eis non diceretur corrigere, aut venire contra ius, & cessarent contraria, & militarent adducta de extensione iuris iam concessi, sed si ius commune prohibendo de alijs, de aliquibus disponderet, non esset extendere ius iam concessum, sed potius esset extendere prohibitum contra prohibitionem ipsius iuris ad casus alios, in quibus ius ipsum prohibuisse præsupponitur.

246 Vel possent secundo saluari supradicta, quando esset adeo certa mens statuentium, t quod euidenter appareret voluisse in sua generalitate comprehendere etiam casus exceptuatos a iure, vt supra fuit dictum, quando apparet statutum voluisse contra disposita a iure statuere, cui tunc standum est, ex quo de certa illius mente constat contra ius, & vt infra.

Quinto limita conclusionem, vt non procedat, quando in statuto essent verba, aut ge-

minata, t aut talia, quæ interpretando statutum 247 secundum ius commune, superflua, & vana remanent, vt puta si statutum disponat, quod quilibet cuiusvis conditionis possit testari, comprehendet enim tunc etiam alias inhabiles de iure communi, a quo tali casu statutum non recipit interpretationem, quo ad habiles, propter geminationem in eo contentam, Bellon. *consil.* 8. *num.* 11. & *consil.* 13. *num.* 14. Bertazol. *consil. crimin.* 293. *n.* 15. *lib.* 2. Ceph. *consil.* 5. *num.* 35. *lib.* 1. Ruin. *consil.* 47. *num.* 3. *lib.* 2. vbi ideo dixit, quod stante statuto, quod nullus forensis succedere possit ab intestato, ex illo verbo nullus, quod est vniuersale negatiuum, t omnis forensis excludetur, & per consequens etiam mater, si erit forensis.

Sexto limita, vt non procedat conclusio, t quoad ius commune irregulare, id est, ex 249 speciali, aut particulari aliqua causa inductu, nam statutum non interpretatur secundum ius extraordinariu, & speciale, sed secundum ius commune ordinariu, ita Socin. *consil.* 89. *num.* 18. *lib.* 4. Ruin. *consil.* 37. *num.* 13. & *consil.* 94. *num.* 5. *lib.* 3. Castren. *in d. l. final. §. in computatione, C. de iur. deliber. & in l. lege duodecim tabularum, C. de legit. hered.* Cephal. *consil.* 536. *num.* 9. *lib.* 4. Doctor. *in d. l. omnes populi*, vbi præcipue Iaf. *n.* 53. & S. Sever. *in repet. n.* 203.

Septimo limita, vt non habeat locum conclusio, t quando interpretatio repugnaret 250 verbis statuti aperte, nam tunc quia in claris non est opus coniecturis, & interpretatio nõ admittitur, vbi apparet de certa mente statuentium, non esset recedendum ab ipsis verbis statuti, Ruin. *consil.* 32. *n.* 12. *lib.* 3. Cephal. *consil.* 561. *num.* 8. *lib.* 4. Dec. *consil.* 5. *numer.* 2. Menoch. *consil.* 187. *num.* 46. *volum.* 2. Calcan. *consil.* 11. *num.* 33. Decian. *resp.* 32. *nu.* 9. *lib.* 2. Rol. a Val. *consil.* 55. *nu.* 6. *lib.* 1. & faciunt ea, quæ supra diximus de interpretatione non admittenda in his, in quibus statutum aperte loquitur contra ius commune.

Amplia limitationem, vt idem sit quando t interpretatio repugnaret rationi statuti, 251 imo, & multo magis, quia semper est consideranda magis ratio, quam verba statuti, secundum ea, quæ supra diximus suis locis in conclus. & prout hoc idem firmat Carp. *ad statut. Mediolan. in pralud. num.* 293. de mente etiam Alciat. *consil.* 200. *n.* 7.

Octauo limita conclusionem, vt non procedat, t quando intelligendo statutum secundum 252 interpretationem iuris communis, nihil omnino operaretur, sed remaneret superfluum, iuxta not. per Doct. communiter. *in d. l. 2. C. de noxal. & in dict. l. omnes populi, ff. de instit. & iur. & in cap. si Papa, de privileg. in 6. & in 6.*

in c si Romanorum, 19. *distinct.* Socin. *conf.* 89. *num.* 17 *lib.* 4. Decian. *resp.* 32. *num.* 8. *lib.* 2. & nos supra, & alibi passim.

253 Declara istam limitationē, vt sufficiat statum tūc in aliquo etiam minimo operari, & non esse superfluum, quia tunc etiam interpretabitur secundum ius commune, Paris. *consil.* 110. *num.* 7. *lib.* 3. Bellon. *conf.* 53. *num.* 8. * vbi hanc veram, & communem opinionem testatur de mente Curt. iun. *consil.* 105. *column.* 1. Cephal. *consil.* 20. *num.* 15. *lib.* 2. & *conf.* 247. *num.* 39. *eod lib.* 2. Bursat. *consil.* 44. *num.* 33. *lib.* 1. Corn. *conf.* 35. *column.* 1. *lib.* 1. Doct. communiter, *in dict. l. 1. §. in computatione, C. de iur. de lib.* & nos etiam alibi.

254 Intellige modo generaliter conclusionē, t quod stante differentia in aliquo casu inter ius civile, & ius canonicum, si sumus in materia canonica, vt in matrimonio, & similibus, statutum recipiet interpretationem à iure canonico, non autem civili, si autem tractabatur de materia civili, puta successione, tunc interpretatur à iure civili, si autem erimus in materia indifferenti, id est, conuenienti vtri que iuri, vt in periurio, & in adulterio, tunc in terris Ecclesiæ præualebit ius canonicum, & ab eo statuta sument interpretationem, iuxta not. *in c. 1. de oper. nou. nunciat. & in l. priuilegia, C. de sacrosanct. Eccles.* in terris vero Imperij, aut statutum factum est ab Episcopo, & tunc attendetur pariter ius canonicum in interpretatione, aut à populo, & tunc statutum regulabitur à iure civili, ita distinguit Ioan. And. *in addit. ad Spec. in titul. de success. ab intestat. §. 1. versic. sed an filij, & versic. quam de gradibus mentionem fecimus*, & illū referendo sequitur Sanct. Seuer. *in repet. dict. l. omnes populi, num.* 215. & idem voluit Dec. *in cap. causam quæ num.* 26. *de rescrip. & in conf.* 158. *num.* 1. *column.* 2. Brun. *in dict. statut. sem. exclus. artic. 5. quæst.* 11. iuribus etiam ibi per eum, idem voluit Decian. *dict. tract. criminal. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 9 vbi ideo infert, quod statutum loquens de gradibus, & generaliter de conuenientibus peccatum interpretatur à iure canonico, non civili, omnes scribentes *in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constitut.* Calcan. *consil.* 74. *col.* 9. Alexand. *conf.* 69. *col.* 3. *vol.* 3. Anch. *consil.* 411.

Inter alias autem interpretationes, quæ à iure communi ad statutorum interpretationem emanare dicuntur, vltra notata opportune in alijs conclusionibus, & passim per Doct. *in d. l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. & in dict. l. 2. C. de noxal. & in dict. l. de quibus, ff. de legib. & in dict. cap. fin. de consuetud. in 6. & aiibi sæpe infra scriptæ, summam tamen recitandę potissimum locum obtinent.*

255 Prima igitur erit interpretatio de iure ad statuta, t ne quis damnatum indebite patiat, Doct. communiter *in dict. l. final. §. in computatione*, vbi etiam gloss. *C. de iur. deliber. & in l. 4. §. Prætor, ff. de damn. infect. & in d. l. 2. C. de noxal.* Rolan. à Val. *consil.* 97. *num.* 27. *lib.* 2. Socin. *consil.* 46. *num.* 5. *cum seq. vol.* 4. Narr. *conf.* 172. *nu.* 3. *volum.* 1. Ofsalc. *decis.* 192. *n.* 2. Crau. *conf.* 221. *n.* 4. *lib.* 2. & hæc interpretatio serua bitur, etiam si statutum sic interpretatum nihil operaretur. Rimin. *conf.* 124. *nu.* 15. *lib.* 1. Marf. *sing.* 630. *n.* 5. Bonacoss. *q. crim. in ver. interpretatio, vers. in statut.* Burs. *conf.* 169. *n.* 8. *vol.* 2. Menoch. *conf.* 5. *n.* 4. *vol.* 1. Ruin. *conf.* 138. *n.* 15. *lib.* 3. Soc. iun. *conf.* 1. *n.* 131. *lib.* 1. & etiam si verba statuti deberent impropriari, Calc. *consil.* 120. *col.* 3. per not. *in l. scire oportet, §. aliud autem, ibi præcipue Bar. ff. de excus. tut.*

256 Secunda interpretatio erit, vt rationabilem sensum statuta contineant, t ita vt à sapienter reprehēdi nō possint, iuxta not. *in l. Saluius Aristot. ff. de legat. præst.* Ceph. *conf.* 765. *n.* 35. *lib.* 5. Socin. *conf.* 64. *col. pen. & conf.* 122. *vol.* 1. & *conf.* 31. *n.* 3. *cum seq. vol.* 3. Rol. à Val. *conf.* 72. *nu.* 42. & *seq. lib.* 3. Rimin. *conf.* 15. *nu.* 110. & *seq. vol.* 1. & Menoc. *de præsump. lib.* 2. *presump.* 1. *nu.* 4. dixit, quod statuta sunt taliter intelligenda, vt habeant in se rationem, & ne videantur statuētes illa ex abrupto eā disse, eo quia statutum præsumitur iuste, & sancte conditum, late Tiraqu. *de retract. cō sanguin. in proam. numero* 77. Alexand. *consil.* 36. *num.* 16. *in fin. lib.* 6. idem Crauet. *conf.* 295. *n.* 6. *lib.* 2.

257 Et ratio huius, & similium interpretationum est, t quia statutum, prout lex debet esse sanctum, honesta iubens, prohibensque cō traria, *l. 2. ff. de legib. c. erit autem lex, distinct. 4.* Ideo statuētes præsumuntur iuste in statutis condēdis huius præcepti memores, quod seruandum est etiam in interpretandis illis statutis, quæ dura aliquando videntur, & appellatur à Doct. *in l. prospexit, ff. qui, & à quibus*, nam & in illis ratio etiam in esse dicitur, & talis, quæ forte magis vrgens erat, & magis æquitati consentanea, quam illa, quæ prima fronte dura, & importabilis apparet, vt bene notauit Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 2. *cas.* 82. *nu.* 14 & 15.

258 Tertia interpretatio, quæ conuenit cum supra dicta, sumetur, t ne statuta absurdum contineant, Crau. *consil.* 70. *nu.* 21. Burs. *consil.* 40. *num.* 2. Alexan. *consil.* 83. *num.* 5. *volum.* 2. Rol. à Val. *consil.* 97. *num.* 26. *volum.* 2. & *dict. consil.* 72. *num.* 41. *lib.* 3. Ofsalc. *decis.* 59. *num.* 3. Ceph. *consil.* 76. *num.* 70. *lib.* 1. late Euerard. *in sua centur. in loco ab absurdo vitando*, & nos infra in alia conclusione, de intelligendo statuta ge-

ra generaliter, dum generaliter loquuntur, vbi etiam ampliauimus.

259 Quarta erit interpretatio, ne statuta intelligantur Iudaice, † & secundum corticem verborum, sed secundum rationem, & secundum ius, Bonacoss. *quæst. crimin. in verb. statutum, versic. statuta non sunt*, Alex. *consil. 144. nu. 8. vol. 2. Rolan. à Val. conf. 97. nu. 25. vol. 2. Doct. in l. damni, § si is, vbi etiam gloss. ff. de damn. infect.*

260 Quinta interpretatio fiet, † prout erit verisimile statuentes fuisse responsuros, si de illo interrogati fuissent, per gloss. in *l. tale patrum, § fin. vbi Bal. in 2. not. & Iaf. & Castrenf. & alij. ff. de pact. Alexand. consil. 46. nu. 2. lib. 2. Rom. consil. 105. colum. 1. in fin. versic. secundo, quia semper, & in conf. 392. in fin. Cur. sen. conf. 9. num. 16. Dec. conf. 64. colum. penult. versic. vltimo suadetur, Marfil. late, in *l. si quis viduam, n. 10. ff. de quæst. in l. sed sciendum, colum. 1. & seq. ff. de pari. & conf. 16. num. 34.**

261 Sexta erit interpretatio, † vt statuentes illud solum statuiffe præsumuntur, super quibus, & de quibus habebant potestatem Cepol. *consil. 15. num. 7. Alexan. consil. 33. in fine, num. 16. vol. 5. Bertaz. conf. ciuil. 57. nu. 26. Roman. conf. 92. num. 5. & conf. 209. nu. 2. Corn. conf. 65. volum. 3. Bal. in dict. l. fin. §. in computatione, in fin. C. de iur. deliber. & not. in cap. à nobis, cl. 1. de sentent. excommun. vbi præcipue Abb. in 3. not. & per Bar. in dict. l. si quis sub conditione, in fin. ff. de condit. institut. Antõ. de But. in c. cum Ecclesia, circa fin. de constit. & in conf. 40. in princ.*

Septima erit, & sumetur interpretatio ab † aliqua æquitate, Crau. *dict. consil. 221. nu. 1. lib. 2. & consil. 86. num. 14. libr. 1. Socin. consil. 44. colum. 4. ad fin. vers. & dicta verba non aliter. lib. 1. Bal. in consil. 357. in fin. lib. 4. vbi dixit, quod secundum naturalem equitatem declaratur mens statuentium, & Ang. in consil. 345. in fin. dixit, quod attendi debet † æquitas potius, quam rudis figura statuti, idem voluit Cephal. *consil. 28. nu. 44. lib. 1.**

264 Octaua surget interpretatio, ne † quis indebite ad lucrum veniret, Crau. *di. conf. 221. n. 6. per text. in l. Marcellus, in princip. vbi Socin. in 2. not. & Iaf. in 4. not. ff. ad Trebellian.*

265 Nona erit interpretatio, vt statuta intelligantur † secundum suam causam, & secundum materiam subiectam, ideo statutum, quod credatur libris mercatorum, restringetur ad causam mercantiæ, † sicut idem erit de statuto disponente de fide adhibenda sigillis officialium, quod pariter restringetur ad ea tantum, quæ pertinent ad eorum officium, ita Crau. *vbi supra n. 12. de mente Alex. in consil. 113. colum. 2. lib. 7. & Dec. in cap. post*

cessionem, in fin. de probat.

Decima erit interpretatio, quod † statutum generaliter loquens, vel aliquid man-²⁶⁷ dans non interpretatur ad illicita, ista regula probatur per Bar. in *l. si quis sub conditione, nu. 2. ff. de condit. instit. quem refert, & sequitur Brun. tract. de statut. art. 6. princ. num. 36. Bald. in dict. l. fin. §. in computatione, in fine, C. de iur. deliber. Alexand. *conf. 33. in fin. volum. 5. facit cap. 1. de iureiur. in 6. Felin. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 70. vers. & istis adde Bart. de constitut. Ancharan. in regula ea quæ, de reg. iur. in 8. Imol. in clem. pastoralis, in ver. etsi dicatur, de re iud. Ioan. And. in c. fin. de immunit. Eccles. in 6. Butr. in c. quod clericus, de for. compet. Abb. in c. si diligenti, eodem tit. facit. l. procurator, in princip. ff. de cond. indeb. Cepol. *consil. crim. 15. nu. 9. Iacob. Butr. & Bal. in aut. statuimus, C. de Episc. & cle. Paul. de Castr. in auben. cassa, C. de sacrõ sanct. Eccl. facit l. quanquam, ff. de rit. nupt. & in l. si pater, ff. de bis, quæ in fraud. cred. Cephal. *consil. 146. num. 21. lib. 1. Et ratio est, quia non videntur tacite velle statuentes, † quod expresse eis facere non liceret, nec censentur*²⁶⁸ *statuisse ea, ex quibus reprehendi possent, Ceph. *consil. 765. num. 35. lib. 5. Anchar. *conf. 61. ista quæstio, Barb. *conf. 7. colum. 1. lib. 1. Ioan. And. in c. 1. de immuni. Eccles. in 6. idem Barb. *conf. 12. num. 10. in fin. eod. vol. 1. But. *consil. 19. col. 4. & *conf. 74. Cardinal. *consil. 33. in fin. Decian. *respons. 56. num. 6. lib. 2. facit, quod dixit Bertaz. *consil. 166. n. 40. lib. 1. in criminalibus, ex generalitate statuti, vel proclamatis non esse inferendum ad casum iniustum, & rationi contrarium, idem voluit Cephal. *consil. 18. n. 44. lib. 1. & *consil. 235. num. 27. & *seqq. idem Bertaz. *consil. ciu. 57. num. 12. Rolan. à Val. *consil. 72. num. 40. vol. 3. & † concessa facultate*²⁶⁹ *statuendi, seu condendi statuta, non tamen censetur data potestas quoad statuta iniqua, l. ambitiosa, vbi Bar. & alij, ff. de decret. ab ord. facien. & facit, quod licet omnia statuta alicuius ciuitatis essent confirmata à Principe, & inter illa aliqua essent illicita, non † censetur Princeps confirmasse illicita, ita Cepol. *dict. *consil. 15. num. 3. per ea, quæ not. Bald. in l. vnica, C. de Monopol. Iaf. late in l. mora, ff. de iurisdict. omn. iud. num. 38. Paris. *consil. 33. nu. 53. vol. 3. Rom. in l. quod seruus, ff. de acquir. possess. numer. 4. Vnde si Princeps confirmat omnia statuta, non intelligitur confirmare ea, quæ sunt contra libertatem Ecclesiæ, vt notant omnes in l. omnes populi, ff. de instit. & iur. Felin. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 4. de constitut. Bart. in l. 1. ff. de bis, qui sunt sui, vel alien. iur. Rom. in l. si vero, num. 63. vbi late, ff. solut. matrim. Crot. in dict. l. omnes populi, n. 119. per ca. 1. de iureiur. in 6. & Bal. in cap. 1. per quos fiat ista*²⁷⁰ *uest.*********************

uest. in vsib. feud. & in l. 3. C. de precib. Imper. offer. Roman. cons. 22. incip. præsens consultatio. Ioan. Baptist. de Sanct. Seuer. in d. l. omnes populi, num. 12. ex quo infert, quod si Papa generaliter confirmet statuta alicuius loci, non videtur confirmare statuta, quæ essent contra libertatem Ecclesiæ, sicut non intelligerentur confirmata statuta inducentia peccatum, Clem. 1. de vsur. & ibi not.

271 Ad propositum tamen nota, quod si statutum, vel consuetudo non dicitur illicita, licet repugnet iuri positivo, vel iuri naturali mutabili, sed potius facit licitum id, quod aliàs erat illicitum ex dispositione iuris positivi, & naturalis mutabilis, quia consuetudo talia iura immutat, secus esset, si statutum, vel consuetudo repugnaret iuri diuino, vel iuri naturali, vel esset statutum improbatum a iure, quia illud esset statutum, & consuetudo irrationabilis, quæ corruptela vocatur, ita distinguit Lap alleg. 101 n. 13.

CONCLUSIO III.

A communi vsu loquendi, an, & à quo, & quomodo interpretationem sumant statuta.

SUMMARIA.

- 1 Statuta recipiunt interpretationem à communi vsu loquendi.
- 2 Nomina, & significationes rerum, & verborum sunt imposita, & inuenta secundum vsum loquendi.
- 3 Statuentes præsumuntur se accomodare vsui loquendi loci statutorum.
- 4 Intelligenda sunt statuta secundum mentem statuentium.
- 5 Mens alicuius præsumitur talis, qualis esse debet.
- 6 Gerere quis præsumitur, prout de iure tenetur.
- 7 Factum, quod erat de iure faciendum, præsumitur.
- 8 Actus præsumitur factus, vt ius disponit.
- 9 vsus communis omni regulæ, omnique constitutioni in exaudiendis sermonibus derogat.
- 10 Dos proprie non dicitur, nisi adsit matrimonium.
- 11 Vidua etiam dicitur, quæ nunquam maritum habuit.
- 12 Vestis appellatione venit regulariter, quidquid tegit corpus.
- 13 Pupillus, vel alius intestabilis comprehenditur in statuto de intestatis, vel ab intestato loquente, si ita comportat communis vsus loquendi.
- 14 Filiorum appellatione non veniunt nepotes in statuto, quando ita se habet communis vsus loquendi.
- 15 Mobilium appellatione quæ veniant, tam de iure communi, quam statutarie.
- 16 Vxor appellatione an veniat sponsa, per verba de præfenti.
- 17 Mensis intelligitur regulariter de triginta diebus.
- 18 Bestiarum appellatione quæ veniant, tam de iure communi, quam statutarie.
- 19 Parentela, vel familiæ nomine qui veniant.
- 20 Nepotis significatione qui comprehendatur in statuto.
- 21 Domus appellatione an veniat apotheca.
- 22 Communis vsus loquendi attenditur etiam in statuto correctorio, exorbitanti, & penali.
- 23 Communis vsus loquendi propriæ significationi vocabuli præfertur.
- 24 Communis vsus loquendi attenditur in statuto etiam mandante statuta debere intelligi ad literam, & prout iacent.
- 25 Verbum solitum proferri ex consuetudine alicuius loci, intelligitur secundum communem vsum.
- 26 Symbolum inter habentes facilius est transitus.
- 27 Communis vsus loquendi ille attenditur in interpretatione statutorum, qui est frequentior, & vsitator.
- 28 Consuetudo iudicatur ex frequentioribus actibus.
- 29 Communis vsus loquendi non attenditur in statutis, quando verba statutorum deberent intelligi secundum propriam illorum significationem, quod declaratur, vt num. 31.
- 30 Arbitrio iudicis relinquitur, quæ dicatur propria significatione verbi in statuto positi.
- 31 Communis vsus loquendi non habet locum in statuto, si mandaretur statuta debere intelligi nullo extrinseco intellectu addito, de quo tamen vide ibidem.
- 32 Communis vsus loquendi non habet locum in statuto latino sermone concepto, quando verba in eo prolata non habent suum vulgare distinctum.
- 33 Communis vsus loquendi ille seruit pro interpretatione statutorum, qui est in loco statutorum.
- 34 Communis vsus loquendi, vt habeat locum in statutis, debet probari de tempore statutorum, imo quod inoleuerit per decem annos ante, vt num. 36.
- 35 Communis vsus loquendi antiquissimi modus

us probationis.

- 38 Verba statutorum interpretantur secundum communem usum loquendi illorum hominum, quos respiciunt, & de quibus disponunt.
- 39 Communis usus loquendi de aliquibus tantum hominibus, quando operetur in statutis.
- 40 Nisi si fuerint ciues per longum tempus aliquo modo statuto, in eo casu non consideratur communis usus loquendi.
- 41 Si de interpretatione legis agatur, in primis inspiciendum est, quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus usa fuit.
- 42 Consuetudine potest induci, quod potest per statutum.
- 43 Observantia, & consuetudinis requisita, ut habeant locum in statutis, remissive.
- 44 Communem usum loquendi, dum dicimus, qui veniat late, & n. 47. & 48.
- 45 Glossa auctoritas suprema.
- 46 Lego verbum de legali sensu, & significatio- ne importat etiam institutionem.
- 49 Communem usum allegans debet illum probare, & in specie de re, de qua agitur, nisi in notorio, & publico, ut n. 50. & 51.
- 52 Communem usum loquendi notorium quae faciunt, & releuant ab onere probandi, remissive.
- 53 Doctore attestanti de communi usu loquendi, an sit standum, & quousque, num. 54. 55. & quid in gloss. num. 56. & iterum de Doctore, num. 57. 58.
- 59 Testes, ut communem usum loquendi probent, quomodo deponere debeant.
- 60 Communis usus loquendi reputatur inter ea, quae sunt difficilis probationis.
- 61 Probatio omnis residet in arbitrio iudicis.

Statuta recipiunt interpretationem à communi usu & loquendi, secundum quem sicut nomina, & significationes & retum, & verborum imposita sunt, & inuenta, ita secundum eundem pro tempore existentem mutantur, & renouantur, iusta illud Horatij in Poet.

Multi renascentur, quae iam cecidere, cadent- que,

Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, ac ius, & norma loquendi.

Ita communiter traditur a Doct. in l. Labeo, ff. de supellect. legat. & in l. librorum, §. quod tamē, Cassius, ff. de leg. 3. in l. cum de lanionis, §. asinam, ff. de fund. instruct. Bart. in l. uxorem, §. legauerat, in fin. ff. de leg. 3. & in l. vinum, §. illud, ff. de tritico legat. gloss. & omnes Canonistae, in cap. nonnulli, de rescript. & in cap. cupien-

tes, vbi praecipue Franch. de electio. in 6. Felin. & alij late in proemio decret. Ias. Rom. Alex. & caeteri in rubr. ff. de nou. oper. nunci. vbi Cuch. in ad. lit. ibi ad Rom. testatur, hanc esse communem sententiam, prout illam communem dicit etiam Hormonoth in repet. d. rub. n. 24. & ibidem num. 86. eandem communem facit Socin. iun. Crot. & alij in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. & passim vbique Doct. & ratio etiam conclusionis potest esse, quia & statuentes in condendis statutis tenentur se accomodare vsui, & consuetudini loquendi ciuitatis, & loci statutorum, cap. erit autem lex, 4. distinct. gloss. in d. cap. nonnulli, in ver. diuitas, & in d. cap. cupientes, in verb. commode. Igitur censetur verba, prout tenentur tali vsui accomodasse, etsi statuta sunt intelligenda & secundum mentem statuentium, & secundum intentionem illorum, à quibus emanarunt, argu. l. si quis intentione, ff. de iudic. l. semper in stipulationibus, & l. in ambiguis orationibus, ff. de regul. iur. interpretando illa secundum communem usum loquendi interpretatio fieri dicitur, secundum quod statuentium mens censetur fuisse, postquam ad id, ut diximus, tenebatur, & tamen alicuius talis esse praesumitur, qualis esse debet. Bald. in d. l. omnes populi, num. 87. ff. de iust. & iure, ac vnusquisque ea fecisse, & tamen in vnoquoque actu se gessisse praesumatur, prout de iure tenetur, argu. tex. in l. quaedam mulier, ff. de rei vendicat. l. 2. C. de acquir. possess. Hippolit. Riminal. cons. 492. num. 28. lib. 5. & praesumitur id tamen factum, quod erat de iure faciendum, Cephal. cons. 9. n. 16. lib. 1. Bart. & Doct. in l. cum seruum, ff. de verbor. oblig. & actus praesumitur tamen factus, ut ius disponit, Cephal. cons. 25. num. 24. cod. lib. 1. qui ibid. num. 22. dixit, quod actum faciens censetur secundum leges de illo loquentes facere, & pro conclusione seruit, quod dicit Corn. cons. 233. num. 6. in fire, vol. 4. quod scilicet ex consuetudine loquendi regionis verba debent interpretari, & quod communis usus loquendi patriae in interpretatione verborum sit inspiciendus, dixit Rom. cons. 179. num. 5. quin etiam in exaudiendis sermonibus communem usum loquendi potentissimum esse scribit Paul. de Castro cons. 40. in fine, vol. 1. & vulgarem interpretationem, & formulam loquendi regionis praestare non paruum adminiculū intellectus, tradit Bald. in consil. 245. ad finem, vol. 3. quia talis praesumitur, inquit, intentio singularis, qualis est vniuersalis, idemque in cons. 398. num. 1. vol. 3. dicit, quod si consuetudo vocabulorum interpretatur, huiusmodi interpretatio est necessaria, vnde etiam Paul. de Castro in cons. 300. num. 1. vers. & quia sentis, vol. 2. scribit, quod vulgi

vulgi opinio est quodammodo ius naturale, quod naturaliter, non artificio aliquo institutum est mētibus singulorum; Vnde illustrissimus Mantica *de conect. vltim. volunt lib. 3. tit. 8. num. 2.* dicit, quod quando constaret de communi vsu loquendi, nullus Doctor teneret, quod is proprie verborum significationi non debeat præferri, & *nu. 4.* subiungit quod illa est accipienda interpretatio, quæ vulgari consuetudini loquendi magis congruit, quia omnis intellectus extraneus esse dicitur, qui non consonat auribus vulgi, Bal. *in §. Opizoni, in fin. de pac. constant. Soc. sen. cons. 89. circa finem, vers. accedat, vol. 4.* Alexand. *consil. 102. num. 13. volumin. 6. Ias. consil. 51. col. penultim. versicul. confirmantur, volum. 3.* & est gloss. not. *in dict. l. librorum, §. quod tamen, Caspius, in ver. non continebuntur. ff. de leg. 3. dicens,*

9 *† quod vsus omni regulæ, omnique constitutioni in exaudiendis sermonibus derogat solus, idemque voluit Oldrad. in consil. 125. nu. 7. & Bald. in l. vltim. num. 35. C. de hered. instituen. dicit, quod communis intellectus vocabuli omni significationi præponderat, & reddit rationem, quia sicut per intellectum communem natæ sunt verborum significationes, ita etiam per easdem causas, id est, per communem sensum, & intellectum possunt mutari, auferri, & minui, & Marcus Cic. *de inuēt. lib. 2. rhet.* scribit considerari oportere, quem admodum homines in consuetudine scribendi, & sermocinandi aliquo verbo, de quo controversia est, vti soleant.*

Primo inferitur, quod si mulier ex statuto debeat relinquere dotem suam filijs vtriusque matrimonij æqualiter, verificabitur dispositio etiam in vidua, quæ non habet maritum, quia licet proprie dos non dicatur, † ni si adsit matrimonium. *l. 2. ff. de iur. dotium, l. fin. C. de donat. ante nupt.* tamen secundum communem vsu loquendi etiam mulier, quæ non habet maritum, dicitur habere dotem, ita Bal. *l. 1. C. vnde vir & vxor. Crot. in dict. l. omnes populi, num. 170. Alexand. consil. 55. num. 8. libr. 1. Salic. Paul. de Castr. & Rom. in dict. leg. 1.*

Secundo inferitur, quod licet etiam illa dicatur vidua, † quæ nunquam maritum habuit. *l. malum, §. vidua, ff. de verb. signif.* tamen quia secundum communem vsu loquendi illa sola dicitur vidua, quæ marito orbata est, in illa verificabitur statutum de vidua loquens, ita Crot. *vbi supra, num. 170. de mente Abb. in c. ex tenore, de ser. compet. in fin. & Felin. in d. proam. decret. n. 5.*

Tertio inferitur, quod licet appellatione vestis † veniat, quicquid tegit corpus, *l. vestis, §. 1. & l. argento, §. 1. ff. de aur. & arg. legat.*

tamen statutum loquens de vestibus, non comprehendit caligas, vel capucium, consideratque communi vsu loquendi, ita Cardinal. *in clem. 2. in 5. quest. de vna, & honestate cleric. quem refert, & sequitur Crot. vbi supra, dict. num. 170. Natta consil. 291. num. 2. lib. 2.*

Quarto inferitur, quod licet sit magna altercatio inter DD. an in statuto de intestatis, vel ab intestato morientibus comprehendatur † pupillus, vel furiosus intestabilis, tamē si erit communis vsus loquendi in loco, quod etiam intestabilis diceretur ab intestato decedere, propter communem vsu declarabitur indubitanter statutum etiam intestabilem comprehendere, ita Alexand. *consil. 115. num. 6. lib. 2. Gabr. suis commumb. conclus. 1. conclus. num. 7. tit. de statut. Ioan. de Imol. in l. centurio, ff. de vulgar. & pupillar. Bald. in consil. 12. in fin. versic. bene tamen fateor, vol. 3. & consil. 475. versic. ego Baldus sequendo communem opinionem, eod. vol. Angel. in consil. 26. versic. scilicet his, de cuius successione, & passim DD. de quibus per Gabr. *vbi supra, num. 8. & per Crass. de success. §. successio, quest. 1. nu. 5. vbi de communi testatur.**

Quinto inferitur, quod licet stante statuto quod filius masculus filiam sceminam excludat, appellatione † filij ad exclusionem filie veniat etiam nepos ex filio masculino, vt late per Gabr. *conclus. 1. num. 19. tit. de verbor. signific. vbi communem dicit, tamen si extaret communis vsus loquendi, quod aliter filij, & aliter nepotes appellarentur, statutum ex eo vsu interpretationem sumeret, & nepos non veniret sub nomine filij, ita Gabr. *vbi supra, nu. 90. versic. vigesimo limita, cum ibi per cum allegatis.**

Sexto inferitur, quod licet † appellatione mobilium veniant omnia, quæ moueri possunt de loco ad locum, & per consequens etiam se mouentia, *l. mouentium, ff. de verbor. signific. Oldrad. consil. 219. incip. factum est, Dominus Rex, Dec. consil. 472. nu. 4. & seq. vbi explicat in libris, in auro, & argento, & pecudibus, & fructibus separatis à solo, imo etiã in pendeatibus, & in pecunia numerata, reprobando contrarium sentientes, rationibus ibi per eum, tamen si ita se haberet communis vsus loquendi in loco, vbi statutum de mobilibus loquens extaret, ad supellestem solum verbum mobilium restringeretur, & sic solum venirent ea, quæ habentur *in l. supellestem legati, ff. de supellestem leg. ita Oldrad. vbi supra, Speculat. de fructib. & interesse, §. 1. versic. sed pone, quos refert, & sequitur Dec. d. consil. 472. n. 4. & plur. seq.**

Septimo inferitur, quod stante statuto, quod † vir non possit relinquere vxori, non comprehenditur;

prehendet sponsam etiam per verba de præfenti, quia communis vsus loquendi ante cõsummatum matrimonium sponsam, & non uxorem appellat, ita Dec. *consil. 540. per tot. per text. & ibi Abb. in cap. tertio loco, de præsumpt. & in cap. ex publico, de conuers. coniugat. Anchatan. consil. 21. num. 8. versic. tertio ponderandum dixi.*

16 Sed in contrarium esse magis communem opinionem, testatur Galliaul. *in consuet. Alexand. in verb. maritus, quest. 1. nu. 26.* cum ibi al legatis, ibique illam ampliat, & limitat, & dicit, quod opinio Decij esset vera, si apparet per probationes de illo communi vsu loquendi in illo loco, in quo talis statuti dispositio vigeret.

17 Octauo infertur, quod si in statuto fieret mentio de mense, † nisi aliud ex eodem statuto appareret, intelligitur de triginta diebus ex interpretatione communis vsus loquendi, ita Franch. *in c. quam sit, §. 1. num. 4. de elect. in 6. cum ibi per eum.*

18 Nono infertur, quod licet † bestiarum appellatione comprehendantur solum ex propria significatione animalia fera, vt leones, vrsi, & similia, vnde in materia exorbitanti, & stricta animalia domestica, & mansueta non venient, *l. 1. §. bestias, ff. de postulan. Bart. in l. 1. §. remouetur, ff. eod. tit.* tamen si extat communis vsus loquendi, denotans contrarium, statutum de bestiis loquens ex interpretatione dicti communis vsus, mansueta etiam comprehendit, Matthesil. *singul. 95. incip. nota vni mirabile, vbi lata additio.*

19 Decimo infertur, quod licet quando fit mentio de parentela, † vel familia, intelligatur ordine successiuo, vt in *l. Gallus, §. quidam recte, ff. de lib. & posthum. l. peto, §. fratrem, & l. cum ita, §. in fideicommissio, ff. de legat. 2. in l. fin. C. de verbor. significat.* id tamen non verificabitur in statuto de familia loquente, si communis vsus loquendi erit in contrarium, Cephal. *consil. 318. num. 60. lib. 3. Socin. conf. 37. sub nu. 11. versic. ad secundum dico, lib. 3.*

20 Vndecimo infertur, quod licet appellatio ne † nepotis ex proprio significato vocabuli veniat duntaxat filius filij, vel filia, *l. iurisconsultus, ff. de gradib.* tamen ex communi vsu loquendi statutum, de nepote loquens, interpretabitur etiam de filio fratris, vel sororis, ita Ioan. Andr. *in c. fundamenta, de elect. lib. 6.* quem refert, & sequitur Euerard. *in d. loco, ab opinione vulgi, n. 4.*

21 Duodecimo infertur, quod licet appellatione domus † comprehendatur etiam apotheca, ad quam ex domo fit ingressus, tamen in statuto loquente de capto vel insultato in domo, non verificabitur in apotheca, quæ ex

communi vsu loquendi distinguitur, nec venit sub simplici vocabulo domus, ita Nat. *consil. 291. num. 2. lib. 2. & Paul. de Castr. consil. 45. viso puncto, col. 3.* de quo tamen infra in prima ampliatione ad nonam declarationem.

22 Primo amplia conclusionem, vt procedat etiam in materia, † siue statuto correctorio exorbitanti, ac pœnali, ita Matthesil. *d. singul. 95. Abb. & Anton. de Butr. & Felin. in d. proæ. decret. post Bart. in l. non dubium, C. de legib. & in d. l. Labeo, ff. de supellect. legat. cum ibi per eum, & in l. 1. circa med. in versic. communis enim vsus, ff. de suis, & legitim. & in d. l. cum de lanionis, §. asinam, Ioan. Andr. in cap. fundamentum, de elect. in 6. Aretiu. in §. 1. in fin. Institut. de legitima agnat. succ. Tiraquell. de retract. §. 2. gloss. 1. num. 5. Iaf. in d. rubr. ff. de noui operis nuntiat. nu. 7. vbi Hormanoth. num. 24. hoc communiter esse receptum affirmat, & ibidem Socin. iun. num. 93. pariter de communi testatur, vbi etiam Alex. n. 6. prout & eam communem dixit addit. ad Abb. *in d. c. nonnulli, lit. H. & hæc etiam verissimam, & receptissimam opinionem affirmat Galli. de verbor. significat. lib. 8. cap. 18. nu. 5. Bart. in l. libellorum, §. sed si aliud, in fin. ff. de accusat. Abb. in cap. 2. in princip. de arbitr. & in ca. per tuas, col. 2. vbi etiam Felin. de probat. & in d. c. ex tenore, in fin. de for. com. per. Crauet. consil. 308. num. 3.**

23 Secundo amplia, vt communis vsus loquendi † in interpretatione supradicta statuti preualeat omni propria significationi vocabuli, Tiraquell. *d. §. 2. gloss. 1. n. 6. de mente Bart. in consil. 58. circa med. Curt. sen. consil. 9. n. 10. Abb. ac alij, ibi per eum in d. c. nonnulli, col. 1. vbi dicit, quod in interpretatione cuiuscunque dispositionis primò recurrendum est ad communem vsum loquendi, & in c. 1. col. penult. versic. ad vnum tamen aduertat, de iudic. non fauit communem vsum loquendi in quacunque materia semper præferri proprio significato, siue id eliciatur ex diffinitione, siue ex etymologia, siue ex iuris auctoritate, Dec. *consil. 472. num. 12. & 13. versic. in secundo dubio, Bart. in d. l. omnes populi, nu. 59. vbi Crott. num. 170. Iaf. in d. rubr. ff. de noui oper. nuntiat. nu. 7. versic. ego teneo, vbi dicit hanc esse communem opinionem, facit text. in ca. quamuis, vbi Abb. & Anton. de Butr. de verbor. signific. & notatur in l. Alphenus, l. vulgari. & anniculus, ff. de verbor. signific. Socin. iun. in d. rubr. ff. de noui oper. nuntiat. nu. 86. vbi ita communiter à DD. teneri affirmat, & hoc ibidem tenuit Bart. n. 6. idem voluit Ruin. *consil. 63. nu. 7. vol. 3. Fulgof. consil. 27. col. 1. Malual. consil. 121. nu. 9. Bald. in d. l. vlt. num. 35. C. de hered. instit. Alex. consil. 140. num. 9. vol. 5. & de hoc est,***

est, vt supra dicebamus, gloss. ordinaria in d. l. librorum, §. quod tamen Cassius, in verb. continebunt, & faciunt alia supra adducta in principio conclusionis.

24 Tertio amplia, vt conclusio procedat, etiā si adsit statutum, † quod statuta intelligantur ad literam, siue vt sonant, aut vt iacent; nam nihilominus sequendus erit in statuti intelligentia communis vsus, ita Paul. de Montepic. in consil. 85. n. 33. de mente Bald. in l. omnes populi, in penult. col. versic. tertio nota, vbi dicit, quod litera intelligitur, prout vulgus exponit, & n. 59. subiungit, nota quod intellectus literalis exponit etiam, id est, vulgaris, sic vt vulgus intelligit, Ancharan. in repet. Canon. statuta, 14. quest. princip. versic. vtrum, quinto statuta, de constit. Anton de Butr. in d. proam. decretal. vbi etiam Abb. col. 3. & Felin. colum. 6. num. 14. Bald. in d. l. de quibus ff. de legib. Alexand. d. consil. 211. num. 2. lib. 6. Ias. consil. 205. versic. item est animaduertendum, col. 5. lib. 2. Abb. conf. 75. n. 9. lib. 1. Tiraquell. d. §. 2. gloss. 1. num. 6. in fin. Euerard. in sua cent. in loco, ab opinio vulg. num. 5.

25 Quarto amplia, vt idem, & multo magis sit, si ageretur de interpretando verbo non scripto in statuto, † sed solito proferri ex cōsuetudine alicuius loci, nam facilius consuetudo, sine consacta verba secundum communem, & consuetum modum loquendi, qui frequentatur in loco, intelliguntur, quam alia dispositio, cum plus habeant inter se communis vsus, & consuetudo, quæ omnia ex non scripto procedunt, quam communis vsus, & statuti verba, quæ ex diuerso fonte emanant, † & inter symbolum habentes facilius est transitus, §. hodie, in l. instit. de adopt. Galliaul. in d. consuetud. Alexand. in verb. maritus, quest. 1. nu. 38. & in verb. legare, quest. 7. nu. 92. & facit dictum Bald. in cap. 1. nu. 5. de feud. Marchie, vbi dicit, quod communis vsus loquendi in iure maxime consuetudinario spectandus est.

27 Primo declara conclusionem, † quod si communis vsus loquendi varius reperiretur in aliquo loco, ille deberet seruari pro interpretatione statuti, qui esset frequentior, & vsitator, ita Galliaul. vbi supra, in ver. solidos, quest. 1. num. 14. & 15. ad quod facit Curt. sen. d. consil. 9. num. 23. vbi dixit, quod spectari debet, qui à maiori parte populi receptus est vsus, & ad cognoscendum communem vsus loquendi attendendam esse maiorem partem ciuitatis, notat Felin. in d. proam. decret. col. 7. num. 16. in fin. & prius idem voluit Abb. in c. ex parte num. 6. & in fin. de censib. & facit, quod habetur per Dec. consil. 11. num. 12. Bertaz. consil. ciuil. 39. n. 32. & Bero. consil. 87. n. 21. lib. 3. quibus in locis dixerunt, quod in iudicanda

consuetudine † debemus attendere, quod 28 frequentius obseruatum est, quod & replica uit Dec. cons. 215. num. 2. versic. namque plures, quod tamen declara, vt infra in septima declaratione.

29 Secundo declara conclusionem, vt vera sit, † nisi in volumine statutorum adesset statutum aliquod, per quod disponderetur, verba statutorum debere entelligi secundum propriam illorum significationem, nam cum vsus communis loquendi non dicatur propria, sed abusua, & figuratiua significatione vocabuli, Bart. in d. l. Labeo, num. 4. ff. de supellect. legat. Socin. iun. in d. rub. ff. de noui oper. nunciat. num. 88. & 91. idem Bart. consil. 138. hac est copia, in fin. tunc haberetur solum consideratio quantum verba proprie, & in proprio illorum significatione importarent, nec attenderet, quomodo apud communem loquendi modum reciperentur, quia ex quo tali casu statutum requirit solum propriam significationem vocabuli, & præcise innitur dictæ propriæ significationi, vt statutum seruetur de propria significatione verborum, erit curandum omissa pro tunc omni consideratione quoad communem vsus loquendi, ita Bart. in d. l. Labeo, num. 5. Hormanoth. in diff. rubr. ff. de noui oper. nunciat. num. 75. vbi etiam Socin. iun. qui nu. 95. testatur ita communiter à DD. teneri, & idem ibidem Ias. n. 7. in fin. Salic. in l. cum antiquioribus, vlt. col. in princ. C. de iure deliber. Felin. in d. cap. per tuas, nu. 80. de probat. Bald. in d. l. omnes populi, quest. 14. vbi Sanct. Sever. num. 234. versic. caue tamen, Alexand. in rubr. num. 21. ff. de oper. noui nunciat. post Castrenf. in l. 1. ff. si certum petat. Ancha. consil. 413. incip. viso puncto. col. 6. Euerard. d. loco, ab opinio vulg. num. 8. & quomodo tali casu erit accipiendus proprius intellectus, † & significatio erit in pectore iudicantis, ita addit. ad Abb. in d. cap. nonnulli, in verb. ad communem vsus, lit. H. de mente Butr. in cap. ex lueris. de sponsal. & Innocent. in ca. cum populi causam, de testi & in cap. cum oporteat. de accusat.

31 Subdeclara, vt vera sit declaratio, quando vere appareret, † quod communis vsus loquendi, & propria significatione vocabuli discrepant, nam alias si non appareret de differentia inter se, cum tunc solum communis vsus loquendi dicatur impropria significatio, quādo certe apparet discrepatio à propria, & vera significatione vocabuli, Alexand. d. consil. 211. num. 2. Bart. in d. l. Labeo, num. 4. versic. respondeo, communis vsus potest esse idem cum propria significatione, & nihil repugnat, nō reijceretur ab interpretatione statutorum, ob supra citati statuti dispositionem, ita idē Alexand. ibid. num. 5.

Tertio

32 Tertio declara conclusionem, vt non habeat locum, quando adesset statutum, quod t̄ statuta intelliguntur nullo extrinseco intellectu addito, nam tunc non erit sumenda interpretatio ex communi vsu loquēdi, qui dicitur intellectus extrinsecus, ita Ias. in d. rubr. ff. de noui operis nuntiat. num. 7. vbi Socin. iun. num. 101. & seq. testatur de comuni Iac. Butrig. in d. proam. ff. Paris. consil. 20. nu. 29. lib. 2. Paul. de Montepic. d. cons. 85. num. 33. Hormanoth. d. rubr. ff. de noui oper. nuntiat. nu. 25. Crot. in d. l. omnes populi, nu. 171. Roman. singul. 421. incip. communis doctrina est, qui dicit, quod per hoc obtinuit magnam quaestionem Florentia, Alexand. d. cons. 211. num. 2. lib. 6. Aretin. cons. 109. coegit me, in princ. & plenius cons. 145. licet statuta, Anton. de Burr. Abb. & Fel. in d. proam. decret. & in d. c. gul. 422. per suas, de probat. late addit. ad Rom. d. fin.

Animaduertendum tamen est ad hanc declarationem forte non veram, quia si statuētiam mens, vt dicebamus supra in principio conclusionis, praesumitur fuisse, prout ad id tenebantur, accomodare verba statutorum ad vsu, & consuetudinem comunem ciuitatis, iuxta etiam notata in l. si seruus plurium, §. fin. ff. de legat. 1. & in d. l. cum de lamonis, §. asinam, ff. de fund. instruct. Socin. iun. in d. rubr. num. 93. interpretando statuta secundum communem vsu loquēdi, non dicitur aliquid addi extrinsecum in statutis, sed potius quod intrinsecum est ex significatione verborum secundum praesumptam mentem statuētium regulatam ad communem vsu regionis propalare, & aperire, sicut in simili fuit dictum, quando adesset statutum, quod verba intelligerentur ad litteram, prout iacent in statutis, nam nihilominus admittitur communis vsu loquēdi pro illorum interpretatione, quia ex quo, vt dicebamus, verba in statutis censentur a principio a statuētibus posita secundum significationem communis vsu loci, cui seruire deberent, si interpretarentur postmodum secundum illum communem vsu loquēdi, dicitur interpretatio fieri, prout littera iacet, ex quo, vt diximus, iacet littera ex mente statuētium vsque a principio, quo statuta fuerunt condita secundum communem significationem vsu loquēdi illius loci, vbi condita fuerunt, & sic etiam in casu supradictae declarationis nihil addi statutis extrinsece poterit dici propter communem vsu loquēdi, postquam a principio, quo statuta fuerunt condita, secundum illam communem vsu loquēdi censentur statuētibus verba statutorum protulisse, & posuisse, prout & hoc idem videtur animaduertisse

Socin. iun. in dict. rubri. num. 101. & seq.

Forte tamen non procederet praesens consideratio, quando propria significatio vocabuli discreparet a significatione communis vsu loquēdi, & extaret, vt supra, statutum, quod statuta intelligerentur secundum propriam significationem verborum, nam tunc, cum propria significatio, & significatio communis vsu essent diuersae, esset quidem addere quid extrinsecum in statutis, si a communi vsu loquēdi, discrepante a propria significatione, ad interpretationem illorum, propriam significationem requirentium, agere vellemus, & ideo non admitteretur intelligentia, siue interpretatio communis vsu tanquam extrinseca, & diuersa, stante tali statuto, quod statuta intelligantur nullo extrinseco intellectu addito.

33 Quarto declara, vt procedat conclusio, quando t̄ verba statutorum in Latino sermone prolata haberent suum vulgare distinctum, prout habent Latinum, secus si in Latino sermone esset distinctus sermo, qui non est in vulgari, ita Socin. sen. in l. Gallus, §. si eius, numer. 5. in fine, ff. de liber. & posth. Illustrissimus, & aequo doctissimus Mantica in tract. de coniect. ultim. volunt. lib. 3. artic. 8. num. 7. Felin. in dict. proam. decret. numer. 13. qui explicant primo modo in legitimis, & legitimatis, qui tam in Latino sermone, quam in vulgari suum habent vulgare, & Latinum distinctum, secus in liberis, & filijs, qui Latine distinguntur, vulgariter autem non.

34 Quinto declara, vt procedat conclusio, quoad communem t̄ vsu loquēdi loci, cui statuta seruire debent, ita Bart. in d. l. habet, numer. 7. & Socin. sen. in d. §. si eius, Ruin. cons. 63. col. 3. lib. 3. Curt. iun. cons. 175. colu. 2. Roland. in tract. de iuro dot. quest. 6. num. 12. quos refert, & sequitur Menoch. d. casu 488. num. 3. & ratio est, quia communis vsu loquēdi potest esse diuersus in vno loco, vel in alio, ideo simplex probatio de communi vsu loquēdi non concluderet quoad aliquē locum particularem, nisi & illius loci particularis communis vsu probaretur, ita omnes DD. supracitati in principio conclusionis, & vbique alij, & praecipue Dec. cons. 472. num. 16. & Alexan. d. cons. 5. num. 11. in fin. Socin. in d. §. si eius, & facit etiam, quia sicut statuētibus censentur verba statutorum posuisse in eo significatione, in quo communiter in loco statutorum accipiebantur, prout supra saepe dictum fuit, & infra, ita vt interpretatio ipsorum procedat secundum ipsorum sensum, de sensu, & vsu, ac significatione loci illius sumi debet.

Primo amplia declarationem, vt requiratur nedum probatio de communi vsu loquendi loci statutorum, † sed quod talis communis vsus loquendi extiterit tempore conditi statuti, Bart. in d.l. *Labeo*, num. 7. & 8. *Matthæil. in singul.* 102. incip. nota quod si capitulū, num. 19. in addit. *Rebuff. de verbor. significat.* in proæm. versic. *secunda est regula.* Socin iun. in d. *rubri*, num. 94. *Corne. conf.* 83. col. 5. vol. 4. *Menoch. d. casu* 488. num. 2. & rationem etiā allegat additio ad Abb. in d. *proæm. decretal.* in lit. H. dicens, quod, qui vult statutum interpretari non secundum propriam significationem, sed secundum communem vsum loquendi, nihil aliud vult inferre, nisi quod concurrente communi vsu loquendi, & propria significatione verborum, debemus intelligere statuentes voluisse, prout tenebatur accomodare statuta, secundum communem vsum loquendi loci, pro quo tunc statuta condebant, sed si non apparet, quod iste communis vsus loquendi, super quo quis se fundat, extaret tempore conditi statuti, & quod per consequens statuentes potuerint, & voluerint se super illo fundare, quomodo procedet concludens de eo probatio, quia non sequitur, vt dixit *Alciat. de verborum significat. lib. 2. fol. mibi* 42. nunc est communis vsus loquendi, ergo erat, & tempore conditi statuti, cum posset esse, quod illo tempore non esset, & quod de illo statuentes, ne quidem cogitassent, vnde si concludens debet haberi probatio, communem vsum allegari de tempore conditi statuti necessarium est, vt probet, tanquam fundamentum suæ intentionis, hinc *Fulgos. consil.* 165. in quest. *proposita*, num. 7. animaduertit, quod necesse est forinquare articulos, non de communi vsu loquendi, qui nunc sit, sed qui erat tempore latæ constitutionis, quique ipsam constitutionem longo tempore, id est, per decem annos præcessisset, nam probatio de communi vsu loquendi præsentis non releuaret, cum ex moribus ciuitatum, & vsu rerum sæpe numero mutata sit nomina, & rerum significatio, idem voluit *Dec. in cap. in presentia*, col. 10. num. 90. de *probat.* *Alexand. in l. quinta*, in princ. ff. de *liber. & posthum.* *Socin. in d. l. Gallus*, §. *si eius*, num. 6. in princ. ff. de *liber. & posthum.* *Euerard. in d. loco*, ab opinione *vulgi*, num. 7. *Dominus Iosephus frater meus charissimæ memoriæ de probat. conclus.* 329. num. 8. & seq. vol. 1. *Dec. conf.* 472. num. 16. & *conf.* 366. nu. 8.

Secundo amplia, quod vt communis vsus loquendi possit prætendi, requiritur, nedum, † quod fuerit tempore conditi statuti, sed etiam quod inoleuerit, vt dicebat *Fulgos.*

vbi supra per decem annos ante, quia ad hoc, vt constituatur communis vsus, requiritur vsus longi temporis, ita *Bart. in d. l. Labeo*, nu. 6. versic. *quod autem dixi a decem annis citra*, idem voluit in l. 1. num. 99. C. de *dignit. lib. 12.* & *Bald. in l. 2. C. si aduersus rem iudic.* & in l. *dies festos*, C. de *fer.* *Arctin. in conf.* 2. numer. 6. *Crauet. in consil.* 308. col. 3. versic. *ad illud respondeo*, *Lamfranc. de Oriani. in tract. de testibus*, num. 97. vbi dixit, quod necesse est, vt testes concludant de tempore decem annorum, quia alioquin non diceretur communis vsus loquendi in loco, vt in l. *nummis*, ff. de *legat.* 3. & in l. *si seruus*, §. *fin.* ff. de *legat.* 1. idem voluit *Marcel. Cala. in suo tract. de modo articulandi*, nu. 518. iuxta tex. in l. *de quibus*, ff. de *legi.* & in l. *consuetudinis*, C. *quæsit longa consuet.*

Sed animaduerte ad prædicta, quod si ageretur de statuto adeo antiquo, vt non possent haberi testes, qui etiam de decenniali communi vsu loquendi, ultra tempus conditi statuti deponerent, † ad euadendam istam difficultatem, & impossibilitatem probationis erit probandus communis vsus loquendi, per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, quia hoc probato resultabit concludens de eo probatio, ita in specie nos docuit *Crauet. d. consil.* 308. nu. 3. versic. *ad istud respondeo*, quod prius etiā fuit de mente *Socin. in d. l. Gallus*, §. *si eius*, col. *fin.* ff. de *lib.* & *posth.* & *Fulgos. d. conf.* 165. nu. 7. licet hoc pro constanti non affirmat, & idem censuit *Alciat. de verbor. significat. lib. 2. fol. mibi* 42. versic. *quapropter qui hodie*, & faciunt notata in cap. *cum Apostolica*, de *his, quæ sunt à Prælat. sine consensu Capit.* vbi laicus nō potest retinere decimas, nisi concessas ante *Concil. Lateran.* & quærunt DD. quomodo probabit laicus concessionem sibi factam ante illud *Concil. Lateran.* nam ista probatio videtur impossibilis, cum homo viuens non possit de hoc testificari, respondent DD. quod sufficit probare laicum possedisse decimas per tempus, cuius initij memoria non extat in contrarium, quia hoc probato præsumitur concessionem decimarum factam esse ante *Concilium Lateran.* alias esset grauare ad probationem impossibilem, quod sequitur *Ias. conf.* 156. col. 1. lib. 2. vbi testatur hanc esse communem opinionem.

Sexto declara conclusionem, quod si disputatio, & verba statuti conuenient generaliter omnibus ciuibus, † de communi vsu loquendi omnium ciuium erit probandum, si autem respicient solum quoddam genus personarum, vt puta mercatorum, artificum, medicorum, & similia, debent verba secundum communem vsum loquendi illius

generis hominum, cui conueniunt, intelligi, & interpretari, vt puta si agatur de termino solutionis posito cum hac demonstratione ad octauam Paschatis in aliquo statuto de terminante rem, & negotium inter mercatores, erit omnino probandum, quænam dies appelletur Pascha, non solum communiter apud vulgares, sed præcipue, & præcise inter mercatores, prout ita consuluit Socin. iun. *consil. 61. num. 26. versicul. & plus dico, vol. 2.* quod etiam censuit Dec. *consil. 7. num. 3.* & Menoch. *d. casu 488. num. 5.* & nouissime Dominus frater meus *dicit. conclus. 329. vbi supra, num. 13.* & facit ad hoc doctrina Bar. *in d. l. La beo, nu. 6.* dum voluit, quod ad probandum quænam equus appelletur Palafrenus, testes debent deponere de auditu illorum, à quibus talia tractantur.

39 Septimo declara, quod si ageretur de verbis statuti, & quæ factum quotidianum respicerent, & in quibus per consequens posset cadere vsus loquendi frequens, & communis, non concludetur communis vsus loquendi probatio, si de aliquorum tantummodo vsu loquendi fieret, & testes deponerent, quia, vt supra fuit ostensum, maior pars populi requiritur ad constituendum communem vsum, secus si factum non esset ita quotidianum & frequens, quia etiam si de aliquibus tantum hominibus deponeretur, concluderet probatio, quia in his, quæ perraro contingunt, non requiritur maior pars populi ad inducendum communem vsum, prout in communi vsu vtendi testatur Bart. *in d. l. Labeo, num. 10. versic. sed quæro si interrogatur,* & sequitur Menoch. *loco proxime citato, num. 4.* & Dominus frater meus *vbi supra, num. 12.* & ante eos Alciat. *de verb. signific. lib. 2. fol. mihi 42.* vbi dixit, quod si de eo agatur, quod raro contingere solet, sufficet, si non à plurimis, sed ab his dictum constet, qui de ea re verba fecerunt, quamuis paucos fuisse proponatur.

40 Octauo declara, vt non procedat conclusio, & quando in eodem loco esset vsus conditionis legis, vel statuti, & communis vsus loquendi, nam attenderet potius vsus statuti, id est, quomodo statutum fuerit interpretatum eueniente casu, & quomodo eo per longum tempus fuerint vsi ciues, quam quomodo se haberet communis vsus loquendi, nam si de interpretatione legis queratur, imprimis inspicendum est, quo iure ciuitas retro in huiusmodi casibus vsa fuit, quia & in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem aut rerum perpetuo, id est, decennio similiter iudicatarum auctoritatem vim legum obtinere voluit text. *in l. si de interpretatione, & in l. nam Imperator, ff. de legibus, &*

etiam quia ex quo non obstante communi vsu loquendi in illo loco, tamen semper statutum ita obseruatum fuit, censetur de mente populi fuisse in illo casu, siue statuto communem vsum loquendi non debere attendi, sed quod obseruatum fuit, nam ea, quæ longa consuetudine comprobata sunt, & per annos plurimos obseruata velut tacita ciuium conuentio erunt seruanda, inquit text. *in l. sed ea, ff. de legibus, & si per statutum potest induci, vt communis vsus loquendi non habeat locum, ita & per consuetudinem, quia quod potest fieri per statutum & potest etiam induci per consuetudinem, & mutari, ita Galliaul. in consuetud. Alexand. in præfat. 4. nu. 12. Socin. iun. consil. 65. num. 29. lib. 1. Abb. in consil. 7. col. penult. lib. 2. De qualitatibus aurem, & requisitis supradictæ obseruantia, & consuetudinis, vide apud Ioseph. Ludouic. *conclus. 38.* & Gabriel. *conclus. 1. tit. de consuetud. Capr. regul. 13.* & nos alibi *in conclus. quod statuta recipiunt interpretationem à iure communi.**

Vertitur inter DD. quæstio, quæ præsupposito, quod statuta sint interpretanda secundum & communem vsum loquendi, de quonam communi vsu intelligatur, an scilicet vulgari, an vero hominum peritorum, & quia in hoc multi multa dixerunt, & multi etiam variarunt, quicquid sit, & posset dici in alijs dispositionibus in statutis, eam, ni fallor, arbitror meliorem sententiam, quæ vulgariem vsum communem spectandum affirmat, quam quæ ad peritorum loquelam tantum conclusionem restringit sub tamen modo, de quo infra, & moueor.

Primo propter ipsam denotantiam istorum verborum communis vsus, quæ importat, & supponit maiorem partem populi, nam vt supra ostendimus, ad constituendum vsum loquendi, qui possit dici communis, spectari debet, quod à maiori parte populi receptum est, Curt. sen. *d. consil. 9. n. 23.* Galli. *in d. consuet. Alexand. in verb. solidos, quæst. 1. nu. 14. & 15.* qui dixit, quod ille vsus loquendi erit attendendus in interpretatione statuti, qui esset frequentior, & vsitator in ciuitate, & ad cognoscendum communem vsum loquendi maiorem partem ciuitatis spectandam esse dixit Felin. *in d. proæm. decret. num. 16.* & Abb. *in d. cap. ex parte, num. 6. de censibus,* & alij, de quibus supra, si ergo non poterit dici vsus communis, nisi ex maiori parte populi, certe non poterit causari ex loquela, siue intellectu peritorum, solum, qui nedum non faciunt, vt experientia ipsa docet, maiorem partem ciuium, sed aliquando, & sæpe reperiuntur loca, in quibus, aut nulli, aut per

pauci periti adsunt, & semper faciunt, aut constituunt minorem partem, à qua parte minori non posse constitui vsum communem docuerunt omnes supra citati Doctores, & præcipue Abb. in d. cap. ex parte, in fin. sicut de consuetudine notauit Roch. sect. 4. in 3. requisit. num. 61. quæ non potest induci ab vna tantum parte ciuitatis, & notatur in l. 1. C. quæ sit longa consuetud. Nec obstat, quod si replicaretur, quod si non adessent periti in loco, posset communis vsus loquendi haberi, & verificari secundum communem vsum loquendi peritorum aliorum locorum, quia responderetur, quod hoc esset de directo contra communem opinionem omnium DD. qui, vt supra visum fuit, in hoc conueniunt omnes, quod vsus communis loquendi sit illius loci, cui statuta seruire debet, & quod ad illum constituendum attendatur maior pars ciuitatis statutorum.

Secundo moueor, quia si statuta sunt intelligenda secundum mentem statuentium, vt supra fuit ostensum, & mens statuentium præsumitur fuisse, prout, & talis esse debebat accommodare, verba statutorum ad communem vsum loquendi populi, pro quo statuta condebant, & in sensum, qui communiter eis dabatur, & in ea significatione, secundum quam communiter in illa regione, siue loco accipiebantur, vt per Socin. iun. in d. rubr. ff. de nou. oper. nunciat. num. 92. & seq. & vt etiam supra probauimus, certe vt mens statuentium saluetur, non poterunt statuta interpretari, nisi ad communem vsum loquendi vulgare, à quibus tanquam à maiori parte populi vsus deducitur communis, & communis verificatur, & non ad vsum peritorum, qui forsitan aut non reperirentur, aut essent longe inferiores numero alijs, & tanquam minor pars non possunt vsum constituere.

Tertio moueor, quia cum stet conclusio, quod statuta intelligantur, secundum vsum loquendi communem, & vsus loquendi non pot. it. dici communis, nisi constituatur à maiori parte populi, sequeretur, quod aut nunquam, aut perraro verificaretur commune dictum, & conclusio, si ad peritorum tantum vsum reperiretur, quia aut nunquam, aut rarissime periti facerent maiorem partem loci, & populi, & tamen regulæ, & communes conclusiones præcipue, sicut etiam aliæ dispositiones, ad ea, quæ frequentius accidunt, non autem ad ea, quæ perraro contingunt, adaptanda sunt, iuxta tex. in l. iura constitui, & l. ex his, & l. nam ad ea. ff. de legib.

Quarto moueor, quia, vt diximus, omnes Doctores tam vnam, quam aliam opinio-

nem sequentes in hoc conueniunt, quod statuta sint intelligenda secundum communem vsum loquendi loci ciuitatis, vel patriæ, in qua statuta condita fuere, & cui seruire deberent, si ergo est attendendus indistincte vsus communis loquendi loci, ciuitatis, & patriæ, ad quid de vsu solum peritorum, qui, vt supra vidimus, non potest dici communis in aliquo loco, & si replicaretur, quod intelligendo statuta secundum vsum communem illorum peritorum, qui in loco sunt, posset dici interpretatio secundum communem vsum loquendi illius loci respectu peritorum, responderetur, quod istud esset destruere omnino conclusionem, quia si ad construendum communem vsum loquendi alicuius loci requiritur maior pars populi eiusdem loci, non poterit conclusio de communi vsu loquendi disponens verificari in peritis, qui sint minor pars, & ad quos se restringere, esset, quod particulare est illius generis hominum, commune appellare contra omnes iuris regulas, & doctrinas.

Quinto moueor, quia si, vt supra vidimus, in aliquo statuto essent aliqua verba dubia spectantia tamen ad aliquod genus hominum, vt puta artificum, & mercatorum, recurretur pro illorum intellectu non ad peritos, sed ad communem vulgarem vsum loquendi illius generis hominum, quos dicta verba statuti respiciunt, vt voluerunt Soc. & Dec. & alij, de quibus supra in 7. declaratione ad conclusionem, vnde reliqua verba statutorum alia genera hominum in communi respicientia non debent eodem modo secundum communem loquendi vsum ipsorum intelligi & interpretari.

Sexto moueor, quia si in legibus ipsis Latine, & à peritis conditis, & scriptis verba sunt secundum communem vulgarem ac quotidianum loquendi vsum interpretanda, vt not. in l. vt Alphenus, & in l. anniculus, ff. de verb. signi. & in dict. l. Labeo, & in dict. l. librorum, §. quod tamen Cassius, dict. l. cum delanionis, §. asinam, dict. cap. numnulli, vbi Doct. & gloss. dict. cap. cupientes, vbi pariter Doct. & gloss. Abb. in cap. maiores, ad fin. de Baptismo, imò etiam ipsa diuina scriptura sumit interpretationem à communi vsu loquendi, Euerar. in dict. loco ab opinio. vulg. numer. 3. per d. tex. & ibi Abb. in d. c. maiores, & idem Abb. in c. nam & res, & c. Ioseph. & dict. cap. quamuis, de verb. signific. quare non idem erit in statutis, licet latine, & à peritis conditis, prout & hoc modo argumentatus est Felin. in d. poëm. decret. n. 13. vbi dixit, quod imò fortius prædicta procedunt in statutis, & licet Croc. in d. rubr. ff. de nou. oper. nunciat. numer. 42. dicat, quod

quod communis vsus loquendi habebit locum in alijs legibus, & dispositionibus, non autem in statutis, quia in illis verba possunt impropriari, in istis autem, non tamen respondetur, quod imo in statutis precipue verba impropriantur, dum agitur de communi vsu loquendi, qui facit cessare propriam significationem, cum illi præferatur, vt supra vidimus. Et ex hoc apparet, quod quicquid posset dici in alijs, tamen in statutis non procedit distinctio, quam faciunt aliquando Doctores, dum voluat, quod in sermone vulgari vulgaris vsus communis loquendi, & in sermone Latino peritorum vsus inspiciatur, quia quomodoque fuerint condita statuta, semper communis vsus loquendi in illorum interpretatione locum obtinebit, non enim consideratur conditio personæ, qua quis vitur ad aliquid agendum, sed conditio illorum, ad quos ille actus dirigitur in effectu, Rom. *consil.* 5. 11. *per tot.* & Dec. *in l. & militibus, C. de milit. testam. num.* 7. & verba esse intelligenda secundum conditionem personæ, in quam dispositio confertur, dixit Bart. *in l. plenum, §. equity, ff. de vsu. & habit.* qui licet loquatur in verbis testatoris, tamen valet argumentum ab illis ad verba legis. Crot. *in d. rubr. ff. de nou. oper. nunc. n.* 40. vnde nõ refert, an fuerit Bartolus ipse, au quilibet alius excellentissimus, qui in condendis statutis adhibitus fuerit, cum tamen & Bartolus ipse, & omnis alius in dictorum statutorum dispositione non propriè volutari ipsius, aut vsui, & intellectui, sed illorum, quibus statuta seruire deberent, & ipsorum vsui, & consuetudini, prout ad id tenentur, seipsum accommodasse præsumendus sit, & facit, quod non tantum verba, quam personæ, quarum contemplatione præferuntur, attendi debent, *l. isti quidem, §. si. ff. quod met. caus. l. seruo legato, §. si testator, ff. de leg. 2.* Crauet. *consil.* 91. *nu.* 6. *lib.* 1. & hanc opinionem indubitatam appellat Felin. *in dict. proæm. decret. nu.* 13. iuribus, & auctoritatibus ibi per eum, & faciunt etiam infra proxime.

Septimo moueor, quia hanc partem vltra supra citatos Doctores, tenuerunt Ant. de But. *dict. proæm. decret. num.* 4. Rom. *consil.* 4. *nu.* 5. vbi affirmat Bald. *in cap. 1. de success. feud. in vsib. feud.* & alibi verum non dixisse, dum voluit, quod verba prolata à vulgaribus secundum vulgarem modum communem sint intelligenda, & quod prolata à peritis secundum consuetudinem peritorum sint accipienda, cum potius indistincte verba etiam à iurisperitis prolata, secundum communem vsum vulgi loquendi sint interpretanda propter glossas apertas ibi allegatas, quibus in di-

bio dicit in hærendum, quia illarum auctoritas est suprema, & adeo vt præponi debeant 45
 conuincui opinioni, vt testatur Cephal. *consil.* 210. *num.* 27. *lib.* 2. vbi multa alia, & plura, de auctoritate glossæ, & idem Roman. idem voluit *consil.* 32. *num.* 4. & apertius *consil.* 13. *versic. contrarium tamen verius*, Corn. *consil.* 106. *num.* 3. *versic. nec obstat, lib.* 4. & Bald. ipse *in consil.* 183. *num.* 2. *lib.* 2. *incip. statuto ciuitatis Veronæ*, voluit, quod ad talis statuti interpretationem deberet considerari opinio vulgi, & qualiter vulgus appellat illa, de quibus *in d. consil.* quia, inquit, appellatio vulgi pro iure habetur, & *in consil.* 398. *num.* 1. *lib.* 3. *incip. punctus talis est*, scripsit, quod licet in statutis verba sint interpretanda secundum intellectum datum à iure vocabulis, quibus statuta vtuntur, tamen secus esset, quando communis vsus loquendi aliud importaret, nam interpretatio communis vsus est necessaria, à qua recedere non debemus, & *in consil.* 12. *num.* 5. *lib.* 3. aperte etiam intellexit de communi vsu loquendi vulgi, ibi, *bene tamen confiteor, quod si probaretur de communi vsu loquendi*, videlicet, quod intestatus vulgo diceretur omnis etiam instabilis. Accedit Theorica Bart. communiter à Doct. approbata, *in dict. l. Labco, num.* 6. circa modum probandi communem vsum loquendi, vbi exemplificat de casu, quo testator habens multos equos legauerit alicui palafrenos suos, & dubitatur, quid intelligatur appellatione palafrenorum suorum, certe, inquit Bart. debet declarari à communi vsu loquendi, & subiungit, ad declarandum autem communem vsum loquendi formabis articulum, quod à decem annis citra, & per ipsum tempus communis vsus loquendi fuit in hac ciuitate, vnde est testator, vel vbi testatur conuersabatur, quod equus talis conditionis appellaretur palafrenus, & paulo infra idem Bart. sequitur, interrogatus testis, quomodo scit, dicet, quia per dictum tempus in dicto loco audiuit equum talis conditionis ab omnibus tractantibus de hoc palafrenum vocari, vnde nota illa verba, *communis vsus loquendi in hac ciuitate*, quæ importat communem vsum loquendi loci, & non solum peritorum, & alia sequentia *ab omnibus tractantibus de hoc*, quæ non includunt, nec se restringunt ad solos iurisperitos, idem voluit Franch. *in cap. 1. numer.* 3. *gloss.* 2. *de iniur. & damn. dat. lib.* 6. vbi not, & *gloss.* ibi, quod vocabula iuris interpretantur secundum communem vsum loquendi, & intelligit de communi vsu loquendi vulgo, cum illa glossa istud expresse declarat, ibi, *considerandum est, qualiter vulgus loquatur*, & idem Franch. *in dict. capit. punientes, numer.* 6. *de elect. lib.* 6.

aperte notauit, quod verba statutorum, licet sint composita à peritis, tamen debent intelligi secundum vulgarem, & communè vsum loquendi, & secundum consuetudinem loci, & non secundum legalem, quod dixit, menti tenendum, & idem fuisse de mente Anchar. ibidem facit, quod dicit Bertran. *conf. 326. n. 5. libr. 2.* vbi voluit, quod licet verbum *lego*, de † legali sensu, & significatione importet etiam institutionem, iuxta not. in *l. verbis legis, ff. de verb. signif.* tamen quia de communi vsum loquendi importat solum legatum, de legato intelligetur, non autem de institutione, cum verba etiam legis secundum talem communem vsum interpretari, & intelligi debeant, ad idem Matthesil. *singul. 95. nota vnum mirabile*, qui voluit, quod verbum legis, quod licet secundum legalem intellectum importaret vnum, illud tamen solum significabit, quod communis vsum loquendi regionis denotauit, & Bar. in *conf. 57. incip. Annacelus, n. 2.* aperte demonstrans, quod communis vsum loquendi intelligitur de communi vulgari, prout ab omnibus in illo loco recipitur, exemplificat dictam communem vsum loquendi, per verba, in *vulgari sermone*, secundum quem loquebatur communiter, & vulgariter, ibi, idem affirmavit Abb. in *dict. proem. decret. numer. 11.* & Ang. *conf. 26. per tot.* dixit, quod verbum *intestatus*, positum in statuto declarabitur à vulgari vsum loquendi, an etiam comprehendat inhabilem ad testandum, & Ruin. *conf. 30. num. 7. volumin. 3.* respondit, quod non refert, vtrum statuta sint condita à peritis, an non, quia semper vsum communis præualeat, & Bero. *quest. 94. in fin.* concludit, quod licet ad cognoscendum, quis sit alueus fluminis, qui dicitur terminus, seu verbum, quo iurisperiti vtuntur in suis legibus, non debet attendi sola opinio, siue vsum circumcolentium rusticorum, tamen si vsum loquendi esset in illo loco, non solum illorum circumcolentium, sed generalis apud omnes, licet alueus sit, vt supra, verbum vsum à peritis, & prolatum in lege, tamen à tali generali ex communi vsum loquendi interpretationem, & significationem sumet, hanc opinionem etiam secutus est Hippol. Riminal. *conf. 34. num. 43. lib. 1.* & faciunt allegata supra, in principio conclusionis, & præcipue gloss. in *d. c. nonnulli, in verb. dictas, de rescript.* & in *dict. c. cupientes, in ver. commode, de elect.* in 6. Gallia. in *d. consuet. Alexand. in verb. solidos, quest. 1. num. 11.* & faciunt ad idem verba Alexand. in *consil. 131. num. 4. lib. 7. ibi, & sufficit ad probandum communem vsum loquendi, quod probetur per testes, qui audierunt ab omnibus loquentibus, vel tractantibus de aliqua re, circa*

quam adducitur communis vsum loquendi, & sic non restrinxit probationem ad auditum solum à peritis, sed de omnibus in genere loquitur, iuxta theoreticam supra citatam Bart. quem *ibidem* allegat, & sequitur, pro hac opinione etiam concurrunt Socin. *consil. 37. num. 11. libr. 3.* Et hæc erit quoad nos alia declaratio conclusionis nostræ, vt scilicet, dum diximus, statuta recipere interpretationem à communi vsum loquendi, de communi vsum loquendi vulgarium hominum, non autem solum peritorum intelligatur.

Sed ne decipiariis, attende, quod dum *bo-*
minum vulgarium dico, † non de plebeijs tantum, aut grossis, idiotisque hominibus loquor, sed vulgares appello respectu hominum literatorum, & peritorum, quia sicut plebei solum non constituunt populum, sed connumerantur etiam vniuersi ciues, comprehensio etiam Patritijs, & Senatoribus, §. *plebis scitum, Institut. de iur. nat. gent. & ciuil. ita à plebeijs solis, seu idiotis hominibus vsum, qui possit dici communis alicuius populi, vel loci, non constituetur, nec per consequens verba statutorum ab eorum grosso, & plebeio vsum solo normam accipient, prout sic Felin. in d. proem. decret. numer. 17. credit voluisse Bald. in l. 2. vers. nec puto, C. de success. edict. & in dict. capit. 1. de success. feud. dum vulgarem communem vsum reprobauit in interpretatione statutorum à peritis conditorum, vt scilicet de vulgari grossorum hominum intellexerit tantum, & prout sic accipitur text. in *l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. & in l. si dictum, ff. de euit. & in l. item prator, ff. de suis, & legitim. & prout hoc fuit etiam de mente Bero. dicta questio 94. dum tenuit, quod alueus fluminis non ex sola opinione nonnullorum rusticorum circumcolentium dictum flumen, quisnam esset dignoscetur, quia tales rustici nimia gaudent simplicitate, & ignorantia, sed ex generali totius loci communi vsum loquendi, nisi tamen de tali loco ageretur, in quo solus homines plebeij omnino, vel potissima pars idiotarum reperiretur, nam tunc statutum illius loci eiusdem loci consuetudini, ac vsui accommodatum, prout decet, præsumetur, & à communi vsum illorum hominum etiam rudium interpretationem sumet, per supradicta in discursu, & per ea, quæ animaduertit Felin. in dict. proem. decret. numer. 17. versic. hoc tamen non pono pro constanti, vbi dixit, quod etiam à vulgo vili potest introduci vsum loquendi, quando in loco facit maiorem partem illius, sed ad hoc vide secundam conciliationem sequentem.**

Si tamen aliquando contraria sententia de

48 de vsu peritorum cum hac nostra † de vsu hominum vulgariū concordari posset, dicemus, quod prima procedet, quando verba statuti non haberent suū vulgare disti-ctum, prout habent Latinū, nam tunc verba Latina peritorum non sumerent interpre-tationem à verbis vulgaribus cōmunis vsus, quæ in illo casu significationem verborum non distinguerent, nec importarent, prout distinguitur, & significatur in sermone Latino, secunda autem opinio procedat, quando in sermone vulgari idem esset sermo disti-ctus, qui est, & in Latino; iuxta ea, quæ supra diximus in quarta declaratione ad conclusio-nem, & prout hoc idem innuit Felin. *vbi su-pra, nu. 13. vers. sed loquitur in verbis.*

Vel dicas, quod prima opinio reiiciens interpretationem à cōmuni vsu vulgariū, intelligit, vt supra fuit dictum de illo com-muni vsu loquēdi, qui est apud personas om-nino viles, & penitus idiotas, & quæ licet cō-situant maiorem partem illius populi quo-ad numerum, tamen illarum vsus non fuit re-ceptus ab alijs eiusdem loci magis intelligē-tibus, tanquam adeo grossolanus, vt vix ab eisdem, qui eiusdem loci sunt, quid sibi ve-lit, intelligatur, & tanquam improprius, ne dixerim, barbarus habeatur, secundu ea, quæ animaduertit Felin. *vbi supra, num. 17. versic. tertio cogitaham, & in dict. cap. per tuas, num. 7. in fine, ibi, nec obstant iura, quæ reiiciunt ali-quando communem vsū vulgi, vt in d. l. ita vulneratus, &c.* quia loquuntur de cōmuni vsu loquendi imperitorum, & idiotarum, & ex toto incongruo, quia talis non attendi-tur, & subiungit, quod ita intellexit Bald. in locis, in quibus primam opinionem affirma-uit, idem significauit Ias. *in d. rubr. ff. de nou. oper. nuntiat. num. 7. ibi, ad l. item prator, respō-detur, quod ibi erat cōmunis vsus loquen-di nimis ineptus, merito reprobatur a iure-consulto, alias attendetur.* Secunda vero opinio procedat, quoad communem vsū loquendi, & qui est cōmunis totius popu-li per consequens comprehendentis, vt su-pra dicebamus, nedum plebeios, & idiotas, sed etiam vniuersos ciues, patricos, & Se-natores.

Vel tertio dicas, quod prima opinio pro-cedit, dum agitur de aliqua lege generali, aut alia dispositione, quæ in illius constitu-tione non adaptatur, neque respexit ad ali-quem vsū loquēdi particularem, & de quo per consequens non est curandum in illius interpretatione. Secunda autem habeat lo-cum in lege, & statuto particulari alicuius lo-ci, pro quo fit, & cui specialiter seruire de-bet, & secundum cuius communem vsū

loquendi interpretandum est, cū debeat sta-tutum ciuitati cui factum est, conuenite iux-ta ea, quæ nos supra diximus, & secundum ea, quæ respondit Roman. *dict. cons. 72. nu. 4. versic. non obstat. dict. l. si dictum, & ad hoc fa-ciunt verba Alexan. in dict. rubri. ff. de nou. oper. nuntiat. num. 17. ibi, quia verba iuriscōn-sulti in lege non debent intelligi secundum communem vsū loquendi vnius loci, quia debent esse generalia, & ideo non mirum, si generaliter ad iuriscōsultorum intellectuū referuntur, & reseruantur, sed si agitur de sta-tuto interpretando, & est vnius loci, in quo loco vsus loquendi est certus, secundum hoc debet fieri interpretatio, quod etiā placuit Campeg. *in suo tract. de dote, q. 63. vers. non obstat, d. l. si dictum.**

Vel quarto dicas, quod prima opinio pro-cedit in odiosis. Secunda autem in fauorabi-libus, per ea, quæ animaduertit idem Cam-peg loco proxime citato, *vers. aduerte, quia, vbi dixit, quod hoc modo procedit opinio Bal. in d. cap. 1. de success. feud. & alibi, dum distin-xit, quod verba prolata à vulgaribus grosso modo, a peritis autem secundum peritos de-bent intelligi.*

Vel quinto dicas, quod prima opinio pō-terit verificari, si ageretur de proprietate La-tina vocabuli, ad quam indagandam, nedum erit recurrendum ad vsū loquendi, Latiniū, siue peritorum, sed etiam p̄ferretur huiusmodi proprietati. Secunda autem opi-nio habebit locum, si ageretur de significa-tione vocabuli etiam Latini in vulgari tamē denotanda, & declaranda, nam tunc vulgaris cōmunis vsus loquendi, cui sermo Latinus statuti conuenire, & seruire decet, sumope-re ad talem significationem indagandā ope-rabitur secundum considerata à Cornelio Beninc. *in suo tract. de paupertate, q. 1. num. 45. ibi, videlicet cōmunis vsus loquendi. Latinus p̄-feratur proprietati Latine.*

Nono declara conclusionem, quod talis † cōmunis vsus loquendi debet probari 49 ab allegante illum, & à se fundante in eo, tū quia vnusquisque tenetur probare fundamē-tum suæ intentionis, iuxta textum *in l. qui ac-cusare, C. de eden. l. ei qui dicit, ff. de probat. l. ac-tor quod asseuerat, C. cod. tit.* tum etiam quia cōmunis vsus dicitur facti, & facta nō p̄x-sumuntur, *l. in bello, §. facta, ff. de capt. & pō-ssum. reuers. cum similibus, ita Alexan. cons. 37. numer. 7. lib. 6. Bart. in dict. l. Labeo, ad fin. ff. de sup. lega. & in dicta l. vinum, §. illud, ff. de tru. legat. Dec. consil. 472. num. 14. versic. sed tamen p̄dictis Doctores communiter, in dicta rubrica, ff. de nou. oper. nuntiat. Illustrissimus Mantic. in d. tractat. de coniect. vltima. volunta.*

lib. 3. tit. 8. num. 6. Paul. de Castro *consil.* 48. num. 3. lib. 1. Fulg. *consil.* 165. circa medium, colum. 4. Cuman. *consil.* 77. num. 5. Dec. *consil.* 483 num. 28. Ioan. Fabr. *Institut. de iur. nat. gent. & ciuil.* §. ex non scripto, Rolan. a Valle *consil.* 83. num. 20. lib. 3. Alexan. *consil.* 5. colu. penult. lib. 3. Gallia. in d. *consuetu. Alexan. verb. maritus, q. 1. num. 41. & vbiq. alij.*

50 Primo ampla declarationem, vt nedum sit probandus communis vsus ab allegante, † sed debet probari in specie de re, de qua agitur, vt puta si tractaretur de statuto puniente aliquem, alium percutientem in domo sua, prout extat statutum criminale Ianuæ, sub rubric. de percutientibus, lib. 2. cap. 13. si quis percusserit alium in apotheca, ad quã sit solus ingressus ex domo, si volet euadere pœnam statuti, sub prætextu, quod appellatione domus non veniat apotheca ex communi vsu loquendi, debet probare, quod non venit etiam apotheca illa, ad quã solum ingredi potest, & solet ex domo, alias stabitur proprio significato domus, quæ cõprehendit etiam apothecam prædictã, Natt. *consil.* 291. numer. 2. lib. 2. & hanc ampliacionem tenuit Gallian. in dicta *consuetud. Alexand. verb. maritus, dicta quæstion. 1. num. 27.* vbi dixit, quod cum communis vsus loquendi sit varius in denominanda aliqua re, est in specie probandus ille, super quo quis se fundat, prout idem de consuetudine probanda in illo casu speciali, in quo allegatur, cõsuluit Craucta *consil.* 96. num. 4. lib. 1. & ante eum Oldrad. *consil.* 237. colum. 1. Ancharran. *consil.* 339. colum. 5. *versic. ad secundum rationem, Alexand. consil.* 196. colum. 3. *versic. quia dicti testes nihil probant, lib. 2. Neuizan. consil.* 45. numero 8. & in simili Menoch. *consil.* 75. numer. 73. lib. 1. dixit, quod qui nitiatur vsu alicuius actus, probare debet, vsum illum fuisse in eo speciali ita introductum.

51 Intellige supra dictam ampliacionem, vna cum declaratione, † vt non procedat in notorio, & generali, ac publico communi vsu loquendi, qui sufficit allegari, nec est opus, quod aliter probetur. Simon de Prætis de interpretat. *ultim. voluntate, lib. 1. interpreta. 1. dub. 3. solut. 11. num. 7. versic. at in specie nostra, idem ante eum dixit Dec. consil.* 284. num. 10. qui ideo consuluit, quod ex quo communis vsus loquendi, quod appellatione filij simpliciter non venit legitimatus, sed qui est ex iustis nuptijs ortus, est notorius vbiq. non requiritur de hoc alia probatio, sed iudex ex se supplere potest: idem firmanit Curt. sen. *consil.* 73. numer. 25. *versic. ultim. vltra præmissa allegans ad hoc*

dictum Bart. in l. lege Julia, ff. de test. vbi vltterius voluit, quod si quis allegaret aliquid fuisse seruatum de consuetudine, iudex poterit à se ipso interrogare tabelliones, an ita de consuetudine fuerit seruatum, ad idem Dec. *consil.* 540. num. 12. loquens in sponsa, quæ cum ex consuetudine vniuersali ante cõsummatum matrimonium non dicatur, nec appelletur vxor, non erit opus de tali communi vsu loquendi probare, sed satis erit, quod allegetur, & in illo iudex supplebit, accedit Craucta *consil.* 137. num. 5. loquens in consuetudine notoria, & plus dicit, quod quando viget in loco iudicij, non est necessaria illius allegatio, quia sicut non est etiam necessarium allegare statutum, quod est in loco iudicij, cum iudex de tali iure certus esse debeat, ita nec consuetudinem allegare oportebit, quæ est ius † non scriptum. Quæ autem faciunt vsum communem notorium in casu nostro, ita vt non sit opus illum probare, & quando quis releuatur à tali probatione, & etiam ab allegando illum, vide per ea, quæ adducit Lamberteng. in d. *verb. agnati, num. 32. & seq.*

52 Secundo ampla, † vt nõ sit standum Doctori asserenti de tali communi vsu loquendi, ita Dec. *consil.* 472. num. 16. vbi hanc veriorum opinionem testatur per ea, quæ concludit Alexand. in l. post dotem, *versic. sed puto indistincte, ff. solut. matrim.* dicens, quod etiã si plures Doctores in eorum lecturis affirmet, ita de consuetudine esse, & obseruari, tamen illis non creditur, quia illis est concessum iura interpretari, non autem super his, quæ sunt facti, disponere, & idem tenuit Aretin. *consil.* 132. num. 2. *versic. sed tamen his non obstantibus, Curt. consil.* 78. num. 10. *versic. nec obstat consuetudo, Corn. consil.* 83. numer. 14. lib. 4. Bald. in l. final. C. de fideicommiss. & in l. cum quidam, §. quod dicitur, in fin. ff. de acquirenda hereditate. Imo nec glossæ dicto standũ esse, si testatur de consuetudine. Bald. in l. consentaneum, in 5. oppositione, in fine, C. quomodo, & quando iud. & in l. si quis, §. 1. ff. de pign. in lect. antiq. hanc opinionem sequutus est Ias. in l. de quibus, num. 90. ff. de legib. Roch. de Curt. in cap. final. in quæst. 5. num. 569. de consuetud. vbi affirmat, hanc esse communem opinionem, Paris. *consil.* 25. num. 18. lib. 1. & hanc magis communem opinionem testatur Grat. *consil.* 111. num. 52. lib. 2. & *consil.* 12. num. 59. lib. 1. cum alijs latissime adductis per Lamberteng. in suo tract. de contractib. in verb. agnati. glos. 11. nu. 10.

Verum quia sunt, & permulti, qui contrariam sententiam tenuerunt, ita vt idem Lamberteng. post longam seriem citatorũ Docto-

Doctorum, pro hac parte *ibidem numer. 13.* hanc secundam opinionem communio- rem affirmat, illamque tuetur rationibus, & aucto- ritatibus, & pro hac etiam faciunt late addu- cta per Prot. & per Gabr. *in locis infra allegatis* ex his, quæ sequuntur limitationibus ad supradictam ampliationem, aliqua, euenien- te casu poterit concordatio sumi.

54 Primo igitur limita, vt supradicta amplia- tio non procedat, t̄ quoad probationem tan- tummodo præsumptiuam, id est, quod asser- tio Doctoris circa vsum communem non plene probet, sed inducit talem præsumptio- nem, per quam transfertur onus probandi contrarium in aliam partem, ita Bart. *in dict. l. de quibus, nu. 21. ff. de legib. vbi dixit, quod hu- iusmodi assertio sufficit, nisi probetur con- trarium, & in hoc Bart. magis communiter approbati testatur Dec in l. 2. §. mutui datio, in 2. lectura, num. 8. ff. si certum petatur, & idem Dec. consil. 559. numer. 7. & consil. 691. numer. 17. & in consil. 540. numer. 11. Tob. Non. con- sil. 33. numer. 19. vbi dicit, quod creditur Do- ctori, attestanti de communi v̄su loquendi, donec contrarium probatum fuerit, ex illa enim attestatiōe, inquit, inducitur præsum- ptio transferens onus probandi in aduersam partem, & hanc verisimam sententiam dixit Grat. *resp. 111. num. 53. libr. 2. idem voluit Crauet. consil. 166. numer. 9. attestans de ma- gis communi, & consil. 325. column. 2. idem censuit Simon de Præt. de interpretat. vltim. volunt. libr. 1. interpr. 1. dub. 3. solut. 11. numer. 13. Rolan. à Val. consil. 71. numer. 22. libr. 1. vbi attestatur de communi, de mente Cur- ian. in consil. 60. column. 4. & hoc magis com- muniter à Doctor. teneri affirmat Grat. *dict. resp. 12. numer. 59. libr. 1. & in consil. sequenti, numer. 46. dicit, quod in hoc concordant su- pradictæ duæ communes opiniones contra- riæ, & ex hoc concordari contrarias opinio- nes, etiam affirmavit D. Ioseph frater meus de probat. libr. 1. conclus. 426. numer. 11. & sequent. vbi hanc partem etiam veriore, & magis communem testatur de mente Viu. ibi, & faciunt alia late adducta per Port. libr. 1. conclus. 24. & per Gabr. libr. 1. conclus. 4. deprobat. Lamberteng. vbi supra numer. 29.***

55 Primo amplia limitationem, t̄ vt proce- dat, etiam v̄nius tantum Doctoris adesset assertio, Bart. *in dict. l. de quibus, qui loquitur in numero singulari, & non plurali, Paul. de Castr. in consil. 164. num. 1. volum. 2. Guid. Pap. quæst. 139. Ias. consil. 15. in fine, vol. 3. Dec. dict. consil. 140. numer. 9. Christoph. Port. siue sit Ias. in addit. Institut. qui sunt sui vel alien. iur. column. 2. Præposit. in cap. 1. §. præterea duca-*

tus, column. 1. de prohibita alienat. feud. per Fede- ric. Bologn. in sua repet. in authen. habita, C. ne filius pro patre, column. 11. versicul. superest au- tem, Andr. Barbat. inter consil. Curt. sen. consil. 66. column. 52. versicul. pro qua consuetudine, & hanc magis communem affirmat Socin. iua. consil. 60. numero 10. libr. 2. cum alijs ibi per eum, & idem voluit Lamberteng. vbi su- pra, num. 23.

Secundo amplia, vt id multo magis sit verum, t̄ si communis vsus attestaretur ab ali qua glossa, cuius auctoritas maxima est, & præfertur cuiquam Doctori, secundum tra- dita à Dec. *in l. vt vim, numer. 34. ff. de iust. & iur. Cephal. consil. 210. num. 27. libr. 2. hoc fir- mauit Bart. in dict. l. de quibus, num. 21. vbi alij communiter Doct. Bald. in c. cum dilectus, de consuet. Dec. consil. 694. nu. 4. Socin. iun. consil. 60. col. 3. vers. & quia, libr. 2. & hoc indubitatum esset dicit Lamberteng. vbi supra. n. 21. in fine.*

57 Primo sublimita, seu declara, t̄ vt prædi- cta procedant, quando ageretur de excellen- tis, & approbatæ auctoritatis Doctore, cui præsumptiue, vt supra, standum erit, secus si ageretur de quocunque alio Doctorello, ita voluit Bart. *in dict. l. de quibus, ibi, nam aucto- ritas Poetæ, vel alterius excellentis viri probat in arte sua, ergo auctoritas excellentis Doctoris, idem Rolan. à Val. dict. consil. 71. nu. 21. & 22. Curt. sen. in consil. 74. versic. vltimo ultra præmissa, Sim. de Præt. vbi supra num. 12. Paul. de Castr. in consil. 164. incip. in causa præ- senti, 1. colum. volum. 2. exemplificans in Bal- do, prout etiam de Baldo dat exemplum Cu- man. in consil. 57. incip. Monasterium iure locatio- nis, in vltima column. in fine, Guid. Pap. dict. de- cis. 139. numer. 1. loquens de Archidiacono, Ias. in hoc sibi aliquando contrarius hoc idē affirmavit, loquens de Angelo, *in l. final. num. 58. pe iure emphyt. Socin. iun. consil. 126. nu. 40. in fine, libr. 1. vbi excellentem dixit Socinum sen. Crau d. consil. 325. col. 2. qui loquitur de Bart. Roman. Angel. & Alexan. Lamberteng. in loco supra citato, numero 21. cum ibi allega- tis.**

58 Secundo limita, seu declara prædicta, t̄ vt procedant solum, quoad communem v̄sum loquendi loci, vbi talis excellens Doctor versabatur habitando, vel legendo, quia cum vsus communis possit esse varius, & quod vnus sit in vno loco, qui non sit in alijs, cum, vt dici solet, vnusquisque abundet in sensu suo, non erit credendum etiam præsumpti- ue Doctori, de communi v̄su testanti, nisi quoad illum locum particularem, in quo ip- se moratur, cum quoad alia non possit scire, an ibi reperiatur, quia eorum, quæ facti sunt, & remoti, quilibet præsumitur habere igno-

ignorantiam, c. 7. de constitut. in 6. cap. cum in tua, qui matr. accus. poss. hoc voluit Alexand. d. consil. 5. nu. 12. lib. 3. ita Farinac. in suo tract. crimin. tit. de accusat. quest. 14. nu. 32. vbi ideo voluit, quod credatur Claro, & Bofio, quando que de consuetudine attestantibus, quoad statutum, & Ducatum Mediolani tantum, in quo versati sunt, secus extra, & idem affirmat fuisse de mente aliorum, ibi per eum citatorum, & idem voluit Lamberteng. vbi supra, n. 27. idem Duran. de arte testan. tit. de subst. caut. 35. n. 3. dum ait, quod assertio Doctoris circa consuetudinem operatur, quoad curiam, in qua versatus est, & idem dixit fuisse de mente Par. de Puteo in tract. synd. in verb. Doctor seu Aduocatus.

Ego vero præsuppositis qualitatibus, de quibus supra, videlicet quod sit Doctor excellens, & maximæ auctoritatis, & doctrinæ, & quod illius assertio operetur tantummodo probationem præsumptiuam transferentem onus probandi contrariam in partem aduersam, non recederem à supra citata communi opinione, quæ tenet, quod indistincte, & generaliter indistinctus, & generalis vsus, & consuetudo ob dictum Doctoris probeatur, cum hac tamen additione, quod prædicta essent vera in alijs legibus, seu dispositionibus, quoad autem statutorum interpretationem cum non possit verificari, & affirmari pro certa probatio communis loquendi vsus, quoad certa statuta, nisi de certo etiam communi vsu loquendi, respectu certi loci dictorum statutorum appareat, & quis certus sit, non utique admitterem assertionem Doctorum, de communi vsu loquendi quoad quædam vocabula generalem, nisi specialiter de communi vsu loquendi loci statutorum, de quorum interpretatione agitur, deponerent, & affirmarent, nam, vt supra vidimus, vsus communis loquendi loci statutorum attenditur in illis interpretandis, non autem generalis, & cum posset esse varius, & diuersus secundum loca, & variari secundum tempora, poterat esse per consequens talis communis vsus loquendi tempore, & in loco Doctoris, de eo asserentis, qui non esset modo, prout hoc considerauit Alexand. in d. consil. 5. num. 11. & Iaf. in d. l. de quibus, n. 90. ff. de legib. & Corn. consil. 83. n. 14. lib. 4. & Neuizan. cons. 66. n. 31. & Arcin. in cons. 132. nu. 3. versic. præterea in casu nostro, vbi ideo dixit, quod probatio de vsu ciuitatis non infert ad Comitatus vsum, qui potest esse diuersus, & idem voluerunt alij, de quibus supra per nos in sexta declaratione ad conclusionem, & ex hoc forte procederet, quod dixit Dominus frater meus de probat. d. con. luf. 426. num. 20. lib. 1. quod scilicet in hoc

versabitur multum arbitrium iudicantis inspecta qualitate, tam Doctoris, quam distantia locorum cursu temporis, & alijs, quæ animum ipsius mouere, & inducere possent ad talem assertionem admittendam.

Testes autem de communi vsu deponentes debent probare talem communem vsam loquendi fuisse in eo loco, vbi vigent statuta tempore dictorum statutorum, per tempus decem annorum, & quod ita audierunt loqui communiter ab omnibus tractantibus de illa re, circa quam allegatur communis vsus loquendi, prout hæc docuit aperte Bart. in d. l. Labeo. num. 6. & 7. qui subiungit, quod si testis interrogatus, quomodo sciat, responderet, quod sic communiter dicitur, non probaret, quia non testificaretur aliquid, quod suo sensu perciperet, vnde est necesse, quod dicat, quia audiuit, vt supra, & Bart. sequenti sunt communiter DD. de quibus per addentes ad Abb. in proem. decret. in verb. vsus, Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 2. cas. 488. Euerard. in d. loco, ab opinione vulgi, nu. 7. Illustrissimus Mantic. d. tract. de coniectur. vlt. volum. li. 3. tit. 8. num. 6. & Dominus frater meus in d. conclus. 329. num. 4. lib. 1. de probat. & Simon de Præ. d. solut. 11. num. 4. & 5. & nouissime Marcel. Caia. in suo tract. de modo articulan. nu. 518. & seq.

Verum est, quod ex quo communis vsus loquendi reputatur inter ea, quæ sunt difficilis probationis, vt per Felin. in d. proem. decret. num. 17. Socin. cons. 37. n. 12. lib. 3. Gall. in d. consuet. Alex. in verb. maritus, quest. 1. n. 41. Simon de Præ. d. solut. 11. nu. 5. testes licet non ita exacte conformiter deponentes, debent admitti, & attendi, ita Socin. d. cons. 37. n. 12. & Simon de Præ. d. solut. 11. num. 5.

Hoc tamen admitterem, quoad non substantialia probationis, circa quæ, dummodo alias testes concluderent de requisitis, ad vsum communem loquendi constituendum iuxta theoreticam Bart. supra positam, non curarem de verbis ipsorum omnino formalibus, & ad vnguem, iuxta in hoc theoreticam supra dictam, & firmatam à Doctoribus, & prout iura disponerent, & in hoc stabitur arbitrio iudicis, à cuius voluntate pendet omnis probatio, iuxta tex. in l. 3. §. tu magis, ff. de testibus, & l. quinquaginta, ff. de probat. prout sic etiã affirmat idem Socin. ibid. loco proxime citato, dict. num. 12.

(?)

CON-

CONCLUSIO IV.

Quod stricta, & propria est sumenda interpretatio in statutis, & quando, & quomodo hoc procedat.

SUMMARIÆ.

- 1 Statuta sunt proprie intelligenda.
- 2 A verbis statuti recedere non debemus.
- 3 Dicere non debemus, quod non dicit statutum.
- 4 Statutum tantum disponit, quantum loquitur.
- 5 Statuta dicuntur sterilia tanquam mula.
- 6 Intelligi debet statutum, prout cantat.
- 7 Civis appellatione non venit ille, qui est civis secundum quid.
- 8 Subditus quis non dicitur respectu bonorum in statuto.
- 9 Personæ appellatione non venit generatio, aut familia in statuto, nec universitas.
- 10 Donationis appellatione in statuto venit solum propria donatio.
- 11 Insinuationem mandans statutum, intelligitur in donatione simplici.
- 12 Fratris appellatione in statuto venit frater carnalis, non autem patruelis.
- 13 Statutum prohibens lucrum ex actibus legitimis, non comprehendit acquisitionem ex testamento.
- 14 Testamentum est de iure gentium, licet de iure civili approbatum.
- 15 Feudi appellatione in statuto intelligitur de feudo vero, & proprio.
- 16 Mulier nupta forensi non dicitur proprie forensis.
- 17 Nullitate reiecta à statuto non censetur reiecta evidens, & patens.
- 18 Terminò à statuto præfixo ad dicendum de nullitate elapso quacunque nullitas excluditur.
- 19 Ianua statutum lib. 3. c. 1. §. qui de nullitate, allegatur.
- 20 Casus mixtus non venit in statuto.
- 21 Nullitate reiecta, intelligitur de simplici, non autem de geminata.
- 22 De causis pendentibus faciens mentionem statutum, non comprehendit pendentes per appellationem.
- 23 Affinitatis appellatione non venit affinitas, per solam simplicem fornicationem.
- 24 Coniuncti appellatione non venit naturalis tantum.
- 25 Dotata exclusa à statuto intelligitur solum ab hereditate dotantis, nisi aliter appareat de mente statuti.
- 26 De dote data loquens statutum non habet locum in promissa, de quo dic, vt num. 27. & 28.
- 29 Sententiæ appellatione in statuto venit solum sententiæ valida.
- 30 Accusationis nomine in statuto intelligitur de recte instituta.
- 31 Prohibitio de nullitate, vel de appellatione in statuto, non comprehendit, nisi tunc litigantes.
- 32 Sorore à successione fratris exclusa per statutum, non habet locum versa vice.
- 33 Solemnitates in contractu requisitæ à statuto, non habent locum in actu tacito, aut rescissorio.
- 34 Agnatorum appellatione non veniunt illegitime nati in statuto.
- 35 Appellatione prohibita in statuto, non censetur prohibita querela.
- 36 Hereditatis appellatione non venit fideicommissum in statuto.
- 37 Religiosi sub nomine non veniunt clerici puri.
- 38 Mariti appellatione in statuto non venit sponsus, nisi vt num. 39.
- 40 Consensus, & non concubitus matrimonium facit.
- 41 Filij rebellium prohibitis stare in ciuitate intelligitur viuente patre, quo tempore proprie dicuntur filij.
- 42 Probationes requisitæ à statuto non adimplentur per præsumptiones, & coniecturas, de quo tamen, nu. 43. 44. 45. 46. 47. 48.
- 49 Cattaneorum de Sarzana emphyteusis de pensa.
- 50 Gabr. Falconius Romanæ Curie Aduocatus.
- 51 Statuta contra ius commune sunt accipienda prout litera iacet.
- 52 Interpretari debent statuta, vt minus quam fieri possit lædant ius commune.
- 53 Statutum contra ius commune non trahitur ultra casum expressum etiam ex maiori ratione.
- 54 Statutum non extenditur de persona ad personam.
- 55 Marito prohibito relinquere uxori non intelligitur econtra prohibita uxor relinquere marito.
- 56 Statutum extenditur ad casum, in quo concludit maioritas, & paritas rationis quomodo ex latissima significatione vocabuli.
- 57 Occidere si permittitur, & vulnerari permissum censetur.
- 58 Filia exclusa multo magis neptis exclusa dicitur.

- 59 Ratio scripta in statuto facit, vt extendatur etiam in correctorijs ex maiori ratione.
- 60 Ratio legis dicitur anima legis.
- 61 Ratio quando est scripta in lege generaliter, ex ea infertur ad quemlibet casum, secus in ratione tacita.
- 62 Ratio vnica quando assignari potest in statuto, facit, quod statutum extendatur etiam in correctorijs.
- 63 Rationes plures, an vna presumatur in statuto.
- 64 Ratio etiam scripta in statuto, si tamen sumus in correctorijs, & pœnalibus, non facit illud extendi.
- 65 In limitatorijs iuris communis ex identitate rationis extenditur statutum.
- 66 Statutum licet correctorium dicitur tamen fauorabile, quando nos reducit ad ius antiquum consuetum, & ideo extenditur.
- 67 Absurdum vt euitetur, extenditur statutum etiam in correctorijs.
- 68 Correctio iuris communis vt euitetur, rejicitur interpretatio quæcumque coniecturalis.
- 69 Argumentum à contrario sensu, an, & quando habeat locum in statuto, & n. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85.
- 86 In pœnalibus statuta sunt stricte intelligenda.
- 87 In pœnis, vbi lex figit pedem, non debemus nos ultra procedere.
- 88 Pœna imposta à statuto contra deferentem arma, & contra facientem insultum, & contra vulnerantem, restringetur ad vnicam tantum, si quis cum armis fecerit insultum, & vulnerauerit.
- 89 Villa si tenetur ex statuto capere malefactorum sub pœna, si plures fecerint vnum homicidium, & villa non ceperit illos, non per hoc tenetur, nisi vnica pœna.
- 90 Interpretatio larga, & stricta sumenda est, prout magis, & minus delictum, & pœna inducitur.
- 91 Statutum pœnam imponens alicui pro altero debet stricte interpretari.
- 92 Pater non tenebitur pro delicto filij spurij, non obstante statuto, quod pater teneatur pro filio.
- 93 Pater si promissit pro filijs de non offendendo, non debet puniri, si filius naturalis tantum offendit.
- 94 Pater non tenebitur pro nepote ex filio, stante statuto, quod pater teneatur pro filio.
- 95 Pater non tenebitur pro filio propter contumaciam condemnato, non obstante statuto, quod pater pro delicto filij teneatur, nisi vt num. 96.
- 97 Contumaciam rei principalis, si disponatur, nocere fideiussoribus per statutum, debet intelligi de fideiussore non comparente.
- 98 Pater si tenetur pro filij delicto vigore statuti non habebit locum in delicto filij intra decimum quartum annum.
- 99 Statutum obligans vnum pro alio, restringitur ad territorium statuentium.
- 100 Pater obligatus vigore statuti pro filio negotiante, intelligitur de contractibus, & obligationibus factis in territorio statuti.
- 101 Additio posita in fine statuti pœnalis verificatur de pœna posita in ipso statuto.
- 102 Statuta eo magis sunt stricte intelligenda, si extaret statutum, quod deberent intelligi ad literam.
- 103 **A** literam vt statuta intelligantur, si statutum disponat, quid importet.
- 104 Statuta terrarum consistunt saepe in sic volo, & sic iubeo.
- 105 Ratio vnica quando allegari potest in statuto, tunc de ea iudicatur, prout de expressa.
- 106 Ratio similis in statuto non facit illud extendi ad casum similem.
- 107 Correlatiuorum argumentum cessat stante statuto, quod debeant statuta intelligi ad literam.
- 108 Masculinum non comprehendet femininum in statuto ad literam intelligendo.
- 109 Communis vsus loquendi interpretatio non rejicitur, etiam stante statuto de intelligendo statuta ad literam.
- 110 Fraudis, & absurdi euitandi interpretatio admittetur, non obstante statuto, de intelligendo ad literam.
- 111 Interpretatio proueniens ex alio statuto admittetur, non obstante statuto ad literam intelligendo, idem de interpretatione naturali, & intrinseca, vt num. 112.
- 112 Ianus statutum, sub rubri, de extrinseco intellectu, declaratur.
- 113 Statuta sunt proprie intelligenda, & stricte, si alias sequetur absonus intellectus.
- 114 Absurdum quid dicatur.
- 115 Absurdum vt euitetur, receditur etiam à propria significatione vocabuli.
- 116 Statuta stricte tunc magis interpretantur, si alias sibi ipsis contrariarentur.
- 117 Interpretatio stricta tunc precipue admittitur in statuto, quando alias quis indebite damnus pateretur.
- 118 Interpretatio ea est sumenda, quæ soluat præiudicium tertij.
- 119 Fratris appellatione non venit frater patruelis in præiudicialibus.
- 120 Tertijs seruandum est potius, quam inherere dispositioni statuti.
- 121 Im-

- 122 *Impropriantur verba statuti, ut evietur damnum indebitum alterius.*
- 123 *Odiolum statutum precipue est stricte intelligendum.*
- 124 *Gabella statutum est odiosum, & stricte intelligendum contra gabellas exigentes, & large ad fauorem soluentium.*
- 125 *Onerum impositio est odiosa, ideo stricte contra impositionem, & large ad fauorem grauatorum interpretanda.*
- 126 *Gabella soluenda de aliquo contractu vigore statuti, intelligitur de contractu valido, & si fuerit solum de contractu nullo potest repeti.*
- 127 *Gabella de venditione non habet locum in promissione de retrouendendo.*
- 128 *Dotata exclusa à statuto intelligitur de congruenter dotata.*
- 129 *Pater praesumitur capere consilium pro filio melius quam alius.*
- 130 *Paternum amorem nullus alius vincit.*
- 131 *Coniecturis non est opus in claris.*
- 132 *Dotatoni in discreta patris non stabitur, non obstanti statuto mandanti filiam debere stare discretioni patris quoad dotem.*
- 133 *Arbitrio generaliter concessio dolus semper excipitur.*
- 134 *Filia si prohibetur posse allegare se incompetentem dotatam limitatur, nisi appareat de indiscreta dotatione.*
- 135 *Idem statutum, lib. 5. cap. 2. de sem. dotan. declaratur.*
- 136 *Filia incongruenter dotata subuenitur congruenter arbitrio iudicis.*
- 137 *Remedia pro seminis deceptis in renuntiationibus erga parentes, & alios.*
- 138 *Dos congrua quando, & ex quibus iudicatur.*
- 139 *Odiola etiam si sint secundario fauorabilia, sunt tamen stricte intelligenda.*
- 140 *Alienationem prohibens statutum in forenses dicitur secundario fauorabile, & principaliter odiosum.*
- 141 *In fauorabilibus statuta sunt large interpretanda.*
- 142 *De compromissis inter agnatos statutum dicitur fauorabile, & comprehendit filium emancipatum, & nepotem, & alios ex eis.*
- 143 *Filijs extantibus si femina excludatur vigore statuti intelligitur etiam de nepote.*
- 144 *Fauorabile statutum extendetur etiam ad bona extra territorium.*
- 145 *Maritus prohibitus à statuto instituere uxorem, prohibitio extenditur etiam ad bona extra territorium.*
- 146 *Fauorabile, vel odiosum, quando, & ex quibus statutum cognoscatur.*
- 147 *Fauorabile, non autem odiosum in dubio statutum est praesumendum.*
- 148 *Fauor publicus precipue facit, quod statutum large interpretetur.*
- 149 *Maleficia puniri expedit reipublica.*
- 150 *Pœca statuti punientis facientem maleficum extendetur ad fieri facientem.*
- 151 *Fauor publicus operatur largam interpretationem, nedum in statutis, sed etiam in pœctis, & stipulationibus.*
- 152 *Pater qui decem aureos promiserat se datum filio singulo mense pro victu, & omnibus impensis in studio faciendis, fauore studiorum, qui dicitur publicus fauor, tenetur augere stipendium, si illa summa non sufficit.*
- 153 *Fauoris publici causa etiam in exorbitantibus extendetur statutum.*
- 154 *Appellationes extra ciuitatem, vel dominium ne commutantur, statutum disponens, dicitur concernere publicam utilitatem.*
- 155 *Fauoris publici causa extenditur statutum, etiam si deberet intelligi ad literam.*
- 156 *Fauoris animæ respectu etiam in pœnalibus statutum extendetur.*
- 157 *Animæ fauorem constitutio respiciens reputatur fauorabilis, licet alias esset odiosa.*
- 158 *In fauorabilibus dictio taxatiua non impedit extensionem inter easdem personas, ita rationis identitate suadente.*
- 159 *Taxatiua dictio in dispositione fauorabili excludit solum casus habentes dissimilitudinem rationis.*
- 160 *Qualitas personæ facit, ut recedamus a propria, & stricte significatione vocabuli.*
- 161 *Interpretatio non est accomodanda ad propriam, & stricte significationem verborum in statuto, quando in contrarium apparet de mente statuentium.*
- 162 *Mens statuentium magis, quam verba statuti attenditur, etiam si statuta essent intelligenda ad literam.*
- 163 *Communis vsus loquendi praefertur propria significationi verborum, etiam si essent incorrectorij, ut num. 164.*
- 165 *Honestate aliqua ita suadente receditur à stricte, & propria significatione vocabuli in statutis.*
- 166 *Parentum appellatione veniunt omnes in infinitum, quando agitur de conueniendo aliquem iudicio.*
- 167 *Ratio expressa in statuto facit recedere à propria significatione vocabuli, etiam in correctorij, & etiam si statutum deberet intelligi ad literam, ut num. 168. & 169.*
- 170 *Ratio vnica quando reddi potest in statuto, iudicatur de illa sicut de expressa.*
- 171 *Consuetudine deficiente in aliquo casu potest*

- terit allegari ratio tacita ipsius consuetudinis.
- 172 Ratio statuti tunc dicitur certa, quando est vnica, & quando vnica à Doctoribus assignatur.
- 173 Statutum exclusiuum fœminarum declaratur.
- 174 Ex vnica rationi statuti, licet non scripta, extenditur statutum, etiamsi deberet intelligi ad literam contra Curt. iun. consil. 6. num. 10.
- 175 Salicet. a Curt. iun. vbi supra allegatus declaratur.
- 176 Ratio proœmij, & præfationis, qua præsumitur finalis, restringet, & ampliabit statutum.
- 177 Dicitio taxatiua, si reperiretur in statuto correctorio, non posset statutum extendi etiam ex ratione expressa, idem in statuto correctorio, & pœnali, vt num. 178.
- 179 Ratio expressa in statuto tunc illud extendit, quando est finalis, secus si tantum impulsua.
- 180 Ratio impulsua qua dicitur, & qua finalis.
- 181 Ratio adiuncta in statuto illud non extendit, quando esset ex pluribus capitibus correctorium.
- 182 Geminatus actus magis operatur, quam simplex.
- 183 Ratio scripta in statuto, non operatur illius extensionem, quando ex alia ratione aliud suaderetur.
- 184 Interpretatio larga, & impropria sumitur in statuto, quando alias non operarentur etiam in pœnalibus, & etiamsi per statuta esset reiecta interpretatio, vt num. 185. & 186.
- 187 Interpretatio larga admittitur in statuto, quando sic minus derogaretur iuri communi.
- 188 Strictè non interpretantur statuta, quando potest procedi rigore statuti de similibus ad similia.
- 189 In equiparatis a statuto fit extensio, etiamsi equiparatio fuisset facta a statuto antiquo, & essemus in pœnalibus, & in exorbitantibus, vt num. 190. 191. & 192. de quo tamè, num. 197. 198. 199. & 200.
- 193 Correlatiuorum ratione statuta extenduntur quod dic, vt nu. 194. 195. & 196.
- 201 Interpretatio larga sumitur in statuto quando alias resultaret aliquod irrationale, & iniurum.
- 202 Interpretatur large statutum, & fictè, quando non posset verificari in casu proprio, & vero.
- 203 Posthumi appellatione venit filius adoptiuus, quando testator erat eius conditionis,

- quod nullos filios posthumos habere poterat.
- 204 Strictè, & large interpretantur statuta, prout consuetudo loci suadet.
- 205 Ars alias vilis ex consuetudine loci erit nobilis existimanda.
- 206 Exempla non restringunt statuti dispositionem.
- 207 Extensio concessa in correctorijs multo magis censetur permessa in pœnalibus, & exorbitantibus, in quibus minus strictè proceditur, quam in correctorijs.
- 208 Verbum si reperitur in statuto habens plures, omnes tamen proprias significationes, quid agendum.
- 209 Propria significatio verbi à quo cognoscitur.

Statuta sunt proprie, † & strictè intelligenda, doctrina est communis DD. in l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, & in l. non dubium, C. de legib. in l. quod constitutum, ff. de testam. milit. in l. constitutionibus, ff. de municip. in l. 3. §. hæc verba, ff. de negot. gest. & in l. non aliter, ff. de legat. 3. & facit, quia † à verbis statuti recedere non debemus, Bart. in d. l. quod cōstitutum, Dec. in cons. 5. nu. 2. & quod statutum non dicit, † nec nos dicere debemus, iuxta l. si seruum, §. non dixit prator, ff. de acq. hercd. Bal. in d. l. omnes populi, paulo ante fin. vbi etiã Bart. nu. 58. vers. iuxta præmissa quero, Ias. in l. fin. colu. 3. versic. item ex quo, C. de indict. viduit. tollend. Cephal. cons. 571. nu. 59. lib. 4. & consil. 277. nu. 16. lib. 2. faciunt notata in l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. & quod statutum tantum disponat, † quantum loquitur, & non ultra, dixit Malual. in cons. 74. nu. 6. de mente Bald. in l. testamentum non ideo, in fin. nu. 5. C. de testam. Petr. Gerar. singul. 7. num. 10. & vbi statutum non loquitur, cessat illius dispositio, Ias. in l. non tantum, num. 6. ff. de re iudic. Bonacoss. quæst. crimin. in verb. statutum, vers. vbi statutum, idem voluit Bertazol. cons. crimin. 505 n. 19. lib. 2. Marfil. consil. 30. sub n. 2. Decian. respons. 43. num. 3. vol. 2. & statuta dicuntur † sterilia tanquam mulæ, quæ non pariunt, & ideo sunt stricti iuris, & strictè intelligenda, Bertaz. cons. crim. 175. nu. 13. lib. 1. & statutum debet intelligi † prout cantat, Bald. in l. maximum vitium, col. 5. versic. vterius, C. de liber. præterit. Olfac. decis. 4. nu. 10.

Primo inferitur ex conclusione, quod statutum loquens de ciue, vel subdito non habet locum in illo, † qui est cingis, vel subditus, secundum quod ita, Buffat. cons. 245. nu. 23. lib. 3. vbi ideo consuluit, quod qui erat subditus respectu tantum honorum, quæ ibi possidebat, † non venit appellatione subditi, de quo in statuto illo, ad idem allegat

Socin. sen. consil. 129. num. 5. & 6. lib. 1. Brun. in tract. constit. & decret. verb. ciues, & versu. c. statutum de ciuibus.

9 Secundo inferitur ex ista cōclusionē, quod statutum loquens de persona, † non comprehendit generationem, & familiam, quæ dicitur nomen collectiuum vniuersale, & non habens personam, nisi fide, & improprie, Decian. resp. 73. num. 18. lib. 2. per ea, quæ notantur in rubr. C. ad Trebellian. vbi præcipue Bar. & ex hoc etiam Román. consil. 400. num. 4. & 5. voluit, quod nec etiam vniuersitas sub nomine personæ propriæ in statutis comprehendatur, ea, inter alias, ratione, quia vniuersitas est corpus quoddam, quod ex multis in nicem collectis conficitur, non autem ex vna sola persona, & ideo proprie persona dici non potest.

10 Tertio inferitur, quod statutum loquens de donationibus, † intelligatur de proprijs, non autem de improprijs, & de improprie donationibus, ita Bertaz. consil. ciuil. 19. n. 44. vbi ideo dixit, quod statutum loquens de donatione insinuandâ habet † tantum locum in donatione simplici, & non propter nuptias, vel in pacto lucranda dotis ex mente Bald. in auth. eo decursu, ad fin. C. de donat. idem Alexand. consil. 113. num. 31. lib. 6. Signorol. cons. 8. num. Ruin. consil. 126. nu. 19. vol. 3. sicut nec statutu n de donationibus habet locum in donatione reciproca, & facta fratribus, vt subirent onus satisfaciendâ creditoribus, Alex. cons. 107. nu. 9. vol. 7. Nat. cons. 609. n. 9. & seq. & num. 38.

12 Quarto inferitur, quod statutum loquens de fratre † intelligitur loqui de fratre carnali, non autem patrueli, qui non dicitur frater simpliciter, sed cum illa dictione, patruelis, & sic non proprie frater, sed secundum quid, ita Bertaz. consil. ciuil. 62. num. 37. ex mente Bart. in l. Lucius, §. quæsitum, ff. de legat. 3. faciunt allegata ab Alexand. in l. 1. C. de success. edict. & in l. si dotali, ff. sol. matrim. & cons. 97. col. 2. vol. 2. Socin. consil. 9. num. 9. lib. 3. Corn. consil. 169. col. fin. vol. 4. Dec. consil. 461. in princ. Paris. consil. 110. num. 14. vol. 3. & Iaf. consil. 206. col. 5. versu. non obstat statutum, lib. 2. * vbi de communi testatur, & late Cephal. consil. 616. num. 73. lib. 5. vbi etiam communem affirmat.

13 Quinto inferitur, quod statutum † prohibens bannito lucrum ex actibus legitimis, non tamē videtur prohibere acquisitionem ex testamento, quia successio ex testamento non est proprie actus legitimus, † sicut successio ab intestato, cum testamentum sit de iure gentium, licet de iure ciuili approbatum, Bertaz. consil. crimin. 489. num. 9. lib. 2. per tex.

in l. 3. §. de illo, ff. pro soc. & in l. legitima, vbi gloss. ff. de pet. hered. Alexand. consil. 56. col. 2. vol. 2. Socin. consil. 12. n. 3. vol. 3.

Sexto inferitur, quod statutum loquens de feudo † debet intelligi de vero, & proprio, non autem de improprio, Cephal. consil. 641. n. 62. lib. 5.

16 Septimo inferitur, quod statutum prohibens † alienationem in forensem, non comprehendit mulierem ciuem nuptam tamen forensi, vt in casibus, de quibus per Cephal. consil. 526. num. 37. lib. 4. vbi late, & Bursat. consil. 8. num. 37. lib. 1. Plot. consil. 108. numer. 33.

17 Octauo inferitur, quod statutum prohibens de nullitate dici † est adeo strictè intelligendum, vt non comprehendat nullitatem, quæ est euident, & patens ex inspectione sententiæ, seu ex expresso iuris errore, Cephal. consil. 395. num. 44. lib. 3. & consil. 654. nu. 34. & seq. lib. 5. Bald. & Salicet. in l. 1. C. ne liceat tertio pronocare, Oldrad. consil. 106. Bart. cons. 38. lib. 2. Socin. consil. 121. num. 2. versu. pratered. lib. 3. Ruin. consil. 131. numer. 13. libr. 2. Iaf. in l. 1. col. 2. versu. tertio, ff. de nou oper. nuntiat.

18 Hoc tamen intellige, nisi se restringeret statutum † ad tempus certum, & determinatum, vt puta ad decem dies, intra quos permitteretur de nullitate posse dici, nam tali casu post illos decem dies, nec etiam de euidenti, & quacunque aliâ concessa nullitate dici poterit, quia actus faciendus in termino si non fuit factus in eo, videtur ei renunciatum, & non valet ultra, ita Alexand. cons. 225. per tot. lib. 6. vbi ad contraria respondet, & dixit, quod nec index potest tali casu supplere pro parte, aut suum officium impartiri, & consil. 105. num. 7. lib. 5. Cephal. dict. cons. 654. n. 34. lib. 5.

19 Quod nota pro nostro statuto † Ianua, sub rubr. de senten. firmit. lib. 3. cap. 1. §. qui de nullitate, quo in loco prægitur terminus trium mensium computandorum à die habitæ notitiæ de sententia, vt contra eam de nullitate, & excessu dici possit, nam post dictum terminum, etiam si alias esset euident, & notoria nullitas, etiam ex defectu citationis, aut alio quocunque modo non poterit opponi, vt per Alex. & alios, vbi supra.

20 Nono inferitur, quod statutum semper debet intelligi in casu simplici, † non autem in casu mixto, Ruin. cons. 15. num. 23. lib. 3. Bart. in l. certi conditio, §. quoniam, ff. si cer. pet. Ang. in l. si ita scriptum, in princ. ff. de lib. & posthum. Iaf. cons. 12. n. 1. lib. 1.

21 Decimo inferitur, quod statutum tollens nullitatis † exceptionem intelligitur de sim- pli-

plici, non autem de geminata, Ceph. conf. 708. num. 21. lib. 5. allegans Corset. in tract. de verb. geminat. vers. 17. Barba. conf. 38. num. 26. & seq. lib. 2.

22 XI. Infertur, quod statutum loquens de t causis pendentibus non habet locum in his, quæ pendent per appellationem, quia quantum ad hoc causa non dicitur proprie & strictè pendere, cum semel fuerit decisa per sententiam, nisi expresse cautum sit etiam de causis pendentibus per appellationem, Ceph. conf. 661. num. 16. lib. 5. Dec. in c. quoniam, n. 37. de conslit. de mente Ang. per illum tex. in § super hoc, in versic. & nota diligenter, in authen. in med. litis sac. ius. non sic. collat. 8.

23 XII. Infertur, quod statutum loquens de t compromissis inter affines non loquitur, vbi affinitas fuerit contracta solum per simplicem fornicationem, non autem ex legitimo matrimonio, Ceph. conf. 480. n. 29. lib. 4. de mente Ioan. Andr. in c. non debet de consanguinit. & affinit. & Duen. reg. 36. n. 12. limit. 12. prout non comprehenderet coniunctos t naturales tantum, si mandauerit fieri compromissum inter coniunctos, vt per Alexan. conf. 60. num. 11. lib. 2. vbi tamen distinguit, vt infra.

24 XIII. Infertur, quod statutum t excludens mulierem dotatam intelligitur solum ab hereditate dotantis, & non alterius, Ceph. conf. 578. n. 4. lib. 4. de mente Bald. & Castrenf. post gloss. ibi in l. 1. c. de legit. hered. Bald. in l. mater pro filia, c. de iur. dot. & in conf. 21. lib. 3. idem voluerunt Castrenf. Alex. Socin. Corn. Anan. & Capr. in locis notatis per Curt. iun. conf. 65. n. 1. qui ideo dixerunt, quod si pater dotauit, filia dotata non excludetur ab hereditate matris.

25 Quod tamen intellige, nisi aliter apparet de mente statuti, quia tunc sufficeret, quod ab vno de nominatis esset dotata, vt excluderetur ab hereditate aliorum nominatorum, ita Ceph. conf. 578. n. 16. lib. 4. Ias. conf. 105. colum. 2. vers. nec prædictis, lib. 2. Curt. iun. conf. 69. col. 1. vers. secunda est.

26 XIV. Infertur, quod statutum loquens de dote t data non habet locum in promissa, Ang. conf. 158. vbi dixit, quod si ex statuti dispositione vir debeat lucrari tertiam partem dotis in causa eius restitutionis, si eam non habuerit, ex eo quia termini socero assignati adhuc non sunt lapsi, tertiam ipsam lucrari non debet, & illum sequitur Ias. post Castrenf. & Alexand. in l. si donaturus, §. 1. colum. fin. versic. ul. item adde, ff. de cond. caus. dat. Boer. docij. 22. numer. 40. Ruin. in rubr. ff. solut. matr. n. 98. & in conf. 225. col. 1. vol. 1. vbi hanc partem dicit communem, prout eandem communem

& veriorē opinionē dicit Rol. à Val. de lucr. dot. q. 6. post plurimos ab eo allegatos.

Et retenta ista opinione, tanquam magis cōmuni, quicquid dixerit Ceph. conf. 336. vol. 3. cum ibi per cum allegatis, & adductis eam declara, vt procedat, quando statutum facit mentionem de dote t data, vel de dotis restitutione, secus autem si simpliciter disponeret de muliere dotata, vt puta si statutum diceret, quod fœmina dotata excludatur, nam tali casu intelligitur etiam habere locum, vbi solum dos esset promissa, ita Socin. conf. 92. colum. 3. lib. 1. Brun. in tract. fœm. exclus. art. 6. quast. 7. n. 223. Rol. à Val. vbi supra, vers. secundo responderetur, Viu. commu. opin. 315. incip. statutum excludens fœminas, & in hoc opiniones supradictas differentes hoc modo fœdere distinctionis conciliauit Osa. de. 21. nu. 15. iuribus ibi late per eum, & hanc opinionem secutus est Crass. de success. §. legatum. quast. 48. num. 8. vbi de communi, & magis cōmuni testatur, ita vt nedam asserit talem mulierem, cui promissa, aut relicta à patre dos fuit, dicitur dotata vere, & tale relictum dos appelletur, sed etiam ob illud excluditur à masculis vigore statuti fœminas dotatas excludentis propter masculos, iuribus, & auctoritatibus ibi late per eum.

28 Declara hanc opinionem, dum de dote data diximus, t vt non procedat, quando extaret communis vsus loquendi, quod statim, ac dos promissa est, data diceretur, prout vidimus quotidie dici, talis dedit filia suæ mille pro dote, licet illa solum tunc temporis promiserit, ita declarat Rolan. à Val. vbi supra, vers. limita tamen, idem tenuit Brun. in d. tract. fœm. exclus. loco proxime citato, col. pen. & Crass. vbi supra, in fine.

29 XV. Infertur, quod statutum loquens de qualicūque sententia, t veluti si disponat qualemcunque sententiam executioni mandari, intelligitur tamen de valida, & iuridica tantum, quia sententia nulla non dicitur proprie, & vere sententia, Ceph. conf. 112. n. 73. lib. 2. allegans Dec. conf. 8. n. 9.

30 XVI. Infertur, quod statutum disponens t officialium teneri recipere omnes accusationes, intelligitur de recte institutis, quæ tunc vere & proprie possunt dici accusationes, Ceph. conf. 312. num. 73. lib. 3. de mente Marf. in l. de minore, §. plurimum, num. 10. ff. de quast.

31 XVII. Infertur, quod statutum prohibens de nullitate dici, vel à sententia appellari, t debet strictè intelligi, vt non comprehendat nisi partes tunc litigantes, non autem tertium, Ceph. conf. 305. num. 51. lib. 3. Ruin. conf. 209. num. 25. lib. 1. Dec. in cap. super eo,

num. 8. ff. de offic. deleg. Ias. in l. à Diuo Pio, §. si super rebus, cel. fin. versic. ad idem facit, ff. de re iud. Paris. conf. 107. nu. 121. lib. 3.

32 XVIII. Infertur, quod statutum excludens
 † sororem à successione fratris non habet
 locum versa vice, ita vt excludat fratrem à
 successione sororis, Bald. in l. lege duodecim
 tabularium, ad fin. C. de legis. hared. vbi etiam
 Fulgos. Castrenf. Corn. & Alexand. in l. intra
 stipulantem, §. sacram num. 5. in fine, & ibi Ias.
 col. 9. vers. tu confirma melius, ff. de verbo oblig.
 & idem Ias. in rubr. de acq. possess. in fin. vbi di-
 cit communem Brun. in d. tract. fami. exclus.
 * art. 7 q. 3. nu. 19. Ruin. conf. 33. nu. 11 lib. 2. cō-
 * munem etiam dicit Alciat. in d. rubr. ff. de ac-
 quir. possess. nu. 7. Dec. in l. secundum naturam,
 nu. 5. vbi etiam Cagn. ff. de reg. iur. & ab hac
 sententia in actu pratico non esse receden-
 dum dixit Socin. iun. in d. rubr. ff. de acq. possess.
 num. 121.

33 XIX. Infertur, quod statutū requirens so-
 lemni tates † in contractibus mulierum non
 habet locū in actu tacito, neq; in actu rescis-
 sorio, Ceph. d. conf. 395. n. 35. & 38 lib. 3. al-
 legās Alciat. in l. 1. in prin. n. 9. ff. de ver. oblig.

34 XX. Infertur, quod statutum loquens de
 agnatis non † habet locū in agnatis illegiti-
 me natis, Dec. conf. 36 n. 1. Castren. conf. 138
 vers. vt confirmantur prædicta, lib. 2. quos refe-
 ren lo sequitur Ceph. conf. 278. n. 31. lib. 2.

35 XXI. Infertur, quod statutum prohibens
 appellationem † non censetur prohibere ap-
 pellationem, & querelam, authen. qua supplic-
 catio, C. de præib. Imper. offer. Ruin. conf. 233.
 in dubio, nu. 15. lib. 5. Dec. in l. fin. nu. 51. C. de
 edict. diu. Adr. toll.

36 XXII. Infertur, quod statutum loquens de
 hered. te † non habet locum in fideicom-
 missis, Ceph. conf. 259. num. 30. lib. 2. Dec.
 conf. 55. num. 9.

37 XXIII. Infertur, quod statutum excludens
 † à successione feudi, vel alterius rei reli-
 giosos, non trahitur ad pueros clericos, qui
 proprie & striete non dicuntur religiosi, sed
 sunt diuersi inter se, faci. tex. in cap. clericus,
 si de feud. fuer. controuers. inter dom. & agnat.
 Doct. in l. 1. ff. de reb. dub. & late Felin. in cap.
 Sancta Maria, nu. 1 & 2 de consuet. & in cap. uia
 nos, de iureiuran. nu. 1. in quibus locis limitat,
 & concordat.

38 XXIV. Infertur, quod statutum loquens
 de marito † non habet locum in sponso, qui
 proprie non dicitur maritus, l. non sine, C. de
 bon. quelib. vbi Castrenf. Abb. in c. accepisti, in
 primo notab. de spons. & in cap. ex publico, in ult.
 not. de conuers. coniug. Signor. conf. 144. num. 1.
 vbi ideo contulit, quod itate statuto, quod
 maritus accedat in dote vxori non exiteri

bus liberis, non habebit locū in sponso, qui
 non dicitur maritus ex proprio significato
 verboru, idē econtra, quod statutū loquēs
 de sponso non habebit locum in marito, Fel-
 lin. post alios in rubr. de sponsal. in prin.

Hoc tamen intellige de sponso per verba
 de futuro, † locus de sponso per verba de ore
 39 senti. glo. in l. solet ff. de his qui not. infam. quia
 sponus per verba de presenti dicitur vere
 maritus, & proprie, nā sponus dicitur quasi
 promissus, & sponsa quasi promissa sed post
 contractū sponsalia de presenti, cū adimple-
 ta sit promissio, non amittit sponus, & spon-
 sa, sed maritus, & vxor appellantur etiā ante
 copulā, quia solus consensus, † & nō concubi
 40 tus maritū iū facit. l. nuptias ff. de reg. iur. c.
 sufficit, 27 q. 2. Doct. in d. l. solut. Abbas, & alij
 in d. rubr. de spons. & hanc opinionem magis
 41 communem, & in iudicando, ac consuetudine
 sequendam testatur Galia. Super consuet. Ale-
 xan. in ver. maritus q. 1. nu. 26. ubique etiam cō-
 probat, & defendit præcipue à Dec. conf. 40
 & nos etiam alibi.

XXV. Infertur, quod si per statutum filij
 rebellium † prohibentur stare in ciuitate, in
 41 telligitur viuentē patre, quo tempore pro-
 prie dicitur filij illius, secº eo mortuo, quia
 tunc non sunt filij, sed quondam fuerunt, ita
 Bald. in l. cum acutissimi, nu. 10. C. de fideicom-
 & not. in l. eius. qui in provincia, ff. si cert. pet.

XXVI. Infertur, quod statuto requirente
 in aliquo casu probationes, † non adimple-
 42 bitur eius dispositio, per præsumptiones, &
 coniecturas, etiā iuris, quia præsumptio hu-
 iusmodi non dicitur vera, & propria proba-
 tio, sed præsumpta, sic respondet, & tuctur
 rationibus, & auctoritatibus, late Curt. sen.
 conf. 78. incip. Domina Franceschina, num. 9. per
 tex. quem appellat aureum, in l. 1. ff. si tab. te-
 sta. extra ibi, quia ex coniectura non proprie scri-
 ptus videtur, & glo. ibi exponit, id est, ex præ-
 sumptione, & per Bald. in l. cines, in princip. C.
 de appellat. & Bart. in l. 1. circa priac. C. de fide
 infirm. & iur. bast. fisc. lib. 10. vbi dixit, quod
 tali casu ipse non probat, sed ius præsumit,
 & hoc idem voluerunt Roman. & Alexand.
 in l. 1. C. de testam. milit. & Alexan. in l. licet Im-
 perator, ff. de leg. 1. Ias. in §. præiudiciales, nu. 7.
 Inst. de actio.

Contrarium tamen tenet Bald. in l. 1. ver.
 quero quid si statutum, C. de fideicom. vbi vo-
 43 luit, quod si statutum requirat † instrum-
 entalem probationem, quod sufficiat præsum-
 ptio iuris, per l. cum de in rem verso ff. de vsur.
 & adducit tex. quem ad hoc dicit esse notan-
 dum, in l. 3. C. de apoch. pub. lib. 10. idem cen-
 seit Dec. in rubr. de probat. col. 17. nu. 13. vers.
 & adeo hæc procedunt, quod etiam si statutum,
 & vers.

& versic. hæc vera sunt, vbi contrarijs respon-
 det, & idem tenuit in *cons. 54. colu. 2. num. 3.*
vers. nãm est statutum, Ias. sibi ipsi contrarius
 in *l. 1. C. de testam milit. num. 10.* vbi adducit
 tex. quem dicit didicisse à magno Aduocato
 Papien. in *l. fin. in fin. cum glos. ff. de probat. i. tē*
 voluit Grat. *cons. 54. num. 52 lib. 1. Paris. cons.*
80. num. 15. & cons. 97. nu. 6. lib. 1. Felin. in *d.*
rubr. de probat. num. 2. versic. secunda conclusio,
 vbi alios permultos refert Rolan. a Valle, de
lucr. dot. q. 75. num. 23. & 24. Afín. late in *sua*
pract. iud. §. 19. cap. 2. nu. 4 vbi hanc magis cō-
 munem testatur, & illam sequitur Menoch.
de præsumpt. lib. 1. q. 36. num. 8. vbi contrarium
 tenentes improbat, & dicit, quod eorum opi-
 nio nec iure, nec ratione probatur, & hanc
 sequenda n arbitror rationibus per Doctores.
 supra adductis, imo etiam si statutum sub cō-
 ditione requireret probationes, vt puta dis-
 ponendo, si quis probauerit talia, vel si fece-
 rit contare, & similia, iustificerent iuris præ-
 sumptiones, vt voluit Dec. in *d. rubr. de pro-*
bat. num. 155. vbi hanc opinionem vetiorem
 contra communem testatur, illamque com-
 probat, & tutur iuribus, & auctoritatibus,
 & præcipue, quia in multis iurijs requirun-
 tur probationes sub conditione, & tamen
 præsumptiones, siue probationes præsump-
 tiuæ satisfaciunt, vt in *cap. Michael de fil. pres-*
byt. vbi gloss. & in cap. tua, cod. tit. & in c. lau-
dabilem, de frigid. & malefic. & in l. 1. C. quor.
bonor. & in l. 1. C. de satisf. & in l. si tutor, C. de
peric. tutor. & in eo tē loco respondet ad con-
traria, & illam etiam approbavit Alciat. de
præsumpt. in princ. par. 3. nu. 5. vbi respondet,
 quod contraria opinio fundata super *l. Lu-*
cius, ff. de condit. & demonstr. & volens, quod
 vbi probatio conditionaliter requiritur, nõ
 est satis præsumptio, debet intelligi, quando
 sumus in casu, in quo cõstat subesse præsum-
 ptionem, & nihilominus, aut statutum, aut
 lex requirit probationem, nam tunc ne ista
 requisitio sit penitus inutilis, debet adhuc
 esse probatio vera, iuxta not. in *l. si quando,*
ff. de leg. 1. & regula, quod probatio condi-
tionalis debet adimpleri in forma specifica,
 non obstat, quia formaliter dicitur impleta
 secundum subiectam materiam, & secundũ
 quod à iure disponitur, circa huiusmodi
 præsumptiones, vel quod quando vere con-
 ditio impleri non potest, sufficit, quod eo
 modo impleatur, quo potest fieri etiam stan-
 te prædicta regula, vel quod saltem satis sit
 conditionem impleri in effectu, prout hæc
 omnia animaduertit Dec. loco supracitato,
 num. 156. & duobus sequent. per iura, & ra-
 tiones, de quibus ibi per eum, vltra quod
 cum probationum plures sint species, inter

quas est probatio, per præsumptiones iuris,
 iuxta late not. nouissime per D. Iosephu n
 fratrem meum de probat. in præ iud. quæst. 4.
 non est dubium, quod sub hoc nomine ge-
 nericò probationis, de quo in statuto, pro-
 batio etiam per præsumptiones iuris, tan-
 quam species continebitur proprie, & vere
 in illis casibus, vt præsupponimus, in qui-
 bus etiam in iure tanquam probationes ad-
 mittantur, iuxta not. per scribentes, in *l. in*
toto, ff. de reg. iur. cum similibus.

Potest tamen adduci pro concordantia
 prædictorum, t vt supra dicta illatio, & opi-
 nio illam sequentium procedat in præsum-
 ptionibus hominis, & quæ resistent in arbi-
 trio iudicis, in quibus quod dictum est de
 probatione præcipue conditionali, non ve-
 rificabitur, cũ tales præsumptiones iudicis
 arbitrarie non sint probationes, secunda au-
 tem hæc nostra habeat locum in præsump-
 tione iuris, quæ vera probatio & firma ap-
 pellatur, & quæ ideo de quacunque proba-
 tione, aut simplici, aut conditionali habebit
 locum, prout sic distinxit Dec. *dict. rubr.*
de probat. num. 149. vers. hæc vera sunt. & illum
 sequutus est Rolan. a Val. *d. q. 75. num. 21. &*
22. & Afín. d. cap. 2. in fin.

Vel secundo dicas, t quod prima opinio
 erit vera, quando probatio nominabitur cũ
 verbis aliquibus qualificatis, vel prægnanti-
 bus, vt si statutum requirat veram probatio-
 nem, vel indubitata, & similia, quo casu,
 nec etiam præsumptiones iuris sufficient, ita
 Felin. in *d. rubr. de probat. nu. 4. & 5.* quem se-
 quitur Dec. in *codem lo. o. nu. 163. qui nu. 165.*
 hoc magis communiter a Doct. approbati
 affirmat, allegans ad hoc Bald. in *d. l. cum qui,*
in princip. ff. de iureiuran. vbi dixit, quod ve-
ra non est probatio, quæ fit per iuramentum,
 sed præsumptiua, ideo si veræ probationes
 requirantur, non recipietur iuramentum, sic
 de probationibus apertissimis, in quarum
 locum præsumptiones iuris minime suffice-
 re tradunt Archid. in *cap. 1. vers. si quis in glos.*
in ver. apertissimis. de except. in 6. vbi etiam
 Ioan. Andr. & Dominic. & gloss. magna, in *l.*
fin. ff. quod met. caus. idem in liquida proba-
tione dixit Salicet. per illum tex. iunct. glos.
1. in l. si quando, C. vnde vi, sic etiam si proba-
tio legitima requiratur, gloss. in l. cum de in-
debito, in princip. in versic. legitimis, ff. de pro-
bationibus, idem quando esse deberent proba-
tiones indubitata, vel quod probatio
 luce clarior requiratur, vel probatio pers-
 picua, vel probatio manifesta, vel euiden-
 tissima probatio, Baldo in *l. final. in fine,*
 per illum textum, in *versic. item nota, C. de se-*
cundas nupt. & in l. final. per illum text. in
princ.

princ. C. si minor se maior dixer. & in l. in bona si dei, colu. penult. versic. secundo inspicitur, C. de reb. credit. & in l. i. in fin. per illum tex. C. de re uoc. donat. in i. notab. quæ tamen Felin. in supracitato loco, num. 5. limitat, vt non procedant in materia parui præiudicij, quia non obstantibus prædictis, in ea non oportebit fieri fidem plenis documētis, iuribus ibi per eum, ibique subiungit, quid importet clausula, si docueris, & alia, si clare constiterit, & alia, si euidenter constiterit, & alia, si certis probationibus apparuerit, & alia, si legitime probauerit, de quibus etiam per Bald. in l. i. in vlti. colu. C. de Aduoc. diuers. iud. & per Card. consi. 71. incip. vacante, in fin. & Anchar. cons. 242. incip. efficacibus, Abb. in cap. cum quærate, de restitutione spoliat. & in cap. in presentia, de sponsal. Roman. in rubr. de arbit. col. 7.

46 Vel tertio pro concordantia prædictorum distinguit † vna cum Decio in supracitato loco, num. 166. ponendo tres casus; primus quando talis est materia, in qua præsumptiuæ tantum probationes fieri possunt, vt in probando filiationem, vel adulterium, & isto casu, ex quo concludens probatio nõ potest haberi, præsumptiones tales veræ probationes dicuntur, iuxta not. in l. fin. ad fin. ff. de probat. & in cap. i. de frigid. & malefic. & in cap. laudabilem, eod. tit. & in l. i. §. debeat, ff. de liber. agnos. & in l. pen. ff. qui sunt sui vel alie. iur. & sicut istæ tali casu dicuntur veræ probationes, ita legitime, dilucide, indubitate, liquidissime, apertissime, & similibus verbis supra dictis nominari possunt, ex quo aliter, nisi præsumptiuæ probationes fieri nõ possunt, & sic declarari potest dictum Bald. de veris probationibus allegatum supra in d. l. cum qui, & in l. i. C. de fideicom. versic. item soluendo, & alia ab alijs adducta, dum vno loco præsumptiones iuris apertissimas probationes fatentur, & ita in alio, nec illas tanquam simplices probationes admittunt.

47 Secundus casus est, quando probationes concludentes fieri possunt, † & probatio etiam, vt supra, cum verbis qualificatis proferitur in aliqua dispositione incidenter, nõ principaliter, vt quia statutum dicat, quod in causa mutui procedatur summarie, adhibitis tamen probationibus legitimis, & tali casu non obstantibus prædictis præsumptiones sufficientes, & admittentur, quia illa verba legitimis probationibus, tanquam incidenter posita non censentur adducta ad requirendam veram, & legitimam probationem, prout in casu sequenti.

48 Tertius casus est, † si talia verba proferantur principaliter in aliqua dispositione, puta si statutum dicat, quod contra pupillos,

vel minores aperta probatio, vel legitima requiratur, & tali casu non sufficientes probationes præsumptiuæ, cum de mente statuti appareat, quod voluerit facere vim in qualitate probationum, sic Dec. vbi supra, iuribus ibi per eum, & hæc conueniunt cum his, quæ voluit etiam Felin. in eadem rubr. num. 2. versic. sed aduerte, quia pro intellectu, vbi dixit, quod si materia potest vere probari, stante dispositione, aut legis, aut hominis circa probationes, censetur de vera probatione cogitatum, sed in materia, quæ de sui natura non posset, nisi præsumptiuæ iure probari, tunc sufficit ipsa præsumptio iure probata, quia etiam præsumptiones, quando subiecta materia non parit veram probationem in quacumque dispositione etiam conditionali, plene probationes, & euidentissimæ dicuntur, vt in d. l. si tutor, in ver. ostenderit, & in d. l. licet Imperator, & not. per eundem Dec. vbi supra, num. 175. quæ doctrina Felin. & Dec. in hoc vltimo optime facit pro me, dum allegabam a fauorem DD. meorum conciuum, † & ex amore fratrum de Cattaneis in causa cuiusdam emphyteusis cum mensa Episcopali, quod beneplacitum Apostolicum reseruat in illo contractu dicebatur satis probatum per lapsum triginta, vel quadraginta annorum, qui intercesserant iuxta sapius canonizatam opinionem in Rota Roman. & de qua per Ferret. cons. 248. nu. 16. vol. 2. Anchar. cons. 135. incip. ex consilijs, Gabr. cons. 88. num. 14. lib. 1. nam vltra tunc allegata faciunt prædicta, quod scilicet ex quo veritabamur circa talem subiectam materiam, quæ ob antiquitatem temporis loco plenæ, & perfectæ probationis, & certæ recipit præsumptionem, resultantem ex cursu temporis iuxta opinionem supradictorum Dom. de Rota, & aliorum, de quibus supra, licet in eodem contractu fuisset, reseruatam beneplacitum Apostolicum, per verba posita in ablatiuo absoluto, & sic importantia conditionem, & probationem conditionalem secundum allegata per partem aduersam, & secundum tradita per Borgn. in decis. 46. n. . par. 1. & decis. 8. n. . par. 2. tamè prædictis remanebat satisfactum per supradictam præsumptionem procedentem ex lapsu dictorum 30. annorum, iuxta etiã tradita per Craucta de antiq. temp. p. 3. n. 1. & n. 10. & n. 25. & prout sic etiã fuit consultum per nonnullos excellentissimos Curie Rom. Aduocatos, & præcipue per insignem, & nunquam satis laudatum D. meum † Gabrielium Falconium.

Primo amplia conclusionem, vt tanto magis procedat, † si statuta essent contra ius comune, nam tunc sunt adeo strictè intelligenda, vt non possint extendi vltra casus

- in eis nominatos, imo sunt accipienda solum, prout litera iacet, Decian. *respons.* 21. num. 41. lib. 2. O fasc. *decis.* 21. num. 14. vbi testatur hanc communem opinionem, statuta enim debet ita interpretari, t vt minus qua fieri possit, laedant ius commune, iuxta not. in l. si ferri vestri, C. de noxal. & in l. fin. § in cōputat:one, C. de iur. deliber. Alexand. *consil.* 29. num. 7. lib. 4. Riminal. *conf.* 40. num. 7. lib. 1. & plene per Doctor. & praecipue per Bald. & Imol. in l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. & in l. si constante, ff. cod. tit. Ias. & communiter Doct. in dict. l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Malual. *consil.* 74. num. 3. hinc dicebat Gail. in tract. de verb. signif. lib. 8. cap. 16. n. 4. quod statutum corrigens ius commune in casu expresso, non censetur corrigere in casu non expresso, sed is remanet in dispositione iuris communis antiqui.
- Subamplia, vt etiam procedat stante maioritate rationis, t nam nihilominus quando statutum esset correctorium iuris communis, non posset trahi vltra casum expressum, ita probatur in *auth. quas actiones*, vbi Bart. & omnes, C. de sacros. Eccles. gloss. in l. tam is, §. 1. ff. de donat. Bar. in l. praecipimus, §. fin. C. de appellat. idem Bar. & omnes in d. l. si constante, q. 9. par. 1. princip. ff. solut. matrim. & hanc veram conclusionem dicit Cur. iun. *consil.* 6. num. 13. Cephal. *conf.* 535. n. 18. lib. 4. & hanc et iam communem opinionem affirmat Ias. in d. *auth. quas actiones*, num. 21. prout etiam communem testatur Alex. *conf.* 54. n. 9. lib. 7. & potest poni exemplum, si extaret statutum, quod pro homicidio imponeret poenam pecuniariam contra disposita a iure communi, quod imponit poenam corporalem, non tamen in alio crimine minori homicidio, & pro quo de iure imponeretur poena corporalis, licet in eo vigeat maior ratio minuendi poenam, quam in homicidio ex maioritate rationis, statutum interpretabitur velle etiam in eo minori delicto corrigere poenam corporalem de iure communi impositam, nisi expresse, prout de homicidio hoc fuisset dispositum, ita Euerar. in sua cent. in loco a ratione legis larga nu. 16. iuribus, & auctoritatibus ibi late per eum.
- Secundo subamplia, vt tanto magis procedat ampliatio, t si in statuto contra ius ageremus de facienda extensione, de persona ad personam, Socin. *conf.* 74. n. 5. lib. 3. qui ideo consulat, quod statutum t prohibens virum relinquere vxori, non intelligitur, quod prohibeat vxorem relinquere viro, & declarat ibidem, quod communis illa doctrina, quod in correlatiuis disposita in vno intelligantur disposita in altero etiam in materia cor-

rectoria, & poenali, de qua per Bart. in l. 1. C. de cupress. lib. 11. & not. in l. fin. C. de indic. vidui tollen. & in l. fin. ff. de acceptil. procedit respectu actus, non autem diuersi, & respectu eiusdem rei, & non diuersa, & quod per hoc prohibito viro relinquere vxori, censetur prohibita vxor capere ex illo relicto, & prohibita venditione alicuius rei, censetur prohibita emptio eiusdem rei, & hanc opinionem veriore, & corebriore, ac in consulendo, & iudicando sequendam affirmat Lancelot. Galliau. in d. suo commento, super statuto Alexan. in ver. vxoris, q. 4. nu. 88. & illa per totam dictam quaestionem defendit reiectis contrarijs fundamentis, de quibus per Curt. sen. *conf.* 11. Ias. *conf.* 112. lib. 1. Crot. in repet. d. l. omnes populi, col. 37. vers. nona conclusio, Menoch. *conf.* 11. nu. 18. lib. 1. Malual. *conf.* 74. de quo etiam infra.

Declara primam subampliationem, vt non procedat, t quando verba possent trahi ad casum, in quo concludit maioritas, & paritas rationis, quoquomodo etiam ex latissima significatione vocabuli, & verborum, quia tunc dicitur casus potius comprehensus, quam extensus, & ideo si statutum, supposita validitate ipsius, permetteret impune bannitum occidi, intelligendum etiam esset, t quod & vulnerari permetteret, quia sub verbo occidere, comprehenditur vulnerari, per regulam iuris, quae habet, quod plus in se semper continet, quod est minus, l. qui quartam, in princ. ff. de leg. 1. Bart. in l. nec ea, ff. de adulter. & si statutum excluderet filiam a successione t existente masculo, excludit & neptem, quae licet filia non sit, tamen est minus, quam filia, & comprehenditur ex latissima significatione filiorum l. filij appellatione, & l. iusta, & l. liberorum, ff. de verb. signif. & ita limitat Anto. de Butr. in cap. fin. num. 58. vers. fallit primo, de consuet. Bald. & DD. in l. 2. C. de in ius vocan. & d. l. si vero, §. de viro, vbi praecipue Ioan. de Imol. ante fin.

Secundo declara, vt non procedat, quando in statuto correctorio esset t ratio ipsius aperte scripta, nam tunc licita esset extensio etiam in correctorijs ex maioritate rationis, quia vbi ratio est expressa in statuto, tunc non dicitur extensio, sed lex ipsa loqui dicitur, cum ratio legis sit mens, t & anima ipsius, ita voluit Bald. in dict. *auth. quas actiones*, num. 4. versic. sed ego dico, dicens, quod quando generalis ratio est scripta in lege, t ex ea possum inferre ad quemlibet casum, nam tacite cautum intelligitur, quando eadem ratio reperitur, & subiungit, quod secus esset in ratione tacita, propter quam non fieret extensio in correctorijs, idem tenuit

Paul.

Paul. de Castr. in l. *quatuor*, in fin. C. de fideicommiss. & in d. l. *si vero*, §. de viro, ubi etiam Ioan. de Imol. Ias. in l. *de quibus*, in 5. col. ff. de leg. & nos infra.

62 Amplia declarationem, ut idem t sit, quādo vnica tantum ratio assignari potest, nam tali casu etiam in correctorijs licitum erit arguere, sicut de expressa ratione, & extendere, secus si plures rationes in statuto coniecturari possent, gloss. est singularis, in d. l. *quamuis*, C. de fideicom. & ibi expresse hoc voluerunt Bald. & Paul. de Castr. & idem Bald. & Ioan. de Imol. in l. *fin.* ff. de heredib. instit. & in d. l. *si vero*, §. de viro, & nos latius infra.

63 Nota tamē in proposito, quod si vna partium dicat, quod non potest assignari, nisi vna ratio in statuto, t alia autem pars dicat, quod imo plures possint assignari, certe in dubio non debet præsumi, quod vnica tantū ratio possit reddi, & sic sit licita extensio, imo præsumi debet oppositum, & transfertur onus probandi in assertentē vnicam subesse rationem, quando scilicet vere ratio statuti esset dubia, non autem si non dubia, vel si plures rationes prætenderentur ex eo solo, quod quis illas plures asseueraret, quia ex sola tali assertionem non transfertur onus probandi contrarium, si alias, ut diximus, vere ratio dubia non appareret, nec plures possent vere præsumi, ita Euerard. in d. loco à ratione legis larga, nu. 23. & idem ante eum voluit Alexan. in d. l. *si constante*, num. 5. vers. *sed quid si petenti*, de mente Salicet. in d. l. 2. C. de noxal. colu. 9. in fin. & Ias. in d. *authen. quas actiones*, num. 22. Curt. sen. conf. 80. colum. 5. in fin. qui hoc pacto declarat dictum Salicet. & Alexand. vbi supra, licet non ita aperte distinguant Socin. iun. conf. 1. num. 53. lib. 1. dixit, quod male sensisset Alexan. nisi ut supra intellexisset.

64 Limita declarationem, ut non procedat in statuto, quod esset correctorium, & pœnale t simul, nam tunc etiam si ratio esset scripta in statuto, non posset fieri extensio, ita Alexan. in d. l. *si constante*, num. 5. vers. *hoc tamen intelligi debet*, per gloss. quam dicit singularem, in clem. 2. in ver. *in eisdem iuncto tex. de arat. & qualit.* idem voluit Ias. in dist. *authen. quas actiones*, num. 22. vers. *tamen intellige istā fallentiam*, quod etiam fuit de mente Romā. in conf. 129. vers. *secunda ratio me mouens*, & clarius in consil. 150. num. 5. Crauet. consil. 6. ante num. 11. Euerard. vbi supra, num. 24. cum ibi per ipsum adductis, & nos infra, vbi etiā alias limitationes, & declarationes adduximus.

65 Tertio declara, ut non habeat locum prima subampliatio, t quando statutum vere

non esset contra ius commune, nec illud corrigeret, sed tantum illud limitaret, nā tunc si adesset nedum maior, sed solum eadem ratio, licita esset extensio, quia in limitatorijs ex identitate rationis, licitum est extendere statutum, ita Maluaf. d. conf. 74. numer. 22. de mente Bart. & aliorum in d. l. *si constante*, q. 9. prima part. num. 39. & 43. ff. sol. matrim. Abb. in cap. *ad audientiam*, in 1. no. ab. de cler. nō resid. & in c. *cum dilectus*, col. 2. nu. 8. de confirm. vit. vel inutil. Ias. in l. *stipulatio* hoc modo concepta, in 5. col. in prin. sub num. 6. ff. de verbor. obliga. Curt. sen. conf. 11. nu. 10.

66 Quarto declara ampliacionem, & subampliacionem prædictam, t ut etiam si statutū esset correctorium, si tamen nos reduceret ad ius antiquum consuetum, extēderetur, quia dicitur tali casu esse de materia fauorabili, cum res de facili redeat ad suam naturam, iuxta notata in l. *si vnus*, §. *pactus ne peteret*, ff. de pact. cap. *ab exordio*, 35. distin. ita Euerard. in d. loco, à ratione legis larga, num. 29. per gloss. quam dicit singularem in cap. *statutum*, in verb. *numerandum*, de præbend. in 6. quam etiam ad hoc ponderat Alexan. in d. l. *si constante*, & Ias. in d. *authen. quas actiones*, & in d. §. *pactus non peteret*, Abb. Ioan. Andr. & Butr. in cap. *olim tibi*, de verbor. signific.

67 Quinto declara, ut idem sit, si alias sequeretur absurdum, t nam tali casu etiam si esset in correctorio statuto, lata fieret interpretatio, & extenderetur statutum ad euitandam absurdum, ita Euerard. vbi supra, nu. 30. & in loco *ab absurdo*, vbi late, & nos infra.

68 Secundo amplia conclusionem, ut eo magis sit vera, t si non intelligendo, & non accipiendo statuta stricte, & proprie, sed per subauditos intellectus, coniecturas, & tacitas subauditiones, corrigeretur ius commune, tunc enim tão magis talis interpretatio reijceretur, quanto per subauditos intellectus non debet iuri communi derogari, ita Ias. in d. *authen. quas actiones*, nu. 21. per gloss. quam dicit notabilem in cap. *cupientes*, §. *quid si per viginti*, de elect. in 6. Cephal. conf. 535. nu. 19. lib. 4. DD. in d. l. *omnes populi*, ff. de iust. & iure, & in l. 1. §. *huius rei*, ff. de offic. eius, & facit regula, quod ea est sumenda interpretatio in statuto, ut quam fieri possit concordet cum iure communi, de qua infra.

69 Et ex prædictis sequitur, t quod argumentum a contrario sensu non habet locum in statuto, quando ex eo resultaret correctio iuris, quia cū sit tacitus, & subauditus intellectus, ut est gloss. notabilis in l. 2. C. de condit. insert. venit enim ex coniectura, ut est text. cū gloss. in l. *apud antiquos*, C. de furt. & in cap. *cum Apostolica*, ibi, per quod *indirecte datur intel-*

intelligi, de his, quæ fiunt à Prælat. sine consensu Capit. non admittetur ad derogationem ipsius iuris, prout notatur communiter a DD. in d. l. 2. C. de condit. insert. & in l. conuenicula, C. de Episcop. & cleric. Abb. & Felin. in cap. à nobis el. 2. C. de sent. excomm. DD. in l. fin. §. filij autem familias, C. de bon. quæ liber. iuncta l. penult. C. qui testamenta facere poss. Bart. & DD. in d. l. omnes populi. & in d. l. 1. §. huius rei, ff. de offic. eius, vbi præcipue Alexan. & Ias. & in l. si cum dotem, in princ. ff. solut. matrim. Caltrés. conf. 175. num. 3. lib. 1. Gozadin. conf. 37. nu. 5. Ba. d. in l. 1. C. de inutil. stipul. vbi per hoc insert, quod statutum prohibens minorem quindecim annis contrahere sine certa solemnitate, & nisi certa seruata forma, non videtur à contrario sensu post illud tempus illum habilitare, & facere idoneum, ac si esset annorum viginti sex, & legitimæ ætatis, ita vt posset omittere solemnitates alias a iure requisitas in contractibus minorum, quod confirmauit etiam Caltrenf. confil. 278. quod est in mcis 106. lib. 2. Dec. conf. 110. numer. 1. & 5. & principale dictum esse communiter receptum, testatur Cagnol. in d. l. 1. in fin. num. 131. ff. de offic. eius, prout illam dixit communem etiam Plot. in tract. de in lit. iur. §. 3. nu. 24. & hanc communem omnium DD. resolutionem affirmat Euerard. vbi supra, in loco, à contrario sensu, nu. 9.

Amplia quod supradictum est, t vt multo magis sit verum, si per argumentum à contrario sensu sumptum in statuto resultaret correctio alterius statuti, ita Dec. d. conf. 110. per totum, vbi consuluit, quod si statuto disponatur, mulierem non posse obligari sine consensu viri, non ideo erit interpretandum statutum, vt solus consensus viri sufficiat in obligationibus vxoris, si aliæ solemnitates sint inductæ per aliud statutum in contractibus mulierum, sed prædictis alijs solemnitatibus ab alio statuto requisitis, quotiescumque tractabitur de contractu vxoris, adiungatur consensus viri, ne inducatur correctio alterius statuti, quemadmodum enim statutum præsumitur potius velle conseruare alia statuta, quæ ab eodem fonte processerunt, quàm ius commune, quod dicitur quodammodo alienum, vel saltem aliunde prouenire, arg. l. si hominem, ff. mand. & l. formam, C. de offic. præfect. prat. ita etiam difficiliter inducetur correctio de vno statuto ad aliud, quam de vno statuto ad ius commune, prout hoc etiã voluit Roman. conf. 399. num. 7. vbi hoc ampliat, etiam si per huiusmodi argumentum corrigendo vnum statutum reduceremur ad ius commune iurib. ibi per eum, idem sensit Gozad. conf. 37. nu. 7. Decian. respons. 32. n. 35.

vol. 2. Crot. in repet. d. l. omnes populi, n. 133. & nos etiam de hoc alibi.

Subamplia, etiam si statutum aliud cõtra quod induceretur correctio t per argumentum a contrario sensu, esset pœnale, quia nihilominus non inducetur correctio in illo, ita Dec. d. confil. 110. num. 4. ponens exemplum, si statutum imponat pœnam mille pro maleficio, & pro eodem maleficio aliud statutum imponeret pœnam quinquaginta ducatorum, non dicitur corrigi aliud statutum de maiori pœna, etiam si, quod magis est, in statuto de minori pœna adesset dicitio taxatiua, vt puta tantum, & simile, quod dicit fuisse de mente Bart. in l. 3. §. cum Titio, ff. de adim. leg. Alexand. in d. l. si constante, col. 5. & Imol. in d. l. si vero, §. de viro, & hoc idem firmavit Borgnin. decis. 6. nu. 6. part. 1

Secundo subamplia, vt tanto magis prædicta habeant locum, t quando in statuto adessent dictiones implicatiuæ, vt puta præsertim, maxime, & similes, quæ inducunt maiorem rationem in contrario casu, ideo eo magis cessabit argu. à contrario sensu, Anto. de Butr. in d. cap. cum Apostolica, nu. 27. de his quæ fiunt à Prælat. facit tex. cum gloss. in cap. 1. in verb. præsertim, de except. & in l. qui se patris, C. vnde lib. gloss. in l. illud, in verb. estimari, ff. ad leg. Aquil. & in l. cum prætor, in verb. iudex, ff. de iud. Euerard. in d. loco, a contrario sensu, numer. 12. DD. in d. l. conueniculam, cum alijs per dictum Euerard. adductis.

Primo limita, vt non procedat illatio supra dicta de argumento a contrario sensu, t quando statutum in sensu directo nihil operaretur, tunc enim sumitur argumentum prædictum etiam ad correctionem iuris, ne statutum reddatur superfluum, ita Borgn. in suo tract. de iur. num. 91. inferens ad statutum Florentinum, disponens, quod quælibet mulier in hæreditate patris succedere possit, si non extiterint filij masculi, & per argumentum a contrario sensu dicit, quod vigore illius statuti, si extiterint, non poterunt succedere filiaæ scæminæ, etiam quod in hoc corrigatur ius commune, iuxta tex. in l. maximum ritium, C. de liber. præterit. quia in sensu directo statutum nihil operaretur, cum etiam de iure communi filiaæ succedant patri, si masculi non extant, & in tract. de vsufruct. numer. 125. fol. 310. declarat, hoc non habere locum, quando super dispositis à statuto in sensu directo aliquo modo posset dubitari, nã tunc, quia statutum diceretur aliquid operari, vt quia tolleretur illud dubium, & reduceretur illud, mediante eius dispositione, ad casum clarum, cessabit argumentum a contrario sensu, prout hoc idem voluit Ias. in dict. l. 1.

num. 51. ff. de offic. eius, ubi ceteri scribentes, & in l. 2. ff. solut. matrim. & hanc communem opinionem testatur Borgn. loco proxime citato, & illam sequuntur Bald. in l. observare, §. proficisci, ff. de offic. proconsul. Fulgof. in l. vlt. liberis, C. de collat. Crauet. consil. 105. numer. 7. lib. 1. DD. in authent. ex testamento, C. de collat. ubi precipue Roman. in versic. ex quo nota, Corn. consil. 91. col. 5. lib. 1. Dec. consil. 626. col. 2. post med. num. 6. ubi pariter affirmat hanc opinionem communem, & facit, quia verba etiam contra eorum naturam debent intelligi, & impropriari potius, quam nihil operentur, DD. in l. si stipulatus fuero, ff. de verbor. obligat. & in l. stipulatio ista, §. sed si servus, & §. possidere, ff. eodem titul. huius opinionis fuit etiam Nat. consil. 467. num. 34. & Ruin. consil. 89. num. 80. lib. 1.

74 Amplia supra dictam limitationem, ut procedat tamen nedom quando statutum nihil omnino operaretur, sed etiam quando operaretur in aliqua parte sic, & in aliqua parte non, quia respectu partis, in qua nihil operaretur, sumetur argumentum a contrario sensu, ita Dec. d. consil. 626. nu. 6. reprobando Socin. contrarium sententiam in consil. 207. in causa D. Anne, vers. non obstat tertia ratio, quia ratio, qua mouentur DD. & precipue Bald. in d. l. conuenticulam, C. de Episc. & Cleric. & alij, de quibus supra, ut scilicet argumentum tunc a contrario sensu admittatur in statutis, quando in sensu directo nihil operaretur, militat, tam in toto statuto superfluo, quam in parte, quae superflua redderetur, si praedictum argumentum non sumeretur, nam parum prodesset, ut reliqua disposita a statuto operarentur, si pars vna superuacaret, cum tali modo non remaneret prouisum superfluitati, & vanitati dispositorum in statuto, & tamen certum est, quod nullum verbum etiam minimum debet esse superfluum, & vanum in statutis, ita notet Bald. in rubr. C. de contrabend. empr. in 9. quest. & etiam syllaba non debet esse posita, nisi necessaria sit, ut notatur per gloss. in l. 1. in princ. ff. de eo, quod met. caus.

75 Intellige ampliacionem cum supra dicta limitatione, tamen ut non habeant locum, quando sumendo argumentum a contrario sensu statuente incidere in poenam excommunicationis, vel in aliam poenam, vel quando sensus contrarius esset contra ius diuinum, & induceret ad peccatum, nam tunc etiam si statuta nihil omnino operarentur in sensu directo, non posset sumi argumentum praedictum, ita Euerar. ubi supra, in loc. a contrario sensu, nu. 24. per gloss. quam dicit singularem in clem. 1. in vers. facere, de iur. Roman.

siq. 108. Alex. in l. si cum, §. quod iniuriarum, ff. si quis cau. lal. in d. l. 1. nu. 42. & seq. Carpan. ad statuta Mediol. in pralul. nu. 479. Dec. consil. 626. per tot. Olaz. decis. 174. n. 14.

76 Secundo limita, ut non procedat praedicta illatio, tamen quando casus omnifidus posset haberi pro expressa aliqua coniectura, tunc enim licet inferre ad casum illum a sensu contrario, huiusmodi coniectura urgente, ita Euerar. ubi supra, in loco a contrario sensu, num. 23. per notata in l. si ita scriptum, in prin. ff. de liber. & posthum. & in l. Clemens patronus, ff. de hered. instit.

77 Tertio limita, ut tunc non excludatur argumentum tamen a contrario sensu, precipue quando statutum vere non loqueretur contra ius commune, tunc enim sicut in verbis legis, & Canonis, ita in statutis licitum est arguere a contrario sensu, ita Euerar. ubi supra, num. 22. ubi hanc veram, & communem conclusionem testatur, & ita tradunt communiter DD. in d. l. 1. ff. de offic. eius, & subintrant tali casu communia, & regularia dicta, videlicet, quod illud, quod venit a contrario sensu, dicitur contineri in statuto, & haberi pro expresso, iuxta notata per gloss. in l. qui testamento, §. mulier, ff. de testamen. ubi Paul. de Castro.

78 Quarto limita multo magis e contra, quando tamen statutum sumendo argumentum a contrario sensu nedom non remaneret contrarium iuri communi, sed potius cum eo conformaretur, & saluaretur iuris dispositio, ita Borgn. in d. tract. de iur. nu. 85. Decian. respons. 46. nu. 8. lib. 2. DD. omnes in d. l. 1. ff. de offic. eius, Aretin. consil. 143. col. 3. vers. sed ad hoc respondetur, Riminald. consil. 224. num. 4. vol. 2. Plot. in consil. 108. num. 10. vol. 1. consil. crimin. diuers.

79 Amplia limitationem, ut tali casu sit tanta efficacia argumentum tamen a contrario sensu, reducens dispositionem statuti in saluationem iuris communis, quod si statutum inferioris ita loqueretur, scilicet per argumentum a contrario sensu, non esset recurrendum ad statuta ciuitatis dominantis, ad quod esset recurrendum per dispositionem statuti inferioris, in defectum ipsius statuti inferioris, ut tali casu prouisum expresse per contrarium sensum a dicto statuto inferiori, ita Borgn. ubi supra, de iur. num. 86. de mente Corn. consil. 65. sub num. 6. & 7. volumin. 4. & Gozad. con. 37. & alibi ibi per eum.

80 Primo intellige praedictam ampliacionem tamen vna cum duabus praecedentibus limitationibus, ut non procedat, quando alio statuto caueretur, quod statuta non recipiant extraneum, vel subauditum intellectum, tunc

enim, licet ageretur de statuto, quod non esset contra, sed solum præter ius commune, argumentum a contrario sensu in eo nõ admitteretur, quia dicitur, & est subauditus intellectus, vt supra ostendimus, ita Euerard. *vbi supra*, nu. 22. *versic. primo*, vt procedat per doctrinam Bald. *in l. 2. C. de condit. insert.* & Abb. *in d. cap. cum Apostolica*, per illum text. *in verb. indirecte*, & Alexand. *in apostil. ad Bal. in d. l. apud antiquos*, & Roman. *in singul. 419. incip. communis doctrina est.*

81 Secundo intellige, nisi per aliud statutum mandaretur, t quod statuta intelligantur ad literam, prout iacent, tunc enim etiam in statuto non contrario iuri communi, non posset argumentum a contrario sensu sumi, ita Euerard. *vbi supra*, de mente Bald. *in l. 2. C. de patr. qui fil. distraxer.* & Ias. *in d. l. 1. nu. 41.* *vbi etiam Dec. num. 66. ff. de offic. eius*, Alciat. *respons. 59 num. 2. & 3. Brun. super statut. scem. exclus. arti. 5. quest. 29. vers. nam eo casu.* Socin. *reg. 46. argumentum, limit. 10. Bonacoll. quest. crimin. in verb. statutum, vers. statutum dicit*, & nos etiam infra late.

82 Primo subiutellige prædicta, vt non procedant, t quando verba statuti non possent operari in sensu directo, nam tunc, non obstante dispositione, quod statuta intelligantur ad literam, habebit locum argumentum a contrario sensu, ita Carpan. *in eius vtilibus laboriosis, & doctis annotationibus ad statuta Mediolani, cap. 174. num. 37. lib. 2.* de mente Corn. *consil. 331. nu. 7. vol. 1. Ias. consil. 42. col. 2. versic. sexto confirmatur, vol. 3. Bonacoll. quest. crim. vbi supra.*

83 Secundo subiutellige, nisi non sumendo argumentum t a contrario sensu sequeretur aliquod absurdum, nam tunc etiam si statuta deberent intelligi ad literam, neque posset accipi extraneus, aut subauditus intellectus, habebit tamen locum sensus contrarius, quia talia statuta prohibentia extraneum intellectum, vel subauditum, & statuta debere intelligi ad literam, semper tamen interpretantur, nisi per hoc sequeretur absurdum, eo quia talis intelligentia absurdi euitandi causa cum proueniat a iure naturali, a quo omne absurdum remouetur, l. 3. §. *his legibus*, ff. *de orig. iur.* debet præualere cuicumque contraria dispositioni, imo statutum etiam volens illam tollere, non posset, quia nec iuri civili ipsi hoc permittitur, vt l. 2. ff. *de usu fruct. car. rer. qua usu*, & de hoc late per Euerard. *in sua cent. in loco, ab absurdo*, Aretin. *conf. 109. num. 1. Alexand. consil. 80. num. 8. lib. 1. Socin. consil. 84. num. 4. lib. 1. Ias. in l. non dubium, num. 39. C. de legib. Alciat. in l. 1. §. si quis ita, num. 9. cum seq. ff. de verbor. obligat.* Riminald.

conf. 74. num. 66. volum. 1.

84 Nota modo circa supra dicta de argumento a contrario sensu, t vt procedant circa materiam, de qua potest verificari argumentum a contrario sensu, & de quo loquitur statutum, & non circa alia, & non supposita reuolutioni contraria, licet etiam annexa fuisse cum dispositione contraria, quia in annexis non suppositis argumento a contrario sensu attendi debet ius commune, seu statutum superioris, vt casus omissus, a statuto, & potest poni exemplum, si statutum dicat, quod nemo audeat vendere rem alterius, & qui vendiderit, teneatur rem sufficientem vero domino restituere: Verum, quia statutum non loquitur de interesse, & de damno passo a domino, ob venditionem rei suæ factam, non poterit inferri, venditor rei alienæ restituit rem sufficientem vero domino rei venditæ iuxta dispositionem statuti, ergo vigore statuti ad nihil aliud tenebitur, postquam statutum mandans, quod restituat rem sufficientem, & nihil aliud requirit, facta restitutione, ab omnibus alijs censetur liberatus per argumentum a contrario sensu, quia cum, vt dicebamus, statutum non disponat de damno, & interesse, licet sit annexum cū dispositione supra dicta de restituendo rem alterius ex iuris communis voluntate, quod mandat, vt etiam interesse, & damnum debeatur, iuxta not. *in l. si filio, §. si vir, ff. sol. matrim.* & *in §. non solum, Instit. de verbor. obligat.* non habet tamen quoad dictum damnum, & interesse locum argumentum a contrario sensu, sed licet annexum, tanquam tamen non suppositum reuolutioni contraria, & de quo statutum nõ loquitur, restabit in dispositione iuris comunis, vt casus omissus, ita Borgnin. *in d. tract. de iur. nu. 91. per ea, quæ ponuntur a Bero. quest. 97. nu. 5. & seq. & q. 37. nu. 4. Dec. consil. 484. Crauet. consil. 103. nu. 11. Decia. respons. 32. num. 36. lib. 2.*

85 Nota etiam, quod in quantum supra diximus de argumento a contrario sensu, procedunt in verbis dispositiuis statuti, non autem in verbis narratiuis, quia verba narratiua non constituunt ius allegandi, cap. *si Papa, de priuileg. in 6. DD. Canonistæ, & præcipue Anton. de Butr. & Abb. in cap. publicato, de elect.* Ioan. Andr. *in cap. dilecto, de prabend. gloss. & DD. in l. 1. C. quando non peten. part. peten. accre.* idem Ioan. Andr. *in d. cap. cū Apostolica*, vbi etiam Anto. de Butr. num. 27. vbi etiã distinguit, quado in verbis dispositiuis sit sumendum argumentum prædictum, & concludit, quod non est sumendum a causa impulsiva, quia illa cessante non cessat dispositio, argum. *tex. in l. 1. §. sexum, ff. de liber. & posthu.*

posthum. secus autem à causa finali, si est vna sola, nec repugnat ratio vniuersalis, vel aliqua absurditas, & alia, de quibus supra, si autem sunt plures cause finales, non ab vna, sed ab omnibus sumi debet, iuxta notata in d. l. coauenticulam, C. de Episcop. & cleric. & in §. affirmatis, Instit. de nup. & in l. si vero ff. de hered. instit. & in l. liberorum, §. notantur, ff. de his, qui not. infam.

86 Tertio modo amplia principaliter conclusionem, t vt tanto magis habeat locum, si effemus in pœnalibus, quo casu statuta sunt restringenda, & stricte intelligenda, iuxta tradita in c. odia, & in cap. in pœnis, de regulis iur. in 6. & in l. factum, §. in pœnalibus, ff. eodem tit. & ibi DD. hinc Bald. in l. fin. col. 1. C. de litigios. dixit, quod in pœnis, vbi lex figit pedem, t nõ debemus nos vltra procedere, hoc idem voluit Bertazol. consil. crimin. 409. num. 11. & consil. 465. lib. 2. vbi etiam additio in lit. A. vnde si statutum imponat pœnam centum deferenti arma, & centum facienti insultum contra aliquem, & centum vulneranti, t si quis cum armis fecerit insultum, & vulnerauerit, restringentur disposita à statuto ad vnicam tantum pœnam, cum licet aliquo modo possit considerari in tali delicto, & portatio armorum, & insultus, & vulnus, tamen quia, vt diximus, in pœnalibus stricte procedendum est ratione euitanda pœnæ, præsumetur, & reputabitur vnicum tantum delictum, & aliæ pœnæ in vnam, puta vulneris, quod reputatur maius delictum, confundentur, ita Marfil. in l. si in rixa, num. 14. ff. ad leg. Cornel. de sicar. per gloss. quam dicunt communiter approbatam in l. qui de crimine, C. de accus. idem tenuit Bertazol. consil. crimin. 520. num. 2. lib. 2. ad idem facit, quod si caueretur statuto, t quod villa teneatur capere malefactorem, & eum denunciare, & si non fecerit, teneatur soluere certam pœnam, si plures fecerint vnum homicidium, & villa non ceperit illos, non per hoc tenebitur, nisi vnica pœna tantum, ita Bart. in l. si exhibuissent, §. fin. ff. de public. & in l. ex maleficijs, §. fin. ff. de actionib. & obligat. Alberic. in 2. p. stat. q. 171. incip. cauetur statuto, quod si quis accusauerit aliquem, & non probauerit, teneatur in decem libris, si aliquis accusauerit plures, in vna tamen acculatione, & non probauerit, non tamen punietur ad decem pro quolibet accusato, sed vna tantum pro omnibus, ita idem Marfil. in d. l. si in rixa n. 12. inferens etiam, quod stante statuto, quod quicumq; non ceperit malefactorem, puniatur in centum, si plures fuerint, qui non ceperunt, non per hoc omnes, scilicet quilibet, qui non cepit malefactorem, punientur in centum, sed vnica solutio libe-

rabit omnes, iuribus sibi per eum, concordat etiam, quod si ex statuto caueretur, quod producens falsum testem aliqua pœna puniatur, si quis produceret plures testes falsos, ad vnam tamen rem, & ad vnum tantum effectum, non pluribus pro numero testium, sed vna tantum pœna tenebitur, secundum Bart. in l. inficiando, §. infans, ff. de furt. quem referendo sequitur Marfil. vbi sup. num. 17. affirmans etiam de mente Bart. in eod. loco, in 4. col. quod si statutum dicat, quod si quis luserit ad Azzardum, puniatur in tantum, si vnus luserit vno sero cum pluribus, & pluries vice-rit, & perdiderit, non per hoc tenebitur nisi vnica pœna, sicut si statuto caueretur, quod pro iniuria alicui illata, quis condemnetur in tantum, etiam si multa, & plura verba iniuriosa, vnico tamen impetu aliquis alicui dixerit, non per hoc tenebitur, nisi vna pœna, sicut etiam si extaret statutum, quod qui blasphemauerit Deum, puniatur in centum, qui Beatam Virginem, in quinquaginta, & qui Sanctos, in decem, si aliquis vna tamen oratione, & impetu blasphemauerit omnes, vt quia dicat, maledicatur Deus, & omnes Sancti, vel qui simile, vna pena sola, non autem pluribus mulctetur, hæc, & alia similia adduxit Marfil. loco supra citato, num. 23. & 24. autoritatibus, & iuribus ibi per eum, & Bertazol. consil. crimin. 444. num. 4. & 7. lib. 2. ex mente Afflict. decis. vlt. nu. 6. Arer. in l. Gallus, §. quid si is, col. penul. ff. de lib. & posthum. dixit, quod licet si statutum, quando loquitur in rem de delinquente, vt quia dicat pro homicidia quis puniatur pœna tali, non autem in personam, vt quando dicit si quis occiderit, tali pœna puniatur, habeat locum etiam in mandante, prout ibidem hanc dicit communio-rem, & veriore opinionem, tamen si statutum imponeret pœnam irregularem & extraneam, à delicto et it restringendum, vt nõ comprehendat mandantem, & quod generaliter in statuto pœnali verba restringantur, vt delictum, & pœna fugiatur, est communis, & vulgata DD. sententia in d. cap. odia, & in d. c. in pœnis, & in d. §. in pœnalibus, sicuti etiam communiter, & ab omnibus firmatur ibidem, quod & larga, & stricta sumenda erit interpretatio, prout t magis, & minus delictum, & pœna inducitur, de quo etiam per Cephal. consil. 310. num. 14. lib. 3. Gabriel. consil. 17. nu. 1. lib. 1.

Subamplia ampliationem, vt tanto magis procedat, quando statutum imponeret pœnam alicui pro delicto alterius, t tunc enim adeo stricte est interpretandum statutum, vt vel non habeat locum, vel vt minus quam si cõri possit, & datur tertius pro delicto alterius,

ex quo fit, quod imponente statuto pœnam alicui pro altero, debet in dubijs intelligi, & interpretari, vt potius verificetur in aliqua pœna pecuniaria, quam corporali, ita doctus criminalista Bertaz. *consil. crimin. 326. nu. 13. lib. 2. per ea, quæ tradit Socin. cons. 31. col. 5. vol. 1. Dec. in cap. 2. in 1. lect. nu. 4 de constitut.* & ex hoc etiam sequitur, quod itate statuto, 92
 † quod pater teneatur pro filio ratione delicti per eum commissi, non comprehendet delictum commissum à filio spurio, vel naturali tantum, quia appellatione filiorum non veniunt stricte, & proprie filij spuriij, vel naturales tantum, ita Alberic. *in 1. part. statut. qu. 49 incip. ita supposito statuto, & in qu. 61. in ead. part. 1. Bald. in l. generaliter, §. cum autem, ff. de instit. & substit. sub condit. fact. & in l. cum acutissimi, col. 1. in fin. C. de fideicommiss. pro quo etiam fâcit doctrina Cin. in l. cum pater, §. volo, ff. de legat. 2. dum dixit, quod si pater habet inimicum, & cum eo faciat pacem, & præstet cautionem pro se, & pro filijs de non offendendo, † si postea ille offendatur per filium naturalem tantum, pater non tenebitur aliquâ pœna, quod placuit etiam Felix. *in cap. in presentia, in 10. col. circa med. vers. & adde, quod si pater, de probat. & Alber. in d. q. 61. incip. item quæro, & pro eodem tenet Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. qui filij sui legit super rubr. & Alberic. d. quæst. 49. Ioan. de Imol. in l. Lucius, §. fin. ff. de legat. 2. & pro subampliatione facit, quod stante statuto, quod † pater teneatur pro filio, non tenebitur pro nepote ex filio, si delictum commiserit, ita Bald. in l. filius tuus, & ad Maced. quem referendo sequitur Marfil. *in d. l. infans, num. 19. vbi num. 20. subiungit, quod pater non tenebitur soluere cõdemnationem pro delicto filij, † etiam stante statuto, quod pater pro delicto filij teneatur, quando filius fuit condemnatus propter eius contumaciam, & sic ex ficta, non autem ex vera, & propria confessione, & ex vero, & proprio delicto, sed ex præsumpto, allegans ad hoc multa iura, & auctoritates, & præcipue Bart. in l. cum filius, in princ. ff. de verb. obligat. & in disputat. sua, incip. Perusina civitatis statuto, vbi admonet diligenter esse ponderanda verba statuti, † nam si statutum diceret, quod pro filio delinquente teneatur pater, non obstabit patri condemnatio filij ob contumaciam, sed si simpliciter diceret, quod pater teneatur soluere condemnationem de filio, tunc statutum illi obstabit, & tenebitur illam soluere, non obstante contumacia filij, non extendetur etiam statutum puniens patrem pro filio ad delictum filij, qui licet sit filius, est tamen in loco statuti forensis, ita cõprobat Marfil. *in d. l. infans, num. 29. & seq. &****

ad subampliationem conuenit, quod statutum disponens, † contumaciam rei principalis nocere fideiussoribus, debet intelligi, 97
 quod talis contumacia noceat, fideiussoria non comparenti, & se legitime non purgantem, & ideo poterit fideiussor reo principali contumace, & non comparente, comparere, & se defendere, ita Bertaz. *in consil. crim. 287. num. 3. lib. 2. quod dicit obseruandum pro materia, & occurrente casu treugæ, vel cautionis de non offendendo, prout id fuisse etiam de mente Herculan. in suo tract. caut. de non offend. c. 29. nu. 1. & sere per tot. & Hier. Moro. in tract. de fid. treug. & pac. p. 2. qu. 53. in princ. & tandem quod statutum puniens vnũ pro delicto alterius sit strictissime interpretandum, est apud omnes indubitata doctrina, de qua præcipue, vltra superius allegatos, per Menoch. *cons. 27. nu. 55. & cons. 100. num. 20. Bertaz. cons. crim. 481. num. 18. lib. 2. Alexand. de Neuo. cons. 87. n. 6. Barbat. inter cons. Calcan. cons. 66. num. 13. Bald. in l. dotis tue, C. de iur. dot. Socin. cons. 122. col. 2. versic. moueor etiam, lib. 1. Dec. cons. 359. num. 1. & cons. 491. num. 1. & in l. extra territorium, nu. 5. de iurisd. omn. iudic. & in l. filius, num. 1. C. de pact. Ruit. consil. 8. col. 7. libr. 5. & facit vulgata regula, quod alteri per alterum, vel non debet, vel quam minus fieri potest, debet iniqua conditio inferri, & quod non debet quis alterius odio, vel quam minus possibile est, grauari, & accedit Marfil. *in fugul. 362. incip. statutum volens, quo in loco inter multa etiam adducit tanquam notandum, quod stante dicto statuto, quod pater teneatur pro filio, non † habebit locum in delicto commissio à filio in tra. decimum quartum annum, propter text. in cap. 2. de delict. pueror. secundum quem textum tale statutum limitabitur, prout hoc idẽ voluit Ias. in §. actiones autem, num. 83. Institut. de action. & Dec. corroborando subampliationem in d. consil. 359. infert, † quod statutum obligans vnũ pro alio restringetur ad territorium statuentiam, vt si obligaret patrem pro filio, qui † negotiatur, deberet restringi ad contractus, & obligationes factas in territorio statuti, allegans ad hoc Socin. in l. Modestinus, ff. de except. 99
 Et in proposito statuti pœnalis nota, quod † si in fine alicuius statuti pœnalis fieret aliqua additio, tunc pœna posita in ipso statuto censetur repetita in eius additione, nam additio siue adiectio dicitur pars illiusmet statuti, vt puta quando diceretur in fine statuti *adijcientes, &c. vel in super adijcimus, vel familia, gloss. est notabilis in cap. de multa, super verb. Ecclesia, de præben. & hanc sententiam communiter à Doctoribus teneri testatur****

tur Euerard. *in d. loco, à ratione legis larga, num. 67. cum alijs ibi per eum.*

102 *hic.*
 Quarto amplia principalem cōclusionem, vt tunc eo magis statuta sint stricte intelligēda, si extaret statutum, † quod deberent intelligi ad literam, & prout iacent, nullo extraneo intellectu subaudito, prout extat nostrum statutum Ianuæ, nam tali casu verba erunt attendenda secundum eorum specialem sonum Grammaticalem, nec aliqua subauditio, vel interpretatio erit admittenda, quia tale statutum importat, vt intellectus illius non distorqueatur ad aliud, † quam ipsa litera sonat, *cap. exit, prope fin. versic. super ipsa, de verb. signific. in 6. & tunc dicitur intelligi statutum ad literam, quando declaratur, prout verba, & prout dictiones, & rationes propriæ important, & interpretatur non secundum quod intellectu percipitur, sed secundum quod oculo corporali videtur, Signor. consil. 101. num. 5. Bald. in l. 2. num. 8. C. de patr. qui fil. Roland. à Val. consil. 34. num. 47. vol. 4. & stante talis statuti dispositione, non admittitur tacitus, vel subauditus intellectus, vt dicebamus, nec mens non scripta ultra verba, & verba difinitionis prolata generaliter, & indiffinitè intelliguntur, & remouetur omne argumentum etiam ex identitate rationis non scriptæ, Dec. consil. 64. col. 2. num. 5. vers. & similiter illa verba, Brun. d. tractat. sœm. exclus. artic. 5. q. 29. vers. & tunc, & vers. tale statutum operatur, Bald. in d. l. 2. num. 6. Felin. in d. c. translato, n. 4. & 12. de constit. Ias. in d. l. non dubium, n. 30. 31. & 36. C. de legib. Paris. consil. 49. n. 90. & consil. 83. num. 23. vol. 3. Curt. iun. consil. 6. n. 10. Bursat. consil. 114. n. 36. vol. 2. Et licet non desint, qui voluerunt, quod non obstante tali statuto possit argumentum sumi, & extendi statutum ex identitate rationis, tamen aut sunt reprehendendi, aut sunt intelligendi de ratione expressa in statuto, quia tunc casus in ratione expressa comprehensus dicitur etiam comprehensus in statuto secundum propriam intellectum, nec erit discrepantia inter ea, quæ ratione certa, & expressa conueniunt, nec per hoc dicitur statutum extēdi, sed enucleari, & casus, qui expressa, & determinata ratione includebatur, detegi, seu declarari, prout late infra, at quando quis vellet solum inniti ratione præsumpta in statuto, sicut esset quodammodo diuinare, & procedere per imaginationem, & imaginaria mens statuti non admittitur, secundum Baldum, in consil. 452. num. 8. lib. 1. Carpan. ad stat. Mediol. in prælud. nu. 140. ita illud non esset attendendum, stante talis statuti dispositione, quæ se restringit ad certam statuti determinationem, dum mandat esse intelligendum ad literam, & prout*

iacet, ita censuit Brun. *in d. tractat. sœm. exclus. artic. 3. vers. & per hoc facit.* Bonacoss. qu. crim. in ver. glossario. vers. nec dicatur, Calder. consil. 1. in princip. vt lit. pend. & post illos Carpan. *ubi supra, num. 146. & in cap. 174. num. 35. lib. 2. quod etiam ex eo suadetur, † quia statuta terrarum sæpe consistunt potius in sic volo, & sic iubeo, quam in meditari eorum rationem, pro qua ratione in his, quæ sunt iuris positiui stat vt plurimum voluntas, Dec. in dict. c. translato, nume. 47. de constit. Bald. de vsib. feud. tit. de alien. feud. in fin. Ias. in l. Gallus, §. si eius, num. 15. ff. de lib. & posthum. & in consil. 188. ad fin. vol. 2. Cott. in suis memo. in ver. statuta terrarum, & in ver. ratio. & Brun. *ubi supra, art. 1. q. 5. num. 4. ad fin.* dixit, quod statuta sunt magis facti, quam iuris, & ideo posset esse contra rationem quandoque, si semper rationem non expressam, sed præsumptam, vel imaginariam amplecti voluerimus, cum non ratione, sed, vt dicebamus, voluntate ad ita statuendum potuerint esse moti statuentes, sed quod dictum est de ratione expressa, tamen declarandum est, nisi de tali statuto ageretur, in † quo vnica tantum ratio indubitanter allegari posset, quia tunc dicendum esset, prout de expressa, cum tanquam expressa tali casu habeatur, vt respondit Menoch. consil. 11. num. 19. lib. 1. Alex. consil. 35. num. 4. libr. 4. glois. in dict. l. quamuis, C. de fideicom. *ubi Bald. Bart. in l. maximum vitium, C. de lib. præter. & in l. quoties ab omnibus, C. de fideicom. Salic. in d. l. si serui vestri, C. de noxal. Ias. in §. omnium, num. 38. cum addit ibi, Instit. de actio. Cott. *ubi supra, in verb. ratio, in princ. A sin. in sua præf. iud. §. 19. cap. 5. ampliat. 25. num. 4. & nos late infra, & dixi indubitanter, quia si essemus in dubio, an plures rationes allegari & assignari possent, eo quia in statuto plures cadere possent, quem admodum non essemus certi, an potius vna, quam alia ratione fuissent moti statuentes ad ita statuendum, ita esset diuinare, ex qua de pluribus rationibus posset statutum extēdi, interpretari, & intelligi, nisi essemus in casu, in quo illæ plures rationes in vnam tantum conuenirent, & sic licet plures essent numero, vna tamen esset omnium ratio, & consideratio, prout animaduertit Menoc. d. consil. 11. nu. 19. Cæterum semota talis statuti dispositione vera, & communis est Doctorum sententia, quod in statutis ex eadem ratione potest procedi ad aliorum casuum decisionem, prout illam communem testatur Gallia. in consuet. Alexand. in verb. legare, quast. 7. n. 110. de mente Rol. à Val. consil. 14. num. 30. & 31. lib. 3. & Castren. consil. 441. col. fin. lib. 1. dixit, quod cum in pluribus eadem appareat ratio, omnes illos casus decidit non per extensionem,***

tionem, sed sicut genus omnes suas species comprehendit, ita generalis ratio multos casus decidit, & idem infert, quod expresso vno casu propter rationem eandem omnes veniunt, in quibus ipsa eadem ratio vigeat, & nota illud, eadem ratio, † quia si esset similis, & non eadem, non sufficeret, quia esset progressio de termino ad terminum per adæquationem, seu paritatem, quod non admittitur in statuto, vt per Bald. in l. de quibus, ff. de legibus, & nos de hoc alibi. Et redeundo ad dictam principale ampliationis, quod stante talis statuti dispositione, quod scilicet statutum debeat intelligi ad literam, & prout iacet, debeant tali casu eo magis statuta stricte interpretari, succedit, † quod tunc cessat argumentum correlatiuorum, licet alias esset permittum in statutis, & sic non fiet extensio de correlatiuis expressis in statuto ad correlatiua non expressa, Brun. dict. tract. s. ex. clus. artic. 7. quæst. 3. num. 3. ad finem, & artic. 5. quæst. 29. versic. & tale statutum, Cot. suis memorab. in ver. statuto cautum est, fere ad fin. Plet. in l. si quando, §. 11. num. 3. C. vnde vi, Gabriel. in suis commun. conclus. sub titul. de legib. conclus. 3. num. 49 vbi hanc magis communem opinionem dicit; Tollitur etiam ex hoc statuto, ne casus mixtus comprehendatur sub simplici, licet esset talis, qui alias comprehenderetur, ita Ias. consil. 50. circa fin. & consil. 12. nu. 1. vol. 1. & in d. l. 1. nu. 41. ff. de offic. eius, Ang. l. ita scriptum, in princ. ff. de lib. & posthum. Brun. d. artic. 5. q. 29. vers. nec sub simplicibus, quos sequitur Carpan. vbi supra num. 55. & 56. vbi dicit hoc etiam procedere, licet sit casus favorabilis, de mente Menoch. de adipisc. possess. remed. 4. nu. 225. Lambert. in tract. ad statut. de alienat. mulier gloss. 2. num. 6. cum ibi alleg. Nec etiam tali casu masculinum concipiet femininum, † nisi in ipso statuto expressa sit ratio, quæ in utroque casu militaret, prout hanc veriorum opinionem affirmat idem Lambert. vbi supra gloss. 11. n. 92 de mente Corn. consil. 14. col. 2. vers. & successiue, lib. 2. Menoch. d. remc. 4. nu. 223. & seq. Dec. in l. 2. nu. 101. in fin. ff. de reg. iur.

Primo declara tamen ampliationem supra dictam, vt per talis statuti dispositionem, non † per hoc excludatur interpretatio proueniens à communi vsu loquendi, quæ, illo non obstante, habebit locum in statutis, Abb. in consil. 75. nu. 9. lib. 1. Felin. proæm. decret. num. 14. vers. quarto amplia, Alexand. consil. 211. num. 2. volum. 2. Ias. in l. final. n. 17. ff. de success. edict. Corn. consil. 331 numer. 9. volum. 1. & hanc opinionem communem dicit Gallia. in d. tract. de verb. signif. lib. 4. cap. 5. & de hoc nos late in conclusione, quod statuta sunt intelligenda secundum

dum communem vsu loquendi, ampliat. 3. n. 92. 24
Secundo declara, vt per huiusmodi statuti dispositionem non dicatur remota, & reiecta interpretatio, † per quam fraus, circumuentio, & absurdum tollitur, semper enim prædicta non obstante quacunque dispositione statuti, censentur reiecta, vt per nos etiam supra & infra, & sic voluit Brun. d. tract. s. ex. clus. art. 5. q. 29. num. 21. vers. & pariter, & num. 22. versic. & tunc bene credo, Menoch. consil. 11. num. 19. versic. præcrea, volum. 1. Aretin. consil. 109 nu. 1. Socin. sen. consil. 84. nu. 4. vol. 1. Hippol. Rumin. consil. 74. nu. 66. vol. 1. Carp. d. c. 174. n. 84. & 88.

Tertio declara, vt pariter non censetur reiecta propter dictum statutum, † interpretatio proueniens ex alio statuto, ita Carpan. vbi supra num. 89. & ante cum Alexand. consil. 80. n. 8. vol. 1. & consil. 32. nu. 3. vol. 7. Dec. in c. grata, col. 2. n. 4. de offic. deleg. & in l. fin. in prin. numer. 3. C. de edem. Brnn. d. art. 5. quæst. 29. nu. 22. vers. & tunc vnum statutum, Plot. consil. 17. num. 68. Rolan. à Val. consil. 62. n. 30. volum. 3. Olsac. decis. 167. nu. 18.

Quarto declara, vt ampliatio procedat quoad extrinsecam interpretationem, vt puta quod, stante talis statuti dispositione, aliquid non subaudiatur, vel restringatur, sed non † per hoc censetur exclusiua interpretatio naturalis, & intrinseca in statutis, etiam si propter supradictum statutum sint strictius intelligenda, prout nos ostendimus in illa conclusione, quod statuta recipiant interpretationem à iure communi, & prout hoc idem voluit Alexan. d. consil. 80. nu. 9. vol. 1. Dec. in d. c. translato, nu. 13. de constitut. Olsac. decis. 21. nu. 14. & 15. Barba. in l. cum accutissimi, num. 167. & 170. C. de fideicom. Brun. vbi supra, dict. art. 5. q. 29. & 22. vers. nec laudabilis, Paris. consil. 10. num. 12. vol. 3. Rolan. à Val. in tract. de lucr. dot. quæst. 35. num. 3. Bonacoss. quæst. crim. in ver. interpretatio, vers. statutum remouens, & ratio est, quia cum naturalis & propria interpretatio dicatur congrua verbi, vel orationis declaratio, vel expositio, non alterat statutum, nec vnquam censetur exclusiua; ita communiter per scribentes in dict. l. omnes populi, ff. de iust. & iur.

Nota tamen in proposito, quod licet prædicta quoad nostrum statutum Ianuæ de extrinseco intellecta, viderentur strictius intelligenda, † ita vt non posset prætendi ab eo comprehensus, aut decisus, nisi casus verballiter, & per simplicem literam ab eo, & in eo expressus, ex quo prohibet omnem alium sensum nedum ex identitate, sed etiam ex maiori ratione, & ex alia occasione, vel ratione, vnde forsitan posset dici, quod vigo-

re talis statuti, excluso vno propinquo non censetur ideo exclusus remotior illo, de quo statutum non facit expressam mentionem, licet sit maior ratio exclusionis in remotiore, quam in magis propinquo contra ea, quæ voluit Alexand. d. consil. 80. nu. 6. lib. 1. & contra ea, quæ communiter notantur in cap. cui licet, de regul. iur. in 6. & in l. non debet, ff. eod. tit. tamen etiam quoad prædictum nostrum statutum lanx illud de maioritate rationis non ita Iudaice acciperem, vt soli verborum cortici ad hærerem, sed hoc dictum intelligerem de maioritate rationis præsumpta, & allegata ex arbitrio hominis, quæ cum sit imaginaria, & argumentalis, & posset esse erronea, & circumduci, statutum prohibuit, ne quis ex ea posset contra statuta arguere, subaudire, & alia, ne ex hoc statuta dicerentur dependere ex arbitrio, & interpretatione hominũ, inter quos cum sæpe tot sint sententiæ, quot capita propter diuersitatem opinionum, inducerentur lites, & litium multiplicationes, & dilationes ex eo, ex quo & lites, & litium anfractus deberent amputari, & amoueri, prout ad id fuerunt inuenta, & facta statuta, & sic operaretur cõtrariũ effectũ cõtra iuris regulas. Si autem ageretur de maioritate rationis surgente ex iuris dispositione, vt quia talem maioritatem rationis lex in casu occurrenti alias approbasset, vel quia verba statuti etiam ex latissima significatione importarent ex iuris interpretatione illud, ad quod ex maioritate rationis allegantur, & declarantur, & alia huiusmodi, tunc quemadmodum ista interpretatio non posset circumduci, ita admitteretur, & casus minorem dubitationem habens diceretur comprehensus in statuti dispositione de casu maioris dubij loquẽte, & statutum tali casu diceretur non fuisse loquutum de casu minoris dubitationis, quia disponendo de maiori videbatur superfluum, postquam dispositio de maiori, multo magis de minori dispositio iudicatur, prout hoc modo argumentatus est Alexand. d. consil. 80. nu. 6. in quo loco ideo consuluit, quod si statutum propter auum, vel auiam paternã excludat matrem, quæ est proximior, bene videtur excludere amitam, quæ est vltior matre, & etiam auia, de qua dixit, quod non erat opus facere mentionem in statuto, ex quo est posterior in successione, & facit etiam, quia si ex statuto permetteretur patri posse vendere bona propria filij propter necessitatem, multo magis dicunt Doctores, quod illi ex statuto erit permittum, vt possit ea obligare secundum not. in l. 2. vbi gloss. C. de patr. qui fil. & si statutum permetteret in distincte marito occidere vxorem adulte-

ram, diceretur ei etiam permittere vulnerari, iuxta trad. per Ant. de Butr. in repetit. c. final. in 1. fallen. de consuet. & Dom. de Rota, decis. 686. num. 2. 1. part. dixerunt, quod vbi adest maior ratio, non tamen dici potest extensio, quam comprehensio, vnde fuit ibi decisum, quod licet in statuto fœminarum exclusio non extendatur de persona ad personã etiam ex identitate rationis, vt per Bald. & communiter alij, in l. illam, C. de collat. tamen id fallit, quando daretur maior ratio in persona, de qua agitur, quam in exclusã à statuto, vnde fuit resolutum, quod per statutum excludens sorores stantibus fratribus defuncti, excludantur etiam filia fratrum, alias si indifferenter reijceretur omnis alius casus, in quo vigeret maioritas rationis, & intelligeretur statutum solum quoad casum speciatim, & in indiuiduo in eo expressum, nihil aliud, aut magis, aut minus etiam approbatum a lege vltius curando, sequerentur multæ absurditates, & mille iniustitiæ, & multi in eo, in quo deberent subleuari, grauarentur, & in quo deberent grauari, subleuarentur, & verificaretur dictum Ciceronis pro Aul. Cecin. sic dicentis, si verba sequi volumus, si ad verbum rem attingere, nos labi necesse est, prout sic considerarunt Domini de Rota, vbi supra, & prout in proposito hac eadem ratione vsus est Montepic. consil. 85. num. 16. versic. quarto quia, & prout colligitur ex traditis per Doct. & præcipue per Dec. in d. l. non debet, ff. de regul. iur. & per Euerard. in sua cont. in loco a minori, & per Doct. in l. nec in ea, §. ius occidendi, vbi Bar. ff. ad leg. Jul. de adulter. & in l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. cum similibus. & in terminis Cepol. consil. ciuil. 33. num. 10. Vnde etiam Montepic. consil. 85. nu. 45. dixit, quod quando agimus detrahendo, vel extendendo statuto ad aliquod maius, vel minus, vt quia est maius id, quod est permittum, vel minus id, quod est prohibitum, quod tali casu non dicitur produci, nec extendi statutum, sed potius innititur virtute, & ratione, ac mente eiusdem. Et quod stante tali statuto reijcente omnem interpretationem, & glossam, & quod præcise obseruentur, & similia, dicatur solum reiecta interpretatio, & glossatio hominis, non autem legis, dixit specificè Bald. in d. l. omnes populi, nu. 78. versic. sed quid si cauetur alio statuto, ff. de iust. & iur. & Alexand. cons. 192. num. 3. lib. 6. & consil. 211. in fin. eod. lib. 6. Zucar. in l. fin. num. 235. C. de ead. diu. ad. tollen. Euerard. in d. loco à ratione legis larga, num. 73. Crut. sen. cons. 9. num. 25. qui loquitur de statuto mandante statuta debere intelligi, ad literam, & quod semper censetur permissa interpretatio legis, non obstan

te talis statuti dispositione, vt dicebamus, hoc etiam voluit Rol. à Val. *conf. 34. num. 46. volum. 4. Alex. conf. 50 num. 11. lib. 1. conf. 89. n. 11. & 13. lib. 6. Ruin. conf. 27. n. 11. lib. 5. Menoch. d. conf. 11. nu. 19. Olfac. d. decis. 21. nu. 15.* & nos in alia cōclusionione, quod statuta recipiunt interpretationem a iure communi, vbi etiam alię declarationes & intelligentiæ.

- Quinto amplia conclusionem, vt tãto magis procedat, † si intelligendo statuta large, & improprie sequeretur absonus intellectus, ille enim est omnino euitandus, & statuta sunt semper intelligenda taliter, ne absurdum inducatur, etiam si disponent, quod deberent intelligi ad literam, & prout sonāt verba, vt nos *supra. & alibi.* & Bart. in *d. l. omnes populi, in 6. quest. princip. & Doct. in dict. l. 2. C. de noxal. & in l. vt gradatim, §. 1. de muner. & honor. Abb. in c. solita, de maior. & obediens. Alber. in l. quamuis, ff. de in ius vocan. Iaf. in d. l. non dubium, C. de legib. verba enim quamuis simpliciter prolata debent restringi ad id, quod rationis est, iuxta not. in *d. l. quamuis, ff. de in ius voc. & generaliter quæcunque dispositio, quæ alias non distingueret, & propter quam nec nos distinguere deberemus, iuxta tex. in l. de pretio, ff. de Publicia. & in l. 1. §. generaliter, ff. de legat. prastan. recipit tamen declarationem, vt non procedat, quando sequitur absurdum, ita Rom. in *repet. d. l. si vero, §. de viro, in 7. salien. & infra, ff. solut. matr. late Euerard. in sua cent. in loco ab absurdo, vbi n. 8.***
- 114 declarat in proposito, † quod absurda dici-
tur id, in quo nec ratio, nec æquitas militat, sed ex quo omne malum aptum est prouenire, quod ratione euitandi absurdi nedum sta-
115 tuta late interpretantur, † sed quod etiam re-
116 ceditur à propria significatione vocabuli, voluit Ruin. *consil. 141. n. 3. vol. 3. Montepic. consil. 85. nu. 26. vers. hæc secunda conclusio.*

- Sexto amplia conclusionem, vt eo magis verificetur, † si alias statuta sibi ipsis contrariarentur, Alexand. *consil. 29. num. 8. libr. 4. & not. in c. cum tu, de testib. idem Alex. conf. 123. n. 10. & plur. seqq. eod. lib. 4. Anch. conf. 6. nu. 5. Socin. iun. conf. 11. nu. 10. lib. 1. Decian. resp. 32. nu. 35. vol. 2. Rom. conf. 399. num. 7. & faciunt, quæ supra diximus de argumento à contrario sensu, in prima ampliatione, & subampliatione.*

- Septimo amplia, si late intelligendo statuta † quis indebite damnium pateretur, vel lucrum amitteret, tunc enim multo magis sunt restringenda statuta, & stricte interpretanda, iuxta not. in *l. fin. §. in computatione, C. de iur. delib. & in l. adigere, §. quãuis, ff. de iure patron. Rimini. conf. 485. num. 19. lib. 3. ea enim semper est faciendâ interpretatio, † ne quis in-*

debite afficiatur, & saluo præiudicio tertij, Imol. in *c. 1. de testa & in l. 4. §. prator, ff. de damn. insect. Riminal. conf. 125. num. 14. lib. 1. Alexand. d. conf. 101. num. 15 & consil. 13. nu. 16. eod. volum. 3. lib. 4. Decian. resp. 13. num. 11. volum. 3. Dec. conf. 563. nu. 2. Crauet. conf. 221. num. 5. lib. 2. Aret. conf. 132. column. fin. vers. præterea, Gabr. conf. 8. num. 10. lib. 1. & ex hoc succedit, quod in similibus casibus præiudicialibus, & indebite damnium inferentibus, † appellatione fratris nõ veniat frater patruelis, vt per Bart. in *l. Lucius, §. quãsitum, ff. de leg. 3. Bald. in cap. 1. de feud. Marchia. & appellatione patruui non venit patruus magnus, Bald. in l. iubemus, §. si ff. ad Trebell.**

Primo subamplia, vt procedat ampliatio, etiam si statuta nihil alias operarentur, seruandum † est enim potius ius tertij, & obuiandum indebitum damnium alterius, quam in hæere dispositioni statuti, ita omnes supra citati Doctores in ampliatione, & Crot. in *d. l. omnes populi, num. 125. ff. de iust. & iur. Imol. & Castrenf. in d. l. 4. §. prator, ff. de damn. insect. & Doct. in d. l. non dubium, vbi præcipue Iaf. num. 25. Ceph. consil. 535. num. 9. & 10. lib. 4. Abb. in *c. pastoralis, in princip. de appellat. Ant. de Butr. in c. 1. de rescript. & in capit. ex parte, de verbor. significat. Mai. sil. sing. 630. numer. 5. Bursat. consil. 169. num. 8. volum. 2. Menoch. cōsil. 5. n. 4. lib. 1. Ruin. conf. 138. n. 15. lib. 3. Socin. iun. conf. 1. n. 131. lib.**

Secundo subamplia, vt nedum sint verba statuti stricte intelligenda ad euitandum dānum indebitum alterius, † sed etiam debeat potius impropriari, ita Alexand. *conf. 83. n. 5. lib. 2. Doct. & præcipue Ant. de Butr. & Imol. in d. c. cum dilectus, de consuet. Calcan. conf. 120. column. 3. & not. in l. scire oportet, §. aliud autem, vbi præcipue Bart. ff. de excusatur.*

Octauo amplia conclusionem, vt tunc præcipue procedat, † quando statutum est odiosum, quo casu tunc maxime est restringendum, Dec. *d. conf. 563. nu. 4. Corn. consil. 224. num. 9. & seq. vol. 2. Imol. in l. Titio centum, §. Titio genero, ff. de cond. & demonstr. Decian. resp. 13. nu. 22. & seq. volum. 3. & faciunt not. in cap. odia, & in cap. in pænis, de reg. iur. in 6. cum similibus, & ex hoc sequitur, † quod statutum loquens de gabellis, cum sit odiosum, Abb. *consil. 69. column. 2. lib. 1. Bald. in l. 1. qu. 1. C. quæ sit longa consuet. Nat. consil. 274. num. 8. & hanc communem sententiam Doctorũ quidquid alij aliter senserint, testatur Ludouic. conclus. 15. vers. sed isthæc, & vers. nam ista communis opinio, ad quem in contingentiã materiæ gabellarum recurre, cum ibi late de hoc venit stricte intelligendum contra vectigalia, & gabellas exigentes, & imponentes, & large**

& large ad fauorem illorum, contra quos gabelle prædantur, vt consuluit Angel. *conf. 9. nu. 2.* & melius *conf. 385 per totum*, vbi ideo concludit, quod stante statuto, quod de gestis inter fratres non soluatur gabella appellatione fratris, tali casu venit etiam frater naturalis, ad idem *Natt. d. conf. 274. nu. 7.* vbi n.

125 9. ex hoc etiam infert, quod t̄ quemadmodum impositio onerum est odiosa, ita contra impositionem fiet stricta, ad fauorem autem grauatorum fiet larga interpretatio, & sic concessa inmanitate simpliciter ab aliquibus oneribus, extendetur nedum ad præsentem, sed etiam ad nouam impositionem superuenientem post concessionem immunitatis, prout hoc idem affirmat voluisse Alexand. *conf. 197. in 3. dub. libr. 2.* per text. in *l. si seruitus. ff. de seruit. vrb. præd.* & per alia plura ad eodem Alexand. adducta, & in corroborat

126 tionem prædictorum facit, t̄ quod statutum de gabella soluenda de aliquo contractu nõ intelligitur de contractu nullo, Bart. in *l. vltim. §. sin autem*, vbi Bald. & alij. *C. com. de leg. Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. gloss. 2. num. 7. versic. cui finitimum est*, imo si quid fuerit solutum, poterit repeti, Bald. vbi supra. Tiraq. de retract. conuent. §. 6. gloss. 2. num. 6. vers. primum igitur, quos refert & sequitur Lud. d. *coel. 15. vers. hinc infertur*, sicut si gabella deberetur vigore statuti de venditione, t̄ non deberetur de promissione, de retrouendendo, Tiraq. de retract. ligna. §. 1. gloss. 2. n. 56. & de retract. conuent. ad fin. in *uul. numer. 42. vers. vbi ex hoc dicunt.* Ludouic. vbi supra, vers. infertur sexto, & ibi multa alia ad materiam solutionis gabellæ reperies, & ampliationem sequutus est Bert. *conf. crimin. 453. num. 1. & seq. lib. 2. 465 numer. 10 eod. lib. 2.* Decian. *resp. 23. num. 2. volum. 2. resp. 55. nu. 60. lib. 3.* Cephal. *consil. 642. post num. 57. lib. 5.* vbi dixit, quod stante statuto, filiam debere esse contentam dote, quam sibi pater dederit, nec aliquid aliud vlt

128 terius etiam legit mam petere posse, t̄ cum tale statutum sit odiosum respectu filia, iuxta not. in *l. fin. C. de liber. præter. l. mater filio, C. famil. creisc.* Alexand. *conf. 7. num. 6. in fin. lib. 2.* debet restringi ad dotem congruam aliquo modo, non autem quando dos esset adeo parua, quod filia enormiter læsa diceretur, & pater dolose se gereret contra illam, quod placuit prius Caitrenf. *consil. 108 post primum questum, libr. 2.* Alexand. *conf. 33. numer. 4. libr. 4.*

129 nam licet præsumatur, quod pater melius, t̄ quam alius capiat consilium pro liberis, *l. nec in ea. ff. de a. iur.* & ideo quod sibi competens visum fuit pro filia, non debet alijs incompetentens videri, arg. text. in *l. si furioso, in fine, ff. de curat. furios.* nec redargui potest ab

aliquo, cum nullus amor vincat paternum, *l. fin in princ. C. de curat. furios.* t̄ tamen quando in contrarium apparet de excessu, & quod dolus patris argui potest, tunc præsumptio cedit veritati, & contra patrem iudicandum est, arg. *l. si Nerua, cum seq. ff. pro socio.* nam in claris non est opus coniecturis, & cessant præsumptiones, t̄ vbi apparet in contrarium veritas, *l. ille, aut ille, §. cum in verbis. ff. de leg. 3. cum similibus*, idem tenit *l. in l. voluntatis, num. 2. C. de fideicom. & in conf. 133. colum. an tepen. versic. non obitat etiam, libr. 4.* Cuit. *sen. consil. 27. num. 38.* vbi in proposito respondit, quod si statuto caueretur filium debere stare arbitrio, seu discretioni patris quoad dotem, t̄ tamen indiseretæ dotationi patris non esset standum, quia etiam in generali cõcessione arbitrij excipitur semper dolus, t̄ qui colligitur in casu præsentis ex re ipsa, ex immoderato excessu, & idem de dot. tenit Ruin. *consil. 152. num. 11. lib. 5.* Dec. *consil. 180. num. 2. & 181. numer. 3. & 565. num. 6.* quibus in locis voluit quod regula illa, qua cauetur, quod filia dotata à patre non possit dicere se incompetentem dotatam, t̄ limitatur, nisi apparet de indisereta dotatione, & de enormi læsione, nam tunc etiam si statutum prohiberet filia, ne posset vltterius quicquam prætere, sed deberet stare contenta dote data, vel promissa, posset tamen conqueri, & remedium ad congruam dotem implorare, quia, vt dicebamus, statutum cum sit odiosum respectu filia, non debet ita large interpretari contra eam, vt etiam de quacunque impertinenti, & incongrua dote indistincte contenta esse debeat, & teneatur, sed debet illius dispositio restringi saltem ad rationalitatem aliquam, & idem censuit Alciat. de *presumpt. reg. 1. præsump. 2. n. 8.* Boer. *quæst. 62. num. 15.* Gramma. *decis. 101. num. 52.* & in hoc dicto contrarias inter se opiniones conciliari ostendit mihi semper charissimæ memoriæ D. Iosephus frater meus, de *probat. concl. 570. num. 8. libr. 1.* ex multis ibi per eum allegatis, & etiam colligitur ex additis ad Alex. *conf. 29. lit. 6. lib. 3.* & hanc opinionem communem testatur additio ad Dec. *d. conf. 180. in verb. enormi*, cum qua tenent omnes alij allegati per Bursat. *consil. 248. num. 13. lib. 3.* Alba. *conf. 23. num. 3.* Decian. *resp. 6. num. 41. lib. 1.* & alij, de quibus per Ceph. *d. consil. 642. n. 57. cum seq.*

Quod nota pro nostro statuto Ianuæ, *sub rub. de feminis dotandis, lib. 5. cap. 2.* t̄ in quo licet tam ample, & præganter disponatur, quod mulier dotata nõ possit quidquam petere vitra suas dotes, & quod de prædictis sit contenta, nec aliquo iure, vel causa possit plus

plus petere, vel habere, & alia, de quibus in dicto statuto, tamen debent talia, & maiora verba intelligi cum grano salis, & prudenter, ut scilicet non per hoc sit aperta via patri, & multo minus alijs fraudandi filias, & contra illas indiscrete se gerendi, illas dotando in tenuissimis dotibus, & ad eorum arbitrium, & libitum ab omni congruentia, & ratione alienum, nam licet statutum fuit introductum, ut faueret masculis, & ad conseruationem agnationis, & familiae, non tamen eius mens fuit prosequi odio foeminas, & illas perdere, sed totum fuit fundatum in praesumptione, quae viget regulariter in patre, ut supra diximus, quod scilicet prout decet, & ex paterno amore iure naturae tenetur se erga filias paterne gerere, & quod licet eidem permittatur, seu potius ex statuto disponatur, quod filij masculi sint melioris conditioni, in aliquibus ratione, ut diximus, conseruationis familiae & domus, tamen non per hoc deberet obliuisci si iurata suarum in comparationem masculorum, maximum enim vitium hoc esset, ut inquit Imperator in *l. maximum vitium, C. de liber. prater.* igitur quousque tamen praesumptioni amoris, & benevolentiae paterna pater relinquit locum, statutum, quod, ut supra, disposuit, quia de illo confidit obseruabitur, & locum habebit, sed si euidens erit laesio, dolus, & fraus erga filias, & quod non bonum consilium, & prout de eo lex praesumebat, sed pessimum etiam contra iura naturae pro illis acceperit, sicut apparebit hoc casu de veritate male intentionis, ita cessabit praesumptio boni animi in patre, & filiae subuenietur congruenter, † vel in alijs locis, ad arbitrium iudicis, ut est de iure communi secundum Menoch *de arbitr. iud. cas. 149. num. 34. & seq. lib. 2.* & iuxta tradita per Dominum Iosephum fratrem meum, *d. concl. 570. num. 12.* vel in dominio Ianuen. ad arbitrium trium ex proximioribus propinquis ex patre, prout disponitur in eodem supra citato statuto in casu, quando mulier non fuisset dotata. Et haec fiat etiam pro illis renunciationibus, quibus vtuntur, & patres ipsi aliquando, & multo sapius fratres, & alij in fraudem facili femineo sexus, † & ad coadiuuandas illorum prauas intentiones contra filias, sorores, aut propinquas, a quibus ideo cum dubitent aliquando posse molestari in bonis, aut hereditatibus ad dictas filias pertinentibus pro aliqua sua parte saltem, inducunt illas, aut blanditijs, aut minis, & forte etiam verberibus, quod stante earum tali quali dotatione renuncient dictis bonis, & hereditatibus in fauorem ipsorum adhibendo iuramenta, obligationes, clausulas, &

alias permultas solemnitates, quibus prout tunc ligantur quidem mulieres, sed va miseri illaqueantur, multo magis ipsorum animae, & tamen, ut supra diximus, illis non obstantibus subuenitur facilitati mulierum, ut possint uti suis iuribus contra eosdem, & contra dictas indiscretas donationes non consideratis praedictis fraudulentis renunciationibus, prout ita in terminis nostris consuluit Cephal. *d. cons. 642 per tot. Dec. d. consil. 180.* in quo destruit multas efficacissimas clausulas in similibus adhiberi solitas, & idem *cons. 203. nu. 4. & 5. & 6. Ruin. cons. 60. nu. 23. & 27 lib. 3. & cons. 98 num. 26 lib. 1. & Arist. cons. 12. nu. 80. & seq. lib. 1.* Anch. in *c. 1. in vers. ego etiam consului in ciuitate Senarum, de consil. & in cons. 39. Abb. cons. 8. lib. 2. Corn. cons. 11. & late cons. 124. lib. 3. & vbique Doctores.*

Quando autem dicatur dos incongrua, & † quando filia possit pretendere se laetiam ad effectum praedictum, licet possit colligi ex Doctoribus supra citatis, dum consuluerunt in contingencia casuum, tamen recurrendum erit ad arbitrium iudicis, qui pro modo facultatum, pro dignitate viri, & mulieris, pro loci & temporis qualitate, & pro consuetudine regionis, & patris familiae arbitrabitur, prout ipsi videbitur, ita nos docuit Dominus Iosephus frater meus in *d. conclus. 170. num. 14. & 15. & ante eum Dec. cons. 26. num. 4. Paril. cons. 26. num. 88. lib. 3. Ruin. cons. 27. nu. 11. & 13. lib. 3. & cons. 52. num. 13. libr. 2. Gramma. decis. 101. num. 66. & Menoch. de arbitr. iud. d. cas. 129 n. 34. cum ibi allegatis.*

Subamplia istam ampliationem de itatuto odioso, † & odium continente, ut procedat, etiam si statuta essent in consequentia, & secundo fauorabilia, dummodo sint principaliter odiosa, ita Cephal. *consil. 161. n. 6. & 7. lib. 2.* vbi loquitur in statuto prohibente alienationem in forenses, dicens, † quod licet tale statutum quandoque appelletur fauorabile, quasi reipublicae intersit, non fieri alienationes in forenses, eo quia subditi remanent locupletiores, tamen quia illa utilitas publica, est utilitas secundo, Barr. in *l. 1. §. huius studij, in 2. oppos. ff. de iust. & iur. & in l. 1. in 4. opposit. vers. exemplum, ff. solut. matrim. & in l. ambitiosa, col. 6. versic. sed quero pone, ff. de decret. ab ordin. faci. & tale statutum est principaliter odiosum, tanquam auferens liberam facultatem dominis disponendi de rebus suis, *l. dudum, C. de contrah. empt. & in l. re mandata, ff. mand. debet strictim, quantum res patitur, interpretari, ita Fulgoss. consil. 215. col. 2. versic. cum namque, Barbat. consil. 43. col. 9. libr. 1. Ial. cons. 120. col. pen. vers. certum est autem, li. 1.**

141 Primo limita conclusionem, t̄ vt non pro-
cedat econtra, quando essemus in statuto fa-
uorabili, tunc enim nedum non esset stricte,
& proprie interpretandum, sed etiam exten-
detur ad casum, qui large, & improprie con-
tinetur, vt puta in statuto de compromisso
142 faciendo inter agnatos, quod est t̄ fauorabi-
le pro litibus decidendis, vt in l. fin. ff. famil. er-
ciscun. Bart. in 1. constitut. Cod. Castrenf. in l.
qui se patris, num. 10. C. vnde lib. & ideo exten-
ditur, vt comprehendat filium emancipa-
tum, & nepotem natum post emancipatio-
nem, & alios ex eis descendentes, quamuis
large, & improprie fiat agnati, ita Bald. in d.
l. qui se patris, in vlt. col. num. 36. vbi Paul. de
Castr. num. 11. dicens, quod istud præcipuum
dictum Bald. allegauit in quodam consilio
super statuto de compromisso fiendo inter
affines, & per illud respondit, quod compre-
hendebat tale statutum etiam illos, qui im-
proprijissime sunt affines, idem in eod. loco, nu.
23. sensit Alexan. non obstantibus, quæ pos-
sent obiici in contrarium, quibus ipse res-
pondit, & facit id, quod voluit Bald. & Salic.
in l. 2. C. de in ius vocand. vbi dixerunt, quod
143 statutu n disponens, t̄ quod extantibus filijs
excludantur fœminæ, quia est principaliter
inductum ad fauorem masculorum, extendi-
tur ad nepotem, qui improprie, & large dici-
tur filius, vt per Bart. in l. liberorum, in 2. quæst.
princip. ff. de verborum significat. l. filium habeo,
ff. ad Macedonian. de quo tamen nos alibi, &
hanc limitationem sequutus est Ias. in d. l. non
dubium, num. 42. C. de legib. Roman. in l. qui se
patris, num. 33. versic. & ex prædictis, vbi etiam
Corn. num. 20. cum seq. & alii scribentes, Dec.
consil. 13. nu. 3. Alexand. consil. 125. nu. 14. lib.
7. Ruin. consil. 9. quæst. 1. col. 2. versic. & illud.
lib. 4. Roland. à Valle consil. 71. numer. 64. cum
seq. lib. 1. Ruin. consil. 118. nu. 10. volum. 2. De-
cian. respons. 30. num. 10. volum. 3. vbi ideo, nu.
11. dixit, quod statuta reducens nos ad ius an-
tiquum, cum dicatur fauorabile, erit per con-
sequens extendendum, idem Brun. d. statut.
fœmin exclus. 4. artic. princip. num. 6. vbi com-
mune dicit, sicut statutum fauens, vt supra,
agnationi, ex quo dicitur fauorabile, debet
pariter extendi, Bald. in l. intestato, ff. de legi-
tim. tutorib. & in l. cunctos populos, quæst. 12. C. de
summa Trinit. & in l. 1. C. de secund. nupt. Dec. d.
consil. 13. num. 7. Decian. d. respons. 30. num. 10.
Cin. & Salic. in l. 1. C. de adult. & hanc commu-
nem, & vetiorem opin. testatur Decian. res-
pons. 17. num. 26. vol. 1. & statutum factum ad
remouendum fraudem vsurarum tanquam fa-
uorabile esse pariter extendendum, consul-
uit idem Dec. resp. 62. n. 22. vol. 1. & notatur
in cap. si ciuitas, de sentent. excom. in 6. & per

gloss. & DD. in ea quæquam, de vsur. eod. lib. 8.

Amplia limitationem, vt nedum verba, &
dispositio statuti fauorabilis sit extendenda
ad casum, t̄ qui large, & improprie contine- 144
tur in statuto, sed etiam extendetur ad bonâ
existentia extra territorium statuentium, ita
Bart. in l. 1. in 6. quæst. n. 32. C. de summa Tri. vbi
ideo dixit, quod statutum, t̄ vetâs virum in- 145
stitueret vxorem, porrigitur etiam ad bonâ
extra territorium collocata, quia est fauora-
bile, idem voluit ibidem Salic. nu. 11. & idem
Bart. in l. de quibus, in fin. ff. de legib. Bald. in con-
sil. 418. in princ. lib. 4. Rom. cons. 39. in 1. deb.
vbi etiam additio Alex. consil. 128. nu. 3. lib. 2.
& clarius cons. 41. n. 7. & 11. lib. 5. Socin. cons.
131. nu. 2. lib. 4. Corn. cons. 241. n. 3. lib. 2. Capr.
cons. 21. n. 5. 8. & 9. Ruin. cons. 53. nu. 14. lib. 2.
cons. 160. col. 1. vbi communem dicit lib. 4. &
Bart. dictum communiter DD. sequi, dicit
Seuerin. in d. l. 1. n. 99. C. de summa Trinit. idem
tequit Barbat. cons. vlt. nu. 25. lib. 3. Roch. de
Curt. attestans de communi in cap. fin. sect. 9.
quæst. 13. num. 26. in 3. limit. de consuetud. hanc
opinionem etiam communem, & ab eadem non
recedendum dixit Dec. in l. fin. nu. 13. & Mar-
fil. nu. 142. & Cagnol. num. 6. ff. de iurisdict. om-
nium iudic. & ab hac in iudicando, & consu-
lendo non esse discedendum, voluit nouissi-
me Lancillot. Galliaul. in d. consuet. Alex. præ-
fat. 8. nu. 11. ad quem tamen te remitto, cum
apud eum etiam contrarium tenentes late re-
peries, & ex limitationibus, ampliationi-
bus, & distinctionibus ab eodem adductis fa-
cile veritatem harum opinionum colliges,
quia hæc ibidem ex professo tractat, de quo
etiam per nos in conclus. quod statutum non li-
gat forenses, ad quæ recurre.

Ad cognoscendum autem, quando statu-
tum t̄ sit fauorabile, & quando odiosum, 146
dic, vt per Bald. in l. venia, C. de in ius voc. & in
l. penult. C. de pact. & per DD. in l. si quis nec
causam, & in l. interrogasti. ff. si certum petat. & la-
te per Galliaul. in suo tract. de verbor. signific.
lib. 8. cap. 1. & 7. Et generalem accipe regu-
lam, vt omne statutum, quod tendit ad dam-
num euitandum, dicatur fauorabile, & om-
ne, quod tendit ad lucrum cum iactura alteri-
us, dicatur odiosum, Bald. in l. qui exceptionem,
ff. de condic. indebit. & illum referendo
sequitur Caccialup. in d. l. omnes populi, num.
253. Vel etiam dic, quod omne statutum con-
tinens pœnam, sit odiosum, ita Carpan. ad sta-
tuta Mediol. in prælud. num. 58. Orian. de inter-
pretat. statut. num. 4. & num. 52. Galliaul. vbi
supra. Et tertio dicas, quod alia regula est,
quod ad cognoscendum, an statutum sit
odiosum, an potius fauorabile, debet inspi-
ci principalis ratio statuētium, Rom. cons. 4.

nu. 7. & consil. 32. num. 4. & consil. 39. num. 2. Paris. consil. 83. num. 4. lib. 3. idem Roman. consil. 328. num. 2. vbi dixit, quod ad cognoscendum, an aliqua dispositio sit fauorabilis, vel odiosa, id semper considerari debet propter quod ipsa dispositio est principaliter introducta: Si enim causa eius erit fauor alicuius principaliter, censetur dispositio fauorabilis, si vero alterius odium, principaliter erit dispositio odiosa, subiungens nu. 3. quod ad considerandum, an causa ipsius dispositionis fuerit principaliter fauor, vel odium alicuius, debet considerari plurimum eius dispositionis præfatio, nam præfationes præstant euidentem intellectum dispositioni, in qua præmittuntur, iuxta text. in l. 1. ff. de orig. iur. in l. fin. ff. de hered. instit. & hoc idem late comprobauit Tiraquell. in tract. de vtroque retract. tit. 1. §. 30. gloss. 1. num. 5. Dicetur etiam statutum fauorabile, quando nos reducet ad ius commune, vel ad ius antiquum duodecim tabularum, ita Decian. d. respons. 30. nu. 11. cum ibi per eum.

147 Si autem dubitaretur, an statutum esset fauorabile, an potius odiosum, † in dubio pronuntiandum esset, quod sit fauorabile, non autem odiosum, prout hæc veriore opinio nem testatur Decian. respons. 17. in fin. lib. 1. in rubricis, & auctoritatibus ibi per eum, & de hoc etiam Abb. in cap. in literis, ad fin. de restitut. spoliat. & notatur in l. 2. C. de in ius vocan. Ancharan. consil. 37. post med. & cons. 215. col. 3. n. 8. vers. in contrarium.

148 Primo amplia limitationem, vt eo magis procedat, † si fauor proueniens ex statuto esset fauor publicus, & respiceret vtilitatem publicam principaliter, nam tunc multo magis statutum traheretur ad casum large, & improprie comprehensum in eius dispositione, ita Bart. in l. quemadmodum, n. 4. C. de agric. & censit. lib. 11. vbi ideo dixit, † quod sicut expedit reipublicæ punire maleficia ad hoc, vt prouincia maneat in quiete, vt l. congruit, ff. de offic. Præs. l. si longius, §. si filius familias, ff. de iudic. ita poena statuti punientis facientem maleficium extendetur ad fieri facientem, † & illa punietur, si fecerit fieri, per l. si quis id quod ff. de iurisdic. omnium iudicum, quod placuit etiam Roman. in consil. 105. num. 3. vbi tate Mandos. in lit. E. & quod ratione publici fauoris extendatur dispositio alias strictè interpretanda, colligitur ex traditis per DD. in l. illud, vbi etiam gloss. in ver. alia causa, & in l. fin. in verb. captiuorum, C. de sacrosanct. Eccles. & in cap. odia, de regul. iur. in 6. & faciunt notata per Bart. in l. si constante, in 9. quæst. princ. 1. par. ff. solut. matrim. tal. in d. l. non dubium, n. 44. ff. de legib. & notatur in l. 2. §. exercitum, ff. de

his qui notantur infam. & in l. si quis in graui, §. virum, ff. ad Silanian. Cephal. consil. 55. num. 3. & consil. 138. num. 47. lib. 1. Riminald. d. consil. 105. num. 2. & 3. Bald. in l. qua actione, §. si in collatione, versic. quero, dicit statutum, ff. ad legem Aquil. Decian. resp. 38. num. 6. lib. 2. vbi dicit, quod & statuta & pacta, & stipulationes, quæ regulariter † sunt strictè interpretanda iuxta terminos promissionum, tamen si concernant fauorem publicum, late erunt interpretanda, & ideo consuluit, quod pater, qui decem scutos aureos constituerat se daturum singulo mense filio studijs incumbenti Patauij pro eius victu, & omnibus impensis faciendis, teneatur augere stipendium † 151 si non sufficit illa summa ad omnia necessaria, quia causa studiorum concernit fauorem publicum, l. 1. C. de stud. lib. vrb. Rom. lib. 11. & in authent. habita, C. ne fil. pro patr. & fauore publico alias inducitur, vt quis vitra portionem debitam teneatur, l. ex pollicitatione, & l. penult. ff. de pollicitat. & ampliationem sequutus est etiam Dec. consil. 13. num. 6. Riminal. consil. 40. num. 41. lib. 1. vbi voluit, † quod statutum etiam in materia exorbitanti fauore publico extendatur ad alios casus ex identitate, vel maioritate rationis, idem tenuit Montepic. d. consil. 85. num. 53. vbi ideo dixit, quod stante statuto, quod appellationes à diffinitiuis non possunt committi extra ipsam ciuitatem, cum tale statutum censetur concernere publicam vtilitatem, † ne scilicet 152 ciues fatigentur in expensis in litigando extra propriam ciuitatem, extendetur ex identitate rationis etiam ad appellationes ab interlocutorijs, & idem Felin. in cap. translato, column. fin. de constitut. & Decian. dict. respons. 30. num. 13. volum. 3. tenuit, ampliationem procedere, etiam si extaret statutum, quod verba statutorum deberent intelligi ad † literam, nec interpretationem admit- 153 terent, idem voluit Corset. singul. incip. extensio, Barbat. consil. 48. colum. 1. lib. 2. tal. in dict. l. qui se patris, numer. 56. C. vnde liberi, & in l. filius familias, colum. penult. versicul. aliam notabilem regulam, ff. si certum petatur, Dec. consil. 65. numer. 3. & consil. 72. colum. 2. versicul. hoc intelligitur largo modo, Ruin. consil. 60. numer. 5. lib. 5. & facit, quod dixit Alexand. in l. si ex toto, in princ. ff. de legat. 1. vbi voluit, quod proceditur de similibus ad similia etiam in exorbitantibus à regulis iuris communis, quando agitur de fauore publico, idem tenuit Riminal. cons. 40. n. 41. lib. 1.

Secundo amplia limitationem, vt tanto magis sit vera, † si fauor statuti respiceret salutem animæ, tali enim casu multo magis extenderetur illius dispositio, etiam si essemus 156

in pœnalibus, ita Ioan. Andr. in cap. ex tenore, n. 5. in fin. qui fil. sint leg. vbi notauit, quod cõflitutio, alias odiosa, quia pœnalis, si tamen respicit salutem, & fauorem animarum, t̄ dicetur fauorabilis, & ideo erit dilatanda, vt cœtentur pericula, quam doctrinam appellat notabilem, & menti tenendam ibidem Abb. num. 6. idem censuit Domin. in cap. pro humani, §. fin. de homicid. in 6. vbi allegat gloss. in cap. sciant cuncti, de elect. in 6. Abb. in c. quæsiuit, de divor. Ioan. Andr. in cap. 1. de homicid. lib. 6. faciunt dicta per gloss. & DD. in authent. sacramenta puberum, C. si aduers. vendit. & nota tur in cap. fin. de præscript. Anton. de Butr. in d. cap. fin. in 1. fallent. num. 58. de consuet. Innocen. & Ancharan. in c. quamuis, de pac. in 6. Alex. in l. qui iurasse, in princip. ff. de iureiuran. Ias. in authent. quas actiones, num. 25. C. de sacrosanct. Eccles. Euerard. in d. loco, à ratione legis largæ, n. 30. cum ibi allegatis.

Tertio amplia, vt procedat limitatio, etiam si in statuto fauorabili esset dictio aliter qua taxatiua, t̄ nam illa non obstante extenditur statutum propter fauorem, ad alium casum, vt supra, comprehensum, vel similem, inter easdem tamen personas, & ita rationis identitate suadente, ita Euerard. vbi supra, n. 44. & seq. per gloss. quam dicit singularem iuncto text. in l. fin. saper verb. voluerint, C. de reuocand. donationib. vbi Cin. & Salicet. gloss. & DD. in d. l. illud, C. de sacrosanct. Eccles. & facit, quia dictio t̄ taxatiua posita in aliqua dispositione fauorabili videtur excludere solum casus habentes dissimilitudinem rationis, vt in iuribus supra allegatis, & ideo dixi, ita identitate rationis suadente, quia si non adesset identitas rationis, non procedet extensio, etiam si effemus in materia fauorabili, ita Euerard. vbi supra, num. 48. cum alijs ibi per eum.

Secundo limita conclusionem principalem, vt non procedat, quando qualitas personæ, t̄ ad quam verba statuti referuntur, aliud suaderet, tunc enim recedimus a propria, & stricta significatione vocabuli, & intelligimus verba etiam in casu improprio, ita Ias. in d. l. non dubium, num. 44. Bart. in d. l. omnes populi, nu. 58. & in l. 1. in princip. ff. ad leg. Falcid. vbi etiam Alexand. nu. 11. in fin. quo in loco ideo infert, quod stante statuto, quod filia femina sit contenta dote pro Falcidia sibi debita in bonis patris, si filia petat legitimam sibi de iure naturæ debitam, eo quod non dicat eam esse Falcidiam, de qua in statuto, nõ debet audiri, cum talis legitima possit dici Falcidia, rationibus ibi per eum, & verba statuti fuerint directa ad filiam, cui debetur legitima in bonis patris, dicendum est, & intel-

ligendum statutum loqui de legitima, & pro Falcidia venire legitimam, quia vt dicebamus, verba sunt intelligenda potius secundum qualitatem personæ, de qua statutum loquitur, quam considerata solum illorum proprietate, & hoc dicit communiter ab omnibus teneri, quicquid dixerit Alberic. in 2. part. statut. quest. 221. quod si statuto cauetur, quod mulier, & faciunt iure adducta per Illustrissimum Mantuanum de coniect. vlt. volunt. lib. 6. tit. 11. vbi dixit, de coniectura reluctantem ex qualitate personæ, ad quam verba testatoris referuntur.

Tertio limita conclusionem, quando alias apparet de mente t̄ statuentium in contrarium, ita Bart. in d. l. omnes populi, num. 58. per l. non aliter, ff. de legat. 3. & ibi subiungit, quod in vno casu satis de mente statuentium dicitur apparere, quando scilicet intelligendo verba statuti stricte, & proprie, sequeretur iniquitas, & absurdum, idem voluit Barbat. in l. cum acutissimi, num. 172. C. de fidei commiss. Cora. consil. 331. num. 9. versic. nem ex alio. b. 1. & ratio est, quia magis attenditur mens statuentium, quam t̄ verba statuti, & verba sunt intelligenda secundum mentem profertis, Brun. in terminis in d. statut. semm. ex l. us. artic. 5. quest. 29. num. 22. versic. & sic statutum, Patil. consil. 16. num. 51. vol. 3. qui loquitur, etiam si adesset statutum, quod statuta deberent intelligi ad literam, & prout scripta iacent, Alexand. consil. 85. num. 8. lib. 4. & consil. 52. num. 2. lib. 1.

Quarto limita, vt non habeat locum conclusio, quando aliter se haberet communis vsus loquendi loci statuentium, nam t̄ tunc talis communis vsus loquendi est preferendus propriæ significationi verborum, ita Bart. in d. l. omnes populi, nu. 59. vbi etiam subiungit, quod communis vsus loquendi omnium regulæ, omnique constitutioni in exaudiendis, vel examinandis sermonibus derogat, per textum, vbi etiam gloss. aperta in l. librorum, §. quod tamen Casius, ff. de legat. 3. & hanc communem opinionem testatur Galliaul. in suo tract. de verbor. signific. lib. 4. c. 5. 6. & 7. & nos late in conclus. de interpretatione communis vsus ad statuta.

Amplia limitationem, vt procedat, etiam si effemus in correctorijs, t̄ nam nihilominus casus extenderetur ultra propriam significationem vocabuli, si erit comprehensus sub casu expresso ex communi vsu loquendi, ita Euerard. in d. loc. à ratione legis largæ, num. 37. de mente Imol. in repet. d. l. si vero, §. de viro, col. 8. & Bart. & Castren. in dict. l. non dubium, & in dict. l. omnes populi, & in l. scire leges ff. de legib.

365 Quinto limita, vt non verificetur conclusio aliqua honestate contrarium suadente, t nam tunc propter illam recedemus à propria, & stricta significatione vocabuli, & extendimus ad latam, & impropriam, ita nos docuit text. in l. 4. §. parent. hic accipe, ff. de in ius voc. vbi licet secundum propriam significationem vocabuli parentes dicuntur vsque ad tritauum, l. iurisconsultus, §. parentes, ff. de grad. tamen si agatur de conueniendi aliquē in iudicio, illud verbum parentes t extenditur in infinitum ad omnes parentes, etiam supra gradum tritauū ex honestate, quæ seruari debet erga maiores, quod & ibi notant Angel. & Fulgos. prout illos referendo sequitur Ias. in d. l. non dubium, n. 44.

167 Sexto limita conclusionem, vt non obtineat locum, quando in statuto adesset expressa, & adiuncta causa ipsius statuti, nam ratio t adiuncta facit recedere à propria significatione vocabuli, & extendere verba ad alium casum, vbi est eadem ratio, ita Decia. resp. 30. num. 12. lib. 3. Paul. de Montepic. dict. consil. 85. num. 26. Curt. sen. consil. 80. num. 1. vbi testatur, quod in hoc nemo discrepat, per text. in l. his solis, C. de reuocan. donat. & facit dictum Bald. in cap. 1. decedente, circa 7. col. tit. qui feud. dare poss. in vers. extra queritur virum, vbi voluit, quod vbi statuti ratio est expressa, & militat, ibi & statutum esse dicitur, nec tunc dicitur fieri extensio, licet procedamus ad alium casum vltra casum expressum in statuto, sed erit potius enucleatio, siue declaratio eiusdem casus, qui latebat sub eadem ratione statuti, & ob quam ideo dicitur comprehensus in statuto, sicut comprehenduntur plures species sub vno genere, nam tale statutum ob dictam rationem expressam dicitur tanquam genus ad omnes casus sub eadem ratione expressa comprehensos, Bertazol. consil. ciuil. 24. num. 18. Cepol. in tract. extensionum, in tit. vnde elici possit extensio, num. 27. Ias. in d. l. non dubium, num. 44. & facit, quia ratio statuti expressa dicitur anima ipsius, Cin. in cap. fin. de regul. iur. in 6. Cin. in d. l. non dubium, Bald. in l. 1. col. 3. ff. de noui oper. nuntiat. igitur in quocunque casu aderit ratio prædicta, & anima statuti, & sic statutum ipsum, ac illius virtus adesse dicitur, imo sicut magis attenditur, & præponitur anima corpori, ita erit magis attendenda, & præponenda ratio statuti verbis, quæ verba dicuntur corpus statuti, & per consequens, licet verba strictè, & proprie intellecta vnum importarent, tamen attenderet aliud, quod importabit mens, & ratio, quamuis largo, & improprio modo, ita Curt. sen. dict. consil. 44. num. 16. & dict. consil. 80. numer. 1. Abb. consil. 1. &

consil. 75. & in c. nihil, de elect. Bald. in l. si quis seruo, C. de suc. & hoc communiter à DD. tene ri testatur Curt. sen. d. cons. 80. num. 2. & nos supra, & alibi late.

168 Primo amplia limitationem, vt procedat, t etiam si essemus in correctorij iuris communis, nam hoc non obstante, quando ratio est expressa in statuto, poterit extendi de casu ad casum, & de persona ad personam ex eadem, vel maiori ratione, ita Decian. dict. respons. 30. num. 12. Ias. in d. authent. quas actiones, n. 22. Anton. de Butr. in clem. 1. vbi etiam gloss. in verb. eligitur, de elect. Bart. in d. l. libero rum, ff. de verborum signific. Bald. in d. authent. quas actiones, in 2. col. & nos etiam supra.

169 Secundo amplia, vt procedat limitatio, etiam si extaret statutum, t quod verba deberent intelligi ad literam, nam nihilominus ex ratione expressa extenderetur, ita Decia. d. resp. 30. n. 23. Montepic. d. consil. 85. n. 27. & nos etiam supra.

170 Tertio amplia, etiam si ratio non fuisset expressa in statuto, t sed tamen essemus in casu, in quo vnica tantum ratio in statuto dispositorum reddi posset, nam tunc, sicut illa habetur pro expressa, & perinde ac si expressa fuisset, ita ex ea, sicut expressa licitum erit arguere, trahere, & extendere in statuto Riminald. consil. 264. nu. 13. lib. 2. per notata in l. quamuis, vbi gloss. C. de fideicom. Bald. in l. maximum vitium, C. de liber. prater. & per gloss. in d. authent. quas actiones, vbi etiam Bald. late Euerard. in d. loc. à ratione legis larga, nu. 21. & seq. & sicut deficiente consuetudine in aliquo casu t potest allegari ratio tacita ipsius consuetudinis, Bald. in d. l. de quibus, ff. de legibus, ita deficiente statuto in aliquo casu particulari, poterit allegari eius vnica ratio, & tacita, quæ habetur pro lege, nec tali casu dicitur statutum extendi, sed potius declarari in eo, quod ab eo comprehenditur, ita vnica eius ratione suadente, Riminald. d. consil. 264. num. 25. Cin. in l. quod vero contra, ff. de legibus, dicens, quod vbi est vnica, & eadem ratio, non dicitur fieri extensio, sed ex virtute eiusdem statuti determinatur, & profertur decisio directe, licet verba deficiant, iuxta notata in l. de pupillo, §. si quis riuos, ff. de operis noui nuntiat. d. l. his filijs, C. de reuocan. donat. & paria esse rationem esse expressam in statuto, vel non esse expressam verbis, sed illud esse tale, quod in eo nisi vnica ratio assignari possit, voluit Riminald. consil. 40. numer. 25. libr. 1. & facit etiam, quia ubicunque ratio legis, & statuti est certa, tunc ex ea argui potest ad decisiones aliorum casuum tanquam ex causa finali, vt probatur in l. militis agrum, ff. de re milit. & tunc dicitur certa, quando est

vnica, l. *nominatim*, cum ibi notatis, ff. de liber & posthum. ideo quando vnica ratio assignatur in statuto à Doctor. † tunc dicitur certa, & comprehendit alios casus ibi non expressos, & pro ista ampliacione consuluit Montepic. d. *consil.* 85. num. 38. Alexand. *consil.* 89. num. 4. lib. 6. vbi dixit, quod tali casu non dicitur fieri interpretatio extensiuā, sed intellectiuā, quod dicit, fuisse etiam de mente Paul. de Castro *consil.* 83. lib. 2. vbi consuluit, quod stante rubrica statuti, † quod mulier dotata non succedat extantibus masculis, & stante alio statuto, quod soror dotata à patre de bonis communibus, non possit venire ad diuisionem, nec successione bonorum, quæ pnes fratrem remanserunt, si de fratre, vel fratribus legitimis heres remanserit, habebit locum dicta exclusio mulieris, etiamsi talis mulier fuerit dotata non à fratribus, sed à patre viuente, adeo quod excludatur à successione paterna, licet statutum non loquatur specialiter de successione paterna, sed de alia, mouetur, quia dictum statutum censetur prohibere successione feminarum per vnica rationem tantum, scilicet ob conseruandas agnationes, & familias, & quod illa habetur pro expressa, adeo quod fiet extensio ad alium casum eandem rationem habentem, & subdit, quod cum sit tunc eadem, & vnica ratio, non dicitur fieri extensio de casu ad casum, sed omnes casus sub illa eadem, & vnica ratione comprehensi, tanquam species à suo genere deciduntur, secus si essent plures rationes specie differentes, sed tamen similes, quia etiamsi essent similes, diceretur fieri extensio, quæ dicitur progressio quædam de termino ad terminum secundum Bald. in d. l. de quibus, & Petr. ac Cin. in l. circa, ff. de legib. & idem Alexand. *consil.* 5. in fin. lib. 5. & *consil.* 75. num. 3. eodem. lib. 5. Abb. in cap. super questione, in princ. in penult. notab. de offic. de legat. & *consil.* 75. incip. quidam decessit, colum. 9. Fulgol. in *consil.* 78. Cuman. *consil.* 50. col. 1. Alexand. *consil.* 129. num. 6. lib. 7. Paul. de Castro in d. l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrimon. Decian. resp. 88. num. 61. vol. 2. vbi ideo voluit, quod statutum excludens feminas propter filium, licet sit correctorium iuris communis, tamen extenditur etiā ad nepotē ex filio, quia tale statutum habet hanc vnica rationem, scilicet conseruandarum familiarum, vnde pro expressa haberi debet, & ex ea extenditur dispositio etiam ad nepotem, idem voluit Dec. *consil.* 372. num. 5. ex mente Bald. in d. l. maximum vitium, reprehendentis Bart. in d. l. liberorum, col. fin. de verbor. significat. aliter sentientem, & concludit, quod quādo est certa ratio legis, licet tacita, potest ex

ea argui tanquam ex causa finali, & certa, vt dicebamus, tunc ratio dicitur, quando illa sola reddi potest, Roman. *consil.* 32. num. 5. & *consil.* 404. num. 4. & *consil.* 100. in princ. Curt. senior d. *consil.* 44. num. 17. & *consil.* 9. num. 20. vbi appellat hanc conclusionem marnioream, vt etiam alibi diximus, & illam confirmat etiam *consil.* 80. col. 4. vbi late, ibique subiungit, quod doctrina, quæ se habet, quod alleganti vnica tantum reddi posse rationem in statuto, incumbit onus probandi, cum id dubio in statutis non præsumatur, quod ex vnica tantum ratione moti fuerint statuentes, vt supra per nos fuit tactum, procedit, quando illa ratio, quæ dicitur vnica, non est certa, & tanquam certa communiter à DD. assignata, sed de ea adhuc dubitatur, & in hoc posset forsan procedere opinio Bart. vt supra, contrarium tenentis in d. l. liberorum, ac aliorum illum sequentium, de quibus per Curt. sen. d. *consil.* 80. n. 1. & per Socin. iun. d. *consil.* 1. n. 54. lib. 1.

Limita hanc ampliacionem, vt non procedat, quando ad effectum statutum, per quod mandaretur, statuta debere intelligi ad literam, nam tunc, nisi ratio esset scripta, & expressa in statuto, non liceret statutum extendere ad alios casus ex ratione prædicta præsumpta, ita Curt. iun. *consil.* 6. numer. 10. cum ibi allegatis.

Sed haud facile cum Curtio † tenerem re 174
pugnantibus supra allegatis, & adductis passim in contrarium in conclusione, & præcipue Menoch. d. *consil.* 11. num. 19. lib. 1. & antea Alexand. *consil.* 85. num. 4. lib. 4. & alijs communiter tenentibus, quod idem iudicatur de ratione vnica, licet non expressa, quod & de ratione expressa in statuto, de quo potissimum per Curt. sen. d. *consil.* 9. num. 20. & nos supra, sed quando ratio est expressa in statuto, etiam non obstante talis statuti dispositione, quod statuta intelligantur ad literam, late intelligentur, & fiet extensio, vt supra fuit ostensum, igitur idem erit dicendum de vnica tantum ratione, licet non expressa, & Curt. opinionem in Saliceti dicto se fundantem magis communiter improbari testatur Galliau. in *consuet.* Alexand. in præfat. 5. in fin. & posset verificari Curt. & Salic. dictum, quando ratio statuti non esset adeo certa, & vnica, quin de illa etiam quodammodo dubitari posset, nam tunc, quia non diceretur ratio necessaria, sed magistralis, non posset quis se super ea fundare ad trahendum statuti dispositum † prout hoc modo Salicet. & illum sequentes intelligit, & saluat Curt. sen. d. *consil.* 80. col. 5. vers. & in hoc cessat illud dictum Sal. & idemmet Soc. iun. d. *consil.* 1. n. 53.

176 Quarto amplia, vt idē sit de ratione, quæ colligitur ex ipso proœmio, & ex præfatione statuti, nam & illa restringet, & declarabit, & ampliabit statuti dictum, quia præsumitur finalis, & ex ea argui poterit, Rimi nald. *conf. 338. num. 3. lib. 2.* per ea, quæ notat. gloss. & Bart. in *l. cum tale, §. falsam causam. ff. de conditio. & demonstratio.* & secundum ea, quæ habentur in *l. final. ff. de heredib. insti- zuen* & in *l. Titia, §. idem respondit. ff. de verborum obligationib.* & idem tenuit Bertazzol. *consil. ciuil. 24 nu. 10.* Crauet. *consil. 192 nu. 21.* vbi dixit, quod propter causam, quæ colligitur ex proœmio, & præfatione, quæ ideo dicitur finalis, dispositio large interpretabitur, quæ alias de sui natura restringeretur, & faciunt alia per nos adducta, dum tractabimus de interpretatione proueniente ad statuta ex præfatione in *conclus. quod statuta recipiunt interpretationem à iure communi.*

177 Primo intellige supra dicta in sexta limitatione cum suis ampliationibus, vt non procedant, † quando ageretur de statuto, quod esset correctorium iuris communis, & loqueretur taxatiue, & haberet dictiones taxatiuas, nam tunc, quamuis haberet rationem expressam, non extenderetur, & multo magis, quando non esset ratio expressa, nam dictio taxatiua negationem in reliquis inducit, ita Euerard. in *dicto loco a ratione legis larga, numer. 25.* & Iaf. in *dict. authent. quas actiones, n. 22.* vbi etiam Bald. & Cin. col. 2.

178 Secundo intellige, vt nō habeant locum, † quando statutum esset correctorium, & etiam pœnale simul, nā tunc ratio adiuncta, & expressa in statuto non operatur extensionem, ita Paris. *conf. 69 num. 189. lib. 3.* Iaf. loco proxime citato, *versic. intellige tamen istam fallē riam.* Alexan. d. l. si constante. Anton. de Butr. d. cap. fin. in 1. & 12. *fallent. de consuet. Romā. consil. 150. num. 5.* Iaf. in *l. fin. num. 5. ff. de in ius vo. an. & l. si quis id quod, col. 3. versic. septimo, ff. de iurisdict. omn. iudic.* Euerard. vbi supra, num. 24. & nos etiam alibi supra.

179 Tertio intellige, quando ratio expressa in † statuto esset finalis, secus autem quando illa fuisset tantum impulsiva, ita Paris. d. *consil. 69. num. 178.* de mente Ioan. Andr. in *cap. 1. de tempor. ord. in 6.* quem etiam refert, & sequitur Matthesil. in *tract. extensio. col. 2.* Iaf. in *d. authent. quas actiones, num. 16. versic. puto tamen, & num. 22. versic. tertio limita,* & ratio impulsiva tunc dicitur, quando decisio † legis, & statuti est magis generalis, quam sit ipsa ratio, quæ ideo, cum non militet generaliter, non potest dici finalis, sicut dictio finalis quando est generalior, vel æque generalis cū ipsa lege, ita Bald. in *l. generaliter,*

in 3. col. C. de Episcop. & Cler. Bart. in *Extraua. ad reprimendum, in ver. nec ex eorum absentia,* & illos referendo sequitur Euerard. in *supra citato loco, num. 26.* & Crauet. *consil. 192. nu. 21.* vbi dixit, quod causa finalis illa dicitur, quæ generaliter respicit totam dispositionem, & generaliter ad illam influit, & prout etiam hoc idem concludit Iaf. vbi supra, num. 18. & illum referendo sequitur Paris. *dict. conf. 69. num. 179.*

181 Quarto intellige, nisi statutum esset † ex pluribus capitibus correctoria, nā tunc etiā ex ratione adiuncta, siue expressa, non posset fieri extensio, ita Paris. d. *conf. 69. nu. 185.* rationem adducens, quia scilicet dispositio ex pluribus capitibus odiosa, siue correctoria maius producit impedimentū, quam correctoria simpliciter, secundum Doct. in *l. si quis in graui, §. fin. ff. ad Syllanian.* & quia duo vincula magis ligant quam vnum, *authent. itaque C. commu. de success. glo. & alij in l. 1. C. de pact.* & quia etiam actus † geminatus magis operatur quam simplex, ad not. in *l. ballista, ff. ad Trebellian. Bart. in l. sancimus, C. de agric. & censit. lib. 11.* & facit etiam dictum Bello. *conf. 8. n. 12.* vbi consuluit, quod si statutum dispone- ret, quod quilibet cuiusvis cōditionis posset testari, propter illa verba geminata, *quilibet cuiusvis conditionis,* intelligeretur generaliter, prout loquitur, nec in eo operabitur interpretatio alias cōcessa de iure quoad habiles tantum.

182 Quinto intellige, nisi alia ratio etiam nō scripta in statuto suaderet † extensionē fieri non debere, & ratio est, quia tali casu depre- henditur, quod in casu non expresso nō militat omnino eadem ratio, quæ in expresso, & ideo tanquam inter differentes non poterit fieri extensio, ita Euerard. in *loco supra citato, num. 26.* per text. cum gloss. in *cap. constitutio. de elect. in 6.* vbi etiam Ioan. Andr. Imol. & Domin. & idem Imol. in *d. l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim.*

184 Septimo limita conclusionē, vt non procedat, quādo statuti verba non † operarētur, nisi improprie, & large intelligerentur, ita Bald. in *c. pastoralis, col. 1. nu. 2. de appellat.* per tex. quē dicit ad hoc singularē, in *l. heredibus, §. fin. ff. ad Trebel.* Iaf. in *d. authent. quas actiones, nu. 22.* Caltr. *conf. 175. nu. 5. lib. 1.* Riminal. *conf. 40. nu. 40. lib. 1.* faciunt not. in *l. scire oportet, §. aliud. vbi Bald. ff. de excusat. tut.* Imol. in *in d. l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim.* & not. per Bart. in *d. l. non dubiū, C. de legib. & in d. l. omnes populi, nu. 6. q. princip. & in l. 3. ff. de vsu- cap. & in l. 4. §. Prator ait, col. 3. versic. quero, quod si statutum, ff. de damn. inf. Decia. resp. 31. n. 14. lib. 3.* & faciūt alia, de quibus nos sup. in propo-

proposito argumenti à contrario sensu, vbi late.

185 Primo amplia, vt limitatio procedat, etiam si essemus in pœnalibus, in quibus verba contra propriam significationem late interpretantur, † quando alias dispositio redderetur superflua, & frustratoria, tex. est in c. ciuitas, de sentent. excomm. in 6. quem ad hoc al legat Abb in cap. fin. ad fin. de præb. & illum sequitur Ias. in dict. l. non dubium, num. 4. in fin. & in l. talis scriptura, colum. 4. ff. de leg. 1. & in dict. authent. quas actiones, num. 26. Decian. resp. 33. num. 19. lib. 1. Imol. in d. l. si vero, §. de viro, Riminal. d. consil. 40. num. 40. lib. 1. facit gloss. in clement. 1. in ver. sepelire, in fin. de sepult. & in c. quanquam, in fin. de vsur. Euer. in d. loco à ratione legis larga, n. 31. cum ibi per eum.

186 Amplia, vt idem sit, etiam si extaret statutum, † quod interpretatio nulla admitteretur in statutis, ita Castr. d. cons. 175. num. 4. in fin. lib. 1.

187 Octauo limita conclusionem, vt procedat, si sic striete intelligendò statuta minus læderetur ius commune, si autem contrariū eueniret, † vt scilicet statutum late interpretando minus iuri communi derogaret, tunc late, & latissime statutum erit interpretandum, ino & impropiandum, prout minus derogabitur iuri ipso communi, ita Riminal. consil. 43. num. 13. lib. 1. Rolan. à Val. cons. 21. n. 21. lib. 1. Rom. cons. 399. n. 1. Socin. iun. cons. 11. n. 12. lib. 1. Alex. cons. 85. n. 12. lib. 4. & cons. 9. n. 4. lib. 1. Ceph. cons. 210. n. 18. lib. 2.

188 Nono limita conclusionem, vt non habeat locum, quando extaret statutum, quod procederetur † de similibus ad similia, nam tunc extendetur, & late, si opus erit, interpretabitur statutum, ita Riminal. cons. 59. num. 14. lib. 1. de mente Bald. in l. nequimus, ff. de legibus, & Ant. de Butr. in d. cap. fin. de consuet. & Imol. in d. §. de viro, Euerar. in d. loco à ratione legis larga, n. 69. qui loquitur, etiam si essemus in pœnalibus.

189 Decimo limita conclusionem, vt non obtineat, locum, quando † multi æquiparantur in statuto, in aliquo casu, nam tunc statutum in vno ex ipsis æquiparatis trahitur ad alios, ita Riminal. cons. 264. nu. 41. lib. 2. vbi ideo consuluir, quod quia soror, mater, & auia æquiparabantur in illo casu à statuto in successione intestati, non existentibus agnatis, statutum in vno ex ipsis æquiparatis trahitur ad alium, & sic sicut statutum excludebat matrem, & auiam, extantibus agnatis, ita & sorore à excludere intelligetur per not. in leg. si quis seruo, C. de furt. & in l. 2. C. de indi. vid. toll. & in cap. eam te, de atat. & qualit. Doct. & præcipue Ias. in l. 1. n. 43. ff. de leg. 1. Rubens Alex.

cons. 151. nu. 4. & probatur in l. 2. C. de cur. furios. & in l. quod vero contra ff. de legib. Ias. in l. transigere, C. de transactio. & in §. ex maleficijs, Institut. de action.

190 Primo amplia, vt idem habeat locum, nedum † si æquiparatio fieret in eodem statuto, sed etiam si fuisset facta à statuto antiquo, & superueniret nouum statutum, quod de vno æquiparatorum aliqua disponderet, nam tunc quidquid esset dispositum per statutum nouum in vno ex illis æquiparatis à statuto antiquo traheretur, & intelligeretur etiam dispositum de alijs ab eodem statuto antiquo æquiparatis, ita Ias. in d. l. transigere, n. 15. & not. in dict. l. si quis seruo, C. de furt. vbi præcipue gloss. fin. & clarius in d. l. quod vero contra, ff. de legib. Diaz. reg. 429. Euerar. vbi supra nu. 27. cum alijs ibi per eum.

191 Secundo amplia, vt idem sit, etiam si essemus in pœnalibus, † in quibus ideo statutum in æquiparatis extenderetur, Rub. Alexand. d. cons. 151. num. 4. Ias. in d. l. transigere, num. 15. not. in c. si postquam, §. final. vbi gloss. & Doct. de elec. in 6. Abb. in cap. de multa, de præben. Diaz. d. reg. 429. vers. tertio fallit, cum ibi per eum, Crot. in dict. l. si constanze, num. 81. ff. solut. matrim.

192 Tertio amplia, vt idem † procedat in correctorijs, & exorbitantibus à iure communi, ita Ias. loco proxime citato de mente Bar. in l. Marcellus, in princ. vbi etiam Alexan. & alij, ff. ad Treb. & in authent. sed cum testator, C. ad leg. Falcid. & in l. 2. ff. de leg. 1. Imol. in d. §. de viro, in 5. fallen. Diaz. d. reg. 429. vers. amplia, & vers. secundo fallit, vbi reprobatur Aret. contrarium sentientem, idem voluit Euerar. vbi supra num. 37. vbi ideo dixit, quod quando duo casus æquiparantur per statutum antiquum in omnibus, & per omnia in materia, de qua agitur, statutum, siue lex noua, corrigens in vno ex æquiparatis intelligetur etiã corrigere & in alio, adducens exemplum, vbi delictet, regula iuris antiqui habet, quod qui nō potest testari, nō potest etiã codicillari, l. 2. ff. de leg. 1. modo si per legem nouam, vel per statutum minor viginti annis non potest testari, vbi tamen per legem antiquam maior 14. annis poterat facere testamentum, l. qua ætate, ff. de testam. cum similib. certe hoc statutum nouum corrigens in testamento censetur etiam corrigere in codicillis, & sic minor viginti annis in loco, vbi vigeat tale statutum nouum, non poterit etiam codicillari, & ad hoc allegat Bart. & post eum alios in d. l. 2. ff. de legat. 1.

193 Quatto amplia, vt idem censetur de correlatijs, † in quibus statutum, quod disponit in vno, censetur etiã, & in alio disponere,

ita Euerat. in d. loca à ratione legis larga, n. 28. per tex. quem ad hoc dicit notabilè in l. fin. vbi Bart. Ang. Iaf. & alij, C. de indi. vidui. tollè. Bald. & Paul. de Castr. in d. authen. quas actiones, Imol. in d. §. de viro, col. 8. Seuerinus in re pet. dict. l. omnes populi, in 9. fallent. ad idem est tex. in l. 1. vbi Bart. C. de cūpress. lib. 11. Iaf. in l. qui condemnare, num. 9. ff. de iudic. vbi communem dicit, prout. & illam communem fatetur Curt. iun. cons. 6. in princip. Curt. sen. cons. 11 per totum. Iaf. cons. 112. colu. 1. vers. sed præmissis omnibus, volum. 1. Dec. in l. 2. C. de in ius vocan. num. 6. & in l. 1. vbi Bald. Paul. de Castro, Salicet. & Alexand. C. eod. tit. Bald. in cons. 104. colu. 1. versic. præterea, volum. 1. Calcan. cons. 125. col. 1. versic. nihilominus in casu nostro, Fab. de Monte, in tract. empt. & vend. in 3 par. princ. q. 28. & nos supra in subampliationibus ad primam ampliationem.

194 Primo intellige prædicta, quando in vtro que correlatiuum tamen eadem ratio militaret, alias secus, ita Euerard. in loco a correlatiuis, num. 8. per tex. in leg. curatorem, cum ibi not. per gloss. Cin. & alios, C. de interd. mar. & in l. fin. vbi Salicet. post gloss. C. de rescind. vend. Iaf. in dict. l. transigere, col. 1. C. de transact. & d. l. fia. vbi etiam Bart. Ang. l. & alij, C. de indi. vidui. tollen. Bart. in l. multum interest, versic. qualiter ergo, ff. de verbor. obliga. vbi etiam alij Doct. & not. in d. l. 1. C. de cūpress. lib. 11. Socin. cons. 74. col. 2. vers. quinimo dico, vol. 3. late Gabr. de legib. conclus. 3. n. 51. vers. primo limita.

195 Secundo intellige, quoad eundem actum, & eandem rationem, tamen non autem diuersam, prout loquitur Socin. dict. cons. 74. num. 5. lib. 3. & iuxta ea, de quibus nos supra in conclusione in subampliationibus ad primam ampliationem, & per adducta à Lancelloto Galliaulam in suo comment. super stat. Alexand. in ver. uxori, questione 4. Dec. in l. 1. colu. 2. versic. secundus casus, C. de in ius vocan. Craueta de antiquitate tempor. in 4. part. num. 115. qui etiam requirit, quod, vt supra dicebamus, ad huc eadem ratio Gabr. d. concl. 3. de legib. num. 38.

196 Subintelligi, nisi in vno ex æquiparatis tamen esset diuersa ratio, quam in alijs in illo casu, de quo ageretur, ita Crot. in dict. l. si constante, num. 82. quem refer. & sequitur Diaz, dict. regula 429. versic. quinto fallit, & faciunt etiam, quæ supra proxime diximus de correlatiuis habentibus omnino eandem rationem.

Et quod dictum etiam est supra de æquiparatis:

Primo intellige, vt non habeat locum,

197 quando essemus in casu, tamen quod quis vellet trahere vnum statutum ad aliud, eo quia in vno, & in alio ageretur de aliquibus à statuto æquiparatis, sed vnum statutum imponeret pœnam ipso iure, aliud vero non, nam tunc pœna imposita ipso iure in in illo statuto non traheretur ad aliud statutum, etiam in æquiparatis, ita Crot. in d. l. si constante, num. 81. Diaz, dict. reg. 429. vers. quarto fallit, per gloss. in cap. licet canon. in verb. Parrochialis, de elect. in 4. & facit, quia licet etiam in pœnalibus dispositio extendatur ex eadem ratione, vt per Doctor. & præcipue Imol. in d. l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. & in d. l. omnes populi, ff. de iur. & iure, & Doct. in cap. odia, de reg. iur. in 6. & in cap. in pœnis, eod. tit. cum similibus, tamen non habet locum, quãdo pœna imponitur ipso iure, Ioan. Andr. in d. cap. odia, col. 2. versic. in contrarium, & in colu. 3. in respon. primi contrarij, & ibi post eum Albertic. per text. in can. pœne, de pœnitent. dist. 1. & in l. penult. ff. de pœn. Bald. in d. l. de quibus, colu. 12. versic. restat videre, ff. de legib. Dec. in dict. cap. traslado, in 1. lectura, col. vltim. vers. septimo in pœnis, de constit. imò vbi pœna imponitur ipso iure ad posse restringitur significatio verborum, & verba non tam late, quam alias significatos ipsorum pateretur, sunt accipienda per ea, quæ allegauit Euerard. in d. loco a ratione legis larga, nu. 75.

198 Secundo intellige, vt procedat, tamen dummodo æquiparatio fiat in eadem materia, alias secus, ita Iaf. in d. l. transigere, n. 15. C. de transact. Diaz, d. reg. 429. vers. primo videlicet, per gloss. in cap. 1. in ver. declaramus, ne cler. vel monach. & in cap. constitutionem, de reg. in 6. Crot. in d. l. si constante, in 2. lectu. n. 79. ff. solut. matrim.

199 Tertio intellige, nisi in vno ex æquiparatis tamen esset diuersa ratio, quam in alijs in illo casu, de quo ageretur, ita Crot. in dict. l. si constante, num. 82. quem refer. & sequitur Diaz, dict. regula 429. versic. quinto fallit, & faciunt etiam, quæ supra proxime diximus de correlatiuis habentibus omnino eandem rationem.

200 Quarto intellige, quãdo æquiparatio fuisset facta inter æquiparata tamen generaliter, & per modum regulæ, secus si ex aliquo solum respectu, nam tali casu quemadmodum non omnia in omnibus æque militarent, ita non omnia ad omnes æquiparatos extenderentur, Crot. vbi supra, n. 83. & Diaz in d. citato loco, vers. sexto fallit.

201 XI. Limita principaliter conclusionem, vt non procedat, quando intelligendo statutum tamen strictè, & proprie, resultaret aliud quod irrationale, & iniquum, ita Alex. dict. consil. 85. n. 11. lib. 4. vbi docuit, quod potius debe-

debemus recedere ab omni quantumvis propria significatione verborum, quam iniquitatem permittit in statutis, iuxta ea, quæ not. Bar in d. l. omnes populi, in 3. & 6. quæst. princip. & in vers. iuxta præmissa quæro, & facit, quia est capienda interpretatio in statutis, quæ rationabilem sensum, & sanum intellectum contineat, adeo quod à sapiente reprehendi non possint, secundum text. in l. Saluius Aristo. ff. de legat. præstan. Alciat. resp. 358 num. 7. vers. tertio quia, Socin. Sed. consil. 64. col. penult. & cons. 111. num. 5. Menoch. consil. 123 nu. 6 vol. 2. Riminal. cons. 15. num. 110. & seq. lib. 1. Rob. à Val. consil. 72. n. 42. & seq. lib. 3. Ceph. cons. 765. n. 35. lib. 5. & nos alibi supra.

202 XII. Limita, quando esset impossibile quod statutum verificaretur in suo casu proprio, & vero, nam tunc trahetur ad casum, qui iuris, vel consuetudinis fictione est idem etiam si ante alio statuto, quod non posset in statutis fieri aliqua glossa, seu interpretatio, ita consuluit Card. cons. 72. col. 9. vers. ad septimum cum queritur, vbi stante statuto, quod acta deberent presentari Domino Patriarchæ in publica forma, & stante alio statuto, quod statuta deberent ruditer intelligi, & ad textum absque aliqua interpretatione, & glossa, eueniente casu, quod Patriarcha esset mortuus, & sedes Patriarchalis vacaret, ille, qui tenebatur presentare acta coram Patriarcha, dicitur satisfacisse statuto, si ea presentauerit coram eo, qui de consuetudine provincie faciebat idem consistorium cum Patriarcha, ex quo erat impossibile, quod statutum posset verificari in casu suo vero, cum Patriarcha esset iam mortuus, ex quo auditorium illius, coram quo presentauerit acta erat idem, cum auditorio Patriarchæ, ita permittente consuetudine, actus perinde erit, ac si factus fuisset coram Patriarcha, idem referendo Card. ser. sit Montepic. d. cons. 85. num. 27. vers. tertio limitatur, & faciunt not. per Bald. post gloss. ibi in l. si quis posthumos, in fin. princ. ff. de lib. & posthum. quo in loco dixit, quod appellatione posthumi venit filius adoptiuus, quando testator erat eius conditionis, quod nullos filios posthumos habere poterat, eo quia vt puta erat in sacris constitutus.

204 XIII. Limita, vt non procedat conclusio, quando contrarium suaderet consuetudo loci, nam secundum illam statuta minus strictè, & minus proprie interpretabuntur, prout fuerit consuetum, secundum trad. per Bart. in l. Labeo ff. de supellect. leg. Alciat. de præsum. reg. 1. præsump. 43. numer. 12. vbi ideo dixit, quod licet aliqua ars esset alias vilis, tamen si ex consuetudine ciuitatis reputaretur no-

bilis, erit nobilis existimanda, & per consequens si statutum prohiberet admitti in Collegium eum, cuius pater artem vilem exercuisset, non reijciatur ille, cuius pater artem alias generaliter vilem, secundum tamen consuetudinem ciuitatis nobilem reputatam exercuerit, quod placuit etiam Cephal. cons. 611. num. 31. vol. 4. & faciant, quæ nos late diximus alibi de interpretatione proueniens ab obseruantia, & consuetudine, in conclusione, quod statuta recipiunt interpretationem à iure communi.

XIV. Limita, vt non procedat conclusio quoad ea, quæ in statuto essent dicta, gratia 206 exempli, nam si ex exemplum non restituit dispositionem, ita ex eo non per hoc sumitur stricta interpretatio, & intelligentia secundum not. in l. 1. §. quod vulgo, ff. de vi. & vi arm. & in l. damni infecti supulatio pertinet, ff. de damn. infect. Imol. in d. h. s. vero, §. de viro ff. sol. matrim. column 8 gloss. in clement. 1. super verb. Præidentes, in fin. de rescript. vbi etiam Ant. de Butr. Card. & Imol. qui notant, quod dictum in vob. etiam in constitutione, pœnali, non videtur negatum in alio, quando ratione frequentioris vsus id, quod est dictum, fuit expressum.

Notandum est pro supra in discursu adductis, quatenus, de hoc aperte non esse in locuti, quod in omnibus casibus, in quibus 207 fuit concessum, fieri extensionem in correctorio statuto, multo magis erit extensio etiam licita, & permissa in statuto pœnali, & exorbitanti, cum magis sit strictè procedendum in correctorijs, quam in pœnalibus, vel exorbitantibus, iuxta not. in dict. athen. quas actiones, & in l. præcipimus, C. de appellat. Luer. in d. loco a ratione larga, num. 42. & 55. cum ibi per eum allegatis.

Nota etiam ad conclusionem, quod si in statuto reperiretur verbum habens plures, 208 sed tamen omnes proprias significationes, illa accipietur significatio verbi, quæ congruet magis subiectæ materię, ita Bart. in d. l. omnes populi num. 58. vers. iuxta præmissa quæro, per text. in l. si vno, ff. loca. & in l. quones idem ser. no, ff. de reg. iur.

Propterea autem significatio verbi cognoscetur: primo ab auctoritate, vt si in aliqua 209 lege sic dicatur, vt in leg. proprie, ff. de verb. signific. & in multis alijs legibus eiusdem tituli.

Secundo à diffinitione, vt in l. 1. ff. de test. & in l. 1. ff. de tut. & Instit. de oblig. in princip. & de action. in princip.

Tertio quado prædicta deficient, sumetur propria significatio ex allusione, seu deriuatione vocabuli, vt in l. pupillus, §. territorium, ff. de verb. signif. & in l. turgury, ff. cod. dummodo

do tamen allusio non repugnet limitationi, seu qualificationi factæ à iure, vt in l. 2. §. appellata, ff. si cert. pet. vbi mutuum dicitur, quod de meo fit tuum, & non tamen vbi-
cunque fiet de meo tuum, illud erit, propter
allusionem vocabuli, aut dicitur mutuum,
stantibus alijs qualificationibus, & requisit-
tis à iure ad hoc, vt mutuum constituatur, de
quibus in d. l. 2. prout hoc nos docuit Bart. in
d. l. omnes populi, num. 59

CONCLUSIO V.

Generalis dispositio Statuti
quando, & in quibus gene-
raliter procedat, vel non.

S Y M M A R I A.

- 1 Statutum generaliter loquens generaliter de-
bet intelligi.
- 2 Statutum vbi non distinguit, nec nos distin-
guere debemus.
- 3 Appellatione generaliter prohibita per statu-
tum censetur tam de deuolutiua, quam de
suspensiua.
- 4 Generalia verba statuti eo magis sunt genera-
liter intelligenda, si alias statutum nihil
operaretur.
- 5 Generalitas statuti procedit etiam quoad ca-
sum, in quo maior esset ratio, quam in alio.
- 6 Generalitas statuti procedit etiam in mat-
ria odiosa, nisi aliter appareat de mente sta-
tuentis, vel esset frustratorium statutum.
- 7 Generalitas statuti indubitate obseruatur,
quando in omnibus casibus est eadem ra-
tio.
- 8 Interpretatio legis procedit secundum ipsius
rationem.
- 9 Ratio vbi est eadem, casus pro expresso repu-
tatur.
- 10 Lex est omne, quod ratione legis consistit.
- 11 Indefinite loquens statutum indefinite debet
intelligi, maxime si verba indefinita sunt
adiuncta personis, & nominibus collectiuis,
& quando est eadem ratio omnium in ra-
tione indefinita comprehensorum, vt nu. 12.
& 13.
- 12 Statutum etiam dubium generaliter est intel-
legendum.
- 13 In dubio standum est verbis statuti.
- 14 Statutum etiam durum debet generaliter in-
telligi.
- 15 Specialitas in principio statuti non officit,
quin generale in fine generaliter sit intelli-
gendum.
- 16 Generalitas statuti in principio attenditur, si-
cet postea loquatur per verba specialia, de
quo dic, vt num. 22.
- 17 Exempla regulam non restringunt.
- 18 Ratio finalis statuti ex proemio colligitur.
- 19 Proemii sine præfationis verba attenduntur
in intelligentis statutis.
- 20 Generalitas statuti eo magis attenditur, si sta-
tuta essent intelligenda ad literam.
- 21 Generalia verba statuti tunc præcipue gene-
raliter procedunt, si id ratio rectè sermone
suadent.
- 22 Festari permittens statutum quemlibet cuius-
uis conditionis, comprehendit etiam alias
inhabiles.
- 23 Generalitas statuti extenditur etiam ad ac-
cessoria principalis dispositionis.
- 24 Ratio generalis in statuto ampliat statutum
ad casus à tali generalitate comprehensos.
- 25 Ratio statuti vbi militat, ibi, & statutum esse
dicitur.
- 26 Generalitas statuti præcipue obseruatur in ma-
teria fauorabili.
- 27 Fauorabile statutum quod dicatur, remissive.
- 28 Fraus, vt euitetur, & præiudicium alicuius
lata debet fieri interpretatio.
- 29 Generalitas statuti non operatur in casibus ex
speciali causa, & ratione dispositis, quod in-
tellige, vt num. 33. 34. 35.
- 30 Minores, furiosi, mulieres, absentes, & simi-
les, quando à generalitate statuti compre-
hendantur.
- 31 Generalitas statuti non habet locum, quando
sic quis indebite damnum pateretur.
- 32 Superflua debent potius reddi statuta, quam
quod quis indebite damnum patitur.
- 33 Generalitas statuti non attenditur, quando
quis indebite ad lucrum admitteretur.
- 34 Excellentia personæ facit cessare generalita-
tem statuti.
- 35 Arbitrarius extra locum compromissi non potest
sententiam ferre, nisi sit dignitatis, vel præ-
eminentia excellentis.
- 36 Laicus etiam merus potest eligi in Episcopum,
si vita singulari exemplo resplendet.
- 37 Iudex in dignitate poterit legere sententiam
per alium, non obstante l. 2. C. de senten-
ex breuic. recitan.
- 38 Utilitas personæ facit, quod recedatur à gene-
ralitate statuti.
- 39 Mulier in utilitate vita constituta propter
meretricium poterit capi, non obstante statu-
to prohibente mulierem capi posse.
- 40 Patri si permittitur, etiam filio contradicen-
te remittere iniuriam illatam filio, non in-
telligitur de patre, qui vita utilitate sor-
descit.
- 41 Paruitas rei limitat generalitatem statuti.

- 48 De minimis non curat Prator.
 49 Parum, & nihil aequiparantur.
 50 Alienare domum in forensem prohibitus, non intelligitur de alienatione parua domus.
 51 Syndici si tenentur denunciare percussiones, non tenentur denunciare, ubi est solum leuis scissura cutis.
 52 Pro paruis vitijs non datur redhibitoria.
 53 Valusculum non venit appellatione vulneris in statuto.
 54 Canon si quis suadente diabolo, non habet locum in leui offensa.
 55 Simonia non inducitur per exiguam quantitatem muneris.
 56 Filius non reuocatur in potestatem pro leui offensa.
 57 Donatio non rescinditur pro leui offensa.
 58 Minor non restituitur pro minimo damno.
 59 Prelatus prohibitus alienare res Ecclesie non prohibetur alienare res modici prauitij.
 60 Apothecam minimam possidens poterit personaliter capi, non obstante statuto prohibente generaliter possidentem apothecam pro suspecto capi.
 61 Forensis prohibitus acquirere immobilia, poterit tamen acquirere domunculam.
 62 Tutor quis esse poterit debitor modice quantitatis, non obstante statuto, quod debitor non possit esse tutor.
 63 Gradus personae limitat generalitatem statuti.
 64 Procurator qui alias non admitteretur in causa criminali, propter personae gradum admitteretur.
 65 Clericus personae illustri aequiparatur.
 66 Intellectus bonitas, & peritia facit, ut recedatur a generalitate statuti.
 67 Scholaris optimi intellectus, & peritia praesertur Doctori imperito.
 68 Ordinari potest etiam parum sciens, si tamen est spes, quod possit proficere.
 69 Pacis causa non attenditur generalitas statuti.
 70 Scandali cuitandi causa non est standum in generalitate statuti.
 71 Executio sententiae non suspendetur, non obstante statuto, quando ex dilatione generaretur scandalum.
 72 Scandalum quid dicatur.
 73 Specialia 33. ob euitanda scandala, remissive.
 74 Mora ob periculum receditur a generali dispositione statuti.
 75 Inordinata promotio restringit generalitatem statuti.
 76 Doctor per saltum promotus non venit in privilegio concesso Doctoribus a statuto.
 77 Doctores absque examine requisito, & velo lenato promoti per aliquem habentem auctoritatem Doctores faciendi, non gaudent prerogativa Doctorali.
 78 Reipublica utilitate ita saadente non curatur generalitas statuti.
 79 Generalitas statuti semper restringitur ad id, quod rationis est.
 80 De praescriptione statutum loquens semper intelligitur interueniente mala fide.
 81 Homicidium puniens statutum intelligitur, nisi habuerit iustam causam, & dolo interueniente.
 82 Loci respectu recedimus a generalitate statuti.
 83 Ob sterilitatem superuenientem non statuitur generali dispositioni statuti.
 84 Persona mala qualitas eximit a generalitate statuti.
 85 Ianua statutum sub rubr. de domibus ad pensio. locat. non aufer. de. laratur.
 86 Socio rixoso reperto potest recedi a societate.
 87 Inimicitia facit discedere a generalitate statuti & quid de inimico reconciliato.
 88 Affinitas, & parentela excusat a generalitate statuti imponentis penam receptatorum bannitorum.
 89 Fiscus procurator poterit etiam contra fiscum suam, vel suorum agere causam.
 90 Paritate gradus, & affectionis praesupposita non attenditur generalitas statuti prohibentis aliquem consanguineum dari posse pro confidente, vel pro iudice.
 91 Iudex suspectus minime recusari poterit ratione consanguinitatis, si est pariter litigantium consanguineus.
 92 Testis pariter consanguineus non repellitur a testimonio inter consanguineos.
 93 Ianua statutum li. l. c. 1. §. in his, quae per Senatum, interpretatur.
 94 Aequalis bonitas, & sufficientia distinguit generalitatem statuti mandantis medicum conductum per se, non autem per aliam, curare debere.
 95 Iacobus Iuanus Medicus Sarzanen. laudatur.
 96 Metus suspicio restringit generalitatem statuti.
 97 Sententia intimatio potest fieri in alio loco vel risimilis notitia, propter metum, non obstante statuto, quod fiat personaliter, aut ad domum.
 98 Clausula potens in privilegio, vel alia concessione, non subiacet generalitati statuti.
 99 Paupertas personae limitat generalitatem statuti.
 100 Sarzana statutum, quod de bonis communis non possit donari, remitti, &c. interpretatur.
 101 Paupertas non excusat omnino in delictis, licet

- cet initius cura paupere agatur.*
 102 Paupertatis ratione multa contra iuris regulas inducuntur.
 103 Necessitas facit licitum, quod non est.
 104 Variatio qualitatium, vel deficientia in aliqua re facit recedere à generalitate statuti, & exempla, nu. 105. 106. & 107.
 108 Absentia vel aliud impedimentum personæ requisita habilitat contra generalitatem statuti.
 109 Consensum propinquorum statutum requirens in contractu, intelligitur, si sunt præsentis.
 110 Notorietas limitat generalitatem statuti.
 111 Inualiditas actus facit recedere à generalitate statuti.
 112 Sarzanæ statutum de soluenda gabella de contractu, declaratur.
 113 Non persecrancia facit, quod non statuto generaliter concedenti privilegia his, qui aduocant, vel aliquas artes exercentes.
 114 Scholasticus recedens ab exercitio studij non gaudet privilegijs.
 115 Anciani Sarzanæ curam, & officium non exercentes arma ferre non debent.
 116 Affectatio, siue ambitio restringit generalitatem statuti contra affectantem aliquod officium, & reprehenduntur, qui procurant mitti Ianuam pro rebus communitatis.
 117 Necessitas officij excusat à generalitate statuti.
 118 Sarzanæ statutum, quod pater non possit sine venia à filio vocari in iudicium, declaratur.
 119 Necessitas in persona propria non subiaceat generalitati statuti.
 120 Locator indigens pro se re locata potest à locatione recedere.
 121 Appellatio non datur a sententia de exfratando.
 122 Sarzanæ statutum, sub rubric. de lit. & quærit. propinqu. per arbit. terminan. lib. 3. cap. 20. §. et si arbit. declaratur.
 123 Contraueniens statuto propter necessitatem, non dicitur contrauenire.
 124 Defectus copiarum superioris permittit aliquem posse capi pro debito, absque licentia, non obstante statuto in contrarium.
 125 Fictus casus non comprehenditur à generalitate statuti.
 126 Vicinitas actus personæ, vel loci limitat generalitatem statuti.
 127 Ad cœmterium Ecclesiæ fugiens, est tutus ratione cœherentia, sicut in Ecclesia.
 128 Mala valetudo corporis excusat à generalitate dispositionis statuti.
 129 A republica missus, quousque infirmus manet, dicitur reipublicæ causa abesse, etiam finito negotio.
 130 Multitudo superueniens, excusat a generalitate statuti, & illam restringit.
 131 Ob frequentiam casuum, & delictorum, iudex potest excedere pœnam statuti, & admonentur ciues arma Sarzanæ portantes.
 132 Contumacia nimia facit recedere à generalitate statuti.
 133 Remuneracionis causa restringit generalem dispositionem statuti, contra quam ideo multa permutuntur.
 134 Dignitas maior in concedente alterat statutum de aliquo casu generaliter disponens.
 135 Superuenientia rei facit, ut recedatur a statuto generali.
 136 Instrumenta de nouo esse reperta, quomodo probetur, remissive.
 137 Ignoranti iusta excusat à generali prohibitione statuti.
 138 Ignorantia quando præsumatur.
 139 Conclusio in causa multa operatur contra generalitatem statuti.
 140 Ob senectutem receditur à generalitate statuti.
 141 Necessitas eximit à generalitate statuti.
 142 Factum contra generalem dispositionem statuti operatur saltem in tantum.
 143 Ratio sine causa dispositionis statuti adiecta distinguit generalitatem statuti, imo facit recedere a propria significatione verborum, etiamsi non esset expressa, sed coniecturata, vnicuique tamen, ut num. 144. & 145.
 146 Generalitas statuti semper restringitur ad ea, quæ statuentes facere possunt.
 147 Actus humani regulantur, & interpretantur a potestate facientis.
 148 Correctio iuris communis, ut euitetur, statuta sunt restringenda.
 149 Statuentes non præsumuntur corrigere, quod est dispositum a iure communi.
 150 Æquitas naturalis vincit generalitatem verborum statuti, etiamsi adesset clausula non aliter, nec alio modo, & etiam si præcederet statutum, vltimo loco compilatum generaliter disponens, ut numero 151.
 151 Inæqualitas, ut euitetur inter personas comprehensas in dispositione, receditur a generalitate statuti, imo, & a proprietate verborum, ut num. 153.
 152 Diuersitas rationis facit, ut omnia sub generalitate statuti minime comprehensa dicantur.
 153 Absurdi euitandi causa restringitur generalitas statuti, etiamsi statuta sint intelligenda

- genda ad literam, & etiamsi verba statuti essent improprianda, & etiamsi ageretur de favore publico, vt nu. 156. 157. & 158.
- 159 Correctio statutorum, & contrarietas in iā dispositis, ne inducatur generalitas statuti, est restringenda.
- 160 Generalitas statuti restringitur generaliter ex verisimili mente statuentium.
- 161 Generalitas statuti accommodatur solum quoad solita, & ordinaria, secus quoad insolita, & extraordinaria.
- 162 Dispositio qualibet recipit interpretationem ab eo quod est consuetum.
- 163 Dictiones quedam, & quae restringunt generalitatem statuti, quod declara, vt num. 164 165 & 166.
- 167 Restrictio per aliud statutum facta admittitur contra generalem dispositionem alterum statuti, sicut e contra.
- 168 Dolosus casus vt euitetur, restringitur generalitas statuti, etiamsi sit dolus praesumptus, vt num. 169.
- 170 Praecedentia, & sequentia restringunt generalitatem statuti, & e contra.
- 171 Adiecti ratione receditur à generalitate statuti, vt si in dispositione adesset, si quis homo, vel nullus homo, nam in solo masculino verificatur, licet alias terminus homo absolute positus sit communis, tam ad masculinum, quam ad foemina.
- 172 Generalitas statuti restringitur secundum proprietatem verborum, saltem in materia restringibili.
- 173 Generalitas statuti restringitur ad suam causam.
- 174 Pater, si obligatur vigore statuti pro filio mercatore intelligitur, quoad negotia mercantia tantum.
- 175 Generalitas statuti restringitur, si statuti verba nihil alias operarentur.
- 176 Princeps, siue dominus loci non comprehenditur a generalitate statuti subditorum.
- 177 Princeps confirmans statuta omnia subditorum, non ducitur confirmare ea, quae sunt contra se.
- 178 Minor contrahens cum Principe superiore obligatur etiam absque solemnitatibus a statuto loci subditi requisitiis.
- 179 Persona loquens, non continetur in generali sermone.
- 180 Princeps vtens aliquo statuto, pro se debet vti cum suis qualitatibus.
- 181 Princeps non praesumitur vti plenitudine potestatis, imo peccaret, nisi iusta, & legitima causa ita suadente illam exerceret.
- 182 Posse illud dicimur, quod honeste possumus.
- 183 Princeps à Deo constitutus est, vt iustitiam faciat, & iudicium.

184 Principis potestas licet suprema, tamen intra fines iustitiae semper conclusa manere debet.

185 Ciuitas ipsa in vniuerso, a quo statuta emanant, non comprehenditur sub illorum generalitate.

Statutum generaliter loquens, generaliter debet intelligi: ista regula probatur per Bald. in l. non dubium, vbi etiam Iacob. de Aren. C. de legibus, & in l. 1. §. generaliter. ff. de leg. praestan. in l. 3. ff. de officio praesid. in l. de praetio. ff. de pollicitat. cap. quia circa, de privileg. in l. si quis seruum, §. non dixit praetor. ff. de acquir. heredit. in l. si rem, la 1. §. fin. vbi gloss. ff. de euictionib. in l. Iulianus, ff. de legat. 3. in cap. soluta, in fin. de maiorit. & obedien. in l. 1. §. quod autem, ff. de alcator in l. fin. §. vxori, ff. de auro & argent. legat. in l. in fraudem, §. fin. vbi Bald. ff. de milit. test. amen. Angel. in l. fin. colum. vlti. versic. tertio quaeritur, ff. de constit. pecun. Deci. in cap. 1. num. 28. de constit. Petr. Duē. regul. 133. DD. in l. 2. §. si liber homo, iuncta gloss. in verb. accepisset, ff. de condict. ob. caus. in Can. si Romanorum, 19. distinct. Roman. in l. si vero, §. de viro, num. 19. ff. soluto matrim. Ias. in d. l. non dubium, num. 38. C. de legibus, Marsil. in l. cum vnus, §. cogniturum, num. 26. & seq. ff. de quest. Craueta cons. 294. num. 5. & cons. 307. & 308. num. 3. Francisc. Viu. lib. 1. commun. opin. 322. & ratio est: quia vbi statutum nō distinguit, nec nos distinguere debemus, Bartol. in d. l. de pretio, Crot. in l. omnes populi, nu. 166. ff. de iust. & iure, Alex. cons. 55. col. fin. vol. 1. Malual. cons. 7. nu. 24. Decian. respons. 7. n. 16 lib. 1. Bertaz. cons. crim. 222. nu. 1. lib. 1. & consil. 166. n. 39. eodem lib. 1. Cepha. cons. 573. n. 1. lib. 4. 561. num. 7. eodem lib. 4. 309. nu. 33. lib. 3. 414. num. 66. eodem lib. 3. Rota decis. 330. p. 2. vbi voluit, quod statutum generaliter prohibens appellationem intelligendum est, tã de deuolutiua, quam de suspensiua, vt per Grat. cons. 163. n. 8. vol. 3.

Primo amplia, vt tanto magis procedat conclusio, si alias statutum nihil operaretur, ita Bart. in d. l. non dubium, C. de legi. & in d. l. omnes populi, num. 55. 6. quest. princip. & in l. 2. C. de vsucap. & in l. 4. §. praetor ait, col. 3. versic. quaro, quod si statutum, ff. de damn. infect. ita etiam Bald. in cap. pastoralis, col. 1. nu. 2. de appellat. per tex. quem ad hoc dicit singularem in l. heredibus, §. fin. ff. ad Trebell. Decian. respons. 31. nu. 14. lib. 3. & Ias. in authen. quas actiones, num. 22. C. de sacrosanct. Eccles. Imol. in d. l. si vero, §. de viro, ff. soluto matrim. Riminal. cons. 40. nu. 40. lib. 1. Caltrenf. cons. 175. nu. 5. lib. 1. faciunt notata in l. scire oportet, §. aliud, vbi Bald. ff. de excusat. iur.

Secundo amplia, vt procedat etiam quoad calum, in quo maior esset ratio, quam in alio, nam omnes sub generali statuto comprehenduntur, d. l. 1. §. quod autem, ff. de aleator. d. l. fin. §. uxori, ff. de auro, & argent. legat. d. l. 1. §. cum generaliter, ff. de legat. prastan. Decian. resp. 17. num. 16. lib. 1. Dec. in l. pecunia num. 11. ff. si certum petatur, Cephal. conf. 235. num. 25. lib. 2. conf. 326. nu. 30. conf. 309. nu. 33. lib. 3. & ratio est, quia statuentes, qui non distinxerunt casum etiam maiorem in se rationem habentem ab alio de minori, omnia sub generalitate statuti censentur comprehendere voluisse, ita Bursat. conf. 40. num. 6. lib. 1. Dec. conf. 5. num. 2. & conf. 20. col. 2. ad fin. & consil. 536. nu. 9. Bertazol. conf. crim. 326. nu. 5. lib. 2. hinc Cepol. in authent. sed nouo iure, n. 61. C. de seru. fugitiu. dixit, quod statutam generaliter loquens de furto, comprehendit omne furtum, tam grande, & magnum, quam minimum, licet magnitudo rei furatæ sit qualitas grauans delictum, & propter hoc alia sit ratio in furto paruo, quam in magno, vt etiam de communi testatur Farinacius de delict. & pœn. quest. 18. num. 95. de quo etiam per nos alibi, & facit, quod generalis loquutio quoad verba nihil intactum relinquere dicitur, Bald. conf. 305. & conf. 191. col. vltim. vol. 1. & ampliationem sequitur etiam Tiraquel. de retract. consanguin. §. 1. gloss. 14. num. 101. cum ibi per eum.

Tertio amplia, nam etiam in materia odiosa lata fit interpretatio, vt dispositio, & statutum generaliter loquens, generaliter intelligatur, ita Decian. d. resp. 17. nu. 16. lib. 1. per ea, quæ voluit Angel. in l. fin. col. vlt. vers. tertio queritur ff. de consil. Princ. & etiam, quia materia odiosa non per hoc excludit interpretationem, quæ insurgit ex proprietate, & ex natura generalis sermonis, vt est tex. in l. cum lege, vbi Aretin. de testam. Cald. rin. conf. 1. in prin. de consan. & affinit. vbi dicit hoc verum, nisi aliter appareat de mente statuentis, vel nisi aliter redderetur elusoria dispositio statuti, & idem tenuit in conf. 24. de preben. per c. fin. de translat. Prælat. & c. quod dilectio, de consang. & affinit. & facit text. in cap. si quam, de sent. excommuni. quem ad hoc adducit Dec. in c. non liceat, col. 2. in fin. de prebend. & conf. 61. num. 1. consil. 20. col. 2. in fin. & conf. 5. in fin.

Quarto amplia, vt indubitate procedat, quando in omnibus casibus fit eadem ratio, vt per Bart. in l. si pluribus, ff. de legat. 2. per t. quia circa de elect. in 6. Decian. d. resp. 17. nu. 16. lib. 1. Calderin. in conf. 1. in prin. vi. lit. pend. vbi dixit, quod cum interpretatio legis fit procedat secundum ipsius rationem, c. nup-

tiarum 27. q. 1. c. sic enim 28. q. 1. cap. debitum, de bigam. sequitur, quod casus, in quo iubet per omnia ratio legis, factem tacite inclusus intelligatur, l. quedam. §. numularios. ff. de eden. l. si postulauerit, §. ratio, ff. de adult. & sic non esset nouum calum addere, sed quod primo in ratione legis includebatur, detegere, siue declarare, iuxta c. si postquam, de elect. in 6. & c. nouit, de appellat. & facit, quia casus, in quo similis habetur ratio, pro expresso reputatur, notatur in l. Gallus, in gloss. non solum, ff. de liber. & posthum. nec mirum, quia lex est omnine, & quod ratione legis consistit, & per consequens, vbi habet locum legis ratio circa illud, & proposita lex dicitur, notatur in t. consuetudo, 1. dist.

Quinto amplia, vt idem sit, si statutum loqueretur fit indefinitum, nam in dispositione legali, & statutaria indefinita ratio æquipollet vniuersali, ita Decian. d. resp. 17. nu. 20. lib. 1. per ea, quæ dicit Bart. in d. l. si pluribus, ff. de legat. 2. gloss. in d. c. vt circa, de elect. in 6. late Dyn. in rubr. de reg. iur. in 6. vbi etiam Ancharan. Bart. in l. 1. ff. de reg. iur. Oldrad. conf. 100. in executione, Balu. conf. 52. lib. 1. & conf. 180. col. 1. lib. 2. Alexan. in l. qui plures, in princ. ff. de legat. 1. & conf. 7. & 100. in prin. lib. 1. & c. si 33. lib. 7. Bart. in l. omnes populi, in vlti. quest. versic. iuxta præmissa quero ff. de iusi. & iure, idem Alexan. conf. 26. nu. 3. lib. 4.

Sexto amplia istam vltimam ampliationem, vt maxime procedat, fit quando indefinita est adiuncta personis, & nominibus collectiuis, vt sunt liberi, filij, agnati, cognati, delectantes, & similia, ita Decian. d. resp. 17. nu. 21. lib. 1. per ea, quæ dixit Bart. in d. l. si pluribus, in princ. per illum tex. & alium, notatur in l. si quis ita, §. fin. ff. de testam. tut. & facit tex. in l. fin. C. de sus. & legitim. & in authent. de heredi. ab intestat. in prin.

Intellige tamen ampliationem, vt vera sit, quando est eadem ratio fit omnium in oratione indefinita comprehensorum, ita Bart. in d. l. omnes populi. in 3. quest. 6. quest. princ. versic. quandoque in statuto, Alexand. conf. 201. nu. 13. lib. 6. per l. quæsitum §. illud, & l. si cui, & l. heredes meus, §. 1. ff. de legat. 3. iuncta d. l. si pluribus, vbi DD. ff. de legat. 2. gloss. in d. cap. vt circa, in verb. aliunde, de elect. in 6. Dyn. in d. rubr. de reg. iur. in 6. Gloss. & DD. in cap. 2. de coniugat. leproso. Bald. in l. 1. ff. de liber. & posthum. Angel. in l. cum quiddam, C. de impuber. & al. substitut. l. si ita relictum, in princ. ff. de legat. 2. Alexan. d. conf. 261. nu. 3. vol. 4.

Sexto amplia, vt procedat, etiam si esset aliquod fit dubium, an statutum sit generale, vel non, ita Petr. Duen. d. reg. 133. num. 1. ea ratione, quia lex simpliciter loquens, præsumitur

mitur comprehendere omnem casum, *vt in d.l. 1. §. quod autem, ff. de aleator. & in d. l. in fraudem, §. fin. ff. de testam. milit. Galliaula in l. 1. §. fin. de verbor. obligat. l. fin. §. uxori, ff. de aur. & arg. legat. & facit, quia quando est dubia causa statuti, & standum est legi, & illius verbis, nec ab eis est recedendum in dubio, l. 1. §. is qui nauem, ff. de exercit. act. l. non aliter, ff. de legat. 3. Euerat. in sua cent. loco a ratione legis cess. numer. 11. Cephal. consil. 36. num. 19. lib. 1.*

15 Septimo amplia, etiamsi tale statutum generaliter intellectum & contineret rigorem, & esset durum, ita Petr. Duen. vbi supra, nu. 20. de quo dicit esse tex. in l. prospexit, ff. qui, & a quibus, Iaf. in d. l. non dubium, num. 31. C. de legib. cap. in memoriam, 19. dist. Euerard. in sua cent. in loco a ratione legis, num. 4.

16 Octauo amplia, etiamsi statutum esset generale & in fine, & speciale in principio, idem Duen. ibidem, nu. 3. per gloss. apertam, in rubric. C. etiam ob chirograph. pecun. vbi etiam Alber.

17 Nono amplia, etiamsi statutum esset solum generale & in sui prefatione, & initio, quia licet postea loquatur per verba specialia, quæ certas personas videantur respicere, tamen totum statutum erit generale, gloss. in d. rubric. & ita idem Duen. d. reg. 133. num. 4. per tex. & ibi Bart. in l. regula §. fin. ibi, nam inuiti constitutionis, ff. de iur. & fact. ignorant. facit, quod dixit Crauet. cons. 221. num. 7. lib. 2. versic. septimo verba quietationis, vbi voluit, quod generalia verba regulantur ex prefatione, etiamsi ratio ipsius dispositionis esset specialis, quia attenditur ratio finalis, quæ colligitur ex proœmio, & secundum illam large interpretantur ea, quæ de sui natura alias restringerentur, allegat Socin. cons. 96. col. 2. lib. 1. Dec. cons. 10. & idem Dec. in dist. cap. 1. in l. lect. num. 35. de constit. Curt. iun. cons. 185. n. 1. facit, quod notat Signor. cons. 6. num. 6. Imol. in l. si ita quis, §. ea lege, ff. de verbor. obligat. & facit, quia exempla regulam & non restringunt, l. a Diuo Pio, in princ. ff. de re iudic. l. damn. in insecti stipulatio, §. si. ff. de damn. insecti cap. 1. ne cleric. vel monach. Dec. cons. 102. num. 4. cum seq. & cons. 51. num. 2. per tot. & facit, quia, vt dicebamus, ratio finalis & statuti, & dispositionis ex proœmio colligitur, l. fin. vbi Bart. ff. ad Macedon. Dec. ad propositum in cap. 1. num. 78. de probat. & facit, quod communiter concluditur per DD. in d. l. regula, ff. de iur. & facti ignor. quod quando proœmium est &

19 generale, licet postea subiiciantur verba specialia, tamen virtute proœmij generalis resultat dispositio generalis, & Bald. ibidem, dicit, quod prefatio legis dat intellectum &

ti legi. Hinc dicitur, quod proœmia, & prefationes demonstrant causam finalem dispositionis, a qua licitum est sumere argumentum ad decisionem causarum, text. in l. 1. ff. si certum petat. faciunt tra. ita late per Barbat. consil. 19. vol. 1. & 2. vol. 2. sicut e contra dicebat Craueta cons. 221. num. 8. lib. 2. quod quando ex prefatione ipsius statuti apparet, fuisse de mente statuentium, non generaliter, sed stricte voluisse disponere, statutum stricte, & non generaliter intelligeretur, de quo etiam per nos in conclus. quod statuta recipiunt interpretationem a iure communi, & in alia conclus. quod de duobus statutis vltimum est attendendum.

22 Limita istam ampliationem, vt procedat, quando initium statuti esset generale & per modum regulæ, & postea interitur ex regula ad casum speciale, nam tunc bene attenditur generale principium statuti, sed quando statutum post principium generale non procederet inferendo, sed vterius declararet mentem suam a generalitate, de qua in principio, diuersam; tunc non procederet ampliatio, sed haberet locum, quod dicitur, videlicet quod præcedentia per sequentia declarantur, ita dicit Dec. d. cons. 502. n. 5. & ita fuit de mente Imol. in d. l. si ita quis, §. ea lege, in vers. non obstat si dicatur, ff. de verbor. obligat. & facit tex. in d. l. regula, §. Imperatores, vers. & licet, ff. de iur. & fact. ignoran. Simon de præctis in lib. 2. de interpret. vlt. volun. in fin. num. 4. sed de hoc vide in dicta conclus. quod de duobus statutis vltimum est attendendum.

23 Decimo amplia conclusionem, vt tanto magis procedat, si extaret & statutum prout extat Ianuz de extrinseco intellectu, & c. quod cauetur statuta esse ad literam intelligenda, quia tunc generalitas statuti non potest restringi, quia interpretatio restrictiua, est contra literalem sermonem, l. si seruus, ff. de seru. urban. præd. Bald. consil. 371. versic. in contrarium, lib. 5. Craueta cons. 131. num. 10. versic. nec obstat, Dec. cons. 64. colu. 3. num. 5. Brun. de statut. fæmin. exclus. artic. 5. q. 29. vers. & tunc, & vers. tale statutum operatur. Burlat. cons. 114. num. 36. vol. 3. Bald. in l. 2. C. de patr. qui fil. n. 6. Felin. in cap. translato, num. 4. & 12. de constitu. Iaf. in d. l. non dubium, nu. 30. & 31. vers. nota tamen, & num. 36. C. de legibus, & cons. 52. nu. 1. vol. 1. Cot. in suis memorabilib. in verb. statutum cautum est, versic. dicebat singulariter Baldus, & de hoc in conclusione, quod statuta sunt stricte intelligenda.

24 Vndecimo amplia generaliter, & maxime procedat, & quando verba statuti essent adeo generalia, & prægnantia, vt nullos habeant terminos arctatos, & ideo rationi recti sermonis

monis, vel menti disponentis, vel dispositio
ni restrictio repugnare videretur, quia tunc
generalitas generaliter, & vniuersaliter de-
bet operari, ita Bald. *conf.* 184. *ad fin. lib.* 4. Ca-
strenf. *conf.* 333. *lib.* 2. Angel. *conf.* 288. *in the-*
mate, col. 2. Bellon. *conf.* 8. *num.* 11. & *consil.* 13.
num. 14. Bertazol. *conf. crim.* 293. *nu.* 15. *lib.* 2.
ponens exemplum de statuto, quod permit-
teret, quod quilibet cuiuslibet conditionis
possit testari, nam generaliter etiam de alias
inhabilibus intelligitur, Cephal. *conf.* 5. *n.* 35.
lib. 1. Ruin. *conf.* 47. *n.* 3. *lib.* 3. vbi ideo dixit,
quod stante statuto, quod nullus forensis
succedere posset ab intestato, ex illo verbo,
nullus, quod est vniuersale negatiuum, om-
nis forensis excludetur, & sic etiam mater, &
alii coniuncti, si essent forenses, Bero. *conf.*
44. *n.* 5. *cum seq. lib.* 1. Alexan. *conf.* 117. *col.* 2.
sub n. 3. *vers. subdit etiam lib.* 1. Ias. *l.* 2. *§. prator,*
ff. qui satisd. cog. & Afflict. *decis.* 106. *n.* 6. Curt.
iun. *consil.* 1. *col.* 1. & *seq. Soci. iun. con.* 98. *col.*
fin. lib. 1. Crauet. *consil.* 294. *num.*

Duodecimo amplia, vt non solum proce-
dat in principali dispositio, t sed etiam in
eius accessorio, ad quod verba generalia sta-
tuti extenduntur, vel illud comprehendant,
ita Bart. *in l. Aurelio, §. casus. circa fin. ff. de li-*
ber. leg. Salicet. Castrenf. Alexand. Ias. & alii
in l. si de certa, C. de transact. Euerard. *in loc.*
a generalitate, num. 9. *versic. secundo dicta regula*
fallit.

Decimo tertio amplia, vt procedat stante
maxime generali ratione t in statuto, quæ
ampliat tali casu dictum statutum ad casus
comprehensos ab ipsa generali ratione, ita
Cephal. *conf.* 196. *num.* 26. *lib.* 2. per ea, quæ
notantur *in d. l. regula, §. cum quis, ff. de iuris,*
& facti ignorantia, Bart. in l. pater, §. fundum,
ff. de legat. 3. Decian. *respons.* 30. *num.* 12. *lib.* 3.
Montepic. *conf.* 85. *num.* 26. Curt. sen. *conf.* 80.
num. 1. vnde dicebat Bald. *in cap.* 1. *§. deceden-*
te, circa 7. col. qui feud. dare possunt, versic. extra
queritur, quod vbi statuti t ratio militat, ibi,
& statutum esse dicitur, nec tunc dicitur fieri
extensio, licet procedamus ad alium ca-
sam vltra casum expressum in statuto, sed
erit potius enucleatio, siue declaratio eius-
dem casus, qui latebat sub eadem ratione sta-
tuti, idem voluit Bertazol. *conf. civil.* 24. *n.* 18.
& nos late de hoc in conclusione, quod statu-
ta sunt proprie, & stricte interpretanda, in limi-
tationibus, ad quas recurre.

Decimo quarto amplia, vt tanto magis
procederet conclusio, si essemus in materia
t fauorabili, nã tunc statutum generaliter de-
beret intelligi, imo ampliari, ita Dec. *d. conf.*
5. *num.* 2. & facit text. *in cap. odia, de reg. iur. in*
6. cap. statutum, de elect. eodem lib. 6. Bald. *in l.* 3

in 3. notab. ff. de offic. presid. quæ autem dica-
tur materia t fauorabilis, & statutum fauo-
rabile, diximus in alia conclusione, quod sta-
tuta sunt proprie, & stricte intelligenda, in pri-
ma limitatione, vbi etiam late de ista deci-
ma quarta ampliatione, & ibi vide.

Decimo quinto amplia, vt tunc præcipue
habeat locum conclusio, si ageretur in ali-
quo casu de remouendo t fraudem, quæ fie-
ri posset in præiudicium alterius, nam tunc
etiam si materia esset odiosa, tamen lata de-
beret fieri interpretatio, vt fraus excludere-
tur, Dec. *d. consil.* 5. *in fin. per tex. in l. 1. §. pecu-*
niam, ff. de calumn. & in l. Iulianus, in princ. &
§. muui datio, ff. ad Macedonian. & in cap. quã
to, de priuileg. & in cap. ciuitas, de senten. excom-
mun. in 6.

Primo limita principaliter cõclusionem,
vt non procedat quoad casus ex speciali t
causa fauorabiles, & specialiter priuilegia-
tos, vt causa alimentorum, & similitum, nam
quoad illos dispositio statuti quantumuis
generalis non extenditur, nec illos tanquam
speciali ratione dispositos, sub generali ora-
tione comprehendere dicitur, ita notatur
per DD. *in l. sciendum, in princip. ff. qui satisd.*
cogant. in l. in testamentis, C. de testam. vbi Ful-
gos. *l. hac consultissima, in princ. vbi glos. Rom.*
Corn. & alij, *C. qui testam. fac. poss. l. si adu-*
terium, §. liberti, ff. de adult. Ias. in l. coheredi, §.
qui disiretas, in 4. notab. ff. de vulg. & pupil. glo-
sa in d. l. sciendum, in princ. vbi Bart. & DD. ff.
qui satisdare coguntur, gloss. in l. ex testamento,
& ibi Sanct. Seuerin. & Dec. *C. vnde lib. Paul.*
de Castro conf. 427. *incip. inherendo, col. 1. lib. 1.*
Abb. in cap. verum, col. 5. versic. nunc quæro, de
foro compet. Felin. in cap. 1. col. 7. vers. secunda
dispositio, de rescript. Ias. in l. 1. col. 3. num. 9. vbi
etiam alij, *ff. soluto matrim. & in l. filius fami-*
lias, §. Dim, col. 8. nu. 64. ff. de legat. 1. Malual.
conf. 42. *num.* 46. & 48. Cacciaup. *in d. l. omnes*
populi, num. 127. qui dixit, quod iura genera-
liter disponeantia non comprehendunt spe-
cialiter priuilegiatos, per l. 1. *C. quando Imper.*
vnde in statuto prohibente fieri alienatio-
nem in forensem non comprehenditur cau-
sa pia, vt dotis, vel alimentorum, prout scri-
bit Corn. *conf.* 259. *vol.* 4. vbi multa ad pro-
positum congerit Craucta *conf.* 209. *num.* 1.
199. *num.* 10. Grat. *conf.* 140. *num.* 3. *volum.* 2.
cum alijs ad propositum additis per Bursat.
conf. 32. *num.* 24. *lib.* 1. Gabriel. *conclus.* 1. *n.* 10.
& 11. *de legib. & constitut. & de communi sen-*
tentia testatur Bursat. d. consil. 32. *num.* 27. &
num. 11. *lib.* 1. & quod statuta requirentia cer-
tas solemnitates in testamentis non compre-
hendunt dispositiones factas fauore causæ
specialiter priuilegiatæ, vt puta pia causæ,
dixit

36 tutum generale comprehendere † etiam minores, furiosos, mulieres, absentes, & similes, licet aliquando in aliquibus casibus eis a iure concedatur aliqua prerogativa, prout hoc voluit Alexan. *conf.* 129. nu. 34. lib. 6. vbi testatur, Bart. distinguentem inter casum luctri captandi, & damni evitandi, in l. *fin. C. in quib. caus. in integr. restit. non est nec. communiter damnari*, & hanc etiam communem opinionem contra Bart. affirmat D. Odo. *de restit. in integr. par. 1 q. 4. arti. 7. num. 48.* & idem voluit Roman. *sing.* 816. *tu audisti*, vbi tamen limitat, nisi statutum puniret aliquid, quod de iure communi non esset punibile, per tex. in *cap. 2. de delict. puer.* & ibi in addit. alias limitationes reperies, & quod lex, siue statutum generaliter loquens comprehendat etiam casus speciales, & prerogativas, qui tamen non sunt privilegiati in illa materia, & in illo casu, de quo statutum loquitur, tenuit Cagnol. in l. 1. num. 16. ff. *de reg. iur.* vbi restatur, hanc opinionem esse communem apud Doctores. & illum sequitur Mantica. *conf.* 289. *circa fin.*

37 Secundo limita, quando quis intelligendo statutum generaliter, indebite † damnum pateretur, nam statuta generaliter loquentia restringuntur, ne quis damnum indebite sentiat, Craueta *conf.* 221. nu. 5. lib. 2. *glos. Bart. & alij in l. fin. §. in computatione, C. de iur. deliber.* Dec. in *conf.* 356. col. 2. n. 4. vbi de communi testatur, & *conf.* 174. in *fine*, & *conf.* 74. in *fine*, Aret. *consil.* 132. col. *fin. vers. praterca not. in l. 2. C. de noxal. l. adigere, §. quamuis, ff. de iur. patronat. l. quamuis, ff. de in ius voc. Doct. & precipue Bartal. & Crot. in d. l. omnes populi, in materia interpretationum Thom. Dec. *conf.* 200. nu. 1. Ias. in d. l. non dubium, nu. 35. vbi etiam Bart. C. de leg. dicens, quod potius statuta sunt interpretanda, vt nihil operentur, † quam quod quis*

38 indebite damnatum patiat, & idem tenet Craueta *conf.* 3. nu. 2. & *conf.* 33. nu. 9. Riminald. *conf.* 115. nu. 14. lib. 1. Alexan. *conf.* 101. nu. 15. & *conf.* 12. nu. 16. vol. 3. Decian. *respons.* 13. nu. 11. vol. 3. Gabr. *conf.* 8. nu. 10. lib. 1. Imola & Castr. in l. 4. §. *prator ff. de damn. insect.* Ruin. *conf.* 138. nu. 15. lib. 3. Socin. iun. *conf.* 1. n. 131. lib. 1. Burlat. *conf.* 165. nu. 8. volum. 2. Menoch. *conf.* 1. num. 4. lib. 1. Angel. *conf.* 281. colu. 1. & *conf.* 116. in *fine*, vbi dixit, quod illa verba, in omnibus, & per omnia, restringuntur, ne quis indebite damnatum patiat, Abb. *conf.* 100. col. 2. & melius *conf.* 44. col. 2. & *conf.* 64. colu. penult. lib. 1. Imol. in l. *fin. col. 6. sub ver. item secundi, ff. de condit. instit.* Sim. de Prat. lib. 2. de *interp. ult. volunt. in fin. vol. 1. nu. 27. solut. 3.* & nos in *conclus. quod statuta sunt stricte, & proprie intelligenda, in ampliationibus, vbi vide.*

Amplia, vt idem sit, quando quis indebite † ad lucrum admitteretur, vel non admitteretur, tunc enim generalis dispositio statuti generaliter non debet intelligi, ita Craueta *conf.* 70. num. 16. per tex. in l. *Marcellus, in princip. vbi Ias. in 4. not. ff. ad Trebellian.* Abb. *dict. conf.* 44. Simon de Prat. vbi supra, alleg. Imol. in d. l. *fin. col. 6. sub ver. item secundo, ff. de cond. instit.* Bart. in d. l. *non dubium, colu. 2. C. de leg. Doct. in cap. cum dilectus, & in cap. ad audientiam, vbi precipue Ioan. de Imol. de Cler. non resid. gloss. & Doct. in d. l. fin. §. in computatione, super ver. confundantur, in fin. C. de iur. deliber.* vbi etiam Bart. Bald. & alij Doct. in l. *ve gradatim, §. & si lege, ff. de muner. & hono. & in d. l. adigere, §. quamuis, ff. de iur. patron.* Euerate in *sua centar. in loco a ratione legis, nu. 6.* & 7. Riminald. *conf.* 588. nu. 5. lib. 3. Alexan. *conf.* 185. nu. 34. vol. 2. Hiero. Gabr. *conf.* 8. num. 10. lib. 1. & vide in dicta conclusione, quod statuta sunt stricte intelligenda.

40 Tertio limita propter personam † maiorem excellentiam, l. *sed & reprobari, §. amplius, ver sic. valde tamen, ff. de excus. tut.* vbi a lege generaliter dicente, quod alibi exercens actum legendi, quam in loco originis, non excusatur ab onere tutelae in loco originis, excipitur valde excelens, quoniam ille etiam alibi docens, in loco originis ab oneribus immunitatem habebit, facit tex. in l. *si cum dies, §. aliter, ff. de arbit.* vbi lex generaliter dicens, quod arbiter † extra locum compromissi non possit sententiam ferre, ita restringitur, vt non comprehendat arbitrum dignitatis, vel praesminentiae excellentis, quoniam ille extra locum pronuntiare poterit, si modo litigatores facile eo loci conuenire possint, facit tex. in *cap. statuimus, §. his omnibus auctoritatibus, distin. 61.* vbi canon prohibens laicum eligi in Episcopum, † ita restringitur, vt non comprehendatur laicus, qui singulari vitae dignitate resplendet, confert tex. in l. 2. C. de sentent. ex breuic. recit. & c. *fin. de re iud.* vbi lex generaliter dicens, iudicem non posse † sententiam legere per alium, ita restringitur, vt non comprehendat eum, qui excellenti dignitate pollet, vt est Episcopus, & facit tex. in c. *vbi periculum, de sent. excom. in 6. cum alijs, quae ad hoc allegat Rom. in d. l. si vero, §. de viro, ff. solut. matrim. n. 20.* qui subiungit, quod licet contra ista omnia faciat, cap. *innotuit. de electio. & cap. de multa, in fin. de prob.* tamen illa iura non obstat, quominus talis excellentiae dignitas, & prerogativa sit iusta causa dispensandi contra statutum generaliter disponens, & faciat, quae infra dicemus de gradu personae, & ea, quae ad hoc late profequitur Io. Corraf. in *suo tractat. de iur. ciu. in art. relig. par. 4. cap. 18.*

44 Quarto limita propter personæ & vilitatem, quæ facit, quod in generali dispositione aliquis vilis non comprehendatur, sed quod à generalitate recedamus, vt si extaret statutum generaliter prohibens, mulierem capi posse, non comprehenderet personam mulieris & quæ in vilitate vitæ esset constituta propter ineretricium, de quo est doctrina Bald. in l. consentaneum, C. quomodo, & quando iud. facit, l. sed etsi vnus, §. filio, ff. de iniur.

45 vbi lex generaliter dicens, quod pater & contradicente filio, remittere potest iniuriam illatam filio, ita restringitur, vt non comprehendat patrem, qui vitæ vilitate sordescit, conuenit tex. in l. si cum dotem, ff. de procur. l. si lenones, C. de Episcop. aud. l. Senatoris filia, ff. de rit. nuptia l. 2. & l. si patrona, ff. eod. tit. l. 2. vers. etsi persona, C. vt inter cert. temp. Io. Andr. in addit. ad Speculat. in rubric. de iniur. & damn. dat Roman. in d. §. de viro. nu. 22. Socin. reg. 284. vers. secundo fallit, Corral. vbi supra, cap. 19.

47 Quinto limita propter rei & paruitatem, vt si statutum puniat certa pœna vulnerantem, generaliter non intelligitur de vulnusculo, ita Bertaz. consil. crimin. 85 nu. 29. lib. 1. Cataldin. cons. 22. num. 11. inter cons. crimin. diuers. lib. 2. vbi etiam Afio. cons. 114. num. 24. & seq. idem Bertaz. cons. 184. num. 10. eod. lib. 1. Marfil. cons. 80. num. 1. Ang. Arctin. in tract. malef. in ver. vna alia percussione, versic. quaro, statutum punit vulnus, cum alijs traditis per Petr. Plaz in suo epit. delict. cap. 13. n. 2.

48 & facit, quod dicitur, quod de minimis tñd curat Prætor, nec habentur in consideratione, de quo late per Tiraq. in tract. de reb. exig. & per Corset in tract. de minim. facit l. decurio fortunæ, C. de decur. lib. 10. l. mediterranea, C. de ann. & trib. eo li. l. 2. §. quod si penitus egensis, & §. tractati, ff. ad Terull. l. Senatus, §. Marcellus, ff. de leg. 1. l. 1. circa fin. ff. de vtr. inspic. l. 1. §. proinde, ff. de adilit. edict. l. quæsitum, §. potest, ff. de re iudic. l. 1. §. quod si vulnerati, ff. ad Syllanian. & conuenit, quia parum & nihil

49 & æquiparatur, cap. licet causam, §. quanquam, in ver. nulla, vel modica, de probation. Institut. ad leg. Falcid. in princip. in ver. pro nullo, aut minimo, vnde Roman. singul. 334. incip. hodie quidam, dixit, quod statutum prohibens generaliter alienare domum in forenses, nō habet

50 & locū in parua domo, per d. l. Senatus, §. Marcellus, ff. de leg. 1. vbi hoc idem sentit Angel. & Alex. Inmol. & Iaf. in l. sciendum, nu. 19. ff. qui satisd. cog. & add. ad Roman. d. sing. 334. Bald. in l. fin. C. de adilit. actio. nu. 3. & 4. vbi dixit, quod si per statutū Syndici tenentur denunciare percussiones, & non tenentur denunciare, vbi est leuis cutis scissura, vbi etiā inquit

pro vitijs & paruis non dari redhibitoriam, l. cui dens abest, ff. de adilit. edict. & vulnusculum modicum nullum habet in se delictum; & si de vulnere factō in platea, esset pœna manus, & pro vulnusculo non imponderetur tā atrox pœna, quia modica alteratio nō denominat infirmitates, l. qui clauum, §. fin. ff. de adilit. edict. & idem Bald. in l. si quis in hoc genus, C. de Episc. & cler. in fin. dixit, quod statutum, vel lex puniens offendentem clericū, comprehendit solum offendentem grauiter, & inferentem atrocem iniuriam, non autē leuē, hinc Canon si quis suadente diabolo, interpretatur, vt non habeat locū in leui & offensa, & percussione, vt per Abb. & alios, in cap. peruenit, & cap. cum illorum, de sent. excom. Nauarr. in Manual. cap. 27. de excom. Pap. reser. nō cont. in bull. cœna, Lap. alleg. 76. Card. cons. 43. & conuenit id, quod dixit idem Marf. d. cons. 80. num. 26. vbi voluit, quod statutum loquēs de vulnere, cum sanguinis effusione non habet locum, nec est intelligendū de vulnere, ex quo modicus sanguis effudit, per gloss. in d. cap. cum illorum, in ver. sanguinis effusione, & ibi scriben. de sent. excomm. Socin. d. reg. 284. vers. tertio fallit, facit cap. etsi quæstiones, de simon. vbi per exigua quæritas tñneris simoniam nō inducit, & l. vnica, C. de ingrat. liber. vbi pro leui & offensa non ideo reuocatur si lius in potestatem, & l. fin. C. de reuoc. dona. vbi nec pro leui offensa donatio & rescinditur, l. scio, ff. de in integr. restit. vbi nec pro minimo & damno minor restituitur, & cap. ter-rulas, 12. q. 2. vbi Prælati res Ecclesiæ alias alienare prohibitus, & res modici præiudicij alienare potest, hanc limitationem secutus est Corral. loco citato, c. 24. & facit, quod dixit Iaf. in d. l. sciendum, n. 8. ff. qui satisd. cog. vbi denotauit, quod si statutum disponat, quod possidens & apothecam nō possit tanquā suspectus personaliter capi, si tamē quis possidet minimā apothecā, poterit nō obstāte statuto capi, sicut si extaret statutū, quod forensis non possit & immobilia acquirere, tamen poterit acquirere vnam domunculam, vel vnam capanam, ita Inmol. in d. l. Senatus, §. Marcellus, ff. de leg. 1. per illum tex. & Bald. in cap. si duo fratres, de duob. frat. de nou. benefic. inuest. & etiam facit, quia si extaret statutū, quod debitor, vel creditor talicuius nō possit illi esse tutor, cuius est debitor; vel creditor, si tamen debitum, vel creditū esset modicum, poterit esse tutor, gloss. in authent. minoris debitor, vbi Bart. & alij, C. qui dar. tut. poss. Bart. in l. si quis in pignore, §. fin. ff. de pignor.

Sexto limita propter personæ gradum, & & exilimationem, vt si statutum diceret, citationem posse fieri verbo, nō est ita gene-

raliter intelligendum, vt comprehendat etiã illum, qui est dignitatis illustris, quoniam ettari debet in scriptis, ita Roman. *d. l. si vero*, §. *de viro*, ff. *solut. matrim.* ad quod allegat tex. in *l. quoties*, C. *de dignit. lib. 11.* gloss. in *l. desertorem*, §. *pœna militis*, ff. *de re milit.* quæ dicit, quod iura mandantia aliquem suspendi debere occasione alicuius delicti, nõ sunt generaliter intelligenda, vt comprehendant etiam, qui sunt in gradu militiæ Decuriones, & similes, sed solum plebeios, vt etiam patet in *l. capitalium*, §. *non omnes*, & §. *2. & l. moris*, §. *istæ fere*, ff. *de pœn.* facit tex. in *l. quacunque*, ff. *de procurat. l. fin.* C. *de iniur. l. medicos*, C. *de profess. & med. lib. 10.* & *l. ne quis*, C. *de aduoc. diuers. ind. cap. dilecti, de arbitr. l. fin. C. eod. cap. in fin. de offic. ordin. in 6. cap. 2. de offic. deleg. lib. 6. l. milites*, C. *de quæstion. Socin. d. reg. 284. vers. quarto fallit*, & facit, quia licet in causa † criminali non admittatur procurator, *l. fin. §. 1. ff. de public. ind.* tamen propter personæ gradum in grauib; etiam criminalibus admitteretur, *l. final. C. de iniur. Grat. resp. 71. lib. 2. repsonfor. num. 2. vbi numc. 3.* ampliat procedere in clerico, † qui personæ illustri æquiparatur, *l. ad similitudinem*, cum ibi not. C. *de Episcop. & cler.* & in puncto tradit Socin. *reg. 322. septima fallen* qui secundũ Grat. dict. resp. non habet contradicentem, & conferant, quæ late prosequitur Corraf. vbi supra, cap. 18. qui ad hoc allegat casum cuiusdam Guelfi de Prato potestatis Bononiæ, qui sibi datum in custodia militem magni nominis, & probatæ existimationis, non vinctum, nec in compedibus custodiuit, sed urbem ei pro carcere etiam absque vadib; assignauit, & licet miles ille postmodũ arrepta fuga sibi consuluerit, tamen dictus Potestas fuit absolutus, neq; enim qui est dignitatis, & gradus illustris, & integræ opinionis in ea causa videtur, vt tam arcte debeat custodiiri, *l. si a bonæ fidei*, ff. *de rei vendic.*

Septimo limita ratione elegantix, & bonitatis † intellectus alicuius personæ, ad quã non ideo extenditur statutum generaliter mandans aliquid, vt si extaret statutum circa præcedentiam personarum, quod mandaret Doctores præcedere scholaribus, & multandos esse scholares talem honorem Doctoribus non deferentes, nam non intelligitur de scholare optimi intellectus, & peritiæ respectu Doctoris nomine, nõ autem effectu, quia imperito Doctori peritissimus scholasticus † etiam in honoribus, & conditionibus est præferendus, vt bene animaduertit gloss. in *l. 1. C. de annon. ciu. lib. 11.* & hoc valde notandum, & menti tenendum dicit Roman. vbi supra, num. 26. ad propositum alleg. tex.

in *can. multi*, 40. *distinct.* qui tex. dicit, qui peritus est, honorem affert cathedræ, & illum sibi attribuit, qui vero imperitissimus, iniuriam sibi facit, & cathedræ, & ibidem, idem Roman. ex not. doct. Innoc. in *cap. cum in cõ* *Etis, de elect. num. 1.* volentis, quod licet non ordinandi † sint parum scientes, si tamen sit spes, quod possint proficere, promoueri possunt, colligit cum alijs Doctoribus, quod tex. in *l. nemini*, C. *de aduoc. diuers. & in l. magistras*, C. *de profess. & medic. lib. 10.* volentes neminem posse ad gradum doctoratus assumi, nisi ex facto diligenti examine repertus fuerit peritissimus, ita intelligi, ac restringi debeant, vt non complectatur parum sciens, optimi tamen intellectus, adeo vt spes sit de eo in futurum maioris peritiæ, nam ille poterit licite promoueri, idem Felin. in *rubric. de magistr. num. 1.* Imol. in *clem. 1. de atat. & qualit. eandem limitationem* secutus est Socin. vbi supra, *versic. quinto fallit*, Corraf. vbi supra, c. 18.

Octauo limita ratione pacis † inducendæ, vel conseruandæ, cuius respectu receditur a generalitate dispositionis, Socin. *d. regul. 284. versic. sexto fallit*, facit, quod notat Ioan. Andr. in *reg. actus legitimi, de regul. iur. in 6. Roman. d. §. de viro, nu. 27.* allegans ad hoc tex. quem dicit notabilem in *c. 2. de despons. impub. & alium tex. sing. in c. 1. §. si quis hominem, de pac. tenen. in vsib. feud.*

Nono limita, ratione euitandi † scandali, propter quam non erit standum in generalitate dispositionis, & statuti, sed ab ea recedit poterit, vt probatur in *l. qui eadem*, ff. *ad l. Cornel. de sicar. & l. filio exheredato*, §. *quod tamen*, ff. *de iniust. nupt. cap. si quando*, de *rescript. ex* quibus in effectu colligitur legem mandantem † suspendi ex aliquibus causis sententiæ executionem, ita restringi, vt non extendatur ad casum, quo executionis dilatione generaretur scandalum, quoniam illa debet accelerari, Roman. vbi supra, num. 28. & conueniunt ea, quæ sparsim diximus in conclusione, *statuta esse strictè interpretanda*, & facit tex. in *cap. vt constitueretur, distinct.* 50. vbi dicitur esse iuris seueritati detrahendum, cum ex eius obseruatione contingere potest grauis scandali generatio, & facit, quod non est stãdum generalitati dispositionis, quando propter suspicionem futuri mali desideratur celeritas, per *l. si quis officium*, §. *fin. de rit. nupt. l. oratione*, §. *fin. ff. eod.* in ratione sui, nam cum periculosum sit, vt experientia docet, morari in tradendo filiam nuptui, & suspicari probabiliter possit de futuro malo, ideo nimirum si iura volentia officialem in prouincia, cui præest, non posse præstare consensum

ensum liberis, vt ibi contrahant, restringantur, vt non procedant ratione supradicta, quando ipse consentire querit filia in ea nupte volenti, sic I. C. Paul. in d. l. si quis officium, §. fin. similiter eadem, & consimili ratione respondet in d. l. oratione. §. fin. vbi iura violentia in matrimonio assensum patris, & aui requiri, ita restringuntur, vt non procedant, quando tractatur de matrimonio sceminae, quo casu sufficit consensus aui, idque ea ratione, de quo per gloss. ibidem, ne scilicet ex requisitione consensus multorum, & diffensione, quae inter eos possit generari, dilataretur matrimonium cum periculo scandalali, & quod propter scandalum euitandum permittantur ea, quae alias non permitterentur, dixit Decian. *respons. 14. nu. 22. lib. 3.* per tex. in cap. quoniam, de iur. patron. Oldrad. *conf. 95. in fin. col. penult. cap. auctoritate. 15. quest. 6.* Abb. & Aretin. in cap. ex parte, de testib. idem Decian. *respons. 63. n. 9. eod. lib.*

Et ad nostrum propositum scito, quod ⁷³ scandalum t̄ dicitur dictum, vel factum minus recte praebens occasionem ruinae, ita Hostiell. in *sum. de poen. & remiss. §. penult. vers. est autem scandalum*, cū alijs adductis per Decian. *resp. 8. nu. 52. lib. 1.* de quo vide, quae latissime scribit Felin. qui 33. specialia t̄ ponit ob euitanda scandala, in cap. 2. de praescript.

Decimo limita, quando periculum esset t̄ in mora, quo casu receditur à generalitate, de qua in statuto, & dispositione, vt si extaret statutum, quod tempore feriarum non ob utilitatem hominum inuitis partibus ius dicens non possit cognoscere, non extenditur talis generalitas ad casum, quo mora esset periculum allatura. Nam non obstante tali statuto iudex procedere posset in tali casu moram non patiente, vt ex causa alimentorum, ita voluit I. C. in l. eadem, ff. de fer. nam venter non patitur illationem, seu moram. Surd. post alios suo tract. de aliment. tit. 8. q. 37. n. 9. quod est verum, vbi debentur alimenta praesentia, vel futura, nam vbi agitur de praeteritis alimentis, causa non desiderat celeritatem, nec mora periculum est allatura, vt patet ad sensum, & transit idem Surd. d. tract. tit. 8. privileg. 2. fere per tot. & maxime sub nu. 14. & tenuit Roman. in d. §. de viro, nu. 71. per text. in l. de pupillo, §. qui quis riuos, ff. de oper. nom. nunciat. l. si quis ex signatoribus, vers. est sorte, ff. quemadmodum reiam aper. l. Aristo. cum seq. ff. de iur. deliber. & l. prohibere, ff. de acq. heredi. cap. fin. de iudic. & facit, quod generaliter dicitur, quod quando periculum est in mora, receditur a regulis ordinarijs, de quo per Doctor. praecipue Dec. in cap. dilecta, ad fin. vers. & hoc verum, de confirm. vul. vel inutil. & per Marsil.

in l. 1. col. 40. C. de probat. Mandos. super reg. 31. quod commissio causarum, q. 3. nu. 2. Decian. *resp. 14. num. 51. lib. 3.* Socin. d. reg. 284. vers. septimo fallit, & faciunt ea, quae late diximus de periculo morae in conclusione, quod statuta laicorum non comprehendunt clericos, &c.

XI. Limita propter inordinatam promotionem, t̄ & ordinem non seruatum, vt si extaret statutum concedens t̄ privilegium generaliter Doctoribus, restringitur, vt non comprehendat Doctorem promotum per saltum; id est, sine ordine requisito, ita Roman. in d. §. de viro, num. 21. quod dicit not. contra illos Doctores, qui absque t̄ examine requisito, & velo leuato promoti sunt ad Doctoratus dignitatem per aliquem habentem auctoritatem, qui non gaudent prerogatiua Doctorali, pro quo alleg. text. quem dicit val. de singularem in l. nemo C. de aduoc. diuers. iud. & pro hoc faciunt dicta a Felin. in cap. per tuas, num. 3. de maiorib. & obed. dum loquitur de Doctore creato sine examine, qui praesumitur parua de etrinae, vt per Bart. in l. professores, C. de professor. lib. 10.

XII. Limita, ita suadente t̄ reipublicae utilitate, propter quam statutum, & dispositio generaliter loquens non debet generaliter intelligi, sed restringitur, prout utilitas reipublicae requirit, iuxta ea, quae diximus in conclusione, quod statuta sunt stricte interpretanda, & quod de duobus statutis vltimum est attendendum, & quae late adduxit And. Gail. *pract. obser. lib. 2. obseru. 22.* vbi quod multa ita utilitate reipublicae suadente permittuntur, quae alias non concederentur, & facit tex. in l. potioris, C. de offic. rect. prouin. l. in prouinciali, §. fin. ff. de nou. oper. nunciat. l. iubemus nullam, C. de sacrosanct. Eccles. l. iubemus, C. de nauib. non excus. lib. 11. cap. non minus, de immunit. Eccles. Cephal. *conf. 55. num. 3. lib. 1.* Roman. in d. §. de viro, num. 22. vbi late Ruin. *conf. 9. num. 6. volum. 5.* laf. in d. l. non dubium, colum. 7. post medium, C. de leg. Dec. in l. si Ruffinus, in fin. C. de testamen. milit. & Bald. in d. l. iubemus, la. 1. nu. 5. C. de sacrosan. Eccles. relatus per Ruin. d. *conf. 9.* inquit, privilegium generaliter indultum non includere casum publicae utilitati contrarium, & verba generalia non includere casum, qui esset contra libertatem Ecclesiae, quae libertas aequiparatur secundum eam publicae utilitati, & idcirco in statuto prohibente vendi non subiectis non includuntur Ecclesiae, de quo tamen nos alibi in conclusione, quod statuta laicorum non comprehendunt clericos, & Bart. in l. cum ad praesens, C. de mure. leg. lib. 11. dixit, quod in verbis generalibus statuti intelligitur excepta publica utilitas, sicuti econtra, quando agitur de publica

utilitate, verba generalia, quæ sunt pro publico favore, non restringuntur, sed intelliguntur generaliter etiam quoad personas inhábiles, ita Ias. in l. 1. num. 13. C. de sacrosan. Eccles. per tex. in l. si quis graui, §. verum, versi. hi quoque, vbi Bart. & alij, ff. ad Syllanian. Bal. in l. 1. & ibi Salicet. & Fulgol. C. de precib. Imper. offer. Ias. in l. 1. §. nuntiatio ff. de oper. non. nunciat. Euerard. in sua cent. in loco à ration legis stricta, num. 11. & quod statutum propter publicam utilitatem comprehendat etiam casum, qui non venit, nisi ex impropria verborum significatione, tradit Cephal. consil. 526. num. 4. lib. 4.

- 79 XIII. Limita, quod verba generalia statuti generaliter semper restringuntur ad id, quod rationis est, ita Ias. in d. l. non dubium, num. 36. C. de leg. Felin. in d. cap. solita, in 2. volum. de maior. & obed. Bald. in authent. ingressi, C. de sacros. Eccles. Euerard. in sua cent. in loco ab absurdo, num. 6. Alexand. consil. 85. num. 11. lib. 4. Bart. in d. l. omnes populi, in 3. & 6. quest. princip. & in versic. iuxta præmissa quero, Alciat. resp. 358. vers. tertio qua, Socin. consil. 64. col. penult. & consil. 121. nu. 5. lib. 1. facit, quod dixit idem Bald. in cap. 1. in 6. col. de constitut. quod omnia statuta recipiunt interpretationem per punctum rationis, nam licet statuta regulariter sint stricti iuris, & sterilia tanquam mulæ factum non recipientes, nec parientes, recipiunt tamen interpretationem per punctum rationis, a qua regulantur, Rip. respons. suo 5. tit. de iur. gen. & civ. num. 13. Bertazzol. consil. 175. vol. 1. nu. 13. & ideo statutum quantumcunque generaliter disponens de præscriptione, tamen semper intelligitur interueniente bona fide, Abb. consil. 77. in quest. quæ ad præsens, col. 4. lib. 2. quem sequitur Ias. vbi supra, num. 36. vbi subiungit, quod ideo statutum puniens homicidium committentem, intelligitur tamen, nisi habuerit iustam causam, de mente Alexand. consil. 144. post redditum, vol. 2. sicut statutum generaliter puniens homicidium intelligitur de homicidio cum dolo, alias homicidium casuale commissum sine dolo non debet ita puniri, text. est, quem meliorem de iure appellat Ias. vbi supra, in l. cum autem, §. excipitur, et 1. in versic. capitale, ff. de adilit. edict. & in l. 1. vbi idem Ias. & prius Angel. & Castrenf. ff. de leg. & quod statuta debent taliter interpretari, quod contineant rationabilem sensum, & quod habeant sanum intellectum, ita vt à sapiente reprehendi non possint, voluit Rolan. a Val. consil. 72. num. 42. lib. 3. Socin. sen. consil. 64. col. penult. & consil. 121. num. 5. vol. 1. Menoch. consil. 133. num. 6. vol. 2. Riminal. consil. 15. num. 110. & seq. vol. 1. Cephal. consil. 765. n. 35. lib. 5. idem tenit Crauet.
- 80
- 81

consil. 3. num. 3. vbi ait, quod verba legis, vel statuti generalia restringuntur ad id, quod rationis est, & quod statutum possit restringi etiam ab homine ob aliquam rationabilem causam, tradit Bald. in l. 1. in fin. C. de fid. instrum. Ias. in l. quodcumque, de verb. oblig. & in d. l. 1. §. 1. ff. de non. oper. nunci. Hic. Gabr. consil. 8. num. 11. lib. 1. & faciunt, quæ infra dicemus nominatim de absurdo euitando.

XIV. Limita ratione loci, in quo quis reperitur, vt puta si ex statuto caueretur generaliter, quod lite contestata non possit reus discedere à loco iudicij absq; eo, quod constituat procuratorem, debet tamen ita restringi, vt non extendatur ad casum, in quo quis in illo loco, quo est, non potest reperire idoneum procuratorem, de quo est text. in l. idemque, ff. pro socio, & probatur limitatio ex l. rescripta, ff. de milit. testam. vbi patet, legem generaliter arctantem quemlibet paganum ad confectionem testamenti solemniter ita restringi, vt non extendatur ad casum, in quo quis esset decedens, in loco hostili, quoniam ibi militari iure, quomodo vult, & quomodo potest, testabitur, facit tex. in cap. vicet, de pen. vbi Innoc. & Hostien. Socin. d. regula 284. vers. fallit decimo, Roman. in d. §. de viro, num. 33. vbi multa ad propositum congerit, & quod ex loci qualitate à generalitate dispositionis recedatur, dixit Corraf. vbi supra cap. 26. ex quo inferitur, quod stante statuto, quod filius familias in iudicio esse non possit, prout est de iure communi, l. fin. §. necessitate, C. de bon. qua. liber. si tamen reperitur in loco, a quo pater esset absens, agere non prohibetur, l. si longius, §. fin. ff. de iudic.

XV. Limita propter sterilitatem, & tenuitatem rei, vt si extaret statutum generaliter mandans colonum intra quinquennium non posse culturam agri, quem ad colendum conduxit, deserere, restringetur, vt non comprehendat casum, quando ager sterilis effectus fuisset, quoniam tunc deserere posset, ita Bart. in l. 2. C. de agr. & cens. lib. 11. quem sequitur Roman. vbi supra, nu. 34. cum declaratione, nisi esset colonus reipublicæ habens non solum agros steriles, sed & alios remanentes fertiles, quoniam tunc non potest deserere steriles, nisi relinquat etiam fertiles, vt est tex. in l. qui vtilia, C. de omn. agr. desert. li. 11. licet hoc posset facere colonus priuati, per leg. 1. §. vniuersi, C. de sum. patrim. eod. lib. facit tex. in cap. ceterum, de donat. Soc. vbi supra, vers. fallit decimo, Corraf. vbi supra, cap. 24. & tunc sterilitas dicitur contingere, cum tam modici fructus percepti sunt, vt soluta pensione colonus in dimidia iusti pretij reperitur læsus, Bart. in l. licet, C. locari, Abbas. in cap.

cap. 3. eod. titul. vel is fundus sterillis dicetur, ex quo deducto culturae impendio nihil superest, l. mediterranea, C. de anno. & trib. lib. 10 quod nota.

34 XVI. Limita propter malā personae qualitatē, t̄ vt si extaret statutum, prout extat Ianuā, sub rub. de domib. ad pensio. locat non aufer. &c. mandans generaliter conductorem
35 t̄ infra tempus conductionis non posse expelli à re conductā, non adeo operaretur illius generaliter, quin deberet restringi, vt non comprehenderet illum, qui in re conductā male versaretur, ille enim repelli posset, tali statuto non obstante, & hoc per tex in l. adem, C. locati. & in cap. propter sterilitatem, eod. tit. quos ad hoc ponderat, & adducit Romā. in d. §. de viro num. 35. & ita tenet nouissime Carrot. in suo tract. locati, & conducti par. 2. tit. de recusat. num. 15. vbi per belle explicat, quo modo, & quādo, illud procedat, & facit tex. in authent. qui rem, C. de sacrosanct. Eccles. l. fin. ff. si à par quis fuer. man. l. si conuenerit, ff. pro socio, vbi patet, legem generaliter dicentem,
86 contentiones t̄ esse seruandas, non extendi ad illum, cum quo societas est contracta, & rixosus postea reperitur, quoniam propter hoc potest implorari societatis separatio, facit tex. in cap. literas, de restit. spol. vbi licet vir ab vxore generaliter separari non possit, tamen si vir est erga illam nimis seuerus, separabitur quoad habitationem, & totum, & facit tex. in l. nullus, C. de pal. sacr. largit. lib. 12. vbi patet legem generaliter dicentem cuiusq; liberum esse aditum pro officio supplicandi, non extenditur ad Thesaurarium, qui ratione commissae culpae ab eo officio est remotus ille enim ad idem, seu ad aliud officium nō permittitur aspirare, nisi ex certa scientia Principis, l. si quis, C. de cohort. Princip. lib. 12. & l. si aliquid, C. de suscept. & archan. lib. 10. & in authent. de armis ad finem.

87 XVII. Limita, vt inimicitia faciat t̄ discedere à generalitate statuti, vt si per illud disponeretur, quod in causa enormissimi criminis, vt puta laesa maiestatis, deberent admitti in testes, & accusatores alias illegitimi, & inhabiles, non per hoc extenderetur, & intelligeretur, vt comprehēderet etiam inimicos accusati, imo tales censerentur excepti, vt habetur in cap. per uas, el. 1. de simon. & hoc notat singulariter Bart. in l. in questionibus, ff. ad leg. Iul. Maies. & sequitur Roman. vbi supra, num. 37. cum alijs ibi per eum, Corraf. vbi supra, cap. 22. Marfil. consil. 65. nu. 10. Ang. in l. famoji, ff. ad leg. Iul. Maies. Gomez. variar. resolut. tom. 3. tit. de prob. delict. cap. 12. nu. 14. Clar. in pract. §. fin. quest. 24. vers. uē quero, Rolan. consil. 95. num. 26. vol. 4. & alibi passim,

& communiter tradunt Doctor. & nouissime Farinac. tit. de accusat. quest. 12. num. 39. & 40. nemine, quem viderit, discrepante, v̄ ibidem ipse inquit, & vbi ampliat etiā procedere in notorijs, ex Rom. cons. 224. & Alexan. cons. 129. vol. 4. & etiam quod inimicus inimicitia capitali, qui esset de recenti reconciliatus, repellitur ab accusando, & testificando, vt de inimico reconciliato de recenti comunem opinionem esse testatur Feli. in cap. cum oportet, num. 10. & 12. de accusat. Couar. pract. quest. quest. 18. num. 13. Plot. in repetit. l. si quanto, num. 180. C. vnde vi, sic distinguendo tradit Farinac. vbi supra, num. 41. & 42. & quod ad hoc, vt inimicus repellatur ab accusando, & testificando debet esse inimicitia capitalis, & non leuis, comunem attestati sunt, Angel. de malefic. in verb. ad querelam, & addentes ad eum, & alij relati per eundem Farinac. loco relato, num. 45. & 46. quicquid tamen sit in crimine haereticis, in quo inimicus ad accusandum admittitur, & in casibus, in quibus inimicus suam, vel suorum iniuriam prosequi potest, nam tunc licet repellantur à testimonio, admittuntur tamen ad accusandum, Farinac. dist. quest. 12. numer. 39. & 40. ad quem recurre, quia ampliat, & limitat, & declarat.

88 XVIII. Limita propter t̄ affinitatem personarum, vt si per statutum pari poena punirentur generaliter receptatores delinquentis, & ipse delinquens, non intelligeretur de receptante affinem, ratione enim affinitatis inducitur diminutio poenae, ita dixit Romā. in §. de viro, num. 39. per ea, quae notatur in l. fin. ff. de receptor & praecipue per Bart. quae refert, & sequitur Alexan. cons. 144. in fin. vol. 2. Tiraquell. de poen. caus. 2. 2. in fin. quod dicit etiam sensisse Paul. de Castro in l. si vnquam, C. de reuocand. donat. & faceret, si extaret statutum, quod aduocatus t̄ filii non posset ad
89 uersus filicum postulare, iuxta l. 2. C. de aduoc. diuers. iudic. l. 1. & 2. C. de aduoc. fisco. causam tamen suam, vel suorum agere non prohibetur, l. penult. ff. de postulan. & sicut aegritudo propria citatum non comparentem excusat a contumacia, l. quae situm, ff. de re iudic. ita suorum infirmitas excusabit, cap. communis filius, vbi gioff. 23. dist. quod nota pro statuto de contumacibus, & tradit Foller. in pract. crim. Canon. cap. 10. in verb. non comparentes contumaces reputantur, sub num. 51. quem refert, & sequitur Farinac. tit. de inquisit. quest. 10. num. 53. in fine.

XIX. Limita propter paritatem t̄ gradus, & affectionis, vt si extaret statutum, quod non possit dari pro suo confidente in casu compromissi, vel iudicij, vel estimationis,

- & similibus aliquis consanguineus litigantium, non habet locum, quando daretur consanguineus, qui esset pariter consanguineus amborum litigantium, argumento notator. per gloss. in cap. postremo, de appellat. vbi dicitur iura dicentia consanguineum ꝛ iudicem recusari posse ratione suspicionis per aliam partem, non extendi ad casum, quo iudex esset pariter litigantium consanguineus, quoniam tunc affectionis, & gradus ratio æqualis omnem suspicionem excludit, ad idem est gloss. in cap. 1. 3. quest. 1. vbi lex generaliter ꝛ remouens consanguineum a ferendo testimonio pro consanguineo ratione suspicionis non extenditur ad casum, quo ipse consanguineus est pariter ipsorum litigantium consanguineus, Bart. in l. qui testamento, ff. de testib. & late D. Ioseph. Masc. frater meus, de probat. vol. 1. conclus. 468 n. 21. & in conclu. 68. num. 7. quod nota per statuto Ianuæ ꝛ de decretis, lib. 1. cap. 1. §. in ys quæ per Senatū, in quo prohibentur in Senatu adesse agnati, cognati, & affines litigantium, dū aliquid per Senatū Serenissimū in causa prouidetur, vt non intelligatur de his Illusterrimis Senatoribus, qui vnique parti æque cognati, & affines sunt, dū tamen non dissimili amore ambas partes prosequantur, aut alias particulare aliquod interesse, aut principaliter, aut secundario illos vni potius, quam aliæ parti propensos reddat, de quo stabitur arbitrio Serenissimi Senatūs, nisi partes aliud considerabile expresse in contrarium allegarent, & opponerent, tunc enim ipsis, quæ sua facta norunt, & generalitati statuti standum esse arbitraret.
- XX. Limita propter æqualem ꝛ æquitatē, & bonitatem, seu sufficientiam, vt si statutū mandaret, quod medicus publice conductus a ciuitate deberet per se curare, nec alium posset substituere, nō intelligeretur in casu, in quo substitueret medicū in qualitate, bonitate, ac sufficientia parē, argu. text. in l. penult. ad fin. C. de agen. in reb. lib. 12. & l. si quis ex corpore, C. de muri. leg. lib. 11. vbi patet regulam dicentem, non posse quem, cuius industria est electa, alium substitui, non extendi ad casum, quo quis vellent substituere alium in qualitate, & bonitate parē, & ita arguit Ro. in d. §. de viro, n. 41. cum alijs ibi per eū, quod nota pro Magn. meo Iacobo Iuano Medico electo à nostra vniuersitate, si tamen ꝛ alius æque idoneus, & suæ eximie bonitati, & excellentiæ similis reperiri potest.
- XXI. Limita, vt lex, siue statutum generaliter restringatur ꝛ propter probabilem metum suspicionem, vt si statutum generaliter mandaret, intimationem ꝛ sententię debe-

re fieri personaliter, vel ad domum propriam illius, contra quem fuit lata, non per hoc excludetur, quod si propter iustum metum intimatione, aut personaliter, aut ad domum fieri non poterit, non valeat, si facta erit alio in loco idoneo, ex quo verisimiliter ad vlti notitiam possit intimatione deuenire, arg. text. in cap. statuimus, de offic. deleg. & in clem. causam, versic. si propter appellati, de elect. cap. vbi periculum, §. porro, de elect. lib. 6. clem. 1. de foro compet. & facit, quod dicitur, id pro facto accipi, quo quisque aliquem perhorrescit, quo minus faciat, de quo in l. 1. §. sed & Aristo, ff. quod vi, aut clam.

XXII. Limita propter potentem clausulam ꝛ positam, vel in priuilegio, vel in aliqua concessione, cui per statuta generalia derogantia non censetur præiudicatum, de quibus casibus vide Roman. vbi supra, n. 45. vbi exemplificat multis modis, & præcipue vbi priuilegia, vel fuerunt confirmata iuramento, vel transferunt in contractum remuneratorium, vel sunt concessa ad pias causas, & similia.

XXIII. Limita propter ꝛ personarū paupertatem, vt si extaret statutum, prout extat Sarzanæ, quod de bonis communis nō possit ꝛ donari, remitti, &c. nihilominus si tractetur de donando, vel remittendo aliquid pauperi, donatio, & remissio valebit, prout quotiæ obseruatur in practica in præsentia ciuitate Sarzanæ erogando eleemosynas, maxime pro maritandis puellis, non obstante tali statuto, argum. tex. vbi gloss. singul. in l. omnes, la 1. C. de anno. & trib. lib. 10. gloss. in c. in primis, 2. quest. 1. l. illicitas, ad fin. de offic. præsid. l. iudices, C. de Episcop. audient. l. tam de mentu, C. eodem tit. can. charuatem, 12. quest. 2. quod adeo verum existimo, vt periniquum putarem aliter tenere, impedire enim subuentionem pauperum, esset contra Euangelium, quod nota pro illis, qui contra dictum statutum non sunt ausi facere in beneficiū pauperum, timentes magis imprudenter inobseruantiam legis humanæ, quam pie amantes obseruantiam legis diuinæ, quorum delicta miseratio Dei clementer absoluat, & ad prædicta facit, quia quanquam in delictis ꝛ non omnino præbeat paupertas excusationem, cap. quoniam, de simon. & proinde non sit ignoscendum mulieri, quæ paupertatis velamento se turpem vitam egisse profitetur, l. palam, §. 1. ff. de rit. nupt. mitius tamen cum illo agitur, qui urgente fame, aut alia necessitate non nihil prohibutum admisit, cap. si quis propter, de surr. & paupertatem ꝛ multa contra iuris, & cuiuslibet dispositionis regulas inducere, testatur Tiraqu. de pæn. caus. 32. cū seq. vbi

vbi etiam affirmat à multis alioquin prohibitis excusare, vt ibi per eum late, quod nota pro nostro statuto Sartzanæ de pæn. furt. vt scias defendere aliquem egenum furtum alicuius fame sic cogente facientem. Nam si quod non est licitum in lege, necessitas t facit licitum, c. quod non est de reg. iur. in 6. vbi gloss. item inculpabile est iudicandum, quod necessitas intulit, c. ad limina, 30. quest. 1. & c. 1. 34. quest. 1. famas, quæ inter necessitates primum locum sibi vindicat, excusabit furtum committentem. Sed prædicta intellige cum grano salis, ne sub specie necessitatis indifferenter nedum defendas, sed etiam præbeas aditum quibuscunque ad furandum contra conscientiam.

103
104
105
106
107
108

XXIV. Limita propter t variationem, seu mutationem qualitatis, & illius deficientiam in aliqua re, vel persona, vt si statutum, siue lex generaliter dicitur, t ius dicentem, vel medicum ab aliqua vniuersitate conductum, vel artificem, vel Prælatum ab officio non debere amoueri, non extenditur ad casum, quo qualitas in eis varietur, vt puta quia de diligente efficitur quis negligens, nam tunc licite amoueri possunt, arg. l. si quos, C. de offic. præf. præ. & l. milites, ff. de custod. reor. cum alijs de quibus per Roman. d. §. de viro, num. 52. Et si extaret statutum, seu lex generaliter mandans fideiussores semel datos t volenti amplius non posse improbari, non ideo habebit locum variata qualitate in aliquo fideiussore à principio pro idoneo reperto, vt quia efficiatur ex diuine inops inopinata fortunæ impetu, arg. l. si ab arbitrio ff. qui satisd. cog. & in l. si is, à quo, §. fin. cum l. seq. ff. vt in poss. leg. quod facit etiam pro statuto mandante, tabellionem tanquam seruum publicum omnibus in his, quæ ad sui exercitium spectent, inseruire debere, quod non seruabitur, si varietur in illo t qualitas, veluti si efficiatur Doctor, quo casu non poterit ad officium exercendum pro aliquo compelli, nisi in causa hæresis, l. vniuersos, C. de decur. lib. 10. cap. sicut, ne cleric. vel monach. cap. vt officium, §. ad scribendam, de hæret. lib. 6. facit l. liberto, §. largius, ff. de ann. legat. l. cum quis, in princ. ff. de solut. l. si cum cornelius, ad fin. ff. de confirm. tut. c. si clericus pauper, de præbend. lib. 6.

XXV. Limita propter absentiam, vel aliud impedimentum t personæ requisitæ, vt si statutum in contractibus minorum, patre carente, requirat consensum matris, & duorum propinquorum consanguineorum, nihilominus si contractus fuerit factus absque consensu matris, eo quia erat absens, vel adeo impedita, quod non poterat con-

109

sensum præstare, valebit, quia statutum, etiã si generaliter loquatur, debet tamed intelligi de possibili, & sic si mater consensum præstare possit, vel esset præsens, ita Bald. in l. in conventionem, versic. aduerte, dicitur, C. de nupt. num. 30. pro quo facit, quod notat Bart. in l. si cum dotem, §. eo autem tempore, num. 2. versic. aut pater non potest esse præsens ff. solut. matrim. Bal. in l. transactionem, C. de transactionib. in fin. & in l. turpia, §. 1. ff. de legat. 1. vbi dicit, quod t si statutum requirat consensum propinquo- rum in contractu mulieris, si propinqui erant absentes tempore contractus in longinquis partibus, poterit mulier sine eis contrahere, per l. nullam, in princ. ff. de condit. & demonstr. & pro limitatione facit, quod etiam supra diximus de filio, qui poterit esse in iudicio absque patris consensu, si pater esset absens, per text. in d. l. si longius, §. si filius, ff. de re iudic. & d. l. si filius familias viaticum, ff. si certum petat. quod nota pro nostro statuto requirente consensum patris mariti, & propinquorum in contractibus minorum, & mulierum.

110

XXVI. Limita propter rei t euidenciam, & notorietatem, vt si extaret statutum, quod generaliter permetteret beneficium appellationis, non tamen esset intelligendum in casu, quo quis ex delicto notorio, vel notorio debito esset damnatus, ita probat in simili text. in cap. cum speciali, §. porro, & cap. consuluir, de appellat. cap. Roma, eodem tit. in 6. sicut econtra nullitas notoria, & manifesta, statuto nullitates generaliter reiiciente, non includetur, sed illo non obstante opponi poterit, Bald. in l. 1. C. ne lic. ter pronoc. & in l. se vnus, §. pactus ne peteret, col. 14 ff. de pact. Imol. & Alexand. in l. de pupillo, §. qui opus, col. penul. ff. de oper. noui nuntiat. Abb. consil. 55. lib. 2. consil. 14 lib. 1. Ancharan. consil. 207. Alexand. consil. 77. col. 3. in fin. lib. 3. Dec. consil. 8. numer. 8. facit tex. in cap. inter ceteras, & c. pastoralis, de appellat. Corlet singul. 90. Vant. in tit. quis poss. dic. de nullit. num. 51. Bertaz. consil. crimin. 14. num. 14. vol. 1. vbi statutum prohibens appellationem non comprehendere, inquit, iniustitiam notoriam, & nullitatem ex defectu iurisdictionis, quæ notoria dicitur, cum nullus maior detur defectus iurisdictione ipsa, & pro hac limitatione optime faciunt adducta à Rom. in d. §. de viro, n. 55. vbi multa singularia dicta ad hoc allegando accumulatur.

111
112

XXVII. Limita propter actus t inualiditatem, vt si extaret statutum, prout extat Sartzanæ, quod t de contractu donationis, emptionis, & similia, soluatur gabella, non intelligetur de contractu inualido, sed ad validum restringetur, Bald. & Salicet. in l. non dubium, C. de leg. Bertachin. tractat. de gabell. 5. par. n. 7. & Ioan.

& Ioan. Baptist. Ferret. *d. tract. num. 311. & 314.* quos refert, & sequitur Bertaz. *consil. crimi. 175. vol. 1. n. 5.* & faciunt notata in *l. 2. C. de eunuch.* & probatur ex generali doctrina *l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. Condemnatum,* inquit iuriconsultus, *cum accipere debemus, qui rite condemnatus est, vt sententia valeat, ceterum si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est, condemnationis verbum non tenere,* idem colligitur ex *l. non putauit, §. non querat, ff. de bon. possess. contratab. l. 2. §. testamenta, ff. quemadmodum testam. aper. l. si is, cxi, §. Flavius, ff. de solut. cum alijs multis, de quibus per Roman. *vbi supra, nu. 63.* vbi si statutum, vel constitutio tribuat executionem paratam instrumentis, seu contractibus, non extenditur ad casum, quo contractus inualidus est, & vide, quæ diximus in regula, *quod statutum loquens in casu vero, non habet locum in casu ficto, & quod statuta sint strictè interpretanda.**

XXVIII. Limita propter non perseverantiam † seu non continuationem, vt si statutum generaliter disponendo concederet aliqua priuilegia aduocatis, vel militibus, comprehēderet solum aduocatos, & milites actu, non autem qui ab effectu, vel militia exercitio destiterunt, argumen. *l. fin. C. de restitut. in integrum l. ne quidam, C. de testam. milit. l. 2. C. de primipil. l. 3. C. de domest. & protect. lib. 12. l. fin. C. de aduoc. diuers. iudic. l. generaliter, C. de Episc. & cleric. l. semper, §. negotiatores, & §. licet, & §. quibusdam ff. de iure immunit. vbi patet, iura aliquibus artificijs immunitates concedentia ad eos non extendi, qui ab exercitio actus huiusmodi destiterunt, Roman. *vbi supra, nu. 65.* qui ex hoc infert ad Scholares † recedentes ab exercitio studij, quia non gaudent priuilegijs, & ad hoc multa allegat, ex hoc nota, quod non immerito condemnari possunt illi ex delatione † armorum, qui licet sint electi Antiani, quibus per statutum arma ferre licet, tamen vocati, & eueniente occasione, nec in consilio nec in alijs rebus communitatis peragendis adesse volunt, sed nomine Antiani, aut contenti, aut etiam indignati omnia, quæ ad Antiani officium spectant, prætermittunt, igitur nec armorum delationis priuilegio gaudere eis licebit.*

XXIX. Limita propter affectationem, vt † si statutum concederet aliquod priuilegiū alicui propter officium, non extenderetur ad illum, qui affectauit, & affectate illud officium procurauit, & fuit tandem propter importunitatem assequutus, argument. text. secundum vnā lecturam gloss. in *l. vniuersi, C. de legationib. lib. 10.* Roman. *vbi supra, n. 67.* quod notent hi, qui ad officia publica, tam affectate intendunt, vt vix aliud cogitent, &

ex alia doctrina eiusdem Romani potest notari etiam contra illos, qui aut propria negotia habentes, aut salarium, & lucrum affectantes, aut etiam ex ambitione moti cum omni affectatione, & procuratione procurant miti pro rebus communitatis Ianuam. Nam illis non debentur prærogatiuæ, quæ alias conceduntur eis, qui pro ciuitate abstant, vt colligitur ex *l. penult. C. quomodo & quando iud. & l. & qui data. ff. ex quib. caus. maior.* sed vt vere fatear loquendo de officijs, & dignitatibus, aut lucrum, aut superioritatem in ciuitate, & alibi afferentibus, quis est hodie, qui nō affectet illas, & procuret, & laudabimus eum certe, aut nulli, aut perpauci, etsi qui illas nō libenter amplecti videntur, tunc tibi dic, merito, credo minus, ideo concludo, quod omnis homo currit, loquor regulariter, non autem indistincte.

XXX. Limita propter officij † necessitatem, vt si extaret statutum, prout extat Sarzanæ, quod pater non possit sine † venia à filio vocari in iudicium: non enim extenditur ad filium, qui ratione necessitatis officij sui, vel tutele, patrem in ius vocat. Nam tunc venia non est necessaria imploratio, ita nos docet text. in *l. quesitum, ff. de in ius vocand. & in simili in l. cum non solum, §. necessitatem, C. de bon. quæ liber & l. aduersus, §. 1. ff. de inofficioso testamen. & §. si tutor, Instit. eod. l. tutorem, ff. de his quibus vt in ignis.*

XXXI. Limita propter necessitatem in persona † propria, vt si extaret statutum, prout extat Ianuæ, generaliter mandans conductorem intra tempus conductionis non posse expelli, non erit intelligendum, vt habeat locum, etiam quando locator haberet necessitatem † rei locatæ, imo tunc conductor potest expelli, vt nos docet textus in *l. adem, C. locati, cap. propter sterilitatem, eodem tit. Rom. vbi supra, num. 70. in fin.* de quo tamen dic, vt per Vincent. Carroc. in suo tract. *locat. & conduct. part. 2. tit. de recusat.* vbi late hoc explicat, & tu hic obiter nota, non dari appellacionem à sententia † de extractando, Grammat. *consil. civil. 58. num. 15.* quia talis causa celeritatem desiderat, Carroc. *d. tract. part. 3. tit. si de momentanea possessione, num. 2. & 3.* & pro limitatione telata facit, quod habetur in *l. licet, ff. de arbitr. & l. si longius, in princip. ff. de iudic.* vbi patet iura generaliter volentia, iudicem, vel arbitrium post susceptam cognitionem causæ compelli iudicare, non extendi ad casum, quo ita ipsi in concernentibus personam propriam sunt impediti, vt liti terminandæ operam dare non possint, quod nota pro statuto Sarzanæ, sub rubr. † *de iurib. & questio. propinq. per arbitr. termin. lib. 3. cap. 20. in §.*

in §. & si arbiter, vbi statuitur, quod arbiter postquam compromissum acceptauerit intra tempus compromissi, debeat terminare controversiam commissam sibi, alias puniatur, vt ibi, intelligatur cessante necessitate in persona propria, facit etiam, quod tradit Rip. in cap. cum M. Ferrariensis 17. notab. num. 24. de constitutionib. quod, qui contrauenit statuto propter necessitatem, non dicitur contrauenire, sequendo Roland. à Valle consil. 50. num. 28. vol. 3. Bertaz. consil. crimin. 554. num. 5. lib. 2.

123 XXXII. Limita propter defectum copiae superioris, vt si sit statutum, quod quis non possit capi pro debito ciuili absque licentia pratoris, non habebit locum, si prator esset absens, & esset timor fugae expectando illum, nam tunc non obstante tali statuto, poterit capi absque licentia, vt probatur in l. generali, C. de decur. lib. 10 vbi gl' off. facit gl' off. in l. nullus, C. de iudic. l. si alius, §. bellissime, ff. quod vi, aut clam. Roman. vbi supra, num. 72. & conferunt supra in decima limitatione, & in conclus. quod statuta laicorum non ligant clericos, dum de morae periculo diximus.

124 XXXIII. Limita, vt non habeat locum in casu ficto, quem generalia statuta non comprehendunt, vt diximus in conclus. statutum loquens in casu vero, non habet locum in casu ficto. vbi tamen vide, pro quo facit tex. in l. si maritus, §. lege Iulia ff. de adulter. vbi iura disponentia de absentibus non habent locum in absentibus ficte, prout & nos retulimus in dicta conclusione, faciunt dicta à Bart. in l. 2. §. hoc interdictum, il. 2. ff. de font. vbi voluit, quod statutum generaliter puniens mulieres portantes perlas, non habet locum in his, quae portant perlas non veras, & naturales, sed fictas, & artificiatas, quod nota pro pragmatice Ianuensi prohibente similia, &c.

125 XXXIV. Limita propter rei, seu actus, & personae, vel loci vicinitatem, vt si extaret statutum de imponendis collectis, per quod statueretur pariter hominibus subditis parium diuitiarum onus collectarum imponendum esse, non extendetur ad casum, quo vnus esset aequae diues, sed tamen magis vicinus ciuitati, ad quam fieret solutio onerum impositorum, nam viciniore aequae diuiti debet imponi maius onus solutionis, quam remotiori, licet aequae diuiti, quia consideratur, quod minor est sibi impensa pro eundo ad locum deputatum solutioni, quam remotiori, ita nos docet tex. in l. pro locis, C. de annon. & trib. lib. 10. vel aliam exemplum potest afferri, vt si extaret statutum, quod tale delictum committens posset in quocunque loco ciuitatis capi, praeterquam in ecclesia, non intellige-

tur tamen statutum, vt comprehendat locum vicinum ecclesiae, & illi coherentem, qui eadem immunitate gaudet, quae ecclesia, adeo vt quae poena puniatur quis ex statuto vulnerans in ecclesia, eadem puniatur vulnerans iuxta illam, ita Ioan. And. in addit. ad Speculat. in rubric. de immunit. eccles. ad fin. & Felin. in cap. cum pro causa, de sentent. excommunic. dicit per illum text. & per canon. sicut antiquitus, 17. quest. 4. quod qui fugit ad caemiterium ecclesiae, est tutus ratione coherentiae, & quod violans prope ecclesiam dicitur violare ipsam ecclesiam, cum ecclesia dicatur per quadraginta passus, de quare vide late per Remig. de Gonn. in suo tract. de immunit. eccles. in verb. caemiterium, ampliat. 4. & 7. cum plur. seq. & melius per Boss. tit. de cap. num. 31. Clar. in pract. crim. §. fin. quest. 30. versic. hinc est, Farinac. in tit. de carcerib. quest. 28. n. 12. & Scap. de iur. non script. lib. 1. c. 26. vbi cum praedictis asserit, hoc in desuetudinem abiisse, cui tamen repugnat Farinac. loco citato.

126 XXXV. Limita propter aduersam corporis & valetudinem, vt si extaret statutum quod quis perfecto officio gauderet tali immunitate, si quis propter infirmitatem illud non valuit perficere, statuto tamen gaudebit, quasi officium perfecisset, cum per ipsum non stetit, sed propter infirmam valetudinem, vt probatur in l. ex agentibus, C. de Princ. agent. in reb. lib. 12. & tenuit Roman. in sing. 66. an stante statuto Bart. & Alexand. in addit. in d. l. ex agentibus, Abb. in cap. magna, de voto, col. 2. qui dicit, quod tale statutum haberet etiam locum in senectute, Roman. in d. l. si vero, §. de viro, num. 76. & facit tex. in l. si cui, §. tam diuus, ff. ex quib. caus. maior. vbi patet iura dicentia deducto ad finem negotio, pro quo quis missus est à republica, non dicitur missus amplius abesse causa reipublicae, nisi tamen persisteret absens, eo quod infirmus esset, tunc enim reipublicae causa abesse dicitur, & immunitatibus quibuscunque gaudebit, quod est valde notandum pro illis, qui quotidie ab vniuersitatibus, & Principibus mittuntur ad aliquem locum, vt etiam infirmi gaudeant emolumentis, & mercede statuta, & pro limitatione, & dicto principali facit etiam bene tex. in cap. si testium, de testib. vbi patet, legem generaliter dicentem citatum ad praestandum iuramentum pro reddendo testimonio apud iudicis tribunal debere comparere, non extendi ad casum, quo citatus esset infirmus, tunc enim ad domum iuramentum esset deferendum, quod nota pro statuto Ianuae de testib. cog. in crim. lib. 1. cap. 16. & in cap. de his, qui voc. ad test. in ciuil. lib. 2. cap. 20. & est conforme dispositioni statuti Sarzanæ sub rubric.

bric. de position. lib. 3. ca. 4. § si vero persona, ubi propter infirmitatem, honestatem, & dignitatem mittitur ad domum respondere debentis positionibus, & etiam statutum Ianuæ d. cap. 20. saluat iustum impedimentum arbitrio iudicis.

130 XXXVI. Limita propter personarum, seu actuum multitudinem, † vt si extaret statutum generaliter mandans hospitem teneri, & debere recipere omnes viatores sub pœna nō incidat in pœnā hospes, qui occupato hospitio quosdam recipere noluit, Roman. *ubi supra, num. 78 versic. tertio probatur*, & facit gloss. in *cap. significauerunt in verb. effrenatam, de testib.* dicens iura dicentia ius dicentem debere, & posse concedere vsque ad quartam dilationem pro testibus probatorijs producendis, iuxta *cap. ultra tertiam, de testib. & l. in pecuniarijs, de dilation.* non extendi ad casum, quo post productionem primā intra quam producti sunt testes ad sufficientiam, petit quis secundam, vel tertiam, intra quam vult pro ducere testium aliorum multitudinem. Nam potest tunc ipsa dilatio petita denegari, quod nota pro statuto Sarzanæ *de testib. & de rat. summar. lib. 3. c. 3. §. ctsi qua diciturum partium, ubi statuitur, quod capitaneus possit statuerē terminum longiorem parti alleganti habere testes alios absentes, vt non habeat locum, quando sufficienter fuerunt examinati, vel possent examinari testes pœsentes, vt effrenata testium multitudini obuietur, iuxta illud *cap. ultra tertiam, de testib. & iuxta dict. cap. statuti Ianuæ sub rub. de his qui voc. ad testi. lib. 2. cap. 20. §. nec possit aliquis magistratus, ubi prohibetur multitudo testium examinandorum, & pro limitatione facit textus in l. aut facta, §. fin. ff. de pœn. ex quo colligitur, quod iura imponētia certam, & determinatam pœnam pro aliquo crimine, † non extenduntur ad casum, quo ius dicens in illo loco pœsudet, in quo reperit eius loci homines circa tale delictum sæpissime maiori pro parte delinquentes. Tunc enim ad refrenandam illorum malam consuetudinem à tali delicto, permillum est excedere pœnam à iure statutam ea ratione, vt quos Dei timor, & pœnæ parvæ impositio à malo non reuocat, saltem coerceat seueritas disciplinæ.**

132 XXXVII. Limita propter nimiam contumaciam, † vt si per statutum mandaretur, nemini audientiam esse denegandam à iudice sub pœna, non habebit locum in ius dicente, qui propter nimiam contumaciam denegauit audientiam parti, ita not. gloss. in *l. sed ctsi per praeiorem, §. sed si cum decreto, ff. ex quibus caus. maior. quam ad hoc ponderat, & allegat*

Roman. *ubi supra, n. 80. versic. quinto probatur, ubi etiam versic. quares, inquit, statutum, vel legem disponentem, contumaciam non debere esse pluribus pœnis punitam, non extendi ad casum, quo sit nimia contumacia, l. relegati ff. de pœn. & cap. quoniam frequenter, §. sin autem, vt in. non contest.*

133 XXXVIII. Limita respectu remunerationis, † vt si extaret statutum, prout etiam in alio proposito diximus extare Sarzanæ sub rubr. *de non dando, vel donando vel mutuando, vel commodando de bonis communis, non erit intelligendum in casu, quo Magnifici Antiani, siue consilium darent in remunerationem aliqui cuius necessarj seruitij pœstituti ab aliquo nostræ communitati, vt hoc suadetur ex l. cum nauari horum, C. de nauicul. & c. lib. 11. ubi patet, legem generaliter dicentem neminem posse remittere onus solutionis tributi reipublicæ debiti, non extendi ad casum, quo superior in remunerationem vellet remittere ei, qui in aliquo necessario seruitio reipublicæ gratus extitit, & facit text. in *c. quicunq. suffragijs, & in c. Ecclesia, 12. quest. 2. & cap. per tuas, cum ibi not. de donationib.* quibus in locis patet, iura generaliter dicentia prohibitam fore rerum Ecclesiarum alienationem, non extendi ad casum, quo eas velit alienare superior, vt eos remuneret, qui Ecclesie grata opera impeaderunt, & statutum, siue lex generaliter rescindens contractum donationis, vel alium quemlibet metu factum, non extendi ad casum, quo donatio, vel contractus metu factus est vere remuneratoria, & remuneratorius, sic probat text. in *l. metum, §. sed licet, ff. quod met. caus.* quod est verum, nisi ille, ad cuius fauorē est facta donatio, vel contractus, vim, vel metum ipse submiserit donanti, sic cantat text. in *d. §. sed licet.**

134 XXXIX. Limita propter maiorem dignitatem † concedentis, & conferentis, vt si extaret statutum de pœcedentia DD. quo caueretur promotum ad dignitatem posterius postponi debere promoti prius, non extendetur ad casum, quo promotus posterius est promotus ab eo, qui est in maiori excellentia dignitatis, quam ille, qui fuit promotor prioris, ita suadetur ex text. in *l. 2. ff. de alb. scrib. & cap. per tuas, de maiorit. & obedient. & quod notat gloss. in cap. 1. cod. tit. cum alijs à Roman. adductis ubi supra, num. 82. de quo tamen dic. vt per Felin. in *d. cap. per tuas, de maiorit. & obedient.* ubi inter cætera dicit, hoc procedere, quando Doctoratus posterius à Principe maioris dignitatis sit creatus cum rigore examinis, secus si simplici verbo, *esta Doctor. idem Marian. in c. qualiter, 23. notab. de accus. DD. in d. l. 2. ff. de alb. scrib.**

135 XL. Limita propter nouam rei + superuenientiam, vt si extaret statutum, quod post conclusum in causa, & elapsis quibusdam diebus, non possint produci in causa aliqua alia instrumenta, vt si de nouo instrumenta deneriat ad manus partis, & de eo constabit, poterunt produci, prout ita notant DD. per l. admonendi, secundum vnam lecturam, quam ibi ponderant Bartol de iureiur. vbi etiam Ripa num. 48. & Curt. num. 67. vbi testatur de cōmuni Felin in cap. pastoralis, de caus. possess. & propriet. de quo tamen dic, vt per Dominum Ioseph. fratrem meum de probationib. in conclus. 925. num. 7. cum seq. vol. 2. vbi etiam habetis quomodo probetur, instrumenta esse de nouo reperta, & vide etiā Afsin. in sua pract. iud. §. 23. limit. 3.

136 XLI. Limita propter iustam seu probabilem + ignorantiam, vt si generaliter per statutum punirentur receptantes bannitos, intelligitur de receptantibus scienter, ita colligitur ex gloss. vbi communiter scribentes in l. 1. ff. de receptato. & est ratio, quia, vt inquit Imper. in l. generali, C. de tab. lib. 10. scienter, non autem ignorantem volumus obligari, vt not. Bart. in l. omnes, C. de agri. & cens. lib. 11. & l. 1. C. de colon. Illiric. cod. lib. quod bene animaduertit statutum criminale Ianuæ sub rubric. de rebell. & exulib. ed. pub. non recip. ibi sciens receperit, & ita erit intelligendum aliud statutum, de recip. pirat. vel præd. & facit etiam aliud statutum criminale de viro vxore superstitie aliam super inducente, ibi, aliam sciens superinduxerit. An autem, & quando præsumatur + ignorantia, habes apud D. Ioseph. fratrem meum in 2. vol. probat. conclus. 874. cum duabus seqq. vbi in vltima sub num. 22. reperies, quod statutum prohibens allegare ignorantiam, non intelligitur de iusta.

139 XLII. Limita propter conclusionem in causa, + qua stante, multæ exceptiones non admittuntur, quæ alias ex generali statutorum permissione conceduntur, ita colligitur ex traditis à Roman. vbi supra, nu. 85. vsque ad n. 86. latissime Afsin. in prax. iudicial, §. 23. per tot. vbi copiosissime per ampliationem, & limitationem de vi, & effectu conclusionis in causa docet.

140 XLIII. Limita propter senectutem, vel antiquitatem, + cuius respectu senes non comprehenduntur in generali statutorum dispositione, vt multis casibus exemplificat Rom. vbi supra, num. 86. & 87. & de hoc extat statutum Sarzanæ, sub rubr. de privileg. septuag. lib. 1. cap. 26. & probatur in c. si testium, de testibus, vbi ob senectutem remittitur onus accedere ad iudicem testi, & c. placuit, 18. distinct. vbi propter senectutem remittitur onus perso-

naliter comparendi, & faciunt dicta de infirmis, supra in 35. limitat. & per D. Ioseph. fratrem meum, vol. 3. de probat. concl. 1295.

141 XLIV. Limita generaliter ita necessitate in aliquo casu + suadente, quæ cum legem non habeat, l. 1. ff. de offic. cons. l. tutor. ff. de excu. sat. tut. l. aliquando, ff. de offic. procons. non est mirum, si in ea cessat dispositio legis generalis, vt ex pluribus exemplis comprobatur Romæ, vbi supra, & quod necessitatis gratia cesset statutum circa solemnitates generaliter disponens dixit Bertaz. cons. ciuil. 88. num. 42. Bald. in l. turpia, §. 1. ff. de leg. 1. vbi alij, & necessitatis tempore cessare dispositionem statuti testatur Lamber. in fin. sui tract. de contra. vbi communem dicit, & quamplurimos ad hoc allegat, & faciunt dicta supra in 25. & 331. limitat.

142 XLV. Limita, quod licet factum contra dispositionem + generalem statuti non operatur in totum, tamen aliquando operatur saltem in tantum, vt si statutum extaret, quod post didicita testificata, vel publicatas attestations, non possent recipi aliqui testes, si fuerint recepti, non probabunt quidem plene tanquam recepti contra dispositionem statuti, sed tamen facient sic etiam examinati aliqualem præsumptionem, ita colligitur ex Innocen. in cap. cum dilecti, de excusation. sub. nu. 1. quem sequitur Roman. vbi supra num. 89. cum alijs permultis, de quibus ibi per eum, & facit generaliter, quod testes non examinandi, neque admittendi de iure, si tamē fuerint examinati, & admissi, operantur saltem, quoad quale indicium, Bart. in l. maritus, vers. vltimus oppono, ff. de question. Bald. Salicet. & alij in l. seruos, C. de testib. late Marfil. sing. 198. testis qui non debet, cum ibi per eum alleg. hoc que declarat habere locum parte non oppo-

143 XLVI. Limita, vt non procedat, quando causa, vel ratio dispositionis + statuti adiecta esset, nā tunc illa causa, & ratio adiecta limitat, & restringit generalitatem ipsius statuti ad limites, & terminos ipsius rationis, ita Alb. in l. quesitum, §. Manij. ff. de leg. 3. & in l. Aurel. §. Stichus, vbi etiam Bart. ff. de lib. leg. Bartol. cons. 60. generalitas, in princ. Anchar. cons. 254. super primo quesito, colum. 2. num. 4. Caltr. cons. 332. viso testamento, post princip. lib. 1. Alexan. cons. 170. col. pen. versic. tertio hoc colligi potest, lib. 2. Barbat. inter cons. Alexand. 52. num. 19. colum. 4. lib. 4. Dec. cons. 376. colum. 5. num. 6. Paris. cons. 50. num. 24. volum. 3. Gozad. consil. 35. num. 34. Crauet. cons. 3. num. 12. & consil. 221. num. 6. lib. 2. causa enim in specie restringit dictum in genere, dicit Bar. in l. iubemus, in 2. notab. C. ad Velleian. & in l. pactum, colum.

penultim. quest. 17. de collat. Bald. inter conf. An
 gel. 68. in princip. l. cum pater, §. dulcissimis, vbi
 Bart. Imol. & alij. ff. de leg. 2. l. adigere, §. quam
 uis, vbi Bart. ff. de iur. patron. l. si is, qui animo,
 iuncta glos. vbi Paul. de Cast. & alij. ff. de acqu.
 possess. l. milites, in princip. ff. de re milit. Salicet.
 in repet. l. 2. C. de nox. act. Abb. in cap. Ecclesia,
 colum. 2. de immunit. Eccles. & in cap. ad audien-
 tiam, de decim. & in cap. fin. de rescript. & ratio
 est etiam, quia ratio est anima legis, vnde si-
 cuti anima dominatur corpori, ita ratio ver-
 bis, l. scire debes, ff. de legib. l. cum mulier, & ibi
 Doct. ff. solut. matrim. l. non dubium, vbi gloss. &
 Doct. C. de leg. l. nominis, & rei, §. verbū, iunct.
 gloss. de verb. signif. intelligentia enim dicto-
 rum est assumenda ex causis dicendi, c. intelli-
 gentia, & c. praterca, de verbor. significat. Ceph.
 conf. 76. num. 88. lib. 1. & nos etiam supra in 14.
 ampliacione, & alibi in alijs conclusionibus.

144 Primo amplia limitationem, vt ratio ad
 iuncta faciat recedi à proprio significato ver-
 borum antecedentium, ita Bald. & Castrenf.
 in l. si seruus legatus, §. qui quinque, ff. de leg. 1.
 quos sequitur Euerard. in loco à ratione legis,
 n. 3. versic. imo quod plus est.

145 Secundo amplia, vt procedat non solum
 in causa expressa, sed etiam in tacita, & con-
 iecturata, ita Crauet conf. 3. num. 3. per text.
 in c. super, vbi Dec. in 2. notab. de appellat. & in
 conf. 33. num. 9. Barb. dict. conf. 52. num. 19. inter
 conf. Alexand. Bald. d. conf. 68. inter conf. Angel.
 Euerard. vbi supra, num. 9. in princip. qui id re-
 stringit, quando vnica tantum ratio coniectu-
 rari potest, & ita testatur voluisse Petr. Cin.
 Castrenf. & alios, in dict. l. non dubium, C. de leg.
 & Bald. in l. maximum vitium, C. de lib. prater.
 Abb. in cap. ad audientiam, de decim. & in cap.
 fin. de rescript. & in cap. nihil. de elect. & ratio
 est, quia quando non potest reddi, nisi vnica
 ratio in statuto, illa habetur pro expressa,
 gloss. sing. in leg. quamuis, vbi Bald. & Castrenf.
 C. de fidei commiss. Alexand. conf. 85. num. 4. vol.
 4. laf. in §. omnium, num. 38. cum addit. Instit. de
 actio Crott. in suis memo. in ver. ratio, in princ.
 Afm. in sua pract. Ind. §. 9. cap. 5. ampliat. 25. n.
 4. & nos late tam de limitatione, quam de
 prædictis ampliacionibus diximus in conclu-
 sione, quod statuta sunt proprie, & stricte intelli-
 genda in 6. limitatione, ad quæ recurre.

146 XLVII. Limita, vt semper generalitas sta-
 tuti restringatur ad ea, quæ statuentes face-
 re possunt, & de quibus ipsis est permiffum
 statuere, & non ultra, Roman. conf. 108. idem
 in proposita ad finem, & conf. 393. col. 2. versic.
 primo quia, Castrenf. conf. 294. colum. 1. versic.
 sed hic, lib. 2. conf. 73. num. 2. col. volum. Arctin.
 in leg. gallus, §. 1. in 2. notab. ff. de liber. & post-
 bum. Dec. conf. 505. num. 4. & ratio est, quia

actus humani & regulantur, & interpretan-
 tur à potestate facientis, Bal. in l. 1. num. 55. C.
 de sacros. Eccles. Barb. conf. 10. num. 8. volum. 2.
 Socin. iun. conf. 72. num. 14. lib. 2. l. 1. in fine. C.
 de muner. & honor. lib. 10. Bar. in l. penultim. §. 1.
 num. 5. ff. de leg. 2. Alexan. conf. 168. num. 8. lib.
 2. conf. 95. lib. 6. & faciunt quia nemo cen-
 setur quid agere velle per generalem verbo-
 rum conceptionem, quod per specialem age-
 re non potuisset, l. Lucius, §. ita respondit. ff. ad
 municipal. l. si pater. ff. de his quæ in fraud. cred.
 c. si generali, si de feud. fuer. controu. Ioan. Andr.
 in e. eos, de immun. Eccl. in 6. Roman. conf. 289.
 num. 2. conf. 48. num. 2. conf. 92. num. 5. cum alijs
 per multis de quibus per Mandos. in additio.
 ad dictum conf. 289. & latissime per Chaffan.
 conf. 1. in 3. dubio, num. 19. Cephal. conf. 516. nu.
 17. lib. 4. Cepol. consil. 15. num. 7. Bertaz. conf.
 ciuil. 58. num. 26. Rom. conf. 92. nu. 5. Ant. de
 Butr. in consil. 40. in princip. not. in cap. à nobis,
 cl. 1. de sentent. excomm. vbi præcipue Abb. in
 3. not.

XLVIII. Limita ob euitandam correctio-
 nem, & iuris communis, statuta enim sunt re-
 stringenda, si ita euitatur correctio iuris, Ri-
 min. conf. 43. num. 13. lib. 1. Alexand. conf. 85.
 num. 12. lib. 4. & conf. 19. num. 4. lib. 1. Cephal.
 conf. 210. num. 18. lib. 2. Rol. à Val. conf. 161.
 num. 54. volum. 2. & conf. 72. num. 36. lib. 3. &
 statuta sunt vel stricte, vel late interpretanda,
 prout minus derogatur iuri communi, Soc.
 iun. conf. 111. num. 12. lib. 1. Doct. communiter
 in l. fin. §. in computatione, C. de iur. delib. & Me-
 noch. conf. 76. num. 2. lib. 1. vbi voluit, quod sta-
 tutum de lucro dotis debet stricte & sime in-
 terpretari tanquam contrarium iuri commu-
 ni, vt minus quam fieri possit, illud lædat,
 hinc etiam Rolan. à Val. in consil. 97. num. 21.
 libr. 2. & in conf. 74. num. 19. lib. 3. dixit, quod
 quando statutum contra ius commune po-
 test operari vnum, vel duo, ea sumenda erit
 interpretatio, per quam vnum tantum, non
 autem illa, per quam duo contra ius statu-
 tum operentur, idem voluit Paris. conf. 110.
 num. 6. lib. 3. Roman. conf. 399. nu. 1. & 2. Grät.
 conf. 43. colum. 1. volum. 1. Gozad. conf. 19. nu.
 5. Socin. iun. conf. 3. in princip. lib. 1. Bero. conf.
 113. numer. 6. volum. 3. & ratio conclusionis
 etiam potest esse, quia statuentes & non præ-
 samuntur velle corrigere, quod est dispositum
 à iure communi, Ceph. conf. 138. nu. 50.
 lib. 1. Corn. consil. 119. num. 5. lib. 1. Ruin. conf.
 38. num. 6. volum. 3. Dec. consil. 37. num. 7. & in
 hoc vide, quæ diximus in conclusione, quod sta-
 tuta debent ita interpretari, vt reducantur ad con-
 cordiam cum iure communi, & amplia, & limi-
 ta, vt ibi.

XLIX. Limita, vt non procedat, ita faadē
 te

150 te naturali & æquitate, quæ vincit generalitatem verborum, ita Crauet *consil.* 186. *num.* 14. *lib.* 1. & *consil.* 221. *num.* 1. *lib.* 2. vbi ait, quod statutum vtcunque generale recipit limitationem ab æquitate, etiamsi in statuto adessent verba prægnantia, & non aliter, nec alio modo, Socin. *consil.* 44. *col.* 4. *ad fin. versic. & dicta verba non aliter, lib.* 1. & quod attendi debet æquitas potius, quam generalitas statuti, & quod secundum naturalem æquitatem declaratur mens statuentium, dicit Cephal. *consil.* 28. *num.* 44. *lib.* 1. Bald. *in l. si procurator, in princip. col.* 1. *vers. item renuaciatio. ff. de cond. in reb. l. in l. diuo Pio, § in venditio. col.* 3. *vers. secundo, & fortius, ff. de re iud. Crau. consil.* 70. *n.* 24. Bald. *consil.* 434. *pactum inter locatorem li.* 1. *Ial. in l. si seruum Stichum, § sequitur, in 7. not. ff. de ver. oblig. & Arg. in consil.* 345. *in fin. dixit, quod attendi debet æquitas potius, quam ruidis figura statuti.*

151 Amplia limitationem, vt procedat, etiam si statutum generaliter & loquens esset vltimo loco positum in volumine statutorum, & vltimo compilatum, nam non per hoc præuuleret primo, quod esset æquius, sed potius illud æquius attendetur, non obstante generalitate, & posterioritate istius secundi, ita Mars. *in l. 1. § si serui, num.* 29. *ff. de quest. vbi dixit, quod iudex non debet attendere prioritatem, aut posterioritatem in statutis, vbi æquius inter illa apparet, iuribus ibi per eum, idem voluit Alexand. consil.* 58. *nu.* 5. *lib.* 4. *Ial. & Dec. in l. si Ruffinus, C. qui test. fac. poss. Cephal. consil.* 404. *n.* 29. *lib.* 3.

152 L. Limita, vt non sit generaliter intelligenda & dispositio statuti generalis, quando ita intelligendo sequeretur inæqualitas inter personas comprehensas in dispositione, ratione enim seruandæ æqualitatis inter illas restringuntur statuta generaliter disponentia Crau. *consil.* 70. *num.* 6. quod dicit etiam sensisse Aret. *consil.* 6. *col.* 6. & *consil.* 154. *col.* 3. Soc. *consil.* 98. *col.* 3. *lib.* 1. idem Crau. *consil.* 139. *col.* 1. *fn. Cephal. consil.* 188. *num.* 10. *lib.* 2. vbi plus dicit, quod & etiam receditur à proprietate verborum, vt æqualitas conseruetur.

153 LI. Limita, vt non procedat, quando diuersa & esset ratio eorum, que sub generalitate comprehendendi possunt, Crauet. *d. consil.* 70. *n.* 27. per ea, quæ not. Bart. *in l. si pluribus, ff. de leg. 2. & per Canonistas in ca. vt circa, de elect. in 6. Castrenf. in consil.* 187. *notandum est, colum. fin. lib.* 2. Abb. *consil.* 97. *n.* 4. *lib.* 2.

154 LII. Limita, vt non procedat, quando alias & absurdum, & inconueniēs sequeretur, tunc enim vt absurdum euitetur, generalia statuti verba restringuntur, Crau. *d. consil.* 70. *num.* 2. I. Socin. *consil.* 84. *col.* 3. *versic. tertio principaliter,*

volum. 1. *Cast. consil.* 50. *viso codicillo, colum.* 2. *circa med. lib.* 2. Abb. & Barr. *in c. solita, de maior. & obed. vbi ideo inferunt ad illud vulgare dictum, quod licet generaliter statutum disponderet, quod quicumque extraxerit sanguinem in platea, puniatur pœna manus, barbitonsor tamen, qui extraxit sanguinem in platea, phlebotomiam faciendo, non punietur pœna statuti licet ex generalitate verborum comprehendendi videatur, esset enim absurdum, & inhumanum dicere, barbitonforem pœna statuti teneri, cum in eo non possit argui dolus, & statutum puniens præsupponit dolum cum iniuria alterius, quod approbavit etiam Euerard. *in sua cenur. in loco ab absurdo, num.* 4. de mente etiam Bart. *in d. l. non dubium, C. de legib. & in l. 1. C. de agricol. & cens. lib.* 11. Ceph. *consil.* 76. *num.* 70. *lib.* 1. Bart. *consil.* 40. *num.* 2. *lib.* 2. Alexand. *consil.* 83. *num.* 5. *vol.* 2. Rol. à Val. *consil.* 72. *num.* 41. *lib.* 3. & *consil.* 97. *n.* 6. *lib.* 2. Glac. *decis.* 59. *nu.* 8. & *decis.* 169. *num.* 3.*

156 Primo amplia, vt istud sit verum, etiamsi extaret statutum, quod verba statuti intelligantur & præcise, & ad literam sine vlla interpretatione sub maxima pœna, tali enim statuto non obstante, generalitas restringetur ad euitandum absurdum, quia statuta prohibentia quamcunque interpretationem, vt supra semper tamen interpretantur, nisi per hoc sequeretur absurdum, eo quia talis intelligentia absurdi euitandi causa cum proueniat à iure naturali, à quo omne absurdum remouetur, *l. 3. § his legib. ff. de orig. iur. debet præuallere cuiusque contrariæ dispositioni, imo statutum volens etiam illam tollere, non posset, quia nec iuri civili ipsi hoc permittitur, vt l. 2. ff. de usufruct. car. rer. que usu, Aret. consil.* 109. *num.* 1. *Ial. in d. l. non dubium, num.* 39. *C. de legib. Alcia. in l. 1. § si quis ita, num.* 9. *cum seq. ff. de ven. oblig. Riminal. consil.* 74. *num.* 66. *vol.* 1. Soc. *consil.* 84. *n.* 4. *lib.* 1.

157 Secundo amplia limitationem, etiamsi propria verborum & significatio esset restringenda contra suam naturam, vel etiamsi ab ea esset in totum recedendum, nam nihilominus, vt euitaretur absurdum, proprietates verborum cessaret, Cephal. *consil.* 188. *num.* 12. & *seq. lib.* 2. Crau. *consil.* 259. *num.* 7. *lib.* 2. Alex. *consil.* 52. *num.* 2. *lib.* 1. & *in consil.* 85. *colum.* 3. *lib.* 4. Dec. *in c. cum inter, col.* 2. *de except. Ruin. consil.* 104. *num.* 17. *lib.* 2. & *consil.* 93. *num.* 7. *lib.* 3. Rolan. à Val. *d. consil.* 72. *num.* 42. *lib.* 3. Riminal. *consil.* 74. *num.* 67. & 68. *volumin.* 1. not. Bart. *in d. l. non dubium, C. de legib. & in d. l. omnes populi, 6. quest. princip. vers. iuxta præmissa quæro ff. de iust. & iur. vbi dixit, quod si verba statuti possunt accipi duobus modis, proprie & impro-*

improprie, quamuis regulariter deberent accipi proprie, vt in l. 1. §. si is qui nauem, ff. de exercit. l. non aliter, ff. de leg. 3. tamen fallit, si accipiendo proprie continerent absurdum, per leg. in ambigua, ff. de legib. & l. scire oportet, ff. de excusat. tutor.

158 Tertio amplia, etiam si statutum esset alias fauorabile, † & introductum ad fauorem publicum, & publicam vtilitatem, nam deberet nihilominus ita interpretari in sua generalitate, ne inducatur absurdum, ita Otafc. d. decis. 169. num. 19. & per Alexand. conf. 134. num. 27. cum duobus sequentibus lib. 6. sed de supra dicta limitatione, & ampliationibus vide, quod diximus in conclusione, quod statuta sunt proprie, & striete intelligenda.

159 LIII. Limita quando alias induceretur † statutorum correctio, & contrarietas in iam dispositis, Alex. in d. conf. 134. num. 25. per ea, quæ voluit Cin. & expressius Bald. in l. fin. C. per quas personas nob. acqu. Crau. d. consil. 70. num. 19. & 22. vbi dixit, quod potius, & facilius admittitur restrictio, quam quod inducatur correctio per tex. cum sua gloss. in l. quoties, C. famil. ercisc. faciunt adducta per Rom. conf. 399. vt presens, num. 11. Abb. in cap. gratum, in princip. in 3. not. de offic. de leg. Oldrad. conf. 8. incip. pater familias fecit testamentum, Alexand. conf. 167. num. 15. libr. 7. & conf. 141. viso testamento, lib. 2. Bartol. conf. 111. queritur, vers. super secundo, Roman. conf. 244. pro euidencia, Decian. resp. 32. num. 35. vol. 2. Anch. conf. 6. n. 5. Socin. iun. conf. 11. num. 10. lib. 1.

160 LIV. Limita, vt generalitas statuti restringatur † verisimilimente statuentium habita ratione personarum loci, & temporis ac aliarum qualitarum, propter quas potest presumi statuentes verisimiliter potuisse de hoc, & non de illo cogitasse, & statuisse, Roman. conf. 468. num. 6. Crau. d. consil. 70. num. 25. & conf. 221. nu. 7. Dec. conf. 532. col. 3. Castrenf. conf. 333. viso testamento Michaelis, colum. 2. circa med. lib. 1. vbi amplius voluit verba præcisa restringi etiam secundum mentem disponentis, iuribus ibi per eum, idem sensit Ang. conf. 248. Philippus, col. 2. vbi dixit, nullam esse dispositionem tam generalem, quæ non restringatur ad ea, de quibus verisimiliter statuentes cogitarunt, faciunt not. per Bartol. Bald. & alios, in l. Lucius, la 2. §. penultim. ff. de leg. 2. Bartol. in l. 1. in princip. ff. ad Maced. Alexand. conf. 7. visis, libr. 2. consil. 55. quoniam, in princip. lib. 5. & verisimilitudo mentis colligitur ex ratione finali statuti, Dec. consil. 532. num. 9. & nullam esse dispositionem generalem, quæ non recipiat interpretationem à verisimili, dixit Iaf. in l. si extraneus, num. 13. ff. de cond. caus. dat. ille enim, qui arguit à verisimi-

li, arguit à ratione naturali, quia verisimilitudo dicitur cognata naturæ, Bald. conf. 380. n. 3. vol. 3. & verisimilitudo habetur pro lege, Oldrad. conf. 13. in fin. Vnde qui allegat verisimilitudinem, dicitur allegare textum legis, quoniam lex iubet seruari id, quod est verisimile, l. semper in stipulatio. ff. de reg. iur. & hoc argumentum habet locum in qualibet materia, Crau. conf. 297. n. 6. conf. 298. num. 16. late Euerar. in lo. o a verisimili.

161 LV. Limita, quia licet statutum sit generaliter † intelligendum, tamen id est verum quoad solita, & ordinaria, secus autem quoad insolita, & extraordinaria, quæ a generalitate non comprehenduntur, per ea, quæ not. in l. scio, §. medico, ff. de ann. leg. & per Iaf. in l. certi conditio. §. nummos, colum. 5. versic. 2. ff. si cert. petat. Felin. in cap. cum M. colum. 4. versic. 2. vbi etiam Dec. in 5. notab. de constitut. Innocen. in cap. olim, de verbor. signif. vbi dixit, quod quælibet dispositio recipit interpretationem † ab eo, quod consuetum est, sequitur Abb. in cap. certificari, de sepultur. Cephal. conf. 491. num. 24. libr. 4. Nat. conf. 435. num. 33. libr. 2. & faciunt, quæ nos diximus in conclusione, quod statuta recipiunt interpretationem a iure communi, dum declarauimus de iure ordinario, & regulari, & de obseruantia subsecuta.

162 LVI. Limita ratione aliquarum dictionum, † quæ de sui natura restrictionem significant, de quibus pulchre per Simon. de Præt. de interpret. vltim. volunt. in fine, vt sunt, tantum, tantummodo, solummodo, dumtaxat, non amplius, non solum, & alia, de quibus ibi per eum, idem & verbum sufficit, de quo per Gabriel. conf. 7. numer. 5. & 6. & ratio est, quia tales dictiones exclusiue, seu taxatiue, vel restrictiue affirmant illud, quod ponunt, & negant omne aliud, adeo quod excludunt omnes casus præter expressos, dicitio enim taxatiua est exclusiua omnium casuum extra orationem, in qua ipsa est, positorem, l. 2. C. de patr. qui fil. distrax. l. ob as, C. de præd. min. l. contractus, ff. de reg. iur. cap. cum Ecclesia Sutrina, de caus. possess. & proprietat. & differentiam inter dictiones taxatiuas, & illarum naturam, & exceptiuas, habebis per Euerard. in loco a natura dictionum taxatiuarum, numer. 6.

¶ 7.

164 Primo sublimita, vt non procedat limitatio, quando † induceretur per hoc correctio alterius statuti, nam in dubio adeo est fugienda correctio in statutis, quod per dictionem taxatiuam positam in aliquo nouo statuto, non censeatur correctum statutum antiquum, ita Bart. in l. 3. §. cum Titio, ff. de adim. leg. quem refert, & sequitur Ioan. de Imol.

in leg. si vero, §. de viro, ff. solut. matrimon. Alexand. in l. si constanter, in princip. ff. eod. tit. & in l. 1. C. de bon. possess. contr. tab. Ancharan. in c. 1. 14. quæst. princip. de constit. facit, quod dixit Angel. post glos. in l. cum notissimi, in 2. col. C. de præscrip. 30. vel 40. annorū, videlicet quod dictio, solus, & aliæ taxatiuæ nunquam excludunt, quando resultaret absonus intellectus, vel contrarietas, prout hoc idem refert, & sequitur Euerar. in sua cent. in loco a natura dictio taxatiua, num. 3. facit glos. iunct. tex. in l. contractus, ff. de regul. iur. glos. iunct. tex. in l. fin. C. de patr. potest. & glos. iunct. tex. vbi etiam Salicet. & Ias. id not. in d. l. 1. C. de bon. possess. contr. tab. facit, quod voluit Roman. in consil. 322. num. 2. vbi voluit, quod vnum statutum declaratur ab alio, etiam dictiones taxatiuæ habente, si aliquo modo fieri potest, vt inter se concordentur, & correctio euitetur, idem voluit Euerard. loco supra citato, num. 30.

165 Secundo sublimita, vt procedat quoad personas, & casus dissimiles, sed casus, & personas similes eandem, vel similem rationem habentes dictiones taxatiuæ nunquam excludunt, ita Euerar. vbi supra, num. 40. per glos. quam ad hoc dicit notabilem iunct. tex. in d. l. obas, & ibi Salicet. C. de præd. num. & per glos. iunct. tex. in l. ita nobis pudor, vbi Angel. Cin. & Salicet. C. ad l. iul. de adulter. & glos. in l. serui nomine, & ibi Bart. ff. de vsucap. & glos. vulg. in l. illud, & ibi omnes Doctores. C. de sacrosanct. Eccles. & facit multū not. tex. in l. 1. §. 1. ff. si mens. fals. mod. dixer. & ratio est, quia natura termini taxatiui est excludere extranea, vt cuncta pertinentia ad ipsum includat, ita Euerard. vbi supra, per tex. quem ad hoc dicit singularem in clement. exiui de Paradiso, vers. cum autem, & ibi Cardin. de verbor. significat. & hinc dicit Bald. in l. nullus, C. ad l. iul. Maiest. quod dictio taxatiua excludit solum dissimilia, hinc etiam Angel. in l. sciendum, ff. de euiet. docuit, quod regulariter si statutum permittat aliquas exceptiones dumtaxat opponi, per hoc non impediuntur similes opponi, idē Angel. in l. si hominem, §. in adilitis, ff. de adilit. edict. & tex. cum glo. in l. 1. §. 1. & ibi Bart. ff. quod vi, aut clam, tex. & glos. in cap. ex parte, el 2. vbi Abb. & Canonitæ de offic. deleg. & conuenit, quod dicitur de hærede, qui ideo non censetur exclusus ab aliqua dictione taxatiua, vt si extaret statutum, quod aliquis teneatur in aliquo casu de suo facto tantum, non tamen excludetur, quin, & hæres illius de facto authoris teneatur per glos. not. in l. si seruus, in princ. in verb. interest, vbi Bart. Bald. & ceteri DD. ff. de conduct. sur

ti. & idem vult Bald. in cap. 1. in fin. qui success. ten. in vsibus feud. & ratio est, quia hæres censetur eadem persona cum defuncto, aucten. de iureiur. præst. in princ. col. 5. vnde non excluditur per dictiones taxatiuas, & in terminis not. Fabr. de Monte in suo tract. de emptio. & vendit. 6. part. princip. q. 19. nu. 70. & firmat Tiraque. de retract. conuent. §. 1. gloss. 6. num. 2. cum seq. vbi opiniones contrarias refert, & num. 10. hanc firmat Carpan. ad statuta Mediolan. cap. 49. num. 32. & quod per dictiones taxatiuas in statuto positas, vel alia dispositione non excludatur factum authoris vniuersalis, non singularis in themate relato tenuit Cremon. singul. 158. Fabia. de Monte vbi supra, q. 19. nu. 76. Tiraque. loco citato, nu. 5. Ofasc. decis. 48. num. 8. ad finem, quod tamen vltimum dictum intellige, & declara, nisi in dispositione adesset etiam clausula, non aliter, nec alio modo, nam vt verba aliquid operarentur, tolleretur etiam factum authoris, Carpan. vbi supra, nu. 30. de mente Mantua. sing. 14. nu. 1. de quo etiam Cremon. sing. 32. vbi additio.

166 Tertio sublimita, vt non procedat quoad ea, quæ veniunt ex consuetudine, dictiones enim taxatiuæ non per hoc excludunt ea, quæ consuetudine obseruantur, vt si extaret statutum, quod scholaris debeat conueniri sub Episcopo tantum, & de consuetudine Rector etiam habeat iurisdictionem; per tale statutum non derogatur iurisdictioni Rectoris, quam habet ex consuetudine, ita Euerar. vbi supra, num. 5. & ante cum Bart. in l. viros, C. de diuers. offic. lib. 12. vbi dixit, quod secus esset, si talem iurisdictionem Rector habere a lege.

167 LVII. Limita, quando per aliud statutum reperiretur facta restrictio, l. quamuis, vbi Angel. ff. de in ius vocan. & not. per glos. in l. pretio, ff. de Zublicia. & in d. l. non dubium, C. de legibus, & in cap. quod si dormierit, 31. q. 1. Euerard. in d. sua cent. in loco a ratione legis stricta, num. 5. vbi ait, quod quotiescunque restrictio fit per aliud statutum, indubitanter ea admittitur, non obstante, quod alias statutum generale generaliter debeat intelligi, sicuti econtra vnū statutum, vel lex aliā legē extendit, seu ampliat, iuxta ea, quæ tradit Bart. in l. si constanter, in princ. 7. & 9. quæst. ff. solut. matrim. & in d. l. non dubium, & in d. l. omnes populi, num. 58. & in l. adigere, §. quamuis, ff. de iure patron. & habetur in l. non est nouum, ff. de legibus, Paris. cons. 16. nu. 52. lib. 3. & conuenit, quod dicitur, quod vnum statutum recipit ab alio intelligentiam, & normam, Socin. cons. 242. num. 9. vol. 2. Rolan. a Valle cons. 62. numer. 30. lib. 3. Alexand. consil. 123.

num 10. & plurib. sequent. lib. 4. & facit, quod diximus de casu, in quo apparet de mente statuentium in contrarium, quæ præualere debet, Ias. in l. sciendum, num. 4. ff. qui satisfida. cog. Gozad. conf. 37. nu. 14. vers. non obstat vltimam, Corn. conf. 131. nu. 9. lib. 1. Alexan. conf. 85. nu. 8. lib. 4. & conf. 51. nu. 2. lib. 1.

168 LVIII. Limita in casu ꝑ doloso, & fraudulento, nam nulla dispositio quantumvis generalis dolosum casum admittit, Cephal. conf. 62. num. 17. & 26. lib. 1. per tex. in l. creditor, §. Lucius, ff. mandati, l. si pater, ff. quæ in fraud cred. Paril. conf. 107. n. 37. lib. 3. & quod dispositio statuti quantumcunque etiam re ipsa semper dolum excludat, dicit Anchar. in d. cap. canonum statuta, colum. 66. versic. accedat, de constit. Dec. conf. 11. num. 7. conf. 39. nu. 6 Socin. iunior confil. 48. num. 49. lib. 1. & ultra eos plene Ferrat. in sua cautel. 8. & Craucta confil. 221. num. 14. lib. 2. vbi dixit, quod nunquam attenditur generalitas statuti, quando induceretur aliqua fraus, & captio, Menoch. conf. 11. num. 19. versic. præterea, vol. 1. Aret. confil. 109. num. 1. Bald. super statut. in vers. interpretatio, nu. 13.

169 Amplia limitationem, vt idem sit ꝑ de dolo, & fraude præsumpta, quod de vero. Nam dolus præsumptus vero æquiparatur, l. 1. in fine, ff. de dol. mal. except. l. si quis cum aliter, ff. de verb. obligat. Dec. conf. 39. numer. 9. confil. 70. colum. penult. ad finem, conf. 479. num. 11. Socin. iun. conf. 129. num. 40. & confil. 144. num. 12. & seq. lib. 1. Bart. in l. fin. column. penultima, ff. de præ. stipul. & in l. societatem, §. arbitratorum, colum. 7. vers. sed probari, ff. pro soc. Callr. in l. si vnus, §. illud, ff. de pact. Cephal. d. conf. 62. nu. 18. & 27.

170 LIX. Limita ex præcedentibus, vel sequentibus, ꝑ vt si in statuto diceretur, quod personæ defunctæ aliquis succederet, nam licet significatio personæ fœminam quodque contineat, vbi simpliciter, & absolute profertur, tamen quando prius masculi puta patris, aui, vel aliorum facta esset mentio, & mox sequeretur mentio personæ defunctæ, solum in eo masculino verificabitur, & sic generalitas vocabuli in statuto positi ex præcedentibus restrictionem patietur, ita exemplificat Cephal. conf. 343. num. 28. cum sequent. lib. 3. per tex. in l. hæres palam, §. sed si notam, ff. de testament. & sequitur Craucta confil. 221. num. 15. lib. 2. Corn. conf. 142. colum. 3. lib. 2. & quod præcedentia sequentia restringant, sicut econtra, habetur in leg. si cum fundum, iuncta gloss. ff. de hæred. instit. & not. in leg. si seruus plurium, §. final. ff. de legat. 1. & in terminis statuti hoc voluit etiam Alexand. confil. 29. num. 9. lib. 4. & in confil. 92. num. 11.

lib. 6. vbi dixit, quod si verbum vnum æquiuocum sit positum in vna parte statuti, declarabitur ex his, quæ in alia parte statuti continentur, si apparet, quod in ipsa alia parte statuti verbum illud fuerit clarum, expressum, & prolatum per text. in l. virum, vbi Bald. ff. de petit. hæred. limitationem sequutus est etiam Bertazol. confil. crimin. 465. numer. 25. libr. 2. vbi hanc verissimam sententiam dicit late Hieronymus Gabriel confil. 11. numer. 33. cum pluribus sequentibus, lib. 1. Decian. respons. 6. numer. 24. volum. 1. Abbas confil. 36. numer. 3. D. C. confil. 553. numer. 8. Socin. iunior confil. 46. numer. 4. volum. 4. Gozadin. conf. 89. num. 6. Ruin. conf. 8. num. 11. lib. 5.

171 LX. Limita ratione adiuncti, vt in termino, ꝑ Homo, qui licet absolute positus sit communis, tam ad masculum, quam ad fœminam, si tamen adiungatur, si quis homo, vel nullus homo, in solo masculino verificabitur, ita Dec. in l. fœmina, num. 96. ff. de regul. iur. post Fulgos. in l. quicumque, C. de seru fugit. Socin. iunior confil. 1. num. 97. lib. 1. & quod generalitas vocabuli ex adiuncto restringatur, dixit Cephal. confil. 343. num. 31. lib. 3. per text. in l. sed etsi adiciatur, ff. pro soc. & in leg. his verbis, in princip. ff. de leg. 3. Bartol. in leg. oportebit, in fine, ff. de verborum significat. Abbas in cap. sedes, colum. fin. versic. scire enim debes, de rescript. de quo vide etiam late per Simon. de Præ. de interpret. vlt. volunt. lib. 2. in fine.

172 LXI. Limita, quia statutum generale restringitur ꝑ secundum proprietatem in verborum, saltem in materia restringibili, ita Aretin. in l. cum lege, ff. de testamen. & ideo si extaret statutum generalibus verbis conceptum, ne post certum tempus creditores quicumque possint petere debitum, non comprehendit creditores ex reali, quamuis largo modo dicantur creditores, vt ait Alexan. confil. 64. num. 3. volum. 3. Bald. in l. cum necessitatem, C. de fideicom. & Institut. de action. in princip. super gloss. fin. vbi etiam Ias. numer. 102. idem Bald. confil. 485. volum. 1. Alexan. conf. 46. col. 2. vol. 1. Calcan. conf. 69. n. 10. Felin. in cap. fin. col. 4. n. 6. de præscript. & ratio huius dicti est, quia qui conuenitur actione reali, non conuenitur vt debitor, sed vt possessor, neque actor vt creditor agit, sed petit suum, vt dominus, gl. in l. Aurelius, in §. Mauius, ff. de lib. leg. sicq; in rei vëdicatione nõ est dare debitorẽ & creditorẽ, Bald. in l. fin. ff. de bon. auct. iud. possid. Ias. post alios in l. sub prætextu, la 2. col. 2. C. de transac. Hie. Gabr. conf. 8. lib. 1. vbi late defendit, etiã in huiusmodi statuto de creditore loquẽte nõ cõprehẽdi actiones mixtas,

mixtas, & in rem scriptas, nec etiam agentē ex remedio, *l. fin. C. de edict. Diui Adrian. toll.* quando non apparet cōtradictor, quia isto ca- su proceditur per officium iudicis, quod nul- lam præsūponit obligationem, & sic credi- tor proprie dici non potest, *Bart. in d. l. fin. num. 7. C. de edict. Diui Adrian. tollen. & con- ferunt ea omnia, quæ late diximus in conclu- sio. quod statuta sunt proprie intelligenda, ad quæ recurre.*

LXII. Limita, vt generalitas statuti restrin- gatur † secundum, & ad suam causam, ideo statutum, quod credatur libris mercatorum, restringitur ad casum mercantix, sicut statu- tum, quod credatur sigillis officialium, restrin- gitur, vt credatur in his tantum, quæ perti- nent ad eorum officium, ita Craueta *cons. 221 num. 12. lib. 2. Alexand. cons. 113. per tot. lib. 7.* vbi ideo dixit, quod si statutum mandat, quod pater sit obligatus pro † filio mercatore, in- telligitur quoad contractus, & negotia mer- cantix tantum, & idem Alexand. consuluit *cons. 208. num. 10. lib. 2. Dec. in l. age. col. 1. C. de transact. vbi etiam Ias. Angel. cons. 356. in princ. Crauet. cons. 3. num. 15. versic. septimo sa- cit, Roman. in cons. 204. & seq. Aretin. consil. 32. col. 1. Dec. in cons. 40. num. 3. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. cent. 1. casu 91. num. 22. & 23.* vbi plurimos citat Francisc. Marc. *decis. 369. num. 1. Andr. Gail. practic. obseruat. 20. num. 8.* qui & eodem modo dicit interpretandum esse statutum, quo cauetur consules artium me- chanicarum cognoscere de causis suorum opificum, ex Cin. Bald. & alijs in *l. fin. C. de iurisd. omn. iudic.*

LXIII. Limita, quando alias verba statuti † nihil operarentur, Decian. *respons. 31. n. 14. lib. 3. Riminald. cons. 40. nu. 40. lib. 1. Bald. in cap. pastoralis, col. 1. num. 2. de appellat. Castren. cons. 175. num. 5. lib. 1. faciunt notata in l. scire oportet, §. aliud, vbi Bald. ff. de excusat. tutor. & in d. l. si vero, vbi præcipue Imol. §. de viro, ff. solut. matrim. & per Bart. in d. l. non dubium, C. de legib. & in l. 4. §. prator ait, col. 3. versic. quid si statutum, ff. de damn. infect. DD. in l. si stipula- tus fuero, ff. de verb. oblig. & in l. stipulatio ista, §. sed si seruus, & §. possidere, ff. eodem tit. Na- ta *consil. 467. num. 24. Ruin. consil. 89. num. 80. lib. 1.**

LXIV. Limita in Principe ipso, siue do- mino † loci statutorum ad quem statuta ex eorum generalitate non porriguntur, siue sta- tuta fuerint facta ab ipso Principe, siue a sub- ditis, & ab eo confirmata, quia per statutum a se factum Princeps censetur voluisse pro- uidere suis subditis, non sibi, maxime quia ipse sibi legem imponere non potest, aut im- perare, *l. penult. ff. de arbitr. l. ille a quo, §. tem-*

*pestinum, ff. ad Trebellian. nec ex suo generali sermone seipsum astringere videtur, Romā. cons. 444. num. 18. Roland. a Valle de lucro det. quest. 84. num. 7. hinc dixit Menoch. de præ- sumpt. lib. 3. præsumpt. 44. num. 12. quod Prin- ceps † confirmans omnia statuta subditorum, 177 non dicitur confirmare ea, quæ sunt contra se, quod dicit etiam fuisse de mente Castren. *cons. 129. statuta Pisana, lib. 1. & Crauet. consil. 3. num. 17. & per factum a subditis licet ab eo generaliter cōstitutum, certum est, quod persona ipsius non arctatur, cum statutum in- ferioris etiam confirmatum non obligat do- minum statuentis, iuxta late notata per Can. in cap. 1. vbi præcipue Felin. de conslit. & in cap. inferior, de maior. & obediē. & in gloss. ma- gna in cap. vlt. de consuet. in 4. requisit. vbi etiā late Curt. num. 649. Decian. d. tract. crimin. lib. 2. cap. 35. num. 16. & 17. & per Lamberteng. in suo tract. de contract. in fin. nu. 95. 96. & duo- bus sequentibus, vbi de magis communi testa- tur, & per Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. gloss. 13. num. 38. Cardin. cons. 2. ad fin. & alibi pas- sim hinc dicebat Bertazol. de clausulis, claus. 10. gloss. 16. num. 4. quod minor contrahens † 178 cum superiore conditore statutorum obliga- tur, etiamsi non interuenerint solemnitates traditæ a statuto, quia superior non præsu- mitur, quod voluerit privilegiare minorem contra se, quod dicit fuisse prius de mente Alber. in 2. par. statut. quest. 215. & etiam, quia in generali sermone non continetur † per- 179 sona loquentis, l. inquisitio, C. de solut. cum alijs ibi per eum, & facit ad prædicta decisio Rotæ Romanæ, de qua per Put. *dec. 363. lib. 1.* in qua fuit resolutum statutum Parmen. ex- cludēs lineam maternam a successione filij, non comprehendere statuentem, quia cum condiderit statuta suæ iurisdictionis sunt, & nemo potest in seipsum iurisdictionē exer- cere, *l. penult. de arbitr.***

Sublimita tamen, nisi Princeps † vellet 180 vt aliquo statuto pro se, quia eiusdem etiā statuti requisitis, & suis qualitatibus, cum quibus talia fuerunt statuta, contra se vt illū necesse est, si credimus Menoch. de præsump- tionibus, lib. 2. præsumptio. 5. num. 4. cum alle- gatis per eundem *cons. 250. nu. 62. lib. 3. post Brun. de statut. exclus. femin. artic. 6. num. 67. versic. septimo quæro, post Bald. in l. 4. C. ad leg. Falud. cui conuenit, quod alias diximus de Ecclesia ipsa, & Ecclesiasticis personis, quæ licet sint magis non subditæ laicis, quā quicumque non subditi, cum etiamsi ipsi Ecclesiastici vellent, non possent, tamē se sta- tutis, & potestati laicorum subijcere, iuxta cō- siderata per Felin. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 81. col. 40. vers. quod verbum nota, de conslit.*

& per Signorol. *conf. 21. col. 2.* tamen si aliqua do eisdem permittitur, & ipsi voluerint vti aliquo statuto laicorum eis fauorabili, non poterunt eo vti, nisi toto statuto cum suis qualitatibus vtantur, & cum sua forma, & modo contento in statuto, ita Dec. in d. *cap. Ecclesia sanctæ Mariae, num. 225.* vbi etiam Felin. *quæst. 8. versic. sed hunc primū casum*, Roch. de Curte de *statut. sect. 8. 9. 11. num. 62.* Bald. in l. *de quibus, col. 16. ff. de legibus, & in l. in legis, C. ad leg. Falcid.* nec facit, quod Princeps nedum non sit subditus statuentibus, sed potius præsupponitur illorū dominus, & quod per consequens debeat ei liberum esse vti statutorum dispositione ad eius arbitrium, quia nos loquimur de Principe, ordinaria potestate procedente, non autem suprema, & de plenitudine potestatis, secundum quam certum est, quod nemo potest Principi dicere, *cur ita facis*, cum sit causa causarum, & omnia sub hoc prætextu, & titulo possit in suos subditos, vt bene notauit Bald. in *proæm. feud. num. 34.* & Andr. Gail. *prætic. obseruatio. lib. 2. obser. 56. num. 14 & seq. vbi nu. 13.* etiam dixit, quod Princeps nunquam præsumitur vti velle plenitudine potestatis, nisi hoc exprimat, sed potius ordinaria, secundum Innocen. in *cap. innotuit, de elect. & in c. in noua mus num. 1. de censib.* Imo quod peccaret Princeps, si, nisi iusta, & legitima causa ita suadente, exerceret in suos potestatem absolutam, nam vt præclare admonuit Zas. *conf. 10. num. 7. vol. 2. incip. in causa executionis*, ab eodem Gail. allegatus, bene sci mus, boni Principis potestatem ad tutelam subditorum, & ad iustitiam asserendam esse amplissimam, ceterum vt iniuria subditis fiat, illius Principis potestatem non agnosco, sed tyranni, id enim dicimur posse, quod honeste possumus, *can. faciat homo, 22. quæst. 2. gloss. clem. sæpe, in verb. poterit, de verbor. signific.* nam quæ læ sunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & generaliter, quæ contra bonos mores fiunt, nos facere posse minime credendum est. l. *filius qui suit, ff. de condit. insti. l. Nepos Proculo, ff. de verb. signifi.* & Princeps a Deo constitutus est, vt faciat iustitiam, & iudicium, 3. *Reg. cap. 10.* proinde si fines, & terminos iustitiæ excedat, peccat contra ordinationem Dei, & Principis nomine indignus est, *can. scelus, 2. q. 1. A. ff. de iur. c. 1. §. similiter potest n. 15. de capua qui cur. vend.* & licet suprema est Principis potestas, tamē intra fines iustitiæ semper conclusa manere debet, & quanto im mensior est, tanto magis æquitatem exigit, & iustitiam, quam in primis colere, & colendam præscribere debet, iuxta illud Claudiani Poetæ ad Honorium.

*Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,
Occurrat, mentemq; domet respectui honesti.*
Quæ quamuis aliena, & digrediendo adduce re volui.

LXV. Limita, vt idem sit in ciuitate ipsa ¶ in vniuerso, a qua statuta emanarunt, de qua generalitas statuti non intelligitur, sed eius dispositio refertur ad ciues, vt singulos, quia ciuitas, vt in vniuerso dicitur statuisse, de quibus in statuto, & statuentes, vt dicebamus, non comprehenduntur sub generalitate dispositionis suorum statutorum, ita Decian. d. *tract. crimin. d. cap. 35. num. 20.* de mente Bald. per illum tex. in l. *venditor, §. si constat, ff. commun. prad. & Ioan. Andr. in reg. cui licet, de regul. iur. in 6. & Angel. Paul. de Castro, & Alexand. in l. 1. in prin. ff. quod quisque iur. vbi etiam Ias. numer. 6. Abb. & communiter Canonistæ in *cap. ex literis, in penult. notab. de constitutionibus.**

CONCLUSIO VI.

Statutum, an, & quando ligat forenses, & eorum bona, & quid de ciuibus, & eorum bonis extra territorium, & de ignorantibus statutum, ac de Principe superiore.

SUMMARIA.

- 1 Statutum non ligat forenses.
- 2 Statutum prohibens a duabus sententijs posse appellari, non comprehendit forenses appellantes.
- 3 Statuta in non subditos disponere non possunt.
- 4 Causa efficientis virtus, & potentia respicienda est, vt possit operari in suscipientem materiam.
- 5 Potentia statuti localis non se extendit ultra proprios terminos.
- 6 Extra territorium quilibet censetur ad instar priuati.
- 7 Statuentes præsumuntur voluisse suis subditis, non autem exteris prouidere.
- 8 Alienationem prohibens statutum in forenses, non comprehendit forenses ipsos alienantes.
- 9 Statutum loquens de aliquibus personis, vt puta de agnatis, intelligitur de subditis.
- 10 Eleemosyna distribuenda vigore statuti inter pauperes, intelligitur de pauperibus loci statuti.

- 11 Statutum loquens de moneta intelligitur de usuali, & expendibili in loco statuti.
- 12 Fideiussio si debet prestari vigore statuti intelligitur in persona fideiussoris, qui sit de loco, & non extraneus.
- 13 Pretium si quis tenetur inuestire pro securitate emptoris, non poterit inuestire extra territorium.
- 14 Forensis etiam si contraheret, vel alias disponeret in loco statuti, non comprehenderetur a statuto habilitante, vel inhabilitante personas.
- 15 Testari si prohibetur filius familias a statuto non intelligitur de filio familias forense.
- 16 Marito prohibito relinquere uxori non intelligitur de marito forense.
- 17 Mulier nupta extraneo ex persona sui viri pro forense reputatur.
- 18 Mulier etiam alibi nupta retinet propriam originem ad illius fauorem, & commodum.
- 19 Mulier alibi nupta poterit emere in loco suae originis, non obstante statuto, prohibente forensem emere posse.
- 20 Mulier originaria nupta extra territorium succedet, non obstante statuto prohibente forensem succedere posse.
- 21 Fauore quod introductum est, in odium non debet retorqueri.
- 22 Forensis ligatur statuto circa solemnitatem adhibendam in actu disponente.
- 23 Notarius forensis, non matriculatus, non poterit facere instrumentum, stante statuto, quod Notarius, non matriculatus, non possit instrumenta facere, licet aliqui contra.
- 24 Contractus secundum solemnitates statuti loci minime factus, nullibi locorum valebit, sicuti adhibitis solemnitatibus factus ubique obseruabitur.
- 25 Contrahens super bonis etiam extra territorium statuti contractus existentibus tenetur seruare solemnitates in contractu a dicto statuto dispositas, ut valeat contractus.
- 26 Forensis comprehenditur a statuto circa solemnitates disponente, etiam si loquatur in personam.
- 27 Bartoli differentia, & distinctio, in l. si quis pro eo, ff. de fideiussor. reprehenditur.
- 28 Baldi opinio in l. 1. nu. 59. vers. hoc idem dico, C. de sum. Trinit. recitatur.
- 29 Locus contractus, non locus, vnde quis est, respectu forma, quae datur contractui, vel solemnitatis, attenditur.
- 30 Solemnitas actus tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geritur.
- 31 Communis opinio contra Bart. distinctionem, in d. l. si quis pro eo, ff. de fideiussor.
- 32 Forensis faciens actum in loco exempto, non ligatur statuto, etiam de solemnitate loquente.
- 33 Paria sunt locum extra territorium esse, vel intra fines, sed ipsum esse exemptum.
- 34 Canonicus Ecclesiae exemptae delinquens in loco exempto, non poterit puniri a Diaecesano.
- 35 Episcopi statutum non ligat extra territorium.
- 36 Caute ad euitandam sententiam excommunicationis contra contrahentis matrimonio clandestina per Episcopi statutum lata.
- 37 Subditi parrochiae exemptae, non ligantur statutis Episcopi, in cuius diocesi parrochia exempta sita est.
- 38 Forensis personaliter repertus in loco contractus potest ibi conueniri.
- 39 Forensis contrahens tanquam aduena, & viator, & in transitu non potest in loco contractus etiam personaliter repertus conueniri.
- 40 Contrahere quando quis dicatur in aliquo loco tanquam aduena, & in transitu.
- 41 Contrahens cum aliquo, quem scit esse confestim recessurum, nec habere ibi causam residendi, non potest illum ibi conuenire.
- 42 Forenses non comprehenduntur a statuto etiam fauorabili habilitante, vel inhabilitante.
- 43 Clerici non comprehenduntur a statutis laicis etiam in fauorabilibus.
- 44 Forensis non ligatur statuto, etiam si possideret bona in loco statuti, quia bona non faciunt aliquem subditum.
- 45 Forensis alibi delinquens, non potest a iudice puniri, licet in eius territorio habeat multa bona.
- 46 Fidelitatem quis non cogitur in aliquo territorio intrare, ratione solius possessionis bonorum.
- 47 Forensis habens bona in territorio circa ea, quae bona ipsa respiciunt, reputatur tanquam subditus.
- 48 Princeps etiam contra non subditum, habentem tamen bona in eius territorio, potest quoad ea bona statuere.
- 49 Bona habens in alieno territorio dicitur subditus illius aliquo modo.
- 50 Conueniri quis potest pro possessione bonorum coram iudice, in cuius territorio sunt bona.
- 51 Legatum factum forensi, quando valeat, non obstante statuto prohibitorio.
- 52 Mariti legatum factum uxori, stantibus liberis, quando valeat, non obstante statuto in contrarium disponente.

- 53 In institutione haredis tria tempora quoad
habilitatem haredis requiruntur.
- 54 In contractibus quoad habilitatem contrahen-
tium spectatur tempus contractus.
- 55 Alienatio facta forensi contra prohibitionem
statuti non valet, etiamsi forensis tempore
rei alienata effectus fuerit ciuis tempore rei
tradita.
- 56 Forensis non ligatur etiam statutis quoad de-
licta.
- 57 Statutum simpliciter loquens de delictis non
habet locum in commissis extra territo-
rium.
- 58 Syndicus, si tenetur denunciare delicta, non
tenetur ad commissis extra territorium.
- 59 Obligatus ad denunciandum delicta, non te-
netur denunciare commissis tempore sui præ-
decessoris.
- 60 Forensis offendens ciuem, extra tamen territo-
rium, non tenetur pœna statuti loci ciuis
offensi.
- 61 Delinquens fit de foro loci delicti.
- 62 Petrus Caballus Pontremolensis laudatur.
- 62 Forensis delinquens extra territorium non pu-
nitur in territorio, etiamsi in eo habeat bo-
na.
- 63 Statutum pœnale de eo, quod de iure commu-
ni non est punibile, non comprehendit foren-
sem delinquentem, nisi scientem, vel ignoran-
tem supine.
- 64 Ex naufragio capientes possunt puniri ex sta-
tuto iudicis personæ offensæ, etiamsi offen-
dens esset forensis, vel cepisset bona extra
territorium.
- 65 Forensis delinquens in locis confœderatis in-
uicem potest puniri in eis.
- 66 Forensis in his, quæ sunt prohibita etiam de
iure communi potest puniri etiam secundum
disposita à statutis loci delicti.
- 67 Forensis delinquens circa solita prohiberi ab
omnibus potest puniri etiam ex dispositione
statuti.
- 68 Arbitrio iudicis relinquitur, quando forensis
possit ex dispositione statutorum puniri.
- 69 Forensis receptans baunitum non excusatur à
pœna statuti, si est diu versatus in loco.
- 70 Forensis potest puniri ex statuto, quando alias
ob negligentiam, vel impotentiam officialis
loci delicti non fuisset punitum delictum
commissum contra ciuem.
- 71 Iudex laicus quando supplicat defectum iudi-
cis Ecclesiastici.
- 72 Forensis subiacet pœnæ statuti, quando statu-
tum puniret delinquentem alterius loci, pro-
prium tamen territorium ingredientem.
- 73 Cautela ad puniendos forenses extra territo-
rium in ciues delinquentes.
- 74 Forensis beneficio statutorum etiam volens uti
non potest.
- 75 Statuentes non præsumuntur statuere in com-
modum illorum, quibus pariter, & incom-
modum præstare non possunt.
- 76 Forenses admittuntur ad beneficium statuto-
rum, quando ita diu fuisset obseruatum.
- 77 Statutum vsu non receptum, nec forenses, nec
ciues ligat.
- 78 Statutum vsu non receptum, non est seruan-
dum.
- 79 Statutum vsu non receptum, est nullum, & in
eo nullum est faciendum fundamentum.
- 80 Statutis non dicitur contrauenire, qui statutum
vsu non receptum, non obseruet.
- 81 Iuramentum non extenditur ad statuta mori-
bus vtentium non recepta, vel per contrariã
consuetudinem abrogata.
- 82 Statuta vsu non recepta, vel per contrariam
consuetudinem abrogata, non dicuntur sta-
tuta.
- 83 Statutum, ut dicatur vsu non receptum, suffi-
cit lapsus decennij.
- 84 Statuta habent in se tacitam conditionem, si
moribus vtentium recipiantur.
- 85 Obseruantia, & consuetudo contraria scien-
te, & patiente superiore, sufficit contra sta-
tutum, etiam vsu receptum, & numer. se-
quen. 86.
- 87 Iudex iurans obseruare statuta, non tenetur
seruare ea, quæ per consuetudinem fuerunt
abrogata.
- 88 Contrafaciens statuto abrogato, excusatur à
pœna statuti.
- 89 Consuetudo est fortior, & potentior statuto, &
facit illud silere.
- 90 In consuetudine attenditur, quod frequentius
accidit.
- 91 In consuetudine introducenda contra statuta,
non requiritur scientia Principis, quando nõ
agitur de reseruatis Principi.
- 92 Consuetudo, ut inducatur contra statuta de-
bet esse de vniuersitate, quæ habeat ex se
auctoritatem statuti condendi, & abrogan-
di.
- 93 Consuetudinem introducere non potest sine su-
terioris auctoritate, qui & statutum sine
eadem auctoritate condere non potest.
- 94 Statutum non præsumitur vsu receptum, de-
clara, ut num. 97.
- 95 Facta non præsumuntur.
- 96 Statuta inferiorum, & ciuitatis subditæ con-
firmata a Principe præsumuntur vsu recep-
ta.
- 97 Facta præsumuntur, quæ de iure sunt facien-
da.
- 98 Subditi, quibus necesse est parere mandatis su-
terioris, censentur recepisse statuta illorum.
- 99 Statutum eo ipso præsumitur vsu receptum,
quod

- quod fuit publicatum.
- 100 Subditorum res extra tamen territorium existentes non subiacent statuto civitatis.
- 101 Stante statuto, quod bona proveniant ad primogenitū de omnib. erit iudicandum secundum consuetudinem, ubi res situata erunt.
- 102 Statutum loci, in quo res sita sunt, semper inspicitur quoad ipsas res.
- 103 Statutum exclusivum feminarum, quando non extendatur ad bona extra territorium.
- 104 Subditus constituens domicilium extra territorium diceretur sortitus diversas patrias.
- 105 Subditus constituens alibi domicilium, & desinens sustinere onera in propriae originis civitate, priuatur beneficio statutorum originis.
- 106 Incommodum qui non sentit, nō debet etiam sentire commodum.
- 107 Represalia non sunt cōcedendā civi non sustinenti onera realia.
- 108 Cives cognoscuntur ex muneribus, & honoribus.
- 109 Subditi non ligantur statuto propriae civitatis disponente circa solemnitates in contractibus adhibendas, quando contrahant extra iurisdictionem.
- 110 Contractus locus inspicitur quoad solemnitatem.
- 111 Minor etiam forensis tenebitur servare solemnitatem statuti loci, in quo contrahit.
- 112 Filius familias extra territorium contrahēs, non ligabitur statuto proprii territorij, quoad solemnitates in contractu.
- 113 Statutum siue loquatur in rem, siue in personam, quoad solemnitates, non comprehendit subditum extra iurisdictionem contrahentem.
- 114 Subditus volens potest uti statuto favorabili patriae suae.
- 115 Subditus ligatur etiam extra iurisdictionem statuto patriae inhabitante praecise personam.
- 116 Statuendi potestas inter suos subditos territorio non arētatur.
- 117 Lex Papalis, aut Imperialis ligat suos subditos quocunque se conferant.
- 118 Sententia personam afficiens aliquo vinculo, ut puta interdictionis, excommunicatio- nis, vel infamiae etiam in alieno territorio afficit.
- 119 Statutum tunc indubitanter ligat subdito- rum personas, quando de eis expresse disponit.
- 120 Statutum favorabile, & in personā loquens, extenditur etiam quoad bona subditi extra territorium existentia.
- 121 Statutum, quando est favorabile, ad bona ex- tra territorium existentia extenditur.
- 122 Principaliter quod disponitur, & quod est per se, non autem quod est per accidens, vel secundario de aliquo actu consideratur.
- 123 Laicorum statutum etiam praedictiale Ec- clesiasticis, quando valeat.
- 124 Tutoris datio facta a iudice expresse, quoad bona alterius territorij, est nulla ipso iure.
- 125 Tutor simpliciter datus a suo iudice pupillo, habenti bona in diversis territorijs, ad om- nia bona datus censetur.
- 126 Tutor principaliter datur personae non rei.
- 127 Decretum iudicis principaliter praestantis aū- thoritatem pupillo distrabendi, trahitur etiā ad bona alterius territorij.
- 128 Statutum favorabile, & in personā loquens, quando trahatur extra territorium, & nu. 129. 130. & 131.
- 132 Statutum si expresse disponat de bonis extrā territorium sitis, quod illa comprehendet.
- 133 Bona subditi constituentis domicilium in lo- co bonorum, non subiacent statuto originis quomodocunque loquente.
- 134 Subditus contrahens data opera extra terri- torium in fraudem statuti nullatenus contra- hit.
- 135 Cautela Duran. de arte testandi, tituli: i: caut. 2. nu. 5. reprobatur.
- 136 Fraus in contrahente arguitur, si statim fini- to contractu redierit intra territorium.
- 137 Arbitrio iudicis relinquitur, quando contra- hens dicitur statim redyisse.
- 138 Subditus litigans extra territorium, non li- gatur statuto propriae civitatis in his etiam, quae accessionem important.
- 139 Statutum mandans quod non possit appellari a duabus sententijs conformibus, non ligat subditum extra territorium.
- 140 Ignorans non ligatur statuto, idem de cive nō uelto, etiamsi in statuto adesset clausula de- creti irritantis, & etiamsi statutum loquere- tur per verba generalia, & universalia.
- 141 Poena statuti non habet locum contra igno- rantem, qui non dicitur delinquere.
- 142 Ignorantia praesumitur, nisi probetur scien- tia.
- 143 Ignorantia statuti, quoad cives, non praesu- mitur.
- 144 Morantes in loco debent statuti ignorantiam probare.
- 145 Scientia est probanda, quando praesumptio militat pro ignorantia.
- 146 Ignorantia statuti non praesumitur, praecipue quando lapsum est tempus praescriptum, ut liga- re incipiat.
- 147 Arbitrio iudi. relinquitur, quando non est praescriptum tempus, intra quem terminum sta- tuta obligent, elapsis tamē 2. mensibus nemo excusatur.
- 148 Terminum ad obligationem statuti elapso ne-

- dum uuda scientia statuti promulgati, sed etia cognitio dispositionis eius praesumitur.
- 149 Ignorantia statutorum tunc minus admittitur, si statuta essent de his, quae etiam ex uniuersali consuetudine aliorum locorum statuti solerent.
- 150 Ignorantia non praesumitur de statutis ex longissimo usu obseruatis.
- 151 Ignorantia non potest allegari, ita statuto prohibente.
- 152 Statutum prohibens ignorantiam allegari, intelligitur de crassa, & non probabili.
- 153 Ignorantia affectata comparatur scientia.
- 154 Citationis ignorantiam affectans habetur pro citato.
- 155 Ignorantia affectata illa dicitur, quando potuit scire & noluit dissimulando.
- 156 Ignorantia allegare prohibetur, qui ex officio, aut ex aliqua causa tenetur inuestigare.
- 157 Scientia tunc praesumitur, cum quis tenetur ratione sui officij inuagare.
- 158 Ignorantia uiam allegari potest ab eo, qui ratione officij scit, quod potuisset, ut sciret ad quae tenetur.
- 159 Praesens compilationi statutorum illorum ignorantiam allegare non potest.
- 160 Statutum, de quo est publica vox, & fama, ignorari non praesumitur.
- 161 Ignorantiam statuti allegare prohibetur, cui casus statuti alias euenit.
- 162 Minor viginti quinque annis allegans ignorantiam auditur.
- 163 Minores contrahentes debent tanquam ignorantes ante omnia expresse certiorari de iuribus, ad eorum fauorem facientibus.
- 164 Absens ignorantiam statutorum allegare potest.
- 165 Communis praesumitur scire facta conuenienter, nisi sit absens.
- 166 Absens admittitur ad allegandam ignorantiam, si nunquam, aut modicum a tempore conditi statuti fuit in ciuitate, secus si diu.
- 167 Ignorantiae allegatio admittitur de statuto extraneagante, & extraordinario.
- 168 Statutum licet extraneagans, si tamen est publice notum, ignorari non permittitur.
- 169 Probatio ignorantiae admittitur contra praesumptionem scientiae.
- 170 Ignorantia quando & ex quibus probetur.
- 171 Ignorantia probata quis restituatur.
- 172 Ciues per priuilegium non ligantur statuto praedudiciali.
- 173 Scholares si per statutum habeantur pro ciuibus, non tamen ligabuntur statutis de soluedis gabellis, & alijs praedudicialibus.
- 174 Princeps superior non ligatur statutis subditorum.
- 175 Forensis faciens actum in loco statuti ligatur statuto super actu disponente.
- 176 Paria sunt forum sortiri, & statutis ligari.
- 177 Gerentes actum in loco censentur tacite se accomodasse ad contrahendum secundum statuta loci.
- 178 Eminentia uictualia in ciuitate extranea ligantur lege illius ciuitatis.
- 179 Forensis contrahens in loco, si ignoranter laeditur, enormiter restituitur.
- 180 Forensis ligatur statuto respectu bonorum sitorum in loco.
- 181 Bona sita in loco dicuntur subiecta statuto illius.
- 182 Statutum de bonis loquens illa afficit, siue possideantur a ciue, siue ad aduena.
- 183 Bona forensis ligantur a statuto praecipue si per longum tempus ita fuisset obseruatum.
- 184 Bona forensis tunc subiacent statuto, quando ex statuto precedente prius tenebantur ad illa onera.
- 185 Bona peruenta in hospitale possunt grauari pro soluendis impositionibus factis per laicos, priusquam ad Hospitale peruenirent.
- 186 Bona Clericorum, & Ecclesiae, quando etiam per laicos possint grauari.
- 187 Forensis factus ciuis, uel incola per domicilij constitutionem censetur subditus statuto loci.
- 188 Ciuitas ex priuilegio non minus operatur, quam originaria, quoad commodum ciuis.
- 189 Domicilium constituens in pluribus partibus, plures patrias dicitur sortitus.
- 190 Domicilium duplex quando concurrit, originis scilicet, & incolatus.
- 191 Domicilium incolatus attenditur.
- 192 Statutum, quod forenses possint grauari plus quam ciues in bonis, ualere.
- 193 Statutum limitatum ad ciues, uel ad personas ciuitatis, non poterit extendi ad forenses.
- 194 Bona forensium apportata ad locum statuti contra uoluntatem eorum, non subiacent statuto.
- 195 In ordinatorijs seruatur statutum loci iudicij, etiam contra forenses, secus in decisuis.
- 196 In decisuis debet quis iudicari secundum leges patriae suae.
- 197 Statutum loquens de instantia concernit ordinatoria, & comprehendit clericum, & forenssem, secus si ageretur de desertione causa.
- 198 Statutum disponens de effectu probationum non comprehendit nisi subditos.

- 199 Statutum vniuersitatis mercatorum, quod scriptura priuata faciat plenam fidem, serua bitur à quolibet foro, inter personas tamen subditas statuentibus secus inter alias.
- 200 Statutum ordinatorium iudicij comprehendit forenses tam coram ordinario, quam delega to.
- 201 Ordinaria, & decisoria iudicij quæ dicantur remissive.
- 202 In ordinatorijs attenditur statutum loci iudicij, etiamsi ageretur de actu alibi gesto.
- 203 In successione bonorum forenses subiaccnt statu to loci bonorum.
- 204 Forensi succeditur à forense in bonis secun dum statuta bonorum.
- 205 Forensi tunc præcipue succeditur secundum statutum loci bonorum, quando domicilium ibi contraxit.
- 206 In successione bonorum per forenses non con sideratur aut præiudicium, aut fauor ipsius.
- 207 Beneficio statutorum non posset forensis gau dere, si statutum hoc prohiberet.
- 208 Forensis oriundus tamen in loco statuti, si ibi reperiatur, ligatur dicto statuto.
- 209 Statutum de compromissis non ligat foren sem, quoad bona ibi sita, nisi sit cuius oriun dus ex eodem loco, & ibi reperiatur.
- 210 Iudæi ligantur statutis locorum tanquam in colæ.
- 211 Immunitas concessa incolis alicuius loci por rigitur ad Hebræos ibi habitantes.
- 212 Forensis quis dicatur.

1 Statutum non ligat t forenses, nec porri gatur ad eos, ita not. in l. 1. ff. de tutor. & cur. aat. ab his, l. etiã, ff. de tut. l. neque, C. qui dar. tut. poss. gloss. & Doct. in cap. quæ contra, 8. di stinct. c. vt animarum, de constit. in 6. communi ter scribentes in rubr. de consuet. Decian. in suo tract. crimin. lib. 2. cap. 35. num. 21. & not. in l. fin. ff. de iurisdic. om. iud. Oldrad. cons. 248. consil. 92. num. 5. Rolan. à Val. consil. 49. num. 21. & seq. lib. 4. Bertaz. consil. crim. 19. num. 2. lib. 1. vbi ideo dixit, quod statutum prohibens t à duabus sententijs posse appellari, non li gat forenses, tanquam non subiectos statuto, & ratio conclusionis est, quia statuta in non t subditos iurisdictioni statuentium dispo nere non possunt, d. l. fin. ff. de iurisdic. om. iud. Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. num. 36. & in l. cunctos populos, C. de summ. Trinit. Bald. in l. heres, ff. de iud. & in repet. l. de quibus, ff. de legib. quia virtus, & potentia t causæ effi cientis respicienda est, vt possit operari in suscipientem materiam, nec potest causa fini ta ultra suos fines effectum producere, sed si cui limitatur potentia causæ, ita & effectus debet limitari, l. si arrogator, ff. de adoptio, l. pu

pillo, ff. de tut. & cur. dat. ab his, l. iuris peritos, §. cum oriundus, ff. de excusat. tut. l. cum vnus, §. is qui de bon. eubor. iud. possid. sed auctoritas & potentia statuti t localis non se extendit vl tra proprios terminos, vt l. duumvirum, C. de decur. lib. 10. ergo nec effectus protrahitur, nam extra t territorium quilibet censetur ad instar priuati, & tunc eius lex, & statutum non se protendit ad homines, qui non sunt suæ ditionis, ita argumentatus est Lao. alle gat. 91. in nomine Domini Comen. casus est talis n. 7. & 8. Rolan. à Val. de lucr. dot. quæ. 36. D. c. resp. 35. num. 37. volum. 1. resp. 19. num. 67. vol. 3. resp. 6. in fine, volum. 1. Bertaz. consil. ciu. 1. n. 15. Caltr. consil. 226 super primo, nu. 1. volum. 2. nouiss. Paris. consil. 12. num. 10. & seq. consil. 53. num. 84. & seq. vol. 2. idem Bertaz. consil. crim. 443. num. 3. lib. 2. Bursat. consil. 8. num. 26. lib. 1. Et id suadetur etiam ex verisimilitudine sta tuentium, qui non præsumuntur voluisse t exteris super aliquo prouidere, cum eorum nihil intersit, & verisimilius est solis subditis voluisse cauere, prout considerant R. t. Ro man. dec. §. 673. part. 1. & arg. l. imperialis, C. de nupt. Vnde statutum prohibens t alienatio nem in forenses, non dicitur comprehendere forenses ipsos, etiam si haberent bona in territorio, nam illa prohibitione non obsta te, poterunt nihilominus de rebus suis ad li bitum disponere, ita Cphal. consil. 161. nu. 11. lib. 2. & Alexand. consil. 44. videretur prima fa cie, num. 15. lib. 5. Caluer. consil. 17. de consil. Imol. in cap. quod clericis, versic. si autem respice ret, de for. competen. Socin. cons. 288. & consil. 292. vol. 2. Signorol. cons. 166. col. 3. Ruin. cons. 195. col. 2. & col. fin. lib. 2. cons. 48. n. 4. cons. 49. col. 2. lib. 3. sicut si extaret statutum, aut ema naret edictum, quod non posset quis extrahere frumentum, & alios fructus de aliquo ter ritorio, non comprehenderet forenses extra hentes fructus in eorum bonis recollectis, licet in territorio prohibito existentibus, prout ita fuisse iudicatum in Senatu Pede montano testatur Thessaur. decis. 152 post prin. & hanc etiam partem tuetur, & compro bat nouissime D. Petr. Cabal. in suis crimin. re sol. cent. 1. cas. 14. vide tamen dicta a nobis in fra in secunda limit. & facit pro regula, quia sta tutum loquens t de aliquibus personis, in telligitur de subditis, vnde si loquatur de ag natis, intelligitur de agnatis subditis, Ce phal. cons. 309. num. 7. lib. 3. sicut loquens de t eleemosyna inter pauperes, intelligitur de pauperibus loci statuti, Bar. in l. 2. C. de anno. ciu. lib. 11. Bal. in l. id quod pauperibus, col. 5. qu. 13. C. de Episc. & Cler. Brun. in tract. de reb. dub. char. 6. col. 1. vers. quod si exprimat, & char. 37. col. 3. vers. et si testator, & loquens t de mo neta,

neta intelligitur de vsuali, & expendibili in loco statuti, Alexand. *conf.* 104. *statutum in prin. li. 1.* & de debete prestare fideiussio nem intelligitur de fideiussoribus, qui sint de loco, & non extranei, Bart. *in l. si fideiussor, §. si necessaria, ff. qui satisf. cog.* vbi Alexand. etiam infert, quod qui tenetur fideiussore precium pro securitate emptoris, non potest inuestire extra territorium, & ibi Ias. notat, quod statutum, quod quilibet possit accusare, intelligitur de subditis statuto.

Primo amplia, vt procedat conclusio, etiam si forensis contraheret in loco statuti, vel alias ibi disponeret, nam tunc si statutum simpliciter, & precise habilitaret, vel inhabilitaret personas ad aliquem actum, forensis ex eo non comprehenderetur, Ruin. *consil.* 201. *sub num. 8. colum. 1. lib. 1.* vbi hanc communem testatur, & *conf.* 120 *sub num. 8. col. 1. lib. cod.* Tiraq. *de legib. connub. gloss. 8. num. 227. quest. 28.* Chastan. *conf.* 19. *col. 13.* Caccialup. *in l. cunctos populos colum. 4. versic. item dicit, C. de summ. Trinit. vbi Bart. quest. 3. circa fin. num. 26.* Bald. *colum. 8. numer. 61. versic. nuuc contra,* & *ibid. Sanc. num. 12. Sanct. Sever. num. 145. Ias. in 1. lect. numer. 42. & iterum in 2. lect. numer. 86* vbi inquit, quod nunquam inuenit aliquem discrepantem, & ibidem omnes ex hoc inferunt, quod ideo statutum disponens, quod filiusfamilias non possit testari, non comprehendit forenses ibi testantes, sicut quod maritus non possit relinquere uxori, non comprehendit forenses ibi relinquentes, & hanc communem Doctorum sententiam testantur, & illam secuti sunt Domini de Rota *decis. 103. num. 13 part. 2.* Corn. *conf.* 152. *colum. 2. vers. confert etiam, volum. 1.* Caitren. *conf.* 32. *colum. 1. volum. 2.* Ias. *conf.* 59. *colum. 2. vol. 3.* Alexand. *conf.* 24. *colum. 1. & seq. vol. 5.* Bart. *in l. 1. ff. de tut. & cur. dat. ab his, versic. item nota,* vbi etiam Bald. *colum. 7. vers. circa qua.* Socia. *dict. conf.* 288. *colum. 6. versic. primum probatur, lib. 2.* Specul. *in tit. de sent. §. qualiter, ver. item pone, quidam, Butr. & Abb. in c. quod clericis, de ser. comp. idem Abb. conf. 52. num. 2. lib. 2.* Barbat. *conf.* 76. *per tot. lib. 3.* Paris. *conf.* 12. *num. 11. lib. 3.* Roch. Curt. *in ca. fin. sectio 9. quest. 12. in 2. limitatione, nu. 13. de consuet. vbi inquit, quod male dixit Anchar. in repet. c. canonum statuta, quest. 12. princip. versic. iuxta praedicta, de constit. asserendo communem opinionem esse contra Bart. hoc tenentem, vt supra, Marsil. *in l. fin. num. 133. ff. de iurisd. omn. iud. vbi de magis communi, & equiori opinione testatur, prout illam etiam communem affirmat Pech. de testamen. coniug. lib. 4. cap. 11. & hanc magis communem, magisque veram, & equiorem testatur, & ex pro-**

fesso demonstrat Rolan. à Val. *conf.* 24. *in 2. dub. per tot. lib. 3.*

Subamplia, vt idem sit quoad bona sita in loco originis uxoris alicuius forensis, nam ad ea inhabilitatio facta à statuto non operatur quoad maritum forenses, quin de eis disponere posset ad beneficium ipsius uxoris, etiam si in dicto loco forte reperiretur statutum, quod maritus non possit relinquere uxori, nam licet quis forte diceret, uxorem tanquam subditam statuto respectu originis ex sui parte prohibitam fore accipere de dictis bonis, quamuis maritus ab eo statuto tanquam forensis solutus existat, cum huiusmodi prohibitiua dispositio non magis prohibeat maritum relinquere, quam uxorem ex natura correlatiuorum relictum capere, vt apud Socin. *conf.* 79. *num. 3. lib. 4.* tamen etiam si esset vera ista consideratio relatiuorum, de qua tamen per nos alibi, vxor ad huc erit capax relictum sibi facti per maritum forenses, quia maritus huiusmodi prohibitioni statuti non est subditus, nec ideo, vt supra dicebamus, quoad bona in eodem loco sita inhabilitatio illius personae operari possit, nec origo uxoris in hoc obstat, quia in primis posset negari fidei uxorem nuptam extraneo retiacre paternam originem etiam quoad bona ibi sita, sed illam in totum ex persona sui viri pro forense reputandam fore, ita vt in his praecipue, quae personam ipsius uxoris respiciunt, à paterna origine eximatur, & hanc sententiam satis aperte tuetur Silua *conf.* 1. 3. *dubio, per l. 1. C. de mulier. & in quo loco, libr. 10. & per text. in l. mulieres, C. de dignitat. libr. 12.* cum alijs ibi per eum. Vel saltem secundo posset responderi, quod mulier nupta fidei extraneo retinet propriam originem, nec illam perdit ad illius fauorem, & commodum, non autem in odium, Crauet. *consil.* 271. *num. 3. versic. non obstat. modo.* Bald. *consil.* 418. *incip. super primo puncto, libr. 4.* Alexand. *consil.* 20. *in fin. libr. 2.* Ioan. de Amic. *consil.* 20. *nu. 2. & sequen.* Lancellot *super consuetud. Alexand. praefat. 8. n. 43.* ideo dixit Bar. *in leg. Imperatores, §. item rescripserunt, ff. ad municip. quod si statuto caueatur forentem emere non posse, quod nihilominus fidei mulier illius municipij alibi nupta priuilegio, seu beneficio ibi emendi gaudebit, quod & sequitur Card. *consil.* 135. *incip. Titius civis Falrensis, Ant. de Butr. conf. 4. incip. visa forma, in fine, Cap. conf. 21. col. 4.* sicut stante statuto, quod forenses non succedant, mulier originaria nupta extra territorium non prohibetur succedere, Corn. *conf.* 202. *col. 5. vol. 2.* Io. Camp. *in tract. de dor. in vlt. p. q. 71. incip. quia si in loco, Brun. in tract. de stat. fam. excl. in 6. art. princip. quest.**

21 *quæst. i. vers. & si statutum dicat, quod forensis, si igitur est introductum ad fauorem mulieris, vt retineat propriam originem, non erit interpretandum, quod statutum in loco suæ originis vigens, quod maritus non possit relinquere vxori, comprehendat originariam alibi nuptam, ita vt excludatur à legato viri, ne, quod in fauorem † introductum est, in odiū retorquere dicatur, contra l. quod fauor, C de legib. & hanc subampliationem tum ex prædictis, tum ex alijs causis, & rationibus comprobatur Lancellot vbi supra, num. 42. vsque ad num. 48. de qua tamen vide, quæ infra diximus respectu bonorum sitorum in loco statuti.*

22 *Intellige ampliationem, vt non procedat, quando statutum non † inhabilitaret simpliciter, sed aut solum loqueretur circa solemnitate[m] adhibendam in contractu, aut inhabilitaret respectu non seruata[rum] solemnitate[m], quia tunc operaretur etiam quoad forenses contrahentes in loco subiecto statuto, & eoligarentur, quia forensis tenetur seruare illas solemnitates, quas mandat statutum loci, in quo contrahit, ita Bartol. in d. l. cunctos populos, numer. 14. C. de summ. Trinit. & fid. caib. vbi etiam Bald. num. 93. Alber. column. 7. vers. in gloss. quid si Bononiensis, & ibi etiam Castrenf. num. 11. Aretin. column. 6. versic. circa primum, Iaf. in 1. lect. column. 4. versic. capio glassam, & in 2. column. 11. versic. circa primum, qui dicit, omnes alios sequi, & ibidem Purpur. num. 98. qui item de communi testatur, idem Bart. in l. de quibus, num. 30. ff. de legib. Grammat. decis. 103. incip. illa Marchioniss. num. 178. Crauet. consil. 271. col. 3. versic. quinto igitur, Ceph. consil. 171. num. 26. vol. 2. Dec. consil. 457. post princ. Alexand. d. consil. 44. col. fin. vers. postremo non obstat, lib. 5. Ruin. consil. 201. nu. 6. & plur. seqq. lib. 1. in quo loco in proposito solemnitate[m] notat, quod ideo statutum disponens, quod notarius † non matriculatus non possit facere instrumentum in loco statuti, quidquid alij in contrarium dixerint, comprehendit notarium forensem, quia tali casu non dicitur inhabilitari, persona ad disponendum, aut ad contrahendum, sed persona notarij, quæ adhibetur ad solemnizandum actum ab alio dispositum, & sic versatur circa solemnitates, nam persona notarij tali casu solemnizata per statutum habet se tanquam forma ad actum ab alio dispositum, cum notarius non sit, qui disponat, & ideo subiungit, non curatur, quod statutum loquatur in personâ, quia loqui dicitur tunc de forma, & non de persona, cum etiam, vt dicebamus, eius persona sit de forma, & consideratur vt forma, & non simpliciter, vt persona, & hoc idem an-*

te ipsum voluit Bart. in d. l. 1. n. 41. versic. idem in notario, de summa Trinitate. vbi dixit, quod tali casu cum notarius dicatur adhibitus ad solemnizandum actum, ab alio gestum in eo, & circa illum habent locum omnia de solemnitate dicta, intelligentiam comprobauerunt, & communiter illam fatentur Domini de Rot. decis. 103. num. 13. part. 2. licet in exemplo quoad statutum de notario non matriculato disponens, contrarium tenuerunt, & late eorum opinionem defenderunt, respondendo obiectis volentes, quod huiusmodi statutum non valeat contra Notarium forensem ex pluribus, & præcipue, quia est in personam illam inhabilitando, non autem dicitur respicere actus solemnitate[m], de quo etiam per nos infra, limitationem etiam sequutus est Ceph. consil. 32. nu. 16. volum. 1. Ruin. consil. 160. lib. 4. Menoch. consil. 80. num. 8. libr. 1. Nat. consil. 643. num. 4. lib. 4. & hanc claram & indubitam Doctorum sententiam appellat Rolan. à Val. consil. 33. n. 6. lib. 3. Aret. consil. 73. col. 4. versic. ista sententia, & consil. 54. col. 2. vbi dixit illam veriore[m] Corn. consil. 64. column. 1. in fine. volum. 3. & iterum column. fin. post medium, vbi communem affirmat Gozad. dict. consil. 49. n. 15. & seq.

24 *Primo amplia istam intelligentiam, vt idem sit, † etiam si ageremus de tali contractu, & actu extra iurisdictionem loci, in quo celebratus est, nam si non erit secundum solemnitates statuti loci, in quo factus fuit, & ordinatus, nec etiam alibi valebit, sicut etiam alibi valebit, & sic extra iurisdictionem statuti, si secundum statuti solemnitates factus erit, ita Sanct. Seuer. in d. l. cunctos populos, col. 43. num. 87. vers. inferas, si statutum, Signor. consil. 166. incip. quæstio disputanda, col. 1. & 2. vbi de communi testatur, prout illam etiam communem affirmat Decian. resp. 71. num. 16. lib. 2. & communem pariter dicit Iaf. in d. l. cunctos populos, in fin. in 2. lectura, Sanct. Seuer. in d. l. omnes populi, num. 18. & Lamberteng. in dict. suo tractat. de contract. gloss. 2. in ver. mulierem, nu. 3. vbi idem concludit, quod mulier forensis super † bonis extra territorium statuti contractus, contrahens debet seruare solemnitates in contractu à dicto statuto dispositas, vt posset contractus quoad bona extra territorium valere, & tanquam legitimus reputari, & hanc opinionem veriore[m] dicit, pro quo facit, quod vidimus in statuto certam solemnitate[m] in vltima voluntate requirente, quod etiam seruetur quoad bona extra territorium statuati sita, prout illam opinionem communiorem testatur Alex. consil. 128. col. 2. versic. licet aliud esset, lib. 2. & consil. 44. solum. fin. versic. postremo non obstat, lib. 5.*

22 *lib. 5 & illam magis communem quoque appellat Port. commun. opin. lib. 5. conc. 26. in principio. & concl. 29. & ante eum Bart. in d. l. 1. num. 36. vers. quodque tollitur obstaculum solemnitatis, C. de summ. Trinit.*

26 Secundo amplia intelligentiam, etiam si statutum disponendo t̄ circa solemnitates seruandas loqueretur in personam, vt si statutum vetaret filium obligari sine patris, vel minores sine consensu propinquorum, quia tunc sicuti non est principalis int̄tio statuti disponere de persona, sed solū de solēnitatibus à persona in illo loco in cōtractibus adhibēdis, & fit mētio de persona in cidēter, & secūdario, & nō principaliter, cū principaliter cōsideretur actus, in cuius validitatē solemnitates illæ ordinatæ fuerūt, nec inhabilitatur quis ad contrahendū, sed solum datur à statuto forma, sub qua quis valide contrahere possit, ita statutum indistincte quoscuque forenses comprehendet, ita Ruin. dict. conf. 201. n. 6. & plur. seqq. vol. 1. vbi inter alias rationes adducit, quia non minus statutum dicitur inhabilitare personam, quando introducit solemnitatem, si in rem loquatur, puta si dicat, quod cōtractus minoris non valeat sine certa solemnitate, vel quod in instrumento adhibeantur duo Notarij, vel quod instrumentum non valeat, nisi de eo sit rogatus Notarius matriculatus, quam si loqueretur in personam, vt puta quod minor contrahere non possit sine certa solemnitate, vel quod vnus solus Notarius, vel non matriculatus non possit esse rogatus de instrumento, quoniam etiā primo casu prohibitio in rem in consequētiam prohibet personam, & ideo cōcludit, quod differentia t̄ Bart. in l. si quis pro eo, ff. de fideiussor. an statutum loquatur in rem, an in personam, est differentia verbalis, cum inter vnum modum prohibendi, & alterum, dum inducit solemnitatem, in effectu non est differentia, ad quod allegat etiam Paul. de Cast. & alios, d. l. si quis pro eo, & idē Ruin. idid. n. 8. testatur, hanc opinionem esse veriore, quia vbi statutum non inhabilitat præcise & simpliciter, sed solum in defectum non seruatæ formæ, dicitur respicere solemnitatem, cum qua habilitatur, vel inhabilitatur persona ad actum, & in solemnitate obseruanda attenditur solum locus contractus, quomocunque statutū loquatur, & ad hoc idem Ruin. allegat Socin. conf. 97. incip. abunde, & subtiliter, li. 1. vbi contra ea, quæ in hoc tenuit Bald. in d. l. 1. n. 57. & seq. versu. dico ergo circa primum, & versu. sic hoc idem dico, C. de summa Trinitate. de mente eiusdem Baldi. in loco ibi per eum determi-

nat, quod quando statutum inhabilitat non præcise, & simpliciter, puta quod minor viginti quinque annis non possit contrahere, sed cum aliqua modificatione, puta nisi adhibito consensu, & auctoritate tutoris, tunc comprehendet etiam forenses, licet hoc modo in personam loquatur, quod etiam dicit fuisse de mente Aret. conf. 54. incip. in causa magistri Blasii, & quod hoc etiam sensit Bart. in d. l. 1. in 6. q. princ. & in 3. q. vers. sed circa hac dubitatur, vbi Bart. quando loquitur de statuto habilitante, vel inhabilitante personam semper ponit exemplum, quando statutum simpliciter loquitur, & absolute inhabilitat, vel habilitat, puta quod minor nō possit restari, vel quod vir non possit relinquere vxori, vel quod filia non succedat patri, vnde dicitur sensisse, quod de habilitate, aut inhabilitate personæ agi non dicatur, quādo forma circa personam etiam introducit, quod dicit rationabile idem Ruin. ibid. quia dum agitur principaliter de introducenda aliqua forma ad solemnizandum actum, vel contractum, etiam si verba dirigantur in personam, non debent attendi, tanquam mens, & intentio secundaria statuti, sed debent omnia regulari secundum principalem dispositionem, quæ est circa solemnitatem, quo casu non est verum, quod solemnitas, aut forma sit accessoria personæ, vt voluit t̄ Bald. in d. l. 1. num. 59. d. vers. hoc idem dico, sed bene persona deseruit dispositis à statuto circa solemnitates, quarum respectu solum tunc de persona incidenter fit mentio in statuto, & secundario, & istam opinionem verissimam existimat Aret. confil. 73. numer. 6. Ias. in dict. l. 1. col. 9. versu. secundum membrum, num. 57. & in repet. colum. 20. versu. secundum dubium, Crot. in d. l. omnes populi, column. penult. ff. de iustit. & iur. Abb. confil. 52. column. 1. & seq. volum. 1. Ias. confil. 59. column. fin. volum. 3. Goza. d. confil. 49. numer. 15 & seq. Socin. confil. 97. colum. 2. volum. 1. & confil. 131. colum. 1. versu. est etiam, lib. 4. & ita concordari opiniones contrarias dicit Gabr. conclus. 8. numer. 18. de statut. & ratio etiam potissima huius dicti est, quod sicut respectu formæ, quæ datur cōtractui, vel solēnitatis, t̄ attenditur locus cōtractus, nō locus, vnde quis est, vt supra diximus, ita respectu formæ, vel solēnitatis, sine qua persona faceret actū validū, vel inualidū ex forma statuti, ita Bald. in d. l. fin. ff. de iurisdic. omn. iudic. & illum sequitur Aret. d. conf. 73. n. 6. & Anch. d. c. 1. de constit. 9. 12. in prin. versu. quid dices. de oblig. vbi dixit, hoc ideo esse, quia vt etiā nos supra, nō dicitur statutū tūc loqui in personā principali

ter illam habitando, vel inhabitando, sed dat certam formam actui, sine qua non vult actum posse fieri in suo loco, nec est mirum, quod qui magis obligetur ex statuto disponente super solemnitate actus, quam loquente principaliter de ipsa persona, quia solemnitas actus tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geritur, igitur variatur secundum locorum diuersitatem, sed persona est vbique vniuersalis, & quis non potest disponere circa personam, nisi sibi subditam, prout hoc idem considerarunt Domini de Rot. d. decis. 103. num. 22. par. 2. hanc partem sequentes, prout illam etiam sequutus est Lambertus in suo tract. de contract. gloss. 2. in ver. mulierem num. 29. vbi Bart. & in dict. l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. distinguentem, vt supra diximus, an statutum dirigat verba in personam prohibens eam contrahere, an in rem certam in eius contractibus solemnitatem requirens, dicit communiter reprobatum, & num. 46. alios contrarium quandoque sentientes impugnat rationibus ibi per eum.

Primo subintellige intelligentiam, vt non procedat, si forensis & faceret actum in loco exempto, puta in monasterio non supposito statutis laicorum, quia tunc licet non seruet solemnitates dispositas, & ordinatas a statuto loci, in quo locus exemptus reperitur, tenebit tamen actus, quia est, ac si factus fuisset extra territorium statuentium, cum paria & sint simpliciter locum extra territorium esse, vel intra fines, sed ipsum esse exemptum, ita Nat. consil. 643. per tot. lib. 4. qui dicit, hoc omni dubitatione carere, & pro sublimitatione consuluit in terminis quoque Rol. a Val. consil. 33. num. 23. & plur. seq. lib. 3. Ang. consil. 233. incip. est quadam D. Margarita, col. 2. l. 1. in dict. l. fin. colum. 1. ff. de iurisdic. omn. iudic. Felin. in c. graue, colum. 3. de offic. ord. Dominic. in cap. vt ammarum, colum. 4. versic. quero, pone quod stante. de consuet. in 6. Calder. consil. 13. de iud. & for. competent. vbi dicit, quod si Canonicus & Ecclesie exemptae deliquerit in loco exempto, diocesanus non poterit eum punire, cum causa sibi non subiaceat, nisi quando delictum esset commissum in sua diocesi, sed in loco non exempto, ad idem Ioan. Andr. in clemen. 1. in ver. aut earum parte, iuncta gloss. de for. compet. vbi infert, quod sicut statutum & Episcopi non ligat aliquem extra territorium, ita nec delinquentem in diocesi, loco tamen exempto, & hanc opinionem non vidisse ab aliquo impugnatam, & communem dixit Henric. Botter. in tract. de Sinod. Episcopi. in 2. art. num. 9. vbi subdit, quod ex hoc sumi potest cautela ad euitandam &

sententiam excommunicationis latam per statutum Episcopi contra contrahentes matrimonia clandestina, vt scilicet volentes contrahere vadant ad aliquem locum exemptum a iurisdictione Episcopi, & sic non erunt excommunicati, & ibidem num. 43. versic. limita secundo, dixit, quod quando alius Episcopus habet aliquam Parrochiam sibi subditam in diocesi Episcopi statuta facientis, quod hoc casu statuta non ligarent subditos & illius Parrochiae, licet sint intra limites suae diocesis, quia non sunt subditi ipsius, cum non habeat ibi iurisdictionem, & hoc Fedr. de Sen. in consil. 99. ampliat procedere, etiam nisi quoad Sacramenta responderet Episcopo, in cuius diocesi sita est Parrochia.

Secundo subintellige, quod licet forensis contrahens teneatur seruare solemnitates statuti loci, & licet personaliter & repertus in loco contractus potest ibi conueniri, l. heres absens, §. 1. ff. de iud. c. Romana, §. contrahentes, de for. competent. in 6. Ceph. consil. 263. num. 29. lib. 2. late Borgnin. decis. 2. num. 3. part. 1. non tamen poterit ex eo ibi conueniri, si in illo loco contraxit tanquam & aduena, & viator, & in transitu, ita Barbat. consil. 52. num. 1. lib. 2. per tex. in d. l. heres absens, §. si quis tutelam, & §. proinde, vbi Bart. & communiter Doct. ff. de iud. & ibidem declaratur, & quando dicatur, vel praesumatur quis esse loco aliquo in transitu, & tanquam aduena, quod voluit etiam Nat. consil. 431. num. 19. Corn. consil. 70. col. 3. vol. 2. quod tamen intellige, quando contrahens & sciebat, illum esse talem, qui confestim recessurus esset, nec haberet ibi causam residendi, vel non esset solitum, quod solutio debiti contracti fieret per tales debitores in loco contractus, vt late comprobatur Borgn. d. decis. 2. num. 3. §. 15. & 16. & per Bar. in d. §. proinde, vbi caeteri alij.

Secundo amplia conclusionem, vt procedat, etiam si statutum & esset fauorabile, vt puta si habilitaret alias inhabiles, vt quod filius familias posset testari, vel quod spurius posset heres institui, nam nec tali casu forenses comprehenderet, nec ad illos se extenderet, quia statuendi actus est iurisdictionis, & fieri, ac exerceri debet circa sibi subditos, & circa quos capit iurisdicatio, siue fauorabiliter, siue odiose disponatur, ita Paris. d. consil. 68. num. 9. vol. 2. vbi testatur de communi, & id proprie sensisse Bart. in d. l. omnes populi, §. qu. princip. circa princip. ff. de iust. & iur. & Alexan. in l. 1. colum. 3. ff. de iurisdic. omn. iud. & ibidem Bart. in dict. l. cunctos populos, in 6. quaest. 1. vbi etiam Bald. num. 58. versic. circa qua, & Anch. in dict. c. canonum statuta, §. qu. de consuet. Roch. de Curt. in tract. de statut. sectio. 9. num. 13. in fi-

ne, Alexand. d. *consil.* 44. nu. 9. lib. 5. Paris. *consil.* 12. num. 24. vol. 2. Gabr. *dict. conclus.* 8. num. 13. & 19. de *statut.* faciunt trad. à Bart. in d. l. 1. ff. de *tut. & cur. dat. ab his*, versic. item nota ex hac lege, Salicet. in d. l. *cunctos populos*, col. 9. versic. quid si circa *habilitatem*, & faciunt, quæ in simili diximus de clericis, qui non comprehenduntur etiam in favorabilibus à statutis laicorum † ex defectu potestatis, iuxta tex. in c. *Ecclesia S. Mariae*, de *constit.* & per nos in *conclus.* quod *statutum laicorum non comprehendit clericos*.

43 Tercio amplia conclusionem, vt procedat etiam si forenses possiderent bona † in loco statuti, nam non per hoc dicerentur subditi illius loci, cum quis non dicatur subditus ratione bonorum, nec bona faciant aliquem subditum, & per consequens non ligarentur statuto de personis, non autem de bonis ibi sitis disponente, ita Roch. de Curt. in d. *tract. de statut. sectio. 9. quest.* 12. num. 13. cum ibi late alleg. & hinc dixerunt Innocen. Ant. de Butr. & Felin. in *cap. postulasti, de for. i. competen.* quod licet forensis † habeat bona in territorio alieno, non potest tamen alibi delinquens ab eo iudice bonorum sitorum condemnari, cum non sit illi subditus, quamuis ibi bona habeat, & quod ratione solius possessionis bonorum quis † non cogitur in illo territorio iurare fidelitatem, cum solius possessionis respectu quis minime subditus fiat, iuxta etiam not. in l. *liberius*, §. *sola*, ff. *ad municip. l. rescripto*, §. *final.* ff. *de muner. & honor.* Brun. Astot. in *consil.* 25. col. 4. Iacobi. in *sua inuest. in vers. qui quidem inuestiti*, colum. 2. Rub. Alexand. *consil.* 11. in *sine*, & Alexand. *consil.* 138. col. 3. lib. 1. & idem voluit Natt. *consil.* 158. num. 2. lib. 1. Crauet. *consil.* 27. colum. 3. Bertazol. *consil. crim.* 443. num. 6. lib. 2. vbi dixit, quod statutum ligat quidem ratione rei sitæ in loco statuti, sed in concernentibus solum rem ipsam vt proximo.

44 Limita ampliationem, vt procedat quoad personas † forensium; secus respectu bonorum in illo territorio sitorum, circa quæ etiã forensis tanquam subditus reputabitur, & poterit adstringi, iuxta not. etiam per Dec. in c. *quæ in Ecclesiarum*, colum. 9. post med. vers. *sed quantum ad propositum*, de *const.* vbi dixit, quod conditio, quæ habet, quod Princeps non † potest auferre dominium ex causa non subdito, non habet locum in non subdito, possidente rem in dominio ipsius Principis, quia quantum ad illam rem, idem iudicatur quod de subdito, & Dec. sequitur Crau. *consil.* 201. num. 15. & confert Geminia. *consil.* 8. col. 1. vbi quod forensis censetur subditus respectu, & in concernentibus rem subiectam

statuentibus, & existentem in eorum territorio, vnde Crau. loco proxime citato dixit, quod licet propter sola bona, & illarum possessio nem quis non possit dici simpliciter, & absolute subditus, vt generaliter in eum iurisdicatio exerceri valeat, prout in alios, qui sunt de loco, vel ibi habitant, negari tamen non † potest, qui n. subdicatur secundum quid, & aliquo modo, ideo videmus, quod pro tali possessione bonorum potest conueniri corã iudice loci, in cuius territorio † sunt bona, vt in tit. C. *vbi in rem actio*. quod fieri non posset, si nullo modo effet subditus, l. *fin.* ff. *de iurisd. omn. iud.* & in tit. C. *si à non compet. iud.* & nos etiam infra, vbi quid sit tenendum respectu bonorum in loco statuti etiam quoad forenses.

45 Quarto amplia, vt etiam procedat conclusio in casu, de quo per Bart. in l. *vlt.* ff. *de regula Catoniana*, num. 2. versic. *codem modo*, videlicet, quando extaret statutum, quod legatum † factum forensi, non valeret, nam si legatum factum sit ei, qui tempore testamenti forensis erat, & postea effectus est eius tempore mortis testatoris, non obstante tali statuto talis forensis legatum capere poterit, idem tenuit Castrenf. in l. *catera*, ff. *de legat.* 1. Alex. *consil.* 29. viso *themate*, num. 4. vol. 4. vbi in simili etiam voluit, quod si effet statutum, quod maritus † stantibus filiis non possit quicquam vxori relinquere, si tamen maritus reliquit illam dominam, & usufructuariam, legatum, non obstante statuto, valebit, licet tempore dicti legati facti extarent filij, dum modo tempore mortis testatoris esse desierint. Ampliationem sequutus est Anch. *quest.* 27. num. 9. & 10. part. 1. Brun. *super statut. sem. exclud. artic.* 7. q. 5. n. 29. Alciat. *consil.* 31. num. 45. & seq. lib. 9. & post illos nouissime Lancelot. *super dicta consuet.* Alexand. in *verb. non possit*, *quest.* 3. num. 18. & *ibid.* num. 19. asseruit, idem esse in fideicommissio, & in donatione causa mortis, & communem testatur, affirmans tamen aliud esse † in institutione heredis, quia in ea tria tempora requiruntur, quibus heres sit capax, tempus scilicet testamenti conditi, mortis, & aditionis, iux. not. in l. *si alienum*, §. 1. de *hered. instit.* & in §. *in extraneis*, *Instit. de hered. qualitat.* & differ. & vtrobiq. scribentes. Et licet prædicta videantur extra propositum regulæ, ex quo quod tali casu statutum non ligat forenses, non est ex defectu operationis statuti, sed quia forensis desinit esse forensis tempore, quo legatum sumit efficaciam à morte, scilicet testatoris, iuxta notata per Bart. Castrenf. Alexand. & alios, de quibus *supra*, tamen quia poterat etiam dubitari, an ex quo statutum resistit ab initio con

tra legatum faciētes forensibus, possent etiā ex post facto dici reiecti, & inhabiles ob regulam, quod quæ ab initio non tenent, non possunt ex tractu temporis conuolidari, secundum tradita in l. quæ ab initio, ff. de reg. iur. cum simil. ad maiorem declarationem efficacitæ, & operationis statuti, & in tali casu, quoad forenses, casum præsentem ob statutorum frequentiam frequenter contingentem, hic adhibere libuit.

54 Intellige prædicta, vt procedant in suis terminis, quoad ¶ ultimas voluntates, scilicet quarum effectus differret ad tempus mortis, secus quoad contractus, in quibus spectatur id tempus, quo contrahimus, l. non omne, ff. de reg. iur. l. fin. ff. de stipul. seruator. l. Siluius, ff. de verbor. obligat. Decian. respons. 33. num. 26. lib. 1. Roman. consil. 509. num. 19 in 3, dub. facit text in l. fin. C. si maior fact. & cap. si eo tempore, de rescript. in 5. & in l. inter stipulantem, §. sacram, & l. continuus, §. cum quis, ff. de verbor. oblig. §. item iuris. Intit. de inutil. stipul. d. l. quæ ab initio, ff. de reg. iur. quod nota pro statutis prohibentibus ex actu inter vivos alienationes in forenses, vt scilicet non valeat ¶ alienatio, etiam si is, qui est forensis tempore rei acquisitæ, vel alienatæ desideret esse forensis, & effectus sit cuius tempore rei tractatæ, & cum istis concordant plura similia tradita à Marfil. in §. diligenter, à num. 183. vsque ad n. 90. in sua practica.

56 Quinto ampliā conclusionem, vt habeat locum etiam quoad delicta ¶ per forenses commissa, tamen in alieno territorio, de eis enim forenses ex statuti alterius loci non possunt puniri, etiam si expresse de eisdem delictis statuta disponerent, quia, vt sæpe diximus, statuta non possunt disponere extra suu territorium, & in non subditum, ita Bart. in d. l. cunctos populos, num. 44. & 45. vbi etiam Bald. num. 97. & Aretin. num. 20. idem Bar. in l. ne quid, in fin. ff. de incend. ruin. naufrag. Innocent. Butr. Abb. & communiter alij in c. postulasti, de foro compet. Paril. consil. 12. numer. 17. & seq. & consil. 53. num. 84. & seq. volum. 3. Bertrand. consil. 103. num. 18. vol. 2. posteriorū, quos referendo sequitur Bertazol. cons. crim. 443. lib. 2. vbi num. 3. affirmat, non inuenisse aliquem contradicentem, & ratio etiam est, quia tali casu forensis non dicitur in illo loco statuti aliqua ratione forum sortiri, nec enim ratione delicti, cum extra territorium sit commissum, nec ratione originis, nec domicilij, cum in eo loco sit forensis, nec incolatum habere præsupponatur, idem voluit Brun. in tract. de constit. & decret. versic. forensis in tertio, versic. statutum dicit, imo statuta simpliciter ¶ loquentia de delictis, non habent

locum in commissis extra territorium, Paris. consil. 159. num. 6. vol. 4. ideo si extat statutum, quod syndicus ¶ teneatur denunciare delicta, non comprehendit delicta commissa extra territorium, prout sic ex pluribus consuluit Gabr. cons. 101 lib. 1. addacens Bald. in l. 2. C. vbi de crimin. agi oport. subiens etiam in fine, quod eodem statuto non ¶ ligantur officiales ad denunciandum delicta commissa tempore sui prædecessoris.

60 Primo subamplia, vt i d sit verum, etiam si forensis ¶ ciuem de loco offendisset, extra territorium, quia nec tunc statuti loci ciuis offensi pœna teneretur, ita Bart. in d. l. 1. siue, cunctos populos, num. 44. & 45. vbi respondet, quod licet tali casu posset considerari, quod offensus est facta in persona subdita statuto, & quod si ut ratione loci, in quo quis committit delictum, sit ne foro dicti loci, & de illa iurisdictione, etiam si esset ¶ forensis, secundum notata in l. 3. ff. de offic. præsid. & in l. 1. & in asthent qua in prouinciu, C. vbi de crimin. agi oper. & quod ita per consequens delinquendo in personam subditam tanquam in loco, & re subdita deliquisse existimandus esset, & puniendus, tamen dicit hoc procedere ratione loci, id est, loci rei immobilis, vt territorij, non autem rei mobilis, aut se mouentis, & idem fatetur verum ibidem Bald. num. 97. & hanc communem sententiam testatur Bertazol. d. consil. 443. num. 2. & ibi Bertazol. iun. in addition. affirmat, ita fuisse iudicatum in contingencia facti, & quod ab hac opinione non est recedendum, secundum quam etiam sæpius iudicatum fuisse, & ita pluries ipsum iudicasse, & votasse, testatur nouissime excellentissimus, neque satis vnquam laudatus Dominus meus Petrus Caballus Pontremolensis pro Serenissimo magno Duce Hetrurix vniuersarum militarium legionum Auditore, ac sacre Religionis Equitum Diui Stephani Præsidente, nec non in signatura libellorum supplicum gratiæ, & iustitiæ consiliario, in suis doctissimis criminabilium resolutionem centurijs, cas. 3. cent. 1. in fin.

62 Secundo subamplia, etiam si ¶ forensis delinquens extra territorium haberet bona in territorio statuentiam, ita Innocent. Butr. Abb. & Felin. in d. cap. postulasti, de foro compet. Natta consil. 158. num. 2. Crauet. consil. 27. col. 3. & ratio est, vt etiam supra alias diximus, quia non ex eo, quod quis habeat bona in territorio alicuius, dicitur aliquo modo eius subditus, iuxta notata in l. libertus, §. sola, ff. ad municip. l. rescripto, §. fin. ff. de muner. & honor. Paul. de Castro in consil. 89. posset quis dicere, col. 2. circa med. lib. 2. Brun. consil. 35. col. 4. Rube. Alexand. consil. 11. ad fin. Alexand. consil.

138.col.3.lib.1.& in consil. 16.col.2.lib.5.& conf. 114.col. fin. versic. ad allegata, vol. 6.

63 Terrio subamplia, vt tanto magis procedat ampliatio, si statutum t̄ pœnale esset de eo, quod de iure communi non esset delictum, aut punibile, quia forensis etiam in territorio delinquens tali casu, & pœna statutaria non puniretur, nisi fuisset sciens, vel ignorantia supina, Bertazol. *consil. crim. 319. num. 4. & seq. lib. 2.* quia ita communiter DD. tenere testatur Clar. in *pract. crim. §. fin. quæst. 85. vers. secundus est casus*, vbi hanc æquiorē, & magis communem opinionē affirmat de mente Marfil. in *d. l. fin. num. 81. ff. de iurisdict. omnium iudic.* & illam approbat Bald. in *d. l. cunctos populos, n. 95.*

64 Primo intellige, vt non procedant in dictis subampliationibus in t̄ capientibus ex naufragio, qui possunt puniri ex statuto iudicis personæ offensæ, etiam si offensio occasione naufragii fuisset facta extra territorium, & per forenses, ita Bartol. in *d. l. cunctos populos, num. 45.* per textum in *l. ne quid. §. de his. ff. de incend. ruin. & naufrag.* vbi gloss.

65 Secundo intellige, vt non sint vera prædicta quoad delinquentes, licet extra territorium, t̄ in ciuitatibus tamen, & locis confœderatis, & colligatis inuicem, inter quæ esset statutum, quod delinquens in vno loco posset puniri in alio, ita Bart. vbi supra, n. 44. notatur in *l. non dubito, in fin. ff. de capt. & postlimin. reuers.*

66 Tertio intellige, vt non habeant locum in his, quæ sunt t̄ prohibita etiam de iure communi, nam in illis forensis nōdum secundum ipsum ius commune, sed etiam disposita à statutis loci delicti tanquam ab eis comprehensus poterit puniri, ita Bartol. in *d. l. cunctos populos, num. 48. C. de summa Trinitat.* quæ communiter à Doctōribus approbari testatur Clar. *d. qu. 85. vers. secundus est casus*, & Boss. in *tit. de pœn. num. 18.* Bal. in *d. l. cunctos populos, d. n. 95.* vbi communiter alij scribentes.

67 Quarto intellige, nisi delictum t̄ à forense commissum, licet non esset circa prohibita de iure communi, esset tamen circa solita prohiberi, & prohibita ab omnibus cōmuniter, & vniuersaliter, & præcipue in illa prouincia, in qua delictū per forensem fuisset commissum, quia etiam in his forensis quemadmodum non posset se tueri ex præsumpta ignorantia statutorum propter quam forenses ab illorum dispositione in delictorum pœnis eximuntur secundum Doctōres, sed conuinceretur de supina ignorantia, remaneret subiectus dispositioni, & sic pœnis statuti, prout in hoc omnes

Doctores concordare dixit Corn. *consil. 64. in fin. lib. 3.* & idem sequitur Roman. *consil. 491. in casu prepositæ consultationis, n. 1.* & hanc communem opinionem Legistarum appellauit Imol. in *l. fin. §. licet quis, ff. de publican.* prout refert Clar. supra citata q. 85. *vers. sed quid si delictum*, vbi tamen resoluit, quod in hoc esset standum iudicis t̄ arbitrio, qui inspecta facti, & personarum qualitate pro sua religione decerneret, an forensis in prædictis casibus sit plestendus pœna statuti, vel in totum excusandus, vel saltem pœna ex aliqua parte temperanda, & quod ita sæpissime vidit, in Ducatu Mediolanensi excusari forenses, qui moram non traxerant in dominio à pœna inposita contra deferētes archibusios rotatos, licet id sit inter ea, quæ sunt solita prohiberi, & suadet iudices, vbi aliquo modo posset dici ignorantia probabilis, vt semper in initio rem partem inclinent, & secundum prædicta sunt intelligenda, meo iudicio, quæ alias dicunt Doctores, quod t̄ forensis non excusatur à pœna inposita receptanti bannitum, quando in loco statuti forensis est diu versatus, eo quia tunc in eo non præsumitur ignorantia, vt per Bald. in *l. nostram, in fin. C. de testam. Alexand. consil. 65. col. 2. lib. 3.* Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsum. 3. nu. 8.* cum ibi per eum adductis, vt scilicet procedant ex arbitrio iudicis considerata qualitate personæ forensis, quantitas tēporis habitationis, & conuersationis, ita vt illud, *diu*, sit illi arbitrarium, iuxta tradita per eādem Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 2. casu 186. nu. 1.* & per scribentes in *c. cognoscentes, de constitut.*

70 Quinto intellige, vt non sit vera ampliatio, quando t̄ ob negligentiam, vel culpam, vel impotentiam officialis loci, in quo est commissum maleficium, contra meum ciuem delinquēs impunitatem consequutus fuerit, potest enim contra forensem tunc ex statuto, si forte de tali casu ex negligentia, culpa, vel impotentia officialis non punito disponeret, procedi, & tale statutum valeret, ita Bart. in *d. l. 1. C. de summa Trinitat. n. 45.* per notata in *l. nullo, C. de iudic.* vbi gloss. & in *can. Dominus noster, 23. quæst. 2.* Innocen. in *d. cap. postulasti, de foro compet.* & hoc dictum commendat Bertaz. iun. in *addit. ad consil. crim. patris, d. consil. 443. lit. B.* & confert, quod nos alias diximus in *conclus. quod t̄ statutum laicorum non comprehendit clericos*, quod etiam iudex laicus in defectum iudicis Ecclesiastici, vel quia nolit, vel quia non potest supplere contra ipsosmet Ecclesiasticos, sicut Ecclesiasticus potest etiam supplere, quando laicus negligit, aut negat facere ea, quæ

sunt

sunt iuris, vt in gloss in c. filijs, 16. qu. 7. & in cap. non licuit, 17. distinct. Anchar. in cons. 109. nu. 7. & 8. cap. licet, & cap. ex tenore, de foro cõpet. de quo tamen dic, vt in d. conclus.

72 Sexto est intelligēda supra dicta ampliatio, vt non sit vera, quando † statutum iocidifponeret delinquētem alterius loci tunc pœnam incurrere, cum territorium statuentium ingressus fuerit, valet enim huiusmodi statutum, & ab ingressu illius ciuitatis inchoatur pœna, quia territorium vetitum offendit, ita Bald. in d. l. 1. num. 97. vers. tu dic, quod approbat Felin. in d. cap. postulasti, nu. 7. in fin. Bertazol. iun. vbi supra, & hæc erit †
73 cautela ad puniendos forenses extra territorium in ciues delinquentes, qui alias a statuto immediate puniri non possent, vt scilicet fiat statutum, quod occisor, siue alter delinquens audens ingredi territorium statuti tali pœna puniatur, quia tunc forensis statuto pœnali ligabitur, si ingrediatur, quia, vt dicebamus, offendit ingrediendo vetitam terram, quæ cautela est summopere, & necessaria, & æquitati, ac iustitiæ consona, crudele enim est, & ab omni ratione alienū, vt trucidās alicuius ciuitatis ciues, debeat posse sub prætextu, quod illos extra territorium occiderit, impune etiam in eadem ciuitate suis ciuibus impio facto illius orbata perambulare libere, & nulla supereminente pœna, prout hæc etiam pie, & iuste animaduertit Bertazol. iun. vbi supra, hinc sancte, & prudenter fuit per statutum criminale Ianuæ, lib. 2. cap. 19. ordinatum, quod contra quemcunque ciui, aut districtuali iniuriam, vel offensam, aut vim in rem, vel in personam inferentem debeat ad instantiam vim passim, vel suorum iniuriã prosequenti magistratus procedere, si ad urbem Genuam, vel ad loco districtus venerit, & illum punire, ac si delictum Genuæ commissum fuisset.

74 Sexto amplia, vt cõclusio procedat, etiã si forensis † vellet statutorum beneficio vti in eius fauorem, nec enim tali casu possent, sicut enim non sentiunt forēses incommodum ex statuto, ita nec ex eis debent posse suscipere commodum, Rolan. a Valle cons. 79. nu. 35. lib. 3. Ceph. cons. 451. nu. 98. lib. 4. de mente Alex. cons. 44. col. 3. in fin. lib. 5. Socin. cons. 120. nu. 12. lib. 1. Roman. consil. 224. nu. 6. Decian. d. tract. crim. lib. 2. cap. 35. nu. 25. de mente Bart. in tract. repressal. in 5. quæst. Angel. cons. 73. quod dicta, Tiraquel. de iur. primo gen. quæst. 44. nu. 4. & Paris. cons. 12. nu. 26. lib. 3. vbi hanc veram, & communem opinionem testatur Marsil. sing. 519. incip. ille qui non sustinet, Alex. cons. 111. post princ. lib. 7. Barbat. con-

sil. 51. col. 2. vers. secundo adduco, quod voluit Ludouic. Cas. lib. 2. Ruin. cons. 119. in fin. lib. 1. Deci. cons. 114. post princ. Mandos. ad Roman. d. consil. 224. lit. J. Rot. d. decis. 295. nu. 3. p. 1. adducens hanc etiam rationem, quia scilicet † mens statuentium non est statuere incommodum illorum, quibus incommodum, & dare, & prestare pariter non possunt, vt per Nat. cons. 148. num. 7. lib. 1.

76 Limita ampliationem, vt non procedat, quando † contrarū fuisset in loco statutorū obseruatū, quia scilicet etiã forenses ad statutorū beneficia fuisset semper admissi, nã tunc nõ essent mutãda, quæ semper certã interpretationē habuerunt, l. si de interpretatione, & l. minime, ff. de legib. & in terminis hoc voluit Bertaz. cons. ciu. 24. in fin. de mēte Angel. in cons. 288. Card. cons. 60. num. 8. Bald. cons. 473. col. 2. nu. 3. vol. 5. Fulgos. cons. 34. in 2. dub. & faciunt, quæ nos late diximus de interpretatione proueniēte ex obseruantia, & consuetudine in conclus. quod statuta recipiunt interpretationem a iure communi.

77 Septimo amplia conclusionem, vt tanto magis procedat, si agerem⁹ de statuto, quod † nunquam fuit vsu receptum, nam tunc omnino non ligaret forenses, cum non liget ipsos ciues, Menoch. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 2. num. 1. vbi communem testatur, ita Bertazol. consil. crim. 319. nu. 1. lib. 2. Plot. in l. si quando, nu. 321. C. vnde vi, Ceph. consil. 155. num. 16. Ias. cons. 112. nu. 4. vol. 4. & quod statutum † vsu non receptum non sit seruadum, dixit Bertaz. cons. cin. 71. n. 24. Purpurat. cons. 449. per tot. Rol. a Vall. cons. 99. n. 5. & 39. lib. 2. glo. & DD. in l. rem nõ nouam, vbi Ias. n. 5. C. de iudic. & cons. 112. n. 4. vol. 4. Plot. in cons. crim. diu. vol. 1. cons. 105. nu. 120. Claud. Bertazol. in addit. ad cons. patris, cons. 284. litera G. Ceph. consil. 155. num. 16. Ioseph. Ludouic. conclus. 54. vbi late de hac materia, & quod statutum vsu non receptum † sit nullum, & in eo nullum sit faciendum fundamentum, tradit Paris. consil. 53. numer. 98. lib. 3. Ripa respons. 2. n. 3. & illi non dicitur † contrauenire, qui illud nõ obseruat, Ruin. cons. 13. nu. 26. lib. 2. etiam si iurauerit obseruare talia statuta, quia † tale iuramentum non extenditur ad ea, quæ moribus vrentium non sunt recepta, vel per contrariam consuetudinem abrogata, Natta consil. 19. numer. 8. cum talia statuta † non dicantur statuta, l. derogator, ff. de verborum significatione, l. 1. num. 9. C. de caducitat. tollend. Ripa vbi supra, numer. 4. nec ligant, cap. 1. de treug. & pace. Paris. consil. 104. num. 69. lib. 1. 105. num. 8. lib. 4. Gozadin. consil. 23. numer. 9. & est communis, vt per Deci. consil. 638. num.

83 *num. 12. 649. num. 8. Menoch. conf. 75. num. 91. vol. 1. & statutum non obseruatum, nec moribus vrentium comprobatum, non potest allegari, & sufficit t̄ lapsus decenni a tempore conditi statuti, Plot. in d. l. si quando, §. 6. nu. 51. C. vnde vi, Ruin. conf. 143. nu. 24. lib. 5. Cephal. conf. 155. n. 17. Decia. respons. 32. n. 42. lib. 2. statutum enim t̄ habet in se tacitā conditionem, si moribus vrentium recipatur, ideo contraveniens non peccat, Ruin. conf. 17. num. 28. lib. 2. Marsil. in pract. §. aggredior, num. 40. Decian. d. respons. 32. n. 44. Gozadin. conf. 96. nu. 5. Paris. conf. 105. nu. 7. & 8. lib. 4. Cephal. d. conf. 155. num. 17. Decian. respon. 55. nam. 36. lib. 2. Imol. & alij in d. cap. 1. de treug. & pace, Paris. confil. 53. num. 8. lib. 3. Ripa respons. lib. 1. cap. 5. num. 3. Cephal. conf. 441. num. 108. lib. 3.*

85 Subamplia, vt idem sit, si t̄ aliquando fuit vsu receptum statutum, sed postmodū t̄ consuetudo contraria illi derogauit, ita
86 *Bar d. in d. l. rem non nouam, ante fin. vbi Ias. nu. 4. Ruin. conf. 143. num. 24. vol. 5. Soc. iunior conf. 130. num. 17. vol. 3. Alexand. conf. 132. v. i. s. a. s. i. col. 1. & 2. vol. 1. Nata. conf. 19. num. 7. vbi voluit, iudicem, qui iurauit t̄ obseruare statuta, non teneri seruare ea, quæ per consuetudinem fuerunt abrogata, Cephal. d. conf. 155. nu. 17. & hoc casu contrafaciens t̄ a pœna statuti excusabitur, Bertazol. d. conf. 319. nu. 3. Plat. conf. 108. nu. 120. in 1. vol. consil. primo impres. consuetudo t̄ n̄ fortior, & potentior est statuto, & facit illud filere, Crauet. de antiq. terr. p. 1. in princ. nu. 42. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. q. 71. nu. 4. & 9.*

87
88
89
90 *Primo amplia, vt idem sit, licet aliquando fuerit contrafactum tali consuetudini, quia attenditur, t̄ quod frequētius accidit, & obseruatur, Dec. conf. 11. nu. 12. Bero. conf. 87. nu. 20. vol. 4. Bertaz. iun. ad conf. crim. 285. Bertazol. senior, in lit. C. vers. secundo amplia. & idem Bertazol. conf. ciuil. 39. nu. 32. Dec. conf. 215. nu. 2. vers. namque plures.*

91 *Secundo amplia, etiam si consuetudo esset introducta t̄ sine scientia Principis, vel superiorum, quia quando consuetudo introducitur contra statuta, nō est opus sciētia Principis, maxime quando non agitur de reseruatis Principi, ita Bertazol. iun. vbi supra, de mente Alex. conf. 132. col. 2. lib. 1. & hanc sententiā dicit communem, ex Curt. in cap. fin. nu. 351. de consuet. & Petr. Duē. reg. 141. Didac. in reg. possessor. in 2. par. sub num. 8. vers. prædicta DD. opinio, de reg. iur. in 6.*

92 *Intellige, vt prædicta procedant in ea consuetudine, quæ prouenit t̄ a populo habente ex seipso auctoritatem legis, & statuti condendi, & abrogandi, secus si ageretur*

*de aliqua vniuersitate, quæ non posset statuta condere sine approbatione Principis, quia tunc tali casu illius consuetudo sola non operaretur reuocationē statuti, quia illius est tollere, cuius est dare, & illius est condere, cuius est abrogare statuta, ita eadē auctoritas requiritur in reuocando ordines, quæ in statuendo, Borgn. de tut. n. 45. & seq. Ruin. conf. 144. n. 6. vers. 4. vol. 1. Tiraq. de legib. connub. glo. 5. vers. contracter. nu. 15. & qui non potest statutū condere sine superioris auctoritate, nec t̄ cōsuetudinē in ro-
93 ducere poterit, ita Nat. conf. 574. nu. 1. vol. 3. Borgn. decis. 11. n. 49. Galli. in consuet. Alex. in pract. 4. n. 59. Alex. conf. 173. n. 8. vol. 6. Corn. conf. 293. col. 1. lit. A. vers. nec obstat dicta obseruantia, vol. 3. Quod notent magnifici Dñi mei Aduocati Sarzan. dū sæpe allegatur aliqua cōsuetudo cōtraria statutis, vt nō possit haberi in aliqua cōsideratione, nisi etiā probata, & data scientia, ac tollerātia Principis, qui ex tali sciētia, & tollerātia, quod obseruetur contrarium statuto, videtur statutum tollere, Gozad. ad d. conf. 96. nu. 1. Paris. d. conf. 105. nu. 7. & 8. lib. 4.*

Alias sicut seipfa ciuitas nostra non potest statuta condere, sed requiritur, vt valeant, quod prius sint confirmata a serenissima rep. ita ex seipfa non poterit contra statuta iam in esse deducta, consuetudinem inducere, vt supra allegati.

94 *Nota tamen, quod statutum t̄ non præsumitur vsu receptum, nisi probetur, si credimus Menoch. de præsump. lib. 2. præsump. 2. n. 2. & seq. ductus auctoritate Soc. iun. idē tenētis in conf. 32. n. 47. lib. 3. & etiā ea fretus ratione, quia quod statutū fuerit vsu receptū t̄ est quid facti, & facta non præsumuntur,
95 l. in bello, §. facta, ff. de capt. & postlim. reuers. Sed quicquid dixerit Menoch. quoad t̄ statuta saltem superiorū erga inferiores, sicut quoad statuta propria ciuitatis tamē subditæ, & confirmata a Principe, contrariū omnino tenerē cū Gozad. cōf. 16. n. 16. & Curt. iun. conf. 129. n. 12. ac Dec. conf. 649. n. 10. tum ex rationibus per ipsos adductis, tum etiā quia ratio Menoch. in eis non verificatur, nā regula, quod facta nō præsumuntur, nō procedit in his, t̄ quæ de iure sunt faciēda, iux-
97 ta adducta a Crau. cōf. 22. n. 5. Ceph. cōf. 9. nu. 16. vol. 1. & per D. Ioseph. fratrem meū de probat. lib. 2. concl. 734. n. 1. vnde cū de iure t̄ sub-
98 diti, & inferiores teneantur recipere, & admittere statuta eis tradita, & demandata a suis superioribus, quib⁹ parere necesse habēt, c. 2. de maio. & obed. cū simil. censentur ea recepisse, & executioni, prout tenētur, demandasse, cum vnusquisq; præsumatur, vt
dice-*

dicebamus, ea obseruasse, & fecisse, ad quæ de iure teneatur, iuribus in d. conclu. 734. per D. fratrem meum adductis, imo voluerunt Do. de Rot. decis. 97. n. 2. p. 1. quod statutum
 99 t eo ipso præsumatur vsu receptum, quod fuit publicatum, & cum istis tenuit Benin. decis. 13. n. 9. & seq. & Ludou. concl. 54. vers. in dubio, Rolan. a Val. conf. 90. n. 53. & seq. lib. 1.
 100 Octauo amplia, vt conclusio t procedat nedū quoad forenses sed etiā quoad subditorum res, existentes tamē extra territorium, & iurisdictionem statuti, ad quas statutum nō porrigitur, ita Bart. in d. l. cunct. popul. q. 7. vers. sed posset dubitari, vbi ideo dixit, quod stante statuto, quod bona veniant ad primo genitum, tunc de omnibus erit iudicandum
 101 t secundum consuetudinem, & statutum, vbi res situate erunt, quia ius afficit res ipsas, siue possideantur a ciue, siue a forensie, vt l. rescripto. in fin. ff. de mun. & hon. & l. an in totum, C. de adif. priuat. idē voluit Dec. in suo tract. crim. lib. 1. c. 35. n. 22. & 32. Bald. in l. 2. col. 5. qua sit longa consuet. & plenius in d. l. cunctos populos, col. 6. Anch. d. c. 1. q. 15. de consli. &
 ** hanc magis commu. opinio. dicit Alex. conf. 128. consideratis verbis, nu. 4. lib. 1. conf. 16. viso tu. nu. 1. eod. lib. 1. & ita in præ. obseruari te statatur Nat. ibi in addit. in lit. A. & quod semper inspicendum sit statutū t loci, in quo
 102 res sitæ sunt, quoad ipsas res, not. in l. pupillo ff. de tutor. & cur. dat. ab his, & in l. Tutiu, §. tutor, ff. de admin. tut. l. certa summa, C. de iur. fisc. lib. 10. in l. non solū, §. qui testamento, ff. de excus. tut. & in l. cum vnus, §. is qui ff. de bon. aut. ind. possid. & in c. venerabilem, qui fil. sint leg. amplia tionem secutus est, Lap. alleg. 91. casus est talis, quædam Nicolaus, Soc. conf. 292. visis statutis, lib. 2. & conf. 288. col. pen. eo. lib. Corn. conf. 115. nu. 5. vol. 2. & conf. 202. col. 4. eo. lib. Alex. conf. 19. lib. 6. Brun. de stat. exclu. fam. q. 25. 8. artic. * princ. vbi firmat hanc communem, & illā tendit multis rationibus, & respondet contrarijs, las. in l. re coniuicti, nu. 215. ff. de leg. 3. Ruin. conf. 48. col. 1. lib. 3. Curt. iun. conf. 110. nu. 9. vbi hanc communem dicit Gabr. d. conclus. 8. nu. 21. de stat. Anch. conf. 69. Alex. conf. 44. vol. 5. & conf. 182. n. 2. eo. lib. Gozad. consil. 49. n. 8. & 11. Burfat. conf. 8. nu. 35. lib. 1. vbi pariter de communi testatur, & hanc partē videntur cōprobasse etiā Do. de Rot. corā Illustris. & nunquā satis laudato Card. Blanchetto tunc Rotæ Auditore, vt in decis. 295. nu. 2. p. 1. in qua conclusum fuit, quod statutu t de successione exclusiuū fœminarum non extendatur ad bona extra territorium existētia, quādo defunctus, & mulier, & qui illam excludere præ tendit vigore statuti, * sint de loco statuti, ibiq; hanc communem,

& alias etiā per Rot. secutā opin. testantur, & quod generaliter statutum non extendatur ad bona extra territorium, fuit pariter decisum in Rota Rom. per Put. decis. 351. lib. 1. vbi respondet contrarium tenentibus, & de communi testatur, siue loquatur statutū * in rem, siue in personam, & de hoc vidē etiam infra vbi distinguit, & concordat.
 Primo subamplia, vt prædicti tanto magis habeant locum, t si subditus in loco bonorum extra territorium existentium domicilium constituisset, quia ex hoc diceretur forcius esse diuersas patrias, & ex diuersitate patriæ legum diuersi as seruari deberet, & quælibet in suo territorio præualeret, Lanc. el. super d. consuet. Alex. præfat. 8. num. 16. las. conf. 80. col. pen. lib. 3. & hanc communem opinio. & veriolem testatur Socin. d. conf. 288. col. 1. lib. 2. cum alijs de quibus per nos supra, & infra in conclus.
 Intellige subampliationem, quod si constituens t alibi domicilium defineret sustinere onera in propriæ originis ciuitate, nō deberent in vtroq; loco quoad ipsum seruari statuta, sed priuaretur beneficio statutorum originis, & gauderet solum beneficijs domiciliij, ita Rol. a Val. conf. 79. n. 29. cum plar. seq. lib. 3. nam qui t non sustinet onera, & sic qui non sustinet incommodū, nō debet etiā commodū sentire, secundū Castrē. in l. omnes populi, in fin. de iustit. & iur. & nos supra, & iniquum esset, quod quis haberet emolumentum, vbi læsionem habere non compelleret, argum. tex. in l. 1. §. pro secundo, in fin. C. de caduc. tollen. Ruin. conf. 18. col. fin. vol. 5. & idem Ruin. conf. 120. per tot. volum. 4. consulu. quod ciui Placentino origine t non sustinenti onera realia, licet pe sonalia, & alibi habitanti, & sustinenti dicta onera, non sunt concedenda repressalæ, sicut etiam contra se non concederentur, & facit, quod dicit Bald. in l. si non specialit. C. de testam. vbi inquit, quod ciues cognoscuntur t ex muneribus, & honorib; & ideo quod
 103 quando ciuis non vocatur ad munera, & honores, proprie ciuis dici nō potest, & Ruin. in conf. 112. n. 10. vers. ex prædictis, vol. 5. dixit ex mente Bart. in tract. repressal. in 2. q. 5. part. quod si incola sustinet onera, sunt ei concedēdę repressalæ, si vero illa non sustinet, concedendæ nō sunt, quia regula est, quod qui sentit onus, debet sentire commodum, & econtra, l. secundum naturam, ff. de reg. iur. & Rolan. a Val. supra d. conf. 79. nu. 45. & 4. seq. respondet ad ea, quæ in contrarium adduci possunt.

Secundo subamplia, vt idem sit, quoad personas t ipsorum subditorū extra iurif. 109

ditionem statuentium contrahentium, qui non ligabuntur propriae ciuitatis statuto disponente circa aliquas solemnitates in contractibus seruandas, ita Domini de Rota decis. 162. num. 3. part. 2. Aretin. conf. 54. n. 3. *vers. tertia ratio principalis est*, in quo loco consuluit, quod valebat donatio a quodam Cortonense facta in ciuitate Senarum, licet non interuenerint solemnitates, de quibus in statuto Cortonensi, & ibi hanc dicit verissimam opinionem, idem tenuit Corn. consil. 241. nu. 13. lib. 3. Alexan. consil. 141. col. penult. vol. 5. Gabr. consil. 1. nu. 2. lib. 1. Capr. consil. 144. col. 2. vsq. ad fin. Ias. conf. 59. col. 1. & seq. vol. 3. Caccialup. in d. l. cunctos populos, col. 51. *vers. quando vero*, Paris. conf. 99. nu. 54. lib. 1. de menti Bartoli, quem dicit in hoc communiter approbatum in d. l. cunctos populos, in 6. quest. princip. *vers. circa primum*, quo in loco docuit, quod quoad solemnitatem seruandam impicitur locus contractus, non autem vnde est persona contrahens, & confirmatur praedicta ex his, quae tradit Bald. in dict. l. fin. ff. de iurisdic. omn. iudic. in sua repet. vbi dixit, quod si ex forma statuti minor non possit se obligare sine certa solemnitate, et etiam si forensis contrahens in loco, si sit minor, tenebitur seruare illam solemnitatem, & hanc magis communem opinionem affirmat Lamberteng. in dict. suo tract. de contract. §. 2. *ver. mulieram*, num. 43. in fin. vbi ideo decidit, quod mulier Mediolanensis extra territorium Mediolani contrahens, non ardetur ad obseruationem solemnitate si statuti Mediolani, per ea, quae voluit Aret. in dict. conf. 73. colum. 3. *circa fin. vers. his ergo praemissis*, vbi dixit, quod filius familias extra suum territorium contrahens non ligabitur statuto territorij proprii adhibente quasdam solemnitates in contractibus filiorum, eiusdem sententiae fuit Corn. loquens in statuto prohibente mulierem sine consensu viri testari, consil. 241. in 1. dub. lib. 2. idem in statuto irritate donationem, nisi sit facta sub certis solemnitatibus, videretur voluisse Capr. dict. consil. 144. colum. 3. *vers. est forte*, cum alijs per eundem Lamberteng. vbi supra allegatis, in quo loco etiam respondit contrarijs, hanc eandem sententiam secutus est Decian. d. tract. crim. lib. 2. cap. 35. num. 31. *per tex. in cap. vt ammarum*, §. 1. *de const. in 6.* vbi quod statutum in futurum puniens non ligat subitum extra territorium, & ibi hanc communem testatur.

Amplia subampliationem, vt procedat, siue statutum et loquatur in rem, siue in personam, ita Paris. d. conf. 68. in fin. lib. 2. qui dicit hanc communem de mente Anchar. in

d. cap. *vers. communis tamen opinio, de constit. &* hanc etiam veram sententiam testatur addit. ad Alex. in d. conf. 16. lit. A. lib. 1. vbi etiam Alexan. ipse testatur, ita a Doct. magis communiter teneri, & de hoc vide tamen ea, quae late diximus supra in intelligentijs ad primam ampliationem, & infra, nu. 135.

Primo intellige subampliationem, vt tamen subditus et extra territorium existens possit, si vellet, vt i statuto fauorabili, & priuilegio patriae suae, ita Decian. d. cap. 35. nu. 38. de mente Bart. in l. Imperatores, §. idem rescripserunt, ff. ad municipal. & plene Barbat. consil. 73. magnanimus, vol. 4.

Secundo intellige secundam subampliationem, vt procedat, prout loquuntur omnes supra dicti Doctores, quando statutum non inhabilitaret simpliciter, sed solum in troduceret, vt diximus, formam, & solemnitatem, quia quis in contrahendo vti deberet, secus si personam inhabilitaret praecise, & ageretur de materia fauorabili. Quia tunc ligaret subditum etiam extra territorium, ita Bart. in d. l. cunctos populos, d. q. 6. princip. *vers. circa primum*, vbi etiam Bald. num. 13. & ibi Caccialup. nu. 145. & 147. Aret. d. consil. 54. nu. 3. Paris. d. conf. 99. nu. 54. lib. 1. Alex. conf. 116. num. 16. vol. 6. & conf. 41. col. 2. vol. 5. Barba. conf. in col. 16. in fin. & seq. vol. 3. vbi dicit istam communem, prout etiam istam communem, & veram opinionem testatur Gabr. d. conf. 1. nu. 7. & in conf. 169. nu. 37. eod. lib. 1. sicut etiam illam comunem dicit Ruin. conf. 53. num. 14. lib. 2. conf. 160. colum. 1. lib. 4. Ias. in l. non tantum, num. 7. ff. de re iudic. Plot. conf. 168. num. 30. inter conf. vlt. volun. & Bart. in hoc communiter sequi Doct. dicit Seuer. in d. l. cunctos populos, num. 99. prout etiam de communi testatur Roch. de Curt. in dict. tract. de consuet. sect. 9. quest. 13. num. 26. in 3. limit. eandem opinionem dicit communem, & non recedendum ab ea, Dec. in d. l. fin. n. 13 & cumeo Marfil. num. 142. & Cagnol. nu. 6 ff. de iurisdic. omn. iud. & hanc etiam secutus est Roman. consil. 39. *per tot. eo quia et potestas statuendi inter suos subditos territorio non ardetur*, l. fin. ff. de decret. ab ord. facien. l. si quis in hoc, C. de Episc. & Cler. c. tua, & c. fin. de cler. non resid. & etiam quia et si Papalis, aut Imperialis lex, suos subditos ligat, vbicunque se conferant, vt in l. 2. C. de de comer. & mer. & l. 2. C. de vectig. l. leges sacratissima, C. de legib. cap. fin. de constit. ergo & statutum statuentis subditos vbicunque existentes, argum. tex. in l. si duo, ff. de administr. tut. sicut etiam si et sententia personam afficiens vinculo interdictionis, excommunicationis, infamiae, vel alio quocunque vbique vim suam ostendit.

ostendit, etiam in alieno territorio, *l. ex ca. ff. de post. c. quisquis, 4. q. 5. vbi glo. & cap. si quis presbyter, 7. q. 1. vbi Archid. ergo similiter, imo fortius videtur hoc posse statutum, in quo tacitus, vel expressus consensus populi adesse praesumitur, l. de quibus, ff. de legib. & l. omnes populi, ff. de iust. & iur.*

119 Primo amplia intelligentiam, ut tanto magis esset vera, si statutum expresse hoc dixisset, videlicet exprimendo etiam intelligere de gestis a subdito extra territorium existente, quia cum hoc possit facere statutum, utiq; iudicatum etiam extra territorium tali casu ligaret, ita Alexan. *in cons. 41. nu. 6. & 10. lib. 5. per tex. in l. fin. de decret. ab ord. facien. & in l. 2. vbi Bald. C. de Eunuch. & in l. mercatores, vbi etiam Bald. in l. non solum, C. de commerc. & merc. firmat hoc idem Bart. in d. l. cunctos populos, in quest. 8. num. 48. vers. mihi autem videtur, ibi, aut enim expresse disponit de eo, quod civis facit etiam extra territorium, & tunc contra eum procedi poterit, & panari, Canonistae *in cap. vt animarum, de constit. in 6. & in clemen. pastoralis, de re iudic. Feder. de Sen. consil. 2. incip. statuto cauetur, quod quicumque luserit, Anchar. in d. cap. postulationi, in 3. posit. de for. compet. Marfil. in repet. d. l. fin. num. 142. vbi etiam Dec. colum. 1. & pen. ff. de iurisdic. omni. iud. Rolan. cons. 80. num. 40. vers. secundo respondetur, lib. 4. & hanc magis communem opinionem testatur Socin. *consil. 302. in princip. lib. 2. vbi etiam Angel. in subscriptione ad dictum consilium, in princip. & Alexan. cons. 128. col. 3. vers. secundo respondeatur lib. 1. Ruin. cons. 39. nu. 16. in fin. lib. 1. Decian. d. cap. 35. n. 36.***

Secundo amplia, ut eo magis procedant praedicta, si subditus inhabilitatus a statuto contraheeret, licet extra territorium cum alio panter subdito, ut subtiliter ponderavit doctissimus Dñs, & collega meus in Rota Bononiensi D. Marlianus, *decis. 72. nu. 7. ex traditis per Paris. cons. 99. n. 57. lib. 1.*

120 Tercio amplia intelligentiam, ut sit vera, & procedat etiam si quoad bona subditi sita extra territorium, si ageretur de dispositione statuti favorabilis, & in personam loquentis, ita Bart. *in d. l. cunctos populos, in 6. quest. princip. sub num. 32. d. vers. circa primum, ibi, aut statutum est prohibitum in personam, & tunc aut continet prohibitionem favorabilem, ut puta ne minores decipiantur in consecratione testamentorum, statuitur, quod minor viginti quinque annis non possit facere testamentum, vel pone statutum est, quod vir non possit legare uxori, vel econtra, & hoc est factum, ne mutuo amore, se ad invicem spolient, vel decipiant, tunc talis*

prohibitio comprehendit etiam civem illius civitatis, ubicunque existentem, sicut in simili in eo, cui in suo iudicio bonis interdicitur generaliter, nam illa interdictio, quae est favorabilis, ne sua bona pereant, extendit effectum suum, ubicunque sint bona, ut not. *in l. is cui bonis, ff. de verbor. obligat. & l. Titianus, ff. de curat. furio & Bart. op. n. onem secuti sunt in eodem loco Bald. saucer. Aret. Signorol. & alij, idem voluit Bart. in l. si duo, in fine, ff. de administr. tutor. Dec. cons. 276. col. 2. circa fin. versic. sed in tali, qui de communi testatur, Curt. iun. cons. 110. colum. 2. vers. non puto, vbi Bart. in hoc communiter requiritur, prout hanc etiam communem opinionem appellat Brun. *in tract. statut. jam. exclus. art. 8. quest. 25. sub num. 119. cum plur. seqq. Craueta cons. 271. col. 3. num. 4. Ruin. cons. 39. col. penult. vers. praeterea ipse, lib. 1. Socin. iun. cons. 176. colum. 4. vers. secunda ratio, lib. 2. Bald. consil. 418. super primo puncto, in princip. p. b. 4. & consil. 60. quadam soror, in 1. dub. lib. 5. Ruin. consil. 160. col. 1. vbi communem dicit, lib. 4. Corn. consil. 24. colum. 1. lib. 2. & consil. 232. colum. 1. lib. 4. Ioan. de Amic. cons. 75. num. 3. Barbat. consil. ultim. num. 25. vbi communem affirmat lib. 3. Calcan. late cons. 33. num. 13. cum plur. seqq. Alciat. cons. num. 14. lib. 2. vbi inquit in practica a Bart. non esse recedendum, & in cons. 77. num. 8. lib. 9. offerunt Doctores cum Bart. transire, idem voluit Ceph. cons. 309. n. 23. lib. 3. prout eandem communem appellat Dec. *in cons. 314. col. fin. vers. sed in tali statuto, Decian. d. tract. crim. c. 35. n. 35. vbi de communi, & iaciunt late etiam adducta per Lamberté. in d. tract. super statuti. in ver. mulierem, gloss. 2. num. 33. dum comprobatur opinionem tenentium, quod si statutum quando est favorabile ad bona extra territorium existentia extendatur, secus si sit odiosum, & hanc magis communem opinionem retentis terminis Bart. novis me testatur Lacell. *d. praefat. 8. n. 13. nec ab eo in iudicando, & consulendo recedendum dicit, & licet contra supra dictam sententiam videantur esse omnes alij ab eodem Lancell. ibidem, nu. 6. & alijs seqq. citati inter quos etiam sunt, qui testantur de communi, & de magis communi, & veriori, nihilominus si licet nostrum inter hos interponere iudicium, ab opinione Bart. minime recedendum arbitror, concordando tamen, ut infra, eo etiam quia permulti, qui contra eum citatur, aut sibi met ipsis contrarij sunt, quorum ideo auctoritas parvi pendenda est, ut not. Neu. *cons. 30. n. 2. aut in re odiosa, & sic contra terminos Bart. loquuntur, aut de subdito etiam alibi incolatum habete, aut in alijs terminis,*****

quam in his, de quibus Bart. determinat, responderunt, & consuluerunt, prout etiã optime animaduertit idem Lãcellot. vbi supra, nu. 13. & consideratio illorum, qui negauerunt Bart. in supra citato loco determinare, tali casu statutã trahi etiam ad bona extra territorium, ex lectura ipsiusmet Bart. apparet non vera, dum ponit quæstionem generaliter, an statuta porrigant effectũ suum extra territorium, & dum ad comprobandum, quod statutũ si continet prohibitionem fauorabilẽ, & loquitur in personam, afficiat etiã ciuem, vbiq; affert argumẽtum interdictionis bonorum factæ alicui, quæ concludit de bonis vbiq; sitis, sicut & quando adducit aliam decisionem de prohibitione odiosa, concludit pariter de bonis alibi sitis, dum ad bona alibi sita minime porregi determinat. Non est etiam considerabilis meo iudicio alia ratio, qua contrarium tenentes insurgunt cõtra Bart. dum affirmãt illius doctrinã minime subsistere, eo quia non licet statutis de bonis in alieno territorio sitis disponere, cum actus statuendi sit iurisdictionis, & fieri debeat circa concernentia administratio nem rerum ipsorum statutium, quia Bart. ipse hoc idem affirmans verum, & animad tens suum dictũ segregauit omnino a dispositione circa bona in alieno territorio sita, & reduxit ad statutum personale, distinguendo, vt per eum, aut statutum est prohibitium in personam, & in hoc affirmauit ad bona extra territorium in consequentiã trahi, si etiam est fauorabile, aut est in rem respectu rei, & tunc cõcludit, quod de omnibus rebus est iudicandum secundum consuetudinem, & statutum, vbi res sunt sita, vt nu. 42. *vers. mihi videtur*, & sic cum prædictis Bart. conuenit, quod statutibus nõ licet de bonis alibi sitis disponere, sed punctus est, quod Bartoli supra posita doctrina, & opinio non dicitur esse circa bona alibi sita, sed solum restringitur ad suum subditum, circa quem potestas statuendi territorio non circumscribitur, *l. fin. ff. de decret. ab ord. facien.* Bald. *in l. 2. C. de Eunuch.* Rolan. a Val. *conf. 80. num. 32. lib. 4.* & licet replicatur, quod in consequentiam venit dispositio de bonis alibi sitis, ad quæ subditus statuti sit habilis, vel non, secundum disposita a suo statuto, & quod effectualiter, & virtualiter videtur disponere de rebus, seu de personis contemplatione rerum alibi sitarum, quæ non subiacent ipsi statuto, tamen respõdetur, quod est attendenda principalis ipsius statuti intentio, quæ versatur circa personam sibi subditam, non a

sunt consideranda bona, vbiq; sint, cũ de eis disponere non intellexerint statuentes, & si veniunt in consequentiam virtute ipsorum dispositionis, non tamen est attendendus iste secundario effectus, postquam non fuit intentio statuentium de eis disponere, & sic in hoc præiudicare iurisdictioni, & auctoritati super dictis bonis competentis illis, in quorum territorio sunt, sicut supra in simili diximus de statuto circa solemnitatem disponente, quod comprehendit forensẽ, licet loquatur in personam, & persona non sit subdita statuto, eo quia tali casu non fuit intentio statuti de persona sibi non subdita disponere, sed persona tali casu consideratur secundario, & venit accessorie ad dispositionem de solemnitate loquentem, quæ ideo non obstat, & quemadmodum principaliter actus statuentium versatur circa rem sibi suppositam, prout sunt sui subditi, quidquid inde t ex
122
accidenti, & accessorie, & secundario sequatur, non debet posse dictam dispositionem impedire, iuxta tradita a Ruin. *d. conf. 201. nu. 6. & plur. seqq.* & Aretin. *d. conf. 73. nu. 6.* & facit, quia semper de aliquo actu, & dispositione iudicandũ est, quod est per se, & principaliter, non autem secundũ quod est per accidens, vel secundario, *l. 1. in prin. ff. de auctor. tutor. l. si quis, ff. si cert. petat.* hinc Bald. inter *conf. Anchar. conf. 11. incip. factum, super quo patitur*, consuluit, quod valet statutum t laicorum, licet sit præiudiciale Ec
123
clesiasticis, quando non ea intentione factum fuerit, sed principaliter, vt occurrentibus necessitatibus laicorũ bona fide prouideretur, & hoc idem late comprobatur Sig norol. *conf. 21. nu. 13.* & Calcan. *conf. 7. nu. 17. & per tot.* & alia de quibus per nos in *conclus. quod statuta laicorum non ligant clericos*, præcipue in primæ illationis intelligentia, & hanc partem etiam secutus fuit, Roman. *d. conf. 39. nu. 3.* vbi dixit, quod est considerandum, quod aliquando statutum statuit principaliter, & directe circa bona sui subditi in alieno territorio existentia, & tunc non valet ratione carentiæ iurisdictionis, quam in eis noscitur non habere, cum extra suũ territorium habeatur loco priuati, *l. 3. ff. de offic. præsid. facit reg. in l. extra territorium, ff. de iurisdic. omn. iudic. cap. vt animarum, §. statuto, de constitut. lib. 6. & l. 1. §. sed si quid, ff. de offic. præfekt. vrb. l. final. & specialiter inducit l. iuris peritos, §. cum oriundis, & l. illud, ff. de excusat. tutor.* vbi licet iudex t personam
124
pupilli subiectam habeat, attamẽ statutio, aut datio tutoris ab eo facta directo, & expressa in bonis, quæ pupillus habet in alic
no

no territorio, nulla est ipso iure, aut principaliter, & directo statuit circa personam sibi subiectam favore ipsius, vt est in statuto prohibente legari vxori vltra certam quantitatem, & tunc statutum extenditur ad bona alibi sita, adducens pro hoc duo iura, scilicet, *l. propter litem, § licet, ff. de excusat. tut. l. 2. C. eo. tit.* vbi tutor simpliciter t

125 tus a suo iudice pupillo habenti bona in diuersis territorijs censeretur datus etiam ad bona territorij iudici nō subiecti, ratio est, quia sententia dirigitur principaliter in personam, in cuius consequentia veniunt etiā bona alterius territorij, ad hoc *l. si fideicom-*

126 *miss. § tractatum, ff. de iud. cum t tutor principaliter detur personæ, & non rei, l. quia personæ, ff. de testa. tutel. § certæ, Instit. eo. tit.* & quod habetur in *l. in copulandis, C. de nupt. secundo* pro hoc allegat tex. in *l. magis puto, § illud quæro, ff. de reb. eor.* vbi decretum iudicis t

127 principaliter præstantis auctoritatem pupillo distrahendi, trahitur etiam ad bona alterius territorij, quæ in consequentiam veniunt ad ipsam personam, & hæc Roman ubi cum alijs per eum.

Posset tamen opinio Bart. cum alia contraria concordari ex infra scriptis, vt scilicet illa procedat, quando dispositio t fauorabilis, & in personam loquens, non importaret tamen præiudicium tertij circa ea, quæ tali tertio alias competere, & permitterentur de iure communi, ita colligitur ex eodem Bart. in *d. l. i. nu. 39. vers. interdum vero, & num. 42. vers. mihi videtur, quod verba statui, dum* concludit, quod statutum per-

128 mittens primogenitum succedere in omnibus bonis, siue dicamus, tale statutū odiosum, quia priuatiuum de filijs sequentibus, siue dicamus, statutum esse permissiuum, tollendo solum obstaculum, ne sequentes filij impediant primogenitos, tamen non porrigeretur ad bona extra territorium sita, sed in illis succederetur, prout de iure communi, quod etiam dignoscitur ex alijs exemplis adductis ab eodem Bart. vbi supra, nu. 32. dum posuit supra dictā eius doctrinā, quia exemplificat, vt quando statutum statueret, ne minores possent facere testamentū, vel ne viri possent legare vxoribus, nec econtra, ex quibus exemplis nullum inferretur præiudicium alicui, quia in casibus, de quibus in eis nemo præiudicatur in bonis, aut minoris, aut mariti, circa aliquod ius, quod sibi in eis cōpeteret de iure cōmuni, prout hoc etiā animaduertit Nat. in *cons. 514 n. 18. vers. in his autem, que ponit Bart. lib. 3. & Rolan. a Val. cons. 80. n. 37. vol. 4. & Alex. cons. 128 nu. 4. vers. vel ibi non tractatur, lib. 1.*

Secundo poterit intelligi doctrinā Bart. vt procedat, quando dispositio t fauorabilis, & in personā loquens esset conformis *112*

cum dispositis a iure cōmuni, seu a statuto bonorū sitorum, secus si prædictus contrariaretur, vt pura quia dispositio, siue statutū habilitaret aliquem ciuem ad ea, ad quæ alias esset ex dispositione, aut iuris, aut statuti bonorum inhabilis, quia tali casu ad illa bona extra territorium sita non extendetur, cū non sit in facultate statuentis, im-

mittendo manū in messem alienā, operari, quod quis succedat, aut obrineat bona sita in alieno territorio, etiā contra in eodem territorio disposita, & denegata, aut a statuto, aut ab obseruatiā in eodē loco iuris cō-

munis, hæc omnia colliguntur ex intentione eiusdē Bart. vbi sup. n. 39. dū decidit, qd statuta permissiua tollentia obstaculū qualitatis personæ inductū a iure, non operantur extra territorium, vt puta si diceret statu-

tū, quod filius familias posset facere testamentū, vel aliqua alia persona de iure prohibita, vel quod spurius posset institui, qd est prohibitū de iure, quæ ideo nō possunt exerceri extra iurisdictionē concedentis, iuxta *l. 2. ff. de offic. Procons. & legat. nec potest quis aliū habilitare, nisi quātū ad seipsum* habitatē pertinet, nec porrigitur extra illius territorium, quia esset facere alteri præiudiciū, vt subiungit idē Bart. *ibid. n. 41. vers. ad cōtraria respondeo,* pro quo facit, quod dispositio iuris t communis militās extra *130*

territorium impedit ius ex contrario statuto accrescens, secundum not. in *l. mulieri, & Titio, ff. de condit. & demonst.* prout etiam facit, quod in simili dicitur de tutore simpliciter dato ab vno iudice pupillo habenti patrimonium in duobus locis, qui intelligetur datus t administrator bonorum vtriusque *131*

loci, nisi tamē de alio administratore fuisset prouisum, aut de alio modo administrandi a statuto illius alterius loci bonorum, quia tunc datus tutor in loco originis nō extendetur ad illa bona, ad quæ extra territorium per statutū loci ipsorū bonorū fuisset prouisum de alio administratore, ita Go-

zad. *cons. 49. nu. 18. & Alexan. d. cons. 128. nu. 4. vers. item, & tertio respondetur, lib. 1.* qui dicit, quod in his terminis procedit tex. in *d. l. de pupillo, & not. in l. si tamē, ff. de testa. tut.* & quod statutū non possit habilitare subditū, qui alias esset inhabilis de iure quoad bona extra territorium existentia, ad quæ ex defectu iurisdictionis statuentes non possunt applicare pro habili inhabilem, voluit Rolan. a Val. *cons. 80. n. 29. de mente Ias. in cons. 163. vol. 2. in princ. & Alex. d. cons. 128. n. 4. ibi,*

132

133

134

135

136

vel ibi non tractatur de habilitate aliquē, qui non esset habilis de iure communi, & faciunt not. in l. non solum, §. qui in testamento, ff. de excus. tut. & in l. cum vnus, §. is qui, ff. de bon. auctor. iud. possi. & in c. per venerabilem, qui fil. sint legit. & Anch. in d. c. 1. 12. q. princip.

132 Declara supra dicta, retentis tamen supra dictis concordantijs, quod t̄ statutum comprehendat bona sita etiam extra territorium, si est fauorabile, & loquitur in personam, vt tunc sine dubio procedant, si expresse hoc cautū esset ipso statuto, ita Alexan. conf. 128. col. 3. vers. secūdo resp. lib. 1. Ruin. d. conf. 39. nu. 16. lib. 1. in fin. Capr. conf. 2. 1. n. 5. quod & maxima, & nu. 7. vers. & maxime, Cagnol. in d. l. fin. nu. 16. in fin. ff. de iurisdic. omn. iud. Rol. a Val. d. conf. 80. col. pen. vers. secunda responderetur, lib. 4. Cephal. conf. 309. num. 36. & seq. licet aliud voluerit sentire, in conf. 4. 14. nu. 77. Hip. Rimin. conf. 72. n. 20. Gabr. d. conclus. 8. nu. 6. vbi id verum putat in vltima voluntate, secus in contractibus, & post omnes hoc idem sentit Lancelot. d. prafat. 8. n. 15. quæ tamen, vt supra, ego temperarem cum supra modo recitatis modificationibus, & concordantijs ad opinionem Barr. & aliorum, & non aliter.

Lim. ta declarationem supra dictam, & alia supra posita in ampliacionibus, & declarationibus ad ampliacionē, vt vera non sint, quando t̄ subditus constituisset domicilium in alio loco bonorum, nā dispositio statuti originis quomocūque loquētis illum non comprehenderet quoad bona in loco domicilij existentia, prout hanc communem, & veriozem sententiam testatur Lancelot. d. prafat. 8. n. 16. de mente Socin. in d. conf. 288. lib. 2. & de mente Alciat. conf. 4. nu. 2. & 3. vbi etiam de cōmuni, prout eandem communem, & ab ea in practica nō recedendum affirmat Barr. consil. 17. prope fin. consil. 74. nu. 3. lib. 2. Cephal. d. conf. 309. n. 46. & conf. 4. 14. num. 50. 56. & sequen. lib. 3. Bursar. conf. 189. num. 61. & 63. iuncto numer. 4. & seq. Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cas. 86. cum alijs late per D. Lancelot. vbi supra, nu. 17. & seq. vbi hanc partem etiam tuetur a contrarijs, & ad idem vide eundem loco citato, n. 48. vbi quod de domicilio dictum est, intelligit de domicilio perpetuo, & ibidem onera sustinente, & hoc communiter teneri, & de hoc nos alibi.

134 Tertio intellige, quæ pariter supra dicta sunt in secunda subampliacione ad 8. ampliat. vt tunc scilicet subditus non ligetur t̄ a statuto solemnitates adhiberi mandante in contractu, & actu, si contrahat extra territorium omiffa, & postposita fraude,

alias si data opera, vt scilicet absque solemnitatibus a statuto requisitis contraheret, recesserit a territorio, & iurisdictione statuentium, minime contractus tunc ibi factus absque solemnitatibus statuti valeret, ita Aretin. dict. conf. 54. colum. 2. versic. ex quo est concludendum, & iterum, dict. conf. 73. vers. fatendum est igitur, col. 4. quem sequitur Lambert. dict. glos. 2. ver. mulierem, quast. 17. nu. 53. & ad idem allegat Caccialup. in d. l. cunctos populos, colum. 5. 1. vers. quando vero, Paris. d. conf. 99. col. fin. vers. praterca esto, & vers. quæ etiam confirmantur, lib. 2. & ex his apparet, quod non t̄ est bona cautela, quam tradit Duran. de art. testan. tit. 1. caut. 2. nu. 5. docens mulierem extra territorium proficisci, si nollet statuti solemnitatem adhibere in testamento, & quod præcipue arguatur t̄ ista fraus in contrahente, si statim finito contractu redierit intra territorium, dixit Aretin. d. conf. 73. d. versic. fatendum est igitur, & illum sequitur Lambert. vbi sup. nu. 54. vbi declarat verum, nisi appareat de aliqua alia causa reditum properante, iuribus ibi per eum, & subiungit, quod relinquitur t̄ arbitrio iudicis, quando contrahens diceretur statim rediisse secundum late etiam tradita a Tirac. de retract. §. 1. tit. 1. glos. 14. n. 36. & 38.

135 Tertio subamplia octauam ampliacionē, vt etiam habeat locū t̄ in subditis ligantibus extra territorium, qui non ligantur a proprio statuto in his etiā, quæ decisionē important, iuxta not. in d. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. & in cap. 2. §. statuto, de const. in 6. Bal. in d. l. cunctos populos, nu. 48. Bertaz. conf. crim. 19. n. 4. lib. 1. qui ideo dixit, quod statutum subditi t̄ mandans, quod non possit appellari a duabus sententijs conformibus, non ligat illum extra territorium litigantem.

136 Nono amplia cōclusionem, vt procedat generaliter etiam quoad t̄ ignorantēs statuta, qui ideo illis non ligantur, vt de ciue nouello, qui nuper venerit ad habitandum in ea ciuitate, qui ideo habet iustā causam ignorantiz, scripsit Bald. in l. data opera, C. qui accus. non poss. idem tenuit Rom. conf. 151. nu. 3. clarissime dicitur, & in conf. 228. nu. 8. pro plena discussione, & in conf. 491. nu. 2. & in sing. 74. nunquid ciui nouello, Curt. sen. conf. 27. magnificus, nu. 18. Iaf. in l. 1. in 2. lect. post num. 70. C. de summ. Trinitat. Felin. in cap. 2. post princip. de excep. Curt. iun. conf. 9. viso, post nu. 5. Marfil. in legi qui ignorans, nu. 23. & in l. qui falsam, num. 83. ff. de fals. & scientiam, & non ignorantiam volumus obligare, inquit tex. in l. generali, C. de tab. li. 10. probat tex. in l. fi. C. de decr. ab ord. fac. & in l. 1. circa fi. C. de fals. mo.

137 Primo subamplia, vt sit vera ampliatio, etiam,

etiam si in statuto esset appositae clausula de
creti, vt quia diceretur *decernentes irritum*
& *inane, si quid contra factum fuerit*, quia tunc
nihilominus non comprehendet ignoran-
tes contrafacientes, sed intelligetur de cō-
trafacto per scientes, ita Card. in *clemen. 1. in*
18. q. de elect. ea ratione, quia constitutio &
statutum habet in se tacitam conditionem,
vt scilicet liget à tempore scientiæ, & sic
vt imponat vinculum scientibus, & non ig-
norantibus, sed decretum appositum dispo-
sitioni habenti conditionem suspenditur
in euentum ipsius conditionis, *clem. 1. de*
concess. praben. igitur non operabitur, nisi ve-
rificata conditione scientiæ, cuius opinio-
nis fuit etiam Crot. in *d. l. omnes populi, num.*
123. ff. de iust. & iur. & suadet etiam ratio-
ne, quia præsupposito, prout supra dixi-
mus, quod statutum non ligat ignorantes,
decretum ipsi ita ut appositum debet se-
qui naturam ipsius statuti, vt scilicet intel-
ligatur de scientibus, sicut ipsum statutum,
arg. l. 1. §. *si quis sub conditione, ff. vt leg. nom.*
cau. & l. in seruitutem. §. si quis honorum, ff. de
bon. liberior. iuncta l. post legatum, §. qui, ff. de his
quibus vt indign.

Secundo subamplia, etiam si statutum lo-
queretur per verba generalia, & vniuersa-
lia, vtputa tale quid faciens quomodocun-
que, & qualitercunque, quia cum statutum
recipiat interpretationem passiuam à iure
communi, Bart. & communiter Doct. in *d. l.*
omnes populi, & de iure communi ignorans
non ligatur statuto, debet tale statutum vni-
uersaliter loquens intelligi quomodocun-
que, scienter tamen, prout de iure, iuxta
trad. in simili per Bart. in *repet. d. l. omnes po-*
puli, 6. q. prin. n. 55. & in l. non dubium, vbi etiã
Iaf. C. de legib. & per Bertaz. cons. 505. nu. 10.
lib. 2. crim. cum alijs ibi per eum, vbi volue-
runt, quod licet statutum mandet pœna
mortis puniri committentem homicidium,
quomodocunque intelligetur, tamen dolo
interueniente, prout de iure, non obsta-
te illa generalitate, & dictione quomodo-
cunque.

Subamplia, vt eo magis verificaretur am-
pliatio, si ageremus de statuto t pœnali,
quia pœna quis tenetur respectu delicti,
sed ignorans non dicitur delinquere, c. in
lectum 23. q. 2. c. si vero, de sen. excom. l. si quis ig-
norans, ff. loc. Menoch. de arb. iud. lib. 2. cas. 185.
num. 4. Zab. in clem. 2. colum. 1. de heret. Felin.
in c. cognoscentes, num. 6. & ibi Dec. nu. 3. & 4.
de constit.

Verum est animaduertendum, quod li-
cet regula sit, t quod præsumatur ignoran-
tia, nisi probetur scientia, eo quia ignoran-

tia est actus priuatiuus habens negatiuam
annexam, quæ negatiua est de iure impro-
babilis, l. actor, C. de probat. & scientia ponit,
& affirmat, merito probari debet, l. ei qui di-
cit, ff. de probat. Marant. in *repetit. l. is potest, nu.*
226. vers. & potest esse, ff. de acqu. heredit. & ha-
betur in c. præsumitur, de regul. iur. cum alijs
latiss. me adductis per D. Iosep. fratrem meum,
de probat. lib. 2. conclus. 879. in prin. tamen in
statutis talis regula non procedit, nam in
illis quoad t ciues, vel in loco habitantes
potius præsumitur contrarium, & sic scientia,
vt per Bald. in l. leges sacratissima, post nu.
2. versic. at est ius municipale, C. de legib. Bartol.
in l. quod Nerua, col. 5. post num. 19. vers. secundo
casu. quando quaritur, ff. de possit. & in leg. omnes
populi, circa fin. num. 67. versic. circa 2. ff. de iust.
& iur. Rom. dict. consil. 251. num. 2. clarissime di-
citur, Paris. cons. 49. num. 37. versic. considerandum
est insuper, col. 1. D. Ioseph. frater meus, d. con-
clus. 879. num. 24. vnde vt supra adducta in
ampliatione & subampliatione proficiant,
aut t ciui, aut qui diu traxit morã in loco,
deberet dictam ignorantiam probare, cum
contra eum adit supradicta præsumptio scie-
tiae proueniens ex habilitatione, & mora
diuturna facta in loco, quæ ignorantiam ex-
cludit, & volunt Doctores, quod ignorantia
non præsumatur, si extaret aliquid, per
quod scientia t præsumetur, & sicut scientia
est probanda quando præsumptio militat
pro ignorantia, ita ignorantia est purifi-
canda, quando adest præsumptio pro scien-
tia, vt per not. in d. l. is potest, ff. de acq. hered.
Bald. in l. 1. num. 11. in fin. ver. præsumitur, C. de
cad. tollen. & in consil. 295. Petrus Lombardus,
num. 2. volum. 3. & in terminis ciuis, aut etiã
forensis post aliquam moram con rastam
in loco, quod in eis præsumatur scientia
statuti, hoc notarunt Andr. Gail præct obser-
uat. lib. 2. obseruat. 48. sub. num. 29. Gabr. in suis
comm. conclus. lib. 6. concl. 5. num. 11. de regul.
iur. Bald. in d. l. cunctos populos, num. 22. versic.
circa malef. C. de summ. Trinitat. vbi etiã Cin.
num. 2. Roman. d. cons. 228. num. 8. in fin. Dec.
in d. tract. crim. lib. 2. c. 35. nu. 54. Menoch. de
præsumptio. lib. 2. præsump. 3. n. 8.

Quod amplia, quod de ignorantia non
admittenda diximus, vt eo magis sit verum,
si statutum t nedum esset publicatum, sed
lapsum esset tempus, quod solet præfigi, vt
ligare incipiat, nam tunc ignorantia non ad-
mitteretur, ita Dec. loco supra citato, num. 49.
per clem. 1. in fin. vbi gloss vltim. de concess.
prab. & l. causam, §. verum, de elect. cap. 1. §. 1. de
for. comper. cap. 1. de postu. prelat. c. vlt. qui marr.
accusar. poss. Abb. in c. quosdam, de præsump. &
gloss. communiter approbat. in l. si tutor peti-
tus,

147 *tus, C. de peric. tut. & nota in proposito, quod si tempus non esset præfixum, quo ei apso statuta obligarent, esset arbitrarium t iudici secundum qualitatem personarum, & locorum, intra tamen terminum duorum mensium, nam illis elapsis omnes indistincte tenentur, & nemo excusatur, ita Bald. in d. l. leges sacratissimæ, n. 3. C. de legib.*

148 Subampia, quod nedum præsumitur nuda t scientia legis promulgatæ, sed etiam cognitio dispositionis eius, ita Menoch. vbi supra, n. 1. per tex. in d. l. leges sacratissimæ, C. de legib. l. regula, ff. de iuris & facti ignorant. & in §. 1. in auth. de incest. nupt. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 3. n. 1. & Din. in c. præsumitur, n. 3. de reg. iur. in 6.

149 Secundo amplia, vt tunc eo t minus ignorantia admitteretur, si statuta essent de his, quæ etiam ex vniuersali aliorum locorum, & prouinciarum ordinatione statui solent, ita Roman. d. consil. 228. vbi communiter a DD. teneri testatur in d. l. cunctos populos. C. de summa Trinit. & in l. interdum, §. licet. ff. de publican. & faciunt supra adducta in proposito forensis in quarta intelligentia ad quintam ampliationem, & dic. vt ibi.

150 Tertio amplia, vt præcipuè procedant supra dicta, si t ageremus de statuiis ex longissimo vsu obseruatis, in quibus ideo non posset considerari ignorantia nisi supina, quæ non iuuat, Roman. vbi supra, num. 9 per c. 1. de postulat. pralat. & c. quod dictis, 16. distin. d. l. regula. & l. nec supina, ff. de iuris & facti ignorant. & l. si tutor, in gloss. C. de per. iur. And. Gail. d. obseruat. 48. num. 15. lib. 2. Marfil. in d. l. qui ignorans n. 23. & seq. ff. de sicar.

151 Quarto amplia, vt indubitate procedant prædicta, si per t statutum prohiberetur ignorantiam illorum allegari posse, nam tale statutum valeret, & esset seruandum, Dec. d. tract. crim. lib. 2. c. 35. n. 52. de mente Bald. in l. diuus, in prin. ff. de fals. & in l. 1. ff. de legib. Abb. in c. falsariorum, in prin. de crim. fals.

152 Limita tamen, vt ampliatio intelligatur de ignorantia t crassa, & nõ probabilis, secus de probabilis, quæ allegari poterit, non obstante huiusmodi statuti dispositione, ita declarat Dec. in eodem loco, ex sententia Salic. in l. ita nobis pudor, C. ad leg. Iul. de adult. & ex allegatis late per Crot. in d. l. omnes populi, n. 71.

153 Quinto amplia, vt potissimum reiciatur allegatio t ignorantia, quando proponeretur ignorantia quædam affectata, quia illa comparatur scientia, gloss. in cap. eos, in verb. affectata. de tempor. ordin. in 6. & in clem. 1. in verb. scientes, de consanguin. & affin. Decia. vbi supra, num. 50. Iaf. in l. si seruus plurimum, §. si quis autem, n. 7. versic. quarto, de legat. 1. Felin.

in c. à nobis, n. 1. de except. vnde dicebat Andr. Gail. d. obser. 48. n. 12. versic. secundo non procedit, lib. 2. quod affectans t citationis ignorantiam habetur pro citato, & affectata t ignorantia illa dicetur in proposito, quando potuit scire, & noluit dissimulando, vt tradit gloss. in d. c. eos, in d. verb. affectata, & in ca. vlt. §. tu autem, in verb. scienter, de offic. deleg. in 6. Marfil. in d. l. qui ignorans, n. 19. ff. de sicar. Felin. in cap. 2. num. 17. de constitut. Andr. Gail. vbi supra, numer. 18. versic. dicitur autem ignorantia.

154
155
156 Sexto amplia potissimum in eo, t qui aut ex officio, aut ex aliqua causa tenebatur de statutis inuestigare, quia ex quo tenetur scire, scire præsumitur, ad notata in d. l. leges, C. de legibus, & Alciat. d. præsumt. 3. n. 1. & Iaf. in l. error, num. 22. in 1. limitat. de iur. & facti ignorant. & in l. si res obligata, post num. 40. & 41. versic. secundo notabiliter limita, ff. de legat. 1. vbi dixit, quod cum quis tenetur t ratione sui officij indagare aliquid, tunc præsumitur illud scire, nec tolleretur ignorantia, iuxta notata in cap. innotuit, vbi gloss. super ver. ignorantiam, de elect. Roman. consil. 481. num. 8. versic. succedit igitur conclusio Decian. loco supra citato, n. 51. cum alijs abun- de allegatis per Dominum Ioseph. fratrem meum d. concl. 879. n. 7.

157
158 Limita, nisi probaret, se t diligentiam de scientia fecisse apud eos, per quos certificari poterat, ita Roman. d. consil. 481. nu. 8. per text. in d. l. regula, ff. de iur. & facti ignorant. & in c. penult. §. fin. de reg. distict. 37.

159 Septimo amplia specialiter de eo, qui fuisset t præsens compilationi statutorum, in illo enim scientia præsumitur, nec ignorantia causa probabilis considerari potest, ita D. Ioseph. frater meus de probat. d. concl. 879. n. 38. per gloss. in d. l. si tutor, in verb. ostenderis, C. de peric. tut.

160 Octauo amplia, maxime si tractaret de statuto, de quo extaret publica t vox, & fama, Decian. vbi supra, num. 49. Alexan. consil. 79. num. 3. libr. 3. Grammat. decis. 36. num. 16. & seqq. Roland. à Val. consil. 9. numer. 44. lib. 3.

161 Nono amplia, quando alias euenisset casus statuti t cum allegante ignorantiam, argument. not. per Iaf. in l. error. col. 6. post. versic. limita a tribus modis, C. de iuris & facti ignorant. Andr. Gail. d. obseruat. 48. post num. 21. versic. fallit in facto notorio lib. 2. Socin. reg. 220. ver. ignorantia, versic. decimo fallit, cum alijs adductis per Dominum Ioseph. fratrem meum de probat. in d. concl. 879. n. 21. vol. 2.

Limita modo ampliationes supra allegatas, in quibus scientiam præsumi dictum est, & ig-

162 & ignorantiam non admitti, t vt non procederent in minore viginti quinque annis, per text. apertum in d. l. regula, ff. de iuris & facti ignor. ibi, eo ante premissa, quod minoribus viginti quinque annis ius ignorare permissum est, ideo regula firmatur de minoribus, quod iura ignorare presumuntur, de qua late per Alciat. de presumpt. reg. 1. presum. 42. Bar. Roman. Alexand. & Iaf. in l. repudianda, ff. de acquir. heredit. & in l. si quis patre, ff. ad Maced.

163 Ideo minores contrahentes t debet tanquam ignorantes ante omnia expresse certiorari de viribus ad eorum fauorem facientibus, vt renuntiatio de eis facta teneat, ara communiter DD. in l. sciendum, ff. de verbor. oblig. gloss in l. fin. §. fin. ff. ad Velleian. & in l. fin. C. eod. tit. & late Alciat. vbi supra, n. 2.

164 Secundo limita in absentibus, quia t absens presumitur ignorare etiam ea, quae publice fiunt, casus est in cap. fin. qui matr. accus. non poss. vbi dicit, quod licet quis presumatur scire denuntiationem publice factam, hoc tamen verum est, si sit presens, secus si absens, & in aliena dioecesi, vnde etiam licet lege cautum sit, quod t coniunctus presumitur scire facta coniuncti, l. octau. C. vnde cognati, tamen hoc fallit, quando est absens, quia tunc cessat dicta presumpcio scientiae, Bar. in d. l. is potest, ff. de acquir. hered. Ruin. consil. 164. n. 19. vol. 5. limitatione sequutus est Menoch. de arbitr. d. casu 186. n. 16. & communiter Canonistae in d. c. cognoscentes, de constit. Rolan. à Valle d. consil. 9. n. 44. Grammat. consil. 25. n. 2. & 3.

166 Quod intellige, vt procedat in illo absente qui t nunquam, aut momodicum a tempore conditi statuti fuit in ciuitate, secus si diu fuisset, & modo reperiretur absens, quoad incolatus, & conuersatio est in causa presumptionis scientiae, ideo ex ea quantu fuerit scientia, vel ignorantia presumitur, iuxta not. in c. quinto, & c. quosdam, de presump. hinc diximus, quod etiam in forensi aliquam moram loco facientem presumitur scientia, & econtra in ciue nouello ex modica habitatione ignorantiae allegatio admittitur iuxta iura superius allegata, & hoc etiam approbavit Menoch. de presump. lib. 2. presump. 3. n. 8.

167 Tertio limita, vt procedant praedicta in statutis ordinarijs, t secus in aliquo statuto extrauagante, & extraordinarie ordinato, quia de eo facile admittitur in quolibet ignorantia, ita Alciat. de presu. reg. 3. pres. 31. n. 5. de mente Bald. in d. l. leges sacratiss. & habetur in c. 1. de constitut. in 6. & idem sensit Men. vbi supra, n. 11. quod intellige, quando tale statutum extrauagans non esset publice no-

tum, t nam si esset publice notum, nullo modo licet illud ignorare, vt per Bald. vbi supra, nu. 4. & illud sequitur Anchar. in d. c. canonum statuta, versicul. hic etiam queri potest, de constit.

169 Quarto limita, vt admittatur t probatio ignorantiae, non obstantibus supra dictis, quia ista presumpcio scientiae non est iuris, & de iure, ita D. Ioseph. frater meus d. concl. 879. num. 26. Zabarell. in cap. vlt. qui matr. accus. possunt. Quando autem t ignorantia probetur, & ex quibus, vide latissime per eundem D. Ioseph. de prob. lib. 2. conc. 880. & 881. & quod probata iusta t ignorantia quis restituitur, voluit Decian. vbi supra, c. 35. num. 55. & per nota a ab Innocent. Ant. de Butr. & alijs in rubr. de consuetud. & per omnes in d. l. 1. C. de summa Trinitat. & melius per excellentissimum & elegantissimum Dominum Sfort. Odd. in suo vtilissimo, & doctissimo tract. de restit. in integrum, p. 1. q. 8. 9. & 10.

172 Decimo amplia conclusionem, vt procedat etiam respectu t ciuium per priuilegium tamen factorum, nam respectu ipsorum praedictum non operatur statuta, etiam si ipsi sint, & dicantur hoc pacto ciues, quia quod est inductum ad fauorem, & priuilegium, non debet in odium, & grauen retorqueri, l. quod fauore, ff. de legib. ita Bart. in l. 3. §. si emancipatus, ff. de honor. possess. contra tab. Bald. in authent. habita, col. 1. C. ne fil. pro patr. Seuerin. late in repet. d. l. omnes populi, num. 92. & seq. ff. de iustitia. & iure, Decian. d. cap. 35. num. 46. vbi ideo infert, quod si per statutum t scholares habeantur pro ciuibus, non tamen ligabuntur statutis de soluendis gabellis, & soluendis oneribus, & alijs praedictalibus, allegans etiam ad hoc text. quem dicit optimum in l. vlt. C. de praepos. agen. in rebus, & in l. 1. C. de honor. vehicul. lib. 11. vbi etiam Bartolus.

174 Vndecimo amplia conclusionem, vt etiam sit vera, t quoad Principem superiorem statutorum loci, & qui aut ipse statuta condidit, aut illa confirmauit; nam nullo casu ligatur a statutis, vt per nos late in concl. quod statuta generaliter loquentia generaliter debeant intelligi, in 64. limit. vbi etiam in limit. seq. idem de ipsa ciuitate statuente probauimus, iuribus, & auctoritatibus ibi allegatis.

175 Primo limita modo conclusionem, vt non procedat, t quando forensis faceret aliquem actum in loco statuti, nam tunc ligatur forensis ex eodem actu a statuto super actu disponente, Roch. de Curt. vbi supra supra, num. 2. per c. qua contra mores, 8. distinct. in verb. peregrini, & in c. illa, 12. distinct. Innocent. Butr. Bald. Imol. & communiter DD. in rubr.

de consuetud. vbi Butr. col. 2. dicit quod vinculum statuti generaliter consideratur ex regula fori, vt vbi quis sortitur forum contrahendo, vel delinquendo, ibidem & statuto, nam paria sunt forum sortiri, & statuto ligari, gloss. in d. c. contra mores, in verb. peregrini, Alexand. consil. 19. nu. 8 lib. 6. Ruin. consil. 49. num. 6. lib. 3. & facit, quia gerentes actum in loco censentur tacite se accommodasse ad contrahendum secundum statuta illius loci. Et ideo ementes & vidualia in ciuitate aliena, ligantur lege illius ciuitatis, cap. 1. vbi Anchar. & Imol. de empt. & vendit. & in omnibus alijs actibus voluntariæ iurisdictionis factis per forenses, vt communiter DD. in d. l. cunctos populos, C. de summa Trinit. & in d. rubr. de consuetud. & Aretin. consil. 11. num. 3. vbi tamen subiungit, quod licet & forensis contrahens in loco ligetur statuto, si tamen ex illo enormiter læditur, & statutum illud probabiliter ignorauit, potest petere restitutionem aduersus damnum, quod incurrit, ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, & hoc dictum appellat summe rationabile, quod fuit etiam de mente omnium in d. rubr. de consuetud. de quo tamen dic, vt per D. Odd. in suo tract. de rest. in in regr. part. 1. q. 8. art. 12. num. 96. & sequitur & limitationem communiter tenent à DD. dixit Decian. in suo tract. crim. lib. 2. c. 35. n. 26.

Secundo limita conclusionem, vt non procedat respectu bonorum sitorum in loco, & iurisdictione statuti, in quibus forenses & ligantur, prout ita magis communiter DD. tenere, restatur sibi cōtrarius Alex. consil. 19. num. 7. vol. 6. vbi subiungit, siue statutum in rem, siue in personam loquatur, & limitationem sequitur est Bertaz. consil. ciuil. 24. num. 27. qui item num. 37. dicit hanc magis communem, Dec. respons. 55. num. 6. & sequitur lib. 1. vbi & ipse communem affirmat, late Felin. in c. Ecclesia sancta Mariae. de constit. v. v. sic. quinto & vltimo, eandem opinionem tenuit Federic. de Senis consil. 82. statuto. Episcopi. Paris. consil. 99. n. 56. vol. 1. Riminald. iun. consil. 72. nu. 22. Burlat. consil. 307. nu. 58. Bertaz. iun. ad consil. patris, consil. crim. 519. lit. A. versic. quod clarius, Ruin. consil. 160. nu. 6. lib. 4. Cephal. consil. 526. num. 2. lib. 4. & consil. 568. n. 12. eodem lib. late Crauet. consil. 201. nu. 14. & 15. & ratio est, quia cum illa bona dicantur subiecta illi statuto ratione situs, circa illa nō prohibetur eius dispositio, ita Roch. de Curte vbi supra, num. 13. & etiam quia tunc statutum de bonis & loquens dicitur afficere res suæ iurisdictionis, siue possideantur à ciue, siue ab aduena, Bart. in d. l. 1. n. 41. versic. mihi videtur, quod verba statuti, per la. scrip-

to, in fin. ff. de muner. & honor. l. an in totum, ff. de adfic. priuat. idem tenuit Decian. respons. 71. num. 2. cum seq. lib. 2. vbi item de communi te statuto, & nu. 7. magis communem affirmat, & Socin. iun. consil. 25. in fin. volum. 3. vbi etiam dicit communem, & communiter reprobari differentiam Bartoli vbi supra, de statuto loquente in rem, vel in personam, & idem affirmavit Alban. consil. 50. num. 5. & hanc tanquam veram, & communem tuetur rationibus, & auctoritatibus Brun. de statut. femin. exclud. art. 6. quest. 1. versic. in hoc difficili, & secundum eum fuisse iudicatum in Senatu Pedemont. asserit Thesaur. decis. 106. nu. 5. & hanc veriore esse dicit in decis. 124. n. 3. versic. ad vltimum, & ita habetur in decis. Rot. Roman. 205. num. 2. & 304. num. 3. part. 1. vbi pariter Bart. distinctionem reprobari communiter asseritur, & hanc etiam communem dicit Paris. consil. 184. num. 42. & 43. vol. 1. & ita ego quoque tenerem, si statutum loqueretur de persona respectu bonorum sitorum in sua iurisdictione, & sic disponderet in personam non principaliter, sed in consequentiam, & secundario, ita quod non esset principalis intentio statuti, agere de persona illam habilitando, vel inhabilitando, sed de ea faceret mentionem solum propter bona, quod tunc siue loquatur statutum in rem, siue in personam, pari modo quoad bona ibi sita forenses comprehenderet, & haberent locum supra allegata, quoad dispositio principalis statuti esset circa sibi supposita, & circa quæ disponere posset, prout sunt bona in suo territorio existentia, & persona tunc secundario in mentem, & dispositionem veniret, de quo ideo quomodo cunque loquatur, & disposita sint verba siue in rem, siue in personam, non deberet fieri casus, sicut in simili diximus etiam supra, & præcipue quod statutum, licet loquatur in personam, disponendo de solemnitatibus in actu adhibendis, comprehendit tamen forenses, eo quia solemnitas actus, non autem persona agentis est principalis in mente, & dispositione statuentium. Et ex hoc forsitan potuerunt concordari contrariæ opiniones, quod scilicet statutum comprehendat forenses, quoad bona in territorio sita, etiam si loquatur in personam, dummodo illius principalis dispositio sit de bonis, & eorum intuitu de persona loquatur, si autem statutum principaliter intenderet de personis, & circa eas prouideret de habilitacione, vel inhabilitacione, non extendere ad forenses etiam quoad bona in territorio sita ex defectu etiam tali casu intentionis statuentium, qui præsumuntur, & præ-

præsupponuntur de personis voluisse disponere, & non de bonis, & licet bona illarum personarum de quibus disponit statutum in territorio reperiantur, tamen quia tali casu statutum nõ dicitur de eis voluisse agere, nec de personis propter ipsa bona, non erunt habenda in consideratione, cum semper, quod est principale in intentione, attendendum sit, ita in terminis considerauit Ruin. *consil. 201. num. 6 lib. 1. Ar. tin. consil. 73. numer. 6. Signor. consil. 21. num. 13. Capr. consil. 7. numer. 17. Roman. consil. 39. num. 9.*

183 Primo amplia, vt tunc multo magis procederet limitatio, si per longum tempus fuisset obseruatum, quod t̄ etiam forensis ob bona si a in territorio fuisset ex dispositione statuti territorij bonorum adstrictus, ita Crauer. *in consil. 201. num. 10. versic. sed longius, vbi late concludens, quod forensis, qui alijs non astringitur à statuto circa decisoria iuris disponente, astringetur, si in loco statuti habuerit bona, & ita longo tempore fuerit obseruatum, iuribus, & auctoritatibus ibi per eum.*

184 Secundo amplia, vt tanto magis procedat, t̄ si forensis emerit bona in territorio, quæ ex statuto præcedente tenentur ad onera, nam tunc videretur etiam quasi contrhere cum ciuitate, vt teneatur ad onera imposita rebus, ex quo diceretur emissæ illa cum sua causa, & cum suo onere, & ideo ex eis astringeretur, *Dec. consil. 694. nu. 6. Decian respons. 55. num. 6 lib. 1. Iaf. consil. 83. col. 2. lib. 3. Curt. iun. consil. 60. col. 3. & consil. seq. col. 2. in fin. & col. 4. & facit quod in simili, fortiori tamen voluit Angl. consil. 103. incip. pro decisione huius puncti præmitto, vbi dixit, quod de iure, t̄ & alia conscientia poterat quoddam hospitale astringi ad soluendas impositiones factas per commune Florentiæ, antequam certa bona peruenirent ad dictum hospitale, & idem voluit Barbat. *consil. 1. colum. 10. in prin. vbi late lib. 3. Calderin. consil. 2. colum. 3. vers. quadam sunt munera, confert, quod voluit Felin in c. Ecclesia sancta Maria, num. 77. vers. tertio nota, vbi docuit, quod si per laicos t̄ essent iam imposita aliqua onera super bonis**

186 subditorum pro certis annis, & antequam esset completus terminus dictorum annorum, peruenissent dicta bona in clericos, vel in Ecclesiam, quod clerici, & Ecclesia tenebitur ad solutionem dictorum onerum pro residuo tempore, & reddit rationem, quia licet Ecclesiæ, aut clericis non possit imponi per laicos grauamen de nouo pro re in eos translata, tamen si grauamen fuit impositum, antequam ad Ecclesiam bona

peruenirent, transeunt cum onere suo, sicut ad quamcunque successiõnem, & nos de hoc *in conclus. quod statuta laicorum non porriguntur ad clericos.*

Tertio amplia, vt tanto magis supra dicta procedant, si t̄ forensis fuisset factus, vel 187 ciuis, vel incola per domicilij constitutiõnem in illo loco, tunc enim cum ratione ciuilitatis, aut domicilij defineret esse forensis, & diceretur factus subditus statuto loci, vti que etiam ex hoc eo magis quoad bonã in eo sita statutum, quomococunque loquatur, operaretur, nec de eis forensis nisi ad formam statuti disponere posset, & tunc forensis fingitur duplex homo, vnus ratione originis, & alius ratione incolatus. & de parte ciuilitatis, iuxta *l. iues, cum ibi notatis, C. de incol. lib. 1. ita Bald. in d. l. 1. num. 58. vers. quod ergo erit remedium, Socin. d. consil. 288. num. 10. vers. primum probatur lib. 2. Iaf. consil. 80. col. 2. vers. confirmo etiam, lib. 2. Gozadin. consil. 49. num. 3. iuncto nu. 13. & 171. in fin. Par. consil. 12. col. 2. & consil. 34. col. 3. lib. 3. Alciat. consil. 24. num. 3. & 19. versic. nec obstat lib. 2. & dum dixi de ciue, intellexi etiam t̄ de ciue ex priuilegio, cū tunc nõ minus operetur hæc ciuilitas, quã originaria quoad eius cõmociũ, vt in alia ampliatione diximus, & notatur in l. 1. §. 1. ibi, nisi forte priuilegio aliquo ff. de municip. Dec. consil. 283. n. 10. & hæc comunẽ testatur Cur. iunior. *consil. 349. nu. 13. Par. consil. 71. num. 4. & seq. lib. 1. Boer. decis. 13. nu. 21. Ruin. consil. 58. num. 4. & consil. 59. num. 5. & num. 11. in fin. lib. 33. sicut & dam de incolatu diximus, non de simplici incolatu, quo quis statutorum dispositione minime comprehenditur, Castren. in l. omnes populi in fin. n. 114. & seq. ff. de iurisdic. omnium iudic. Par. consil. 34. col. 3. lib. 3. Cagnol. in l. exigere dotem, num. 16. ff. de iudic. Roland. à Valle consil. 79. num. 34. & seq. lib. 3. sed de illo incolatu intelleximus qui etiã onera agnoscat, vel saltẽ per decennium ibi habitasset, vel etiam minus, constituto tamen de animo ibi perpetuo habitandi, iuxta tradita per Menoch. *de arbitr. iudic lib. 2. cas. 86. & Ioseph. Ludouic. decis. Perusin. 76. num. 11. & seq. & Par. qui testatur de communi d. consil. 12. n. 22. & pro ampliatione facit, quia cum aliquis in aliquo loco constituit domicilium, t̄ dicitur diuersas patrias hoc modo fuisse sortitus, originis scilicet, & incolatus siue domicilij, & ex diuersitate patriæ legum diuersitas seruari debet, quoad bona in vtroque loco sita, & in quolibet territorio propria lex præualebit, ita Salicet. *in d. l. 1. num. 11. & 13. vers. & hoc satis puto verum, C. de summa Trinitat. vbi inquit, pridie sic consuluisse, eiusque consilium****

filiā quam plures illustres legū DD. subscripsisse, sequitur Alex. *consil.* 16. *num.* 1. *lib.* 1. & *consil.* 41. *num.* 7. *lib.* 5. & *consil.* 19. *num.* 8. *lib.* 6. & *consil.* 155. *nu.* 4. *lib.* 7. Corn. *cons.* 202. *col.* 4. *lib.* 2. Marfil. *in d.l. fin.* *nu.* 142. vbi etiam Cagnol. *nu.* 16. *versic.* & *clarius ista, ff. de iurisdic. omn. iudic.* idem voluit Bald. referens, sic se alias consuluisse *in l. si arrogator, col. pen. ff. de adopt.* vbi late Ias. *num.* 42. & seq. dicens, reprehenso Romano *consil.* 39. *col. fin.* cum quo alias sensit *in allegata l. 1. nu.* 26. *in 1. lect.* & *num.* 61. *in 2. lect.* sic semper tenuisse, & cōsuluisse, & hanc opinionem communem, & veriore dicit Socin. *d. consil.* 288. *col.* 1. *lib.* 2. & *in consil.* 292. *colum.* 1. & 2. *eodem libr.* 2. quicquid Alber. & Roman. contrarium dixerint, prout hanc etiam communem attestatur Pech. *de testam. coniug. lib.* 4. *cap.* 12. & communem quoque affirmat Alciat. *consil.* 4. *nu.* 2. & 3. *lib.* 2. & illam sequitur Crauet. *consil.* 31. *col.* 1. *versic. secundo facit, Bursat. cons.* 186. *num.* 61. & 62. Cephal. *consil.* 414. *num.* 50. 56. & *alys seq. lib.* 3. Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 2. *casu* 86.

Et licet Lancellot. *super dicta consuet. Alexand. d. presur.* 8. *num.* 22. prædicta ampliauerit, vt concurrente in aliquo domicilio originis, & domicilio incolatus, statutum domicilij incolatus operetur etiā quoad alia bona sita extra dicta loca originis, & incolatus, vt scilicet iuxta legem incolatus bona huiusmodi censenda veniant ex conclusione illa quod quoties t̄ duplex concurrat domiciliū, originis, videlicet & incolatus, potius domiciliū t̄ incolatus, quam originis est spectandum, iuxta tradita per Ias. post Bald. & Salicet. *in l. si arrogator. num.* 48. *ff. de adopt.* & Aflit. *decis.* 384 *per tot.* & hanc communem opinionem dicit Pech. *de testament. coniugat. lib.* 4. *cap.* 12. tamen haud facile illius opinionem admitterem, quia aliud est quæ rere, quodnam de duobus domicilijs sit attendendum veniente casu super bonis, & actu gesto ab aliquo originario respectu vnus loci, & incola respectu alterius, iuxta terminos, de quibus per Bald. Salic. Ias. & alios *in d.l. si arrogator,* & in quo facile cadit consideratio de potentiori, & efficaciori domicilio, & aliud est decidere, quod statutū domicilij, & incolatus extendatur etiā ad bona incolata sita extra locum, & territorium incolatus, in quo supra etiam demonstrauimus tam in forense, quam in subdito non extendi, sed de bonis esse iudicandum, secundum statuta vnus cuiusque loci de bonis disponentia, & ideo cum originarius, & incola extra locum originis, & incolatus sit, & remaneat purus forensis, ita de

bonis illius extra dicta loca positis, sicut de bonis forensis secundum supra positas doctrinas, & distinctiones iudicarem.

Quarto amplia etiam, quia in talibus bonis possent t̄ forenses grauari per statuta plus quam ciues, & valeret, ita Curt. *iun. consil.* 129. *num.* 10. quem sequitur Decian. *d. respons.* 55. *num.* 7. Crauet. *consil.* 201. *num.* 14. *versic. imo per statuta,* vbi dixit, quod ita vidit in quampluribus locis obseruari, & alia similia adducit in proposito.

Primo sublimita, vt non procedat limitatio, quando statutum t̄ esset limitatum ad ciues, vel ad personas ciuitatis, vel terræ, in qua est statutum, vt in casu *l. fin. C. de testam.* vel consuetudo testandi, de qua ibi, est limitata ad rusticos, nam tunc non comprehenderet alios, *l. consiciuntur, §. 1. ff. de iur. codicill.* Bart. *in d.l. 1. C. de summa Trinit. col.* 6. quem cæteri sequuntur, facit tex. in simili *in l. in agris, ff. de acquir. rer. domin.* vbi limitata causa limitatum producit effectum, & in terminis hoc nos docuit Roch. de Curt. *vbi supra, num.* 13. Anchar. *d. cap.* 1. *de constit. verb. quæro vltimus, fol. mibi* 41.

Secundo sublimita limitationem, vt non procedat, quando bona t̄ forensium essent apportata in loco statuti contra voluntatē eorum, nam tunc non subiacerent statuto, Decian. *d. cap.* 35. *num.* 24. ponens exemplum in statuto volente rem furtiuam captam à Iudæo non restitui domino sine pecunijs per doctrinam Abb. *in cap. quod clericis, col.* 9. *versic. sic & ex hoc infero, de foro compet. Cremenf. singul.* 81. *ponc Iudæi,* quos refert, & sequitur Decian. *d. tract. crim. lib.* 2. *c. 35. n. 24.*

Tertio limita principaliter conclusionē, vt non procedat quoad ordinationem iudicij, in qua seruetur statutum t̄ iudicij etiam contra forenses ibi litigantes, licet sit secus in decisuis, & quoad decisionem causæ, ita gloss. Butr. & communiter DD. *c. quod clericus, de foro compet.* & hanc claram, & indubitatam DD. sententiam testatur Roland. à Valie *consil.* 33. *num.* 6. *lib.* 3. Bartol. *in d.l. cunctos populos, num.* 14. *C. de summa Trinitat. Doctores communiter in c. Ecclesia sanctę Marię, de constitut. vbi præcipue Dec. num.* 146. qui hanc communem regulam testatur, & Abb. *in repet. in fin.* dixit, quod in decisuis t̄ debet quis iudicari secundum leges patriæ suæ, licet fiat processus secundum statutum loci, in quo iudicium ventilatur, Rochus de Curte *vbi supra, num.* 15. quibus adde Decian. *respons.* 109. *num.* 39. *lib.* 2. qui testatur ita omnes sentire *in d.l. cunctos populos, per l. 3. in fin. ff. de testam.* Marfil. *in l. vlt. num.* 53. *de iurisdic. omnium iudic. Aretin. in dict. cap. quod clericus, col.* 3.

col. 3. Dec. *consil. 97. in princ. Riminald. consil. 371. num. 15 & 16. Bertaz. consil. crim. 469. nu. 9. lib. 2.* vbi ideo dixit quod statutū loquens de † instantia tanquam concernens ordinaria ligat, & comprehendit clericum, & forēsem, secus si ageretur de desertione causę, quia eo casu dicitur respicere deciforia, facit, quod dixit idem Bertaz. *consil. crim. 19. num. 2. lib. 1.* vbi voluit, quod forensis non ligatur statuto prohibente appellari à duabus sententijs conformibus, quia respicit deciforia, Cephal. *consil. 263. num. 30. 171. nu. 2. lib. 2.* & Alexand. *consil. 138. num. 6. lib. 1.* dixit, quod est communis conclusio, quod statutum disponens † de effecta probationū, etiam circa deciforia, non comprehendit nisi subditos, ibique ex hoc notat, quod statutum conditum † ab vniuersitate mercatorum, si prouidet circa deciforia, vtputa quod scriptura priuata faciat plenam fidē, licet feruabitur à quolibet foro, tamē istud erit verum, quoad personas subditas statutis, non autem inter alias, quod voluit etiam Cin. & Bald. *in l. receptitia, C. de constit. pec. & conferunt etiam ea, quę diximus in 2. limit. ad conclus. quod statuta laicorum non porriguntur ad clericos, vbi illam limitauimus, non procedere in ordinatorijs iudiciorum, iuris ibi pariter allegatis.*

Primo ampla limitationem, vt procedat, siue agatur † de iudicio coram ordinario, siue coram delegato, Roch. de Curt. *in d. tract. de statut. sect. 9. 16. quęst. num. 38. versic. tertio ampla,* de mente Ioan. And. Bur. Imol. & aliorum *in rubr. de consuet. late Borgn. dec. 21. num. 15. part. 1.* vbi de communi Roland. à Valle *consil. 48. num. 14. lib. 3.* vbi de magis communi Alexand. *consil. 164. num. 4. lib. 6.* Vant. *de nullit. ex defect. process. num. 56.* Quę autem dicantur † de ordinatorijs, & quę de deciforijs iudicij, vide *in conclus. quod statutum loci contractus attenditur. 7. n. 75. a 76. n. 214.*

Secundo ampla limitationem, vt procedat, etiam si ageretur † de contractu, aut alio actu gesto extra locum iudicij, ita Bar. *in d. l. 1. num. 48. C. de summa Trinit.* vbi dixit, quod statuta, quę respiciunt processum, seu litis ordinationem porriguntur ad omnē litem, quę in ipsa ciuitate excitatur, posito, quod sit de eo, quod extra ciuitatem est actum, per l. 3. §. *fin. ff. de testam. col. 2. in fin. ff. quando test. aper. l. cum clericis, in fin. C. de Episc. & cleric.*

Quarto limita conclusionem respectu successioneis † bonorum, quę competunt forensi in bonis alicuius, quia in illis bonis debet succedere, prout statutum loci bonorum disponit, quia in his tale statutum ser-

uatur etiam quoad forenses, ita Roch. de Curt. *vbi supra, num. 16.* de mente Anchar. *in d. ca. canonum statuta, versic. cauetur statuto,* vbi testatur de communi Iacob. Butr. & Bald. *in d. l. 1. C. de summa Trinit. & ibidem Alberic. de Rosat. & Salicet. Ioan. de Anan. consil. 4. in 3. dub. & hanc magis communem opinionem testatur Grat. consil. 21. num. 20. lib. 1.* vbi ideo consuluit, quod mulier Mantuana remaneret exclusa à legitima bonorum filij Bononiensis testantis Bononię propter statutum Bononiense, ita disponens, idem & ante eum voluit Alexand. *d. consil. 19. num. 7. lib. 6.* vbi pariter consuluit, quod mater excluditur à statuto loci, & bonorum filij, ita disponente, licet mater non esset subdita eidem statuto, & hanc sententiam sequutus est Decian. *vbi supra, nu. 28.* & faciunt supra allegata, cum probauimus, quod quoad bona in territorio fra forensis subiacet statuto, in quo dic sicut ibi.

Primo ampla limitationem, vt sit vera, etiam si esset † forensis, & ille, cui succedendum esset ex testamento, quia nihilominus testamentum illius, & per consequens causa, & modus succedendi ab alio forensi in sua hereditate quoad bona in loco statuti posita ex dispositione statuti regularetur, ita Alexand. *d. consil. 19. nu. 7.* vbi hanc magis communem sententiam dicit.

Secundo ampla, vt tanto magis essent veta prædicta, si in loco conditi testamenti forensis † testans contraxisset domicilium, quia, vt supra in alijs locis dicebamus, ex domicilio fuisset factus de foro illius loci, & per consequens statutis ligaretur, & secundum illa statuta testamentum à se factū deberet moderari, & successio in illis bonis ita Alexand. *vbi supra, num. 8.* vbi hanc verissimam sententiam testatur, quam etiam indubitata dicit Grat. *consil. 21. nu. 40. lib. 1.* & nos supra *in conclusione.*

Intellige limitationem & ampliacionem, vt procedant, siue agatur de præiudicio, siue de fauore forensis, † vt contrariorum eadem sit disciplina, Decian. *d. respons. 71. n. 13. lib. 3. & l. si contra, in fin. ff. de vulg. & pupill.* & ita affirmat tenere Iacob. Burr. & Bald. *in d. l. cunctos populos,* & suadet, quia si forensis damnum sentit, ex quo in hoc ligatur statutis aliquando odiosis, pari modo debet commodum sentire, si statuta in eodem sint ei fauorabilia, *vulgata regula, secundum naturam, ff. de regul. iur. & facit,* quod in vno quis grauatur, in alio debet subleuari, & quod sicut quoad bona in suo territorio sita statutum potest grauare forensē, ita debet forensis gaudere commodo ex eisdē statutis

statutis resultante.

207 Subintellige, vt procedat, nisi adesset statutum, quod t̄ beneficia statutorum forensibus prohiberet, nam tunc esset seruandum, nec forensis in fauorabilibus statutis gauderet, iuxta not. per Roch. de Curt. in *dict. tractat. de statut. sect. 8. num. 73. & 85.* Bald. in *repet. dict. l. 1. vers. super quinto, C. de sacrosanct. Eccles. Felin. & alij communiter Doct. in c. Ecclesia sancta Maria, de constit.*

208 Quinto limita, vt non procedat conclusio in tali forense, qui licet alibi habeat domicilium, tamen t̄ oriundus est, vel ciuis in loco statuti, quia si ibi reperiatur, ligatur dicto statuto, ita Imol. & Maria. in *c. sane, el. 1. de for. compet. vbi dicunt, quod licet statutum t̄ de compromissis nō liget forenssem, quoad bona ibi sita, tamen id fallit, quando est ciuis oriundus loci, in quo dictum statutum liget, quia ligatur, si ibi reperiatur, secus si in loco domicilij sui, quia solus iudex domicilij distringit personam, quos etiam sequitur Roch. de Curt. vbi supra, & hoc comprobatur in simili Decian. d. resp. 71. num. 20. libr. 2. & in d. suo tract. crim. libr. 2. cap. 35. num. 30.*

210 Sexto limita conclusionem, vt non procedat quoad t̄ Iudæos, nam licet respectu diuinarum rerum sint quoad nos Christianos, nedum forenses, sed omnino extranei, cum nobiscum in illis minime participēt, tamen in actibus humanis secus, & habitantes in aliquo loco non dicuntur, quoad statuta, & forum illius loci forenses, sed potius vti incolæ, & ciues quoad ea reputantur, ideo statuta illos ligabunt, prout late hoc comprobauit Barb. *conf. 63. licet in medium, vol. 4. & consil. 15. clementissimi, in princ. vol. 1. Socin. conf. 70. & conf. 62. & ante eos Bald. in l. spationem, §. iam autem, ff. de excus. tut. vbi in tantum dixit, quod immunitas concessa t̄ incolis alicuius loci porrigitur ad Hebræos ibi habitantes, & quod ita tenuit & consuluit in contingentia facti, & sequitur Dec. d. c. 35. n. 43.*

212 Et ad materiam scito, quod forensis est ille, t̄ qui est de alio loco, & ciuitate vterte diuersis legibus, & statutis, licet sint de eodem dominio, ita Decian. *resp. 33. n. 37. lib. 1. Corn. conf. 106. licet, col. 1. in fin. & col. 2. vol. 3. & dum idem Corn. in conf. 147. pro decisione, circa med. vol. 3. dixit, quod forensis non dicitur quis vnius castri, qui est de alio castro, dummodo ambo castra sint supposita vni dominio, nam, inquit, forensis est, qui de foris est, id est, de alieno dominio, intelligendum est dictum Corn. quando illa castra sunt supposito vni ciuitati, & sunt ambo*

de Comitatu eiusdem, ita vt non habeant leges separatas, sed viuant eisdem legibus, vt ita illum intelligit Decian. vbi supra, & de significatione varia verbi, forensis, vide eundem Corn. *conf. 149. n. 6. volum. 4. consil. 209. n. 2. lib. 1.*

CONCLUSIO VII.

Contractus statuta quando, & in quibus attendantur, & quid in forense, & persona Ecclesiastica.

SUMMARIA.

- 1 Loci contractus statutum attenditur.
- 2 Contrahentes censentur se alligare statutis, & consuetudinibus loci, in quo contrahunt.
- 3 Contractus interpretatur secundum statutum, & consuetudinem loci, in quo fuit celebratus.
- 4 Dotis contractus regulatur secundum statutum, & consuetudinem loci, in quo est factus.
- 5 Consuetudinem laudabilem in matrimonio contrahendo omittens peccat, concurrentibus, de quibus num. 6.
- 7 Gabellæ solutio regulatur secundum statutum loci contractus.
- 8 Gabella soluenda de contractu ex forma statuti debet solui in loco, vbi nascitur contractus, non vbi res sita est, & quid si statutum dicat de solutione gabellæ instrumenti.
- 9 Instrumentum quid differat a contractu.
- 10 Contractus potest esse verus, & instrumentum falsum.
- 11 Conuentione facta inter aliquos non euitant solutionem gabellæ, licet se conferant extra territorium ad consuecendum instrumentum, stante statuto, quod de contractu soluatur gabella.
- 12 Forenses ex quibus comprehendantur a statuto de soluenda gabella de contractu.
- 13 Gabellam solui mandans statutum de contractu dicitur respicere solemnitates contractus, non autem onus reale, aut personale, aut mixtum.
- 14 Loci contractus statutum attenditur etiam in dependentibus a contractu.
- 15 Loci quasi contractus etiam statutum attenditur.
- 16 Delicti statutum attenditur.
- 17 Mandans fieri delictum punitur, secundum statutum loci consummati delicti, non mandati.

- 18 Mandatum non adimpletum, sed remanens simplex mandatum, non obligat mandantem.
- 19 Ratificans delictum punitur secundum statutum commissi delicti, non loci ratificationis.
- 20 Iudices alij tenentur remittere delinquentem ad iudicem loci delicti, si fuerit requisitus, & si omnes sunt subditi eiusdem Principis.
- 21 Pœnitentialis fori respectu non attenditur locus delicti.
- 22 Sacerdotis proprii interest cognoscere vultus Parochianorum.
- 23 Verecundia est maxima pars pœnitentiæ.
- 24 Excommunicatio lata vigore sententiæ non potest nisi a iudice, & eius superiore absolui, secus si fuisset lata ab aliqua lege, aut statuto.
- 25 Offendens de vno territorio existentem in alio a quo iudice punitur.
- 26 Mensuratio est facienda secundum locum contractus, non autem vbi res sita est.
- 27 Testamentis in conficiendis attenditur statutum loci, in quo conficiuntur.
- 28 Argumentum de contractu ad testamentum valet.
- 29 Testandi facultas data intelligitur secundum consuetudinem loci, vbi fit testamentum.
- 30 Loci contractus statutum, quod attendatur, procedit quoad solemnitates.
- 31 Solemnitatibus a statuto requisitis non seruatis, contractus, nec in illo, nec in alio loco valebit, nec quoad bona alibi sita.
- 32 Forenses tenentur seruare solemnitates statuti loci contractus.
- 33 Contractus forensis, non seruatis solemnitatibus statuti loci contractus, nec etiam in propria patria valebit.
- 34 Forensis contrahens in aliquo loco tanquam aduena & in transitu, non poterit ibi conueniri, & quando præsumatur in transitu contraxisse.
- 35 Forensis, si ob non seruata formam statuti in contractu grauiter laderetur, esset restituendus data probabili ignorantia.
- 36 Restitutio ad læsionem ob non seruata formam statuti in contractu peritur in loco contractus, non autem in loco iudicij, vel destinata solutionis.
- 37 Contractus factus a forense in territorio statuti, in loco tamen exempto, tenet, etiam non seruata forma statuti.
- 38 Statuentes non habent iurisdictionem in loco exempto, quamuis intra territorium.
- 39 Subditus ligatur solemnitate statuti, etiam in loco exempto, intra tamen territorium, sed dic, vt ibi, remissive.
- 40 Clerici ligantur statuto circa solemnitates in contractibus exhibendas disponente.
- 41 Promissio statuti est potentior promissione pacti priuatorum.
- 42 Statutum dicitur pars iuris civilis.
- 43 Genus quantum operatur quoad genus, tantum operatur species quoad speciem.
- 44 Lex Papalis, aut Imperialis ligat suos subditos vbique.
- 45 Solemnitates in contractibus fuerunt introductæ ad euitandas fraudes.
- 46 Ecclesia est auctrix, & cultrix honestatis, & iustitiæ.
- 47 Solemnitas actus tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geritur.
- 48 Minoris, siue mulieris procurator tenetur in contrahendo obseruare eandem solemnitatem, ad quam principales ipsius tenerentur.
- 49 Princeps, siue Dominus loci statuti non astringitur ad solemnitates a statuto introductas.
- 50 Princeps, siue Dominus superior vtens pro se aliquo statuto tenetur vti cum suis qualitatibus.
- 51 In ordinatorijs iudicij inspicitur locus iudicij, & non contractus, siue agatur coram iudice ordinario, siue coram delegato.
- 52 Ferie indicantur secundum locum iudicij.
- 53 Mercatorum causæ in ordinatorijs tractantur secundum locum iudicij, & quid in decisiuis.
- 54 Loci contractus statutum non attenditur, si res agitur in loco barbarorum, & non subiecto Romano Imperio.
- 55 Loci distractus causati, non autem loci contractus statutum attenditur in distractu.
- 56 Contractus statutum, non locus, in quo emerunt accidentia post contractum, seruatur, nisi persona illæ sint de illo foro.
- 57 In dote, vel lucrando, vel restituenda attenditur statutum domicilij viri, quod amplia, vt numero 61. 62. 63. & limita, vt numero 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. & 72.
- 58 Destinata solutionis, non autem in loco contractus quis conueniendus est.
- 59 Matrimonium trahit uxorem ad originem viri.
- 73 Literarum cambij locus contractus dicitur ille, ad quem fuerunt destinata, & recepta, non autem in quo fuerunt scripta.
- 74 Pœnitentia locus, an & quando sit in literis cambij.
- 75 In decisio attenditur statutum loci contractus, quod intellige, vt nu. 78. & seq.
- 76 Decisoria, & ordinatoria que dicantur.

- 77 *Rotæ Romanae decis. 452, num. 6. part. 1. erratum.*
- 78 *In executiuis seruatur statutum loci iudicij, etiam quoad forenses, vt num. 79. quod intellige, vt num. 80.*
- 81 *Sarzanenses aduocati habent vnde cognoscere, an forenses gaudent beneficio statuti de instrumentorum executione.*
- 82 *Vsu non receptum statutum non attenditur in contractibus.*
- 83 *Statuto de aliquo casu non existente quid seruandum.*

Statutum loci t̄ contractus attenditur, ita communiter Doct̄ in l. cunctos populos, C. de summ. Trinit. vbi Bart. sub numer. 14. cum duobus sequent. Alberic. colu. 7. versic. in glossa quod si, Signorol. col. 5. versic. sed contra prædicta. Bald. sub num. 58. Castrensis num. 11. Aretin. col. 6. versic. circa primum, Ias. in 1. lectura, colum. 4. nu. 17. versic. capio glossam, in 2. lectur. colum. 11. num. 55. versic. circa primum, qui dicit, omnes alios id sequi, Purpur. num. 98. qui hanc communem sententiam testatur, & hanc etiam communem regulam dicit Bald. in l. 1. in 5. quæst. C. ne fil. pro patr. Castre. in l. a Diuo Pio, §. 1. ff. de re iudic. Bart. in repetit. l. de quibus, num. 27. ff. de legib. Abb. consil. 72. incip. Rainier. in princip. dub. lib. 2. Alexand. cons. 44. videtur prima facie, colum. fin. versic. postremo non obstat, lib. 5. Aretin. consil. 73. diligenter, colum. 4. versic. ista sententia, Ias. in consil. 59. in princ. lib. 3. Dec. cons. 457. in causa gabellæ, post princip. Gozadin. cons. 94. circa primum, col. 3. versic. nono considero, Ruin. cons. 201. proponitur in facto, col. 3. nu. 9. lib. 1. Grammat. decis. 103. Illustrissima Marchionissa, num. 178. Crauet. cons. 271. verba statuti, col. 3. versic. qui igitur, qui alios citat concordantes, lib. 11. Sanct. Seuer. in d. l. cunctos populos, nu. 68. Felin. in cap. 1. num. 23. de sponsal. vbi de communi testatur, & communiter Canonistæ, in c. licet, de for. competen. Riminal. cons. 533. num. 10. lib. 3. & cons. 30. num. 2. lib. 1. Decian. respons. 109. nu. 88. lib. 2. Montepic. cons. 87. n. 1. & facit, quia contrahentes t̄ videntur se alligare statutis, & consuetudinibus loci, in quo contrahunt, l. circa, C. locati, not. in leg. do mini prædiorum, C. de agricol. & censit. lib. 11. Bart. in l. impensæ. ff. de impens. in reb. dotalib. fact. Alex. cons. 37. nu. 7. lib. 2. Montepic. vbi supra, cū alijs ibi per eum allegatis, ex quibus concludit etiam, quod contractus interpretatur t̄ secundum statutum, & consuetudinem loci, in quo fuit celebratus.

Primo amplia, vt etiam procedat in contractu t̄ matrimonij, ac dotis p̄missione, in qua attenditur statutum loci cōtractus,

& consuetudo contractus, & quæ censentur facta secundum consuetudinem, & statutum loci illius, nam licet dum agitur de restituenda & repetenda dote, attenditur statutum domicilij viri, vt infra late, tamen quando agitur, aut de tradenda dote, aut de instrumentis dotalibus conficiendis, & de p̄ctis, in eis attenditur locus cōtractus, ita Afflicti decis. 226. Bald. in l. vnica, §. sed nec, C. de rei vxor. actio. vbi dixit, quod interposita conuentio in matrimonio intelligitur secundum consuetudinem patriæ, in qua fit contractus, allegans tex. in l. ex caparie, in princip. ff. de verb. oblig. vnde etiam esset seruanda, si est aliqua laudabilis solemnitas introducta a statuto, aut a consuetudine loci contractus matrimonij, vt per Felin. in d. cap. 1. de sponsal. num. 17. & 23. versic. circa secundum, vbi de communi testatur, & ibidem Anchar. circa fin. vbi etiam Innocen. Hostiens. Ioan. Andr. & communiter alij scribentes, & præcipue Abb. col. fin. versic. sed dubitatur circa prædicta, vbi dicit, hoc procedere, etiam si ambo contrahentes essent forenses, quia peregrini nō debent violare consuetudinē patriæ cū scandalo aliorum, facit tex. in c. qui contra, de reg. iur. in 6. Port. vbi supra, versic. tertio amplia. Vnde sacrum ipsum Concil. Trid. can. 21. sess. 24. de reform. matrimony, statuit, quod si quæ prouinciæ alijs vltra ibi præscriptas laudabilibus consuetudinibus, & ceremonijs in re matrimoniali vterentur, illæ omnino retineantur.

Subamplia ampliationem, dum de laudabili t̄ consuetudine loci circa matrimonia diximus, vt procedat etiam quoad hoc, vt omittentes illam consuetudinem incurrāt peccatum mortale, quia etiam lex laicorū facta ab habente potestatem, si est iusta, & non repugnat legi diuinæ, vel Canonice, ligat in foro conscientie, gloss. in c. que in Ecclesiarum, in ver. iure poli, vbi etiam Bald. de const. D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 4. refert. Ioan. Andr. in c. 2. de verb. signifi. in 6. Anchar. late in repet. reg. possessor, in 8. colu. cum seqq. de reg. iur. in 6. Soto de iust. & iure, lib. 1. q. 6. artic. 4. Abb. & Felin. in cap. 1. de constit. vbi etiam Dec. nu. 8. Alciat. in l. quinque pedum, nu. 51. C. fin. regund. & post eos Menoch. de præsum. lib. 1. quæst. 88. nu. 80. Felin. in d. cap. 1. num. 18. de spons. vbi declarat, hoc esse verū quoad peccatum tribus t̄ concurrentibus: Primum quod per talem consuetudine Ecclesia certificaretur de contractu matrimonij, iuxta cap. aliter, 30. quæst. 5. & sine tali consuetudine dubitaretur de scandalo. Secundo, quod solemnitas requisita a statuto non habeat concursum pœnæ, vel sit impeditiua libertas

tas matrimonij. Tertio, quod talis solemnitas omittatur ex contemptu, secus erit quoad validitatem actus, quia omisio talis solemnitatis non est de tali essentia, quod annullat contractum matrimonij, quia de rigore iuris non releuat. Felin. loco supra citato, nu. 18. & 23. vers. secundo limita, vbi etiã communiter scribescentes.

7 Secundo amplia, vt etiam quoad solutionem t̄ gabellæ attendatur statutum loci contractus, ita Sanct. Seuer. in d. l. cunctos populos, num. 97. dicens, quod gabella, quæ debet solui communitati ex forma statuti ciuitatibus de quocunque contractu inito debebit solui in illo loco, vbi nascitur contractus, id est, vbi contrahitur, & vbi verba concipiuntur, non autem vbi esset res, super qua esset factus contractus, quia dicta solutio gabellæ pertinet ad firmitatem contractus, vnde sicut ad solemnitatem debet inspicere locus, vbi fit contractus, ita quoad solutionem dictæ gabellæ, & dicit, hoc idem sensisse Bald. in l. 1. C. vbi conuen. qui cert. loc. dar. prom. in 4. quæst. inquiring, quod gabella est onus conuentionis, seu obligationis, non onus rei tradendæ, & ideo subdit ibi, quod forensis contrahens obligatur ad solutionem gabellæ, quia est onus consecutiuum contractus, & idem Bald. in l. magis puto, §. illud, ff. de reb. eor. qui sub int. dixit, quod si vendo hic rem, quæ sita est in territorio alieno, gabella debet solui hic in loco contractus, quia hic peraguntur solemnia, & perficitur conuentio, idem voluit Aret. in d. cap. licet, col. 2. vers. ex quo inferitur, de for. compet. vbi dicit istam communem opinionem, quã ibidem sequitur Butr. col. 5. vers. aduerte, quia contractus, & Abb. nu. 30. & Felin. n. 18. & seq. qui etiam dicit istam partem communem. Angel. in l. fin. col. fin. vers. sequitur etiam secundum ea, ff. de iurisdic. omn. ind. Bertach. in tract. de gabell. 6. part. qu. 1. quidquid dixerit in contrarium sibi contrarius, Bald. in l. multum, col. vltim. C. qui alteri, vel sibi, cui respondet Felin. vbi supra, idem tenuit Bertazol. conf. crim. 519. nu. 2. lib. 2. Socin. conf. 302. incip. videbatur primo aspectu concludendū, vers. prima conclusio, cum vers. sequent. p. 1. vbi hanc magis communiter approbatam conclusionem affirmat.

8 Primo intellige ampliationem, vt intelligatur de statuto t̄ loci, in quo facta est conuentio, non loci, in quo factum est instrumentum, stante statuto, quod de contractu soluatur gabella, secus si diceret, quod de instrumento soluatur gabella, quia tunc locus, in quo conficitur instrumentum de partiu conuentione inspicitur, ita Bertach,

de gabell. par. 6. prin. vers. secundo quæro, per ea, quæ not. in l. exigere dotem, ff. de iudic. vbi volunt Doct. quod quis non potest conueniri in loco confecti instrumenti de contractu alibi celebrato, cum ex sola instrumenti confectioe quis non sortiatur forum, sicut ratione contractus, quia differt t̄ contractus ab instrumento, nam contractus est parium, sed instrumentum est Notarij, id est, contractus est ipsa conuentio partium, instrumentum vero est ipsa scriptura a Notario confecta continens partium conuentiones, secundum Bart. in l. si quis legatum, ff. ad leg. Corn. de fals. & sunt adeo diuersa, quod falsitas instrumenti non arguit falsitatem contractus, quia potest esse instrumentum falsum, & t̄ contractus verus, secundum Bald. in l. alia, nu. 2. C. ad Syllanian. quod facit contra eos, qui vt euitent gabellam de aliquo contractu, post conuentionem, & concordiam inter ipsos se conferunt extra territorium, in quo est gabella, & ibi conficiunt instrumentum, nam statibus præmissis non euitabunt gabellam loci, t̄ vbi conuenerunt, prout in his terminis animaduertit Sanct. Seuer. in d. l. cunctos populos, num. 98. imo etiam ratione fraudis commissæ contra statutum ab illo ligabuntur, vt docet Rolan. a Vall. conf. 33. in princip. volu. 3. Paris. conf. 99. num. 58. lib. 1. hanc quoque distinctionem sequitur Imol. in consil. 17. ante fin. Decian. respons. 29. nu. 82. lib. 2. Anton. de But. in d. cap. licet, col. 6. & ibi Abb. nu. 31. de for. compet. vbi aliter dicunt, quando nulla facta conuentione vadunt ad contrahendum alibi, quia tunc euitabunt gabellas.

Secundo intellige, vt prædicta ampliatio procedat, quando verba statuti loquentis t̄ de gabella respicerent ipsius contractus firmitatem, puta quod contractus, de quo non fuerit soluta gabella, non valeat, vel ex eo ius non reddatur, vel simpliciter dicat, quod de quocunque contractu, puta Sarzana inito soluatur gabella, tunc enim attenditur locus contractus respectu conuentionis, quasi sit onus contractus, & conuentionis comprehenderet etiam forenses, si autem statutum non respiceret contractus firmitatem, sed grauaret simpliciter personam contrahentem ad solutionem gabellæ, tunc non attenderetur locus contractus, & conuentionis quoad forenses, sed solum quoad subditos tali statulo, quia in forma, & validitate inspicimus locum contractus, & in onere personali inspicimus statutum loci, cui persona contrahens est subiecta ratione originis, vel domicilij, & ideo dicto casu videretur soluenda gabella in loco, vbi

sub est ipse contrahens, si ibi vigeret tale statutum, nō autem in loco contractus, ita Sanct. Seuer. vbi supra, nu. 98. quem sequitur Port. d. conclus. 31. vers. *limita primo, & vers. limita secundo, lib. 5.* pro quibus facit, quia quando statutum mandat t debere solui gabbellam ex emptionibus, & ex alijs contractibus, non dicitur onas, aut reale, aut personale, aut mixtum, sed dicitur potius de solemnitate contractus, ad cuius obseruantiam omnes contrahentes, quicumque sint, tenentur, siue forenses, siue non, ita Ludouic. d. conclus. 15. vers. *gabella onus*, de mente Bald. in l. 1. q. 4. C. de empt. & Alex. Roman. & Corn. ac aliorum, de quibus etiam per Cephal. conf. 58. nu. 33. lib. 1.

14 Tertio amplia conclusionem, vt nedum procedat quoad contractum ipsum t solū, sed etiam respectu omnium ab eo dependentium, in quibus attenditur locus contractus principalis, ita Decian. respons. 109. nu. 88. lib. 2. per no. per Abb. & alios scriben. in cap. *dilecti, de foro compet.* & per Bart. in l. qui loco certo ff. de cond. indeb. Bald. in l. in contractibus, §. in omni, per illum tex. C. de non numer. pecun. & tradit. Aretin. conf. 83. incip. *quia multa fuerunt, num. 1. & duobus seqq.* & de hoc etiam mira.

15 Quarto amplia, vt idem sit in quasi t cōtractu, Butr. in d. c. licet, col. 4. nu. 12. de foro cōpeten. quem sequitur Iaf. in d. l. qui loco certo, circa fin. vers. *ex istis*, vbi hanc dicit communem opinionem, quam etiam approbat Gabri. conclus. 2. nu. 18. de consuetud.

16 Quinto amplia, vt idem t sit in delictis, Gabri. d. conclus. 2. nu. 19. vbi testatur de communi, ex mente Anan. in cap. 1. nu. 5. de rapt. Abb. & alij in d. cap. licet, Bald. & Bart. & alij communiter Doct. in l. 1. C. vbi de crimin. agi oportet & in l. solent, ff. de cur. reor. gloss. in l. a Diuo Pio, §. sententiam, ff. de re iud. Couarru. pract. q. 11. nu. 3. Clar. pract. crim. §. fin. q. 38. in princip.

17 Primo subamplia, vt idem sit t in mandante fieri aliquod delictum, nam erit puniendus, non secundum locum, in quo fuit datum mandatum, sed secundum locum cōsummati delicti, ita Abb. in d. cap. licet, n. 27. de foro compet. Marian. Socin. in d. cap. postulasti, nu. 5. eod. tit. & in cap. 1. nu. 15. de rapt. Dec. in l. heres absens, §. apud Labconem, ff. de iudic. & hanc communem opinionem testatur Clar. vbi supra, vers. *item quaro nunquid ea ratione*, quia mandatum dum remanet t simplex mandatum, non obligat ex sui sola parte, & illo non adimplero, sed tunc tenetur ex mandato, cum delictum propter mandatum fuerit secutum.

Secundo subamplia, vt idem sit in ratificante t delictum, qui erit puniendus, non secundum locum ratificationis, sed in loco commissi delicti, ita Socin. in d. c. postulasti, nu. 50. vers. *circa tertiam*, vbi de communi testatur, & illam sequitur Clar. loco supra citato, vers. *sed pone quod aliquis*.

Tertio subamplia, vt tanta sit potentia locus commissi delicti, vt de iure communi teneantur alij iudices, t puta originis, vel domicilij ipsum delinquentem remittere ad iudicem loci delicti, si fuerint ab eo requisiti, ad effectum, vt contra eum procedatur, & puniatur, prout hanc communem opinionem dicit Cepol. conf. crimin. 59. vers. *primum est, an de iure*, Curt. iun. in d. l. heres absens, §. 1. nu. 5. de iud. & quod iudex domicilij si nondum cōperit cognoscere, omnino teneatur remittere, si remissio petatur, dixit communem Socin. in d. cap. postulasti, post num. 14. vers. *si vero iudex, de foro compet.* si vero petita non fuerit remissio, non tenetur iudex remittere, prout cōmunis opinio, de qua per Didac. pract. q. 11. nu. 6. & illā cōmunem omnium, tam iuris ciuiliis, quā Canonici Doct. fateretur Clar. d. q. 38. vers. *hoc tamen*, quando tamen agitur de iudicibus, qui sunt subditi eiusdem Principis, secus si inter diuersa dominia ageretur, quia tunc de generali consuetudine non solet fieri remissio, prout hanc sententiam communi totius orbis Christiani vsu, & praxi receptam dixit Didac. pract. quest. d. q. 11. n. 10. cū alijs per d. Clar. vbi sup. late allegatis.

Limita ampliationem, vt non procedat respectu fori t pœnitentialis, nam licet etiam in alieno territorio, & parrochia peccans, & delinquens incidat in peccatum, & nedū ligatur corpus ibi ratione delicti, sed etiā anima, tamen in eo nō attenditur adeo locus delicti, vt delinquens teneatur, & debeat ab Episcopo, seu a Parrocho, in cuius Parrochia deliquit, necessario absolui, tanquā a iudice loci delicti, sed sat est, q̄ absoluat a suo, vel Episcopo, vel Parrocho, ita Roman. singul. 459. incip. *ratione delicti*, & ita Abb. in cap. 1. nu. 40. de rat. vbi de communi testatur, & ibidem ratio differentia in hoc inter forum contentiosum, & pœnitentia adducitur, videlicet, quia in foro contentioso imponitur pœna, vt satisfaciatur reipublice læsæ, quā scādalizauit delinquens, & ideo pœna est imponenda, vbi perpetravit delictū, ob quē respectū delinquēs fortitur forū alieni iudicis, sed in foro pœnitentia imponitur pœna, vt satisfaciatur Deo, quem læsit, ideo debet puniri in foro proprii Parrochi, in quo habet proprium Sacerdotem

dotem loco Dei, vt in cap. omnes, de pœnit. & remiss. & a quo, & non ab alio ideo debet iudicari, eo etiam quia interest proprii sacerdotis t̄ cognoscere vultus Parrochianorū suorum, vt sic melius possit redarguere Parrochianos suos, quorū notitiam habet, & subiungit Abb. quod plus mouentur cōfitētes proprio sacerdoti, quam extraneo, quia magis verecundantur, & verecundia t̄ est maxima pars pœnitentiæ, vt dicit tex. in cap. quem pœnitet, de pœnit. distin. 1. quod nota pro illis, qui vadunt ad fratres ignotos, aut de fero ad confessionem, vt verecundia euitent, & ad supra dictum propositum facit, quod voluit idem Abb. in cap. graue, nu. 14. de præben. vbi dixit, quod si quis intrauerit monasterium aliquod in loco, vbi contra iurantes Episcopus per statutū suū fulminasset excommunicationē, non erit necesse, quod excommunicatus absoluaatur ab illo Episcopo, ex cuius statuto fuit excommunicatus, sed poterit absolui a proprio Episcopo, licet esset fecus, quando excommunicatio esset lata vigore sententiæ, & non statuti, nam a sententia lata t̄ ab homine, nemo præter iudicem, vel superiorem potest absolueri, cap. pastoralis, §. præterea, de offic. ord. & hanc limitationem communiter a Doctoribus teneri testatur etiam Clar. d. q. 38. vers. quæro nunquid, Couar. d. q. 11. nu. 4. Duē. reg. 378. in l. limit.

Deciari ad propositum loci delicti, de quo supra, quod si quis existens t̄ in vno territorio emittat sagittam, vel exoneret archibusium, cum quo interficiat aliquem existentē in alio territorio, poterit in vtroque territorio, habita tamen ratione præuentionis, per vtriusque territorij iudices puniri, prout ita communiter Doct. tenere affirmat Abb. in d. cap. licet, nu. 25. de foro compet. & illam etiam communem appellat ad ditionem ad Felin. in cod. cap. licet, num. 14. littera b. vbi illum cum Bart. in l. libellorum, ff. de accus. communiter reprobari asserit, dum ipsi tenebant, quod imo a solo iudice finis delicti erat delinquens puniendus, eo quia cognitione naturæ delicti cōsideratur persona patiens non agens, per l. cum qui, §. penult. ff. de iniur. & illam etiam communem fatetur Clar. d. q. 38. vers. item pone, quod aliquis, vbi idem eīe demonstrat de eo, qui cōmissit delictū in confinibus duorum territoriorum, ita quod nescitur, super quo territorio possit dici cōmissum delictū, in quo pariter vterque iudex poterit procedere, & erit locus præuentionis, prout hanc esse communem opinionem ibi fatetur, licet quicquid sit de iure resoluit, quod vsus &

consuetudo obtinuit, quod nulla habita ratione præuentionis vterque iudex procedit, & punit in suo territorio, & quod ita communiter feruatur ex lac. Beluif. Socin. & Bos. de quibus ibi per eum.

Sexto amplia, vt etiam mensuratio t̄ faciēda sit iuxta locum contractus, non autem in loco, vbi res vendita sita est. Bart. in l. semper in stipulationibus, vbi Dec. & Cagnol. qui sub nu. 50. hanc dicit communem opinionem, ff. de reg. iur. quicquid dixerint alij, de quibus ibi per eum, Brun. in tract. de aug. mon. conclus. fin. versic. etsi sit, Afl. d. decis. 363 num. 5. Socin. cons. 247. colu. 4. Paris. cons. 64. num. 71. vol. 1. quos referendo, sequitur Gabri. d. conclus. 2. num. 21. de consuetud. & licet non defuerint alij, qui contrarium tenuerunt, ita vt A lciat. in cons. 697. in princ. attesteretur hanc contrariam opinionem esse cōmunem, & O fasc. in decis. Pedemont. 114. in fin. affirmet, secundum istam fuisse tunc iudicatum, tamen supra firmatam esse in gis communem, & sequendam respondit Roland. a Valle cons. 100. num. 7. lib. 3. cum ibi per eum, vbi eam rationibus, & auctoriatiuis etiam tuetur, & illam veriorem tenendam, & practicandam, & ita obseruatā fuisse in casu occurrenti affirmat Hieronym. Caxuallos in suo peruil. & ingenioso speculo opinionis, commun. contra commun. quæstion. 733. num. 9.

Septimo amplia, vt idem sit quoad t̄ vltimas voluntates, in quibus ad instar contractuum attenditur statutum loci, in quo conficiuntur, cum de vno ad aliud validū t̄ sit argumentū, vt per DD. in l. seruum filij, §. cum qui chirographum, ff. de legat. 1. cum similibus, & hoc approbavit Ioan. Andr. ad Speculat. de instrumen. edit. §. comperaiose, colu. 7. vers. quid si de consuetudine, in verb. opponunt, Afl. d. decis. 226. nu. 3. vbi ideo dixit, quod facultas, t̄ testandi alicui data intelligitur secundum consuetudinem loci, vbi sit testamentum, idē voluit Bald. in l. fin. C. de fidei cō. Bart. in d. l. cunctos populos, in 7. quasi. princ. sub num. 36. & 37. qui etiam loquitur quoad bona testantis extra territorium statuti sita, prout etiam hoc ibid. voluit Signorol. nu. 5. & 6. & Bald. nu. 17. Iaf. in l. lect. colu. 9. vers. tertia quæstio principalis, & colum. fin. qui hanc cōmunē sententiā esse affirmat, licet ipse de ea dubitare videatur, illā quoq; cōmunē testatur Signor. cons. 166. per tot. maxime col. 1. vers. sed prædictis, & hanc communio rē dicit A lex. cons. 128. consideratis, col. 2. versic. licet aliud esset, lib. 1. & in d. cons. 44. videtur prima facit, col. fin. versic. postremo non obstat, lib. 5. vbi pariter de communi fidē facit, prout

* prout illam etiam communem appellat So
cin. iun. in *consil.* 95. *præsens consultatio*, col. 1.
nu. 4. lib. 2. & hanc quoque communem dixit
* Port. *conclus.* 29. *vers. tenendo primam*, lib. 5.
cum ibi late per eum, & nos etiam de hoc in
conclus. quod statuta non ligant forenses.

30 Primo intellige conclusionem, vt procedat
quoad \dagger solemnitatem in contractu adhibendam,
quia in ea locus contractus inspicitur, secus in
substantia, & in onere, & in alijs de quibus
infra, ita omnes DD. adducti in principio
* conclusionis, & in hoc non est, qui discrepat,
vt est videre per scribentes in *d. l. cunctos populos*,
C. de *sum. Trinit.* & in *d. l. de quibus*, ff. de *legibus*, cum
similibus.

31 Primo amplia intelligentiam, quod si non
fuerit seruatum \dagger statutum loci contractus,
quoad solemnitatem contractus nedum in illo
loco, sed nec etiam alibi operabitur, & valebit,
ita Sanctus Severin. in *d. l. cunctos populos*,
nu. 17. *vers. inferas quod si statutum*, vbi
Iaf. in *fin.* 2. *lect.* hanc opinionem communem
* testatur, ibique ceteri scribentes sequuntur,
prout illam communem quoque affirmat Decian.
* *respons.* 71. n. 16. lib. 2. quo in loco ideo
tenuit, quod si actus, & contractus non erit
factus secundum disposita in illo loco de
similibus contractibus, non operabitur etiam
quoad bona in alieno territorio sita, sicut si
erit legitime factus secundum ordinationes
loci, valebit etiam quoad alia in alia iurisdic-
tione posita, idem voluit Port. in *d. reg.* 31.
* *vers. contractus factus*, vbi dixit hoc esse
verum, etiam si in loco bonorum maior
solemnitas requireretur, & hoc idem sensit
Signorol. *d. cons.* 166. *questio disputanda*,
col. 1. & 2. vbi pariter de communi affirmat,
& hanc veriore opinionem dicit Lamberteng.
* in *suo tract. de contract. glo.* 2. in *verb. mulierum*,
nu. 33. ibique ad contraria respondet.

32 Secundo amplia intelligentiam, vt etiam
in hoc statuto comprehendantur forenses,
 \dagger qui & ipsi tenentur solemnitatem in con-
tractu obseruare illius statuti, in cuius loco
contrahunt, ita Bart. in *d. l. cunctos populos*
num. 14. vbi ceteri scribentes, & notatur in
l. 2. ff. *quemadm. testam. aper.* Alex. *consil.* 100.
n. 15. vol. 3. Butr. & ceteri in *d. cap. 1. de spons.*
Cephal. *cons.* 32. nu. 16. vol. 1. & hanc claram,
& indubitam DD. sententiam testatur Roland.
a Valle *cons.* 33. nu. 6. lib. 3. & illam sequitur
Menoch. *cons.* 80. nu. 8. Nat. *cons.* 643. num.
4. lib. 4. Alberic. in *d. l. cunctos populos*, col.
7. *vers. in glossa quod si*, & ibi Castrenf. num. 11.
Iaf. in 1. *lect.* col. 4. *versic. capio glossam*, & in 2.
* *lect.* colum. 11. *vers. circa primum*, vbi dicit,
ita omnes DD. tenere, & in eodem loco Pur-

pur. num. 98. hanc pariter communem affir-
* mat, prout illam etiam veriore fatetur
Aretin. *cons.* 54. col. 5.

33 Subampia, quod etiam quoad forenses
si \dagger actus non fuerit factus secundum sole-
mnitatem loci statuti contractus, nec etiam
valebit in patria illius, aut alibi, vt supra
dicebamus, sicut e contra valebit, & alibi, si
in loco contractus rite factus erit iuxta su-
perius allegata, ne bis eadem repetamus in
secunda ampliatione, & etiam in alia con-
clusionem, *quod statutum ligat forenses*, in prima
ampliatione ad tertiam intelligentiam pri-
mæ ampliationis, vbi de communi, & ma-
gis communi testati fuimus.

34 Primo limita secundam ampliationem,
quod licet forensis \dagger contrahens teneatur
seruare solemnitates loci contractus, tamẽ
non per hoc poterit ex eo ibi conueniri, si
non contraxisset in transitu, & vt viator
in illo loco, & tanquam aduena, ita Bart. in
consil. 52. num. 1. lib. 2. *per text. in l. haeres ab-*
sens, & §. *proinde idem*, vbi Bart. ipse & com-
muniter DD. ff. de *re iudic.* & *ibidem* decla-
ratur per eundem Bart. & alios, quando
quis dicatur, vel præsumatur esse in aliquo
loco in transitu, & tanquam aduena, de quo
nos etiam in *conclus. quod statuta non ligant fo-*
renses.

35 Secundo limita, quod licet etiam quoad
forenses sit seruandum statutum loci
contractus, tamen \dagger si forensis ob non ser-
uatam formam statuti graue damnum pa-
teretur, & illud statutum probabiliter ig-
norauit, poterit petere restitutionem ad-
uersus damnum, quod incurrit ex clausu-
la generali, *si qua mihi iusta causa esse videbitur*,
ita Alexand. *consil.* 37. numer. 23. lib. 2.
Aretin. *consil.* 11. colum. 2. *versic. sed tamen his*
non obstantibus, Roch. de Curte de *statut. dict.*
questio. 12. *sect.* 9. in principio, de mente Inno-
cent. in *rubic. de consuetud.* colum. 1. *versic. sed*
quid extraneus, & ibi Anton. de Butr. circa
princip. & Imola colum. 1. idem Butr. in *ca-*
pit. 2. num. 22. de *constit.* vbi exemplificat de
probabili ignorantia, vt puta si non facit
moram in loco, vel non est conuicinus ibi
conuersans, & talis consuetudo est pere-
grina in loco, quia non consuevit in locis
circumvicinis obseruari, idem voluit Car-
din. in *d. c. licet*, 14. *quest. de consuet.* ista tamen
restitutio in integrum \dagger erit petenda in lo-
co contractus, non autem in loco iudicij,
vel destinatae solutionis, Socin. in *cap. dile-*
cti filij, col. *fin. de foro compet.* Gabriel. *d. conclu.*
2. num. 7. de *consuetud.* in hoc tamen distin-
gue, vt per Bart. in *d. l. cunctos populos*, nu. 28.
vbi Sanct. Severin. num. 131. & Bald. nu. 94.
& nos

& nos in d. conclus. quod statuta non ligant forenses, & etiam infra.

37 Tertio limita, nisi forensis fecisset actum, licet, intra territorium statuti, in t loco tamen in dicto territorio exempto, vt pura in aliquo monasterio, quia tunc etiam si nō fuerint seruata solemnitates ordinatae a statuto, tamen valebit actus, prout consuluit Natta *conf. 643. lib. 4. per totum*, qui dicit id fuisse etiam de mente Angel. *conf. 237. incip. est quadam Domina Margarita, col. 2. Iaf. in d. l. fin. col. 1. ff. de iurisdic. omnium iudic. Felin. in cap. graue, col. 3. de offic. ordin. ea ratione, quia ad hoc, vt quis per viam statuti liget aliquem, requiruntur duo, quod scilicet statuens habeat iurisdictionem in loco, vbi dirigitur virtus statuti, & quod persona sit sibi subiecta saltem ratione causae, propter quam vult illum ligare, ita Domin. in cap. vt animatum, col. 4. vers. quero, pone quod stante, de constit. lib. 6. Sed statuentes t non dicuntur habere iurisdictionem in loco exempto etiam intra territorium, quia paria sunt simpliciter locum extra territorium esse, vel intra fines, & esse exemptum, l. relegantum, §. si quis autem, ff. de interd. & releg. cap. 1. de primileg. lib. 6. igitur non est mirum, si non ligant contrahentem in monasterio, vel loco exempto, sicut non est mirum, quod nō liget aliquem extra territorium propter defectum iurisdictionis, & facit, quod dicit Calderin. in *conf. 13. incip. contra Canonicum Ecclesie, de iudic. & foro compet. vbi voluit, quod Episcopus non potest punire Canonicum non suum in loco exempto, licet intra suam diocesim delinquentem, quia ista æquiparantur, videlicet existens in loco exempto, & existens extra diocesim.**

39 Sublimia, vt procedant prædicta in persona t non subdita statuentibus, secus in subdita, ita Federic de Senis *conf. 2. per tot. Domin. in d. cap. vt animatum, col. 4. vers. quero pone, quod stante, de constitut. in 6. qui dicit hanc opinionem veriore, Ancharan. in cap. postulasti, 4. quest. de foro compet. Sed de hoc dic, vt in conclusione, quod statuta non ligant forenses.*

40 Tertio amplia primam intelligentiam, vt idem sit quoad t Clericos, & Ecclesiasticas personas, nam & ipsi cōtrahentes cum laicis debent seruare solemnitates statuti ad validitatem actus introductas, alias vitabitur actus, Salicet. in *authent. cassa, in penult. quest. vers. quero modo de statuto, num. 15. C. de sacrosanct. Eccles. vbi nominatim loquens de statuto, requirente pro alienante consensum proximorum, dixit, quod huiusmodi solemnitas debet obseruari, etiam si fiat*

contractus cum clerico, quia alienans est suppositus iurisdictioni statuenti, ergo si bi prouidere potuerunt, & cum suo statuto ligare, & etiam quia ex isto statuto nullius deperit clerico, & dignitas recipiens nō tollit legem prouidentē danti propter imbecillitatem consilij, tam in vltima voluntate, quam inter viuos, vt in l. generali, C. eodem, tu. de sacrosan. Eccles. & in l. ex imperfecto, C. de testam. & in l. penult. C. de donat. & idem quoque voluit in Ecclesia, expresse Cardinal in cap. perpendimus, in 9. q. de sentent. excommunic. motus ea ratione, quia Ecclesia in hoc nullo iure speciali reperitur priuilegiata, sed fungitur iure cōmuni cum alijs, vt etiam dixit Barb. *conf. 65. col. 7. vers. praterca accedat vol. 4. idem tenuit Roman. conf. 166. incip. visa diligenter, in 1. dub. vbi hanc appellat veritatem ipsam, eo quia potest ciuitas statuere certam formā obseruandā in actu per suum subditum, celebrando etiam cum Ecclesia, ad idem Nat. *conf. 280. nu. 4. Alex. conf. 92. nu. 4. lib. 2. per ea, quæ voluit Feder. de Senis in conf. 85. incip. statuto ciuitatis Perusinae cauetur, vbi quærit, quid si statuto cautum est, quod nullus Comes, Marchio, vel natus de prole militari, ex prole masculina audeat, vel presumat per se, vel per alium recipere, vel in se transferre aliquam actionem personalem, vel realem cessionem quocunque titulo inter viuos contra aliquem popularem, & si contra fecerit, talis cessio non valeat, nec teneat, nec ex ea possit aliquid peti, & contingat, quod syndicus cuiusdā monasterij constitutus ad actū infra scriptum pro supplemento legitimæ cuiusdā monialis dicti monasterij dedit, cessionem, mandauit quidam Perusino nato ex militari prole, & linea paterna, omnes, & singulas actiones eisdē monasterio ex persona dictæ monialis cōtra heredes patris monialis prædictæ, & cōtra omnes, & singulos detentores honorū patris, & cōtra omnes, qui in aliquo fuissent obligati dicto patri, & postea cessionarius prædictus vigore dictæ cessionis agit cōtra popularem Perusinum debitorem patris olim dictæ monialis petens executioni mandari dictū instrumentū pro rata cōtingente dictū monasteriū ex persona dictæ monialis, debitor vero conuentus opponit, quod cessio facta per syndicum non valuit, quia est cōtra formā dicti statuti laicorū, & concludit Federic. in d. *conf. post multa, quod dicta cessio nō valuit cōtra dictū popularem, nec obstat secundum eum, si inter alia dicatur, quod per statutū tale restringitur facultas, & libertas Ecclesiastica, quæ habet, vt possit contrahere cum quolibet, & per conse-***

quens non debet valere, iuxta id, quod habetur in cap. nouerint, de senten. excommunicat. & in cap. Ecclesia sancta Maria, de constit. & in cap. fin. de reb. Eccles. non alienan. & in authen. cassi, C. de sacrosanct. Eccles. quia respondet, quod imo valet, nec est contra libertatem Ecclesiae, nam licet Ecclesia possit contrahere cum quocunque, debet intelligi quocunque; non prohibito lege comuni, vel particulari, allegans ad hoc tex. in l. si quando, in princ. C. de inoffic. testam. vnde subiungit, nunquid Ecclesiae licite poterit contrahere cum excommunicato, vel cum prodigo, cui bonis est interdictum, vel cum minore sine solemnitate, vel nunquid potest etiam facere, quod iura, & leges non habeant locum in contractibus, absit error iste secundum eum, cum igitur huiusmodi statutum inquit a sui origine processerit propter bonum publicum, & ut tolleret oppressiones, quas patiebantur populares a magnatibus, & sic cum istis magnates facti sint inhabiles ad tales concessiones recipiendas, non potest Ecclesia dicere, quod hoc sit factum in sui iniuriam, tum quia statuentes non habuerunt respectum ad personam cedentem, vel ius cessum, sed ad personam recipientem eisdem subditam, tum etiam quia prohibitio ista non est generalis personarum omnium, sed certarum solum, & sic non veritur in prauidicium Ecclesiae, potest enim cum alia persona, quae est bona, & non prohibita contrahere, & etiam si aliqua, vel modicum prauidicium posset considerari respectu Ecclesiae, tamen non debet obstare, quia principalis intentio statuti non fuit circa hoc, sed circa odium magnatum, & fauorem popularem, ut ibi per eum, qui respondet ad quaedam alia, quae adduci possunt in contrarium, idem voluit Barbat. cons. 14. col. 4. num. 17. vers. & adduco, volum. 2. vbi dicit, talia statuta valere, quia quilibet potest de rebus suis disponere, prout vult, & quilibet habens iurisdictionem potest facere statuta licita in rebus suis, l. fin. C. de pact. inter empt. & vendit. l. fin. C. de rebus alien. non alienan. l. si ita quis, §. ea, ff. de verb. obligat. vbi DD. & idem Bart. idem replicauit in d. cons. 65. col. 11. vers. praeterea accedit, quod refert, lib. 4. Dec. in cap. Ecclesia sancta Maria, col. penult. de constit. ibi. Secundus casus est, quando absolute in statuto alienari non prohibetur, sed sub certo modo, & forma, & isto casu valet statutum etiam respectu Ecclesiarum, & Clericorum, quia licet fauendum sit Ecclesijs, tamen iurisdictionis laicorum non debet turbari, & minui, cap. nouerint, de iudic. hanc eandem sententiam confirmavit Anto. de Butr. in d. c. 1. de spons.

& Abb. in repet. d. cap. Ecclesia S. M. vna, ad fin. nu. 43. & 44. & in cap. quod clericis, c. 1. fin. vers. sic ego vero, de foro compet. vbi voluerunt, quod si statutum concernit actus solemnitatem adhibendam tempore contractus, tum siue statutum sit clerici, siue laici, non valet contractus, nisi illa solemnitas fuerit obseruata, quia non potuit subditus contrahere cum non subdito spreto lege sui superioris, imo peccaret, cap. 2. de maior. & obedi. & facit tex. in l. nemo potest, ff. de legat. 1. & cap. requisisti, de testam. & nulla contraeta fuit obligatio, cum lex sibi resistit, & inhabilitate consensum suum, ut in l. cum lex, ff. de fideiussor. & notatur in cap. cum contingat, de iureiuran. idem voluit Aretin. in d. c. quod clericis, col. fin. vbi etiam Barbat. col. 2. Felin. in d. cap. Ecclesia sancta Maria, in 8. quest. nu. 81. versic. quartus casus est, Rochus de Curte in cap. fin. in 11. quest. princip. 4. limitat. de consuetu. Signorol. cons. 21. statuto ciuitatis Mediolani, per totum, maxime col. 6. versic. est enim vna limitatio, Alberic. super statut. part. 2. quest. 2. incipien. ex praedictis oritur, in fin. Bald. in d. cap. Ecclesia sancta Maria, col. fin. versic. sed nunquid est contra eos, & hanc opinionem tanquam veriolem, tam in consulendo, quam in iudicando seruarem, non obstantibus in contrarium sentientibus, tum ex auctoritatibus supradictis, tum ex infra scriptis rationibus.

Et primo, quia, ut iam diximus, statutum potest statuere certam formam obseruandam in actu per suum subditum celebrando, illumque inhabilem reddere ad aliter celebrandum, & contrahendum, Roman. d. consil. 166. in primo dubio, & in repetit. authent. similiter, 16. speciali, quia causa inter contractus, C. ad legem Falcid. Alexan. cons. 93. nu. 4. lib. 2. Barbat. d. cons. 65. colum. 7. versic. praeterea accedat, vol. 4. & statuta certa illa forma omitti non potest per subditum, & sine illa contrahere etiam cum Ecclesia, quae in hoc veritur solum iure communi, cum alijs, ut per Abb. Anton. de Butr. Cardin. Felin. & Barbat. in locis supra citatis: vnde sequitur, quod si subditus dicta solennitate, & forma omissa contraheret, utique nullus esset contractus, tanquam omissa forma factus, & contra legem resistentem, d. l. cum lex, C. de fideiussor. & notatur in c. si diligenti, de foro compet. & in d. c. cum contingat, ideo ut sit validus, debet dicta forma, & solennitas obseruari per Ecclesiam, & per quemcumque cum dicto subdito contrahentem, cum alias data nullitate actus ex parte subditi laicorum etiam ex parte Ecclesiae, & cuiuscumque cum eo contrahentis necessario resultabit, quia contractus

non

non potest esse ex vna parte validus, & ex alia inuálidus, & ex vna subsistere, & ex alia non, quia debet esse vltro citroque obligatorius, *l. Labeo, ff. de verb. sign. cap. admonet, & c. quid in dubijs, de renunt.*

Secundo moueor, quia si priuatus potest conditionem apponere circa rem suam, & tradere formam, qua non seruata contractus, qui tenuit, rescindi potest, etiam si ageretur cum Ecclesia, *c. verum, de cond. appos. c. cum dilecti, de donat. in clem. 1. decens, facit text. in l. si quis ita, c. de pact. inter empt. & vendit.* multo fortius hoc poterit statutum, quia potentior est prouisio statuti, quam sit prouisio pacti priuatorum, gloss. est in rubric. *c. de decret. De urion. lib. 10. & in cap. penult. de consuet. lib. 6. Bald. in l. nec ex pratorio, ff. de reg. iur.*

Tertio facit, quia si clericus vult contra hendo sibi laicum obligare, nec esse est, quod obseruentur ea, sine quibus lex, & superior ipsius laici prohibuit illum se obligare posse, alias, vt dicebamus, nulla contra hatur obligatio ob dictam resistentiam legis, & ordinis superioris laici, ita Abb. in d. *cap. Ecclesia sancta Maria, num. 44. & in d. cap. quod clericis, col. fin. Barbar. d. consil. 65. col. penult. Dec. in d. c. Ecclesia sancta Maria, nu. 260. col. penult.*

Quarto moueor, quia sicuti Ecclesia, & clerici non recusant non contrahere cum prodigo, cui est interdictum bonis, vel cum minore cum debitis solemnitatibus à lege communi laicali ordinatis, non est, vnde possit recusare, contrahere cum alijs laicis, secundum alias solemnitates à lege, siue statuto pariter laicali de suis subditis ordinatas, tum quia in vtroque casu aequè militat consideratio potestatis legislatoris, & statuentis laicalis, tum quia, quod potest generalis lex generaliter quoad omnes, potest particularis lex, & municipalis quoad singulos in loco municipij, Federic. de Senis d. *consil. 85. num. 1. allegans textum in l. semper, §. legem ff. de iur. immunitat. cum alijs ibi per eum, & facit etiam, quia statutum dicitur pars iuris ciuilibus iuxta notata in l. ius ciuile, & in l. omnes populi, ff. de iustitia, & iur. Ancharan *consil. 303. numer. 3. & quantum t operatur genus quoad genus, tantum operatur species quoad speciem, l. si duo, ff. de ad minist. tutor l. omnes, c. de prescript. triginta annorum, Bart. & omnes in l. sed. & si, §. questiram, ff. si quis caution. vnde Roman. *consil. 39. nu. 1. versic. tertio, dixit, quod sicut t Papalis, aut Imperialis lex suos subditos ligat, & astringit vbiq; & in l. 2. c. de comerc. & mercat. & l. 2. c. de vectigal. l. leges sacratissima, c. de legi-***

bus, c. fin. de constit. sic & statutum statuentis subditos.

Quinto, quia vt plurimum solemnitates t fuerunt introducta à statutis ad euitandum dolum, & fraudes, quæ sine illis facile possent interuenire, iuxta notata in l. hac con iulissima, *c. qui testamen. facere poss. & sicut Ecclesia t est auctrix, & cultrix honestatis, & iustitiæ, vt notatur in cap. 1. §. vnde potest, de alienat. feud. col. 10. & in cap. 1. versic. & si clientulus, de concess. feud. & vbiq; clamat fraudibus præcipue in Ecclesiasticis esse obuiandum, & quod Ecclesia in actibus suis nõ debet fraudem aliquam adhibere, c. per vestras, de donat. & c. immolans, 14. quest. 5. c. clerici, c. ministri cum plur. seq. 14. quest. 4. ita non debet recusare ea, per quæ fraudes euitantur, & boni mores, & iustitia in populis conseruantur, ne ea recusando videatur e contra fraudibus, & militijs viâ perire, & in avaritiam, & triste lucrum inhiare contra disposita in can. constituit, 20. qu. 3. & in c. ex parte, de censibus.*

Sexto, quia solemnitas actus t tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geretur, Anchar. in repet. c. 1. de constit. q. 12. in princ. versic. quid dices de obligatione personali, igitur huiusmodi solemnitati à laicis superioribus in eorum iurisdictionibus introducta debet Ecclesia, & Ecclesiastica persona acquiescere, ne aliter videretur, vt saepe diximus, iurisdictiones laicorum subuertere, perturbare, & minuere velle contra d. c. nouit, de iudic.

Septimo, quia sicuti forenses tenentur seruare solemnitates à statutis introductas in contractibus, & tamen non subsunt statutentibus, & quoad ipsos carent statuentes iurisdictione, vt supra etiam diximus, & latius in conclusione, quod statuta non ligant forenses, item idem erit quoad clericos, licet in eos nullam statutum habeat potestatem, & auctoritatem statuendi, cum in vtroque casu militet aequè defectus auctoritatis, & iurisdictionis in statuentibus quoad forenses scilicet, & clericos, & licet aliquando clerici dicantur, quod sunt magis non subditi, quam alij non subditi laicorum, vt Sig norol. d. *consil. 21. col. 2. & quod non sunt similes omnino forensibus, & quod æquipatio, quæ fit de clericis ad forenses, non est bona, vt per Felin. in d. cap. Ecclesia sancte Maria, nu. 81. col. 40. versic. quod verbum nota tamen, vtrumque dictum non obstat contra casum nostrum, qui solum vertitur circa exemptionem, quam habent, & clerici, & forenses à iurisdictione statuentium laicorum, & alterius territorij, in quo æquiparatio*

NON

non errat, & si in aliquo clerici dicuntur magis non subditi laicorum, quam alij non subditi, istud procedit, quia ipsi clerici non solum non sunt subditi, sed nec etiam volentes se subditos facere possunt, & in hoc procedant dicta per Signor. & Felin. *ubi supra*, prout idem Signorol. seipsum declarat *ibid.* & Felin. *in eodem loco*, saluans eius dicta in hoc, quod clerici reputantur dissimiles à forensibus non ratione exemptionis à iurisdictione, sed etiam, quia clerici, quamuis clerici dicuntur minus quam forenses, quia licet non supportent onera populi, subeunt tamen onera spiritualia, & sic non sunt similes omnino forensibus in hoc, quia forensibus laici nullum habent subdium.

Ostendo me mouet, quia sicut in bonis Ecclesiasticis multæ fuerunt adinuentæ, & requiruntur solemnitates ad eorum alienationem ob fraudes, & læsionem Ecclesiarum euitandas, & illas laici obseruant, ita non debet conqueri Ecclesia, si statuta suorum subditorum indemnitati consulerent quasdam solemnitates in eorum contractibus ad euitandas fraudes, læsiones, & dolum obseruari pariter mandauerunt, ita Dec. *in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, col. fin. num. 275.* & facit tit. *quod quisque iuris in alium statu erit ipse eodem iure utatur*, in honestis, & rationabilibus præcipue, prout de casu nostro.

Nec potest dici huiusmodi statutum contra immunitatem, aut libertatem Ecclesiasticam sub eo prætextu, quod per viam indirectam videretur prohibere Ecclesiam, & Ecclesiasticos ab acquirendo, & ab eis, quæ sibi competunt de iure communi, prout est contrahere cum quocunque, vt dicebamus, & quod per consequens non valeat, iuxta *ca. fin. de immunit. Eccles. lib. 6. cum similib.* quia vltra superius allegata responderetur, quod aliud est prohibere rem suam ab aliquo acquiri, nisi certo modo, & certa solemnitate seruata, & aliud est priuare aliquem ab acquisiis, aut ab acquirendo simpliciter, & indistincte, nam in istis duobus vltimis modis quoad acquisita scilicet, & quoad simplicem, & generalem prohibitionem ab acquirendo læderetur quidem libertas, & immunitas Ecclesiastica, iuxta determinata *in d. cap. fin. ibi, quidquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem*, & diceretur statutum tanquam in derogationem Ecclesiasticæ libertatis non valere, sed in primo modo nequaquam diceretur lædi, aut minui libertas, & immunitas Ecclesiastica, tum quia in contrahendo Ecclesia, vt diximus, non fungitur aliquo iure speciali, sed solum utitur eo iure,

quo ceteri omnes communiter vtuntur *in ribus supra allegatis*, tum etiam, quia quando eidem permittitur à iure posse cum quocunque contrahere, debet intelligi, vt dicebamus, cum quocunque non prohibito lege generali, vel particulari, prout diximus de prodigo, & de minore, cum quibus etiam Ecclesia seruat solemnitates, *iuribus pariter supra allegatis*, tum etiam tertio, quia huiusmodi solemnitates non fuerunt introductæ ad lædendum Ecclesiam, & Ecclesiasticos, & in odium ipsorum, prout sic intelligunt dictum *cap. fin. de immunit. Eccles. lib. 6.* Cardin. *in d. ca. perpendimus, & cons. 144. vers. nec obstat dictum, cap. fin.* Felin. *in d. ca. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 90.* & Bald. *cons. 11. nu. 4. in fin. inter cons. Anchar. & Signorol. d. cons. 21. num. 25. vers. primo casu, Barbat. d. cons. 14. nu. 17.* sed fuerunt introductæ, vt per eas statutum prouideret suis subditis, iuxta considerata per Salicet. *in d. authent. cassa, num. 15.* per Barbat. *d. consil. 65. col. 9. vers. & reddit rationem*, & licet etiam ex hoc aliquale incommodum sentiret Ecclesia, & Ecclesiastici, tamen non debet haberi in consideratione, quia hoc non fuit principale in intentione statuentium, vt est per accidens, de quo igitur non debet fieri casus per ea, quæ in terminis voluit Signorol. *d. consil. 21. num. 13.* & Bald. *d. consil. 11.* & notatur *in l. 1. in prin. ff. de auctor. tutor. & in l. si quis, ff. si certum petatur*, & nos in prima illatione ad conclusionem, *quod statuta laicorum non comprehendunt clericos*, & etiam quia quando statutum laicorum habet rationabile causam, licet agatur in consequentiam de aliquali, non tamen graui præiudicio clericorum, & Ecclesiæ, non tamen reprobatur Alexand. *d. consil. 93. num. 4.* & Dec. *in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, num. 25 i. vltra* quod vere nullum præiudicium aut incommodum Ecclesiastici ex prædicti statuti dispositione, & prohibitione sentiunt, quia prohibitio, vt dicebamus, non est generalis, quoad omnes, sed solum certarum personarum, & poterit cum alijs personis non prohibitis æque contrahere, etiam cum prohibitis, seruatis tamé solemnitatibus statuti, vt considerauit Feder. de Senis *d. consil. 65.* & Alexand. *d. consil. 93. nu. 4.* & si ipsa Ecclesia, & Ecclesiastici ommissis alijs curant, & volunt contrahere cum personis prohibitis, ipsis est imputandum quoad prædictas solemnitates, nec est tali casu, sicut dicitur de viduis, tantum faciendum Ecclesiæ, & Ecclesiasticis, quod alijs fiat iniuria, *cap. ex tenore, de foro compet. Barb. d. consil. 65. n. 22. & d. consil. 14. n. 19.*

Nec etiam respectus defectus potestatis, qui

qui ab aliquibus consideratur in supra dicto statuto erga clericos fundatus, in d. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constitut. ob stare potest, quia ille textus, & similes alij loquuntur solum, quando expresse, & auctoritative statuendo laici disponerent de Ecclesijs, vt in eodem cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, ibi, non auctoritas imperandi, prout sic respondit Cardinal. in d. cap. perpendimus, de sentent. excommunic. & Barbat. dict. consil. 14. num. 17. quæ non militant in supra dicto casu, vnde retinendo supra firmatam opinionem tanquam veritate plenam, vt aliquo modo tamen contrarium sentientes quietare possis, erit distinguendum, quod aut statutum de Ecclesia, vel de Ecclesiasticis personis facit mentionem, statuendo aliquid, aut non facit, primo casu eo ipso erit contra libertatem Ecclesiæ, eo quod laici statuerunt de non pertinentibus ad eos, dict. cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, & d. cap. fin. de rebus Eccles. non alienand. Si vero statuta laicorum nullam facerent mentionem de clericis, & Ecclesiasticis, & tunc aut statutum non simpliciter prohibet contractum, sed certam formam requirit, & solemnitatem, aut simpliciter prohibet, primo casu, aut forma est obseruabilis sine magna difficultate, aut est obseruabilis cum magna difficultate, si sine magna difficultate, aut forma adijcitur actui, qui de sui natura est de foro Ecclesiastico, vt super legatis factis ad pias causas, aut adijcitur alteri contractui, primo casu non tenet tanquam super non pertinentibus ad iurisdictionem statuentis, cum talium regulatio ad Ecclesiasticum iudicem pertineat, vt in c. nos quidem, c. tua, c. si heredes, c. cum Ioannes, de testam. cum similibus. Si autem adijcitur actui, qui de sui natura est de foro iudicis secularis, vt generaliter sunt omnes contractus, & dispositiones laicorum, & tunc per hoc non violatur libertas Ecclesiastica in aliquo, quamuis enim, vt dicebamus, sit fauendum Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis, tot. tit. de immunit. Ecclesiæ, & C. de sacrosan. Eccles. c. religiosam, & 2. quæst. 2. c. super prudentium, 14. q. 2. c. fin. de testam. ita tamen omnibus sumus in iustitia debitores, quod alijs iniustitiam non faciamus inquit text. in d. ca. ex tenore, de for. compet. & sic fauendum erit Ecclesiæ, vt tamen non turbetur iurisdicção laicorum iniuste. Si vero forma adiecta non est obseruabilis sine magna difficultate, & tunc idem erit, sicut quando contractus simpliciter prohibetur, quod non valet, per d. c. fin. cum similibus, ita distinxit Card. in reper. d. c. perpendimus, in 9. quæst. & illum sequitur Barb. dict. consil. 65. colum. 7. & 8. & dict. consil.

14. colum. 4. num. 18. & 19. & Dec. d. c. Ecclesia sanctæ Mariæ, colum. penult. n. 250. & 254. cum plurib. seqq. qui etiam num. 263. quod de forma difficili ad obseruandam diximus, declarat de tali difficultate, quæ impossibilis reputaretur, iuxta not. in l. apud Iulianum, §. constat. ff. de leg. 1. & cum supra dictis tenuit etiam Nat. consil. 280. num. 4. & ex his etiam tolluntur, quæ late accumulauit Tiraq. de legib. conub. gloss. 8. quæst. 18. num. 162. dum de dispositis, & relictis ad pios vsus considera uit in proposito supra dicto.

Quarto amplia, vt idem sit, & prima intelligentia procedat t in procuratore generaliter constituto, aut minoris, aut mulieris, aut alterius prohibiti contrahere absque certa solemnitate, nam & ipse postea contrahendo ardetur ad obseruantiam illarum solemnitatum statuti loci, ad quas & illius principalis astringeretur, & deberet obseruare vigore dicti statuti, nec sufficeret, quod sola procura fuisset facta secundum formam statuti procuræ, vt puta cum debitis consensibus propinquo, & similiu, quia & adhuc eadem forma statuti seruanda esset in ipso contractu celebrando per minoris, seu mulieris procuratorem, sicut seruari deberet, quando ipse minor, seu mulier contraheret, ita Sanct. Seuer. in d. l. cunctos populos, num. 95. vbi ita per multos illustres Doctores fuisse consultum testatur, ibique subiungit multos in hoc errare, credentes sufficere, quod solemnitas sit seruata tempore dati mandati, idem voluit Ang. & Cumma. in l. apud Iulianum, §. contractum, & §. si pupillus, ff. quibus ex caus. in possess. cat. & ibi Alexand. in apostil. ad Bart. in vers. dicit statutum, vers. & adde, & Socin. in l. si quis nec causam, §. quoniam, colum. 2. ff. si cert. petat. & in l. 1. §. fuit quæsitum, colum. antepen. vers. secundum locum, ff. ad Trebel. vbi pariter dicit, ita fuisse consultum per multum solemnem Doctores Italia, & per eundem Socin. consil. 172. colum. antepen. & pen. vers. postremo moueor, volum. 2. vbi ad id multa adducit, & plenius hoc idem voluit in l. 1. §. item acquirimus, colum. 3. vers. postremo, & colum. 4. vers. octaua & vltima conclusio, ff. de acquir. possess. & ibi Ias. colum. 2. & 3. vers. breuiter premissis non obstantibus, plenissime hoc idem comprobatur, & dicit, quod ita consuleret, & iudicaret, & hanc opinionem verissimam, quicquid alij in contrarium dixerint, testatur Paris. consil. 98. num. 46. libr. 1. & inter alias potest esse ratio, quia conanguinei, & iudex, qui debet interuenire ex forma statuti in contractu minoris, & illi consentire, debent intelligere actum, super quo consensus, & decretum venit interponen-

nendum, vt per Iaf. vbi supra, vers. secundus casus, sub nu. 8. quod non succederet, si procurator generaliter constitutus posset ex se illum facere, quia generalis consensus praestitus super constitutione huiusmodi procuratoris non sufficeret, neque posset operari super contractu particulari alicuius rei, de qua neque iudex, neque confanguinei aliquam habuerunt, nec habent notitiam, & ad quam per consequens generalis illorum consensus praestitus in mandato non alij potest dici porrigi, secus si fuisset constitutus procurator cum dictis debitis consensibus, & secundum formam statuti super contractu de certa re iniendo, nam tunc contractus postea à procuratore gestus bene valeret, etiam si in eo de nouo non interuenerit solemnitas, & consensus à statuto requisitus, vt sic distinguendo docuit multis rationibus Iaf. in d. §. item acquiritur, col. 2. vers. tu autem, sub nu. 4. & in vers. secundus est casus, sub num. 8. & hoc pacto posse concordari opiniones dixit Borgn. de tut. num. 130. & ita etiã tenuit Simoncel. in suo tract. de decret. lib. 2. tit. 5. n. 50, & 52.

49 Subintelligo primam intelligentiam, vt non procedat in ipso Princepe, siue domino loci statuti, qui nec ipse adstringetur ad solemnitates à statuto requisitas in contractibus, ita vt etiam si fuerint omittae, contractus tamen valebit, sic consuluit Roman. conf. 444. num. 10. quia tale statutum censetur imponere necessitatem eius solemnitatis obseruandae subditis, non ipsimet domino, tum quia sibimet ipsi nemo imperare potest, l. penult. ff. de arbitr. l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebell. tum quia in generali sermone suo seipsum quis adstringere non videtur, & Roman. sequitur Menoch. de praes. lib. 3. pres. 44. num. 19. & ante eum Rol. à Val. de lucr. doi. quest. 84. num. 7. vbi plura similia cumulat, & idem voluit Lamberteng. in suo tract. de contract. in fin. numer. 95. 96. & seq. vbi respondet ad ea, quae in contrarium facere videbantur ex Tiraq. in tract. de legib. connub. in gloss. 8. quest. 19. & facit dictum Crauet. in conf. 5. num. 3. vbi voluit, quod solemnitas à mero iure ciuili introducta non ligat Principem, ex his ego quoque alias consului statutum retractus non habere locum in Principe aut emente, aut vendente, qui non subiacet legi, aut statuto, nec de eo lex, aut statutum cogitat, iuxta not. in l. Princeps, ff. de legibus, & in l. digna vox, C. cod. tit. prout & huius sententiae fuit Tiraq. de retract. ligna. §. 1. gloss. 13. num. 38. ex ibi per eum allegatis, & licet supra firmata subintelligentia sit posita in terminis statuti ab ipsomet Principe

facti, prout in his terminis loquitur Rom. vt supra citatus, & illum sequentes, tamen idem erit in omnibus alijs statutis ab eius subditis factis, imo multo magis, tum quia indubitatim est statutum superiorem statuentis minime arctare, Card. conf. 2. incip. circa statutum, Felin. & alij in ca. 1. colum. 10. vers. sic. quarta declaratio, de constit. Rochus de Cur. de consuet. 9. quest. princip. vbi late, tum etiam quia Princeps confirmando statuta inferiorum, & subditorum dicitur illa facere sua propria ex regula, quod omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impartimur, l. 1. §. omnia enim merito, C. de veter. iur. enucl. & Principem non astringi à statuto à se condito supra probatum est, & idem voluerunt Barrol. in l. Lucius Titius, la 2. ff. de fideicommiss. libert. Ioann. Andr. in cap. vt animarum, colum. 1. vers. sic. statuto Episcopi, vbi etiam Gemin. colum. 4. vers. quare, an Archiepiscopus, de const. in 6. cum alijs adductis a Lamberteng. vbi supra nu. 98. qui etiam de magis communi testatur.

Intelligo sublimitationem, siue subintelligentiam, vt vera non sit, quando Princeps 50
† ipse vellet pro se vt aliquo statuto, quod in ab ipso ordinatis quasdam solemnitates, aut alia ordinaret, cum quibus ab eo ordinata concedere, & statuere voluit, quia tunc ab illis etiam qualitatibus statuti contra se Princeps astringetur, nec poterit pro se ex eodem statuto ordinata assumere, & reliqua contra ommittere, ita Menoch. de praesumpt. libr. 2. praesumpt. 5. nu. 4. & prius in conf. 250. n. 62. lib. 2. Brun. de stat. fam. exclud. artic. 6. num. 67. & Bal. in l. 4. C. ad leg. Falc. de quo etiam vide in conclus. quod statuta generaliter loquentia generaliter debeant intelligi, in 64. limit.

Secundo intellige principaliter conclusionem, vt non procedat in his, quae † perti- 51
nent ad litis ordinationem, quia tunc inspicitur locus non contractus, sed iudicij, Bar. in d. l. cunctos populos, nu. 15. per leg. 3. in fin. ff. de testamen. Alexand. consil. 164. num. 3. libr. 6. dicens, quod in spectantibus, & concernentibus ordinem iudicij, & modum procedendi semper seruantur statuta loci iudicij, etiam si diuersus mos patriae, vel fori litigantium esset, & ita hanc esse communem gloi. & Doct. sententiam testatur per gloss. in l. 1. C. quae sit long. consuetud. vbi Iacob. & Cin. in 2. q. & Bartol. in l. 2. C. quem adm. testamen. aperia. & in l. 2. C. de iuramen. calum. iunct. l. 1. in princip. ff. de vsur. & Canonistae communiter in c. quod clericis, de fur. competen. & in c. de constit. Roch. de Cur. de stat. sect. 9. q. 12. n. 37. vbi hanc communem fatetur Dec. resp. 11. n. 186. vol. 1.

Primo amplia istam intelligentiam, vt procedat, etiam si iudicium esset inter clericum, & laicum, & litigaretur in foro seculari, quia clericus teneretur seruare legem, & statutum ipsius loci in procedendo, & ordinando processum, & litem, ita Soc. post Butr. & alios in d.c. *Ecclesia sancta Maria*, de *constit. in dict. cap. quod clericis*, vbi praecipue Abb. Roch. de Curt. in dict. *tractat. de statut. sectio. 9. num. 38. quest. 12.* quod dicit verum, etiam si lex vel statutum tale dans formam processui, vel ordinatriuis iudicij, in specie loqueretur de clericis, & ratio est, quia tunc exprimi diceretur in statutis id, quod a iure disponitur, & inest, vnde tunc permittitur, quod alias prohibetur, c. *significasti*, & ibi not. de *elect.* criben. post gloss. in c. *ad auertentiam*, el. 2. de *rescript.* ibique alias adducit ampliationes & limitationes.

Secundo amplia, vt idem sit, siue agatur coram iudice ordinario, siue coram delegato, ita Roch. de Curt. vbi supra, d. q. 12. num. 38. in fin. & ante eum Ioan. And. Butr. Imol. & Barbat. & alij in rubr. de *consuet.* vbi Ant. de Butr. dicit, quod praedictis non obstat, quod delegatus fungitur vice delegantis, cap. *sanctae*, el. 1. de *officio delegat.* & quod per consequens videretur esse attendendus locus delegantis, quia verum est, inquit, quoad potestatem pronuntiandi, sed quoad vincula non fungitur vice delegantis, ideo quoad decisoria inspicere debet locum litigantium, quoad preparatoria autem, locum, vbi agitur iudicium.

52 Tertio amplia, vt idem sit, quoad ferias, † in quibus attenditur locus, in quo fit processus, seu ordinatur iudicium, ita Roch. de Curt. vbi supra, vers. *secundo amplia*, qui hanc communem Doct. sententiam testatur, & eam sequitur etiam Abb. & communem dicit in c. *fin. colum. fin. de fer. & in dict. c. quod clericis*, & Doct. in d. l. *cunctos populos*, C. de *summ. Trinitat.* & hos sequitur doctissimus & veridicus Dominus meus Marlianus, *decis. 17. n. 5.*

53 Quarto amplia, vt idem procedat, etiam quoad † mercatores, inter quos licet adesset statutum, quod in eorum causis procedi deberet de plano, & sine figura iudicij, vel sola facti veritate inspecta, tamen illud statutum seruaretur quidem in eorum proprio foro, sed coram alio iudice in procedendo attendetur ordo iudicij, secus in decisiuis, in quibus statuta mercatorum inter ipsos seruantur in quocunque loco, vt si inter eos adessent ordinationes, quod mercatores possent conueniri ex nudo pacto, vel quod scriptura priuata mercatorum faciat plenam fidem, nam seruabuntur in quocun-

que foro, & iudicio etiam coram iudice Ecclesiastico, si verba ordinationum, & statutorum non dirigerentur in solos iudices, & proprios ipsorum mercatorum, puta quod dicerent, quod consules mercatorum reddant ius ex nudo pacto, & simile, ita Sanct. Seuer. in repet. d. l. *omnes populi*, num. 16. ff. de *iust. & iur.* Decian. d. *tract. crim. lib. 2. c. 35. nu. 45.* de mente Bald. & Salic. in l. 2. C. de *const. pe. u.* vbi etiam Paul. de Castr. Socin. *consil. 288. num. 9. lib. 2.*

54 Tertio intellige conclusionem, vt procedat, quando † locus, in quo celebratur contractus, esset subiectus Romano imperio, secus si esset locus barbarorum, id est, hostium, quia tunc non debebunt seruari statuta barbarorum, sed propriae patriae, & ideo contractus secundum statutum barbarorum non poterunt defendari in solo non hostili, & Romani Imperij, ita Sanct. Seuer. in d. l. *cunctos populos*, num. 92. & 93. per ea, quae voluit Barb. in l. *qui a latronibus* ff. de *testam.* & in eodem loco hinc opinionem a contrarijs per contrarium sentientes adductis rationibus, & auctoritatibus tuetur, & sequitur Ang. in l. *de die, colum. fin. vers. idem intelligo*, ff. *qui satisd. cog.* Fulgos. in l. 2. C. *quemadm. testam. aper.* dum remittit se ad not. per Bar. in d. l. *qui a latronibus*, Paul. de Castr. in d. l. *qui a latronibus*, in *princip.* vbi etiam Aret. in *fin.* Caccialup. in l. *omnes populi*, colum. 2. in *fin. & sequ.* ff. de *iust. & iur.* In qua tamen re haud facile in vno casu acquiescerem, quando scilicet ageretur de actu, & dispositione captiuorum apud hostes existentium, quia vix etiam dum sumus in patria, memoriam habemus de solemnitatibus, ab eodem statuto patriae ordinatis, & vix illas seruamus, quomodo igitur illarum recordabimur mente, & animo perturbati apud hostes miserrime detenti, & non esset addeda haec alia afflictio, illo superque afflictio, vt nec etiam illius voluntatis executio apud nos recipiatur ob defectum, quem forsitan ipse ignorauit, vel etiam volens exequi non potuit, & sic efficeremur in hoc cooperatores, & socij ipsorum hostium contra illum detentum, dum illi corpus ipsius retinent, nos autem voluntatem, & dispositionem eiusdem intra hostiles fines pariter segregantes, prohiberemus ad nos vsque venire, extendi & operari.

55 Quarto intellige, vt non procedat, si tractaretur de † rescissione contractus, & sic de distractu, nam tunc non attenditur simpliciter statutum loci contractus, sed statuta loci, in quo fuit causata causa distractus, vel rescissionis, ideo si in loco contractus fuit-

fuiſſet cauſata læſio, illius loci ſtatutum, vel conſuetudo debet ſeruari circa reſciſſionem illius contractus, ſi vero læſio, vel cauſa reſciſſionis eſſet cauſata alibi, tunc illius loci eſſet ſeruandum ſtatutum, vt puta ſi minor eſſet læſus à principio ex contractu inito Ianuæ, ſeruaretur ſtatutum Ianuæ, circa reſciſſionem illius contractus, ſi vero eſſet ſecuta læſio Sarzanæ à principio, ſed poſt contractum, & ex mōra, aut negligētia ipſius minoris, tūc ſeruaretur ſtatutum Sarzanæ, ita Bart. in dict. l. cunctos populos, nu. 20. quem refert & ſequitur Sanct. Seuer. in eodem loco, num. 132. & idem ſentit Bald. ibid. num. 94. & Doct. in l. 2. ff. de eo quod cert. loc. & in d. c. licet de for. compet.

56 Subintellige, vt etiam in his, quæ ſuccedunt ex t̄ accidenti poſt contractum ſeruētur ſtatuta loci, in quo euenerunt, vtputa in quo mora, & negligētia commiſſa eſt, ſi verum, ita demum, ſi perſonæ illæ ſint de illo foro, ita Domini de Rota, deciſ. 404. nu. 2. part. 1. de quo etiam infra.

57 Quinto intellige, vt conſueſio non proceat in dote t̄ vel lucranda, vel reſtituenda, in qua non attendimus ſtatutum loci, in quo celebratus eſt cōtractus dotis, ſed ſemper attenditur ſtatutum loci, in quo maritus habet domicilium, ita Bar. Bald. & Ang. & alij communiter in l. exigere dotem, ff. de iud. & in d. l. cunctos populos, vbi in ſpecie Fulgoſ. dicit, hoc ſibi contigiſſe, nam cum eſſet Placentinus, vxorem duxit Papienſem, & quod lucrum dotis caſu poſtea eueniente dicit, quod fuit obſeruatum ſtatutum Placentiæ, & ratio eſt ſecundum Doct. quia quando maritus contrahit matrimonium extra propriam ciuitatem, dicitur quodam modo contrahere tanquam aduena, & confert effectum reſtitutionis dotis ad locum propriæ ciuitatis, ad quam, vt dixit tex. in d. l. exigere, mulier eſt reditura, vnde ſicut contrahens, t̄ qui deſtinauit ſolutionem in alio loco, non poteſt conueniri in loco contractus, ſed in loco deſtinatæ ſolutionis, l. heres absens, §. ſi. ff. de re iudic. ita pariter dicendum eſt in marito, qui deſtinauit reſtitutionem dotis in loco proprii domicilij, vt ſeruari debeat ſtatutum illius loci, in quo eſſet conueniendus, quando tractaretur de reſtitutione ipſius dotis, ita Rolan. à Val. in ſuo tract. de lucr. dot. qu. 13. vbi reſpondet ad oppoſita, & iſtam partē etiam ſequuti ſunt communiter Canoniſtæ, & præcipue Butr. & Abb. in cap. 1. de ſponſal. Archid. in cap. illud, 11. diſtinct. Iaſ. in d. l. cunctos populos, numer. 60. qui dicit ita tenendam, quicquid dixerit Alber. in 2. part. ſtatut. quaſt. 10. idem ſenſit

Rimin. conf. 30. num. 11. vbi teſtatur hanc cōmuniter teneri lib. 1. late Dec. conf. 12. in princip. vbi nedum teſtatur de commui, ſed inquit, quod in hoc tanquam in re clara non eſt laborandum, idem dicit Alexan. conf. 129. ſuper primo dubio, num. 13. volum. 7. Socin. reg. 468. verſ. primo fallit, & hanc communem, & magis communem Doctorum ſententiam affirmat Sanct. Seuer. in eadem l. cunctos populos, num. 114. & ſeq. verſ. pendet deciſio, qui late etiam, & per plura exempla illam comprobat Rimin. conſil. 314. num. 33. volum. 2. Socin. iun. conf. 14. per tot. volum. 1. vbi in fine concludit, quod hæreticum eſſet ab iſta communi opinione diſcedere, præſertim in iudicando, pro quo etiam facit optime, quod not. Bald. in l. voluntas, in princip. C. de fidei commiſſ. vbi dixit, quod matrimonium t̄ trahit vxorem ad originem viri, Ruin. conf. 58. colum. 1. volum. 3. Crot. in d. l. omnes populi, colura. 54. verſ. queritur etiam, ſtatutum eſt in ciuitate, vbi eam communem fatetur Alex. conſil. 100. col. 1. vol. 3.

60 Primo amplia intelligentiam, vt procedat, etiamſi cauſa agitaretur alibi, quam in ipſo domicilio t̄ viri, vtputa vel in loco originis propriæ, vel paternæ, vel etiam in communi patria, vel in loco originis vxoris, ita Bald. in conſil. 471. volum. 1. vbi inquit, quod licet heres mariti, qui habet propriū domicilium Mediolani, poſſit conueniri ad reſtitutionem dotis olim datæ defuncto in ipſa ciuitate quoad intentionem libelli, quæ eſt de ordinarijs, in quibus ſequitur forum iudicij, tamen ſi quærat, quantum ſit reſtituendum nomine dotis, quod reſpicit deciſionem cauſæ, erit ſequendum forum mariti, ex cuius etiam perſona in dote forum metimur per d. l. exigere dotem, idem dixit Cuma. in conſ. 72. col. 2. cum ſequen. ea ratione, quia cum mulier propter matrimonium itura ſit in domicilium mariti, & ob hoc magis ſequatur forū mariti quā ſuum, vt habetur in d. l. penultim. ff. de iuriſdict. omn. iud. ſatis tacite ex contractu matrimonij videtur actum, quod in loco domicilij mariti, & ſecundum leges ipſius loci ſoluto matrimonio dos exigatur, cum ille locus cenſeatur tali caſu locus contractus, ex quo videtur conuētum, quod ibi dos reſtituatur, & ibi idem Cuma. proprie ponit caſum, quando mulier erat Venetæ, & maritus Patauimus & liſ ſuper dote agitabatur in ciuitate Venetiarum, & tamen concludit, ſtatutum ciuitatis Paduæ, in qua maritus domicilium habebat, eſſe ſeruandum, idem voluit Rimin. d. conf. 314. num. 33. vol. 2. & Cur. iun. in dict. l. exigere dotem, colum. 1. & Cagn. ibidem.

ibidem. column. 2. versic. secundo ampliate, Curt. iun. conf. 129. col. 2. in fin. vbi consuluit, quod si contingat disputari, quantum maritus sit lucraturus de dote, debet attendi domicilium viri, ad quod mulier tunc temporis fuit traducta, idem voluit Ruin dict. conf. 58. colum. 3. versic. alia etiam, & in vers. sequen. ac etiam colum. 4. volum. 3. vbi respondit omnibus contrarijs fundamentis adductis per Dec. in conf. 283. vbi contrarium consuluit, & hanc partem secutus est etiam Rol. à Val. post supra adductos q. 15. de lucr. dor. ibique confutat contraria.

61 Secundo amplia intelligentiam, vt etiam vera sit, quamuis maritus † in instrumento dotali promississet restituere dotem in loco vxoris, & vbicunque fuerit petitum, nã per ita generalia verba censetur quidem forte prorogata iurisdictio, quoad plures iudices, & sic quod poterit maritus conueniri ex tali instrumento, & conuentione in loco vxoris, & vbicunque alibi, in quo alias conueniri non potuisset, sed si queratur ad quantum debeat, & possit conueniri, non per hoc per talia generalia verba censetur recessam à dispositione iuris, quoad consuetudinem, & statutum loci domicilij ipsius, ita Ias. in d. l. cunctos populos, num. 61. de mente Bald. in d. l. exigere dotem, in fin. Socin. dict. reg. 463. vers. amplia prædictam regulam, & hoc firmat Sanct. Seuer. in eadem l. cunctos populos, num. 115. & sequen. & ibi affirmat, quod pro hoc vidit per multos celebres Doctores fuisse consultum, & quod ab hoc non est recedendum, quia est ipsa veritas, ibique hoc idem dicit, quod erit verum, etiam si expresso fuisset dictum in instrumento de restituendo dotem in aliquo loco speciali, quia dictum de loco speciali poterit operari, vt supra, quoad forum ibi sortiendum, sed quoad quantitatem restitutionis, & modum lucri, in eo loco seruandum erit statutum loci, viri rationibus ibi per eum, & hanc communem mentem Doctorum affirmat n. 118. licet male à plerisque sit intellecta, & consuetudinem domicilij viri limitare restitutionem dotis, vbicunque petatur dixit Bal. in d. l. exigere dotem, in fin. & illum sequitur Alexand. in additio. ad Bar. ibidem, & conf. 101. colum. 3. volum. 3. Barbat. in rub. de consuet. vol. 14. num. 52. & Cagn. in eadem l. exigere dotem, colum. 7. & Ruin. dict. conf. 58. colum. 3. in fin. & hanc partem secutus est etiam Rol. à Val. in dict. tract. q. 19. vbi respondit ad contraria, licet contra opinionem Sanct. Seuer. in supra citato loco teneat, aliud esse, vbi partes in contractu expresse ad certum locum dotis restitutionem restrinxissent, per ibi per

eum allegata hancque communem opinionem appellat ex mente Purpur. in d. l. cunctos populos, num. 129. & Cagnol. in dict. l. exigere, col. 7. versic. septima limitatio; quam tamen Rolan. & aliorum communem opinionem contra Sanct. Seuer. veram arbitraret, si nedum expresse de aliquo loco circa restitutionem faciendam fuisset conuentum inter partes, sed etiam si fuisset actum, quod secundum formam statuti illius loci expressi dos restitui deberet, quia tunc haberet locum limitatio ad d. l. exigere dotem, eo quia aliud fuisset conuentum inter partes, vt dicit idem Rolan. pro eius opinione, & pacta, quæ fauent restitutioni dotis, essent seruanda, prout in hoc casu loquitur etiam Bald. in d. consil. 31. volum. 3. per Rolan. pro se citatum ibi secundum formam statuti, & ordinis consuetudinum ciuitatis Astensis, alias si generaliter solo præfixo, & specificato loco restitutionis nihil de modo & quantitate restituendi fuisset dictum, non recederem à prima supra dicta opinione contraria, quia præfixio loci particularis satis operari dicitur, & verificari in hoc, quod poterit, vt dicebamus, maritus extra proprium domicilium in eo loco designato conueniri, in quo alias sine tali promissione minime conueniri potuisset non autem ex eo, quod de loco fuit conuentum, de modo etiam, & quantitate restitutionis actum etiam dicendum est, alias idem esset in alio supra principali dicto, quando factum actum specialiter de restituendo dotem, tam in loco contractus, quam alibi, nam & in eo casu sequeretur, quod maritus etiam ad statuta aut loci contractus, aut alibi, vbi conueniretur, diceretur se obligasse quoad etiam quantitatem & modum restitutionis, cum diuersa non possit allegari ratio, quando indefinite se obligauit vbique locorum restituere dotem, ac quando in vno præcipuo loco fuit conuentum, dummodo in nullo ex prædictis casibus de modo, & quantitate restitutionis fuisset actum, & tamen doctrina est Bal. vt supra citati in d. l. exigere dotem, ac magis communiter à Doctoribus approbata, vt ipse Rolan. fatetur d. q. 19. n. 7. quod consuetudo domicilij viri limitat quoad quantitatem, restitutionem dotis, vbicunque petatur.

62 Tertio amplia intelligentiam, vt procedat, etiam si maritus † mutasset domicilium, in quo postmodum dissolutum fuisset matrimonium per mortem vxoris, nam nihilominus attendetur primum statutum domicilij, quod maritus habebat tempore contractus dotis, ita Ias. in d. l. cunctos populos, num. 61. quicquid dixerit Salic. ibidem, col. 3. versic.

versic. item quero si in ciuitate, vbi tenuit contrarium, motus, ea ratione, quia, cum maritus lucretur dotem propter mortem vxoris, eaque mors det vim exigendi, ac ipsum contractum resoluat, merito locus ille debet attendi, quia non prius lucratur maritus, quam eueniat casus restitutionis, in domicilium ergo illud est collata restitutio, quæ ratio Saliceti non operatur, eo quia attenditur locus obligationis ex contractu destinatæ, non locus obligationis purificatæ, & sic attenditur primum domicilium viri, obligatio enim ad dotem, & dotis restitutionem oritur tempore contractus conditionaliter, purificanda per actum mortis, attenditur ergo locus destinati contractus, & obligationis tempore contractus, non locus purificatæ obligationis, & cum Ias. tenuit Rolan. à Val. vbi supra, quest. 21. affirmans hanc opinionem esse iuri consonam, & magis amicam veritati, ibique ad contraria respondet, & subiungit, quod dato etiam, quod tempore existentis conditionis oriatur obligatio, vinculum tamen trahitur ad locum contractus destinati, & cum prædictis tenuit Socin. in d. c. dilecti, colum. fin. de for. competen. vbi dicit, hanc opinionem iustissimam, quia alias de facili maritus posset defraudare heredes vxoris, idem voluit Butr. in d. c. 1. ad sine. vbi etiam Abb. de spons. quod etiam suadet meo iudicio ex verbis ipsiusmet. l. exigere dotem, ff. de iudic. dñ enim lex declarat, an mulier debeat exigere dotem in loco instrumenti, an vero in loco domicilij, determinat de loco sub his verbis, vbi maritus domicilium habuit, non vbi instrumentum dotale conscriptum est, & quemadmodum illa verba, non vbi instrumentum dotale conscriptum est, sunt temporis præteriti, respicientis tempus contracti matrimonij, siue contractorum sponsaliorum, ita pariter illa verba, vbi maritus domicilium habuit, quæ sunt pariter temporis perfecti, debent adaptari ad tempus pariter contracti matrimonij, siue sponsaliorum, vt decisio sit de dubio eodem modo qualificato, & idem, ni fallor, suadent alia verba eiusdem legis in fine ibi, in cuius domicilium & ipsa mulier per conditionem matrimonij erat reditura, & certum est, quod vxor ex conditione illius matrimonij erat itura ad domicilium, quod tunc maritus habebat, non ad quod non habebat, nec etiam vnquam aliud acquirere forsan putabat, vnde succedit alia ratio, quod si contractus regulantur ex mente contrahentium. l. ita stipulatus, ff. de verbor. oblig. & maritus quando contrahit matrimonium, extra propriam ciuitatem dicitur

quoammodo contrahere tanquam aduenata, & confert effectum restitutionis dotis ad locum propriæ ciuitatis, ad quam, vt dicit tex. in d. c. l. exigere, mulier est reditura, ad primum domicilium viri debet accomodari restitutio, postquam ad illud censeatur conferta, ex quo de illo, quod habebat, non autem de alio, quod non habebat, nec quod, vt supra diximus, etiam vnquam habere forsan cogitauit, est præsumendum, contrahentes mentem accomodasse, l. cum proponas, §. 1. ff. de inoffic. testam. si enim maritus est Ianuensis, & vxor Florentina, non est dubitandum, quod, dum contrahunt, censeatur accomodasse animum ad patriam Ianuensem, cuius maritus ciuis, & habitator est, non autem cogitasse, vt puta de Insula Sardinia, ad quam postea ex aliquo accidenti maritus iuit ad habitandum, & faciunt etiam, quia illa verba reditura, de quibus in d. l. exigere, debent intelligi de prima vice, vt infinitas tollatur, l. bñus, §. hoc sermone, ff. de verb. signif. l. fideicommissa, §. si quis decem, ff. de leg. 3. & hanc partem tenuit etiam Alexand. in d. c. consil. 100. colum. penult. volum. 3. Crot. in d. c. l. omnes populi, num. 170. ff. de iust. & iur. hac ratione etiam, quia obligatio censeatur contracta secundum consuetudinem domicilij, quod maritus habebat tempore, quo dos fuit data, & quæ obligatio non potuit variari in præiudicium mulieris, & hanc receptiorem sententiam testatur Cagnol. in d. l. exigere, colum. 8. vers. tertio ampliat. vbi etiam Curt. iun. num. 19. & Ruin d. conf. 58. colum. 2. in princip. & colum. 5. versic. 7. volum. 3. facit etiam regula, quod quando quis habet duo domicilia, vnum originis, aliud, quod postea ex accidenti acquisiuit, non attenditur domicilium secundum, vt est tex. in l. libertus, §. præscriptio. versic. cum simul, ff. ad municip. & hanc partem magis com munein fatetur Grat. resp. 113. num. 14. lib. 2. ibique adducit incoueniens, quod aliter tenendo sequeretur, quod scilicet, vt supra considerauit etiam Socin. posset esse, quod in primo loco, vbi maritus morabatur tempore contractus matrimonij statutum nihil lucri ad maritum deferret, & quod ideo maritus posset ad talem locum se postea conferre, in quo aut totam dotem, aut maiorem partem ex statuti dispositione lucraretur, & non est dubitandum, quod partes contrahendo de dote aliud couenissent, si statutum viri nullum lucrum deferret marito, & aliud, si aut totam dotem, aut maiorem partem ei tribueret, & hanc opinionem retinendam omnino arbitror rationibus supra adductis, nisi forsan tempore contractus matrimonij proba-

bilis coniectura adfuisset, quod maritus in loco, in quo tunc habitabat, non erat permasurus, ut quia maiorem partem suarum fortunarum habebat in alio loco, vel propter rixas, & altercationes, vel alia ex causa habebat locum mutare, & videmus quotidie multos ex varijs rationibus, quæ tempore matrimonij de facili animaduerti possunt, & spectari, mutare domicilia, prout & hoc idem consideravit Grat. vbi supra, nu. 16. cum quo potuit conciliari, & concordari opinio contrarium sentientium.

63 Primo sublimita intelligentiam, ut habeat locum in marito, & vxore, secus in sponsis, quia in illis attenditur statutum loci, in quo sunt celebrata sponsalia, non autem statutum domicilij viri, ita Ias. in d. l. cunctos populos, nu. 62. in 1. lect. versic. limita communem conclusionem, & in 2. lect. col. 14. versic. ego limito communem doctrinam sequendo Bald. quod idem tenuit in authent. omnes peregrini, colu. 1. vers. & ideo, C. commun. de succes. quia sponsa non sortitur forû sponsi, sicut vxor mariti, nec per sponsalia attendimus locum mariti, & sic cessat ratio, d. l. exigere, & idem tenuit Felin. in cap. 1. col. 14. versic. limita primo, de sponsal. ea ductus ratione, quia sponsa non dicitur effecta de domicilio viri, per l. ea qua, la 2. ff. ad municip. & hanc fore receptiorem sententiam, testatur Cagnol. in d. l. exigere dotem, col. 4. prout illam ab omnibus indifferenter approbari testatur Rol. a Val. in d. tract. quest. 18. vbi more solito ad contraria respondet, pro qua etiam facit, quia ratio, qua potuerunt moueri contrahentes ad accomodandum animum, & intentionem ad lucrum dotale, non est dubium, quod fuit sub spe futuri matrimonij, alias enim nisi matrimonium certe futurum sperassent, nequaquam lucrum permisissent: Vnde si contractus regulantur a mente contrahentium, ut in d. l. ita stipulatus, ff. de verborum obligat. in casu sponsaliorum solum non erit agendum de aliquo lucro, postquam ad eum tantum casum mens contrahentium non censetur acq̄ieuisse, sed ulterius de matrimonio vero contraeto cogitasse.

64 Secundo sublimita, ut procedat tunc solum, quando maritus duxit in vxorem ad locum domicilij sui, prout ita proprie loquitur tex. & ratio, dict. l. exigere, si autem e contra vxor duxerit virum ad eius domum, tunc non attendimus statutum loci mariti in lucro dotis, sed statutum loci vxoris, ita Ias. in dict. l. cunctos populos, nu. 62. quod dicit prius sensisse Bald. in fin. col. 2. C. si a non compet. iud. iud. fuer. quem etiam refert, & sequitur Socin. d. reg. 468. versic. quarto fallit,

Cremenf. d. singul. 67. statuto Florentia, Felin. in dict. cap. 1. col. 14. vers. tertio limita, de sponsal. Crot. in d. l. omnes populi num. 167. Marfil. in l. fin. num. 67. ff. de iurisdic. omn. iudic. & hac esse communem opinionem dicit Purpurat. * in d. l. cunctos populos, num. 120. prout illam veriore, & magis communem tribuitur, ** Rol. a Valle vbi supra, quest. 16. nu. 3. quam tamen intelligit veram, quando maritus sic a principio ductus intenderet in domo vxoris perpetuo velle habitare, quia tunc ex ista destinatione perpetua habitationis in domo vxoris, dicitur ibi suum domiciliu elegisse, & dict. l. exigere, de domicilio mariti loquentem in eo verincari, alias si ibi perpetuo non esset mansurus, secus esset, per not. per DD. in l. lex Cornelia, §. 1. ff. de iur. & per gloss. in l. 2. C. de incol. lib. 10. & per tex. in l. nihil. ff. de capt. prout huius etiam opinionis fuit Felin. in dict. cap. 1. in 3. limita. de sponsal. & Barbat. in d. rubr. de consuetud. nu. 51. dum dicit, nisi vir contrahat matrimonium in domicilio vxoris, inde non recessurus, idem sentit Dec. in l. cum quedam puella, colum. 2. ff. de iurisdic. omn. iud. & late Purpurat. supra citato loco, vbi inquit, quod si maritus actu non traduxisset vxorem ad domiciliu suum, quam tamen ducere intendebat, sed forte tuit prauenta morte in propria domo, in qua tunc maritus erat, non animo constituendi domiciliu ibi, quod non procedit conclusio praedicta, & pro quo facit regula, quod idem iudicamus de destinato ad actum, quod de illo, qui est in actu, l. cetera, §. si quis parauerit, ff. de legat. 1. item & quia existentia corporalis viri in domo vxoris non habetur in consideratione, ex quo animus contrahendi domiciliu ibi cessabat, quo scilicet cessante, etiam habitatio multorum annorum non induceret domicilij institutionem, ut per Bart. in l. quasi tum, ff. de legat. 3. & Alexan. in l. cum filius familias, ff. si cert. pet. & ideo magis attenditur animus vtriusque, qui est de redeundo, ut lex ipsa praesumit d. l. exigere dotem, adeo & alleganti contrarium incumbit onus probandi, quod subdit ipse Purpurat. fore notandum, quia multoties contigit mulieres mori in domibus earum, antequam per maritum traducantur ad eorum domiciliu, quæ omnia etiam approbavit Ruin. d. cõf. 58. col. 2. vol. 3. quæ cum alijs refert, & sequitur Rol. a Valle in supra citato loco, concludens, quod ab ista opinione non est recedendum, tam in consulendo, quam in iudicando, quia esset contra stimulum calcitrare.

Tertio sublimita, ut vera non sit, quando bona in immobilia fuissent data in dotem, 65 quia

quia tunc non domicilium viri, sed locus ubi bona sita sunt, attendendus est, ita Rol. a Val. in d. tract. de luc. dot. q. 20. de mente Bald. in d. l. cunctos populos, & Barbat. in d. rub. de consuet. col. 15. vers. limita etiam, & Cagn. in d. l. exigere dotem, col. 8. in prin. ibiq; in fin. d. q. hanc opinionem veriolem, & magis a Dd. receptam appellat.

Verum de huiusmodi opinione videtur cogitandum, per ea, quæ in contrarium expresse voluit idem Bald. in cons. 208. vol. 3. ubi affirmat, Dd. in talibus lucris inspicere consuetudines, & statuta vigentia in domicilio mariti, nam per matrimonium ipsa mulier transit in iurisdictionem, & potestatem statuentium, d. l. cum quadam puella, ff. de iurisd. om. iud. nec est curandum, ubi res sint positæ, quæ in dotem datæ sunt, arg. l. fin. C. de præscr. long. tem. l. 1. C. de contrah. emp. & idē tenuit ipsemet Bald. in repet. d. l. cunctos populos, col. 30. vers. quinto queritur, ubi etiam Iaf. col. 7. vers. ultimo, & ibi etiam Purpur. n. 130. & cum prædictis tenuit Rui. d. cons. 58. col. 5. vers. 6. vol. 3. & in cons. 163. col. 2. vol. 4. vers. alia etiam proponitur opinio, & facit, quia dispositio d. l. exigere dotem, est generalis, & indefinite loquens de dote, ideo etiam ad omnem dotem datam, tam in mobilibus, quam in immobilibus referri debet, cum utraq; dos æque dici debeat dos, & text. in d. l. exigere, solum dotem datam indistincte considerauit, nec ex eo, quod in immobilibus consistat, minus efficitur maritus dñs illius, durante matrimonio, sicut & illo soluto pariter eodem iure debitor cēsetur, & remanet, ideo eadem exactio, & lucrū considerabitur, nec quod bona sint immobilia, & sita alibi, quā in territorio statuentium, potest impedire lucrum, iuxta cōsuetudinem domicilij mariti de dotis lucro agente, quia ratio, quare maritus lucretur de bonis vxoris, est, quia fuerunt sibi data in dotem, & intuitu dotis lucrum a statuto permissum est, vnde quæ admodum, siue bona data in dotem sint immobilia, siue sint sita alibi, quam in domicilio viri, semper tamen dotalia dicentur, & sub nomine dotis datæ venient, ita in illis debet verificari dispositio de lucro dotis loquens, præcipue ex tacita conventionione partium, quæ, vt sæpe dictum fuit, censentur accomodasse animum quoad lucrum dotis ad eam quantitatem, quæ ex domicilio viri, prout de iure disponitur, debetur, & quemadmodum dos erit, vt dicebamus, licet bonorum pars in dotem datorum vna sit Florentiæ, altera Ianuæ, tertia Romæ, ita ad omnia prædicta bona tanquam dotalia, & tanquam dotem partes respexisse dicen-

tur, & in eis quoad lucrum animum, & conventionem accomodasse, & sic si quid de virtute statuti deficere in prædictis possit dici, respectu bonorum extra territorium statuentium suppletur ex consensu partium, quæ sicut de lucro dotis cogitasse, & conuenisse cēsentur, & dos ita appellatur, & erit, si est extra territorium statuti, prout si in territorio reperiretur, ita tam ad te statem extra territorium, quam intra illud dicuntur consensum accomodasse, & lucrū cōstituisse, & cum hac opinione tenuit Phanuc. de lucr. dot. glos. 9. nu. 34. reiecta in contrarium sententia, contra quam hanc veriolem dicit, & illam comprobatur rationibus, & auctoritatibus.

Quarto sublimita, vt procedat solum quoad ipsam vxorem, secus esset, quantum ad aliam, puta matrem, quæ dedisset dotem, & conuenisset de ea restituenda, quia tunc in ea lucranda non attendetur statutum loci viri, sed statutum loci, in quo celebratus est cōtractus dotis, quia mater nō intendit ire ad habitandum cum genero, sicut de vxore dicitur, & sic cessat ratio, d. l. exigere dotem, ita Iaf. vbi supra, in d. l. cunctos populos, num. 63. & in 2. lect. col. 15. vers. tertio limita, & idem Purpur. n. 164. qui istam esse communem opinionem affirmat, vt eam ante eos approbauit Bald. in rubr. C. de priuileg. dot. col. 2. in fin. vers. sed statim quaro, & Socin. d. reg. 468. vers. quinto, fallent. 1. Crot. in repet. d. l. omnes populi, nu. 168.

Quinto sublimita, vt procedat solum in contractu dotis, secus autem in omnibus alijs contractibus inter virum, & vxorem, in quibus attenditur locus celebrati contractus, non autē domicilium viri, ita Bald. in d. rubr. C. de priuileg. dot. quem sequitur Socin. d. reg. 468. vers. sexto fallit, & Iaf. vbi supra, nu. 63. in fin.

Sexto sublimita, nisi vxor errauerit, puta quia ignorabat maritum esse forensē, vel ignorabat in loco mariti esse aliud statum, vnde iuris communis fiducia cōfisa simpliciter contraxit, nam tunc sibi nō obstat statutum domicilij viri, quia contractus regulantur ex mente contrahentium, d. l. ita stipulatus, ff. de verb. obligat. & mens mulieris non potuit dici accomodata ad statutum, quod ignorabat, quia regulariter dispositio, & conuentio non porrigitur ad ignorata, d. l. non est ferendus, ff. de transact. ita Iaf. vbi supra, nu. 64. & ante eum Bald. in cap. 1 §. fin. de inuestit. de re alien. fact. & illos sequitur Socin. d. reg. 468. vers. septimo fallit. Crot. in d. l. omnes populi, nu. 169. Barbat. cons. 40. col. penul. vol. 2. Marf. in l. fin. n. 68. ff. de iurisd. om. iud.

iud. Grat. d. conf. 113. num. 13. lib. 2. Felin. dict. cap. 1. de sponsal.

Sed contra prædictam sententiam Baldi, & sequacium adest communis opinio, de qua per Riminal. *conf. 314. num. 45. lib. 2.* ubi subiungit, quod licet mulier sit forensis, & sic præsumatur ignorare statuta loci mariti, nihilominus sequetur statutum loci mariti, & opinio Baldi, & aliorum forte procederet, quando mulier aliter quàm per præsumptionem probaret de ignorantia statuti, & de errore, ut per Riminal. *ibid.* quem sequitur Dec. *conf. 19. nu. 11.* dicens, opinionem Baldi esse contra comunem, nisi vxor probaret suam ignorantiam aliter quam per præsumptionem, quia licet ignorantia præsumatur, *l. verius. ff. de probat. cap. ignorantia, de reg. iur. in 6.* nihilominus contra vxorem videtur alia præsumptio, quia contractus huiusmodi, prout sunt matrimoniū, fiunt cum magna inquisitione, quæ inquisitio tollit præsumptionem ignorantiam, ut per eundem Dec. *conf. 283. nu. 8.* Et cum hac secunda contraria opinione, tenuit etiam Rolan. a Val. ubi sup. q. 14. *ibid.* fundamenta hinc inde adducendo, & contrarijs respondendo, & retinet supra dictam distinctionem Dec. & Riminal. quòd scilicet vere probaretur error, & ignorantia vxoris, ac illius credulitas causata ex aliqua iusta causa, de quo etiam ibi adducit exempla ex mente etiam Purpurat. *in d. l. cunctos populos, nu. 149.* & Curt. *iun. in d. l. penult. & Cagnol. in d. l. qui cum alio, num. 14. ff. de regul. iur.* & eandem distinctionem sequutus est Grat. *dict. respons. 113. numero 14.*

69 Septimo sublimita, ut procedat in statuto vigente tempore nuptiarum, non autem in vigente tempore solum in matrimonio, ita Phanuc. *in suo tract. de lucro dot. gloss. 10. nu. 79. vers. ultimo loco quero,* ubi late hæc sententiam comprobat, idem voluit Imol. *in cap. fin. col. 8. in fin. de constit.* ubi etiam Felin. *col. 2.* & Barbat. *col. 13. in princ.* idem Felin. *in cap. statuimus, col. 2. de maior. & obedient.* & Alexand. *in addit. ad Bart. in d. l. omnes populi, col. 9. vers. ibid.* & *in vers. ecce, Crot. in d. l. omnes populi, col. 32. vers. limitatur ista conclusio,* ubi reprehendit Bart. contrarium tenentem in eadem *l. omnes populi, n. 47. d. vers. ecce alia dicit statutum,* ubi voluit, statutum nouum de lucro dotis comprehendere veteres, id est, constitutas tempore statuti veteris, & cum prædictis tenuit etiam Grat. *dict. consil. 113. col. 3.* & Bald. *consil. 31. statuto ciuitatis Astensis, lib. 3.* & pro hac opinione optime faciunt ea, quæ supra diximus late de obseruantia statuti domicilij viri tempore contractus ma-

trimonij, non autem alterius domicilij postea per maritum mutati, & in quo dissolutum fuisset matrimoniū, quæ videntur esse eadē, cum ista sublimitatione, vnde miror, quomodo Rolan. a Val. qui prima approbavit, hæc postmodum improbauerit, ut infra, & conuenit etiam, quoniam ex contractu dotis data a die celebrationis ipsius ius ortū est partibus circa quantitatem de dote restituenda, quod auferre noua lex non potuit, nec intellexit, quoniam legis naturæ est futuris negotijs dare formam, non autem præteritis, *l. leges, C. de legibus, l. per diuersas, §. fin. C. mandati, cap. fin. de constit.* quemadmodum, & Imperator *in l. vnica, C. de rei vxor. act. in fin.* dixit, se facere constitutionem super his tantummodo dotibus, quæ postea darentur, & facit etiam, quia obligatio censetur contracta, secundum consuetudinem domicilij, quod maritus habebat tempore, quo dos fuit data, ut per Crot. *in d. l. omnes populi, nu. 170.* & Rolan. a Val. *d. q. 21. nu. 3.* nec potuit adaptari ad statuta noua tempore soluti matrimoniij, de quibus partes non potuerunt diuinare, *l. iubemus, §. fin. C. de testam.* & ad quæ tamquam ad incerta, & ignota conuenio trahi non potest, *d. l. non est ferendus, ff. de transact.* & certum est, quod alia conuentio inter partes fuisset facta circa dotem, & eius lucrum, existente statuto tempore contractus matrimoniij, ut puta tertiam partem solum marito tribuente, & alia si cogitassent de statuto loci, in quo postea est solum matrimoniū, & quod forsitan totam dotem marito relinqueret. Nec obstat, quod lucrum prouenit ex morte mulieris, quæ tempore noui statuti contigit, ideo nouum statutum inspicere oportere, quia negatur præsuppositum, nam imo prouenit lucrum ex ipso met contractu dotali a principio, in quo partes conuenisse, & mentem accommodasse censentur ad lucrum tunc temporis certum, & determinatum a statuto, non autem ad illud, quod, ut supra dicebamus, ignorabant, & non poterant diuinare, & licet effectus executionis talis contractus differatur in tempus mortis vxoris, tamen ius fuit ortum a principio ipsius contractus, licet conditionaliter, quod tamen non refert, §. *ex conditionali, Inst. de verb. obligat. l. si filius familias, ff. eod. tit. l. cedere diem, ff. de verbor. significat.* nec etiam obstat, quod ideo statutum nouum dicitur comprehendere dotes antea datas, quia quousque durat matrimonium super dote nullum effectum induxit, quia poterat dissolui morte viri, & tunc non fuisset locus lucro dotis, & quod exceptio viro concessa contra heredes mulieris, causatur morte mulieris, & non

ante, & quod ideo sufficit mortis tempore statutum extare, nā prædicta vera nō sunt, siquidem licet quousque durat matrimonium, non potest exequi effectus lucri, tamen non per hoc sequitur, quod ante non fuit ortum ius ad illud ex contractu, in quo quoad dotis restitutionem partes censentur cōuenisse secundum statutum domicilii viri a principio, prout est de iure, & prout dicebamus, licet talis iuris consequutio differatur in casum mortis vxoris, quæ dilatio non impedit oriri obligationem, *iuribus supra allegatis*, & etiam quia super cōtractu dotis restituendæ disponens alterando eius obligationem parit, tunc ius sub conditione, quæ ideo cum sit ex præterito in futurum, non potest negari, quin ante mortem mulieris effectum ad formam dispositionis, & statuti dicatur inducere, *d. l. cedere diem, & §. ex conditionali, cū concor.* prout nec etiam obstat, quod ex quo statutum dicitur disponere super restitutione dotis faciendā, & sic super actu futuro, quod cōtingit sub statuto nouo, & ideo comprehendere debere sub eo, quia respōdetur, quod licet posset cōsiderari dispositio tanquam super restitutione dotis faciendā, & fuisset facta sic super actu futuro, debet tamen semper considerari ad formam conuentionis prioris præcedentis tempore contractus, iuxta consuetudinē tunc temporis pariter vigentem, quæ limitat, vt dicebamus, restitutionē dotis, vbicunq; & qualitercunq; contingat, & ad quam tunc certam, & præsentem, partes contraxisse dicuntur, & mentem accommodasse, & statutu solum seruit quoad executionem voluntatis partium eiusdem statuti dispositioni vsq; a principio accommodatā circa lucrum, in quo non potest postmodum variari per noua statuta, eo quia ipsarum non est, vt dicebamus, partium conuentiones, & pactā, ac iura tollere, secundū ea, quæ animaduertit Bald. *d. conf. 31. n. 3. lib. 3.* vbi dicit, quod alias statuta essent iniqua, prout & hoc idē late prosequitur Phanuc. *d. gloss. 10. n. 79. cum plur. seq.* vbi reiectis contrariæ opinionis fundamentis, rationibus, & auctoritatibus ibi per eum, refutat indiuiduo ea, quæ contrarium sentiens adduxit Roland. a Valle *in supra citato tract. de lucro dotis, d. q. 93.* in qua non video, vt diximus, quomodo hæc ibi senserit, cum fere idem contrarium affirmauerit *in 21. q.* quæ est fere eadem cum *d. 93.* & hanc sententiam arbitror veriolem, & secundum quam ita Mediolani iudicatum fuisse testatur Borgnin. *in suo repert. vol. 1. decisionum, verb. lucrum dotis, & in verb. maritus, & eius heres, & repre-*

hendit Cephal. qui aliter consuluit *conf. 644. lib. 5. n. 15. & plur. seq.*

Octauo sublimita, vt procedant prædicta, quando matrimonium esset † solutum 70 naturaliter per mortem vxoris, sine aliquo facto, vel culpa mariti, quando vero ius exigi gendi committeretur ex aliqua culpa viri, puta quia vergit ad inopiam, vel committeret adulterium, & sic esset locus restitutioni dotis, tunc attenderet statutum loci, vbi vir esset tempore culpæ commissæ, vel vbi vergit ad inopiam, ita Sanct. Seuerin. *in d. l. cunctos populos, n. 119.* de mente Butr. *in d. cap. 1. de spons.* & aliorum *in d. l. exigere dotem,* ibique hoc dicit notatu dignum.

Nono sublimita, seu potius declara modo, quod sæpe supra diximus de domicilio viri, vt intelligatur de domicilio † habitatiōnis, non autem de domicilio originis, quia forum domicilii est potentius, quā sit forum originis, vt notatur per gloss. *in cap. statutum, §. cum vero, de rescript. in 6.* vbi etiam Dominic. & Franch. hoc affirmavit Alexan. quicquid sit in aliis contractibus in casu nostro de dote *in d. conf. 100. nu. 9. lib. 3.* per tex. *in d. l. exigere,* cum gloss. *in verb. reditura,* vbi vult, quod attendatur domicilium viri, ad quod mulier erat itura, & constat, quod mulier non est itura ad locum originis, vbi maritus non habebat domicilium, sed ad locum, vbi maritus habebat domicilium habitandi, ad quod erat traditurus vxorem, & huius opinionis affirmat fuisse Salicer. *in d. l. cunctos populos, in fin. versic. item quero in ciuitate originis mulieris,* ibique hanc sententiam comprobatur rationibus, & auctoritatibus, & eam sequuti sunt, Bald. *in d. conf. 31. vol. 3.* Crot. *in d. l. omnes populi, col. penult.* Cremen. *in d. singul. 67. l. 1. si arrogator, col. 18 ff. de adopt. & in d. l. cunctos populos, col. 6.* vbi etiam Purpurat. *nu. 124.* Curt. iun. *in d. l. exigere, num. 18.* & Cagnol. *col. 8. versic. noua limitatio,* vbi attestatur hanc esse communem opinionem, Marfil. *in d. l. fin. num. 63. ff. de iurisdic. omnium iudic. Ruin. d. conf. 58. vol. 2. & 4. versic. quarto principaliter, & in versic. præterea, volum. 3.* & post illos hoc idem tenuit Roland. a Valle *in d. tract. quest. 22. num. 15.* vbi hæc partem de iure veriolem affirmat, & illam magis communem appellat *in fin. d. quest.* **

Sexto intellige conclusionem † quoad literas cambij, vt locus contractus dicatur ille, ad quem fuerunt destinatæ, & receptæ, non autem, in quo fuerunt scriptæ, per literas enim acceptatas, dicitur facta quasi quædam copulatio consensus duorum simultanei, & ibi factus contractus, vt inquit Bald.

Bald. in l. 2. ff. de pact. & probatur in l. qui autem, in fin. ff. de const. pecun. & est glos. in l. consentire, in versic. consensu, ff. de act. & obligat. & in l. 1. ff. de contrahend. empt. in vers. & per literas, & firma dicitur promissio, vel mandatum, sequutum per epistolam, quæ semper dicitur loqui, vt in l. 1. §. in initio, ff. de offic. præsid. l. miles ad sororem, ff. de leg. 2. Bart. in l. nuda, col. 2. versic. non obstat, ff. de donat. & perficitur per receptionem ipsius epistolæ, & ad illud tempus, quo recipitur, reducitur, l. qui absentis, ff. de acquir. possess. l. absentis, ff. de donat. tunc enim, cum is, ad quæ literæ missæ sunt, recipit illas, & tacet, vel exequitur, dicitur, & ipse consentire, & sic mutua tunc oritur obligatio, vt per illum text. hoc notant Bar. & Bald. in l. Titius, in fin. ff. de constit. pecun. & in l. cum tabernam, §. penult. ff. de pignor. & Bart. in l. quo enim, §. 1. in fin. ff. rem rat. hab. Bald. in rubr. C. de fid. instrument. col. ante penult. versic. quid de literis, & in terminis de literis cambij hoc voluit Bald. in cons. 348. incip. factæ fuerunt, lib. 1. vbi nu. 1. dixit, quod inter scribentem literas, & cui scribuntur, tunc contrahitur negotium, cum acceptantur, & consummatur mandatum, & si interim deficeret conditio, de qua in literis, & executio mandati, quomodocunque etiam per actum fortuitum non contrahitur obligatio inter mandantem, & mandatarium, vt in l. cedere diem, ff. de verborum signific. ibiq; subiungit, an sit locus t̄ penitentia, & quâdo in eisdem literis, circa quas vide etiam latius, & plene per Dominum Iosephum fratrem meum de probat. vol. 2. conclus. 630. & 987. & hanc intelligentiam sequitur, & comprobatur Decian. respons. 109. num. 15. & seq. & num. 88. lib. 2.

73
74
Septimo intellige, vt procedat conclusio t̄ in decisuis, id est, quod iudex debet in his iudicare secundum statuta loci contractus, licet sit secus in ordinarijs, seu concernentibus processum, vt supra diximus in 2. limitat. Bart. in d. l. cunctos populos, num. 16. Alexan. consil. 37. num. 7. lib. 2. per l. si fundus, ff. de euctio. Abb. in d. cap. quod clericis, col. 3. Riminal. cons. 417. nu. 7. lib. 3. Ruin. cons. 69. num. 5. lib. 4. vbi de communi testatur Alexan. cons. 164. numer. 4. vbi pariter de communi testatur lib. 6. communem etiam dicit Roland. a Valle cons. 100. num. 11. lib. 3. vbi etiam num. 13. magis communem affirmat, & hoc pro regulari communi dicto ponit Roch. de Curt. d. tract. de stat. sect. 9. num. 42. quest. 12. versic. secunda regula est, in decisuis, Canonistæ communiter in cap. quod clericis, de foro compet. Decian. respons. 185. nu. 39. volum. 1. & d. respons. 109. nu. 39. vol. 2. Dec. &

cæteri communiter in l. semper in stipulationibus, ff. de regul. iur. & etiam vnanimiter scribentes in rubr. de consuetud.

Subintellige, vt procedat intelligentia in his, quæ oriuntur t̄ secundum naturam contractus, tempore contractus, in quibus circa decisoria causæ, & litis decisionē inspicuntur statuta loci, vbi contractus fuit celebratus quoad effectus causatos, vel causandos ex ipso contractu secundum naturam contractus, nullo facto extrinseco occurrente, etiam si de tali contractu in alio loco disputetur, & etiam siue sit soluenda quantitas alio loco, vel in alium locum fuerit destinata solutio, secus in his, quæ oriuntur post contractum perfectum propter negligentiam, vel moram commissam, quia in his, vt etiam supra in alio proposito diximus, non attenditur locus contractus, sed ille locus, in quo negligentia, vel mora est commissa, si tamē personæ illæ sunt de illo foro, Rota decis. 404. 1. part. vel solutionis adiectio non repugnat, ita Bart. in d. l. cunctos populos, num. 19. & 20. inrens per hoc, quod si in ciuitate Perusij extaret statutum, quod iura petendi debitum præscribantur decem annis, & quidam Florentinus mutauerit centum in Curia Romana, sub pacto de reddendo in ciuitate Perusij, certe si tacuit per decem annos, erit, inquit Bartolus, ibi locus statuto, quia est contracta in illo negligentia, Bartol. sequuti sunt Domini de Rota decis. 602. part. 1. qui testantur etiam de communi, de mente Purpurat. in d. l. cunctos populos, num. 154. & 161. idem voluit Salicet. ibid. vbi etiam Sanct. Seuer. nu. 111. & 131. vbi testatur hoc a DD. teneri, ibique quoad primum caput sub intelligentia infert, quod si Senis sit statutum, vel consuetudo, quod venditor teneatur præstare fideiussionē emptori de euctio, & Florentinus vedit mihi Senensi prædium situm in territorio Florentino, & fuerit hic Senis celebratus contractus, sed nihil fuerit dictum de fideiussore, tamen tenebitur Florentinus mihi fideiussorem præstare, siue conueniatur hic Senis, siue Florentia, licet prædium emptum sit in territorio Florentino, quia ista consuetudo, siue statutum de fideiussore præstando, respicit decisionē causæ, & est effectus causatus ab ipso contractu tempore ipsius contractus ob statutum loci nullo extrinseco interueniente, sed secundum naturam ipsius contractus, sicut si hic esset consuetudo, vel statutum, quod ex pacto nudo posset agi, & Bononiensis promiserit mihi per pactum nudum, certe poterit hic conueniri, & Bononiæ vigore statuti arctatus eū vigore

contractus hic initi, prout etiam si in loco executionis nulla posset opponi exceptio etiã peremptoria contra instrumentũ garantigã, si tale instrumentum esset factum extra territorium, posset opponi exceptio, attento iure communi, & poterit fieri probatio, quia hoc pertinet ad decisionem causã, ideo inspicimus locum, vbi contractus est celebratus, in quo viget ius commune, si aliud non apparet, tãquam de effectu proueniente, & causato ex ipso contractu nullo facto extrinseco occurrenre, & in eodẽ loco alia similia adducit, & comprobat, idẽ tenuit Roch. de Curt. vbi supra, num. 49. Abb. in d. cap. licet, num. 3. de foro compet. Socin. consil. 99. incip. in causa eximij Doctoris, lib.

76

Quæ autem dicantur † decisoria, & non ordinaria, vide Franch. in cap. si duobus, §. denique, num. 4. de appellat. & in cap. vt debitus, quest. 7. & 14. cod. tit. vbi voluit, quod statuta prohibentia appellationem a diuinitia, dicantur respicere decisoria, secus si de appellatione ab interloquutoria solum tractarent, quia tunc dicerentur esse de ordinarijs, prout etiam quando determinant infra quantum tempus debeat appellari, & quantum duret appellatio, & quõ seruato, vel non seruato appellerur, vel procedatur in appellatione, & ex hoc apparet fuisse erratum ex imperitia, vt opinor transcribentis illam, in † Rot. decis. 452. nu. 6. part. 1. dum annumerat statutũ tollens, aut minuens appellationem inter ordinaria, & non decisoria, allegã ad hoc Franch. vbi supra, qui contrariũ tenet, prout quod statutum prohibens appellationem a duabus sententijs conuictibus, & sic minuens appellationes, quæ de iure communi duæ conceduntur, vt C. ne lic. text. appell. in rubr. & in nigro, sit de decisorijs, non autem de ordinarijs, probauit etiam Bertaz. consil. erimin. 19. num. 3. lib. 1. cum ibi per eum, & erunt etiam respicientia decisoria statuta loquentia de iuribus probationum, vt puta circa scripturæ, vel solutionis probatione, & si ageretur de desertione causæ, tunc etiam diceretur agi de decisorijs, secus si de sola instauria, vel de fori declinatione, vel de forma citationis, & citandi, quæ etiã de ordinarijs dicitur, Bertazol. conf. crim. 469. num. 9. lib. 2. Aretin. conf. 33. nu. 1. Sanct. Seuer. in l. 1. num. 137. C. de summ. Trinit. Cephal. conf. 263. nu. 30. lib. 2.

78

Octauo intellige conclusionem, vt non procedat, quoad † executionem, in qua est seruandum statutum loci iudicij, in quo fit executio, ita Roch. de Curte, vbi supra, nu-

mer. 55. de mente Bald. in l. 1. quest. 4. C. ne fil. pro patr. motus ea ratione, quia quantum ad ordinem iudicij, vt supra dicebamus, seruandum, inspicimus locum iudicij, siue loquamur de ordine processus, siue de ordine executionis, quæ executio dicitur concernere ordinem, & non decisionẽ, & Bald. ad hoc allegat text. in d. l. 2. ff. quemad. testam. aper. & in l. missi opinatores, C. de exact. tribut. lib. 10. & not. per Bart. in l. a Diuo Pio, §. sententiam, vbi ceteri, ff. de re iud. idem Bald. in consil. 285. incip. casus, volum. 2. Ancharan. quest. 3. num. 3. lib. 2. Decian. d. respons. 109. num. 40. volum. 2. Bart. in d. l. cunctos populos, nu. 30. vbi pariter dixit, quod petitio executionis dicitur respicere processum, & ordinaria iudicij, limitationem sequutus est etiam Borgnin. decis. 10. num. 31. part. 1. de mente Lancel. Conrad. de offic. prator. lib. 1. rubr. de execut. sentent. sub num. 13. Prosper. Carauit. in rit. magna cur. rit. 28. num. 7. Iaf. in d. l. a Diuo Pio, §. sententiam, col. 3. versic. limita quando sententia, nu. 16. & Bald. in d. l. cunctos populos, n. 93.

79

Amplia, vt procedat etiam quoad † fore-
ses, siue pro, siue contra eos agatur, Roch. de Curte dict. quest. 12. nu. 9. de mente Bald. in dict. consil. 285. incip. casus, ad fin. vol. 2. per text. quem dicit notabilem in dict. l. missi opinatores, C. de exact. tribut. lib. 10. idem voluit Ancharan. dict. quest. 3. nu. 3. & seq. allegans ad idem Ruin. consil. 127. num. 7. volu. 1. volentem, quod in facienda executione attendantur consuetudines, & statuta loci, vbi executio postularur, & loquitur in forensibus rationibus, de quibus per Bald. in d. l. 1. C. ne fil. pro patr. num. 9. quest. 4. videlicet, quod non seruare ordinem in talibus executionibus instrumentorum, sit quidam ordo irregularis, succedit, quod executio dicatur de ordinarijs, in quibus inspicimus locum iudicij, siue loquamur de ordine processus, siue de ordine executionis, & idem affirmauit Rom. conf. 243. ad predictorum, nu. 2. vbi pariter dixit, quod in fienda executione attenduntur statuta loci, vbi executio petitur per ea, quæ not. etiã Bald. in l. vnica, C. de confess. & in l. 3. C. de execut. rei iud. idẽ tenuit Martil. in repet. d. l. fin. nu. 59. & 60. ff. de iurisd. omn. iud. Decian. resp. 109. n. 40. vol. 2. Alexan. in l. a Diuo Pio, §. sententiam, col. penult. vers. vlt. ff. de re iud. idemque Decian. ibidem, testatur, hoc communiter a Doctoribus teneri, in d. l. cunctos populos, C. de summ. Trinitar. & præsupposito, prout affirmat supra citati Doctores, quod statutum dans executionem instrumentis sit de ordinarijs, non est dubium, quod forensis potest eo gaudere, imo velit nolit, ad illius obser-
uan-

uantiam adstringitur, prout communiter Doctores in cap. quod clericis, de for. compet. & in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, vbi præcipue Dec. num. 146. qui hanc communem regulam testatur de constit. cum alijs, de quibus per nos in conclus. quod statuta non ligant forenses, in 3. ampliat.

80 Declara supra dictam ampliationem, vt sit vera in his statutis, † quæ de executione instrumentorum disponunt firmarent pedem in mero modo procedendi, vt si disponent simpliciter, quod in casu instrumenti procedatur tali modo, vel etiam simpliciter, quod instrumenta habeant executionem paratam, nam tunc verificaretur doctrina Baldi, & sequacium, vbi supra, in d. l. 1. C. ne fil. pro patr. q. 4. quod scilicet, ex quo iudicium esset procedere ordine prætermisso, cum de iure communi instrumenta non habeant executionem paratam, l. minor 25. annis, ff. de minor. quem ad hoc meliorem text. de iure appellat. Ruin. cons. 144. nu. 7. vol. 4. Angel. in l. si cum dotem, §. eo autem tempore, ff. solut. matrim. & in l. ait Prætor, §. 1. de re iud. & istud non feruare in hoc ordinem, esset, vt dicebat Bald. quidem ordo irregularis, & sic effemus circa ordinatoria, ita omnes in illo loci iudicio litigantes, siue ciues sint, siue forenses, eo statuto ligabuntur, & fruuntur, prout ligantur, & fruuntur alijs ordinatorijs iudicij. Si autem statuta executionem instrumenti concedentia non starent in puris terminis procedendi, sed procederent vterius tangendo merita causæ, vt puta impediendo oppositionem exceptionum etiam peremptoriarum, & tractando de probationibus circa causam, tunc sicut dicerentur cõcernere, & respicere decisoria, & merita causæ, ita non attenderetur statutum loci illius iudicij quoad litigantes, nisi & in eo loco esset factus contractus ille, cum in decisiais attendatur statutum non iudicij, sed loci contractus, vt supra late ostendimus, & prout hoc idem in terminis statuti executionis instrumentorũ voluit ipsemet Bald. hoc pacto distinguendo in d. l. 1. q. 5. ibi: quinto quero, quod si in loco executionis nulla potest opponi exceptio quantumcunque peremptoria, nunquid si instrumentum est factum extra territorium poterit opponi exceptio, attento iure communi, & poterit fieri probatio, respondeo sic, quia hoc pertinet ad decisionem causæ, & ideo inspicimus locum, in quo sit contractus, vbi viget ius commune, si aliud non appareat, idem tenuit Roch. de Curt. in dict. quest. 12. num. 45. ibi, tertio per præmissam conclusionem in quantum diximus, quod si agatur ratione contractus, consideratur ius, sine consuetudo loci contractus indecisius,

inferitur, quod si contractus sit celebratus in loco, vbi ex forma statuti contra instrumentum nulla possit opponi exceptio, iudex debet seruare illud statutum, quamuis instrumentum ibi factum producat coram eo in loco, vbi non vigeat statutum prædictum, ibique subiungit, quod si aliquando Paul. de Cast. contrarium dixit, male dixit. Eiusdem sententiæ fuit Marfil. in dict. l. fin. num. 60. & 61. ibi, & ex isto dicto Bartoli infert Iason, quod si in hac ciuitate Bononiæ esset statutum, quod instrumenta habeant executionem paratam, modo pone, quod instrumentum est factum in alia ciuitate, in qua nõ est istud statutum, ego produco contra te tale instrumentum in hac ciuitate, an habebit executionem paratam, & decidit, quod sic, per doctrinam Bartoli, in dicta l. cunctos populos, quia in his, quæ respiciunt ordinem iudiciorum, inspicimus statutum loci, in quo iudicium agitur etiam quoad forenses, & subiungit, & si diceretur, quod imo videtur, quod dictum statutum respiciat executionem, non autem ordinem, respondeo, quod si statutum disponeret, quod instrumenta habeant executionem paratam sine aliquo libello, & quod nulla posset opponi exceptio etiam peremptoria, tunc istud statutum respiceret executionem, & consequenter aliud esset, secus autem quando disponit simpliciter, vt supra, & sequitur idem Marfil. ibidem, quod stante statuto, quod contra instrumentum nulla possit opponi exceptio peremptoria, tunc quia istud statutum respicit condemnationem, & executionem, & non ordinem iudicij, si esset confectum in alio loco instrumentum, & produceretur in ista ciuitate, non attenderetur statutum huius ciuitatis, quia istud statutum respicit executionem, & condemnationem, cum prædictis tenuit etiam Ancharran. quest. 63. numer. 5. ibi, cum itaque illud statutum sit executiuum, & decisorium, non competit forensibus, idem Decian. respons. 11. numer. 188. libr. 1. ibi, non obstat, quod cum inter hos litigantes tractetur de executione sententiarum, quod attendenda sint leges, statuta, & consuetudines loci, in quo fit executio, quia responderetur verum id esse quoad ordinem ipsius executionis, non autem quoad probationes concernentes meritum causæ, & si diceretur, imo prælatio creditorum concernit ordinem executionis, dico, id verum non esse, quia imo tractatur de viribus, & fide instrumentorum, & quoad hoc an habeat priuata scriptura vim publicæ scripturæ, attendenda est consuetudo loci, in quo facta est, quia excedimus terminos executionis in hoc, quia volumus cognoscere de validitate, & viribus, ac fide ipsius, quæ omnia regulari debent secundum leges, & consuetudines loci, in quo fuit in esse producta ipsa scriptura, & cum prædictis sic distinguendo transeunt alij plerique Doctores,

81 ex quo poterunt † magnifici Advocati mei concives posthac cognoscere, quid tandem tenendum sit in illa sæpius agitata, & diuerfimode iudicata quæstione, *an forenses possint gaudere beneficio nostri statuti de instrumentorū, executione loquentis*, quod postquam non stat in puris terminis procedendi, non erit extendendum ad fauorem forensium, prout & idem iudicandum erit in casu statuti Ianuæ, *de causis executiuis, lib. 2. cap. 3.* cum & ipsum decisoriam respicere dicatur, ex traditis per supra citatos Doctores.

82 Nono intellige, vt non sit vera cōclusio respectu statuti † vsu non recepti, nam tale statutum, nedum non tradet regulam circa contractus in loco factos, sed nec etiam poterit allegari, tanquam nullius effectus, ita Menoch. *conf. 75. nu. 91. lib. 1. Plot. in l. si quando, §. 6. num. 5. C. vnde vi, Ruin. consil. 153. nu. 24. lib. 5. Bertazol. conf. crimin. 319. num. 1. lib. 2. Iaf. conf. 112. num. 4. volum. 4. & Rolan. a Valle conf. 99. num. 5. & 39. lib. 2. gloss. & Doctor. in l. rem non nouam, vbi Iaf. num. 5. C. de iudic. & quod qui statutum vsu non receptū non obseruat, non dicatur illi contrariū, & quod in eo nullum sit faciendum fundamentum, dixit Paris. *conf. 53. nu. 98. lib. 3. Ruin. conf. 13. nu. 23. lib. 2. Nat. conf. 19. num. 8.* vbi dixit, quod tale statutum non dicitur statutum, & de hoc nos etiam in *conclusionē, quod statuta non ligant forenses, & quod de duobus statutis vltimum est attendendum.**

83 Decimo intellige, quod si de aliquo statuto † non constaret, esset seruandum in terris subiectis Ecclesiæ Romanæ, ius Canonicum, in subiectis vero Romano Imperio ius ciuile, si autem essemus in locis præterdentibus libertatem ab vtraque superioritate, si de aliqua particulari consuetudine, & statuto loci non appareret, esset seruandum ius gētium commune omnibus, quod ibi vigere præsumitur, ita Sanct. Seuer. *in d. l. cunctos populos, nu. 93. in fin. C. de summ. Trinitat. de mente Bald. in d. l. 2. C. quemad. testam. aper. & in l. ius ciuile, ff. de iust. & iur.*

CONCLUSIO VIII.

Duobus statutis cōtrarium ad inuicem disponentibus, quodnam, & in quibus, & quomodo sit attendendum.

SUMMARI.

1 Contrarijs duobus statutis existentibus vlti-

- num est attendendum.
- 2 Intellectus, l. vbi repugnantia, ff. de reg. iur.
 - 3 Vltima derogant prioribus.
 - 4 Per constitutionem secundæ legis videtur recessum a prima.
 - 5 Tempus compositionis, non autem confirmationis attenditur in prælatione statutorum.
 - 6 Codex fuit totus confirmatus eodem tempore.
 - 7 Vltimo capitulo statuitur inter multa contraria in eodem statuto.
 - 8 Vltimum statutum specialius præfertur primo etiam plenius disponenti.
 - 9 Vltima consuetudo attenditur.
 - 10 Alimenta relicta a testatore, prout in vita præstabat alicui, regulantur secundum vltimam testatoris consuetudinem.
 - 11 Consuetudo, & statutum equiparantur, & quod dicitur de vno, dicitur de alio.
 - 12 Consuetudo vltima tunc attenditur, si est introducta a maiori parte populi.
 - 13 Statutum sicut se habet ad statutum, ita consuetudo ad consuetudinem.
 - 14 Posterius statutum non præualet primo, si est iustius.
 - 15 Statutum permittens probationem etiam per testes dicitur iustius altero, solum per instrumenta fieri posse concedenti.
 - 16 Fæminarum statutum exclusiuum, donec existant masculi, est iustius eo, quod excludit perpetuo.
 - 17 Prioritatem, aut posterioritatem non debet attendere iudex, vbi apparet de maiori aequitate.
 - 18 Vltimum statutum tunc attenditur, si est vltimum in compilatione, non autem solum in ordine statutorum.
 - 19 Specialius statutum attenditur, postposita prioritate, vel posterioritate.
 - 20 Speciale statutum facit cessare generale.
 - 21 Specialius statutum præualet generali, etiam posteriori, habent clausulam generalem derogatiuam, non obstante, &c.
 - 22 Clausula non obstante quid importet.
 - 23 Speciale statutum postponitur generali sequenti, quando generale alias nihil operaretur.
 - 24 Specialia inter duo statuta attenduntur specialius.
 - 25 Specialius statutum quomodo cognoscatur, & quod dicatur.
 - 26 Primum statutum minus derogans iuri communi præfertur etiam posteriori.
 - 27 Vltimum statutum non præfertur primo, quando non fuit vsu receptum.
 - 28 Conditionem hæc tacitam habent statuta, videlicet si moribus vltimum recipiantur.

- 29 *Vsu non receptum statutum non obseruans, non peccat.*
- 30 *Vsu non receptum statutum non habetur in consideratione.*
- 31 *Vsu non receptum vt dicatur statutum, sufficiunt decem anni a die conditi statuti.*
- 32 *Reformatio non tollit statuta præcedentia, si non fuit vsu recepta.*
- 33 *Vsu receptum an præsumatur statutum, remissive.*
- 34 *Desuetudine vt dicatur sublatum statutum, requiritur, quod euenerit casus statuti.*
- 35 *Inobseruantia vbi non repugnat directæ legi contrariæ, vt quia non euenit casus legis, nõ tollit legem.*
- 36 *Præuilegium nunquam tollitur per non usum, nisi euenerit casus præuilegij.*
- 37 *Statutum nunquam tollitur per non usum, sed per contrarium usum sic.*
- 38 *Vsus contrarius vt operetur, debet esse de maiori numero casuum.*
- 39 *Vsus siue consuetudo contraria statuti non potest induci per populum, non habentem facultatem legis condendæ.*
- 40 *Sarzanenses non possunt inducere consuetudinem contra statuta.*
- 41 *Statutum in esse deductum semper præsumitur in dubio durare, & esse in viridi obseruantia.*
- 42 *Statutum non publicatum, licet posterius, non præualet primo.*
- 43 *Ad esse statuti tria requiruntur.*
- 44 *Publicatio perficit legem.*
- 45 *Scientia statuti non sufficit, nisi & publicatio interueniat.*
- 46 *Renouatum statutum non censetur nouum.*
- 47 *Vltimum statutum non tollit prius, quod transiit in contractum.*
- 48 *Princeps non potest etiam de plenitudine potestatis rumpere commissiones, & contractus cum suis subditis.*
- 49 *Princeps, respublica, & quicumque alius superior obligatur ex contractu, sicut quilibet alius priuatus.*
- 50 *Princeps non præsumitur per generalem derogationem tollere statuta in præuilegium concessa, maxime quando non haberent causam successiuam, vt num. 51.*
- 52 *Consuetudine ad fauorem aliquorum acquiritur, aut inducta non possunt tolli per nouum statutum, maxime in non subditis, vt nu. 53. & quid de subditis, num. 54.*
- 55 *Princeps faciendo statutum præuilegiatum erga non subditum, dicitur cum eo contractum, & conuentionem inire.*
- 56 *Principis contractus habet vim legis, & quomodo.*
- 57 *Non subditus fit subditus respectu rei in territorio existentis.*
- 58 *Utilitate publica suadente statutum etiam in vim contractus potest tolli.*
- 59 *Ciuitas potest facere statutum abdicatum bonorum in præiudicium patronorum, iusta causa suadente, si vicem Principis obrinet, vt num. 64.*
- 60 *Princeps a contractu recedens debet tamen restandare læsum.*
- 61 *Princeps multa potest utilitatis publicæ fauore.*
- 62 *Publicus fauor præfertur utilitati priuata.*
- 63 *Princeps non præsumitur in dubio vti plenitudine potestatis, & quando secus.*
- 64 *Ciuitas tunc potest tollere statutum, quod transiit in contractum, si superiorem non recognoscit.*
- 65 *Concordia quousque potest considerari inter statuta, non debet induci derogatio aut correctio, etiam si in vno adessent dictiones taxatiuæ, & etiam si alternatim, deberet resolui in copulatiuam, & etiam si vltimum statutum haberet clausulam derogatoriam generalem, nisi in contrarium appareret de mente statuentium, vt numer. 66. 67. 68. & 69.*
- 70 *Vltimum statutum non præualet primo si primum esset derogatorium contrariæ dispositionis alterius statuti.*
- 71 *Rescriptum contra legem non valet, nisi legi fuerit derogatum.*
- 72 *Secundum statutum non reuocat primum, nisi de eo faciat expressam mentionem, quod declarata, vt n. 73. 75. 76.*
- 74 *Consuetudo contraria non derogat statuto præcedenti, prohibenti tamen consuetudinem posse induci, nisi cum expressa scientia populi, vel Principis induceretur.*
- 77 *Derogatoria specialis, seu expressa quæ, & quæ generalis dicatur.*
- 78 *Secundum statutum non tollit primum iuratum, quod tamen dicitur, vt infra late.*
- 79 *Reuocantes statuta iurata an, & quando efficiantur periuri.*
- 80 *Secundum statutum non tollit primum confirmatum a superiore.*
- 81 *Inferior non potest reuocare statutum confirmatum a superiore, maxime quando statutum confirmatum alias erat nullum, & quando in confirmatione adesset clausula derogatoria, & quando inferiores receperunt auctoritatem condendi statuta a superiore confirmante, vt numer. 82. 83. & 84.*
- 85 *Inferiores, qui non possunt ex se legem condere, non poterunt conditam auctoritate superioris soli interpretari.*

- 86 *Antianorum Sarzana auctoritas circa declarationem statutorum quid operetur.*
- 87 *Inferiores possunt reuocare statuta concernentia res, & administrationem negotiorum suorum communium sine superioris auctoritate.*
- 88 *Constitutio tunc dicitur confirmantis, quando confirmatio est necessaria, secus si per se stare potest.*
- 89 *Regula, quod eadem solemnitas requiritur in destruendo, quae in construendo, quomodo procedat.*
- 90 *Sarzanensis capitulatio cum serenissima republica Genuense circa auctoritatem condendi statuta declaratur.*
- 91 *Reuocari quando etiam possit statutum sine superioris auctoritate, & n. 92. 93. & 94.*
- 95 *Secundum statutum tunc tollit primum, si est validum & legitimum.*
- 96 *Fauorabilius statutum, quamuis prius, praefertur posteriori minus fauorabili.*
- 97 *Prohibitivae, & negativae loquens statutum praefertur affirmativae loquenti, nullo considerato ordine in volumine statutorum.*
- 98 *Compromissum faciens dicitur alienare.*
- 99 *Secundum statutum tollit primum solum in eis, quae sunt priori contraria.*
- 100 *Rescriptum cum clausula non obstante, restringitur solum ad eum actum, contra quem loquitur rescriptum.*
- 101 *Secundum statutum non insertum in volumine statutorum non tollit primum, imo non valet, quod declarat, vt n. 102.*
- 103 *Vltimum statutum quando deroget etiam factis in executionem primi statuti tunc vigentis.*
- 104 *Reuocatis statutis intelliguntur etiam reuocata reformationes circa illa.*
- 105 *Electio sola civium ad condenda noua statuta non facit vetera cessare.*
- 106 *Ciuitate libera facta subdita, quando statuta ipsius reuocata censeantur.*

DE duobus statutis contrarijs ꝛ vltimū est attendendum, ita Doct. in *l. omnes populi*, ff. de iust. & iur. vbi praecipue Ruin. num. 78. & Caccialup. nu. 118. cum plur. seqq. & ante eos Bart. in 4. quaest. 3. princip. num. 28. Ioan. Ant. Rub. in *l. Gallus*, §. quidam recte. ff. de liber. & posthum. num. 212. Bar. in *l. si certarum*, §. fin. de testam. milit. & post gloss. in leg. cum proponis, C. de codicil. & in *l. non dubito*, ff. de iur. fisc. & in d. l. Gallus, §. quidam recte, in fine, Alexan. consil. 141. num. 4. lib. 2. & cons. 58. num. 7. lib. 4. Bald. in cap. de causis, de offic. deleg. Cin. in *l. 1. in fin. C. de legib. Ang. in l. si miles*, ff. ad leg. Falc. & in *l. omnium*, C. de testamen. & in *l. in ciuile*, ff. de legib. reprehendens quosdam, qui maluc-

runt, quod stante dicta contrarietate in dictis statutis neutrum valeret, per *l. vbi repugnantia*, ff. de reg. iur. quia respondet, quod ꝛ *l. vbi repugnantia*, procedit in scripturis, vel testibus, in quibus est suspicio falsitatis, vt in *l. falsa*, vel *varia*, ff. de testam. in authen. de hered. & Falc. §. inordinatum, & in *l. neque*, C. de cano. largit. lib. 10. Bal. in cap. cum olim. de consuet. & in *l. diximus*, §. si duas. ff. de excus. tut. & in cap. 1. vbi etiam Abb. de rescrip. Bald. in dict. *l. omnes populi*, colum. 2. de iustit. & iur. Ias. in *l. pacta nouissima*, colum. 2. versicul. decima habet locum in statutis, C. de pact. Dec. consil. 3. num. 2. & consil. 44. num. 7. Geminian. in cap. 1. colum. 2. de iureiur. in 6. Specul. in tit. de instrumen. editio, §. instrumentum, vers. sed pone. produco, Ancharan. in cap. canonum statuta, 14. qu. de constit. Marfil. in *l. 1. §. si serui quasi*, num. 15. ff. de quaest. Cephal. consil. 601. num. 1. vol. 4. & ratio generalis est, quia vltima derogant ꝛ prioribus in omnibus dispositionibus, vt tradit Marfil. late, vbi supra, Decian. resp. 32. num. 20. vol. 2. Cephal. consil. 644. num. 12. vbi de communi testatur, lib. 5. not. in *l. tutor datus*, §. fin. ibi, nouissimam scripturam esse spectandam, ff. de test. tut. & in *l. 2. C. eo tit. & in l. si mihi*, & *tibi*, §. in legatis, ibi, nouissima scriptura valent, ff. de leg. 1. Dec. in consil. 445. numer. 10. & consil. 195. nu. 2. & 3. & facit tex. apertus in §. sed naturalia, §. ea vero, Institut. de iure nat. gen. & ciuil. ibi, ea vero, quae ipsa sibi quaeque ciuitas constituit, saepe mutari solent, vel tacito consensu populi, vel alia postea lege lata, Bar. in *l. 1. ff. de legib. Paris. consil. 44. nu. 13.* vbi de communi testatur, lib. 1. tex. & Doct. in *l. Diui*, §. licet, ff. de iur. codicill. & per constitutionem ꝛ secundae legis videtur recessum a prima, *l. si ita scriptum*, ff. de hered. institut. *l. hac consultissima*, §. 1. C. de testam. & facit reg. de qua in dict. *l. pacta nouissima*, C. de pact. Ang. in d. l. in ciuile, ff. de legib.

Primo amplia, vt idem sit, si eodem tempore fuerint confirmata, nam illud, quod est ꝛ posterius in ordine, nihilominus praeualebit, quia attenditur tempus compositionis statuti, non tempus confirmationis, *l. conscriuntur*, §. si miles, ff. de iur. codicill. Bartol. Caccialup. & Ruin. vbi supra, in dict. *l. omnes populi*, vbi Bart. numer. 35. allegat in simili, quod euenit in codice, ꝛ qui totus fuit confirmatus eodem tempore, & in eo sunt quaedam leges contrariae, & vltimae derogant primis, & Cin. in d. l. 2. C. de test. tut. facit tex. in dict. *l. tutor datus*, vbi Cin. & in dict. *l. si certarum*, §. fin. ff. de testam. milit. Angel. in dict. *l. in ciuile*, per ibi not. per gloss. bene facit, quod not. Bald. in *l. impuberem*, ff. de fals. Angel. & Imol. in dict. *l. si miles*, ff. ad leg. Falc. Alexan.

Alexand. *consil.* 117. *num.* 2. *lib.* 6. & *dict.* *consil.* 141. *num.* 4.

Secundo amplia, vt idem sit, si vnum statutum habeat plura capitula contraria, nam tunc in eodemmet statuto statuitur & vltimo capitulo, Marfil. *in d. l. 1. in d. §. si serui quasi*, *num.* 16. *ff. de quasi.* & Alexand. *d. consil.* 41. *num.* 3. *in fin.*

Tertio amplia, etiam si primū & plenius, generaliter tamen prouideret, nam doctrina Bald. *in d. l. si ita scriptum*, *ff. de hered. instit.* dum voluit, quod quando sunt duo statuta diuersimode loquentia, attenditur eo casu illud, quod plenius prouidet, intelligitur, nisi aliud sit: specialius, & posterius, O fasc. *decif.* 167. *num.* 16. *Dec. dict. consil.* 44. *num.* 7. & *consil.* 147. *num.* 5.

Quarto amplia, vt idem sit, quoad consuetudinem, & quia vltima attenditur, Alex. *consil.* 5. *num.* 7. *in fin.* & *num.* 23. *lib.* 5. vbi dicit hoc verum esse, quando vltima esset legitima, & præscripta iuxta trad. *in l. 2. C. quæ sit long. consuet.* & ibi etiam tradit, quæ sit differentia inter consuetudinem, & solitum, & facit tex. *in l. Acla*, §. 1. *ff. de alimen. lega.* vbi si testator reliquit Titio alimenta, & quæ ei testator in vita præstabat, debet attendi, prout testator tempore mortis, & sic vltimo modo præstabat, & solitus erat, & vltimam inspicere consuetudinem dixit Dec. *in l. semper in stipulationibus*, 2. *not. ff. de regul. iur.* idem voluit Ant. Gab. *in suis commun. concl. tit. de consuet. conclus.* 1. *num.* 74. & facit, quia statutum

& consuetudo æquiparantur, & quod dicitur de statuto, dicitur & de consuetudine, *l. de quibus in fin. ff. de legibus*, & quod de consuetudine diximus, intellige, dummodo sit eam consensu maioris partis populi, secus si minoris, quia tali casu secunda non consideratur, nam non posset dici consuetudo, cum ad consuetudinem inducendam attendatur & maior pars populi, non minor, iuxta trad. *in c. fin. de consuet.* vbi communiter Doct. & *in leg. quod maior ff. ad municip.* Cur. Sen. *consil.* 9. *num.* 23. Felin. *in proem. decret. colum.* 7. *num.* 16. *in fin.* Abb. *in cap. ex parte*, *num.* 6. & *in fine, de censib.* Bero. *consil.* 87. *num.* 21. *lib.* 3. Socin. *consil.* 7. *versic. circa secundam principalem questionem, cum versic. sequen. par. 1.* Marfil. *consil.* 64. *num.* 32. & facit, quia sicut se habet statutum & ad statutum, ita se habet consuetudo ad consuetudinem, Alexand. *consil.* 123. *num.* 15. *lib.* 4.

Primo limita conclusionem, vt non procedat, quando in eodem volumine statutorum essent duo statuta contraria, & vnum esset & iustius, & æquius altero, quia tale statutum esset attendendum, licet non esset vl-

timū in ordine statutorum, ita Alex. *consil.* 58. *num.* 5. *lib.* 4. loquens de statuto, quod disponit probationes fieri posse per testes, & illud appellat æquius, & iustius altero, quo cauetur probationes fieri tantum posse per instrumenta publica, & limitationē est etiam secutus Bald. *in cap. cum olim*, *post princip. de consuet.* & idem sentit Ioan. Ant. Rub. *in d. l. Gallus*, §. *quidam recte*, *nu.* 212. *ff. de liber. & posthu.* & ibidem Ias. *num.* 52. Ias. & Dec. *in d. l. si Rufinus*, C. *qui testament. fac. poss.* Cephal. *consil.* 404. *num.* 29. *lib.* 3. vbi dicit, statutum excludens fœminas à successione, do nec & existant masculi, esse iustius eo, quod excludit perpetuo, ideo consuluit, si reperiantur in hoc duo statuta contraria, attendendum esse illud, quod excludit extantibus masculis tantum, limitationem secutus est etiam Marfil. *in d. l. 1. §. si serui*, *numer.* 29. *ff. de quasi.* vbi dixit, quod iudex non debet attendere & prioritatem, aut posterioritatem in statutis, vbi æquius, & iustius inter illa apparet, iuribus ibi per eum, & Paul. de Castr. *in d. l. hac consultissima*, §. *at cum*, C. *qui testam. fac. poss.*

Secundo limita, vt procedat in & statuto vltimo quoad compilationem, non autem quoad ordinem in volumine statutorum, nam quamuis statutum sit vltimum in volumine, si tamen fuit primo compilatum, non debet attendi, quia, vt supra diximus, respicitur tempus compositionis, ita Alexand. *in dict. consil.* 58. *num.* 4. per doctrinam Bart. *in dict. l. si certarum*, *in fin. ff. de milit. testamen.* idem Alexand. *in consil.* 117. *num.* 2. *lib.* 6. & *consil.* 141. *num.* 4. per *dict. l. conscribuntur*, §. *si miles*, *ff. de iur. codicill.* & *not. in dict. l. tutor datus*, *ff. de testament. tut.* & *in dict. l. 2. C. eod. titul.* Angel. *in d. l. incivile*, *ff. de legib.* Cin. *in d. l. 2. C. de testam. tut.* Bart. & communiter Doct. *in d. l. omnes populi.*

Tertio limita, vt non procedat, quando primum statutum esset speciale, alterum vero generale, quia non attento & ordine seruabitur speciale statutum, per quod aliud limitatur, & declaratur per regulam generi, *de reg. iur. in 6. l. sanctio legum*, *ff. de pen. l. pediculis*, §. *argento*, *ff. de aur. & arg. lega.* Marfil. *in d. l. 1. §. si serui quasi*, *nu.* 25. *ff. de quasi.* Doct. *in d. l. omnes populi*, *ff. de iust. & iur.* Philipp. Franc. *in c. 1. col. 8.* vbi late de rescript. Paul. de Castr. *in d. l. non est dubium*, C. *de legib.* Bart. *in l. questum*, §. *illud*, *ff. de fun. instruct.* & *in l. doli clausula*, *ff. de verbor. oblig.* Alexand. *in dict. consil.* 58. *num.* 6. & *consil.* 89. *num.* 10. *lib.* 6. & Ioan. Ant. Rub. *in d. §. quidam recte*, *num.* 212. *Arret. consil.* 143. *num.* 2. *vers. sed his non obstantibus*, Bertaz. *consil. ciuil.* 95. *num.* 19. & Simon de Præt. *consil.*

59. nu. 2. idem Bertan. *consil.* 99. nu. 3. Rimin. *consil.* 677. num. 16. & quod stante statuto speciali t cesset generale, quod speciali non censeretur derogare, scripsit Bart. & alij. in d. l. sed & posteriores, ff. de legib. Corn. *consil.* 89. littera N. volum. 1. Gozad. *consil.* 72. num. 10. Soc. iun. *consil.* 41. num. 4. & seq. lib. 1. Cephal. d. *consil.* 404. num. 28. lib. 3. *consil.* 55. num. 19. libr. 1. Olasc. *decis.* 67. num. 15. Dec. *consil.* 3. nu. 5. vers. quia in duobus, Bar. in *extrauag. ad reprimendum*, in verb. non obstantibus, vers. sed si statutum precedens, quem refert, & sequitur Viu. in suis *commun. opin. in ver. statutum vltimum*, in fin. Cum in *consil.* 245. col. pen. plures cumulat more suo Tiraqu. de *retract.* §. 15. gloss. 3. num. 21. Paris. *consil.* 54. num. 10. volum. 2. Io. Crot. *consil.* 50. num. 19. Borgnin. *decis.* 6. num. 4. vbi dicit, quod vtrunque statutum debet seruari in casu suo, nam statutum generale debet seruari in omnibus alijs casibus, in quibus non loquitur statutum speciale, & statutum speciale in casu tantum sue specialitatis, & pro hoc facit, quod dixit Lap. *alleg.* 88. incip. *commune Florentiæ*, num. 6. vers. & quando in eadem lege, vbi voluit, quod quando in eadem lege sunt verba specialia, & generalia, tunc species derogat generi, si autem sunt diuersæ leges, & præcedit lex specialis, & sequitur lex generalis, & tunc aut dispositio specificata, & generalis compatitur se in origine, & effectu, & tunc concurrunt quoad vtrunque aut in origine, & non in effectu, tunc concurrunt quoad originem, non quoad effectum, aut non compatuntur se, & tunc aut est dubium de mente legis, & tunc species derogat generi, aut est certum, quia verba sunt ita præcisa, quod non recipiant actionem, vel generis, vel speciei, & est eadem ratio, & conditio, ita quod speciei non est specialis ratio fauoris, tunc vltimæ legi standum est, quia videretur esse recessum à primo proposito legis, iuxta not. in *leg. cum in plures*, §. *locator heri*, ff. *locati*.

Amplia limitationem, vt procedat, etiam si sequens statutum generale haberet clausulam t generalem derogatiuam, non obstante, &c. quia nihilominus posterius generaliter loquens determinatur per prius particulariter disponens, quia clausula illa, non obstante, intelligitur, t non obstante scilicet aliqua lege contraria, quæ non posset cum ista sustineri, vt in *authen. de success. ab intest.* & ibi not. in *gloss. in ver. vacantibus*, & ita scripsit Caccialup. in d. l. *omnes populi*, nu. 110. vers. *tertia est interpretatio correctiua*, idem tenuit Bar. in l. *sciendum*, num. 2. vbi etiam Ias. num. 4. & idem Bar. in *extrauag. ad reprimendum*, in verb. non obstantibus, Roman. *consil.* 4. num. 5. Ale-

xand. *consil.* 80. num. 4. lib. 1. idem Rom. *consil.* 57. num. 1. & *consil.* 322. nu. 2. & *consil.* 399. n. 10. Dec. in l. *in toto iure*, post nu. 7. ff. de *reg. iur.* Tiraqu. de *utroque retract.* tit. 1. §. 15. gloss. 2. in fin.

Sublimita, vt non procedat, quando statutum generale t sequens non posset quicquam operari, nisi interpretaretur, quod de rogaret primo speciali, ita Aretin. in *consil.* 104. num. 9. in fin. per ea, quæ traduntur in l. si quando, ff. de *leg. 1.* & per Bar. in l. 4. §. *prætor ait* ff. de *damn. infect.* & in l. *sed etsi quis*, §. *quasi tum*, ff. *si quis cautio*. & faciunt notata per Felin. in *cap. insinuatum*, num. 4. de *simon.* & per DD. in l. 2. C. de *noxal.* & in l. 1. §. in *computatio ne*, C. de *iur. delib.*

Quarto limita, quando ambo essent specialia, sed vnum esset specialius altero, nam specialius t attenditur, ita Bald. in l. *executio nem*, num. 24. versic. *pone duo sunt statuta*, C. de *execut. rei. iudic.* ponens exemplum de duobus statutis, quorum alterum mandat, quod sententiæ pupillorum mandentur executioni per priores artium tantum, aliud est, quod sententiæ à centum libris supra mandentur executioni tantum per potestatem. Modo lata fuit sententia pro pupillo, & quærebatur, quis ex istis debeat exequi, & respondit specialior iudex, subiungedo, sed quomodo cognoscitur, quis sit specialior, & respondit per hanc doctrinam, quod scilicet illa qualitas, t quæ potest pluribus inesse, illa generalior est, & illa, quæ vni soli potest conuenire, specialior est, vt notatur in l. *iuris gentium*, §. *sed si fraudædi*, ff. de *pac.* idem sentit Rub. vbi supra, d. num. 212. Ancharan. in d. *cap. canonum statuta*, versic. *sed pone duo sunt statuta*, de *constit.* Dec. d. *consil.* 44. num. 7. versic. *secundo quia statutum*, & in *consil.* 18. n. 1. versic. *similiter non obstat*. Bald. in l. 1. §. *vbi autem*, col. 3. C. de *caduc. tollen.* & in d. l. *Gallus*, §. *ille casus*, col. penult. ff. de *liber. & posthum.* Alexand. *consil.* 29. num. 1. lib. 1. Crot. d. *consil.* 50. num. 20. vbi ideo dixit, quod si esset vnum statutum prius in ordine temporis, quod disponderet, quod in casu mutui, vel depositi, de quibus extant publica instrumenta procedatur quadam via executiua, aliud statutum posterius, dicens, quod lites vertentes inter coniunctos debeant compromitti, & contingat, quod causa mutui, de quo extat instrumentum, agitur inter coniunctos, an compromissum, fieri deberet virtute secundi statuti, vel procedendum erit ad executionem virtute primi statuti, & concludit, quod non habebit locum statutum de compromisso, & sic secundum statutum à primo restringetur, quia primum dicitur specialius secundo, eo quia loquitur, in indiuiduo

diuiduo de causa mutui, de qua quæritur, aliud autem loquitur licet de casus inter coniunctos, tamen generaliter, quod prius fuit etiam de mente Bald. *consil. 223. libr. 1.* vbi etiam dixit, quod statutum specialius dicitur illud, quod prouidet fisco, *iurib. ibi per eum*, & facit, quod notat idem Bald. *in l. 1. in 3. quest. ff. de offic. consul.* vbi dicit, illud, quod est specialiori ratione fundatum, derogare ei, in quo inuenitur minor specialitatis ratio, secundum Bart. *in d. extrasag. ad reprimendum, in gloss. super verb. non obstantibus*, & limitationem sequutus est Alexand. *consil. 65. num. 7. lib. 7. Dec. consil. 382. num. 4.* vbi dixit, quod quando duæ leges sunt speciales, illa, quæ specialior est, attenditur, quia indiuidua derogant speciei, vt notat Bald. *in d. l. hac consultissima, C. qui testamen. facere poss.* idem sentit Bertaz. *d. consil. 99. num. 3. 4. & 5.* vbi subiungit, quod illa dispositio, quæ est magis fauorabilis, & utilis, in dubio dicitur magis specialis, & derogat alteri, alleg. *l. 1. in l. 1. §. 1. col. penult. versic. sed pulchrum dubium, ff. de noui oper. nunciat. Dec. in d. l. in toto, num. 4. & num. 5. ff. de reg. iur. & consil. 3. num. 1. & 6.* vbi dixit, quod maior specialitas iudicatur respectu personæ, & sic quando de personis statutum loquitur, quam respectu causæ, id est, quando de causis tractatur, & idem Alexand. *consil. 65. num. 7. lib. 7.* vbi dixit, illud statutum magis speciale haberi, quod maiorem affert utilitatem, & illud, per quod magis prouidetur, quod causæ cito expediantur, ne lites fiant immortales, & etiam illud, per quod fauetur publicæ utilitati *iuribus ibi per eum.*

26 Quinto limita, vt non procedat, quando primum † minus derogat iuri communi, quia tunc debet attendi primum, non autem secundum, ita Rub. *d. §. quidam recte, d. num. 212.* de mente Aret. *in consil. 33. Dec. consil. 3. num. 5. versic. secundo specialiter*, Cephal. *consil. 601. num. 36. lib. 4. Ofasc. d. decis. 167. num. 16. Crot. consil. 50. num. 21. Bald. d. consil. 223. num. 4. lib. 1.*

27 Sexto limita, vt non procedat, quando nouum statutum, † & vltimo loco compositum nõ fuit vsu receptum, sed antiquum, & primum fuit obseruatum, quia tunc attenditur primum. Nam tunc per obseruantiam primi, & non obseruantiam secundi videtur recessum ab ipso nouo, & secundo loco composito, ita Ioan. Andr. *in cap. ad audientiam, de cler. non resid. & in c. 1. de his que sunt à maior. part. Cap. Abb. in cap. cum accessissent, de constit.* Bald. *in authent. omnes peregrini, C. commun. de succession.* qui dicit, ideo esse, quia non dicitur interruptum alias, quod fem-

per viguit, *can. fin. vbi Archid. 4. distinct. idem* voluit Anchar. *in d. cap. canonum statuta, vers. quero vterius, facta fuit, de constit.* statuta enim semper videntur habere † hanc conditionem tacitam, si moribus vtentium recipiantur, vt declarat Domin. *in c. leges, 4. distinct.* inferens ex hoc notabili, quod contrauenientes † statuto vsu non recepto, non peccant, sequitur Decian. qui hanc nostram limitationem comprobat *in consil. 32. num. 44. vol. 2. & statutum † vsu non obseruatum haberi pro nullo, scribit Paris. consil. 53. num. 98. lib. 3. & ideo in nulla consideratione est habendum, vt per eundem Paris. in consil. 104. n. 69. lib. 1. & statutum nunquam obseruatum perinde esse, ac si nunquam factum esset, dixit Decian. resp. 23. num. 56. lib. 1. Alexand. consil. 6. num. 2. vol. 1. per gloss. reputatam singularem in c. 1. de reuig. & pac. vbi communiter DD. & ibidem Alexan. subiungit, quod sufficiunt † decem anni a die conditi statuti, quibus non fuerit obseruatum, vt possit dici vsu non receptum, per not. per Din. *in cap. fin. de consuet. in 6. facit, quod notat Bart. in l. fin. §. sed cum antiquitas, C. de cura furios. & in consil. 144. incip. iudex communis, & Bald. in d. authent. omnes peregrini, col. fin. C. commun. de succession.* dixit, quod si facta fuisset aliqua reformatio contraria statuto, & quod tamen statutum ante, & post fuerit obseruatum, † reformatio hoc pacto diceretur vsu, & more vtentium non recepta, ideo statutum adhuc valebit, quoniam, vt dicebamus, non dicitur interruptum, quod semper viguit, per not. per Archiad. & Din. *in d. c. fin. de reg. iur. in 6. Ruin. consil. 143. num. 24. lib. 5. Abb. & Felin. in cap. cognoscentes, vbi etiam alij de constit. Paris. consil. 47. num. 33. & seq. vol. 3. Cepol. consil. 13. num. 10. & multo magis si per tantum tempus non fuisset obseruatum, cuius in contrarium memoria nõ extaret, tunc enim, nec necessaria essent, quæ ad desuetudinem inducendam requiruntur, Roman. consil. 512. quoad primum, num. 14. & 15. Dec. in l. si est receptum, in princ. ff. de iurisdic. omn. iud. præsertim si tractetur de pœna euitanda, vt per Cepol. consil. crim. 13. num. 6. Decian. resp. 46. num. 124. vol. 2. qui etiam omnia hæc comprobabat *in consil. 55. num. 36. eod. vol. Alexand. consil. 132. num. 1. lib. 1.* an autem † statutum dicatur, & præsumatur vsu receptum, an non, vide *in concl. quod statuta non ligant forenses.***

Primo intellige tamen, quod supra dictum est, quod licet per desuetudinem statutum † tollatur, ita vt etiam si sit secundo loco factum, non deroget primo statuto, tamen istud habet locum, quando euenit casus secundi statuti, & contrarium, & sic primum fuit

28

29

30

31

32

33

34

fuit obseruatum, secus si nunquam casus euenisset ita Carpan. *ad statut. Mediol. in praelud. num. 95. & 96.* de mente Cur. iun. *consil. 129. num. 12.* vbi de communi testatur Felin. *in cap. 1. num. 10. vers. quarta declaratio de treug. & pac.* vbi dicit, quod quando \dagger inobseruantia non repugnat directe legi contrariæ, vt quia homines non sunt vsi lege, non tamen fecerunt actum contrarium, tunc ista inobseruantia non tollit villo tempore legem, quia non habet vim actus contrarij, prout ita concludit Ioannes Andreas *in cap. Ioannes, ad finem, de clericis coniugat.* & infert ad exempla, quod si à mille annis citra non accidit, quod nasceretur aliquis hermaphroditus, certe per istum non vsum non tollitur lex, dicens, quod debeat iudicari in eo sexu, in quo magis incalescit, *l. queritur. ff. de stat. homin.* & idem Felin. *in c. cum accessissent, col. 6. versic. limita primo, dummodo priuilegiatus, de const.* notauit, quod iura, quæ dicunt, quod per non vsum perditur priuilegium, \dagger intelligitur, quando euenit casus, in quo quis potuit vti priuilegio, & non fuit vsus, prout idem in simili voluit Calderin. *consil. 19. ad fin. de praben. & Bart. in proem. ff. §. & antea,* dixit, quod defuetudine, quæ deuiat à lege, seu diuertit à vero intellectu, tollitur lex, sed ex eo, quod nullus vtatur lege, absit à seculo, vt dicatur tolli lege illa, idè Cin. & Bart. voluerunt *in l. fin. C. de iur. do. impe.* vbi dixerunt, quod \dagger lex, vel statutum nunquam tollitur per non vsum, sed per contrarium vsum sic, hinc dicebat Felin. *in d. c. 1. de treug. & pac.* quod si mille annis semper fuerit appellatum ad Papam, & non ad Patriarcham, ad quem alias appellari posset, non per hoc foret sublata potestas appellandi ad Patriarcham, nam consuetudo non inducitur ex mero non vsu, sed oportet, quod habeat implicitum vsum cõtrarium, & quod hoc modo possunt intelligi verba Alberici *in prima parte statutorum, questione 143. in fine,* dum dixit, se putare, quod statutum non tollitur per defuetudinem, sicut neque lex communis.

Secundo intellige, vt \dagger talis defuetudo siue potius contrarius vsus ad effectum, vt operetur, debet esse de maiori numero casuum, Arerin. *cons. 11. numer. 5. Dec. consil. 48. col. penult.* Carpan. *vbi supra, num. 98.* & facit, quod dixit Paris. *consil. 104. nu. 9. lib. 4.* quem refert, & sequitur Ludouic. *conclus. 54. vers. ampliatur primo,* quod scilicet, vt statutum possit dici vsu non receptum, requiritur, quod ista inobseruantia procedat a maiori parte populi, cum minor non sufficeret, & faciunt etiam, quæ supra diximus de con-

fuetudine, *ampliat. 4.*

Tertio intellige, quod \dagger talis consuetudo, siue contrarius vsus, per quem tolluntur statuta, non potest induci a populo, qui non habet facultatem legis condendæ sine superioris approbatione, quia eius est tollere statutum, cuius est condere, & eadem auctoritas, & solemnitas requiritur in reuocando, quæ requiritur in cõdendo, Ruin. *consil. 144. num. 6. versic. 4. vol. 1.* Tiraquell. *de legib. connub. gloss. 5. verb. contractet, numer. 15.* Borgn. *de tut. num. 45. & seq.* & quod, qui non potest condere statutum sine superioris auctoritate, non potest etiam consuetudinem introducere, dixit Nar. *consil. 534. num. 32 & 33. volum. 3.* Borgnin. *decis. 11. n. 49.* Galliaul. *in consuetud. Alexand. in præfat. 4. nu. 19.* igitur sicut sine consensu, & licentia superioris non potest ciuitas expresse statuere, ita nõ poterit tacite sola statuta reuocare per contrarium vsum, quod nota \dagger pro nobis Sarzansibus, quibus est permissum condere statuta, dummodo a serenissimo Senatu approbentur, qui ideo ex nobis non poterimus facere, quod statuta nostra non habeant locum per defuetudinem contrariam, nisi & circa eam appareat de scientia, & consensu serenissimi Senatus, maxime stante statuto, quod nõ possit allegari cõsuetudo cõtraria statutis, vt bene animaduertit in proposito Borgn. *de tut. num. 48.* allegando Socin. *consil. 7. num. 8. & sequen. volum. 1.* Ruin. *consil. 41. num. 50. vol. 1. consil. 13. num. 30. volum. 2.* & hoc in terminis voluit Crauet. *consil. 251. col. 2. versic. castrum tamen,* vbi dixit, quod castrum subditum ciuitati non potest inducere consuetudinem sine licentia eorum de ciuitate, sine quorum consensu castrum statuere non posset, per notata *in dict. cap. fin. de consuet.* & per Corn. *consil. 293. colum. penult. lib. 3.*

Scito tamen, quod dato statuto in esse ducto, \dagger in dubio semper præsumitur dura, & esse in viridi obseruantia, quia natura & qualitas legis est, vt perpetua sit, & semper vigeat, *l. Ariani, in fin. C. de hæret. cap. erit autem lex, distinct. 4.* Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 2. in fin. & præsumpt. 16. num. 15. eodem lib. Gozadin. consil. 16. num. 16.* Socin. *in l. si mihi, & tibi, §. & in legatis colum. 2. ff. de legat. 1. Bart. in l. certa forma, num. 11. C. de iur. fisc. lib. 12.*

Septimo limita, vt non procedat pari modo conclusio, si statutum secundum non \dagger esset publicatum, quia statuta non publicata non ligant, vt notant omnes *in cap. cognoscentes, de constit. & in d. l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. Decian. respon. 8. num. 84. volum. 1.*

43 DD. in *proem. clem.* ubi notatur, quod tria requiruntur ad esse \dagger legis, & statuti, primū, quod constituatur, secundum, quod promulgetur, tertium, quod moribus videntiū approbetur, & si quid horum deficit, non potest esse, nec dici constitutio, prout hoc idem firmavit Felin in *cap. 1. col. pen. de treug. & pac. versic. non obstant not. in d. cap. fin.* ibique subiungit, quod publicatio \dagger perficit legē, 44 secundum gloss. in *d. proem. in versic. & quod legauerit*, & per *l. humanum, C. de legib.* & est adeo necessaria publicatio, quod etiam si de statutis haberetur scientia, tamen illa non sufficeret, nisi \dagger & publicatio interuenisset, 45 ita Decian. in *suo tract. crim. lib. 2. cap. 38. nu. 1.* per Doct. Bald. in *l. vnica, §. vlt. C. de caduc. tol. leud.* cum concordatijs, de quibus per Dec. in *d. c. cognoscetes, n. 15.*

46 Octauo limita, vt non procedat in statuto renouato, quia \dagger statutum renouatum nullo addito non censetur nouum, sed antiquum, ita Bertaz. in *consil. ciuil. 24. num. 7.* per ea, quæ tradit Bald. in *l. imperialem, §. insu per in fin. de prohib. feud. alien.* per Federic. & Alexand. in *l. si mihi, & Titio, num. 17. ff. de verbor. oblig.* & tradunt DD. in *l. ius ciuile.* per illum tex. *ff. de iustit. & iur.* vbi Bar. in *fin.* notat, quod istud est verum, etiam si addatur aliquid, vel detrahatur, non tamen substantiale, faciunt late in simili tradita per Fel. in *c. cum accessissent, n. 33. de constit.*

47 Nono limita, vt procedat in \dagger statuto, quod stat simpliciter in terminis statuti, secus in illo, quod transfuit in contractum, vel quasi, quia tunc etiam si populus veller per secundum statutum, non potest primū reuocari in præiudicium illorum, quibus iam fuit ius aliquod quæsitum ex illo primo statuto, verbi gratia, statuto cauetur, quod, qui venit ad habitandum Sarzanæ, habeat immunitatem perpetuo, quidam venerunt, nunc ciuitas vult reuocare statutum, & vult, ne illi gaudeant immunitate, certe in præiudicium illorum, qui iam venerunt, non potest reuocari, secus in his, qui nondum venerunt, nam dictum statutum transfuit in contractum, vel quasi contractum *do, vt facias, & factio, vt facias,* id est, concedo tibi immunitatem, vt venias, & si aliqui venerunt, ex vtraque parte perfectus est contractus, & ideo non est locus pœnitentiæ, ita loquitur est Bar. in *d. l. omnes populi, 4. quest. 3. quest. princ. nu. 29. & 30.* per rex. in *l. item eorum, §. ex eisdem, ff. quod cuiusque vniuersit. no. & l. si pecuniam, ff. de cond. caus. dat.* & sic dicit intelligere textum in *cap. quod semel,* & quod ibi not. gloss. & Din. de regulis iuris, & est per hoc textus in *l. 2. ff. de iure immunitat. idem te*

nuit Caccialup. in *d. l. omnes populi, num. 107.* alleg. cap. primum, de *probatio.* & gloss. in *authentic. de defens. ciuitat. in princip.* dum loquitur de pace Contantiæ, quam Imperator fecit cum omnibus communitatibus Lombardiæ, sibi subditis, vt talia capitula sint obseruanda per successores illius, & non violanda, quod dicit not. Paul. de Castro in *l. digna vox, num. 6. C. de legib.* pro terris subditis Ecclesiæ Romanæ, vt est Bononia, quia Papa faciendo pacem cum ea, si faciat aliquas promissiones, tenebitur ipse, & eius successor illa obseruare, nec posset eas rumpe- 48 re etiam de \dagger plenitudine potestatis, quando autem non per viam contractus, sed per viam gratiæ, & concessionis, vel priuilegij, aliquid concederet subditis, licet de ordinaria auctoritate non deberet illa auferre sine iusta causa, de plenitudine tamen, & su- 49 prema potestate potest eis illa auferre, licet sit in eis ius quæsitum, vt in *cap. veniens, de præscriptionib.* & idem voluit in *l. fin. C. de transact.* post Bald. limitationem comprobauit Roman. in *consil. 116. visis necessarijs, nu. 1.* & in *consil. 352. queritur primo, num. 16.* ea ratione, quia \dagger Princeps, res publica, & communitas ex contractu obligantur, sicut qui 49 libet alius priuatus, & successor, vt dicebamus, tenetur ea obseruare, quia afficit ipsam dignitatem, cuius ipse administrator est, vt per Pa. de Cast. in *d. l. digna vox, n. 5.* vbi cæteri scrib. & per Fel. & alios in *c. 1. de prob.* & per eundem Roman. in *consil. 52. in questione, nu. 3.* & *consil. 109.* in proposito cum alijs plerisque adductis à Mandos. in *addition. ad dictum consil. 352. litera N.* & facit, quod dixit Brun. *consil. 1. numer. 4.* & Iaf. *consil. 1. in 2. dub. lib. 1.* qui noluerunt, quod Comites non possint facere proclamata, vt non obstante aliquo statuto, alienatio de aliqua re, vel aliquid aliud, non valeat, si de tali statuto alienationis, vel alterius rei fuerit conuentum cum Comitibus antiquioribus, quia eo casu successor in iurisdictione, & comitatu tenetur obseruare conuentiones suorum prædecessorum, de quo etiam per Claudiu Bertaz. in *addit. ad consil. parr. 185. lib. 2. crim. in lit. C. versic. amplio,* facit etiam, quod dixit Bald. in *cap. venientes, de iure iur.* nempe quod statutum accedente pacto firmius ligat, quæ sequitur Decian. *respons. 92. num. 4. volum. 3. respons. 1. nu. 73. vol. 2.* & limitationem sequutus est Crot. in *d. l. omnes populi, num. 98.* vbi late, & cæteri scribentes Alexand. *consil. 101. volum. 1.* & *consil. 54. volum. 4.* Dec. in *cap. nonit. de iudic.* Et dum diximus, quod Princeps potest de plenitudine derogare statutis, & in priuilegium concessis, & potest illa auferre,

50 ferre, est tamen tenendum, quod nisi t̄ expresse hoc dixerit, non præsumitur illa reuocare per quamcunque generalem derogationem, quia de iure non censetur derogatum priuilegijs, nisi de eis fuerit facta specialis mētio, tex. & gloss. in l. 3. C. de silen. lib. 12. quem dicit singularem Decian. in d. tract. crimin. lib. 2. cap. 75. num. 47. de mente Bald. in cap. 1. in fin. quo tempor. milit. & in l. non plures, C. de sacrosauct. Eccles. & in l. ult. C. si contra ius, vel utilit. public. Paris. consil. 25. num. 38. libr. 1. Alexand. d. consil. 101. col. 2. versic. fortificantur prædicta.

51 Primo amplia limitationem, vt tanto magis procedat, quando t̄ contractus seu priuilegium inductum à statuto non haberet causam successiuam, vt quod non teneatur soluere collectam, sed actū momentaneum, vt si per statutum iam fuisset data vna res, nam tunc tanto minus per secundum statutum tolleretur, cum illa res iam transuerit in acquisitionem, quæ dicitur de iure gentium, quod non potest tolli acquirenti, ita Innocent. in cap. in nostra. de iniur. Abb. in cap. nouit. num. 26. de iudic. nisi subsit causa, propter quam etiam ea, quæ sunt, & competunt de iure gentium, possunt reuocari, per notata ab Innocent. in cap. quæ in Ecclesiarum, de const. & per Legistas in l. fin. C. si contra ius, vel utilit. public.

52 Secundo amplia, vt idem sit de t̄ consuetudine, propter quam si fuerunt inductæ aliquæ immunitates in fauorem aliquorum, non potest ciuitas statuere contra talem cōsuetudinem, & præiudicium illorum, quibus ex ea fuit ius quæsitum, v̄puta in Sarzana longissimo tempore fuit seruata consuetudo, quod de alieno districtu veniens, ad habitandum in ea, liber, & immunis sit ab omnibus oneribus, & exactionibus cuiuscunque speciei, quidam venerunt ad habitandum, & hoc priuilegio fruebantur, fecit ciuitas statutum, quod omnes habitatores debeant conferre ad quoddam laborerium, quod ibi fit per commune, non obstante aliquo priuilegio, quæritur, an illis per consuetudinem iam priuilegiatis præiudicet hoc statutum, & dicendum est, quod nō, quia illis per consuetudinem fuit ius quæsitum, quod eis inuitis auferri non potest, l. id quod nostrum, ff. de regulis iuris, prout hanc quætionem in terminis referendo, sequitur Caccialup. in d. l. omnes populi, num. 106. in fin. Ioan. Andr. in tit. de censib. §. nunc dicendū, vers. quid si vniuersitas, per l. si post mortem, §. fin. ff. de contratab. & l. fin. ff. de pact. & l. nemo potest, ff. de regul. iur. cap. mutare, eodem tit. lib. 6.

Primo sublimita limitationem, vt proce-

53 dat t̄ in non subditis, in quorum præiudicium non potest reuocari statutum, quod transiit in priuilegium, vel contractum eorum, secus si statutum transiisset in priuilegium, & contractum subditi. Nam poterit reuocari, & secundum præfertur primo contrarium disponenti, ita Anton. in d. cap. nouit, de iudic. quem ibi referendo sequitur Imol. num. 21. declarando, vt hoc vltimum de subditis sit tantum verum, causa subsistente, alias sine t̄ causa non videtur posse 54 tolli ius quæsitum etiam subditis, per id, quod notat Innocent. in d. cap. quæ in Ecclesiarum, & videtur tex. in l. quod semel, ff. de decret. ab ordin. facien. idem sequitur Abb. in d. cap. nouit, num. 25. & Felin. in cap. 1. de probationib. num. 2. & ratio est, quia Princeps, t̄ vel ciuitas faciendo statutum priuilegiatum in nō 55 subditum, dicitur facere contractum, & cōuentionem cum eo, & ideo sicuti non potest reuocari contractus in præiudicium cōtrahentis, ita nec statutum huiusmodi factum cum non subdito, & in subdito secus est, quia tale statutum non habet vim contractus, sed legis, & statuti, quod reuocari potest, vt notat gloss. in fin. in reg. decret. de reg. iur. in 6. & Speculat. de instrum. edit. §. nunc dicendum, in fin. Ancharan. consil. 2. num. 4. Felin. vbi supra, late, qui respondet, quod licet contractus Principis t̄ habeat vim legis, vt 56 in l. penult. C. de donat. inter virum & vxor. Bal. in rub. C. de contraben. cmpt. in 3. quæst. & quod ex hoc inducetur, quod etiam ipse possit reuocari ad libitum ad instar legis, tamen quod contractus habeat vim legis in Principe, est solum ad necessitatem obseruandi illum, vt notat Anton. de Butr. in d. cap. 1. de probat. non autem cum liberrate illum reuocandi, aut eidem contrariandi, idem voluit Crot. in d. l. omnes populi, nu. 100. Et quod dictum est de non subdito, non est intelligendum de illo, qui licet sit nō subditus, habet tamē rem, de qua Princeps disponere vult in eius territorio, nam ex quo quoad illam rem idem iudicatur de illo, ac de alijs subditis, poterit Princeps t̄ de eadem re sicut 57 de alijs suorum subditorum disponere, ita Dec. in c. quæ in Ecclesiarū, col. 9. post med. vers. sed quantum ad propositum, de constitut. quem refert, & sequitur Crauet. consil. 201. numer. 15. cui conuenit Geminian. in consil. 8. colum. 1. vbi voluit, quod forensis censetur subditus in concernentibus rem subiectam statentibus, & sitam in eorum territorio, de quo etiam vide in concl. quod statutum ligat forenses, in 3. ampliat.

58 Secundo sublimita, vt non t̄ procedat contrarium suadente aliqua causa publicæ

utilitatis, propter quā tale statutum, quod transiit in contractum, sicut potest, ita cēsetur reuocatum per secundum, ita Iaf. in l. Barbarius, nu. 34. versic. 12. ff. de offic. prator. per d. l. quod semel, ff. de decret. ab ordin. facien. & per ea, quæ cōsuluit Cardin. in cons. 86. dum respondit, quod vniuersitas potest venire contra proprium contractum, & reuocare statutum, quod transiit in cōtractum quādo facit ex causa pacis, vel alia causa publica, pro quo facit, quod voluit Bart. in l. fin. in princ. ff. de senatorib. dum voluit, Principē ex causa posse ius priuato quæsitum etiam ex contractu celebrato cum ipso Principē auferre. per l. qui fundos, C. de commun. agr. deser. lib. 11. & firmat Bald. in l. penult. C. de donat. inter virum, & vxor. & quod ciuitas etiā in præiudicium singularium personarum possit facere statutum ꝛ abdicatum bonorum, donec iusta causa statuti subsistat, dixit Angel. consil. 357. D. Gregorius Pagnotij, num. 9. & idem voluit Paul. de Castro in d. l. digna vox, num. 6. C. de legib. vbi tamen dicit, quod ꝛ tali casu Princeps, licet possit a cōtractu recedere, debet tamen restaurare læsum, idem tenuit Felin. in dict. cap. 1. de probat. num. 6. versic. quinto declarat, & in cap. cum omnes, num. 2. versic. secundo limita, dummodo ciuitas reficiat damnum, de constitut. & in cap. que in Ecclesiarum, in 3. conclus. num. 27. versic. causa autem, & num. 28. & faciunt, quæ nos late diximus de causa publica utilitatis in conclus. quod statuta sunt stricte interpretanda, & alibi, & quod communiter notatur in l. fin. C. si contra ius, vel utilit. public. & in l. bene a Zenone, C. de quadrienn. præscript. & in l. quoties, C. de precibus Imperat. offer. vbi Iaf. num. 3. & in d. l. Barbarius, vbi præcipue idem Iaf. nu. 24. cum multis seq. ff. de offic. prator. Dec. cons. 287. n. 4. Roman. cons. 310. n. 2. latissime Port. lib. 5. commun. opinion. conclus. 16. per tot. in quibus locis habetur, quod nedum Princeps ꝛ potest contra contractum de re alterius disponere, suadente id. fauore publicæ utilitatis, sed etiam quod potest libere res priuatorū auferre, & quodcunque ius alteri quæsitum tollere, & in hoc communiter DD. cōuenire testatur, Andr. Gail. præf. obseruat. lib. 2. obseruat. 56. interens ex hoc, quod Princeps publica utilitate suadente poterit domum subditi sui demoliri, aut eius fundum vrbi, vel ciuitati propinquum pro dilatandis fossis ciuitatis, vel extruendo propugnaculo, aut alia necessitate publica occupare, item suburbia destruere, vel incendio consumere, ne hostis eo se recipiat, per l. si quando, & l. adificia, C. de oper. public. l. item si verberatum, §. 1. versic. item si, ff. de rei vendic.

& notat. in d. l. Barbarius, vbi præcipue Iaf. num. 32. Dec. in l. id quod nostrum, num. 3. ff. de regul. iur. & conuenit, quod dicitur, quod fauor publicus ꝛ priuata utilitati est præferendus, textus est in l. Imperialis, in princ. de probib. feud. alien. per Lothar. & in l. si quis graue, §. vtrum, ff. ad Syllanianum, Bart. in l. quemadmodum, nu. 4. C. de agricol. & censit. lib. 11. præclare Iaf. in l. cetera, §. & si quis, num. 2. ff. delegat. 1. & publicæ utilitatis gratia a regulis iuris cōmunis receditur, multaque permittuntur, quæ alias sunt interdicta, & prohibita, text. est in l. ita vulneratus, versic. multa, ff. ad legem Aquil. in cap. Abbate, §. fin. versic. præsertim, de re iudic. in 6. Marfil. in præf. crim. nu. 61. cum plur. seq. idem tamen Andr. Gail. vbi supra, num. 8. declarat, vt supra dicebamus, quod superior auferens rem priuata, etiam ex causa publicæ utilitatis, & necessitatis, teneatur ad solutionem iusti pretij, & quod hoc est æquitati, rationi, & iustitiæ consentaneum, ne subditus absque sua culpa iniustus re, & pretio careret, per text. in l. venditor, §. si constat, ff. comm. præd. & in l. 2. C. in quibus caus. seru. pro præm. lib. accip. idem voluit Roman. cons. 310. nu. 4. Iaf. in d. l. Barbarius, numer. 36. cum seq. & in l. fin. nu. 2. C. si contra ius, Gloss. in l. si locus, in verb. præstare, ff. quemadmodum seru. amit. Felin. in cap. inter quatuor, numer. 6. de maior. & obediens. Vasq. illustr. controuers. lib. 1. cap. 5. nu. 9. Decian. d. tract. crim. lib. 2. cap. 34. nu. 40. Alex. cons. 289. vol. 2. cum alijs per dictum Decian. allegatis. Quod tamen, dum de Principe diximus, quoad solutionem iusti pretij, non procedit, ꝛ si velit vt absolute potestate, qua tamen in dubio minime vt præsumitur, sed potius ordinaria, ita Andr. Gail. d. obseruat. 56. nu. 13. & seq. vbi etiam docet casus, in quibus plenitudine potestatis Princeps vt præsumatur, & dicatur, & in quibus per consequens damna subditorum refundere non teneatur, de quo etiam vide Dec. in d. cap. que in Ecclesiarum, post num. 19. versic. & ista conclusio, de constitut. Et quod supra de ciuitate in præiudicium alterius statuentē, & cōtra statutum, quod transiit in contractum, disponente diximus, intellige de ꝛ ciuitate vicem Principis obtinente, & superiorem non recognoscente, ita Roman. in d. cons. 310. n. 5. quia tunc vtitur per omnia omnibus prerogatiuis, quibus & summus Princeps, idē Roman. cons. 59. nu. 8. & notat Bart. in l. decima, C. de bon. vacant. lib. 10. & in l. ex quibusdam, in princ. de iure fisc. Alexand. cons. 1. n. 30. lib. 5. Socin. cons. 158. prope fin. lib. 2. Dec. cons. 403. num. 7. Mandos. late ad Roman. d. cons. 59. in verb. non recognoscent.

Decimo limita conclusionem, nisi per
 65 quandam distinctionem statuta reduci pos-
 sent et ambo ad concordiam, & possent am-
 bo aliquid operari, & seruari, quia tunc non
 est admittenda derogatio, & correctio, sed
 debet vtrumque saluari, ita Bart. in d. l. om-
 nes populi, nu. 35 per tex. in prima constit. Codic.
 §. quibus, ibi, si alias iuris diuisione adiuuentur,
 Marfil. in d. §. si serui quasi, num. 27. Alexand.
 conf. 4. num. 7. lib. 4. Dec. in conf. 195. num. 3. col.
 3. Alexand. consil. 141. vbi plura lib. 2. & consil.
 123. num. 14. lib. 4. facit l. vnica, C. de inoffic. do-
 nat. & idem Bart. in l. sed & posteriores, ff. de
 legib. & in l. sciendum, in princ. ff. qui satisdat.
 cogunt. & in l. 1. C. de inoffic. donat. Caccialup.
 in d. l. omnes populi, num. 118. & ratio est, quia
 in dubio non videtur vnum statutum cor-
 rigere alterum, licet vnum sit posterius al-
 tero, secundum Cin. Bart. Bald. in d. l. sed, &
 posteriores, idem sensit Bart. in d. extrauag. ad
 reprimendum, versic. non obstantibus, vbi dixit,
 quod quando statuta possunt per aliquam
 distinctionem, aut limitationem iuari, non
 sunt dicenda contraria, nec tollentur, quia
 correctio est euitanda, quarum fieri potest,
 l. sancimus, C. de testam. & quod quotiescun-
 que statuti dispositio diuersa ad concordiam
 reduci potest, debemus euitare correctio-
 nem, dixit Roman. conf. 105. nu. 2. Bertaz. con-
 sil. crim. 174. nu. 2. lib. 1. & Viu. com. opi. n. 280.
 Borg. decij. 6. nu. 5. lib. 1. alleg. Roman. consil.
 40. nu. 5. & conf. 322. Alexand. conf. 42. nu. 2. &
 seq. & conf. 48. nu. 6. vol. 3. & quod quantum
 fieri potest debent statuta concordari, di-
 xit idem Alexand. conf. 123. nu. 10. & plur. seq.
 lib. 4. Socin iun. conf. 11. nu. 10. lib. 1. Anchar.
 conf. 6. n. 5. Decian. respons. 32. nu. 35. lib. 2. Ro-
 man. conf. 399. nu. 7.

66 Primo amplia, vt predicta procedant,
 etiam si in aliquo ipsorum statutorum ad-
 essent dictiones et taxatiua, vt puta tantum,
 dumtaxat, & similes, quia si aliquo modo
 possunt concordari, & correctio inter dicta
 statuta euitari, dictiones predictae non ob-
 stabunt, cum dictio taxatiua non operetur
 inter casus concordantes, aut concordabiles, ita
 Roman. d. conf. 322. nu. 2. glos. in l. non tantum,
 in versic. nec vlla exceptio, ff. de petit. hered. &
 in l. 1. §. denique, in vers. nulla iusta, ff. quod vi, aut
 clam, & in l. ob es, C. de praed. minor. Euerar. in
 sua cent. in loco a natura dictio taxatiua, num. 3.
 cum ibi per eum alleg.

67 Secundo amplia, vt si contrarietas resul-
 taret in statutis et ex vi, & vigore alicuius
 alternatiua, illa potius deberet resolui in
 copulatiua, vt contrarietas euitetur, ita
 Paris. d. conf. 44. n. 10. & seq. lib. 1. per tex. cu
 ibi not. in l. sape, ff. de ver. sig. & in l. viru, §. fin.

ff. de reb. dub. & in l. Lucius, la 1. ff. de hered. insti.
 & in l. generaliter, in princ. C. de insti. & subiti.

68 Tertio amplia, etiam si vltimum statutum
 haberet et clausulam derogatoriam genera-
 lem, non obstante aliquo alio statuto, ita
 Bart. in l. sciendum, nu. 2. vbi etiam Ias. n. 4. ff.
 qui satisd. cog. per glo. in authent. de hered. qua ab
 intest. defer. in princ. in ver. vacantibus, Roman.
 conf. 57. nu. 1. Alexand. conf. 80. nu. 4. lib. 1. & ra-
 tio est, quia clausula illa reuocatoria alte-
 rius statuti eatenus statutum reuocare vi-
 detur, quatenus in ipso statuto reuocante
 repugnantiam habet, & concordari non potest,
 & non plus, igitur si erit locus concordan-
 tia per aliquam distinctionem, aut alio mo-
 do, clausula illa non operabitur, neq. obsta-
 bit, ita Paul. de Castr. in d. l. sciendum, num. 5.
 Rom. d. conf. 322. nu. 2. & d. conf. 399. num. 10.
 Dec. in d. l. in toto iure, post nu. 7. ff. de reg. iur.
 Tirac. de viroq. retract. tit. 1. glo. 2. §. 15. in fin.

69 Limita, & intellige, vt predicta procedat
 in dubio, et fecus si essemus certi de mente
 statuti posterioris, quod voluerit derogare,
 & reuocare primum, quia tunc omnino
 secundo standum esset, Ias. in d. l. sciendum, n.
 4. Gazad. conf. 37. nu. 14. vers. non obstat vltimu,
 & communiter Doct. in d. l. sed & posteriores,
 ff. de legib. Decian. d. tract. crim. volum. 1. lib. 2.
 cap. 39. nu. 15. vbi loquitur, etiam si primum
 esset iuratum, de quo infra.

XI. Limita conclusionem, nisi praecedens
 statutum esset derogatorium et secundi, vt
 70 qui prohibeat aliquid fieri, vel dicat, quod
 non possit contrarium statui, nam non per
 simplex statutum tollitur istud praecedens,
 imo secundum non valeret propter deroga-
 tionem praecedentis, nisi in statuto isto
 secundo fiat expressa reuocatio primi, ita
 Cin. quem sequitur Bart. in dict. l. omnes po-
 puli, num. 31. in fine, per tex. in d. l. si mihi, & ti-
 bi, §. in legatis, ff. de leg. 1. & in l. si quis in prin-
 cipio testamenti, ff. de leg. 3. & quia protestatio
 praecedens, & clausula derogatoria in pri-
 mo statuto declarat animu in futurum deesse,
 l. & si quis, §. plerique, ff. de religiof. l. qui in alie-
 na, §. fin. ff. de acquirend. hered. si ergo in se-
 cundo statuto deficit animus, & voluntas,
 ergo non est statutum, & non possunt sta-
 tuentes dici voluisse contrarium primo dispo-
 nere, nisi, vt dicebamus, expresse hoc dixis-
 sent, prout idem in simili dicitur de rescri-
 pto imperato contra legem, quod non va-
 let, nisi dicatur et in rescripto, non obstate
 tali lege, l. fin. C. si contra ius, vel vilit. public.
 authent. hoc inter liberos, C. de testam. l. nec dam-
 nosa, C. de precib. Imper. offer. idem Bart. in d. ex-
 trauag. ad reprimendum, super ver. non obstantibus,
 vbi querit per haec verba: Quid dices in statuto
 prae-

præcedit aliud statutū habens clausulam derogatoriam, an sit necesse, quod fiat specialis mentio de primo, & respondit, dicens, puto, quod sic, subdens, & pro hoc facit, quia quicquid sit in Principe, alia ratio est in populo, nam sicut priuatus præmittit illam clausulam derogatoriam, timens, ne instigatus, vel deceptione aliquando inducatur ad aliud, ita populus, vel vniuersitas, quæ æquiparatur priuato, iure timet, ideo necessaria est derogatio.

72 + Primo amplia limitationem, vt idem sit etiam si primum statutum † non esset derogatorium alterius secundi, sed simpliciter loqueretur, nam non per hoc reuocaretur, & censeretur reuocatum a secundo, nisi in secundo fuisset facta specialis expressa mentio de primo, nec generalis sufficeret, ita Marfil. in d. l. 1. §. si serui quasi, nu. 26. per glo. quam dicit singularem in clem. dudum, circa fin. in ver. pacta. de sepultur. Roman. in l. si vero, §. de viro, 24. fallen. ff. solut. matrim. Archid. in cap. de constit. in 6. & facit tex. in d. l. fin. C. de indi. vidui. tollen. in versic. ne tamen quedam ambiguitas simplices animos moueat, etiam expressim sancimus legem miscellam, &c. Abb. in conf. 51. videtur primo standum, col. 2. vers. adduco Theoricam Bartoli, idem Marfil. conf. 64. nu. 31. & facit quod voluit Dec. in conf. 195. n. 3. dum voluit, quod per secundam conventionem nunquam primæ derogatum videtur, nisi expresse sit dictū, prout hoc idem voluit Bart. in conf. 72.

73 Intellige ampliacionem, vt vera sit, si aliquo modo primum, & secundum † inter se compatiuntur, & possent stare, quia tunc vt contrarietas remoueatur, & correctio, debent quoquo modo simul concordari, & vniri, nō autem tolli, vt per Dec. d. conf. 195. nu. 3. & faciunt, quæ supra diximus in limitatione decima, & per Marfil. in d. §. si serui quasi, num. 27. & Alexan. d. conf. 40. num. 7. libr. 4. secus autem si primum & secundum esset omnino contrarium, quia tunc per vltimum contrarium primo censeretur primum sublatum ex mente statuentium, qui postquam in secundo statuto contra disposita in primo statuerunt, censentur absque alia mentione de primo, & re ipsa per istud secundum primo derogare voluisse, iuxta tex. in l. sed & posteriores, C. de legib. vbi posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariæ sint, & in dict. l. 1. §. si serui quasi, ff. de quest. ibi, sed ab hoc rescripto recessum constitutiones posteriores ostendunt, & faciunt supra adducta in principio conclusionis, & in sublimitatione ad decimam limitationem, quæ de expressa contraria mente statuentium loquitur.

74 Secundo amplia istam limitationem, vt idem sit, quando statutum tolleretur † consuetudinem in contrarium, quia tunc consuetudo in contrarium postmodum introducta nihil operabitur, nisi tamen talis consuetudo de nouo induceretur cum expressa scientia populi, vel Principis, ita Gem. d. & alij in cap. vltim. de consuet. idem Gem. in summa, 1. distinct. & Felin. in cap. cum ex officij, num. 8. de prescrip. vbi etiam additio, & in cap. cum accedentes, nu. 6. col. 5. eod. tit. vbi ampliat, hoc etiam procedere in consuetudine, cuius initij memoria non extat, nam & illa resistente statuto præcedere nulla erit, alleg. Butr. in d. cap. cum ex officij, colu. 3. per illum tex. in verb. aliquo modo, vbi etiā Abb. in 3. notab. per illum tex. in ver. non meminerint, idem Abb. post Ioan. Andr. in cap. cum in stantia, in 3. notab. per illum tex. de censibus, & facit expresse glof. 3. in cap. 1. de cler. agro. lib. 6. dicens, quod vbi expresse ius improbat consuetudinem, non potest aliqua introduci, Decian. respons. 32. numer. 50. volum. 2.

75 Primo sublimita prædictam vndecimam limitationem, nisi in statuto nouo diceretur, † nō obstante lege, vel statuto aliquo, quod generaliter, vel specialiter loqueretur in contrarium, nam tunc per hoc secundum dicitur cessare primum etiam derogatorium, ita Bart. in d. extrauag. ad reprimendū, loco citato, quem referendo sequitur Caccialup. in d. l. omnes populi, num. 110. in fin. versic. subdit etiam Bart. per d. l. sed & posteriores, ff. de legib. & ibi dicit, hoc esse perpetuo mēti tenendum, idem tenuit Paul. de Castr. in d. l. sciendum, ff. qui satisd. cog.

76 Secundo sublimita, vt non procedat, quando constat secundum statutum emanasse † ab aliqua iusta causa, & rationabili mouente statuentes ad iudicandum primū statutū inutile. Nam tunc per secundū etiā cum sola clausula generali, non obstante, videretur derogatum primo, quantumcunque derogatorio, & causa derogationis superueniens habet in se absque alio vim reuocationis, ista sunt verba Caccialupi, in d. l. omnes populi, nu. 111. quæ dicit fuisse de mente Bald. ibi per eum, & per not. in l. si cum Cornelius, ff. de solution. & l. si ab homine, ff. mand. & idem Caccialup. optime examinat, quando, & quæ dicatur derogatoria specialis, seu expressa, & quæ generalis, quæ eueniēte casu vide, & idē sensit Crot. ibid. nu. 101. vbi etiā ipse docet, quænam sit † specialis mētio, singularis, indiuidua, & similia & post eos hoc idē tenuit Decian. d. c. 39. nu. 19. vbi etiā de clausula generali, speciali, in
P 2 dnu-

diuidua, & alijs similibus do cēs, quod clausula generalis in proposito illa dicitur, puta, si in statuto haberetur hoc pacto, non obstante quacumque lege, vel statuto. Specialis autem illa erit, non obstante aliqua lege in contrarium faciente, vel non obstante aliquo statuto derogatorio, quod hoc fieri prohiberet. Indiuidua autem erit, si dicitur, non obstante lege, vel statuto posito sub tali titulo, vel rubrica, subiungiturque, quod ubicumque requireretur specialis derogatio statutorum, si dicant statuentes, quod tenor ipsorum habeatur pro expresso, sufficet, *iuribus ibi per eum.*

78 XII. Limita, vt non procedat conclusio in casu, quando primum statutum esset iuratum, † & secundum non posset quicquā operari, nisi interueniente auctoritate superioris, nam tunc primum non tolletur in dubio ab isto secundo, etiam cum interuentu auctoritatis superioris, quia ille, qui habet interponere auctoritatem ad effectū, vt secundum valeat, non videtur in dubio velle esse authorem perjurij, & cogitasse de statutis iuratis, secus si ad validitatem istius secundi non requiratur superioris auctoritas, quia tunc per secundum censetur reuocatum, † licet reuocantes sint per iuri, ita Bart. in dict. l. omnes populi, numer. 32. vbi etiam Caccialup. num. 113. per ea, quæ not. in authent. sacramenta puerum, C. si aduers. vend. & in cap. cum contingat, de iureiur. & cap. licet, eodem tit. in 6. cap. 1. de spons. duor. cap. 1. de vot. lib. 6. Ant. de Butr. Abb. & Imol. in cap. 1. de his, quæ fiunt a maior. part. Capitul. & in simili not. in l. 1. C. si aduers. vend. l. assiduus, C. qui prior. in pign. hab. & ibidē Bart. & Caccialup. tractant, quando requiratur superioris auctoritas in auctorizando statuta, de quo tamen vide Abb. in cap. dilecto, de prebend. & limitationem secuti sunt Felin. & Dec. in cap. cum accessissent, de constit. vnus, num. 11. & 12. & alius num. 31. vbi tradunt, quod contraueniendo simpliciter absque expressa reuocatione statuti iurati censetur prius tacite reuocasse ipsum statutum, ne sint periurij, per trad. a Cardin. in clem. 1. de regular. in 3. quest. in fine, pro qua opinione Felin. & Dec. faciunt dicta per Io. Andr. Butr. & Imol. in dict. cap. 1. vbi voluerunt, quod singulares de vniuersitate, qui iurauerunt seruare statuta, intelliguntur iurasse, quamdiu sint statuta, vnde poterunt per eos reuocari absque metu contrauentionis iuramenti, cum aliud sit iurare seruare statuta, & aliud iurare illa non reuocare, & pro his facit tex. in cap. in his. 11. distinct. vbi Io. dixit, quod licet statutum sit iuratum, si tamen Capitulum illud tollitur communi cō-

sensu, illo sublato, poterit contra illud venire, sine periurio, & in simili dicitur de iuramento præstito, de obediendo Prælato, quod non obligat, illo Prælato remoto, cap. venerabilem, vbi vlt. glos. de elect. Amplia, quod diximus, statuentes posse reuocare statuta etiā iurata, vt tunc eo magis sit verū, si sub esset aliqua iusta causa mutandi, & veniedā contra statuta iurata, glos. in d. c. in his, 11. distinct. Io. Andr. in d. c. 1. de his, quæ fiunt a maior. par. Cap. vbi etiā Butr. & Imol. Capr. d. reg. 9. num. 36.

Secundo amplia, vt tunc prædicta procedant, præcipue, quando statutū contineret solā vtilitatē vniuersitatis priuatā, non autem concerneret vtilitatē principaliter alterius, quia tali casu eo ipso quod vniuersitas in his, quæ ad illam spectant, deliberauit venire contra statuta, videtur remittere iuramentū super illis præstitū, quod facere potest, secundum Butr. in d. c. 1. nu. 12. versi. si autem iuramentum contineret, per nos. in cap. præterea, de spons. & per Specul. in tit. de iureiur. §. 1. versi. quid si aliquis, vbi voluit, quod iuramentum factum in fauorem hominis, possit ab eodem resolui, & remitti.

Tertio amplia, vt tātō magis cuitaretur periuriū, si loquendo de aliquo Collegio, vel Capitulo contrauenirent statuto hi, qui essent subrogati in locum illorū, qui iam iurauerunt, quia cum iuramentum sit personale quoad pœnam perjurij, cap. veritatis, de iureiur. non obligat successorē Butr. in d. c. 1. n. 12. versi. intellige tamen, vbi etiā Imol. n. 19. versi. & intellige sane. Vnde ex supra dictis temperare ea, quæ dixit Bart. in d. l. omnes populi, n. 32. & alij illū sequentes, dū voluerunt statuentes incidere in periuriū, reuocātes statuta iurata, vt procederent, quādo fuisset iuratum nō reuocare statuta, secus si solū fuisset iuratum statuta obseruare, quia tūc licet illis non reuocatis, contraueniens efficiatur periurus, tamen reuocari nō prohibentur, cum iuramentum de illa obseruando, intelligitur quamdiu sint statuta, & non quod reuocari, & mutari non possint, iuxta trad. per Io. Andr. Butr. & Imol. in d. c. 1. de his, quæ fiunt a maior. par. Cap. cum alijs, de quibus supra, & de hoc etiam infra.

Primo intelligē tamen, quod diximus, quod statutum primū etiā iuratum reuocatur per secundum, vt procedat, si in eo sit apposita clausula, non obstante, & facta mentio de iuramento, alias si primum esset iuratum, secundum vero simplex, id est, sine clausula derogatoria, & mentione iuramenti, primum non diceretur reuocatum, quia tale iuramentum in primo appositum, habet

vim clausulæ derogatoriæ, & in dubio non censetur reuocatum iuramentum, ita Crot. in d. l. omnes populi, num. 105. & 106. de mente Io. Andr. in d. cap. quod semel, de reg. iur. in 6. & Bart. in l. si quis in principio, in fin. princip. ff. de leg. 3. Alexand. in dict. l. sancimus, C. de test. vbi etiam Ias. & Salicet. q. 8. cum alijs late adductis per Seraphin. in suo pulchro tractat. de priuileg. iuram. priuileg. 75. nu. 6. idem voluit Felin. vbi etiam alij communiter Doct. in cap. constitutus, numer. 3. de rescripte. per illum tex. & hoc firmavit glos. in cap. cum non deceat, de elect. in 6. ad fin. & in clem. dudum, in ver. pacta, de sepultur. Roman. singul. 8. & facit dictum Anchar. in cons. 308. incip. nisi legibus, & canonibus, quod concessio Papæ absolvens aliquem a promissione, quam fecerat per pactum iuratum, non valet, nisi sit facta expressa mentio de iuramento, & ibi plurà alia inducit Ant. de Butr. Imol. & Abb. in d. cap. 1. de his, quæ fiunt a maior. par. Cap.

Secundo intellige, vt per secundum statutum ob clausulam generalem reuocaturiam reuocatur primū, etiam iuratum, nisi primum, vltra iuramentum, haberet etiam clausulam derogatoriā, quia derogatio generalis secundi non operatur tunc contra primum, ex quo in eo reperiuntur duo obstacula, & impedimenta, Crot. in d. l. omnes populi, n. 106. de mente Bald. in l. 1. col. 5. C. de furt. Decian. d. tract. crim. vol. 1. lib. 2. c. 39. n. 15.

Tertio intellige, vt per secundum etiam cum clausula, non obstante, non censetur reuocaturiam primū statutum iuratum, in dubio, secus si secundum factum esset, vt expresse reuocaretur illud primum per viam statuti reuocantes expresse: nam tunc per clausulam non obstante, etiam generaliter, & simpliciter prolata, nulla facta mentione de iuramento, dicerentur statuta etiam iurata reuocata, ita Decian. d. tract. crim. vol. 1. lib. 2. cap. 39. num. 15. de mente Crot. in d. l. omnes populi, nu. 58.

Quarto intellige, vt per secundum statutum non censetur reuocaturiam primū iuratum, quando nedum fuisset iuratum dictum statutum obseruare, sed etiam non reuocare, imo tunc reuocatio efficeretur per iuri, secundum ea, quæ allegauit Seraphin. de priuileg. iuram. d. priuileg. 75. num. 15. de mente etiam Butr. in d. cap. 1. & Archid. in cap. vniuerso, de cler. non resid. lib. 6. Nisi tamen, vt supra nos diximus, statutum concerneret solam utilitatem vniuersitatis, & iurantium, quia tunc possent sibi ipsis iuramentum remittere, & per consequens statutum reuocare, iuribus supra allegatis.

Quinto intellige, vt per contrauentio-

nem non dicatur incurri per iurium, quando per Collegium, scilicet, vel per Capitulum, & per vniuersitatem in communi, & capitulariter, sed collegialiter veniretur contra statutum, secus si singulares de vniuersitate de Collegio, vel Capitulo venierent, quia tunc incidere in per iurium, cum ab eorū potestate singulari non pendeat tollere statutum veniendo contra illud, & iuramentum remittere, ita Ant. de Butr. in d. c. 1. nu. 12. vers. quandoq; de mente Pauli in clem. 1. de reg.

Sexto intellige, quo ad effectum, vt euitetur per iurium per vniuersitatem, Collegium, & Capitulum, contra statutum iuratum veniendo, non est necesse, quod ante omnia per vniuersitatem expresse tollatur statutum, & postmodum contrafaciant dispositis in eo, sed sufficit, si omnes de cōiuncti cōsensu contraueniant statuto tacite, hoc pacto illud reuocando, prout hanc veniorem opinionem dicit, & tueretur Imol. in d. c. 1. m. 23. de his, quæ fiunt a maior. par. Cap. contra Butr. ibidem, contrarium sentientem, & concordat Felin. in cap. cum accessissent, de constit. nu. 11. vbi etiam Dec. nu. 12. qui voluerunt, quod vniuersitas contraueniendo simpliciter statuto, ceterum hoc pacto illud tacite reuocasse.

Septimo intellige, vt reuocato statuto, vt supra, non incurratur per iurium per contrauenientes, nisi vltra iuramentum super statuto præstitum fuisset etiam iuratum particulariter circa factum contentum, & dispositum in statuto, vt puta si fuisset cautum, non recipi debere in ciuem damnatum ex furto, & iurantes nedum iurassent generaliter obseruantiam statutorum, sed etiam specialiter non recipere in ciuem aliquem damnatum de furto, quia tali casu si iurantes reciperent, efficerentur periuri, etiam si fuisset statutum sublatum, quia licet cesset, vt supra diximus, iuramentum quoad statutum, sublato statuto, nō tamen cessat, quoad factum, super quo fuit particulariter iuratum, quod iuramentum operatur, quod non dicimur esse in puris terminis obseruantiam statuti, prout statuti, sed quod transeatur etiā in obseruantiam facti illius particularis, prout est factum, ita Io. Andr. in d. c. 1. nu. 7. vers. hi vero, qui volunt fortius iuramento ligari, de his, quæ fiunt a maior. par. Cap. vbi dicit, quod hic est vnus modus perpetuandi statutum, & illum sequitur ibid. Ant. de Butr. nu. 12. vers. quandoque iurāt, statutum, & factum contentum in statuto, vbi etiam Imol. n. 25. qui testatur hanc communem opinionem, in quo tamen distingue, vt per eundem Butr. ibid. nu. 13. vers. hoc puto verum.

Octauo intellige, vt per secundum statutum dicatur reuocatum primum, etiam iuratum sine metu perjurij, quando iuramentum fuit singulariter per singulares de Collegio, vel corpore præstitum super obseruantiam statutorum, quia tunc non impedit, quominus illa collegialiter per eos, ad quos pertinet, tolli possint, cum solum arctet iuramentum tali casu singulares iurantes ad illa seruanda, quamdiu sunt statuta, & exemplum poni potest in studentibus, qui singulariter iurant seruare statuta vniuersitatis, vel etiã in Notarijs, dum matriculantur, & similibus, ita Io. Andr. in d. c. 1. n. 7. vbi affirmat, quod sic seruat totus orbis. Nota tamẽ, quod non obstantibus supra positis tutius erit petere absolutionẽ a superiore, prout ita sæpe seruare DD. Collegij testatur Imola in d. c. 1. nu. 27. & hanc communem præcti- cam dixit Floriani in d. c. dilecto, de præben.

80 XIII. Limita conclusionem, vt non procedat, quando primum statutum inferioris esset confirmatum a superiore, secundum autem minime; Nam isto casu per secundum non diceretur reuocatum primum a superiore confirmatum, vt trad. Bart. in l. quoties, in fin. ff. de opt. leg. quem refert Cephal. in cons. 571. n. 68. lib. 4. & in cons. 38. lib. 1. Bart. in d. l. omnes populi, q. 3. princip. vers. iuxta prædicta, vbi dicit, quod inferior non potest reuocare statutum confirmatum a superiore, quia requiritur eadem solẽntas in destruendo, quæ in construendo, Rom. cons. 37. viso puncto, & cons. 116. visis necessarijs, num. 1. cum ibi alleg. per Mandos. in addit. litera B. Felin. in d. cap. cum accessissent, nu. 9. de constit. & ratio est, quia statutum a superiore confirmatum ob confirmationem cõsetur effectum superioris ipsius, l. 1. §. omnia, C. de veter. iur. enuclean. Abb. in d. cap. cum accessissent, 4. notab. de constit. Alexan. cons. 123. nu. 17. volum. 4. Marfil. singul. 567. Hinc est, quod statuta confirmata a Papa dicuntur Papalia, Bald. in l. ex placito, num. 6. & 7. C. de rer. permut. Barbat. cons. 14. num. 24. vol. 2. Crot. cons. 35. num. 47. Rip. in cap. 1. num. 7. de iud. Corn. cons. 190. col. 4. lib. 2. quos in proposito adducit, & sequitur Cephal. cons. 601. nam. 32. vol. 4. & cons. 463. num. 34. eod. lib. 4. idcirco inferior legi, seu statuto superioris præiudicare non potest; cap. cum inferior, de maiorit. & obed. Dec. cons. 17. nu. 2. & in rubr. de appellat. num. 2. Abb. & Felin. in d. cap. cum accessissent, Bald. & Alex. in l. debitorum, 1. not. C. de pact. Bart. Bald. & alij in d. l. omnes populi, q. 1. Rum. cons. 130. nu. 7. & 8. lib. 5. Bertazol. cons. ciuil. 2. nu. 2. Paris. cons. 81. n. 28. lib. 3.

Amplia limitationem, vt maxime proce-

82 dat, quando statutum confirmatum alias erat nullum, & inualidum, vt quando statutum tolleret solemnitates testamentorum, nam tali casu statutum confirmatum non valeret vt statutum, sed vt priuilegium, l. si non speciali, C. de testam. vnde derogato omnibus statutis, non intelligetur derogatum tali statuto sic confirmato, quod, vt dicebamus, non statutum, sed priuilegium appellari deberet, ita Decian. in d. tract. crim. lib. 2. cap. 37. n. 7. per tex. in l. decurionibus, C. de Silen. lib. 12. Bald. in l. sancimus, in fine, quo temp. mil. inuest. l. non plures, C. de sacrosanct. Eccle. & in §. si quero per illum tex. C. de nou. Cod. confirmat.

83 Secundo amplia, vt maxime procedat limitatio, quando in cõfirmatione esset clausula, quod si secus actum sit, irritum sit, & inane, tunc enim non possunt aliqua statuta ab inferiore reuocari sine superioris expressa auctoritate, ita Felin. in d. cap. cum accessissent, nu. 7. per cap. dilecto, ad fin. vers. nisi forte, de præbend. & ibidem. Imol. Butr. & Abb. quod est verum, etiam si statutum esset in fauorem merum inferioris, adhuc enim non posset ab ipso reuocari, quia superior addẽdo illã clausulam habet pro illicito, quicquid sit in contrarium, Abb. in d. cap. dilecto, & latius Felin. vbi supra.

84 Tertio ampliatur ista limitatio, vt multo magis procedat, quãdo inferiores essent ex his, qui recepissent auctoritatem condendi statuta a superiore confirmante, tunc enim inferiores nullo modo possunt aliquid statuere contra legem ipsius superioris, & sic contra statutum ab eo confirmatum, quod dicitur esse lex ipsius, ita Cephal. cons. 601. nu. 30. vol. 4. Dec. in cons. 403. nu. 4. & 5. per l. formam, C. de offic. præf. & Prat. vbi potestas condendi legem data alicui, intelligitur, vt contra ius commune, & contra statutum superioris statuere nõ possit, & quod inferior non possit tollere legem superioris, est clarum in iure, & probatur etiam in clem. ne Romani, de elect. & facit tex. in d. c. cum inferior, de maior. & obed. & in cap. inferior, 21. distinct. Bart. in d. l. omnes populi, in 4. q. 3. princip. vers. iuxta prædicta quero, n. 33. vbi Sanct. Seuer. num. 71.

85 Subamplia, vt nec etiam potuerunt huiusmodi inferiores talia statuta confirmata interpretari, quia, qui nõ potest tollere, non potest etiam interpretari absque eadẽ auctoritate superioris cõfirmantis, Borgn. decis. 21. nu. 49. lib. 1. & ante eum Alex. consil. 173. sub num. 8. vol. 6. not. Ang. Bald. & Imol. in l. ex facto, in princip. ff. de vulg. & pupill. vbi etiã Alex. plura adducit concord. Andr. Sicul. consil. 27. in 2. volum. Dec. in dist. cap. cum access.

accessissent, in 3. notab. de constit. & not. in l. vltima, C. de leg. & in l. 2. §. si quid vero, C. de veter. iur. enucle. ex quo videant magnifici Domini mei Antiani Sarzanæ, quid operetur
 † authoritas eisdem attributa circa decernenda dubia in nostris statutis, de qua lib. 3 cap. 47.

86 Sublimita istam limitationem, vt solum procedat in his, de quibus inferiores statuere non possunt, nisi superioris † auctoritate accedente, vt sunt ea, quæ pertinent ad iurisdictionem, & ad reseruata Principi, secus autem in his, de quibus sine superiore possunt per se statuere, vt sunt ea, quæ pertinent ad rerum, & negotiorum suorum administrationem, vt de expédenda pecunia communi, & similibus. Nam huiusmodi statuta poterunt multo magis reuocari sine superioris auctoritate, postquã & fieri possunt, cum facilius reuocetur, quam de nouo fiat statutum, Doct. communiter in l. omnium, C. de testam. Bart. in d. l. omnes populi, q. 1. nu. 4. versic. si vero quæris, & ibidem Ias. in 2. cuid. & in quest. 1. Felin. in cap. cum omnes, sub num. 13. vers. fallit primo, de constit. Cephal. in consil. 38. num. 15. vbi de magis communi re statur, volum. 1. & in d. cons. 571. nu. 74. lib. 4. & ratio est, quia dispositio tunc dicitur confirmantis, quando † confirmatio est necessaria, secus in his, in quibus nulla confirmatione est opus, Felin. in d. cap. cum accessissent, nu. 5. & 6. Salicet. in l. fin. C. de iur. omn. iudic. & ex hoc dicebat Bald. in l. ex placito, C. de rer. permut. quod vbi Papa confirmat statuta valida, non dicuntur, nec efficiuntur Papalia, secus si inualida, quia in primo casu confirmatio non erat necessaria, in secundo sic Cephal. d. cons. 38. nu. 26. & d. cons. 571. in fine, faciunt tradita per Bart. in d. l. omnium, C. de testam. nempe quod testamentum factum coram Principe potest sine eius consensu reuocari, eo quia præsentia huiusmodi tanquam minus necessaria non operatur quoad impediendam reuocationem alias permissam de testamento, & Bart. ibi sequuntur Salicet. Fulgos. Castrenf. nam illa regula, quam Bald. in contrariũ allegabat, quod eadem solemnitas requiritur in destruendo, † quæ in costruendo, vendicat sibi locũ in solemnitate, quæ de necessitate debet interuenire in actu, secus in ea, quæ non necessario requiritur, sed in statutis non pertinentibus ad iurisdictionem superioris, sicuti, & in testamentis non requiritur eius auctoritas in costruendo de necessitate, vt per Bart. in dist. l. omnes populi, q. 1. ergo nec in destruendo, & secundum istam sublimitationem debet intelligi dictũ Abb. in d. c.

dilecto, col. 2. nu. 10. vers. ex quo infero, de præb. vbi dicit, quod statuta Collegij per superiorum confirmata possunt reuocari non obstante confirmatione, debet enim intelligi in his, quæ Collegium statuere potest absque superioris auctoritate, vt per Felin. in d. cap. cum accessissent, num. 5. vers. & secundum hanc declarationem, quod notant Domini mei conciuues Sarzanenses ad intelligentiam † capitulationis 41. cum serenissima Republica, dum eisdem permittitur posse facere alia statuta, & renouare, dummodo sint confirmata, & comprobata per serenissimũ Senatum, vt nõ procedat, quod dictum est de comprobatione in his, quæ res tantum proprias, & communes nostras tangunt, nã in his valebunt statuta, ex quo de iure hoc cõmunitas facere potest, & reseruatio facta a serenissimo Senatu ad dictam capitulationem 41. ibi, quod concedunt facere statuta, cum conditione tamen, quod non valeant, nisi fuerint per ipsos Dominos comprobata, recipiet interpretationem a iure, vt scilicet procedat quoad ea statuta, quæ a cõmunitate de iure fieri non possunt absque superioris licentia, & confirmatione, nõ autem quoad ea, quæ de iure absque aliqua Principis scientia cõdi possunt, nam rescriptũ, siue decretũ Principis, sicut & statutum recipit interpretationem, & declaratur a iure communi, secundum ea, quæ ab ipso iure reperiuntur disposita, vt communiter Doct. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. vbi præcipue Bart. & in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constit. & pro prædictis facit in terminis Dec. cons. 197. col. 2. Crauet. cons. 238. nu. 1. Ias. in d. l. omnes populi, nu. 2. & 21. ff. de iust. & iur. & quod valeat cõmunitas facere statuta circa res suas, non obstante, quod non haberet iurisdictionem, ac superiorem recognoscere, probat Decian. d. tract. crim. cap. 33. nu. 2. & 5.

Vel sublimitado secundo distingue, quod aut statutum confirmatũ † concernit principaliter fauorem statuentium, & tali casu poterit reuocari, & per secundum diceretur reuocatum primum etiam confirmatũ, nam tunc confirmatio habet vim cuiusdam priuilegij, cui possunt statuentes renunciare, vt in c. pro illorum, de præben. si vero statutũ concernit fauorem aliorum, & interesse, vel bonum publicum, non autẽ mere ipsos statuentes, tunc nequaquam per secundum censetur, aut diceretur reuocatum primum confirmatum rationibus, de quibus in limitatione, ita Abb. in d. cap. cum accessissent, vbi etiam Felin. nu. 4. & Dec. in 3. not. & illos sequitur Sanct. Seuer. in repet. d. l. omnes populi, nu. 114. cum alijs ibi per eum.

92 Sublimitatur tertio, vt non procedat limitatio, quando statutum confirmatum a superiore non penitus tolleretur, sed modificaretur suadente aliqua ratione publicæ utilitatis, veluti si statutum prohiberet, quod ligna non incidantur in tali nemore, poterit modificari tale statutum, vt nō procedat, quando ligna inciduntur pro vsu militum, qui custodiunt ciuitatem, ita respondit Cephal. *d. conf. 38. nu. 9. & seq. & num. 17. cum seq lib. 1.* pro quo facit, quia limitatio, & modificatio non est odiosa, sicuti omnimoda correctio, vnde licet statutum corrigens ius commune non extendatur etiam ex identitate rationis, nisi sit expressa, vel sit vnica tantū ratio, tamen id nō habet locum, quando solum limitatur, & modificatur ius commune, vt per Ias. *conf. 112. col. 3. lib. 1.* & multa possunt fieri pro parte, quæ non possunt in totū, Afflict. *tit. de natur. success. seu in princip. nu. 119.* & facit etiā, quod Papa, & Princeps laicus non possunt in totū tollere ius diuinū, nec ei derogare, secus tamen limitare, decernere, & distinguere, vt per Felin. *cap. quæ in Ecclesiariū, nu. 2. vers. conclusio prima*, vbi etiam alij cōmuniter scribentes *de constit.* & alia per nos late adducta in *conclus. quod statuta laicorum non ligat clericos.*

93 Quarto sublimita, vt non procedat, quando statuentes t̄ vellent redire ad ius commune, quia tunc possunt reuocare statutū etiam sine superioris auctoritate, ita tradit Abb. & Dec. & late Felin. *in d. c. cum accessissent, num. 5. vers. hanc declarationem, de constit.* per illum tex. per quem probari dixit hanc notabilem, & quotidianā doctrinam, quod scilicet ad hoc, vt res reuertatur ad ius commune, a quo per viam specialem exierat, post inferior venire contra dispositionem superioris, quod alias non posset, pro quo facit *c. ab exordio, 35. distinet. & l. si vnus, §. patet ne peteret*, ibi, *in prisuinam naturam redit, ff. de pact.* & quod notat idem Felin. *in c. cum omnes, de constit.* vbi notauit, quod in his, in quibus alias requiritur consensus superioris, illud fallit, vbi agitur de redeundo ad statum antiquum, & Bald. *in l. si quis ad declinandum, in lect. 2. in fin. C. de Episcop. & Cleric.* voluit, quod in casibus, quibus videtur alias necessaria clausula, *non obstante*, talis clausula non erit necessaria, quando per id, quod disponitur, reditur ad ius commune, & alia permulta similia, tradit idem Felin. ibidem quem sequitur Cephal. *in d. conf. 38. n. 21. & conf. 601. nu. 39. vol. 4.* & idem voluit Bart. *in d. l. omnes populi, n. 33. in 3. quasi. princ. vers. iuxta prædicta quero*, vbi etiam Crot. *n. 62. Paris. conf. 92. nu. 55. & seq. vol. 4.*

94 Quinto sublimita, nisi statutum a superiore confirmatum, t̄ etiam cum clauisula annullatiua haberet conditionem resolutiuā, vel expressam, vel tacite subintellectā, nam eueniente tali conditione valebit reuocatio statuti, & ei contraueniri poterit etiā sine aliqua alia superioris auctoritate, ita Decian. *in suo tract. crim. volu. 1. lib. 2. c. 39. nu. 6. de mente Abb. & Anch. in d. c. cum accessissent, de constit. & Crot. in d. l. omnes populi, nu. 73. vers. septima conclusio*, & notat Io. Andr. *in cap. dilecto, de præbend.*

95 XIV. Limitatur conclusio, vt non procedat, quando secundum statutum t̄ esset inualidum, quia tunc attenditur primum, cum secundum inualidum non sit habendum in consideratione, sed pro nihilo reputatur, vt puta quia esset de pertinentibus ad Principem, de quibus ciuitas non posset statuere, nisi accedente auctoritate Principis, ita Marfil. *in d. l. 1. §. si serui quasi, num. 21. ff. de quasi. Cephal. in conf. 601. numer. 15. lib. 6.* per regulam generalem, quod posteriores dispositiones ita demum derogant prioribus, quæ sunt validæ, & legitimæ, *l. sancimus*, vbi DD. & præcipue Castrensis. *in fin. C. de testam. Salicet. in l. quoties, ff. qui satisfac. cogant.* & notatur *in l. scire oportet, §. sufficit, ff. de excusat. tutor. Gloss. in l. si pater, C. de stat. de funct.*

96 XV. Limita conclusionem, vt non procedat, quando prius statutum t̄ esset favorabilius secundo, tunc enim præfertur posteriori, ita Ias. *in l. Gallus, §. quidam recte, nu. 15. ff. de liber. & posthum.* vbi dicit, quod quando sunt duo contraria statuta, & vtrumq; speciale, attenditur illud, quod est magis favorabile, & in quo est maior, & euidentis utilitas, Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum, vers. nō obstantibus, col. penult. in princ. Bald. in l. 1. in 3. quasi. ff. de offic. consul. Bald. Angel. & Areti. in l. Titia textores, in princ. ff. de legat. 1. Castrē. in l. nō est nouum, de legib. cum alijs adductis ibi per eum, & in l. si Ruffinus, col. 1. versic. ego autem ultra alios, C. de militar. testam. Cephal. in consil. 602. nu. 35. lib. 4. Roman. in l. si vero, §. de viro, 24. fallent. ff. soluto mairim. Dec. in dict. consil. 44. num. 7. versic. quarto quia. Bald. in l. hac consultiissima, C. qui testamen. fac. poss. col. 1.*

97 XVI. Limita, nisi vnū statutum loqueretur t̄ prohibitiue, & negatiue, & aliud affirmatiue, vt quia vnū prohiberet aliquid generaliter fieri, & aliud mandaret generaliter etiam aliquid esse faciendum, nam circūscripto ordine in volumine statutorū, prohibita magis obseruaretur, & attēderetur, ac prævaleret statutū, quod loqueretur prohibiti-

bitiue, quam illud, quod disponderet affirmatiue, vt si extaret statutum, quod bona communis non possent alienari, & extaret aliud statutum, quod mandaret de causis fieri compromissum, certe non poterit fieri compromissum de causis bona communis respicientibus, quia faciens t̄ compromissum dicitur alienare, DD. & gloss. in cap. cum tempore, de arbit. Roman. consil. 175. col. 1. & consil. 369. col. 4. Lap. alleg. 102. incip. non potest clericus, Cardinal. consil. 95. incip. ad primum, col. penult. Dec. consil. 44. nu. 2. quæ alienatio fuit prohibita per aliud statutum, quod debet potius obseruari in suis prohibitis, & in illis præualere, quam statutum contrarium in suis permissis, quia de duabus regulis, quarum vna est prohibitiua, & altera permissiua, attenditur illa, quæ prohibet, Dec. d. consil. 44. num. 7. de mente Bar. per illum tex. in l. 2. §. liberi ff. de suspect. tut. Paul. de Cast. in d. l. non dubium, C. de legib. Dec. d. consil. 47. n. 5. vers. quæa privilegium.

98
 XVII. Limita, quia in casibus, in quibus vltimum statutum t̄ tollit primum, intelligitur solum, quod tollat in eis, quæ sunt priori contraria, in reliquis enim, quod prius est, seruandum erit, Bald. in l. vnic. vers. sic. quantum in ea parte, C. de lat. liber. tollen. Marfil. vbi supra, n. 28. vbi dixit, quod de duobus statutis contrariis vltimum tollit primum solum in ea parte, vbi reperitur contrarium vltimo, sed in alijs suis partibus, in quibus non reperitur esse contra vltimum, non intelligitur esse sublatum, nec ei præiudicare in aliquo, sed remanet firmum, & validum, per tex. in l. sancimus, in vers. reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare, C. de donat. Barbat. in cap. 1. in fin. de testamen. & facit textus in clem. dudum, §. nos enim, ibi, in quantum præmissis, vel præmissorum alicui contraria, de sepultur. & Doctrina Bald. in l. sed & milites, in §. quæsitum, ff. de excusation. tutorum, vbi dixit, quod rescripta Summi Pontificis, t̄ quæ dicunt, non obstante tali privilegio, intelliguntur infringere privilegium solum in eo actu, contra quem loquitur, in reliquis autem partibus ipsum privilegium remanet firmum, & faciunt late adducta in simili per Franch. in c. nonnulli. vers. decimo sexto, de rescript. & in c. 1. col. 5. de constitut. limitationem quoque sequutus est Decian. d. tract. crimin. lib. 2. c. 36. num. 5. vbi ideo dixit, quod si reformatio corrigit in aliquo statutum antiquum, in illo tantum expresso intelligitur correctum, in alijs autem omisis à reformatione stabitur statuto antiquo, non autem recurrendum erit ad ius comune, quia

potius in non correctis dicitur confirmatum prius statutum iuxta, l. sancimus. cum ibi notat. C. de testame. & ita tenet Paul. de Castro in 2. constitut. Cod. col. 1. & in l. 1. C. de nouo Cod. confirmand. asserens se i a consuluisse, & idem sentit Paris. consil. 56. num. 23. cum plur. seq. lib. 1.

XVIII. Limita, vt non habeat locum, quando allegaretur statutum secundum, 101 quod t̄ non esset insertum in volumine statutorum aliorum, nam tantum abest, vt deroget primo, & illud tollat, quod potius non valet, Paris. consil. 47. num. 37. vol. 3. allegans Bar. in l. 1. C. de exact. tribut. lib. 10. & DD. in c. statutum, de rescript. in 6. Carpan. vbi supra, in prælud. num. 118. Rot. decis. 127. par. 2. vbi amplius concludit, quod quando statuta fuerunt reformata, & renouata, & variata, si quis vigore alicuius statuti vult aliquid obtinere contra aliquem sub prætextu, quod fuerit contrauentum illi statuto, debet probare, quod tempore, quo dicitur fuisse contrauentum statuto, illud statutum esset inter volumen statutorum, & quidem necessario, concludenter, & non per possibile, nec potest interiri, mo to reperitur, ergo eo tempore reperiebatur, quia posset esse, quod vere non adfuerit, & qui vult obtinere, debet eius præsuppositum concludenter, & necessario facere apparere, vt ibi, & per Decian. resp. 24. num. 6. lib. 1.

Sed ego hoc intelligerem in casu, quando non esset certum statutum, t̄ de quo agitur, esse statutum, nec tanquam statutum præsupponeretur, quia tunc bene esset verum, si de hoc dubitaretur, quod staretur volumini statutorum, inter quæ, si non reperitur, non posset reputari statutum, secus si fateremur illud quidem esse statutum, & solum inniteremur contra illud, eo quia non est insertum in volumine aliorum statutorum, quia non per hoc deficeret illius virtus, & validitas, prout hoc voluit etiam Corn. consil. 114. num. 5. vol. 4. vbi appellat hanc exceptionem vanam allegationem, quia non est de esse statuti, quod scribatur in volumine aliorum statutorum, nam id non reperitur in iure cautum, vt videmus in simili, in extrauagantibus, quæ licet non sunt redactæ in corpus iuris, tamen sunt obseruandæ, & obseruantur, & hoc idem sensit gloss. in Summa, distinct. 19. vbi dixit, quod tunc solum est curandum de volumine, quando est dubium, an sit decretalis, nam tunc recurrendum est ad registrum, & volumen iuxta disposita in c. vt veterum, 9. distinct.

Et ad propositum supra dictorum scito, quod dato casu, quod de duobus statutis vltimum

103 *timum deroget primo* † talis derogatio non trahetur retro, vt scilicet comprehendat præterita facta in executionem statuti tunc vigentis, nisi in derogatione, siue reuocatione fuerit dictum, quod statutum antiquum haberetur pro nunquam facto, ita Decian. *d. tract. crimin. volum. 1. lib. 2. cap. 39. num. 26.* per ea, quæ notat Ioan. And. *in nouell. in cap. vlt. de elect. in 6.* & per Bald. *in l. ius civile, nu. 3. ff. de iustit. & iur.* de quo tamen vide in conclus. *quod statutum abrogatum non potest allegari*, in limitationibus, & earum intelligentijs, vbi distinximus quoad ordinatoria, & quoad decisoria iudicij.

Erit etiam animaduertendum, quod reuocatis statutis, & derogatis, intelligentur 104 etiam † reuocata, & derogata omnes reformationes factæ circa eadem statuta, vt docet Bald. per illum tex. *in l. 1. in princip. C. de lat. libert. tollend.* & late per addentes ad Abb. *in cap. 1. de constit. num. 3. in lit. F. in princ. & in fin. And. Sicul. in cod. c. 1. n. 27.*

Tertio erit notandum, quod non statim creatis per ciuitatem ciuibus † contra statuta antiqua, noua inducere, & compilare de bentibus, erunt antiqua suspensa, vt ex quo interim non debeant, quia cum noua, & vltima statuta non sint hætenus publica, non poterunt operari, ita Bald. *in c. 1. de constit. n. 19.* vbi etiam And. Sicul. *n. 186. Bar. in l. Iulianus. ff. de condict. indeb. Decian. vbi supra. n. 27. & in d. cap. 36 n. 13. qui & c. 37. n. 12.* afferit, quod statuta facta de nouo ab electis debent confirmari à populo, vt teneant, & valeant, si tantummodo factum ipsum fuisset eis demandatum, secus si mandaretur iurisdicção ipsa, vel factum ipsum cum clausula, quod talia statuta pro legibus haberentur, per doctrinam Bald. *in l. 2. §. ex actis, colum. 1. de orig. iur.*

Quarto erit etiam sciendum, quod si ciuitas, † quæ non recognoscebat superiorem, subijcietur alteri ciuitati, nisi aliter fuerit per superiores expressum, statuta tamen, quibus dicta ciuitas modo supposita regebatur primo, & antequam subijceretur, non censentur reuocata, & annullata, sed potius adhuc erunt seruanda, ita Dec. *d. suo tract. crim. lib. 2. cap. 33. num. 7.* de mente Bart. *in tract. Tiberiad. sub rub. de insula,* & Caccial. *in repetit. d. l. omnes populi, n. 10. ff. de iust. & iur.*

(?)

CONCLUSIO IX.

Actus factus contra dispositionem statuti, an, & quando dicatur nullus.

S V M M A R I A.

- 1 *Actus factus contra formam statuti, etiam non procedentis ultra annullando, est nullus, de quo num. 53. 54. 66. 67. 72. 76. 78. 79. 80. 81.*
- 2 *Statutum disponens conditionaliter in aliquo actu, dicitur dare formam, & actus in contrarium factus non valet.*
- 3 *Conditio in statuto est pro forma, non autem pro solemnitate.*
- 4 *Actus factus non seruato ordine, de quo in l. a Diuo Pio, §. in venditione, ff. de re iudic. est nullus.*
- 5 *Si, dictio in statuto importat formam.*
- 6 *Ablatiuus absolutus in statuto importat formam.*
- 7 *Dummodo, dictio in statuto importat conditionem, & formam.*
- 8 *Actus factus posterius, qui debeat fieri ante ex statuti dispositione, dicitur nullus, tanquam factus contra formam statuti.*
- 9 *Statutum disponens, quod aliter actus fieri non possit, dicitur dare formam.*
- 10 *Tempus appositum, vel præfixum a statuto, dicitur continere formam, declara tamen, vt n. 11. & 12.*
- 13 *Statutum pronidens super actu faciendo aliter, quam fuerit prouisum de iure communi, quando dicatur dare formam.*
- 14 *Nullitas actus facti contra statuti dispositionem, incurritur ipso iure.*
- 15 *Renunciare, an, & quando possint partes statuto danti formam in aliquo actu, & n. 19. 21. 22. 28. & 31. & 60.*
- 16 *Prohibitiva dispositio necessitatem inducit.*
- 17 *Actus humani, & potestate, & voluntate regulantur.*
- 18 *Omnes regulæ negatiuæ necessitatem inducunt.*
- 20 *Statuto quod in contractu mulieris adsit consensus, propinquorum, & quod aliter contractus non valeat, non potest renunciari.*
- 23 *Institutio, vel exhereditatio filij est de forma in testamento.*
- 24 *Statuto continenti etiam secudario fauorem publicum potest renunciari, & num. 25. 26. & 27.*
- 30 *Non enim nullæ sunt qualitates.*

- 32 *Factum contra prohibitionem statuti non potest tractu temporis confirmari, & quando verum, num. 33.*
- 34 *Nedum actus factus contra prohibitionem statuti est nullus, sed & quicquid ex eo sequitur.*
- 35 *Actus factus contra statutum non permissiue loquens, non autem prohibitiue, non est nullus.*
- 36 *Idem si loqueretur dispositiue tantum, quod declara, vt num. 37.*
- 38 *Statutum aliquid disponeus, & penam contra facienti imponens, non importat actus inualiditatem, quod declara, vt num. 41. 42. 43. & 44.*
- 39 *Consilium etiam extra terminum a statuto prefixum redditum, valet, licet pena statuti possit exequi contra consultorem in tempore non respondentem.*
- 40 *Statutum prefigens tempus instantia, facit, quod sententia post illud tempus lata non valet.*
- 45 *Quod requiritur a statuto post actum iam factum non dicitur de forma, de quo tamen n. 47. 48. & 49.*
- 46 *De forma non est, quod potest interuenire post actum.*
- 50 *Honestatis causa prohibitum a statuto, non irritat actum in contrarium factum.*
- 51 *Clericus potest esse procurator laici, & tenet iudicium, licet ab hoc debeat clericus abstinere.*
- 52 *Matrimonij fauore factum contra statuti dispositionem, non redditur nullum.*
- 53 *Actus factus contra dispositionem statuti ab eo, qui alias etiam talem actum facere poterat, etiam sine statuto, non annullatur, & quando num. 54.*
- 55 *Statutum quando dicatur prohibitorium ad effectum, vt actus in contrarium factus sit nullus.*
- 56 *Actus factus etiam prater, vel circa formam, dicitur nullus*
- 57 *Formae transgressio etiam pro faciliore actus expeditione, vitiat.*
- 58 *In delegatione veniunt ea, sine quibus causa expediri non posset, non autem ea, per quae commodius expediretur.*
- 59 *Citatio si trina requiratur a statuto, non sufficit vna pro omnibus.*
- 61 *Formae etiam leuis omissio vitiat.*
- 62 *Formae datae a statuto, an per equipollens possit satisfieri.*
- 63 *In appellatione ab interlocutoria requiritur pro forma expressio grauaminis, nec satisfit per relationem adacta.*
- 64 *Formae omissio etiam in favorabilibus vitiat.*
- 65 *Vidua, pupilli, rustici, & aliae personae huius-*

- modi, non excusantur in omissione formae.*
- 66 *Actus factus contra statuti dispositionem ab illo, qui habet auctoritatem supra statutum, non vitiat.*
- 67 *Scandali euitandi causa, actus, factus contra statuti dispositionem, tenet, declara, vt numer. 69.*
- 68 *Rescripti forma praecise est seruanda.*
- 70 *Forma necessaria constituens esse, nunquam potest omitti.*
- 71 *Iuramentum super actu carente forma, non validat illum.*
- 72 *Formae omissio non vitiat, vbi adest de eodem confessio partis, declara, vt num. 75.*
- 73 *Iudicij tela non indigemus, vbi viget confessio partis.*
- 74 *De nullitate processus non potest opponi, vbi reus fuit sponte confessus crimen.*
- 76 *Menti statutum si est satisfactum, non curatur de omissione formae, nisi vt num. 77.*
- 78 *Omissio formae excusatur aliqua necessitate interueniente.*
- 80 *Dotis fauore, an, & quando excusatur omissio formae.*
- 82 *Forma quando dicatur requiri ex statuto.*

Statutum, prohibens fieri actum, vel contractum, licet non procedat ultra annullando, tamen actus, & contractus est nullus, si factus erit, tanquam factus contra legem, per tex. quem meliorem de iure appellanti Doctores in l. non dubium, C. de legibus, ibi, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, vbi praecipue hoc notat l. f. nu. 17. Bar. in 2. notab. & Bald. in 4. notab. & Fulgos. Paul. de Castro & alij communiter, idem voluit Bartol. in l. fin. in princip. ff. de diuort. & notatur in cap. quae contra ius, de regul. iur. in 6. glos. & Doctores in cap. 2. de testibus, & in l. prator, ff. de noui operis nunciat. Alexand. in l. 1. colum. 2. ff. de liber. & posthum. glos. in clem. 1. in verb. inhibentes, de iure patronatus.

Primo amplia, vt idem sit, quando statutum loqueretur, & disponderet in aliquo actu conditionaliter, tamen nam ex quo tunc diceretur dare formam, Bald. in authentic. matri, & auia, C. quando man. iur. offic. fun. poss. versic. quidam tamen dicunt, illa conditione non seruata actus erit nullus, Felin. in cap. cum dilecta, nu. 6. versic. secundum Signum. de rescript. vbi dixit, quod conditio, quae apponitur a statuto, nunquam dicitur t continere solenitatem, sed quod imo oportet, quod existat, argumen. l. prator. in pri. ff. de collat. bonor. & per hoc subiungit vidisse inferri, quod si ordo datus in l. a Diuo Pio, §. in venditione, ff. de re iud. non seruatur tamen actus erit nullus, etiam si non appellatur, quia textus ibi loquitur

conditionaliter, quod deueniatur ad nomina debitorum, si immobilia non extiterint, & quod statutum loquens conditionaliter importet formam, dixit Brun. in tract. de form. tit. quando aliquid cens. trad. pro form. colum. 17. versic. vndecima conclusio, Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. gloss. 21. nu. 13. Cephal. consil. 305. num. 56 & consil. 419. num. 60. vt si statutum vteretur dictione, si, quæ importat conditionem, Bar. in l. 1. num. 9. & seq. vbi alij, ff. de condit. & demonstrat. vel si vtatur ablatiuo ab soluto, vt præmissa citatione, quia t ablatiuus ab solutus importat conditionem, l. euictis agris, ff. de euiction. l. a testatore. ff. de condit. & demonstrat. Dec. in rubric. ff. soluto matrimon. & de sta tuto loquente per dictionem, t dummodo, Cornaza. Luc. decis. 166. in fin. & quod statu tum per ablatiuum absolutum loquens im portet conditionem, dixit A sin. in sua pract. §. 3. cap. 36. num. 2. vbi etiam quod statutum conditionaliter disponens denotet formam, idem pariter voluit Bero. q. 24. n. 1.

8. Secundo amplia, vt etiam t actus sit nul lus, quando fuit in eo facta posterius, quod statutum, aut tacite, aut expresse requirit antefaciendum, Bald. in l. 1. C. ne liceat tertio prouocari. vbi ponit exemplum, si statutum obligaret iudicem ad faciendam sententiam de consilio sapientis, & quia statutum vide tur procedere vltterius, id est, quod consi lium, quod debet procedere consiliatum, prius habeatur, si illo omisso sententiabitur, sententia erit ipso iure nulla, tanquam omis sa forma a statuto, quæ dicitur induci, quo tiescunque in statuto disponitur de aliquo per prius, & de alio per posterius: idem tenuit Felin. in d. c. cum dilecta, versic. sextum sig num, de rescrip. & faciunt notata per Abb. & alios in c. 2. ad fin. de testib. & Bald. in l. 1. versic. extra queritur, C. qui admit. & potest etiã poni exemplum, si statutum dicat, præmissa citatio ne, banuat, nam formam induceret, quia præ mittere est antemittere, c. cupientes, §. quod si, & §. deniq. de elec. Rebus. in l. dimiserit, vers. præ termittere, ff. de verborum significat. & quod sta tutum tradens ordinem, prius & posterius in aliquo actu gerendo, det formam, dixit A sin. in sua pract. §. 3. d. c. 36. n. 3.

Tertio amplia, vt eo magis sit vera conclu sio, t si statutum de actu disponens di xisset, quod aliter fieri non posset, vel ita de mum fieri posset, & c. quia tunc diceretur a statuto tradi forma taliter quod nec ei per partes renunciari posset, ita Felin. in dict. c. cum dilecta, num. 6. vers. septimum signum, de rescript. de mente Bart. in l. fin. in fin. ibi, quero an ciuitas, C. de ven. re. ciui. lib. 11. & in l. de his, ff. de transact. Roman. consil. 402. in proposita consul-

tatione, & facit, quod dixit Bald. & Paul. de Castro in l. si manum, C. de legib. quod quando in lege aliquid ordinatur, & dicitur, quod aliter non fiat, videtur tacite dictum, quod si contra fiat, non valeat: ampliacionem se quutus est Dec. consil. 518. n. 11.

Quarto amplia, vt idem sit, si t statutum apponeret, vel præfigeret tempus ad aliquid: nam sicut per huiusmodi temporis apposi tionem diceretur statutum apposuisse pari ter formam in illo actu, ita illo non serua to, actus erit nullus, ita Bald. in authent. que supplicatio, in fin. C. de precibus Imper. offer. per tex. in l. scire oportet, §. consequens, ibi, non aliter audiri, si non fuerit conseruatum constitutum tem pus, ff. de excusat. tutor. idem probat Lepid. de cis. Luca 11. versic. & quod sit de forma, A sin. in sua pract. §. 3. c. 36. num. 4. Riminald. consil. 9. n. 18. vol. 1. & idem voluit Bald. in l. omnes popu li, vers. vnde si statutum requirit tempus, ff. de in sitia & iure, & facit Bartol. in l. non solum, §. sed vt probari, ff. de noui operis nuntiatione, & se quitur Felin. vbi supra, versic. octauum sig num.

Intellige ampliacionem, vt non proce dat, t quando ageretur de materia tali, in qua re integra liceret purgare moram, quia si statutum vltterius disponendo de tempo re non progredieretur contrarium statuendū, valebit etiam actus factus re integra, li cet extra tempus, Abb. latissime in consil. 94. statuto ciuitatis Grossetana, quem refert, & se quitur Felin. d. c. cum dilecta, vers. limita secun do, cum alijs ibi per eum.

Secundo intellige ampliacionem, vt non sit vera, t quando statutum præfigendo tem pus, daret tamen arbitrium iudici in proce dendo, quia tunc tale tempus non diceretur appositum pro forma, secus tamen si ar bitrium concessum iudici a statuto, concer neret decisoria causæ, non autem modum procedendi, quia tunc tempus diceretur ap positum pro forma, & aliter procedendo iu dex faceret actum nullum, quidquid posset arbitrari in reliquis quoad merita, ita Fel. vbi supra, vers. primo limita, de mente Bar. in l. si in lege, ff. locat. late Paul. de Castro in l. qui Roma, §. Callimachus, ff. de verb. oblig. vbi etiã latius Alex. ad fin. vers. vltra prædicta.

Quinto amplia conclusionem, quãdo sta tutum t prouideret de actu aliter quã fuisset prouisum de iure communi super illius confectione, dando iurisdictionem modifi catam circa illum, nam & tunc diceretur tradita forma, sine qua actus non valeret, Dec. d. cons. 528. n. 11. ita Fel. vbi supra, vers. no num signum, de mente Anch. consil. 6. & cons. 31. vna quadam petitione.

- 14 Sexto amplia conclusionem, t vt talis actus factus contra statuti dispositionem dicatur nullus ipso iure, ita Bart. in d. l. non dubium, num. 21. Borgnin. in decis. 10. nu. 9. lib. 1. per notata in d. l. non dubium, & in d. c. 2. de testib. idem Borgn. in suo tract. de usufruct. n. 128. chart. 314.
- 15 Septimo amplia, vt nec partes possint tali dispositioni t renuntiare, Dec. in d. c. 2. n. 15. versic. sed ista, & not. per gloss. in l. 1. C. de fideiussor. & mandat. vbi etiam Bar. & idem Bar. in l. de his, num. 3. ff. de transa. & ratio est, quia legibus prohibitiuis non potest renuntari, vt Bar. ibid. & in l. Mauius, §. duobus, nu. 20. ff. de legat. 2. vbi rationem allegat, t quia prohibitiua dispositio necessitatem inducit. Vnde si ei renunciari posset, in voluntate confisteret, quod est necessitatis, Bald. in authentic. generaliter, nu. 5. C. de Episcop. & cler. Roman. consil. 402. num. 3. Alexand. consil. 41. col. fin. lib. 5. Barbat. consil. 6. col. fin. lib. 4. Vbi etiam rationem subdit, quam dicit inconueniabilem, t quia actus humani a potestate, & voluntate regulantur, c. cum super. de offic. delegat. Vnde si denegata est potestas aliter disponendi, voluntas non sufficit, & sic pars nullo modo contrarium disponere poterit, idem Barbat. consil. 43. num. 13. lib. 1. & tacit, quod dixit Bald. in cap. cum contingat, n. 6. de iureiur. quod scilicet est necessarium, non voluntarium in actibus humanis, quod disponit ius, l. nemo potest, ff. de legat. 1. & t omnes regule negatiue necessitatem inducunt, gloss. in c. 1. de iureiur. in 6. & de communi testatur Rip. in d. l. nemo potest, n. 57.
- 16 Subamplia, vt istud tanto magis esset verum, si in t statuto adesset clausula annullatiua expressa, ita gloss. in c. statutum, ad fin. prin. in verb. committatur, de rescrip. lib. 6. & in c. 1. gloss. 1. & in c. dispendia, in verb. processus, eod. tit. Gemin. post Aretin. in c. cum de beneficio, de preben. in 6. Bald. in l. si quis in contribuendo, C. de Episc. & cler. gloss. in l. a Diuo Pio, gloss. 2. in verb. actionem, ff. de rit. nupt. facit tex. & ibi Canonistae hoc notant in c. dilecto, circa fin. versic. nisi forte, de preben. & potest esse ratio, quia vbi apponitur clausula annullatiua, tunc illud videtur datum pro forma, ita Bal. Angel. & DD. in l. 1. ff. de lib. & posthum. Ancharan. in c. Canonum statuta, in versic. quare si statuto cauetur, quod Notarij, de constit. Felin. in d. c. cum dilecta, n. 9. versic. quintum signum, de rescript. Berq. q. 24. n. 1. sed vbi est statutum aliud pro forma, non potest consensu partium tolli, vt supra dicebamus, secundum Bar. in l. de his, ff. qui testam. Bald. in auth. iubemus, C. de iud. & in l. fin. §. & haec quidem C. de iur. delib. & ita not. Ias. in d. l. non dubium, n. 17.

& ampliationem sequutus est Borgn. decis. 21. n. 66. Roman. consil. 403. n. 23. cum seq. Sign. consil. 21. in processu facto contra Petrolum, pro quo facit dictum Bald. in l. 1. C. qui admit. vbi dixit, quod si statuto caueatur, quod in contractu mulieris debeat interuenire consensus propinquorum, alias contractus non valeat, & non teneat, partes non poterunt velle, quod contractus sine illa solemnitate valeat, & sic renunciare tali statuto, & quod statuto danti formam non possit renunciari, dixit idem Bald. in c. 1. in tit. qui succ. tene. & facit, quia vbi actus est ipso iure nullus renunciatio non operatur, l. conuenire, ff. de pact. dot. vbi Cin. & quod vbi apponitur clausula decreti annullatiua, non possit per partes renunciari, testatur communem opinionem gloss. & DD. praecipue in c. dilecto, de preben. Barb. in consil. 12. n. 15. lib. 2.

Sed idem tamen secundum Decian. infra, esset, etiam si non adesset clausula annullatiua, sed statutu simpliciter prohiberet, quia t nec tunc consensus, aut renunciatio partium operaretur, & licet Ias. in d. l. non dubium, num. 17. versic. sed aduerte, videatur facere differentiam inter istos duos casus videlicet inter statutum vltterius procedens annullando, & inter illud, quod simpliciter prohibet, vt in primo casu non operetur consensus partium, & renunciatio tanquam datum pro forma, secundum glo. in d. c. dispendia, & c. dilecto, cum aliis de quibus ibi per eum, tamen talis differentia reprobatur a Dec. in d. c. 2. de testib. num. 15. quia etiam, quando lex simpliciter prohibet, non potest renunciari, per gloss. in l. 1. C. de fideiuss. vel mandat. dot. vbi Bart. & casu, quo posset renunciari, vt quia ageretur simpliciter de fauore partium, posset etiam tali casu renunciari, si fuisset apposita clausula annullatiua, vt infra proxime, & idem Dec. ibidem, & in c. cum accessissent, colum. 3. de constit. soluit contraria. Sed tamen non esset recedendum a prima communi opinione, per ea etiam, quae notauit Felin. in dict. cap. cum dilecta, colum. 17. de mente Bald. & Castrenf. in l. humanum, C. de legib.

Intellige ampliationem, & subampliationem, t vt procedat in renunciacione, & consensu simplici, & super statuto principaliter concernente vtilitatem publicam, secus in statuto respiciente priuatam vtilitatem, & in renunciacione, & consensu iurato. Ita Crauet. in consil. 216. nu. 1. lib. 2. de mente Alexand. in l. si constante, §. quoties, ff. solut. matrim. & in l. qui Ramo, §. duo fratres, ff. de verb. oblig. & in consil. 11. num. 14. lib. 2. Rip. consil. 14. nu. 71. Ant. Perr. in tract. de iur. tract. 29. Dec. consil.

345. Tiraq. in l. si unquam, in princip. num. 140. C. de reuoc. don. & idem Dec. in d. c. 2. de testibus, num. 6. per tex. in princ. Instit. † de exher. liber.

23 ubi requiritur, quod filius instituat, vel exheredetur, & si hoc non fiat, annullatur testamētum, & sic pro forma requiritur institutio, aut exheredatio filij, & tamen renunciari potest, quia respicit priuatam fauorem, l. filio praterito, & ibi Bart. ff. de iniust. sup. & irrit. testament. ubi inquit, quod forme potest renunciari, quādo respicit fauorem priuatam, & hoc idem not. Abb. per illum tex. in c. fin. §. his autem, in 2. notab. de offic. deleg. idem tenuit Barb. d. conf. 12. num. 6. lib. 1. allegans Roman. consil. 151. incip. prasati consultores, ubi idem voluit, etiamsi forte constitutio, siue statutum † contineret, secundario tamen, fauorem reipublicæ, inferēs, † quod per hoc potest per mulierem renūciari beneficio Velleiani in fauorem sui principaliter inducto, licet secundario reipublicæ, l. 1. §. vltim. ff. ad Velleia. & eiusdem opinionis fuit Barb. in d. conf. 12. num. 4. lib. 1. & ratione, quia regula iuris antiqui est, quod omnes leges dicentes, † quem posse iuri pro se inducto renunciare, de quibus habetur in l. pacisci, & in l. pactum, ff. de pact. & in l. pen. C. eod. titul. dicuntur esse conditæ ex causa publicæ utilitatis, vt aperte probatur in proemio, Instit. in princip. & in l. 1. in princ. C. de nou. Inst. Cod. compon. tamen quia leges illæ, scilicet l. pacisci, & l. penult. & similes respiciūt principaliter priuatam utilitatem priuatorum pacto illis renunciari potest, & ibi dem Barb. ideo reprobat Bart. contrarium sentientem in d. l. penult. & in l. ius publicum, ff. de pact. & pro hoc confirmando adducit exemplum de ferijs, de quibus in l. 1. ff. de fer. quæ fuerunt introductæ † ex causa publicæ utilitatis, vt ibi dicitur, & tamen quia principaliter respicit illa lex utilitatem priuatam, potest tali legi pacto priuatorum renunciari, vt ibi est casus formalis, & in l. si feriatis, ff. eod. titul. & aliud exemplum de mulieribus, de quo etiam proxime, nam licet propter publicam utilitatem inuentum est, ne mulieres pro alijs fideiubentes obligentur, vt l. 1. & 2. ff. ad Velleian. quia reipublicæ interest, ne quis re sua male vtatur, §. expedit enim, Instit. de his, qui sunt sui vel alien. iur. §. cogitatio, authen. vt iud. sine quoquo suffrag. tamen quia principaliter respicit utilitatem priuatam mulierum, quia earum fauore Velleianum est inductum, vt in l. qui exceptionem, ff. de condit. indeb. ideo potest pacto priuatorum mutari, vt in d. l. fin. §. pen. ff. ad Velleian. & est communis opinio, vt ibi, & quod possit renunciari dispositioni prohibito-

riæ factæ ad fauorem priuatam, dixit Bald. in authent. generaliter, n. 5. C. de Episc. & cler.

Sublimita intelligentiam, vt non procedat, † quando essemus in aliquo statuto, quod denegaret potentiam resistēdo actui, & daret formam actui ipso, vt si statutum diceret, quod mulier non possit adire, nisi interueniat † consensus propinquorum, alias actus non valeat, nec teneat, vt supra. Nam tunc ex quo nō oritur validitas actus à principio, propter resistantiam, quam facit statutum, disponendo, quod non possit, vt in l. stipulatio ista, §. alteri, ff. de verb. oblig. & apponit formam actui gerendo, non potest consensus, siue renunciario partium operari, quod tunc actus valeat, non obstante statuto, & non obstante ommissa forma in tali actu requisita, etiamsi respiceret priuatam utilitatem, quia ex quo mulier impeditur talem actum facere, sine illa solemnitate, nō dicitur fecisse illa ommissa, & si non fecit, nō potest partium consensu cōvalidari, † quia non entium nullæ sunt qualitates, l. si seruum, §. si modus, ff. de act. empr. l. eius qui, versic. quod si, ff. si cert. per. & ita firmat Barb. d. consil. 22. num. 17. de mente Bald. in l. 1. C. qui admitti.

Secundo sublimita, vt non † procedat, quando concurreret publica, & priuata utilitas æque principaliter, vt si statutum equi pararet in aliquo casum priuatam publicæ utilitati, nam tunc tali statuto renunciari non possit, nec pacto priuatorum tolli, ita Barb. d. conf. 12. num. 8. lib. 2. ea ratione, quia quando publica, & priuata utilitas in eodem subiecto concurrunt, attenditur publica, & secundum eam regulatur dispositio l. fin. in fin. C. de caduc. tollen. authent. res quæ, C. communia, de legat. & hoc voluisse affirmat Bar. in l. 1. in 4. oppos. ff. solut. matrim.

Octauo amplia, vt quod factum est contra † prohibitionem statuti, non possit tractu temporis confirmari, ita suadente text. in c. non firmatur, de reg. iur. in 6. & in l. quod ab initio, ff. eod. l. sicut. C. de fals. facit text. in c. 1. de desponsat. impub. lib. 6. c. si eo tempore, de rescrip. libr. 6. l. si expressum, ff. de appellat. l. si filius, & l. eius, ff. de test. & l. 1. §. 1. ff. de leg. 3. cum similibus.

Limita ampliatio nem, † vt procedat in solo tractu temporis, qui non est sufficiens ad convalidandum, quod ex statuto ab initio non subsistit, sed secus erit, si ultra tractum temporis superueniant adminicula aliqua ad validitatem actus concurrentia, nam tunc illis concurrentibus, quod non valuit ab initio, ex post facto confirmatur, ita limitant omnia supra dicta iura, & illis similia communiter Doct. prout de con mu ni

ni testatur Din. in d. c. non firmatur, qui tamen reprobando talem communem intelligentiam distinguendo dicit, quod aut durat causa impediens, & prohibens, aut cessat, & nulla tamen superuenit confirmans, aut cessauit, & superuenit confirmans. Primo casu vera est ampliatio, quod scilicet quæ ab initio non valuerunt, statuto prohibente, tractu temporis non firmanrur. Secundo casu, id est, quando solum cessit causa prohibens, & impediens, & non superuenit causa confirmans idem, quia quod non tenuit, non confirmatur ex tractu temporis, vt in l. inter stipulantem, §. sacram. ff. de verb. obligat. & in d. l. eius, & l. si filius, ff. de testam. & l. cetera, §. 1. ff. de leg. 1. & l. seruus, C. de legibus, & dict. c. si eo tempore, de rescript. In tertio autem casu, quando cessauit impediens, & superuenit confirmans, tunc cessat ampliatio, quia confirmatio, quæ fit contra legem de nouo, non est contra legem, ideo habet iuris effectum, & Din opinionem sequitur Bart. in d. l. non dubium, n. 17. & comprobatur ex allegatis per ipsum Din. ibidem.

34 Nono amplia, vt ¶ nedū sit nullus actus factus contra prohibitionem statuti, sed etiam quidquid ex eo sequitur, vel ob id ex eo, ita loquitur expresse tex. in d. l. non dubium, ibi. sed & si quid fuerit subsequutum ex eo, vel ob id, quod interdicens lege, factum est, illud quoque cassum atque inutile esse præcipimus, vbi Bar. & ceteri scribentes.

35 Primo limita conclusionem, vt procedat, ¶ quando statutum loqueretur prohibitive, prout habetur in d. l. non dubium, & per Bar. ibi in 2. notab. fecus si statutum loqueretur non permissiue, nam tunc non intelligeretur annullare actum, si non expresse diceret, ita Ias. in d. l. non dubium, n. 18. per l. fin. ad fin. iuncta l. præcedenti, vbi Salic. C. de semen. ex breuic. recit. & idem Ias. in l. 1. num. 38. C. de summa. Trinitat. Bero. quæst. 24. num. 1. Alexand. conf. 24. lib. 4. & exemplum potest poni, vt si in primo casu statutum diceret, quod non possit fieri in secundo, non concedimus, ita colligitur ex allegatis a Ias. in d. l. 1. num. 36. vers. ad hoc nouiter respondeo, Alban. ad Bar. in d. l. non dubium, num. 2. Chassan. consil. 39. nu. 36. Dec. in d. c. 2. de testib. num. 8. vbi ait aliud esse, quando lex aliquid prohibet, & quando lex aliquid non permittit.

36 Amplia limitationem, vt idem sit, si non prohibitive, ¶ vel non permissiue, sed tantum dispositiue statutum loqueretur, mandans actum certo modo fieri, nam tunc nec actus aliter factus redditur nullus, nisi statutum procederet vterius annullando, Nat. consil. 287. num. 6. de mente Salic. in l. sta-

tutis, C. de sent. ex breuic. recit. & Ias. in l. 1. ff. de lib. & postum. Alexand. consil. 24. inspecto processu, volum. 2. lib. 3. vbi dicit, quod hoc casu statutum inducit monitionem, nisi habeat clausulam annullatiuam, idem sentit Felin. in c. cum dilecta, col. 17. de rescript.

37 Limita ampliacionem, vt non sit vera, quando ¶ statutum loqueretur super actu, cui iam fuisset data forma a iure communi, vel cum clausula annullatiua, vel cum verbis prohibitiuis, nam tunc licet simpliciter de eadem forma loquatur, non annullando per verba prohibitiua, sed pure disponendo, tamen actus factus sine illa forma erit nullus, tanquam omissa forma illi a iure communi tradita, cum a statuto disposita etiam simpliciter trahantur ad disposita a iure communi, & secundum illa intelligantur, & regulantur, Bero. d. q. 24. nu. 3. ex trad. per Bar. in l. 1. §. lex Falcidia, ff. ad l. Falcid. & nos late de hoc. in conclusione, quod statuta recipiunt interpretationem a iure communi.

38 Secundo limita conclusionem, quando statutum aliquid ¶ simpliciter disponeret, & vterius pœnam imponere: cōtrafacienti, nam tunc non diceretur annullare actum, sed per illam pœnam specialem impositam contrafacienti eius dispositioni videtur subblata pœna generalis per quam actus annullabatur, iuxta tex. in l. sanctio legum, ff. de pan. & videtur actus valere, ita Iacob. de Aret. & Bald. in d. l. non dubium, Cuman. in d. l. Prætor ait. ff. de nou. oper. nunciat. Alexand. consil. 37. n. 2. versic. nec etiam obstat, libr. 3. Card. in cap. fin. de postul. Prælat. & in clem. 1. in 3. oppos. de rescript. Bald. in dict. l. non dubium, dat exemplū, quando statutum dicit, quod nullus contra hat, quin soluat gabellam de contractu, & si non soluerit gabellam, soluat centum nomine pœnæ, nam isto casu contractus valebit, quia lex & statutum vltra processit imponendo diuersam pœnam a pœna nullitatis actus, ideo pœna specialis impedit generalem. Idem tenuit Bog. gn. dccif. 10. n. 4. lib. 1. ponens exemplum in statuto prohibente appellationem sub pœna librarum 25. quo casu videtur velle, quod pœna soluta appellatio valeat, allegando Bart. in d. l. Prætor ait, & ibi Paul. de Castr. Alexand. & de communi testatur Paul. de Castr. consil. 67. in 2. part. pro quo etiam facit Abb. conf. 93. sub num. 3. lib. 1. & Bald. consil. 298. num. 1. lib. 1. & ita indubitanter tenuit Ale. caud. in consil. 24. lib. 6. vbi consuluit super statuto ¶ imponenti pœnam consultori non reddenti consilium intra terminum præfixum a statuto, nam licet consultor possit puniri, consilium tamen etiam post terminum valebit, & iaciūt quæ,

37

38

39

44 quæ not. Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. tit. de iud. deleg. §. restat, in addit. incip. Oldr. & Iacob. de Aret. & Cin. in l. properandum, in princip. in secunda oppos. C. de iud. & Bald. in l. fin. C. vt intra cert. temp. causa termin. Ioan. de Imol. in c. de causis, de offic. deleg. vbi in effectu voluerunt, quod si statutum dicat, quod iudex expedire debet causam intra duos menses, & si non fecerit, imponit pœnam, certe non per hoc intelligetur inuvalidata sententia iudicis, lata post illos duos menses, sed valebit, licet iudex pœnam incurrat, & mouentur per legem primam, C. vt omn. tam ciui. quam crim. fatentur tamen aliud esse, si præfixum fuisset tempus instantiæ, vt quia diceret \dagger statutum, quod instantia causæ daret spatio duorum mensium, vel simpliciter, quod causæ debeant finiri intra duos menses, quia tunc sententia lata post illos duos menses non valebit, iuxta not. communiter per gloss. & Doct. in d. l. properandum, in princ. C. de iud. & l. scire oportet, §. consequens, ff. de excus. tut.

41 Sublimita, vt istud sit verum, quando annullatio actus \dagger non tenderet ad præiudicium illius, cui pœna imponitur, sed ad præiudicium alterius, & tangeret ius tertij, ita Alexand. dicit. consil. 24. ponens exemplum in duobus casibus supra adductis de consultore, & de iudice iudicante extra terminum præfixum, & dispositum à statuto, quia si nulla esset redditio consilij post terminum, non afferret præiudicium consultori, sed parti, sicut si sententia esset nulla, post terminum non afferret dampnum iudici, sed parti, & prædicta probantur in l. filius, §. fin. ff. ad leg. Corn. de fals. & not. in gloss. in b. nullus videtur dolo facere, ff. de re iud. & per gloss. in clem. 1. de iur. patr. & per prædicta iura ita communiter Doct. tenere in d. l. Prator, testatur Alexand. d. cons. 24. nu. 1. Idem voluit Iacobi. Butr. in d. l. non dubium, Ioan. de Imol. in d. cap. cum contingat, in 8. membr. & in l. cum lex, ff. de fideiussor. Borgn. in d. decis. 10. num. 23. vbi pariter communem dicit, & facit, quia alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri, l. transactio manens, C. de transactio. l. cohæredibus, C. famil. ercisc. l. si vnus, §. ante omnia, ff. de pact. secus si annullatio præiudicaret contrafacienti, quia tunc ex quo potest concurrere annullatio actus, & pœna contra illū, qui contrafecit statuti dispositioni, non debet a tali præiudicio annullationis subleuari, ne inducta in odium retorqueantur in fauorem l. quod fauore, C. de legib. l. legata inutiliter, ff. de leg. 1. & ita sequitur, & declarat Borgn. in d. decis. 10. num. 23. de mente Dec. in d. c. 2. de testibus, num. 10. vers. secundus casus

est, qui ait, quod in hoc Bar. in d. l. Prator, ff. de nou. oper. nunc. vbi hoc affirmat, communiter approbatur, & idem ibidem Alexand. & Castrenf. Iaf. in l. transigere, col. 5. vers. contra communem, C. de transact.

42 Secundo sublimita, nisi lex siue \dagger statutum pœnale esset separatum à statuto simpliciter prohibente, quia tunc induceretur nullitas actus, respectu statuti simpliciter prohibentis, & haberet locum pœna, respectu statuti pœnalis, ita Felin. in d. c. 21. nu. 1. vers. secundo restringe, de testib. vbi ideo dicit, quod quando lex punit actum alias prohibitum a iure communi pœna non firmat actū contra prohibitionem, & nullitatem, quod dicit fuisse de mente Iacob. Butr. in d. l. non dubium, vbi etiam Bald. & Abb. in eod. cap. 2. de testib.

43 Amplia sublimitationem, vt \dagger non solū procedat in statuto separatis, sed etiam in eodemmet statuto, in quo facta fuisset simpliciter prohibitio, deinde pœna iussit statuta, vt puta statuto cauetur, quod quis nō faciat talem actum, & si aliquis contrafaceret, soluat centum, nam cum primo faciat prohibitionem simpliciter actus in contrarium factus dicitur nullus, vt in d. l. non dubium, & pœna specialis, quæ postea imponitur, videtur augere prohibitionem, in præiudicium eius, qui prohibetur, & contrafacit, ita not. Dec. in d. c. in nomine Domini, siue c. 2. de testib. nu. 11. vers. secundus est casus, quem etiam sequitur Borgn. d. decis. 10. num. 23. secus esset, si statutum immediate prohibendo imponeret pœnam, puta dicendo, ne quis contrahat in tali casu, sub tali pœna, nam tunc, ex quo videtur facta prohibitio, non simpliciter, sed secundum quid, videlicet respectu pœnæ, soluta pœna prohibitio ni erit satis factum, argumento l. si pates, ff. de pecul. & ita procedit limitatio nostra, secundum Dec. vbi supra, pro quo facit optime tex. in c. quia propter, de electio.

44 Tertio sublimita, vt non procedat, quando \dagger annullatio actus non esset pœna, vt quia solum statutum detraheret potestati dantis, vel administrantis, vel præsumeret delictum, non autem in sua dispositione priuaret aliquem iure quæsito, vel inchoato quæri, quia iam cessat ratio, de qua supra in limitatione, quod pœna specialis apposta in statuto tollat generalem nullitatem actus, cum, vt diximus, in isto casu nullitas, & annullatio statuti non diceretur pœna, ex quo non inducit diminutionem patrimonij, seu iuris quæsitum, vel inchoatum quæri, sed solum, vel annullatur ius quærendum, vel tollit aliquam administrationem & potestatem, ita Abb.

Abb. in d. cap. 2. num. 5. de testib. vbi etiam Felin. num. 1. vers. sed aduerte subtiliter, vbi ait, quod communiter tenetur tunc annullationem actus non esse pœnam proprie, quando non est diminutio patrimonii, vel iuris quæsit, aut inchoati quæri, de quo tamen vide Ioan. Andr. in cap. odia, de reg. iur. in 6. cum aliis allegatis vbi supra ab eodem Felin. qui docent, quando annullatio actus sit pœna, quod est valde notandum pro statutis, sublimationem ante prædictos nos docuit etiam Bald. in d. l. non dubium, num. 28. quem vide in contingentia statuti prohibitorii, qui perbel le distinguit.

45 Tertio principaliter limita cōclusionem, vt non procedat, † quando statutum exigeret aliquam solemnitatem, postquam iam actus esset perfectus, vt si diceret, quod de omni contractu soluatur gabella, alias non valeat, nam cum hoc casu statutum præsupponat iam actum factum, & sic contractum celebratum, non impedit illius validitatem, & valide fieri posse, & sic non resistit validitati ipsius ipso iure, sed bene gabella non soluta de illo annullari poterit talis contractus ita Felin. in dict. cap. 2. vers. tertio notabiliter, de testib. per gloss. in l. vniuersa, C. de precib. imper. offer. & quod omisio solemnitatis, debentis sequi post actum, non vitiet à principio, siue ipso iure, voluit idem Bart. in l. si ita quis, §. ea lege, vers. quæro vtrum prohibitio, ff. de verbor. obligat. vbi dixit, quod quando lex disponit s. per actum iam factum, tunc non annullatur ipso iure, sed per sententiam iudicis annullari debet, & in l. his, cum seq. §. 1. ff. famul. ercisc. & in l. filio præterito, §. fin. ff. de in iust. irrit. testam. Bald. in d. rubric. C. de resi. ind. vendit. post med. Abb. in cap. quoniam frequenter, in principio, vt lit. non contest. Bald. in l. ei qui ad ciuitia, in vltim. column. C. de appellatio. cum aliis allegatis per Felin. vbi supra, vbi dixit, quod illa verba, non valeat, interpretantur in effectu, quia potest irritari, de mente Bartol. in dict. l. vniuersa, C. de precib. Imp. offer. Idem censuit Roman. consil. 236. vt præmissa consultatio. colum. fin. Imol. consil. 44 in casu præmisso, colum. 1. Aretin. consil. 77. & ratio scribendi, colum. fin. Alexand. consil. 125. omisiss superfluis, colum. fin. lib. 1. Abb. in d. cap. 2. num. 5. in fin. de testib. & Felin. in cap. cum dilectæ, num. 6. vers. Quartum signum, de rescrip. ponit pro regula, quod illud, † quod potest interuenire post actum, nunquam potest dici datum pro forma, sed potest appellari solemnitas effectualis, quæ tribuit robur actui iam firmato, & ponit exemplum de insinuatione donationis, & de cautione testamenti in casu cap. quanquam, de vsur. in 6. & ad idem est

Angel. consil. 36. pro decisione quæsiturum, vbi late & Tiraqu. in d. l. si vnquam, in verb. reuertatur, num. 69. Bar. in l. 1. colum. vlt. in princ. ff. de testa. & in l. si ita quis, §. ea lege, col. 1. vers. quæro vtrum prohibitio, ff. de verbor. oblig. Iare Berrach. in tract. gabell. in 3. par. 8. par. princip. quæst. 24. Cap. 1. caus. ciui. consil. 35. col. 1. Dec. in d. cap. 2. vers. successine, cum ibi alleg. de testib. Fabia. a Monte, in tract. de insinuat. q. 27.

47 Sed in hoc dicit Dec. in d. cap. 2. num. 13. omisiss † allegationibus, quod est animeuertendum diligenter, quia licet verum sit, quod quando solemnitas requiritur post actum, actus à principio valet, quia non impeditur à solemnitate, quæ solum requiritur post actum, quando tamen illud, quod requiritur post actum, non sequitur, videtur quod actus factus, qui erat validus, resoluatur, & annulletur ipso iure, sic mandante statuto, quod ex tunc dicit, non valeat contractus non soluta gabella, & sic frustra videtur requiri sententia iudicis, vbi habemus sententiam legis, & statuti, per illud verbum, non valeat, & ideo confitio, quod de contractu non fuit soluta gabella, certum est, contractum non valere, & quidem ipso iure, per verbum non valeat, quod importat ipso iure, capit. quia propter, de electio. clem. 1. de rescript. & si satis est, legiflatorem prohibuisse ad hoc, vt facta pro infectis habeantur, vt in dict. l. non dubium, multo magis istud habebit locum, si specialiter dixerit, inutile esse debere, quod actum erit, ideo cogita, quia, ni fallor ista consideratio Decii valde stringit, stantibus verbis statuti, non valeat, & dispositione d. l. non dubium, cum ibi not.

48 Primo sublimita, nisi † statutum diceret, sit ipso iure nullum, vel non valeat ipso iure, quia etiam in supradicto casu non valeret, & censeretur inducta nullitas ipso iure, etiam quod ageretur de solemnitate requisita post actum iam factum, ita Felin. vbi supra, de mente Bar. in dict. l. vniuersa, per gloss. in c. in pœnis, de reg. iur. in 6. Bar. in d. l. ita quis, §. ea lege, vers. quæro vtrum, ff. de verbor. obligat. Abb. in d. c. 2. de testib. vbi etiam Dec. num. 13. cum ibi alleg.

49 Secundo sublimita, nisi solemnitas requireretur in ipso met † actu, & tempore ipsius, quia tunc actus factus ea omisiss esset nullus ipso iure, Felin. vbi supra, per tex. in capit. sine exceptione, 11. quæst. 2. & ca. hoc ius, 10. quæstion 2. cum aliis notat. per Abb. ibidem numer. 5. facit tex. in cap. auditis, cum ibi nota, de electio. leg. hac consultissima, circa princip. C. de testament. Bero. d. q. 24. numer. 6. & Aretin. in l. si quis mihi bona, §. in sum. ff. de acquir. hered.

& faciunt supra adducta in prima ampliatione.

50 Quarto limita, vt non procedat conclusio, quando † persona prohiberetur à statuto aliquid facere, solum ratione honestatis, vt potest poni exemplum in clerico, qui prohibetur esse procurator laici, & in iudicio laicali comparere propter honestatem, *l. placet, C. de Episcop. & cleric.* non enim decet clericos se immiscere negotiis secularibus, *cap. ex literis, vbi gloss. de vit. & honestat. cleric.* nam tunc si facit actum prohibitum propter honestatem solum, valebit, non obstante prohibitione legis, si non opponatur, ita Felin. *in capit. 2. numer. 2. & 3. de iudic. & in capit. fin. column. 13. de constit.* Alban. ad Bar. *in dict. leg. non dubium, num. 2.* per ea, quæ consuluit Feder. de Sen. *in consil. 293. incip. factum tale est,* & per not. per Ioan. Andr. *in capit. sicut, ne cleric. vel Monach.* vbi dixit, quod † clericus potest esse procurator in vna causa laici, & tenet iudicium, quamuis non deberet clericus acceptare propter honestatem, & idem tenuit Felin. *in cap. fin. sub numer. 10. column. 16. versic. est bene notandum, de constit.* vbi ait, quod actus factus per personam, quam lex inhabilitat solum propter honestatem, valet, si non opponatur, & dicit perpetuo notandum ad materiam *d. l. non dubium,* cum concord.

52 Quinto limita conclusionem, vt non procedat, fauore † matrimonii, cuius speciale est, quod non reddatur nullum ex simplici prohibitione legis, Dom. de Rot. *decis. 750. n. 3. p. 1. de mente Dec. in d. cap. 2. nu. 7. vers. sed considerandum est, de testib.* per tex. *in c. 2. de matrim. contr. interd. Eccles.*

53 Sexto limita, vt non sit vera conclusio, quotiescunque habenti alias potestatem faciendi actum, † statutum mandat simpliciter sine clausula annullatiua illum actum sub certa forma fieri, nam tunc quamuis contrafaciens sit puniendus, tamen actus valet, & tenet, ita Domini de Rot. *d. decis. 750. nu. 4.* per gloss. quam dicunt communiter approbatam *in clement. 1. in verb. inhibentes, de iur. patronat.* vbi omnes scribentes, Abb. *in cons. 91. num. 6. ante med. vers. ad prædicta induco, lib. 1.* Imol. *in cap. ex parte, num. 3. ad fin. & ibi Abb. num. 5.* Felin. *num. 1. prope fin. vers. secunda limitatio,* vbi alios adducit Dec. *num. 6. de constit. Bellam. decis. 696. circa fin.* Brun. *in tract. de form. fol. 33. col. 2. limit. 2.* vbi de communitatur.

54 Sublimita, vt non sit vera limitatio, † si statutum haberet decretum irritans, Felin. *in dict. cap. cum dilecta, num. 12. versic. & consequentia.*

Ad cognoscendum autem, quando statutum † dicatur prohibitorium ad effectum, vt prædicta in conclusionem habeant locum, & adaptari possint, scito, quod consideranda est ratio statuti, nam aut ratio statuti consistit in iure prohibendi, siue in causa prohibendi, & tunc dicitur statutum, edictum, & lex prohibitoria, quia lex semper loquitur, *l. Ariani, C. de heretic.* aut non consistit in causa prohibitionis, sed statutum, aut lex adui assistit, & tunc non erit prohibitorium, & secus factum non erit contra statutum, sed præter statutum, ita Bald. *in dict. l. non dubium, num. 29. C. de legib.* vel secundum Bartol. infra est considerandum, quod aut statuti verba sunt concepta in futurum, & tunc est, & dicitur prohibitorium, aut sunt concepta in præsentem, puta quia statutum dicitur, *nemo potest alteri stipulari,* & ista non est prohibita, sed est iuris præexistens declaratio, vnde si secus sit, non erit contra, sed præter legem, vt Bar. *in l. cum lex, ff. de fideiuss.* quem vide.

Et quia supra pluries fuit dictum de inuaditate actus, ob non seruata formam traditam à statuto in illo actu, hoc idem firmatur a Bald. *in l. 2. C. quomod. & quando iud. & in dict. l. omnes populi, versic. item nota, quod a forma statuti, ff. de iust. & iur. & in l. non sunt liberi, ff. de stat. homin.* Nell. *in 3. par. temp. in suo tract. bannit. quest. 9.* Felin. *in d. cap. cum dilecta, num. 9. vers. amplia nono,* Cagn. *in l. si nihil, num. 2. ff. de reg. iur.* Vant. *de nullit. nul. quot. & quibus mod. num. 53.* Brun. *in tract. de constit. decret. in verb. forma, in vltim. vers. lauisi.* Afin. *in sua pract. §. 3. cap. 36.* & vt etiam de hoc apertius intelligentia habeatur, est sciendum, quod præsupposito statuto † tradente formam in aliquo casu, actus nedum erit nullus, si fiat de directo contra formam, sed etiam si præter, vel circa, quia formæ nihil addi, aut detrahi potest, Bal. *in l. fin. C. de suis, & legit. Bar. in l. Gallus, §. 1. ff. de liber. & posth.* Ioan. Andr. *in cap. prudentiam super verb. Citra, de offic. deleg. & in cap. cum Martha, super gl. 2. de celeb. miss. Abb. in cap. causam, de re iud. & in cap. Pisanis, de restit. spoliat. Card. in clement. 1. in princip. in 6. quest. 3. col. ibi, secunda potestas, de supplen. neglig. prælat. & Felin. in d. c. cum dilecta, col. 12. vers. amplia primo, cum aliis ibi per eum, de rescript. sequitur Afin. in sua pract. §. 3. c. 36. n. 5.*

57 Primo intellige, vt prædicta etiam vera sint, si † transgressio formæ traditæ à statuto esset pro faciliori expeditione actus, ita idem Felin. *vbi supra, column. 13. vers. amplia quarto, per gl. 2. in cap. solet, de sent. excom. in 6.* vbi delegatus non potest absolueret ad cautelam,

58 telam, excedendo commissiōem, licet facilius possit ex ea sequi expeditio causæ, & ibi colligit Domin. *in princip.* quod licet veniant in commissiōe ea, sine † quibus causa expediri non possit, non tamen ea, per quæ commodius expediretur, & facit ratio generalis alias allegata supra, quia formæ nihil addi, vel detrahi potest, & quod bonum videtur, si fiat addendo, formam etiam alterat, inquit Felin. *ubi supra, vers. & dicit Ambrosius, in lib. de Paradiso*, & facit etiam, quod dixit Bal. *in l. 2. C. quomodo, & quando iud.* vbi voluit, quod si statutum requirat † trinam citationem, non sufficiat vna pro omnibus, etiam si hoc possit fieri pro faciliori, & expeditiori exitu causæ, sicut si statutum exigeret duas citationes ante bannum, si iudex in prima citatione miserit peremptorium, non valeret, Bal. pariter *in l. non sunt liberi, ff. de stat. hom.*

60 Secundo intellige, vt nec etiam † partes possint renunciare formæ datæ a statuto, quia omnis solemnitas, & substantialis forma est iuris publici, *l. 3. ff. de testam. l. nemo potest, ff. de leg. 1.* & ideo non potest ladi pacto priuatorum, Imol. *in l. quicquid astringenda, ff. de verb. oblig.* per illum tex. Crot. *in d. l. nemo potest, n. 51.* vbi de communi Signorol. *consil. 21. in processu facto contra Petrolum, Abb. in c. super questionum, §. verum, de offic. deleg. & DD. in c. prudentiam, cod. tit.*

An autem id sit verum, & quando in dispositione respiciente tantum fauorem partium, & non publicam vtilitatem, & an in renunciatiōe simplici, an in iurata, supra fuit aliquid dictum, ad quæ etiam vide Felin. *in d. cap. cum dilecta, colum. 14. vers. amplia quinto*, vbi late, & Lancill. Galli. *in consuetud. Alexandria, in ver. non possit, q. 1. per tot. & Lamberteng. de stat. super contract. in fin. quest. 1. & seq.* & latius per Felin. *in cap. si diligenti, de for. competen.* ad quem semper recurre in materia renunciatiōis, aut legum, aut priuilegiōrum, quia magistraliter, & distincte loquitur, vide etiam Gomez *in c. 1. de rescrip. n. 59. in 6.* vbi distinguit, & Gabr. *in tit. de clausul. concl. 3. n. 37.*

61 Tertio intellige, vt etiam omisiō leuis formæ † vitiet actum, Bar. *in l. 1. ff. de lib. & posthum.* & ratio est, quia forma debet seruari ad vnguem, & nihil addi, aut detrahi potest à dispositione statuti, dantis formam, vt supra alias diximus, & licet agatur de leuis solemnitas præsupponitur data pro forma à statuto, iuri omnino satisfaciendum est, vt dixit gl. *in clem. 1. in ver. reuocari, quasi in medio, ibi, sed satis est, quod satisfiat iuri,*

de supplen. negl. prælat. facit, quod not. Abb. post Innoc. *in c. veniens, 2. ante vers. venio nunc*, ibi, *etiam per hoc satisfiat iuri, de testib. & intelligentiam sequutus est Fel. in d. c. cum dilecta, col. 17.* vbi dixit, quod per hoc redditur dubia decisio Ang. *in l. hac consultißima, C. qui testam. fac. pos.* dum dixit, quod si statutum requireret pro forma consilium sapientis, non oportet ipsum habere, si casus esset clarus in iure, & quamlibet leuem formam importare nullitatem, si fuerit omissa, dixit Afin. *d. §. 3. cap. 36. num. 5.* Felin. *in cap. quoniam contra, colum. 5. vers. si tum statutum, vt lit. non contest.* Dec. *cons. 10. col. 1. Ancharan. in cap. ea que, col. 12. vers. hoc verum, de regul. iur.* Dec. *in c. prudentiam in quarto, de offic. delegat. Tiraque. in tract. de iudic. in rebus exiguis facien. vers. secundo est textus, & in tract. de vtroque retract. tit. de retract. lignag. §. 36. gloss. 2. num. 26.* Guid. Pap. *cons. 24. col. 2. vers. quia forma, Alexan. cons. 50. n. 5. lib. 5.*

62 Quarto intellige, vt nec per æquipollens possit satisfieri † statuto requirenti aliquid expresse pro forma, quia etiam si aliquid legitime fiat, tamen omisiō formæ vitiat, glo. *in d. cap. cum dilecta, in verb. transponentes, in fin. de rescript. facit dictum Alber. super statut. par. 1. quest. 111. incip. adhuc idem Dynus*, vbi si statutum requirat, quod in instrumento apponatur nomen proprium dici, non sufficit apponere diem per numerum, vt pote *15. die mensis talis*, sed requirit, quod dicatur, *die Luna, die Martis*, prout facit etiam limitatiō tradita a Socin. *in cap. 2. de lib. mat.* vbi voluit, quod licet mandante statuto, quod vulnus exprimat in libello, sufficiat regulariter, si fuerit dictum, *percutis cum gladio cum sanguinis effusione*, non adiedo, quod *fecerit vulnus*, nisi percussio fuerit facta in loco, ex quo sine vulnere possit exire sanguis, vt in naso, & hoc quia quod natura ipsa manifestum est satis, videtur expressum, vt per Bald. *in l. edita, in repetit. Padua. versic. circa sextum statutum, C. de eden.* tamen hoc non procederet, quando statutum exigeret expressiōem vulneris pro forma substantiali, per ea, quæ habentur *in cap. 1. de Baptismo*, confert etiam, quia licet regulariter, quando requiritur aliquid exprimi per se, satis sit, etiam si exprimat per relationem ad aliud certum, *l. ait prator, §. 1. & l. in summa, in princip. ff. de re iudic. l. penult. C. de senten. que sin. cert. quanti.* tamen vbi est data forma, non sufficit eam adimpleri per relationem ad aliud, secundum Ang. *in l. vbi autem, §. qui aliud, ff. de ver. obli.* dum dixit, quod cum data sit forma expressiōni grauaminis in † appellatione ab interlocutoria, scilicet quod

fiat nominatim, *clemen. appellanti, de appellat.* non sufficit, si fiat per relationem ad acta, & ita etiam tenuerunt Domini de Rota *decif. 246. num. 10. part. 1. concludentes*, quod quando expressio requiritur pro forma, non est locus adimplemento per æquipollens, idem habetur per Neuzan. *consil. 77. num. 2. Dec. consil. 429. num. 5. Boer. decif. 1. num. 44. versic. quia certum est, Abb. & Butr. in c. ex tua, de cler. non resid.*

64 Quinto intellige, quod nec etiam in fauorabilibus ꝛ omisio formæ excusat, sed & in illis vitiat actum, Tiraquel. *in l. si vnquam, in verb. reuertatur, num. 67. C. de reuocat. donat.* quem refert, & sequitur Afin. *in sua præf. §. 3. c. 36. n. 13. & Bald. in l. vlt. post Oldrad. C. si mancip. ita fuer. alien. ne manum, & in l. testam. in 2. notab. C. de testam. & ratio est, quia, vt alias dicebamus, actus sine forma esse non potest in quacunq; dispositione, & factio, l. Iulianus, §. si quis reus, ff. ad exhiben.*

65 Sexto intellige, vt nec etiam ꝛ viduæ, pupilli, rustici, & aliæ huiusmodi personæ excusentur in ommissione formæ, sed etiam actus ab illis factus erit nullus forma ommissa, ita Afin. *d. §. 3. cap. 48. & Bald. in l. iniris, C. qui admit. ad bon. poss. per not. in l. fin. & in l. ambiguitatis, in gloss. quæ incip. kodie, de testam. & facit, quia in his, quæ ad rigorem pertinent, & formam iudiciorum, sexus, & rusticitatis ratio non habetur, vt in l. properandum in fin. C. de iudic. & in §. pupillus, in authent. de hered. & Falcid. Bald. in d. l. iuris, C. qui admit.*

66 Primo subintellige, omnia, quæ de nullitate ꝛ actus ob ommissam formam datam à statuto, diximus, vt non procedant, quando actus fieret per habentem autoritatem, & superioritatem derogandi tali statuto, & illud tollendi, quia tunc faciendo, non seruata forma, videtur sibi ipsi in eo dispensasse, contra statutum illi tacite hoc pacto derogando, ita Bald. *in l. 1. vers. solutio si consilium, ff. de legib. Bart. in l. vniuersis, C. de precib. Imp. offer. & in l. obseruare, C. de decurionib. libr. 10. Paul. de Castro in d. l. vniuersis, num. Bald. in l. Barbarius, ff. de offic. prætor. Felin. in dict. cap. cum dilecta, colum. 2. 1. versic. limita, vbi tamen concordando quædam contraria distinguit inter statutum habens clausulam derogatoriam, vel decretum, irritans, & non habens, de mente Alexandr. *in l. 1. ff. ad leg. Falcid. in princip. & Roman. consil. 402. Afin. d. §. 3. capit. 46.**

67 Secundo sublimita, vt tunc ꝛ actus factus non seruata forma statuti, sed tantum per æquipollens factus, teneat, quando hoc eueniret ratione scandali euitandi, vel immi-

68 nentis periculi, ita Felin. *in dict. cap. cum dilecta, versic. amplia vndecimo, in fin. ampliationis, & in versic. limita septimo, Domi. de Rot. decif. 25. num. 6. part. 1. Iaf. in l. 1. in 1. notab. versic. limita tamen, C. de testamen. Rip. in tract. de priuileg. contra cau. pe. num. 170. Cassador. decif. 1. de dolo, & contumac. Iaf. post Alexand. in l. 1. sub num. 13. ff. de liber. & posthum. Paris. consil. 33. num. 28. cum sequen. lib. 2. facit ad hoc textus in cap. statuimus, de offic. delegat. in 6. vbi licet ꝛ forma rescripti præcise seruanda sit, dict. cap. cum dilecta, de rescript. cap. cui non, de præbend. in 6. tamen si in eo loco, qui iudici delegato pro suo tribunali assignatus fuit, cognosci, & procedi non poterit ob iustum metum impeditium, poterit delegatus omissa, quoad hoc, forma rescripti alium locum eligere idoneum, & securum, confert etiam text. in cap. vbi periculum, §. porro, de electionib. in 6. vbi quamuis pro forma daturum sit eo in loco Romani Pontificis electionem fieri debere, ex quo prædecessor obiit, tamen si is locus ex iusta causa ad hoc non idoneus, vel inhabilis erit, fieri poterit in alio loco vicino idoneo, facit etiam text. in clement. 1. de foro competen. vbi dicitur, quod quamuis pro forma statutum sit, vt iudicans locum tribunalis eligere debeat in proprio territorio, adeo vt nec federe possit in alieno, can. Episcop. & duob. sequen. 9. quæst. 2. can. luminoso, 18. quæst. 2. DD. in cap. nouit, de offic. delegat. tamen si adest iusta causa, quare ibi ius cognoscendi exerceri non possit, poterit tribunal eligi in loco idoneo territorii alieni, faciunt etiam, quæ late diximus ratione scandali euitandi, & periculi imminentis, in conclus. an statuta laicorum comprehendant clericos, & sublimitationem sequitur Afin. *d. §. 3. cap. 36. Paris. cons. 33. num. 29. lib. 2. Corn. consil. 53. num. 1. & consil. 131. num. 2. vol. 1.**

69 Sublimita sublimitationem, ꝛ vt procedat respectu formæ extraneæ, secus respectu formæ proximæ, ita Dom. de Rot. *d. decif. 25. n. 6. p. 1. Brun. de forma. fol. 63. col. 2. vers. & non procedit, & facit, quia actus non esset sine sua forma proxima, & subst. ntiali, c. in quadam, de celebr. miss. clem. 1. de sum. Trin. & facit Neuzan. *cons. 70. num. 34. vbi dixit, quod ꝛ forma necessaria, & quæ constituit esse, nunquam potest omitti, quidquid sit de forma causatiua, inribus ibi per eum, quod poterit etiam inseruire pro generali declaratione eorum, quæ in hac conclusione dicta sunt de forma seruanda, vel omittenda, adaptando tamen congruenter singula singulis, & adeo est vera ista subintelligentia, quod etiam si adhibitum fuerit ꝛ iuramentum* 71
super*

super actu carente sua forma substantiali, non tamen valebit, saltem in forma, in qua agitur, licet valebit alio modo, si valere posset, ut in stipulatione, quæ si peccaret in sua forma, non utique valeret, si tamen accederet iuramentum, nec etiam valeret uti stipulatio, sed propter iuramentum sustinebitur in vim pacti; & ratio est quia cum forma deficit, actus non potest habere suam substantiam, sine qua non datur esse rei, ita communiter DD. tenere testatur Alciat. *d. cap. cum contingat, num. 259.* vbi subiungit, quod si in aliquibus casibus adductis per tenentes contrariam partem videatur de contrario, tamen re vera non impugnant hanc doctrinam, sed in illis æquiuocatur inter formam substantialem, & inter solemnitatem, & solemnitas sicut est quid extrinsecum, per quod actus fit solemnus, non est mirum, quod etiam illa deficiente, actus tamen remaneat, prout præsupponebatur etiam in esse, sine illa solemnitate, licet non solemnus, quod est secus in forma, quæ est quid intrinsecum, a quo actus sumit essentiam, & sine qua esse per consequens non daretur, ut etiam latius idem Alciat. explicauit in *rub. ff. de verb. oblig. in 7. col. & in l. 1. in princ. in 1. notab. ff. eod. tit.* vbi etiam alii.

72 Tertio sublimita, ut non procedant iam dicta, si ageretur de omissione formæ statuti circa pacta, aut processum, aut decretum super aliqua re, de qua tamen appareret expressa confessio partis, talem rem & negotium totale concernens, nam tunc frustra de omissione, aut obseruantia formæ processus, & decreti quæreretur, vbi confessio partis omnia dirimeret, & rem circa quam, & processus, & decretum elaborabat pro illius veritate inuenienda aperte aperiret, & manifestaret: ¶ tela enim iudicii non indigemus, vbi confessio partis emanat, inquit Innocent. in *cap. qualiter, el. 2. de accusat.* at discretio fori cessat, vbi viget confessio partis, Bald. in *rubr. de iurisdic. om. iudic.* per tex. in *cap. Pisanis*, vbi etiam Abb. *versic. vlti. de restit. spolia.* hinc dicebat Bald. in *l. vt debitum, C. de hered. act.* & Salicet. in *l. 2. in fin. C. de custod. reor.* quod non potest opponi ¶ de nullitate processus, quando reus fuit sponte confessus crimen, & hanc partem tenuit etiam Felin. *vbi supra, versic. limita octauo,* vbi respondet contrariis, & declarat, quod dictum est de nullitate processus, aut decreti, & aliorum, ut procedat, quando nullitas causatur solum ex defectu ¶ formæ non seruata, secus si ex defectu iurisdictionis, quia tunc sicut confessio non posset dici iudicialis, ita non posset operari, quæ su-

pra dicta sunt, ponens exemplum in processu factio die feriato, vel ab incompetenti iudice, quod dicit etiam fuisse de mente Abba. in *d. cap. Pisanis, in vlt.* & faciunt notata in *cap. at si clerici*, per illum tex. in *princ. de iudic.* & late adducta per Vant. *de nullit. tit. quibus mod. sent. null. defen. num. 126.* vbi de effectu confessionis partis, circa illud, de quo agitur, non obstante nullitate processus, & sententiæ, & Paris. *conf. 99. num. 15. vol. 3.* vbi dixit, quod si statutum exigit in aliquo casu probationes per instrumenta, si ibi accedet confessio ipsius partis, non erit curandum de forma prædicta à staturo, circa probationem per instrumenta.

76 Quarto subintellige, ut non esset curandum de omissione formæ, si tamen ex aliis fuerit, & remanet satisfactum menti, & intentioni statuentium, quia menti potius quam verbis disponentium satisfieri debet, *l. mulier, ff. ad Trebellian. l. fin. C. de his que sub modo, l. 1. C. de instit. & substit.* & mentem legislatoris cortici verborum præferendam esse, habetur in *l. scire oportet, §. aliud, ibi.* Sed et si maxime verba legis hunc habent intellectum, tamen mens legislatoris aliud vult, facit text. in *l. nominis, & rei, §. verbum, & legibus, ff. de verbor. significat. l. cum mulier, ff. solut. matrim.* & facit, quia si ea fuit mens statuentium in tradenda illa forma, ut actus reduceretur ad illud esse, & ad illum finem, ad quod, & ad quem fuit redactus, ad quid quærere de verbis, quæ solum fuerunt posita, ut seruirent menti statuentium, quæ modo præsupponitur adimpleta, ita etiam consuluit Dominic. *conf. 433. num. 2. & 3.* & idem tenuit Castellor. *decis. 2. de iudic. Mant. consil. 143. num. 65.* quos referendo sequitur etiam Mend. ad Roman. *loco citato, in lit. A.* idem tenuit Bald. in *l. si duo patroni, §. si quis iurauerit, col. 2. ff. de iure iur. Brun. d. tract. de form. col. 1. versic. prædicta regula fallit*, Cagnol. in *l. si quis maior, num. 153. C. de transact.* vbi tamen Cagnol. inquit, quod licet prædicta subsistant, tamen re integra semper consilium daret suo clienti, quod formam seruaret ad vnguem, & subintelligentiam communiter teneri, testatur Afin. *d. §. 3. cap. 40.* & DD. in *l. Gallus, §. & quid si tantum ff. de liber. & posth.* & conueniunt etiam illa, quæ idem Afin. adducit, *vbi supra c. 41.* vbi tenuit, quod si actus factus habeat eandem vim, quam forma, valere debet, licet forma ad vnguem seruata non sit, & Bart. in *l. obseruare, post med. C. de decur. lib. 10.* & ideo Paris. *conf. 99. n. 15. vol. 3.* dicit, quod si statutum exigeret in aliquo casu probationes per instrumenta, vel per testes idoneos, si accedat in illo casu confessio ipsius

partis, non curatur forma statuti, circa genus probationis, & facit Grat. *conf. 16. nu. 14. vol. 1.* & Bart. & communiter DD. *in l. iube- mus, C. de testa.* vbi licet expressio nominis he- redis sit pro forma, tamen si aliunde certitu- dinarie de herede testator demonstraerit, satis erit, Neuizan. *conf. 70. nu. 19. & conf. 73. num. 14.* Quod tamen temperarem, nisi appa- reret de \dagger expressa mente statuentiũ, quod voluerint omnino formam ab ipsis positam feruari, nam tunc sicut non diceretur satisfactum menti ipsorum, ita cessarent omnia supra adducta de adimplemento mentis, & intentionis legislatoris, & succederent tradi- ta supra in quarta intelligentia, quod nec per æquipollens possit satisfieri statuto, quando appareret de expressa mente sta- tuentium, circa aliquam formam ab eis ex- pressam seruandam, iuribus, & rationibus, de quibus ibi, & late ex alleg. per Asin. *d. §. 1. cap. 47.*

78 Quinto sublimita, vt non vitiet \dagger omisio formæ, si actus fuerit factus sine ea, aliquo impedimento de necessitate ita impedi- ente, & operante, ita Asin. *d. §. 3. cap. 38. de mon- te Paris. conf. 33. n. 29. cum seq. vol. 2. & Angel. in l. si vacantia, C. de bonis vacant. lib. 10.* vbi di- cit, quod si statuto caueretur instrumenta, nisi per matriculatos Notarios confici non possent, tempore pestis factum testamentum sine ista solennitate, & forma, valebit, prout & de instrumento sine consensu consangui- norum requisito à statuto, tempore tamen pestilentie confecto, quod nihilominus va- leat, dixit Corn. *conf. 131. nu. 1. vol. 1.* Brun. *de form. vers. secundo casu.*

79 Sexto subintellige, seu sublimita, vt for- mæ omisio non vitiet \dagger actum, quando subauditur, vt si statutum disponeret, quod quis possit banniri, debet citari, vt ipse, vel alius pro eo compareat; Iudex enim formæ satisfecisse dicetur, licet simpliciter, vt com- pareat, citauerit, ob id quid tacite, vt ipse, vel alius pro eo compareat, inclusisse videa- tu, secundum Bald. *in l. fin. C. de procurator.* hinc etiam dicebat Socin. *consil. 10. numer. 6. vol. 4.* quod licet in citatione certa forma re- quiratur à statuto, satis erit, si illa tacite in citatione includatur, & facit Grat. *conf. 121. num. 9. vol. 1.* & Paul. de Castro *in l. 1. C. vt que des. aduo.* quos referendo sequitur etiam Asin. *d. §. 3. cap. 42.*

80 Septimo sublimita, vt non \dagger procedat fa- uore dotis, & in actis dotis fauorem respi- cientibus, Salicet. *in l. fin. & in princ. C. de iur. uot.* vbi dixit, quod stante statuto, quod in- strumenta sententiæ non probent, nisi repe- riantur registrata in archiuo publico, tale

statutum non habebit locum in instrumen- to dotis, & illam decisionem sequitur Ias. *in auben. res qua, C. commun. delegat. col. 7. & in l. 1. col. 3. in 3. notab. ff. sol. matrim.* & sequitur Balb. *de præscript. in 2. part. 5. part. princ. col. pe- nult. vers. vndecimo limita,* Brun. *in tract. stanti- bus masculis, artic. 9. quæst. 3.* Bald. Nouell. *in tract. de dot. vt eum refert Dec. conf. 301. in causa qua Ferraria, num. 3.* Lup. *in rubr. de do- nat. inter virum, & vxor. col. 23.* Paul. de Citad. *in tract. de iure patron. vers. 24.*

Sed in contrarium tenuit Dec. *in c. sedes, col. 5. de rescrip.* vbi dicit, ita fuisse iudicatum Florentiæ, & late *in conf. 301. per tot.* vbi re- spondet contrarijs, & ita etiam iudicatum fuisse per consilium Neapolitanum testatur Afflic. *in constitut. incip. Hostui exceptionem, ad fin. & ita vidisse iudicatum in consilio au- dientiarum Taurin. affirmat Neuizan. conf. 77. num. 16.*

Poterunt concordari opiniones, vt opi- nio Salic. & sequentium illum \dagger procedat 81 in solemnitate difficilis obseruationis, & di- cta, contraria autem in facili, & fauorabili, ita Neuizan. *loco citato,* iuribus, & auctori- tate ibi per eum.

82 Octauo sublimita, quando \dagger forma ex ta- li iusta causa omitteretur, quam nec statu- tum, nec alius illam verisimiliter negasset, si requisitus fuisset, Burfat. *d. consil. 4. num. 58. vers. 6. & vlt. & ante eum Paris. conf. 33. num. 33. vol. 2.* auctoritate Bald. *in auben. hodie, 30. C. de iudic.* vbi Paul. de Castr. Ias. & alii addu- cti à Brun. *in tract. de forma, versic. 2. & etiam col. fin. vers. 35.* & hanc magis receptam sen- tentiam testatur illam sequendo Asin. *d. §. 3. cap. 39* quidquid dixerit in contrarium Dec. *conf. 466. n. 14.* cum aliis ibi alleg.

Generaliter autem ad dicta in conclusio- ne nota, quod etiam vltra supra allegata, & adducta in discursu, statutum dicitur indu- cere formam, quotiescunque addat neces- sitatem aliquid faciendi, vt etiam in alio loco supra diximus, & hoc probat Abb. *in d. cap. cum dilecta, num. 12. de rescript.* Brun. *d. tract. de form. tit. quando aliquid cert. trad. pro forma, col. 16. vers. nona conclusio,* hinc dicebat Tira- quell. *de retract. ligna. §. 36. gloss. 2. n. 25.* quod statutum vtens verbo, *teneatur,* dicitur indu- cere formam, idem Bero. *quæst. 24. num. 4.* prout formam inducere dicitur statutum ex sola illius rubrica concepta sub his ver- bis, *de modo procedendi in ciuilibus,* quia idem est dicere *de modo,* ac si de forma dictum fuisset, Asin. *in pract. §. 3. cap. 36. n. 1.* & latius *in c. 1. super rubr. in prin.* dicitur & statutum for- mam inducere, quotiescunque ea, quæ ob- seruari debent, ab ipso statuto referuntur,

vt per eundem Afin. in d. cap. 36. nu. 3. quod multo magis dicendum esset, si in eodem statuto ab eo relata pro forma seruari dispositum fuisset, Grat. conf. 16. nu. 14. volu. 1. Gozadin. conf. 73. nu. 13. quos sequitur Afin. loco citato.

CONCLUSIO X.

Fictus casus, an, & quando habeat locum in statuto.

SUMMARIA.

- 1 Statutum loquens in casu vero, non habet locum in casu ficto.
- 2 Pro ciuibus aliquos haberi mandans statutū, intelligitur de ciuibus originarijs.
- 3 Perlis prohibitis non intelligitur de fictis.
- 4 Personam puniens statutum non comprehendit vniuersitatem.
- 5 Consuetudine generali Italia pœna non habet effectum, nisi sequatur effectus.
- 6 Consensus requisitus a statuto intelligitur de vero, non autem de consensu per taciturnitatem.
- 7 Immunitatem statutum ciuibus concedens, intelligitur de veris ciuibus.
- 8 De confesso statutum loquens, intelligitur de vere confesso.
- 9 Deficiens in purgatione canonica, non dicitur conuictus vigore statuti.
- 10 Venditionis appellatione non venit presumpta in statuto.
- 11 Executionem dans statutum instrumentis puris, non vendicat sibi locum in instrumentis conditionalibus, etiam verificata condicione.
- 12 Filiorum appellatione non veniunt adoptiui in statuto.
- 13 Masculi excludentes fœminas vigore statuti, non intelligitur de legitimans.
- 14 Legitimatio est similis alchimie.
- 15 Fictus casus præcipue non habet locum in statuto, si cessaret ratio, de qua in casu vero statuti.
- 16 Fictio non habet locum in statuto, quando statuta deberent intelligi ad literam.
- 17 In exorbitantibus non habet locum fictio in statuto.
- 18 Pœna non debet transgredi suos auctores.
- 19 Pater non tenetur pro filio, nec econtra.
- 20 Fictio non habet locum in statuto, quando statutum superueniens disposuit solum super casu vero.
- 21 Taxatiua fictio in statuto excludit casu fictū.

- 22 Taxatiua verba implicitam in se negatiuam habent.
- 23 Fictio in exorbitantibus, & correctorijs non habet locum in statuto.
- 24 Fictio non habet locum in odiosis, idem in pœnalibus, vt num. 25.
- 26 Fictio non habet locum in statuto, data etiam similitudine inter casum verum, & fictum.
- 27 Fictio non extenditur ad casum verum in statuto, quando statutum loquitur discretiue.
- 28 Fictio non admittitur in statuto limitate disponente.
- 29 Fictus casus habet locum in statuto loquente in materia iuris, si de iure verus, & fictus haberentur pro vno, & eodem casu, idem in statuto disponente præter ius, vt numer. 30.
- 31 In materia iuris in statuto casus exceptus extenditur ad consimilem casum exceptum de iure.
- 32 Fictio habet locum in statuto in per omnia equiparatis, etiam si essent de casu contra ius, vt nu. 33. quod intellige, vt nu. 34.
- 35 Fictio habet locum in statuto, quando alias esset clausorium.
- 36 Fictio habet locum in statuto, quando alias induceretur absurdum.
- 37 Fictio verificatur in casu vero statuti, quando in omnibus esset eadem ratio, nec posset reddi aliqua causa differentia, & multo magis, si ratio esset magis in ficto quam in vero, vt num. 38.
- 39 Sarzana statutum de pœna furti declaratur.
- 40 Fictio habet locum in statuto in materia fauorabili, & etiam in materia pariter fauorabili, & partim odiosa, & etiam in mere odiosa, quando ratio est expressa in statuto, in casu vero, vt nu. 41. & 42.
- 43 Fictio habet locum in statuto tribuente eandem virtutem casui ficto.
- 44 Fictio extenditur in dispositione statuti ad casum verum, quando per hoc rediretur ad ius commune.
- 45 Fictio habet locum in statuto in eadem persona.
- 46 Fictio habet locum in casu, de quo per Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 66. num. 12.
- 47 Fictio habet locum in casibus subrogatis loco casus veri.
- 48 Fictio habet locum in his, quæ non sunt de forma.
- 49 Fictio habet locum in statuto, quando ita apparet de mente statuentium.
- 50 De solutione statutum loquens verificatur

in confessione de solutione, & de re empto.

- 51 *Fictio habet locum in statuto, quando fictio sua peruenit, postquam statutum disposuit de casu illo tanquam de casu vero.*
 52 *Fictio habet locum in statuto favore publicæ utilitatis.*
 53 *Verus casus statuti habet locum in præsumpto.*
 54 *Fictio quando, & ex quibus verbis dicatur induci.*

1 **S**taturum loquens in casu vero, non habet locum in casu ꝑ ficto, l. 3. §. *hæc verba*, ff. de negot. gest. vbi & additio ad Bart. ibidem, Bart. in l. *omnes populi*, ff. de iustitia, & iure, num. 62. Imol. & Alex. in l. *illa*, ff. de verborum obligat. Afflic. decis. 21. num. 10. Ioan. Crot. in l. 2. ff. solut. matrim. Alciat. consil. 45. tom. 1. lib. 2. Diaz regul. 700. *statutum loquens*, Barbat. in l. *cum acutissimi*, num. 276. C. de fidei commiss. Berol. cons. 44. num. 1. volu. 2. Grammat. decis. 74. num. 6. Soarez commun. opin. verbo *statuta*, & a populo, versic. *non tamen id genus*, Bonac. quest. crimin. in verb. *statutum*, versic. *statutum intelligitur*. Galli. tract. de verbor. signific. lib. 3. cap. 19. numer. 10. Paris. cons. 82. num. 5. vol. 3. Bertazol. consil. crim. 274. num. 9. lib. 2. consil. 547. num. 14. eod. lib. 2. Castrenf. cons. 164. col. 1. num. 2. lib. 1. Corn. cons. 69. per tot. lib. 3. Ruin. cons. 114. nu. 9. lib. 5. Zabarel. cons. 60. in fin. Cephal. cons. 329. nu. 2. vol. 3. & ideo Bald. tract. de statut. in verb. *ingere fictio*. nu. 7. dixit, quod si ꝑ statutum Perusij disponat, quod scholares habeantur pro ciuibus, quod verba statuti verificantur in originarijs ciuibus, & non in inductis per fictione: facit, quod notat Bart. in l. 1. ff. de font. vbi dixit, quod statutum prohibens mulieres portare ꝑ perlas, nõ habet locum in perlis fictis, & contractis, & quod notat Anchar. in c. *nouit*, de his, quæ sunt a Prælat. vbi dixit, quod statutum puniens ꝑ personam non ligat vniuersitatē, quæ est persona ficta, & Abb. in c. 1. col. 6. nu. 13. de eo qui mit. in poss. dixit, quod si statutum dicat, *si quis occiderit, occidatur*, nõ debet hanc pœnam pati ille, qui habuit voluntatē occidendi, & peruenit ad actum propinquum, quia verba statuti exigunt actum perfectum, & statutum imponit pœnam pro delicto perfecto, & ideo non potest intelligi in eo, qui non perfecit, licet habeat voluntatem perficendi, nã fide dicitur perfecisse propter voluntatem, & affectum, Abb. sequitur Felin. in c. *insinuatum*, de simon. num. 1. dicens, quod statutum puniens delinquentem, ꝑ non ligat conatum, vnde etiam dicit Grammat. cons. 25. nu. 5. quod ex generali cõsuetudine Italix hodie pœna non ha-

2
3
4
5

bet effectum, nisi sequatur effectus, etiã si pœna esset imposita per statuta, & ita sensit ante eum Speculat. de accusat. §. 1. vers. *quid si nemo*, & Cin. in l. 15. *qui cum telo*, C. ad leg. Cornel. de sicar. & Cardi. in cap. *ys qui fidei*, de spons. dixit, quod statutum puniens matrimonium certo die, non ligat cognoscentem spõsam de factotali die, & Bald. in l. 2. §. *voluntatem*, ff. solut. matrim. voluit, quod statutum requirens ꝑ consensum, intelligitur de vero, non autē de fideo, ideo consensus per taciturnitatem elicitus non habebit locum in statutis, & Socin. cons. 129. col. 4. num. 7. vers. *ostenditur*, lib. 3. ait, quod statutum ꝑ eximens ciues ab oneribus ciuitatis, intelligitur de veris ciuibus, nõ autem de illis, qui ex dispositione alicuius legis debent haberi, & tractari vti ciues, & habitatores, qui tunc dicuntur ficti ciues, faciunt notata per Bart. in l. *si quis aliquid*, col. 1. C. de his, qui veniam atque impetr. & per I. f. in l. 1. §. *item acquirimus*, col. 2. vers. *quarto*, nu. 9. ff. de acquiren. possess. nempe quod statutum disponens, mulierē, vel minorem non posse contrahere sine certa solemnitate, non habet locum in eius procuratore, qui fide dicitur persona principalis, & ibi vide a dicto n. 9. vsque ad nu. 19. de veritate, & Lamberteng. in suo tract. de statut. gloss. 20. in verb. *constituere procuratorem*, & pro conclusione facit, quod dixit Alexan. cons. 114. col. penult. volu. 5. nu. 8. quod statutum prohibens minorem contrahere sine consensu duorum consanguineorum, non adimpletur, si contractus fieret illis presentibus, & tacentibus, & facit cõmunis regula, quod statutum ꝑ loquens de confessio intelligitur de vere confessio, & nõ de fideo, 8 de qua per DD. & præcipue Felin. in cap. *at si clerici*, nu. 3. de iudic. & ideo dixit Abb. in d. cap. *insinuatum*, vbi etiam alij scribentes de simonia, quod stante statuto, quod conuictus de certo crimine debeat puniri certa pœna, deficiens ꝑ in purgatione, licet alias posset puniri, tamen non punietur ex eo statuto, 9 quia est fide conuictus, & faciunt notata in d. l. 2. §. *voluntatem*, ff. solut. matrim. in verb. *videri*, vbi præcipue Bald. Imol. Castrenf. Angel. & Roman. in §. *emphyteusis*, per illū text. in authent. de alien. & emphyt. Io. Andr. in reg. 15. *qui tacet*. 4. quest. de regul. iur. in 6. regulam firmat Bertazol. cons. crim. 151. num. 33. lib. 1. Castrenf. cons. 154. nu. 2. vol. 1. Gozadin. consil. 35. num. 8. Cephal. cons. 248. num. 44. lib. 2. Paris. cons. 82. num. 15. volum. 3. qui voluit, quod statutum loquens de ꝑ venditione solum habeat locum in venditione vera, non in præsumpta, & ficta, ex mente Afflic. in tract. de iure protomis. in ver. *intra triginta*, col. 3. & 4. Dec. consil. 541. nu. 14. & stante statuto, quod

6
7
8
9
10

de contractu soluat gabella, qui solutionem confert in aliquem locum, non tenetur ad gabellam, quia eo loco fide contrahe re dicitur non vere, *l. contraxisse*, vbi not. ff. de act. & oblig. multo minus, qui paciscitur, vt contractus intelligatur eo loco factus, quia per fictionem solum tunc eo loco contraxisse diceretur, cum alibi vere contraxerit, & statutum de gabella non comportat casus, siue contractus fictionem, sed est necesse, quod vere quis contraxerit, Hier. Gabr. *consil. 20. vol. 1. num. 9.* qui de communi attestatur, & Felin. & Aretin. in cap. licet ratione, nu. 18. de foro compet. & facit etiam, quod statutum loquens de Doctore non habet locum in Licentiato, qui fide Doctor est, vt respondit Grat. *respons. suo 16. lib. 2. respons.* similiter statutum loquens de mutuo, intelligi debet de mutuo vero, & non de ficto, Bertaz. *conf. crim. 175. vol. 1. num. 4.* statutum loquens de usufructu, intelligitur de vero, non de ficto, vel improprio, vt tradit signanter Franc. Maria de Plot. *inter consil. ult. volunt. diuers. conf. 112. num. 1.* Et statutum loquens de obligatione vera, non habet locum in ficta, secundum Ruin. *conf. 61. num. 6. vol. 3.* quem refert Menoch. de *presumptionib. presumpt. 6. nu. 20. lib. 3. vol. 1.* Et si statutum dicat, quod instrumenta pura habeant executionem ¶ paratam, tale statutum non vendicat sibi locum in instrumentis conditionalibus etiam verificata conditione, quia instrumenta, quæ a principio fuerunt conditionalia, etiam purificata conditione non possunt dici, quod vere sint pura, sed bene quod in eis cesset conditio, postquam fuit adimpleta, & si pura aliquo modo dici deberent, esset per fictionem ad quam statutum non se extenderet, sic docuit Alexan. in *l. fin. §. 1. num. 4. & 5. ff. de vulg. & pupill.* & in hac specie tradit Cummia. de *rit. magna Curia*, referente Carpa. ad *statut. Mediol. c. 42. n. 25. part. 1.* facit, quod statutum de lucranda dote non habet locum in marito putatuo, secundum Bald. & Salic. in *l. 1. C. de condit. ob caus.* Alexan. in *l. si cum dote*, ff. *solut. matrim. §. fin.* quam opinionem dixit communem Rolan. & Val. *q. 97. num. 1. 6. 7. & 13. de lucr. dot.* & statutum disponens, quod bannitus possit impune occidi, intelligitur solum de bannitis per veras probationes, & non per contumaciam, nisi aliter ex pregnantibus, & apertis verbis statuti appareret, Bald. & Imol. in *l. si mora ff. solut. matrim.* vbi Alexand. *num. 13.* hanc communem esse opinionem dicit Viu. *com. opin. in verb. statutum disponens, quod bannitus, num. 12.* cum ibi allegatis, & statutum loquens de ¶ filiis, nõ habeat locum in adoptiuis, & propterea sta

tutum præferens filios masculos fœminis non intelligitur de adoptiuis, Bal. *consil. 24. volum. 1. & consil. 102. in fin. volum. 4.* Iaf. in *l. cum filiofamilias, colum. antepen. vers. tertio quaeritur, ff. de leg. 1.* Decian. *consil. 52. colum. 1. & 399. num. 2.* Decian. *resp. 34. n. 15. lib. 1. & resp. 126. num. 11. volum. 3.* vbi late, similiter statutum ¶ excludens fœminas extantibus masculis, non habet locum in legitimatis per rescriptum Principis, vel comitem Palatinum, aut alium ciuilem modum, multis comprobatur Rom. in *l. si is qui pro emptore, ff. de vsucap.* vbi latissime Iaf. qui tandem post longam disputationem in hac residet sententia, quam magis communem testatur, & Decian. *cons. 52. num. 3.* Tiraq. in *l. si vnquam, C. de reuocan. donat. in verb. suscepit, num. 98.* vbi dicit eos, qui hanc partem sequuntur, non solum numero, sed & ratione vincere, de veriori d. m. & communiori opinione testatur Gail. *pract. obseruat. obseruat. 140. lib. 2. nu. 6.* quam dicit obseruari in Camera Imperij, nam secundum eum licet legitimi, vt supra ex Bart. opinione, & sequacium, in *l. si is qui pro emptore*, dicantur legitimis, & naturalibus, quoad omnia, æquiparari, idque vere, & non per fictionem, hoc tamen accipiendum est, vt procedat in casibus in iure expressis, & definitis, cum multi sint casus, in quibus inter se differunt, vt in exemplis per eundem Gail. *dict. obseruat. relatis*, & videre est apud Roman. in *dict. l. si is qui pro emptore*, in casibus vero non expressis legitimi nõ æquiparantur legitimis vere, sed iuris fictione filij sunt, ideo nimirum, si ipsi non excludant fœminas, cum statuta sint in casu vero, & non ficto intelligenda, ne trahantur ad casum fictum, & subiungit ibi n. 19. idem Gail. quod legitimatio ¶ similis est alchimia, que facit apparere illud, quod non est, transmutare tamen vnã speciem in aliam non potest, sicque legitimi gerunt figuram legitimorum, non tamen habent eandem in substantia, iuxta not. per Iaf. in *l. filio quem pater, num. 10. ff. de liber. & posthum. cum l. acutissimi, n. 8. C. de fideicom.* & in eodẽ loco idem Gail. declarat hoc, & prosequitur late, ad quem recurre, cum non sit nostrum hunc articulum ex professo tractare, arguere, & decidere, sed vt ad conclusionem reuertamur, dic, quod ideo etiam statutum loquens de consensu proximorum præstando in contractibus minorum, intelligitur de eo proximiorum, qui in gradu vere præcedit, & non fide, ita Bald. in *l. ultim. C. de verbor. significat.* Salicet. & Alexan. in *l. ultim. in fin. C. de testamen. milit.* sequitur idem Dec. *resp. 1. nu. 377. vol. 1.*

Et statutum loquens de vero hominis actu non habet locum, nec comprehendit actum ratificantis, not. in *l. quid ergo*, ff. de his qui not. infam. Capr. reg. 54. numer. 4. & 5. pro conclusione facit, quod inquit Doct. in *rubric. ff. de offic. eius*, & c. & præcipue Hippol. Riminal. num. 120. vbi stante statuto mentionem faciente de officialibus communis Florentiæ non completitur tale statutum Potestatem Pistorij, qui Præturam ibi gerit pro communi Florentiæ, ibidem dominante, qui licet fungatur vice officialis communis Florentiæ, non tamen dicitur eius officialis, nisi fide.

175 Primo ampliã conclusionem, vt tanto magis, sit vera, si in casu ficto ꝛ cessaret ratio, propter quam statutum disposuit in casu vero, ita Crot. in *d. l. omnes populi*, nu. 221. per *l. 1. §. denique*, ff. ad *Senatus cons. Trebellian.* & facit, quod ex quo fictum, & verum sunt contraria, & consequenter diuersa, cessante ratione, propter quam statutum disposuerit in casu vero, non poterit dispositio ad eam sum fixum progressiue trahi, quia ex diuersis non fit illatio, vbi identitatis ratione coniungi non possunt, vulg. *l. Papinianus ait*, ff. de *minor. l. naturaliter*, §. *nihil commune*, ff. de *acquir. possess.* Galli. vbi supra, capit. 18. lib. 8. n. 21. vbi ideo infert, quod si statuto alicuius municipij caueretur, quod ciues originarij, ob præsumptam in eis erga patriam maiorem charitatem, in promotionibus honorum, dignitatum, & officiorum ipsius municipij, ceteris paribus alijs præferrentur, si daretur concursus ad aliquod munus inter ciuem non originarium, sed qui pro originario haberetur ex priuilegio eius ciuilitatis, & ciuem ex incolatu, non posset præferri ex dispositione dicti statuti, qui pro originario haberetur, quia ratio maioris charitatis erga patriam, de qua in statuto, cessat in eo, & licet idem Galli. *ibidem* num. 24. limitat hoc esse verum, nisi in priuilegio ciuilitatis adessent verba, quod haberetur in omnibus, & per omnia pro ciue originario, per ea, quæ scribunt Doctor. in *l. 1. ff. de leg. 1.* tamen illius dictum haud cum bona ipsius pace admitterem, quia talia verba, licet ampliunt quidem habilitatem ciuis ex priuilegio, tamen non faciunt, quod in eo præsumatur charitas erga patriam, de qua in statuto, si de patria non est, nec quod verificetur in eo ratio dispositionis expressa de charitate erga patriam, quæ ratio specificata præualet cuicumque generalitati verborum alterius statuti & dispositionis, & ab ea generalitas restringitur, iuxta tradita late per nos in conclusione, quod statuta generaliter loquentia debe-

rent generaliter intelligi, & in alia conclusione, quod statuta sunt proprie, & stricte intelligenda, & ideo licet talis priuilegiatus admittetur iuxta tenorem priuilegij in omnibus, & per omnia, ad quæ originarius admitti deberet, tamen hoc non operatur, vt debeat præferri in his, in quibus consideraretur charitas erga patriam, si de patria non est, & quæ charitas considerata, & adducta est à statuto, tanquam fundamentum suæ dispositionis, quia generalitas priuilegij restringeretur ab ista speciali ratione, iuxta not. per Alb. in *l. quaesitum*, §. *Meui*, ff. de *leg. 3.* Bart. in *consil. 60. incip. generalitas*, in *princip.* & nos late in *supra scriptis duabus conclusionibus.*

16 Secundo ampliã conclusionem, vt eo fortius procedat, quando extaret aliud statutum mandans statutorum verba debere intelligi ꝛ ad literã, & prout litera iacet præcise, amoto quolibet subaudito extrinseco intellectu, ita Brun. *super statut. artic. 5. q. 29. in princip.* Galli. *d. tract. de verb. signif. lib. 3. cap. 20. nu. 27.* de mente Alciat. in *l. 2. ff. de verb. signif.* & faciunt not. in *cap. susceptum*, de *rescript.* in *6. & in l. fin. C. vnde vi*, idem voluit Carpa. *ad statut. Mediolan. capit. 174. num. 57. par. 2.*

17 Tercio ampliã, vt eo magis si vera conclusio, si ageremus de statuto ꝛ exorbitanti, Corn. *consil. 97. num. 9. lib. 4.* vbi ideo voluit, quod pater non poterat condemnari ex confessione filij resultante ex eius contumacia, circa quoddam delictum, non obstante quadam constitutione mandante, quod pater teneretur soluere condemnationem pro delicto filij vsque ad concurrentem quantitatem legitimæ, sub eo prætextu, quod licet de delicto contra filium in illo casu dicebatur apparere ex contumacia ipsius, ex qua resultabat vigore dictæ constitutionis celsi confessio, nihilominus, quia talis probatio, & apparitio delicti resultans ex forma statuti, propter contumaciam dicitur ficta, & dicebatur de delicto fide apparere, nõ potest ex ea pater adstringi ad dictam solutionem, quia dicta constitutio obligans patrem pro filio dicitur exorbitans, quia tæneã ꝛ de iure non dicuntur transgredi delinquentes, *l. sancimus*, C. de *pæn.* & quia ꝛ pater non teneretur pro filio, nec econtra, *C. ne filius pro patre*, in *rubro & nigro*, ideo illius dispositio non verificatur in fida probatione, seu confessione delicti, ad quod etiam facit doctrina Bar. in *l. cum filius*, ff. de *verb. oblig.* quo in loco determinauit, quod si statutum diceret, si quis commiserit furtum, & fuerit condemnatus pœna pecuniaria, cogatur pater soluere condemnationem pro filio, pater non posset cogi soluere condemnationem

nem filii condemnati in contumaciam, ex quo non apparet, quod filius commiserit furtum, sed solum fingitur commisisse, & præsumitur ex contumacia ipsius, ex quo resultat ficta probatio, in qua statuti dispositio non verificatur, & ibi hoc idem affirmavit Ang. & Bal. in l. transigere, C. de transactio. & l. & ideo, ff. de emption. & in l. vnica, §. si procurator, ff. si quis ius dicenti non obtemper. dicit, quod simile statutum disponens, quod pater teneatur soluere condemnationem pro filio condemnato pro homicidio, non verificabitur, si filius inquisitus de homicidio condemnatur in contumaciam; & dicit ita fuisse consultum, & tentum per Doct. ut ibi per eum, & ampliationem in veram appellat, & sequitur Gall. vbi sup. lib. 8. cap. 18. num. 30. & cap. 20. nu. 29. Alciat. in d. l. 2. ff. de verb. signif.

20 Quarto amplia conclusionem, ut eo magis sit vera, si ante dispositionem statuti in casu vero, præcedebat, & extabat ¶ fictio in casu ficto, quia statutum disponendo super vero dicitur non curasse de ficto, de quo nullum verbum in eo, sed illius dispositionem ad verum tantum accommodasse, ita Galli. in d. tract. de verb. signif. lib. 3. c. 21. n. 19. per not. in l. cum Prætor. ff. de iud.

21 Quinto amplia conclusionem, ut tunc præcipue habeat locum, quando in statuti dispositione adesset dictio ¶ taxatiua, ita Galli. d. tract. de verb. signif. c. 20. lib. 3. n. 30. de mente Bar. in l. si hic, ff. de verb. obliga. & tacit, quia dictio taxatiua dicitur esse extensionis exclusiua, l. qui aliena, §. libertus, ff. de neg. gest. l. qui sella, §. qui actum l. inter actum, l. certo generi, & l. Lucius in vers. digitum vnum, ff. de seru. rust. præd. Crauet. de antiq. temp. p. 4. sect. 1. nu. 110. & verba taxatiua ¶ implicitam in se negatiuam habent, quod scilicet alteri fieri nõ possit, c. cum Ecclesia Sutrina, vbi gloss. de caus. poss. & propriet. vbi etiam Doct.

22 Sexto amplia, ut tanto magis procedat, si statutum esset nedum ¶ exorbitans, sed & correctorium iuris communis, Menoch. de præsump. præsum. 6. lib. 3. nu. 20. vol. 1. Dom. de Rot. decis. 794. n. 4. p. 1. Paris. conf. 22. n. 20. vol. 2. Alex. conf. 82. num. 7. vol. 2. per l. Gallus, §. & quid si tantum, ff. de liber. & posthum. vbi scriben. Imol. Bart. Iaf. & alij in l. 1. §. lex Falcidia, ff. ad legem Falcidiam, & notant Doctores in cap. fin. de consuetud. Ioan. Andr. in reg. possessor. Bar. in d. l. omnes populi, in 5. q. princip. ff. de iust. & iur. Bal. in l. meminimus, C. de legit. hered. & in l. siue possidetis, C. de probatio. & in l. 2. §. voluntate, ff. solut. matrim. & in l. si quis seruo, C. de furt. Abb. in c. ad audientiam, de cler. non resident. Bello. var. resol. iur. diuers. lib. 4. c. 19. nu.

8. Cephal. conf. 274. n. 15. lib. 2. Alexan. in conf. 207. num. 22. lib. 6. scriben. in d. §. voluntate, & Dec. in citato conf. 541. n. 14. vbi inquit, dispositionem contra ius commune loquentem de præsentem non habere locum in eo, qui per fictionem habetur pro præsentem, & ideo Galli. d. c. 18. n. 6. dixit, quod stante statuto, quod filia dotata non veniant ad successionem cum fratribus, fratrum appellatione non continentur adoptiui, qui vere non sunt fratres, sed fide, ut supra etiam diximus de filiis, prout hoc dixit etiam fuisse de mente Bal. conf. 24. vol. 1. & alij, de quibus per eum ibi, vbi hanc communem testatur, & ita fuisse iudicatum Ticini aduersus ea, quæ consuluit Bero. conf. 13. 14. 15. lib. 2. & facit etiam, quia stante statuto, quod minor ætate legitima, non possit facere testamentum, etiam si veniam ætatis consecutus, ab alio statuto maior appellaretur, non tamen posset facere testamentum, quia legitima ætas intelligitur de vera, ac naturali, & non de ficta representata per consecutionem veniæ ætatis, ita idem Salicet. vbi supra numer. 9. per ea, quæ notat. in l. vltim. C. de his, qui ven. ætat. imp. vbi gloss.

24 Septimo amplia, ut idem sit in omni statuto odioso, ¶ nam non verificatur in casu ficto, Anton. de Rossel. inter conf. vltim. volunt. conf. 144. num. 19. referente Bonacoff. qq. crimin. p. 2. sub verb. succumbens, vers. statuta odiosa. sol. mihi n. 8. idem Galli. d. c. 20. n. 30. Rom. conf. 436. per tot.

25 Octauo amplia, ut tanto magis conclusio procedat, si statutum esset pœnale, ¶ scriben. in l. si quis maior, C. de transact. vbi præcipue Bar. qui ideo dicit, quod pœna illius legis loqueris in vere maiore 25. annis non habet locum in minore, qui per iuramentum representatus fuerit maior, iuxta dispositionem authen. sacramenta puerum, C. si aduers. vend. sicut & idem erit in eo, qui effectus fuerit maior per veniam ætatis, cum vere maior non esset, nec est in facultate magistratus facere illum vere maiorem, ita Galli. de verb. signif. lib. 8. c. 17. nu. 60. de mente Socin. conf. 63. sub n. 50. lib. 3. & faciunt alia supra adducta in prin. conclus. Bertaz. conf. crim. 151. nu. 34. & vlt. lib. 1. Gabr. conclus. 1. num. 70. de transaction. Crot. in l. omnes populi num. 110. ff. de iust. & iur. idem Galli. d. c. 20. n. 30. & Rom. d. conf. 436.

26 Nono amplia etiam, si casus fictus esset similis vero, de quo loquitur ¶ statutum, nã nec tunc fit extensio relati statuti loquentis in casu vero ad casum fictum, nisi hoc exprimat, Euerar. in loco ab æquipollentibus, n. 13. in sua centur. per leg. 3. §. hæc verba, ff. de negot. gest.

gest. & l. fin. C. de his, qui ven. etat. impetr. cum aliis per eum ibi adductis.

27 Decimo amplia, vt eo magis conclusio procedat, quando statutum † loquitur discretiue, id est, per se de casu vero, & per se de casu ficto, Brun. super statut. vol. 3. sub verb. fingere fictio, vers. statutum, siue lex extenditur, & facit, quod not. Bonacoss. qq. crimin. p. 6. sub verb. statutum, vers. vbicunque statutum, vbi inquit, quod quando statutum loquitur discretiue, id est, de per se de masculo, & de per se de foemina, tunc masculinum non concipit foemininum, quia expressum facit cessare tacitum, & praesumptum, l. si ita, ff. de lib. & posthum. tenet Bald. in l. in multis, in fin. ff. de stat. hom.

28 XI. Amplia conclusionem, vt praesertim procedat in statuti † dispositione limitata ad certum effectum, quae non trahitur vltra suum effectum ad casum fictum, ita Crot. in d. l. omnes populi, sub num. 2 17. vbi infert, quod si constitutione aliqua caueretur, quod praesentes tantum possent optare praebendas, & alia constitutione disponderetur, quod absentes pro seruitio Ecclesiae haberentur pro praesentibus quoad perceptionem fruauu praebendarum, illa constitutio, quae loquitur de optione facienda inter praesentes tantum, non habebit locum in illis, qui pro praesentibus habentur respectu perceptionis fruauum, Crot. referendo sequitur Gall. d. cap. 18. n. 11. & seq. idem etiam ex aliis rationibus comprobans.

29 Limita primo, vt non procedat conclusio, quando statutum † loqueretur in materia iuris, in qua casus verus, & fictus haberentur pro vno & eodem, tunc enim interpretatur prout ipsum ius, & sic casus veri dispositio verificabitur in casu ficto, prout etiam disponitur a iure communi, ita Felin. in c. insinuatum, n. 2. de Simonia, Abb. in cap. cum dilectus, n. 5. de cleri. non residen. vbi dixit, quod ideo euenit, quia dispositio statuens idem, quod ius, debet recipere omnes limitationes, & interpretationes iuris, quod dicit perpetuo notandum, & idem firmat in c. ad audientiam, n. 2. eod. tit. & in d. c. insinuatum, de Simonia, nu. 6. allegando notata a Cyn. in l. quicunque, C. de ser. fugit. & facit, quod voluit Roman. conf. 105. n. 1. vbi dixit, quod quando statutum disponit idem, quasi in aliquo casu, quod ius, tunc si ius commune dispositionem suam in illo casu emanatam vellet trahi etiam ad casum fictum, tunc statuti dispositio in illo casu etiam ad casum fictum trahetur, & de hoc dicit esse notabilem decisionem in d. c. ad audientiam, & in cap. dilectus, de cleri. non residen. idem censuit Anton. de Butr.

in conf. 1. col. 3. vers. ad tertium dotis. & conf. 80. col. 2. vers. si statuta, Sanct. Scuer. in repetit. d. l. omnes populi, n. 204. ff. de iust. & iur. vbi dixit, quod cum hoc casu dicatur ius commune ratione originis & obseruantiae, licet translatum in figuram statuti, statutum dicitur dicto iure vti cum sua causa, & cum suis intellectibus, Bal. super stat. in verb. interpretatio, Galli. in d. suo tract. de verb. signif. lib. 10. cap. 32. n. 39. & 40. Bursat. conf. 44. num. 37. lib. 1. & faciunt, quae nos diximus in conclusione, quod statuta interpretantur a iure communi, ampliatio. 1.

30 Primo amplia, vt idem sit, si † statutum loqueretur praeter ius commune, nam tunc dicendum est, sicut quando loquitur secundum ius commune, quod debeat habere locum etiam in casu ficto, ita Dec. in d. c. translatio, in 1. lectur. n. 38. Alexan. in l. 1. §. lex Falcidia, n. 9. vers. si autem loquimur in statutis, ff. ad leg. Falcid. Ioan. Andr. in c. fin. super verb. per alios, de consuetud. lib. 6. Abb. in d. c. ad audientiam, de cleri. non residen. & in d. c. insinuatum, nu. 6. & finali, de Simonia, vbi dicit, quod statuta recipiunt omnes limitationes, & interpretationes iuris improprias, & strictas, quando non deuiant a dispositione iuris, Felin. in d. c. insinuatum, n. 2. Diaz. regul. 700. vers. limita primo, Alexand. conf. 179. col. 4. lib. 5. Imol. in leg. Gallus, §. & quid si tantum, sub n. 36. ff. de liber. & posthum. Galli. de verbor. signific. lib. 3. c. 21. n. 18.

31 Secundo amplia limitationem, quia illa stante, sicut casus exceptus a iure † extenditur ad consimilem casum propter identitatem rationis, c. cum dilectus, de confirm. vtil. gloss. in l. 1. C. de condic. indeb. Thom. Doc. conf. 18. n. 13. ita & casus exceptus a statuto, vbi statutum disponit in materia iuris, Abb. in d. cap. ad audientiam, num. 2. vers. nota principaliter.

32 Secundo limita conclusionem, nisi per omnia † aequipararet casum verum ad fictum, quia tunc haberetur, ac si esset vnus, & idem casus verus & fictus, & cessaret respectus, & consideratio fictionis in eo, & per consequens statutum ad illum se extenderet, licet esset praeter ius, Felin. in d. c. insinuatum, n. 3. de Simonia, de mente Roman. in l. 1. §. de illo, ff. ad Trebell. licet ipse Felin. de hoc dubitet. Sed limitationem sequitur Socin. conf. 1. n. 11. & 12. vol. 1. vbi dicit, quod quando casus verus, & fictus per omnia aequiparantur, tunc casus fictus comprehenditur in statuto, secus si lex induceret solum quandam similitudinem inter casum verum, & fictum, Bal. in l. Gallus, §. quid si is, sub n. 2. ff. de liber. & posthum. & ibi Bar. & Socin. vbi dicunt,

cunt, quod statutum loquens de herede habet locum in bonorum possessore, qui licet non sit proprie heres, tamen habet effectum heredis per omnia, cum limit. sensit Felin. melius cogitans in c. *at si clerici*, nu. 3. *vers. & nota, de iud.* per tex. in d. c. *ad audientiam*, & in c. *cum dilectus*, de cler. non residen. vbi hoc expresse notat Abb. n. 2. *vers. secundo nota*, idem voluit Cepol. in *cons. 14. n. 35.* & Alexan. *cons. 207. n. 23 vol. 6.* idem etiam not. Imol. in d. l. *Gallus*, §. *quid si tantum*, ff. de liber. & posthu. Idem tenuit Decian. *resp. 11. nu. 151. vol. 1.* & facit, quod dixit Bartol. in *dict. l. si is, qui pro emptore*, n. 36. ff. de *vsucap.* dum voluit, quod si dispositio mandet aliquid haberi pro tale, quoad quædam tantum dicitur fingere, & de facto casu disponere, si autem ordinet, quod habeatur pro tali, quoad omnia, erit secundum veritatem, & sic erit idem cum casu vero, de quo nos etiam in conclusione, quod *statuta sunt proprie, & stricte interpretanda* in limitationibus vbi id ampliaimus etiam in pœnalibus, & c. vt ibi idem firmavit Galli. d. c. 18. lib. 8. n. 24. vbi tenuit, quod licet statutum loquens de ciuibus originariis nō comprehendat ciues ex priuilegio, tamen si statutum tales mandaret haberi in omnibus, & per omnia pro ciuibus originariis, vtique comprehenderentur per ea, quæ not. Doct. in d. l. 1. ff. de *legat. 1.* & Bartol. in l. *si maritus*, §. *legis*, ff. ad *leg. Iul. de adulter.* & in d. l. *si is qui pro emptore*, ff. de *vsucap.* & Alciat. in l. *mercedis* 2. ff. de *verbor. signific.* & de hoc dic, vt supra in prima ampliatione.

33 Amplia limitationem, vt procedat, etiãsi ¶ statutum esset de casu contra ius, dummodo tamen ageretur de æquiparatis per omnia, & in omnibus, vt not. Galli. *tract. de ver. signific. lib. 8. c. 19. n. 12. & c. 20. nu. 5.* qui allegat ad hoc Roman. in d. l. 1. §. *de illo*, ff. ad *Senat. cons. Trebellian.* & Crot. in d. l. *omnes populi*, sub n. 212. & idem tenuit Carpan. *ad statut. Mediolan. in prælud. num. 424.* cum aliis ibi per eum tenuit Paris. *consil. 22. numer. 42. cum sequent. volumin. 2.* & de hoc per nos in *dict. conclus. quod statuta sunt stricte, & proprie intelligenda.*

34 Intellige limitationem, ¶ vt sit vera, quando æquiparatio fuisset facta per modum regulæ, & in omnib. militaret omnimoda similitudo, secus in simpliciter æquiparatis, quia illa simplex æquiparatio operatur solum quoad tempus præsens factæ æquiparationis, ita vt quod dictum est de casu, cui sit æquiparatio, tunc dictum censeatur, & comparat etiam casui adæquato, vt in l. *Princeps*, ff. de *leg. l. maximum vitium*, C. de *lib. præter. l. 2. C. com. de leg. Bar. in l. 1. post prim. ff. de leg. 1. ta-*

men respectu superuenientium non trahetur ad ea, quæ in futurum post æquiparationem factam tribuuntur casui, cui sit adæquatio, ita Galli. d. lib. 8. c. 20. n. 8.

35 Tertio limita cōclusionem, nisi statutum esset ¶ elusorium, non intelligendo illud in casu ficto, Dominic. in c. *vt circa*, in *prim. colum. vli. de electio. in 6.* quem refert & sequitur Felin. in d. c. *insinuatum. n. 4. de Simon.* Diaz. d. *reg. 1. 700. vers. tertio limita*, Carpan. *vbi sup. nu. 425.* & ante eum Galli. d. *tract. lib. 3. c. 20. nu. 13. & c. 21. n. 17. cum seq.*

36 Quarto limita, nisi intelligendo statutum ¶ solum in casu vero induceretur aliquod absurdum, Brun. in *tract. fam. exclu. artic. 6. 3. memb. q. 17. n. 280.* Felin. in d. c. *insinuatum*, in 3. *limitat. de simonia.* Galli. d. lib. 3. c. 21. nu. 39. ad idem facit tex. in l. *si vxor*, §. 1. ff. de *adulter.* vbi vxor de facto, aut putatiua adulterii nomine punitur tanquam vera vxor, ne putatiua vxor, & de facto sit melioris conditionis, quam vera, & legitima, cum debet esse peioris, vt tex. illum declarat, Crauet. *de antiquit. tempo. 4. p. sect. videamus modo, limit. 5.* qui eadem ratione inquit, quod putatiua vxor ita perdit dotem propter adulterium, sicuti vera vxor, ne plus tribuatur vxori putatiuæ de facto, quam veræ, per gloss. communiter receptam, in *cap. plerisque, de donatio.* & facit, quia melioris conditionis non debent esse mali, quam boni, l. *non solum*, ff. de *noxa l. si a patre*, §. *prædo*, ff. de *pet. hered.* & in simili idem tenuit etiam Lancillor. in *consuetu. Alexan. in ver. maritus, q. 2. num. 10. & seq.* vbi concludit, quod statutum prohibens maritum relinquere vxori, comprehendit etiam vxorem, quæ vera vxor non est, licet ita teneatur, vt puta quando matrimonium esset contractū in gradu prohibito, vel alias non seruatis seruandis de iure, ne scilicet sit melior conditio earum mulierum, quæ improba, & illicita coniugia contrahunt, sicq; delinquent, quam sint legitimæ vxores, contra iuris determinationem, de qua in l. 3. §. 1. ff. de *donat. inter vir.* & gloss. in c. *statutum*, in *ver. volumus, de heret. in 6.* voluit, quod dispositio illa, per quam filii hæreticorum ad aliquod munus Ecclesiasticum non admittantur vsque ad secundam generationem, multo magis extendatur etiam ad filios illegitimos, ne plus tribuatur luxuriæ, quam castitati.

37 Quinto limita, nisi adesset eadem omnino ratio in casu ¶ ficto, quæ in casu vero, nec aliqua posset reddi causa differentiæ, quia tunc statutum verificatur etiam in casu ficto, disposito à iure communi, & potest poni exemplum in posthumis, & in iam natis quoad institutionem, & ius succedendi, nam tunc

tunc disposita à statuto de iam natis verificabuntur, circa illorum institutionem, & ius succedendi etiam in posthumis, qui fide habentur à iure pro iam natis, ita Zabarell. *conf. 60. col. 2. vers. item cum sit eadem ratio*, Alexan. *conf. 207. n. 23. vol. 6. Socin. conf. 1. num. 12. lib. 1. Bar. in l. 1. §. bonorum, ff. ad Trebellian.* & faciunt supra adducta in *secunda limitatione*, & nos alibi etiam.

38 Amplia, limitationem tanto magis procedere, si in casu vero statuti esset maior ratio, quam † in ficto iuris cōmunis: exemplum, si statutum concedat impunitatem vere cōmittenti aliquod delictum, multo magis à pœna erit immunis ille, qui propter negligentiam solum habetur, tanquam committens delictum ex aliqua iuris dispositione, cum sit maius delictum, quod sit committendo, & de quo in statuto, quam illud, quod sit negligendo, siue omitendo, iuxta *tex. in leg. nec in ea, ff. de adulter.* in hoc enim casu multo magis disposita fide à iure censentur cōprehensa à statuto de aliquo casu vero loquente, maiorem tamen in se rationem habente, prout ita consuluit Angel. *conf. 72. col. 2. vers. 3.* & facit, quod dixit Bal. in *l. si quis non dicam rapere, n. 2. C. de Episco.* vbi voluit, quod si per statutum non imponatur nisi pœna talis, puta pecuniaria pro aliquo delicto cōsummato, multo magis intelligitur, quod non possit eadem pœna excedi, si fuerit solum attentatum, & idem sensit in *l. de bis, nu. 3. C. de furt.* Bartol. in *l. nec in ea, ff. de adult.* & ex hoc capite maioritatis rationis consului alias, quod pro furto commissio cum fractura, non erat recurrendum ad statutum † Ianuæ, quod imponit pœnam furcarum contra talem furantem vsq; ad summam librarum decem, sed erat standum statuto Sarzanæ, de pœna furti & robariæ, eo quia si robariam ad stratum manu armata, vsque ad summam librarum quinq; noluit statutum Sarzanæ, puniri pœna corporali, multo magis intellexit, quod non debeat suspendi ille, qui furtum solum commisit in decem libris, licet cum fractura, quia robaria manu armata ad stratum est longe grauius delictum furto cum fractura, Cepol. in *authent. sed nouo iure, n. 45. C. de seru fugit.* Ias. in *l. rem qua nobis, n. 6. ff. de acquirend. possess.* Gomez de *delict. c. 5. n. 12.* & ideo prouisa à statuto, circa leuam qualitatem pœnæ robariæ, quæ est maius delictum, multo magis debent censeri fuisse de statutum mente, circa pœnam furti, etiam cum fractura, quod est minus delictum, & mouebat etiam, quia statutum Sarzanæ de pœna furti generaliter loquitur, & indefinite de furto, igitur etiam generaliter,

& definite debet intelligi de omni furto etiam cum fractura, quia licet sit cum illa qualitate grauante, tamen non mutat speciem, & non facit, quod non debeat dici furtum, & quod non comprehendatur à statuto generaliter de furtis loquente, prout in simili dixit Cepol. in *d. authent. sed nouo iure, n. 61.* vbi voluit, quod in statuto de furto generaliter loquente comprehendatur tam furtum quàm tumuis magnum, quam paruum, etiam si alias magnitudo rei furatæ sit qualitas grauens delictum, iuxta trad. per Farin. *de delict. & pœn. q. 18. nu. 95.* vbi de communi, & quia etiam dato, quod furtum cum fractura esset grauius, & differens à furto sine fractura, tamen quia statutum Sarzanæ, quod hoc scire potuit, non distinxit de vno ab alio, sed solum sub sui generalitate, sub nomine furti intelligere voluit de omni furto quocumque modo facto, nec nos distinguere debemus, etiam si esset maior ratio in vno, quam in alio casu, ita Bertaz. *conf. crimin. 526. nu. 4. lib. 2.* & Burfat. *conf. 40. n. 6. lib. 1.* vbi voluerunt, quod est standum generalitati dispositionis statuti, etiam si esset maior ratio in aliquo casu, quam in alio, ea potissimū ratione, quia scilicet, quod postquam statuentes non distinxerunt de casu maiorem rationem habente ab alio, nec nos distinguere debemus, iuxta not. in *l. de precio, ff. de Public. & in l. 1. §. qui autem, ff. de alcat. & in leg. 1. §. cum generaliter, ff. de legat. præstand.* Accedebat, quod semper in dubio est sumenda illa interpretatio, quæ importat minorem pœnam, *l. furtum, §. in pœnatibus, ff. de regul. iur. l. si præses, ff. de pœn.* Farin. *de delict. q. 19. num. 3.* vbi de communi, sed intelligendo, quod statutum Sarzanæ sub sui generalitate, & indefinita dispositione de furtis comprehendere voluerit etiam furtum cum fractura, euitatur pœna maior, quæ est furcarum, disposita à statuto Ianuæ pro furto cum fractura, & habebit locum pœna minor, i.e. pecuniaria ordinata à statuto Sarzanæ de furto generaliter loquente, igitur isto, & non illo standum esset, & eo magis etiam, quia ex alia communi doctrina suadetur, quod eo modo sunt intelligenda statuta, & ea est sumenda, & sequenda interpretatio, quæ est magis conformis cum dispositione iuris communis, DD. communiter in *l. fin. §. in computatione, C. de iur. deliberan. & in l. 2. C. de noxal* sed intelligendo, & interpretando statutum Sarzanæ, quod comprehendat appellacione furti etiam furtum cum fractura, euitatur pœna mortis imposita à statuto Ianuæ pro primo furto cum fractura cōtra dispositionem iuris communis, quod nunquam pro primo furto, etiam huiusmodi

* di qualitate fracturæ imponit pœnam mortis, vt per Gomez. *vbi sup. de delict. c. 5. nu. 12.* vbi de communi, & Cepol. *in d. authen. sed nouo iure n. 93.* & seruabitur pœna extra mortem disposita à statuto Sarzanæ, quæ conuenit cum ipso iure communi extra mortem, vt dicebamus, furtum cum fractura pro prima vice puniente, igitur secundum istam, & non illam interpretationem erat intelligendum statutum. His tamen non obstantibus fuit contrarium determinatum, an autem bene, an male, alii sint iudices, ex eo etiam, quod dixit Brun. *3. p. stat. sub verb. fingere fictio, §. statutum, siue lex extenditur*, vbi quando lex, vel statutum simpliciter loquitur, & absolute, tunc quemlibet casum comprehendit, quod & approbavit Carpan. *vbi supra, in prælud. ad statut. Mediol. n. 419.* inferens ad propositum nostræ conclusionis, quod statutum etiam verificabitur in casu ficto, quotiescunque simpliciter, & absolute loquitur, iuxta text *in l. 2. §. lex Falcidia, ff. ad leg. Falcid.* de quo tamen vide *in conclusione*, quod statutum generaliter loquens, generaliter debet intelligi.

40 Sexto limita, quando vertitur quæstio, seu vertatur disceptatio in materia fauorabili, nam tunc statutum loquens in casu vero † habet locum in casu ficto, Galliaul. *dist. tract. c. 20. n. 20.* Carpan. *vbi sup. n. 428.* & faciunt notata per Bald. *in l. quod si patris, n. 36.* vbi etiam Paul. de Castro *num. 11. C. vnde lib.* vbi etiam Alexand. *num. 23.* Bald. Salicet. & alii *in l. 2. C. de in ius voc. Iaf. in l. non dubium, n. 42. C. de legib. Decian. resp. 30. nu. 10. vol. 3. & resp. 62. n. 22. vol. 1. Butr. in l. quoniam modum, num. 4. C. de agricol. & censu. lib. 11.* vbi ideo voluit, quod sicut est fauorabile punire maleficia, cum hoc expediat reipublicæ, vt prouincia maneat tuta, & in quiete, *l. congruit, ff. de offic. præsid. l. si longius, §. filius familias, ff. de iudic.* ita pœna statuti punientis facientem, extendetur ad fieri facientem maleficium, per *l. si quis id quod, ff. de iurisd. omn. iud. Roman. conf. 105. n. 3.* vbi late additione.

41 Primo amplia limitationem, vt procedat etiam in materia partim fauorabili, & partim odiosa, quia & casus † verus trahitur ad fictum, Galliaul. *vbi supra, c. 22. nu. 1. cum seq.* Carpan. *in relato loco, sub n. 432.*

42 Secundo amplia, vt sit vera in materia etiam mere odiosa, quando tamen ratio est expressa in lege in casu † vero, quia tunc statutum habet locum etiam in casu ficto, ita per eundem Galliaul. *d. tract. c. 21. num. 1. cum seq.* quem refert, & sequitur Carpan. *vbi sup. n. 429.* vbi tamen secundum eundem Galliaul. *ibid.* declarat. Et faciunt, quæ nos

diximus de ratione expressa, & vnica in conclus. *quod statuta sunt stricte interpretanda*, & in conclus. *quod statuta recipiunt interpretationem à iure communi*, quando autem dicamur nos versari in fauorabilibus, aut in odiosis, vide in dicta concl. *quod statuta sunt stricte interpretanda*, vbi etiam, quod in dubio materia, & statutum debet præsumi fauorabile, & non odiosum.

Septimo limita, vt procedat extensio de casu vero ad fictum, † quando statutum vltimius progredereetur disponendo, eandem virtutem tribuendo casui ficto, Carpan. *vbi supra, n. 432.* ex mente Galliaul. *d. c. 21. nu. 19.* declarando, vt ibi per eum:

44 Octauo limita in casibus, in † quibus extendendo dispositionem statutariam ad casum fictum reditum faceremus ad ius commune, vt ex Galliaul. loco proxime relato tradit idem Carpan. *vbi supra, n. 430.* Decian. *resp. 30. nu. 10. vol. 3.* Brun. *de stat. exclus. fam. art. 4. princ. nu. 6.* vbi communem dicit, & faciunt notata *in l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. can. ab exordio, 35. dist.*

45 Nono limita, quando extensio fieret de casu vero † ad fictum in eadem persona, Galliaul. *d. c. 21. n. 10.* declarando, vt ibi per eum, sic etiam limirat conclusionem nostrâ Carpan. *vbi sup. n. 431.*

46 Decimo limita in casu, † de quo per Angel. *in l. pluribus, ff. de verb. oblig. & in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus*, vbi Imol. Castrens. Alexand. & Iaf. *ff. eod. Grat. resp. suo 138. vol. 2.* Dec. Barbat. Nat. & alios relatos per Dominum Menoch. *suo tract. de præsump. lib. 3. præf. 66. nu. 12. & per tot.* vbi stante statuto, quod scriptura manu propria scripta habeat executionem paratam, procedit etiam in scriptura manu alterius scripta, subscripta tamen manu debitoris, afferentis se omnia supra scripta confirmare, & approbare, nam licet aliud scribere, aliud subscribere, & subscribens dicatur fide scribere *l. diuus, §. nem senatus, & in l. si ego, §. dotis, ff. solut. matr. 7.* & notat idem Menoch. *d. præsump. 66. n. 2. in fin.* tamen tale statutum habebit executionem contra ipsum debitorem subscribentem; idque propter relationem, quam subscribens habet ad præcedentia, quæ relatio ex his, quæ notat Magon. *decis. Lucan. 30. n. 13. & 14 p. 1.* videtur sufficiens, & apta ad satisfaciendum formæ, & materiis quantumcunque stricte accipiendis, & interpretandis, nam secundum eum relatio prædicta non est impropria, & ficta, sed vera, & propria, vel ea ratione secundum Menoch. *d. præsum. 66. n. 13.* quia suo mandato, & causa præsumitur confecta illa scriptura, & ob id perinde est, ac si ipse sua
ipius

ipsius manu scripisset, & quia statutum respicit consensum, quo obligatio causata fuit, & ideo locum habet, & in hoc casu ampliat, & declarat, ut per Menoch. 161.

47 Vndecimo limita in casibus fidei subrogatis ꝛ loco casus veri, Galliaul. in citato loco, cap. 20. num. 10. cum seq. declarando tamen, ut ibi per eum, & post Galliaul. sit etiam limitat conclusionem Carpan. ubi sup. n. 427. limit. 5.

48 Duodecimo limita in his, quæ non sunt de ꝛ forma, quæ possunt adimpleri per æquipollens, Galliaul. d. cap. 22. nu. 9. declarando, ut per eundem, quem etiam referendo sequitur idem Carpan. ubi sup. num. 433. limit. 12.

49 Decimo tertio limita, nisi aliud apparet de ꝛ mente disponentium, seu statuentium, quia & tunc statutum loquens de casu vero, traheretur ad fictum, Jo. de Imol. in c. ad audientiam, n. 1. de cleric. non resid. quem refert, & sequitur Euerard. in sua centur. in lo. ab æquipollentibus sub num. 170. Bartol. in l. omnes populi, num. 58 ff. de iustitia & iure, Coen. cons. 331. n. 9. vers. item ex alio, vol. 1. Brun. de statut. femin. exclud. artic. 5. q. 29. n. 22. vers. & sic statutum, Paris. cons. 16. n. 51. vol. 3. Alexand. cons. 85. n. 8. lib. 4. & cons. 52. n. 2. lib. 1.

50 Decimo quarto limita conclusionem in casu, de quo per Bald. in leg. non sortem, §. indebitum. vers. quid in exceptione ꝛ solutionis facta, id est. confessionis de soluto, sub num. 5. ff. de condit. indeb. ubi statutum loquens de solutione, verificatur in confessione de solutione, & de recepto, licet ea vere solutio dici non possit, sed fide de ea apparere, id est, per confessionem de recepto, ex qua præsumitur solutio ipsa, Bald. sequitur Cephal. cons. 603. n. 49. & 53 vol. 4.

51 Decimo quinto limita, quando ab initio tempore conditi statuti casus modo fictus ꝛ erat verus, & tanquam de vero disposuit, & illum comprehendere intellexit, & fictio fuit postmodum inducta per habentem potestatem, quia sicut fuit mens statuti à principio disponere, & illum comprehendere, ita fictio postmodum superueniens non poterit facere, quod quoad statutum non dicatur in eo comprehensus, & quod illius dispositio ad eum non porrigatur, ita Galliaul. in dict. tract. de verbor. significat. lib. 3. cap. 21. num. 20. de mente Alexand. in dict. l. 1. §. lex Falcidia, colum. penult. & fin. sub num. 9. ff. ad leg. Falcid.

52 Decimo sexto limita favore publicæ utilitatis, ut colligitur ex traditis per Brun. in 3. part. statutor. sub verb. fingere ꝛ fictio statutum non porrigitur, per notata in l. Gallus, §. sed si is,

ff. de lib. & posthum. & late, quæ nos diximus in conclus. quod de duobus statutis ultimum est attendendum, & quod statuta sunt proprie intelligenda.

53 Decimo septimo limita in casu præsumpto, nam statutum disponens ꝛ in casu vero, habet etiam locum in præsumpto, ita Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 8. num. 28. & lib. 3. præsumpt. 6. num. 20. ea motus ratione, quia diuersum est inter præsumptionem, & fictionem, nam fictio denotat improprietatem, dicta leg. Cornelia, ubi Bald. ff. de testamen. l. Gallus, §. videndum, ff. de lib. & posthum. ubi Castreñs. scribit, casum fictum non venire ex proprietate sermonis, sed per extensiuam interpretationem, prout Iai. in l. si is, qui pro emptore, num. 170. ff. de vsucap. Præsumptio autem proprietatem præsupponit, prout hoc idem late comprobauit Curt. iun. cons. 41. num. 16. & seq. allatus a Menoch. loco citato, ubi per multas alias recitat differentias inter fictionem, & præsumptionem, & idem Menoch. consil. 5. num. 27. & 34. vers. non obstat octauum, lib. 1. ubi etiam late respondet contrariis, & loquitur in coniecturis exorbitantibus.

54 Et pro materia nostra scito, quod tunc fictio ꝛ in aliquo casu esse dicitur, quando aliquid non erit simpliciter tale, ut in l. hoc legatum, ff. de legat. 3. & quando adierit dictio, prout, per Bart. in leg. si is, qui pro emptore, ff. de vsucap. vel quando vteretur dictione perinde, l. iure civili, ff. de condit. & demonstrat. vel dictione quemadmodum, l. vel si vino, ff. de suis, & legit. vel reperiretur verbum haberi, l. 1. §. fin. ff. de bonor. possess. secundum tab. vel verbum videri, nam quod videtur non est, DD. in l. si is qui, ff. de vsucap. Dec. in l. qui actionem, num. 3. ff. de regul. iur. & in l. qui per successionem, num. 3. ff. eod. tit. l. 1. ff. de eo quod certo loco, vel si diceretur, imago alicuius, l. filio, ff. de liber. & posthum. & prout alias per DD. in cap. qui per alium, ff. de regul. iur. in 6. cap. pro possessore, cap. ratihabitionem, cap. tacet, eodem tit. vel verbum intelligitur, quod etiam denotat fictionem, Dec. in d. l. qui actionem, num. 4. & notatur in l. rem in bonis, ff. de acquir. rer. domin. l. quoniam, ubi Bald. ff. de his qui notant. infam. prout & dictio, quodammodo, l. si me in vacuam, ff. de acquiren. possess. cum similib.

CONCLUSIO XI.

Abrogatum statutum an, & quando possit allegari, & ex eo argui.

SUMMARIA.

- 1 Abrogatum statutum non potest allegari, etiam si in totum non fuisset abrogatum, vt n. 2. nisi vt n. 3.
- 4 Allegans statutum abrogatum, & illo vtens, incidit in pœnam falsi.
- 5 Allegari non potest statutum vsu non receptum.
- 6 Decennii lapsus a tempore conditi statuti sufficit, vt dicatur vsu non receptum.
- 7 Vsu receptum statutum non potest allegari, si per contrarium vsu fuit sublatum.
- 8 Iuramentum officialis de seruando statuta, non extenditur ad ea, quæ in desuetudinem abierunt.
- 9 Desuetudine statuta sublata non ligant.
- 10 Desuetudo contra statutum inducitur spatio decem annorum.
- 11 Observantia existente varia circa statuta statuitur iuri scripto ipsius statuti.
- 12 Ratio statuti etiam abrogati potest allegari, nisi vt n. 15.
- 13 Correcto statuto non semper dicitur correctæ eius ratio, licet secus e contra.
- 14 Correcta lex dicitur falso lex.
- 16 Abrogatum statutum potest allegari in argumentum, nisi vt n. 17. 18. & 19.
- 20 Abrogati statuti pars non abrogata potest allegari.
- 21 Abrogatum statutum potest allegari quoad casum præteritum ante abrogationem.
- 22 Derogatio statuti non trahitur retro ad facta, scilicet in executionem statuti nondum abrogati, nisi vt n. 23.
- 24 Abrogans statutum quoad ordinem, & processum iudicii seruatur etiam in casu ante abrogationem.
- 25 Præterita decisa statutum non comprehendunt.
- 26 Decisa quæ dicantur.
- 27 Lex generalis procedit etiam in præcedentibus in iudicium deductis.
- 28 Statutum, quod transiit in contractum non subditi, non potest abrogari, & abrogatum potest allegari.
- 29 Abrogatum statutum potest allegari ad corroborationem statuti noui.
- 30 Abrogatum statutum non in substantia, sed in exemplis potest allegari.

- 31 Abrogata statuta poterunt allegari quoad non subditos abrogantis, & exempla ponuntur.
- 32 Abrogatum statutum potest allegari ad corroborationem iurium suorum.
- 33 Allegari poterit statutum abrogatum, vt de eo notitia habeatur, & ad instructionem iudicis, & ad alia, vt ibi.
- 34 Abrogatum statutum poterit allegari, quando statutum abrogans non fuit vsu receptum.
- 35 Abrogatum statutum non præsumitur, nisi probetur, sed censetur semper durare.
- 36 Abrogatis statutis censentur abrogata omnes reformationes eorum.
- 37 Abrogatum statutum dicitur etiam per vnicum actum vniuersitatis vniuersaliter, & in consilio factum scienter in contrarium.

Statutum abrogatum † regulariter allegari, nec ex eo argui potest, ita probatur ex text. not. vbi Bart. & DD. in l. fin. ff. de fals. Archidiacon. in c. frequens, de resti. spol. in 6. & per gloss. & Canonistas in c. nouit, de iudic. Felin. in c. 1. n. 19. vers. fallit secundo, de constit. vbi etiam gloss. & DD. Bald. in l. 1. post prin. C. de iustin. Cod. confirm.

Primo amplia, vt idem sit, si † statutum non in totum, sed in aliqua parte fuisset recisum, vel rescatum, nam non poterit allegari in ea parte, ita Ant. de Butr. in d. c. 1. nu. 7. de consti. Bald. in l. 1. in prin. C. de lat. liber. tollen.

Intellige, vt vera sit ampliatio, † quando statutum fuisset recisum tanquam erroneum, secus si fuisset recisum tanquam superfluum, vel nimis prolixum, quia tunc pars recisa poterit nihilominus allegari, ita idem Ant. vbi supra, & Felin. d. c. 1. n. 19. vers. idem si allegatur pars legis recisa, Geminian. in c. si Romanorum, 19. dist. Arch. d. post gloss. in c. fin. de offi. delegat. lib. 6. Decian. in suo tract. crim. volum. 1. cap. 39. libro 2. numero 34. versic. fallit vndecimo.

Secundo amplia, vt potius tali † statuto abrogato vtens, & illud allegans incidat in pœnam falsi, secundum gloss. in d. l. fin. ff. de fals. vbi etiam Bartol. qui dicit hoc esse notandum contra illos, qui allegant, & ostendunt iudici statuta, & reformationes correctas, Bald. in d. l. 1. post prin. num. 7. C. de iustinian. Codic. confirmand. vbi dicit, quod producens scienter statutum correctum, incidit in crimen, & pœnam falsi, ea ratione, quia statutum abrogatum, & correctum non est amplius statutum: Ideo allegans illud, allegat, quod non est, & sic falsum, vt etiam per Felin. vbi supra, num. 19. in princip. & Bald. in l. fin. C. de edict. Diui Adrian. tollend. columb. §. Decian. d. cap. 39. num. 34. vbi de communi

testatur, & idem sensit Dec. in d. c. 1. n. 37. de consuetu. per textum in §. hunc igitur, in 1. consuetu. Codic. quem notat ibi Alberic. & Paul. de Castro.

5 Tertio amplia, vt idem sit in statuto vsu non recepto, quod cum nullum sit, & habeatur ac si factum non esset, allegari prohibetur, cum † in eo nullum sit faciendum fundamentum, Ceph. cons. 642. num. 123. lib. 5. Paris. cons. 53. num. 98. lib. 3. & cons. 104. num. 69. lib. 1. Dec. cons. 638. num. 12. & cons. 649. num. 8. Menoch. cons. 75. n. 9. lib. 1. & sufficit lapsus † decennii a tempore conditi statuti ad effectum, vt possit dici vsu non receptum, Alexan. cons. 6. num. 2. vol. 1. & notatur in cap. fin. vbi præcipue Dyn. de consuetud. lib. 6. Ceph. d. cons. 642. num. 129. de mente Plot. in l. si quando, §. 6. nu. 51. C. vnde vi, Ruyn. cons. 143. num. 24. lib. 5. Decian. resp. 32. nu. 42. lib. 2.

7 Subamplia, vt idem sit in statuto, quod aliquando fuit vsu receptum, † sed tamen postea per contrarium vsu fuit abrogatum, ita Ceph. d. cons. 142. num. 126. de mente Nat. in cons. 19. num. 8. vbi ideo dixit, quod Potestas iurans seruare statuta, iuramentum † illius non extenditur ad ea, quæ in de fuetudinem abierunt, nam illa non sunt amplius statuta, l. de quibus, ff. de legib. in fin. ibi, per desuetudinem abrogentur, & in d. l. 1. in prin. C. de caduc. tollen. ibi, per † desuetudinem abolitam, & in l. derogatur, ff. de ver. signif. vnde nec ligant, c. 1. de treug. & pac. Paris. d. cons. 104. num. 69. lib. 1. & cons. 105. num. 8. lib. 4. Gozadin. cons. 23. num. 9. Dec. in d. cons. 638. num. 11. & seq. vbi communem dicit Decian. respons. nu. 36. lib. 5. & sufficit tempus decem annorum ad hoc, vt desuetudo tollat † legem, Nat. d. cons. 19. n. 7. de mente Alex. in cons. 132. vija facti narratione, 1. dub. lib. 1.

10 Limita subampliationem, vt procedat, quando non fuisset diuersimode † obseruatum statutum, nam si apparet de varia obseruantia, modo scilicet contraria, & modo conformi statuto, tunc staretur iuri scripto ipsius statuti, nec posset dici abrogatum per non vsu, ita Decian. respons. 46. n. 127. lib. 2. de mente Barr. in l. 2. in prin. ff. sol. matrim. & in l. soleat, §. non vero, ff. de offic. procons. per l. quæ situm, §. si quis eodem, ff. de fund. instruct. Cætera de statuto vsu non recepto, vide in aliis conclusionibus, & præcipue in sexta limitatione ad concl. quod de duobus statutis vltimum est attendendum, & in septima ampliat. quod statum non ligat forenses.

12 Primo limita modo conclusionem, vt non † procedat in ratione statuti, quæ est allegabilis, licet statutum sit correctum ad

cognoscendam mentem statuentium in illo, vel simili casu, vt notat gloss. in d. cap. nouit, de iudic. in verb. quicumque videlicet, & est ibi in text. exemplum in Pontifice Maximo, qui allegat legem, iam correctam ad ostendendum propter illius legis rationem, quod Imperator, & alius Princeps secularis non debet dedignari, vt causa eius audiatur ab Ecclesia, exemplo aliorum Principum, qui hoc alias non dedignati sunt, vt adducit in illo text. & idem notat gloss. in cap. quicumque, gloss. 1. in fin. 9. quæst. 1. Innocent. in d. cap. nouit, de iudic. vbi Abb. num. 23. ibique apostilla ad ipsum in verb. ratio non tollitur, Geminian. in cap. 1. in fin. princ. de restit. spoliat. vbi etiam Philip. Franc. in 6. gloss. in cap. qui tenet, 11. quæst. 1. Anton. & Innocent. in d. cap. 1. de constitut. vbi Felyn. num. 19. versic. idem vt tactum fuit, ex quo notat, quod correctæ lege, vel statuto † non semper dicitur correctæ eius ratio, non sic econtrario, vt etiam traditur in d. cap. nouit, super d. verb. videlicet, & notatur in l. eos, ff. de capit. diminut. gloss. in cap. fuerunt, vbi Geminian. 7. distin. Dec. in d. cap. 1. in 1. lect. de constit. num. 11. vers. tertio conclusio glossæ, late per Imol. in cap. post translationem, de renuntiat. & Salicet. in authen. ingressi, C. de sacrosanct. Eccles. facit text. in cap. a multis, de etat. & qualis. & Bald. in d. l. fin. C. de edict. Diui Adrian. tollen. vbi dixit, quod lex correctæ dicitur † falsa lex, & propterea nõ debet allegari nisi respectu rationis, idem tenuit Socin. in reg. 285. vers. tertio fallit, Decia. vbi supra, vers. fallit primo.

14 Sublimita, vt non procedat limitatio, quando fuisset improbatum, & statutum, & † ratio, neutrum enim tunc posset allegari, ita Anton. de Butr. in d. c. 1. n. 7. de constit. per text. in c. 1. eodem tit. lib. 6. & d. l. 1. C. de lat. liber. tollen. Felin. in eodem c. 1. n. 19. d. vers. idem vt tactum fuit, & Gemin. in d. c. si Romanorum, 19. distinct.

15 Secundo limita conclusionem, vt procedat quoad decisionem causarum, secus si † adduceretur, & allegaretur statutum abrogatum in argumentum, nam hoc fieri posset secundum gloss. & Bart. in d. l. fin. ff. de fals. & in l. 1. in fin. ff. de coniugen. cum emancip. liber. Felin. in d. c. 1. n. 19. vers. primus quando, Geminia. in c. frequens, vers. illum, in fin. de resti. spoli. in 6. & in c. auctoritate, de concess. præb. ad fin. cod. lib. 6. gloss. singularis in can. cum deuotissimam, in verb. componat, in fin. 12. q. 2. & in d. ca. fuerunt, in ver. necessaria.

17 Primo sublimita, vt non habeat locum limitatio, quando statutum † ideo fuisset abrogatum, quia erat statuto de nouo condito contrarium, nam tunc nullo modo posset alle-

allegari, Felin. *ubi supra* n. 19. *vers. si tamen esset lex*, allegans ad hoc Ioan. Andr. post Innocent. in c. 1. *de purg. Canon.* per text. in *proa. decret. in fin.* & sic est intelligenda gloss. in d. l. 1. in princ. per illum tex. in *verb. imaginem*, C. *de lat. liber. tollend.* dum expresse dicit, quod ex legibus correctis non potest sumi argumentum, prout & hoc modo intelligit text. in *authent. de nau. vsu. in princ.* Felin. *ubi supra*, & sic potest saluari Dec. qui contra prædicta sensit in d. cap. 1. in 1. *lectur. num. 38. de consuetu.* & Decian. in d. c. 39. n. 34. *vers. fallit secundo*, ut scilicet non possit statutum abrogatum in argumentum allegari in his, quæ repugnant eidem expresse, secus in argumento aliorum, ut per gloss. in d. c. *fuertunt*, & in d. c. *cum deuotissimam*, & nos infra.

Secundo sublimita, ut non procedat, quando statutum † abrogatum non esset in corpore statutorum, nam tunc neq; etiam in argumentum posset allegari, ita Bart. in d. l. *fin. ff. de fals. per d. l. 1. in prin. C. de lat. liber. tollend.* Felin. *ubi supra* n. 19. *vers. & idem si posita fuisset extra iuris volumen*, de mente Bald. post Odo. fred. in *authent. dos data*, C. *de donat. ante nupt.* & notatur in c. *translato*, de *constit.*

Sublimita sublimitationem, ut † non procedat in eo, qui haberet auctoritatem legis, & statuti condendi, qui poterit allegare statutum abrogatum etiam in volumine statutorum non clausum, ita Felin. in *supra citato loco* exemplificans in c. *Raynutius*, de *testamen.* & facit tex. in *can. volumus*, 11. q. 1. & in *can. quicumque*, & per gloss. in d. *can. fuertunt*, dist. 7. & in d. c. *nouit*, de *iudi.* Decian. d. c. 39. *vers. fallit decimo octauo.*

Tertio limita principaliter conclusionem quando statutum † non esset in totum abrogatum, quia in parte non abrogata posset allegari, ita Bald. in d. l. 1. C. *de lat. liber. tollend.* Paul. de Castro in d. l. 1. C. *de Iustin. Cod. confir.* Felin. *ubi supra* num. 19. *vers. secundus est casus*, ubi etiam Dec. in 1. *lectur. num. 37.* Decian. d. cap. 33. *vers. fallit tertio*, facit text. in d. l. *derogatur*, ff. *de verb. signi.* Angel. in *cons. 72. incip. pro parte*, hoc idem probat text. in l. *sancimus*, in *vers. reliquam vero quantitatem*, quæ intra legis terminos constituta est in suo robore perdurare, C. *de donationib.* & in *clement. dudum*, §. *nos enim*, ibi, in quantum præmissis, vel præmissorum alicui contraria, de *sepultur.* & conuenit doctrina Bald. in l. *sed & milites*, in §. *questum*, ff. *de excusatio. tutor.* ubi notauit, quod rescripta Summi Pontificis, quæ dicunt, non obstante tali priuilegio, intelliguntur infringere priuilegium solum in eo casu, contra quem loquitur, in reliquis autem partibus priuilegium remanet firmum, & facit etiam, quod

dicit Decian. *ubi supra* cap. 36. num. 5. ubi docuit, quod si reformatio corrigit in aliquo statutum antiquum, in illo tantum expresse intelligitur correctum, nec allegari poterit, in aliis autem à reformatione omisissis, stabitur ipsi statuto antiquo, *iuribus ibi per eum*, & vide etiam dicta *supra* in *prima ampliatione*, & *illius intelligentia.*

Quarto limita, ut † non procedat, quoad casum præteritum ante talis statuti abrogationem, nam in illo decidendo esset attendendum statutum vigens tunc temporis, licet postea fuerit abrogatum, ita Bald. in d. l. 1. C. *de Iustin. Cod. confirm. num. 7.* ubi ait, quod si quæstio determinatur per statutum vetus, & non per nouum, eo quod agitur de negotio veteri, quod pertinet ad legem antiquam, & non ad nouam, est licitum producere tale statutum vetus, cum vigore illius quantum ad causam illam non sit sublatum, ut in *authent. cum de appellat. cogn. in princ. col. lat. 8.* & Bart. in d. l. *fin. ff. de fals. num. 3.* ubi ait, quod aut quis vult allegare leges correctas ad decisionem causarum, quæ habuerunt causam de præterito, scilicet tempore, quo leges correctæ vigeant, & potest allegare, idem voluit Felin. *ubi supra* d. num. 19. *vers. idem si esset decidendus*, Decian. d. cap. 39. num. 34. *vers. fallit septimo*, & facit, quia statuti † derogatio non trahitur retro, scilicet, ut comprehendat præterita facta in executionem dicti statuti, nondum abrogati, nisi in derogatione, & abrogatione, seu reuocatione illius fuisset dictum, quod statutum † antiquum abrogatum haberetur pro nunquam facto, vel nisi statutum nouum disponeret etiam de præteritis, ut puta, quia diceret, quod corrigit statutum vetus in præteritis, & in futuris, per ea, quæ notat Ioann. Andr. in cap. *vs. de elect. in 6.* & sequitur in specie Bald. in l. *ius ciuile*, num. 91. ff. *de iustit. & iur.* & in d. l. 1. n. 7. C. *de Iustin. Cod. confir.* Felin. *ubi supra* Decian. d. c. 39. num. 26. *vers. uen notandum est.*

Intellige tamen, quod de præteritis dictum est, ut statutum † etiam de præteritis loquens, restringatur tamen, quoad ordinem, & processum iudicii illius casus, vel præteriti, vel pendentis tempore noui statuti abrogantis, ad quæ bene extenditur tale statutum nouum abrogans vetus, secus quoad decisionem eiusdem casus, vel præteriti, vel pendentis tempore abrogationis, nam ad illum non porrigitur statutum nouum, etiam si expresse de præteritis disponeret, ita Ias. in l. *non dubium*, n. 15. C. *de legib.* de mente Bart. in l. *sancimus*, la 1. ad fi. C. *de sacros. Eccles.* & in l. *omnes populi*, 2. q. 5. *princip. ff. de*

25 ff. de iustitia, & iure, vbi distinguendo dixit, quod aut quæritur de præteritis decisis, † seu finitis, & ad prædicta statutum nouum bene potest porrigi confirmando, vt l. fin. C. de transactionib. sed infirmando, vel aliter disponendo ad prædicta non porrigetur, etiam si expresse caueretur per l. causas, C. de transact. & l. penult. in fin. C. de sacrosanct. Eccl. & in authent. vt spons. larg. §. fin aut sunt negotia præterita pendentia, & tunc aut sunt in iudicium deducta, & tunc aut pendent per appellationem, & ad ea non porrigitur, etiam si expresse caueatur, vt d. authe. vt cum de appellat. cogno. in princip. aut pendent in iudicio causæ principalis, & idem erit in authe. in medio litis, collat. 8. §. illud, subiungens, id mirum non esse, quia statutum, & reformationes ciuitatum, quas canes curiarum deuoratores omnium communium fieri faciunt, fiunt ad libitum voluntatis, & ideo non debent aliis præiudicium afferre, ibidemque docet decisa negotia, & † finita in proposito dici transactione, solutione, quietatione, sententia, iuramento, præscriptione, & aliis modis, de quibus ibi.

26 Subintellige intelligentiam, vt vera sit in terminis, de quibus loquitur, videlicet, quo ad statuta particularia, & reformationes alicuius ciuitatis, & loci, quæ non trahuntur ad decisiones litium, aut præteritarum, aut pendentium, etiam si expresse hoc dilponerent, quia non potest, vt supra dicit Bart. per statuentes iure quæsito, & alicui particulariter præiudicare, secus si ageretur de lege generali, † quæ potest facere, vt etiam ad præcedentia in iudicium deducta trahantur ab ea disposita, ita Bart. in d. l. omnes populi, d. quæst. 2. versic. quia verum est, & dicit, hoc pacto responderi posse ad text. in l. sancimus, in fin. & in l. fin. in fin. C. de sacrosanct. Eccl. & in l. 2. §. penult. in fin. C. de veter. iur. enuclean. idem sentit Ias. in d. l. non dubium. nu. 15. dicens esse menti tenendum, idem Bartol. in d. l. sancimus, la 1. & nos late in conclus. quod statuta respiciunt futura.

28 Quinto limita, nisi † statutum abrogatum iam transiisset in contractum non subditi, nam tunc ex quo non potest abrogari de iure in præiudicium ipsius non subditi, ita etiam abrogatum de facto tenebit, & poterit nihilominus allegari, prout notat Felin. in d. cap. 1. num. 19. versic. idem esset, quando lex abrogata, de mento Innocent. in d. cap. nouit super verb. Theodosius, de iudic. & Ioan. Andr. ad Specul. in tit. de censib. §. nunc dicendum, cum aliis concord. de quibus per eundem Felin. in cap. 1. in 2. notab. de probat. Socin. d. reg. 285. versic. quinto fallit, & faciunt notata per Bart.

in d. l. omnes populi, 4. quæst. 3. quæst. prin. num. 24. & Romani. conf. 116. num. 1. & in conf. 352. num. 16. vbi Mandos. & per nos late adducta in conclus. de duobus statutis contrarijs, in limitationibus.

29 Sexto limita, nisi allegaretur † ad corroborationem statuti noui, vt quia consonaret cum illo, & concordaret, vt si noui statuentes annullantes omnia statuta vetera conderent noua in aliquibus veteribus concordantia, nam tunc poterunt statuta vetera etiam abrogata allegari, ita Archidiac. in cap. fin. de offic. delegat. lib. 6. Felin. vbi supra, versic. idem quando, & facit prima constitutio Codic. & Socin. in d. reg. 285. versic. septimo fallit, Anton. de Butr. in d. cap. 1. nu. 6. de constit. vbi ait, quod tunc potest allegari non quasi liget, sed ad noui iuris commedationem, imo aliquod robur dat iuri nouo, Decia. d. c. 39. versic. fallit octauo, & versic. sequen.

30 Septimo limita, quando statutum † non esset abrogatum, & correctum in sui substantia, sed solum in cortice exempli ab eo, & in illo positi, ita Felin. vbi supra, versic. idem quando lex, & ante eum Ant. de Butr. in c. quod dilectio, n. 11. de consanguinit. & affinit. vbi norat, quod quis potest vti lege abrogata, quando ius non est correctum in substantia, sed in sola positione exempli, idem confirmat Decian. loco supra citato.

31 Octauo limita, vt non † procedat, quoad non subditos illius ciuitatis, vel superioris, qui abrogauit statutum, nam illi poterunt primum statutum abrogatum allegare, & eo vti, cum quoad ipsos non dicatur abrogatum, ex quo abrogatio non fuit facta per habentem superioritatem super illos, & potest poni exemplum, vt si per commune huius ciuitatis mandaretur, & statueretur, quod nemo eueniente casu posset vti tali statuto Sarzanelli, sed illud in totum haberetur, ac si non esset, licet Sarzanenses non possent, ita mandante, & prohibente eorum statuto, dicto statuto Sarzanelli vti, nihilominus, a eueniret casus, illud non prohiberetur in persona hominis, puta Ponzani, vel alterius loci non viuentis secundum iura municipalia Sarzanæ, vel etiam potest poni exemplum, si statutum Sarzanæ abrogaret aliquam legem in corpore iuris, talis abrogatio non posset operari in præiudicium forensis, qui tamen eueniente casu illa posset vti, ita colligitur ex dictis per Archi. in d. can. cum deuotissimam. super gloss. argumentatur, 12. q. 2. Ant. de Butr. in d. c. 1. n. 6. de constit. vbi etiam Felin. n. 19. versic. idem quando lex allegatur per non recognoscentem, Decia. vbi sup. versic. fallit decimo quarto.

32 Nono limita, vt non procedat, † quando statutum abrogatum allegatur non ad finem, vt ex eo tantum quis obtineat, sed vt corroboret illud, quod quis probat etiam alio iure, & rationibus, & sine quo etiam vinceret, ita Ant. de But. loco proxime citato, *vers. fallit tertio*, de mente Archid. in d. c. fin. de offi. leg. lib. 6. in ver. facta.

33 Decimo limita, quod licet statutum abrogatum † non possit allegari, vt disponat, poterit tamen allegari, vt de eo noticia habeatur, & ad effectum, vt cognoscatur affectio, & animus illius, qui statutum abrogatum condidit erga aliqua, ita Anton. de But. vbi etiam Felin. in d. c. 1. vnus, nu. 6. & alius, num. 19. de constit. per l. 2. *vers. & si qua*, vbi Iacob. de Beluis. C. de caduc. tollen. cap. legimus, 37. *distinct.* & in d. c. volumus, & d. c. quicunque, vbi not. 11. q. 1. Archid. in d. c. fin. de offi. leg. in 6. vbi generaliter tenet, quod quomocumque faciet statutum abrogatum ad instructionem, poterit allegari, hinc erit permessa allegatio, & deductio, vt moneret iudex de errore, propter quem statutum allegatum fuit correctum, & abrogatum, ne & ipse in eundem incideret, vt probatur in d. c. legimus, 37. *distinct.* Felin. in d. c. 1. num. 19. *vers. idem si allegaretur*, vt ostenderetur de eius errore, Decian. d. c. 39. *vers. fallit duodecimo*, sicut etiam permittetur allegatio, quando ex statuto abrogato inferre vellemus ad cognoscendam mentem illorum, qui illud abrogauerunt, vt in gloss. in d. c. noui. & in c. volumus, Decian. vbi sup. *vers. fallit decimo tertio*, vel vt sciamus illud euitare, Felin. vbi supra, *vers. idem si allegatur, non vt obseruetur*, Gem. in d. c. legimus, vel etiam si allegatur, ne quid antiquitatis ignoretur, A. Chic. in d. c. si. & not. in §. 1. *Instit. de testam.*

34 XI. Limita, vt non sit vera conclusio quādo statutum † abrogans non fuisse vsu receptum, sed non obstante derogatione statutum primum licet abrogatum obseruaretur, quia nedum tale casu posset allegari, sed stante consuetudine, quod illud, & non vsu, quoad istud abrogans, esset abrogatum abroganti præferendum, vt in c. cum omnes, de constit. ibi, *secundum priorem consuetudinem*, Felin. vbi sup. *vers. alius casus est*, & suadetur, quia si statutum vsu non recipitur, nihil operatur, quia habet semper hanc tacitam conditionem statutum, si moribus vtentium recipiatur, Dominic. in c. leges, 4. *distinct.* Dec. in cons. 262. num. 7. & alias pro nullo habetur, Paris. cons. 53. n. 98. lib. 3. & per obseruanti in primi, non obstante illius abrogatione, videtur recessam a secundo abrogante, Ioan. Andre. in cap. ad audientiam, de cleric. non resid. de

quo etiam per nos late in conclus. de duobus statutis contrariis, in limitationibus.

Est circa prædicta animaduertendum, quod † deducto statuto semel in esse, non præsumitur abrogatum, nisi probetur, sed cõferetur semper durare, & vigere, prout est regul. riter de natura legis, de quo in l. Aria in, in fin. C. de heret. c. erit autem lex, dist. 4. Mod. noch. de præsump. lib. 2. præsum. 2. in fin. & præsump. 16. num. 15. eod. lib. Sotin. in l. si mihi, & tibi, §. in legatis. col. 2. ff. de legat. 1. Bar. in l. certa forma, n. 11. C. de iur. fisc. lib. 10.

Erit etiam notandum, quod abrogatis statutis, † intelliguntur etiam abrogatæ omnes reformationes factæ circa dicta statuta, Decian. d. c. 39. n. 27. per doctr. Bald. in d. l. 1. in prin. C. de lat. liber. toll. Abb. vbi etiam additio, in lit. F. in d. c. 1. de constit.

37 Tertio erit notandum quod statutum dicitur † abrogatum nedum per aliud statutum abrogans expresse, sed etiam per vniuersitatis vniuersali er, & in confinio factum in contrarium, dummodo fuerit factum scienter, Decian. d. c. 39. n. 24. de mente Abb. in c. pro illorum in vlt. not. de præben. & in c. cum accessissent, de constit. vbi etiam Felin. & Dec. in vlt. not. Paris. cons. 92. n. 94. vol. 4.

CONCLUSIO XII.

Statuta debent ita interpretari, vt minus derogent iuri communi, & quando hoc procedat.

SUMMARIA.

- 1 Interpretari debent statuta, vt minus corrigant, & vt concordent cum iure communi.
- 2 Corrigere ius commune quando potest statutum in vno, vel duobus, debet interpretari, vt in vno tantum corrigat.
- 3 Interpretatio illa est sumenda in statutis stricta, vel larga, qua magis euitatur correctio iuris communis.
- 4 Statuentes in dubio non præsumuntur velle corrigere disposita a iure communi.
- 5 Interpretatio conformis cum iure communi, tunc præcipue sumenda in statuto, quando alias quis indebite damnum patretur.
- 6 Concors tunc est sumenda præcipue interpretatio cum iure communi in statuto, si disponeret in materia iuris.
- 7 Improprandi sunt potius verba, quam admittenda repugnantia dispositis a iure in statuto.

- 8 *Subditorum statuta debent ita interpretari, ut non discordent, si fieri potest, a statutis superiorum.*
- 9 *Membra a capite dissidere non decet.*
- 10 *Ciuitatis dominantis statuta debent obseruari a subditis in defectum priorum statutorum.*
- 11 *Concordari debent statuta ad inuicem, quam fieri potest.*
- 12 *In exorbitantibus statutum debet concordari cum iure communi quam fieri potest.*
- 13 *Concordia de statuto ad ius commune non curatur, cum quis indebite damnum pateretur.*
- 14 *Iuris communis concordia cum statutis non attenditur, quando apparet aperte de contraria mente statuendum.*
- 15 *Concordanda sunt statuta cum iure communi regulari, & ordinario, non autem extraordinario.*
- 16 *Statutum de agnatis non erit conformandum cum iure communi, quoad spurium legitimum.*
- 17 *Conformari non debet statutum cum iure communi, quando nihil omnino operaretur.*
- 18 *Praeudicatur potius tertio in aliquo modo, quam quod reddatur statutum superfluum.*
- 19 *Concurrente statuto cum dispositis a iure communi quid operetur, & num. 21.*
- 20 *Prohibitio & prouisio omnis concurrens cum prohibitione, & prouisione legis multa operatur.*
- 22 *Produci non oportet statuta etiam in foro alieno, quae continent idem, quod ius commune.*
- 23 *Superfluum debet potius reddi statutum, quam quod iniquitatem, iniustitiam, absurditatem, aut damnum indebitum alterius contineat.*
- 1 **S**tatuta debent ita interpretari, ut minus corrigant ius commune, & ut reducantur ad concordiam cum iure communi, in quantum fieri potest, ita communiter Doctor. in l. final. §. in computatione, C. de iur. de liberan. & in leg. omnes populi, ff. de iustit. & iur. & in leg. 2. ubi etiam gloss. C. de noxal. action. & Canonistae, & praecipue Anton. de Butr. in capit. cum dilectus, de consuetud. ideo Roland. a Vall. consil. 97. num. 21. lib. 2. & in consil. 74. numer. 16. lib. 3. dixit, quod quando statutum contra ius commune potest operari vnu, vel duo, ea sumenda erit interpretatio, per quam vnum tantum, non autem illa, per quam duo contra ius statutum operetur, ut sic minus quam fieri possit, derogetur dispositioni illius, quod etiam voluit Bertazol.

consil. ciuil. 57. numer. 23. Paris. consil. 110. num. 6. lib. 3. Roman. consil. 396. numer. 2. hic etiam dixerunt Domini de Rota, decis. 708. numer. 3. part. 1. quod statutum corrigens ius commune in vno non debet interpretari, ut corrigat etiam in alio, & idem firmarunt in decis. 161. num. 13. part. 2. & facit, quod statuta & stricte, & large interpretabuntur, prout magis euitabitur correctio iuris communis, ita Roland. a Vall. consil. 72. numer. 36. lib. 3. & consil. 21. numer. 21. lib. 1. Riminald. consil. 43. numer. 13. libr. 1. Roman. dict. consil. 399. numer. 1. Buringel. in leg. 1. numer. 12. ff. de verbor. obligation. Paris. dict. consil. 110. num. 38. Socin. iun. consil. 3. in princip. lib. 1. & consil. 111. n. 12. eod. lib. 1. Bero. consil. 113. nu. 6. vol. 3. & conclusionem sequuntur Alexand. consil. 85. num. 12. libr. 4. & consil. 19. num. 4. lib. 1. Roland. a Vall. consil. 68. num. 17. lib. 3. Grat. conf. 43. column. 1. volum. 1. Gozad. consil. 19. n. 5. Dec. conf. 444. nu. 15. conf. 95. n. 1. vol. 1. Riminald. conf. 319. n. 18. lib. 2. Dec. ref. 54. n. 30. lib. 1. & ratio conclusionis etiam potest esse, quia ius statuentes in dubio non praesumuntur velle corrigere, quod est dispositum a iure communi, ita Cephal. consil. 138. num. 50. lib. 1. & consil. 137. num. 24. eodem libr. 1. & ante eum Cor. consil. 119. n. 5. lib. 1. idem Cephal. conf. 343. n. 3. lib. 3. & conf. 274. num. 30. lib. 2. Ruin. conf. 38. n. 6. vol. 3. Dec. conf. 37. n. 7.

Primo amplia, ut maxime procedat conclusio, ius quando aliter interpretando quis indebite damnum pateretur, & alteri praeiudicaretur, ita omnes in d. l. fin. §. in computatione, Rol. a Val. dict. consil. 97. numer. 23. lib. 2. Bar. in d. l. omnes populi, in §. q. princ. Alex. conf. 2. n. 3. vol. 4. & conf. 5. col. 1. lib. 6. Canonistae, & praecipue Ant. de Butr. in d. c. cum dilectus, & in c. cum ad audientiam, ubi praecipue Imol. & idem Ant. de Butr. de cler. non resid.

Secundo amplia, ut tunc praecipue habeat locum conclusio, ius si statutum esset super eo, super quo etiam esset dispositum a iure communi, nam statutum loquens in materia iuris recipit omnes limitationes, ampliationes, & declarationes, quas recipit ius commune in illa materia, ita Anton. de Butr. conf. 1. colum. 3. vers. ad tertium dotis. & conf. 80. col. 2. vers. item statuta, Sand. Seuer. in repet. d. l. omnes populi, num. 204. ubi dixit, quod tali casu statutum videtur vti iure communi cum sua causa, suisque intellectibus, quia est ius commune ratione originis, & obseruantiae, licet translatum in figuram statuti, ad idem Burfat. conf. 44. nu. 37. lib. 1. Bal. super statut. in ver. interpretatio, Fel. in c. insinuatum, num. 2. de Simon. ubi etiam Abb. & idem Abb. in d. c. cum dilectus. nu. 5. de cler. non resid.

& in

in d. e. ad audientiam, n. 20. eod. tit. Roman. conf. 105. n. 2.

7 Tercio amplia, vt potius sint impropria da verba, ꝛ quam adherere interpretationi, quæ repugnet dispositis à iure communi, & illa corrigat, ita Roma. d. conf. 399. nu. 1. Socin. d. conf. 11. nu. 12. lib. 1. Alex. d. conf. 85. n. 12. & d. conf. 19. n. 4. Rol. a Vall. d. conf. 97. n. 21. & d. conf. 21. n. 21. lib. 1. Ceph. conf. 210. nu. 18. lib. 3. Corn. conf. 14. nu. 2. lib. 4. Dom. de Rot. decis. 708. n. 2. p. 1. Crauet. conf. 197. n. 6. not. in d. c. cum dilectus, de consuet.

8 Quarto amplia, vt idem sit, si ageretur de interpretandis ꝛ statutis subditorum, i.e. ꝛ statu statutorum Dominorum, siue ciuitatis dominantis, nam statuta subditorum debent ita interpretari, vt quam minus fieri possit, derogent statutis ciuitatis superioris, & vt quam magis sit possibile, illis conformantur, ita Borgnin. decis. 35. num. 29. part. 1. de mente Bald. in l. 1. sub nu. 8. C. qui bon. ced. & facit, ꝛ quia non decet in membra a capite dissidere, cap. cum non deceat, de pres. vnde succedit, quod quando statuta inferiorum sunt dubia, recipiunt interpretationem a statutis superiorum, cum ꝛ quibus subditi se conformasse præsumuntur, cum illa statuta in defectum propriorum statutorum propria statuta illis esse debeant, & tanquam lex propria ab eis seruari, ita Decian. resp. 32. nu. 28. lib. 2. & not. in §. fin. Instit. de satisfact. Rom. conf. 218. vbi late additio, & nos in conclusio- ne, statuta recipiunt interpretationem a iure communi.

9 Subamplia, vt idem sit de statutis ad alia statuta eiusdem loci, ꝛ quæ debent ad concordiam reduci in quantum fieri potest, etiam per subauditionem, ita Alexan. conf. 123. num. 10. & plur. sequen. lib. 4. & conf. 135. n. 8. cod. lib. 4. quibus in locis dicit, quod sicut se agit ius commune ad ius commune, ita se agit statutum ad statutum, & sicut ius commune interpretatur, & intelligitur, ne corrigat, sed concordet cum iure communi, ita erit idem de statuto quod approbavit etiam Abb. in cap. gratum de offic. deleg. Socin. iun. d. conf. 11. n. 10. lib. 1. & Anchar. conf. 6. nu. 5. dixit, quod statuta statutis, & leges legibus ad concordiam reduci debent, idem tenet Decian. resp. 32. n. 35. vol. 2. vbi etiam plus dicit, quod magis attenditur concordia de vno statuto ad aliud, quam de statuto ad ius commune, quod ante eum tenuit etiam Rom. d. conf. 399. n. 7. & nos de hoc etiam late in conclus. supra citata.

10 Quinto amplia, vt tunc indubitanter habeat locum conclusio, quando essemus in ꝛ statuto exorbitante a iure communi, quo-

casu ea est facienda interpretatio, vt quomodo fieri possit, laedatur ius commune, & ab eo recedamus, ita Bol. gn. in addition. ad Ioan. de Ana. conf. 59. num. 9. per not. in d. l. si vero, §. de viro ff. solut. matrim. & in d. l. 2. C. de noxal. & in c. statutum, & c. consuetudo, de elect. in 6. hoc idem voluit Rol. a Vall. d. conf. 97. n. 24. lib. 2. & Dec. conf. 438. nu. 2. & d. nobis s. q. Bertaz. conf. 53. n. 23.

11 Primo limita conclusio nempe, vt non procedat, quando interpretatio statutum ad ꝛ concordiam cum iure communi indebite alicui damnum inferretur, nam sicut supra dictum est, quod tunc maxime est accommodanda interpretatio statuti cum iure communi, quando qui alias indebite damnum pateretur ita modo econtra dicimus, fugendam esse interpretationem conformem cum dispositio- ne iuris communis, quando ex ea alicui indebite præiudicaretur, ita omnes Doct. citati in prima ampliat. & Caccialup. in repetit. d. l. omnes populi num. 202. vbi de communi testatur, adducens etiam ad hoc text. in l. si quando. ff. de leg. 1. & in c. si Papa, de priuileg. in 6.

12 Secundo limita, vt non habeat locum conclusio, ꝛ quando aperte appareret statu- entes voluisse, aut recedere a iure communi, aut etiam contraria disponere, tali enim casu verba, & mens statuti potius, quam aut diuersa, aut contraria dispositio iuris communis consideranda, & saluanda erit, Ruin. co. s. 32. nu. 12. lib. 3. Decian. resp. 32. num. 9. lib. 2. Rolan. a Vall. conf. 55. num. 6. libr. 1. Sanct. Seuer. in repetit. d. l. omnes populi num. 203. ff. de iustis. & iur. Cephal. conf. 561. num. 8. lib. 1. Dec. conf. 5. num. 2. Menoch. conf. 187. nu. 46. vol. 2. Calcan. conf. 111. n. 37. & nos in supra scripta conclus. quod statuta interpretantur a iure communi.

13 Tertio limita, vt verificetur conclusio, quoad ius commune regulare, ꝛ & ordinarium, secus autem quoad ius commune irregulare, & extraordinarium, siue ex speciali, aut particulari aliqua causa inductum, ad quod statutum minime accommodari oportet, Socin. conf. 89. n. 18. lib. 4. de mente Paul. de Cast. in l. lege 12. tabularum, C. de legit. hered. Ruin. conf. 94. n. 5. lib. 3. vbi ideo consuluit, quod statutum loquens de agnatis, non ꝛ erit conformandum cum iure communi, quoad spiritum legitimum, quia ipse habet iura agnationis iure speciali, & extraordinario, non autem de iure communi ordinario, idem voluit Sanct. Seuer. in d. l. omnes populi. n. 203. v. s. item limita, vbi etiam Iaf. n. 53. Ruin. conf. 37. n. 13. vol. 3. & faciunt not. in d. l. fin. §. in compensatione, vbi Castren.

- 17 Quarto limita conclusionem, quando conformando † statutum cum iure communi statutum nihil omnino operaretur, & remaneret penitus superfluum, per not. in d. l. 2. C. de noxal. & in d. c. si Papa, de priuil. lib. 6. & in c. si Romanorum; 19. distin. Decian. resp. 32. n. 8. lib. 2. & resp. 31. n. 24. lib. 3. Socin. conf. 280. col. 2. lib. 2. Neuizan. conf. 95. n. 14. Doct. in cap. pastoralis, in prin. de appellat. & dixi omnino, & penitus, quia si statutum etiam minimum operari posset, non esset recedendum ab interpretatione, secundum ius commune, ita Burlat. conf. 44. num. 33. lib. 1. Bello. conf. 53. n. 8. vbi hanc communem, & veram opinionem testatur Cephal. conf. 210. nu. 15.
- * lib. 2. Paris. conf. 110. n. 7. lib. 3. Doct. communiter in d. l. 1. §. in computatione, C. de iur. delib. Rol. à Val. conf. 89. n. 22. lib. 4.

18 Amplia limitationem, vt procedat, etiam si ex aliquo modico præiudicaretur tertio, † quia erit tolerandum potius, quam reddatur superfluum statutum, si credimus Crauet. conf. 259. n. 2.

- 19 Nota modo ad propositum, † quod concordante, & concurrente statuto cum dispositione iuris communis, hoc statutum efficacius operabitur, ita quod militabit, & procedet etiam in casibus exceptuatis ab illo iure communi in illa materia, in qua statutum, & ius commune concurrunt, & idem disponunt, & hoc ne statutum reddatur superfluum, sed aliquid operetur, Decian. respons. 49. n. 17. lib. 1. & resp. 61. n. 7. lib. 2. faciunt dicta per Aleand. conf. 93. num. 8. lib. 7. vbi voluit, quod quando † cum prohibitione legis concurrat etiam prohibitio hominis, operabitur plus quam sola prohibitio legis, per dictum Bald. in c. 1. §. praterea, de capit. Conrad. in vers. quare, si est appositum pactum, vbi dixit, quod si per pactum fuisset actum, quod feudum non possit alienari, quia hoc idem disponitur à iure communi, vt pactum aliquid operetur ultra ius commune, non poterit tali casu feudum vassallo infeudari, licet alias de iure communi posset. Accedunt allegata per Guid. Pap. conf. 102. n. 1. vbi expresse consuluit, quod prouisio hominis concurrès cum prouisione legis, facit, vt comprehendat etiam casus, qui possent dici in illo proposito exceptuati, sicut videmus, quod licet non prohibeantur alienari pro dote, & pro donatione propter nuptias res subiacentes restitutioni, iuxta tex. in authent. res qua, C. communia de leg. si tamen superueniat etiam dispositio hominis prohibens alienari, illi casus permisi alias a iure comprehenduntur sub tali prohibitione, adeo quod non poterit etiam in illis alienatio fieri, prout idem Guid. ibi-

dem restatur, hoc etiam sensisse Bald. de feud. tit. qualiter feud. olim alien. poter. in §. donare, circa prin. ibi, oppono de authent. concordat etiam Dec. conf. 349. n. 3. dum respondet, quod licet dispositio legis in aliquibus casibus remissa fuisset, si tamen accedat, & dispositio hominis ad idem, illa prohibitio præcisa redditur, ita quod in casibus etiam alias permisis non habebit locum, prout idem voluit Imol. in l. filius familias, §. diui, vers. extra gloss. ff. de legat. 1. vbi etiam Ias. n. 34. ad idem Aretin. conf. 22. n. 1. & sequent. & concordant, quæ voluit idem Aretin. conf. 106. num. 7. vbi consuluit, quod si statutum prohibeat appellationem a mera interlocutoria, postquæ & à iure communi appellatio regulariter ab interlocutoria prohibetur, vt aliquid statutum operetur, & ne reddatur superfluū, extendetur etiam ad appellationem interlocutoriam, quæ exceptuantur à iure communi, per not. à Bar. in l. 1. §. nunciatio. ff. de nou. oper. nunciat. & per Bal. in l. 2. C. de appellat. vbi dicunt, quod si superior statuit, quod in causa possessionis non possit appellari, quia idem est regulariter dispositum etiam a iure communi, operabitur, vt statutum extendatur, & comprehendat casus illos, in quibus de iure communi poterat appellari, & faciunt pro prædictis etiam adducta à Decian. resp. 61. n. 7. vol. 2. videlicet, quod statutum concurrens cum dispositis a iure communi, & idem statuens nullam admittet interpretationem, extensionem, aut restrictionem de illis, quæ alias de iure admitterentur, & ita omnes sentire testatur in cap. 1. de rescript. & Io. Andr. in c. 1. de fil. presbyt. versic. statuto, Dec. in l. ultim. num. 17. ff. de iurisdictio. omn. iud.

De hoc tamen, vt vere fatear, ego summo opere dubito, † quia si est sumenda semper illa interpretatio in statutis, quæ quantum fieri possit, sit conformis iuri communi, & vt quam minus possibile sit, deuiet ab eo, etiam verba impropriando, vt supra vidimus in conclusione, non ita facile inclinarem, vt statutum se extenderet ad illos casus, quos ius commune de eadem materia disponens, exceptuatos esse voluit, ne quod prohibuit ius commune, statutum, quod cum eo conformari deberet, illi potius contrariando, & illud corrigendo, permisisset videretur contra communes supra citatas Doctorum sententias, de quibus in principio conclusionis. & licet statuta debeant ita interpretari, vt potius aliquid operentur, quam quod sint conformia cum iure communi, iuxta not. in d. l. 2. C. de noxal. & in d. l. 1. §. in computatione, C. de iur. deliberam. & alia, de quibus

bus supra, & alibi per nos, tamen dummodo aliquid etiam minimum, ut supra diximus, operetur, sufficit, ut euitetur illius discrepantia ab ipso iure communi, sed minimum saltem operari dicitur, etiam si con-
 22 corder cum iure communi, & idem solum disponat, quia idem disponens, quod ius commune tribuet facultatem agendi etiam ex illo statuto ad idem, ad quod solum prius ex sola dispositione iuris communis agere poterat, & sic multiplicabit modum agendi inducens nouam formam actionis, prout not. Bartol. in l. 1. in prin. n. 3. ff. ad legem Falcidiam, ubi etiam Alexan. & Bursat. d. cons. 44. num. 37. lib. 1. in alio etiam operabitur, videlicet, quod quando idem est dispositum à statuto, quod à iure communi, sicut statuta, quæ allegantur, debent in foro alieno produci, † ut per Bartol. in rub. de nou. oper. nunciat. Felin. & Abb. in c. pastoralis, in prin. de fide instrum. si tamen continent idem, quod ius commune, subleuabitur illa allegans à tali onere, illa producendi, ita pro notabili, & pro indubitato deducit Felin. loco proxime citato, n. 2.

Uterius statutum idem disponens, quod ius commune, demonstrat, quod illud dispositam voluit præcipue, & omnino obseruari debere in suo loco, postquam quod commune erat antea, omnibus factum est præcipuum ius, & peculiare illius loci ex dicti statuti dispositione, unde subditi ad illius obseruantiam efficacius obligantur, ita ut si imposita esset pœna, aut nullitas actus contra non obseruantes statuta, ut plurimum fieri solet, illam pœnam, & actus nullitatem incurrerent subditi non obseruantes statutum, etiam si idem quod ius commune, contineret, prout in periurium incideret, qui iurauit obseruare statuta, si non obseruauerit aliqua, idem tamen quod & ius commune disponentia, prout hoc nos docuit Alexan. in d. l. 1. n. 22. ff. ad legem Falcidiam, & sic statutorum etiam in hoc aliquid operari diceretur, de hoc etiam dixi in quarta limitatione ad conclusionem quod statuta recipiunt interpretationem à iure communi, ubi vide.

23 Si tamen supra in contrarium allegata se qui malueris, illa indubitanter intellige, dummodo non sequatur † aliqua absurditas, ini-
 quitas, & iniustitia, ac damnum indebitum alterius, nam potius milles sunt relinquenda statuta superflua, & vana, quam quod illicita prædicta, & iniqua operentur, iuxta ea, quæ supra, & in aliis conclusionibus passim diximus, & præcipue dum tractauimus, quod statuta non debent extendi ad illicita.

CONCLUSIO XIII.

Præterita an, & quando, & quæ comprehendere statuta dicantur.

S V M M A R I A.

- 1 Futura, non autem præterita statutum respicere dicitur.
- 2 Delictum faciens statutum aliquem actum, qui prius non erat, non comprehendit præterita.
- 3 Ratio statuti licet vigeret etiam ante conditum statutum, non tamen illud trahit ad præterita.
- 4 Cephal. cons. 644. num. 39. lib. 5 reprobatur.
- 5 Coniectura aliquando seruit loco expressæ voluntatis, & pro veritate in dispositione hominum, secus in statutis.
- 6 Verba subiunctiui modi, quæ possunt importare præteritum, & futurum in statutis, importabunt solum futurum, sicut de omni alio verbo apto importare dicta duo tempora, ut num. 7.
- 8 Declaratorium antiqui statutum si vteretur verbo promulgatorio noui iuris, trahitur solum ad futura.
- 9 Declaratoria constitutio addens aliquid, iudicatur ut ius nouum in eo, quod addit.
- 10 Præteriti temporis verbis vtens statutum, si tamen verba & ratio possent adaptari futuris, de futuris dicitur.
- 11 Futura dicitur respicere statutum, etiam si præteritorum effectus veniret post statutum.
- 12 Lucrum dotis non consideratur secundum statutum superueniens, in matrimonio ante statutum contracto, licet mors sequatur post statutum.
- 13 Futura, & non præterita respicere dicitur statutum, præcipue si sequeretur aliqua iniustitia.
- 14 Præsentis temporis verbis vtens statutum, nihilominus intelligitur de futuris.
- 15 Futura, & non præterita præsumitur statutum respicere in dubio, secus si de eius mente appareret.
- 16 Præterita etiam expresse comprehendens statutum, non intelligitur de præteritis decisis.
- 17 Præterita decisa retractare esset aequitatem de medio tollere, & calumniam excitare.
- 18 Decisa non comprehenduntur a statuto, quomodocumque sint decisa, dummodo legitime, ut puta sententia, transactione, iuramento, solutione, quietatione, prescriptione, & similibus.

- 19 Præteritorum appellatione in statuto non veniunt ea, super quibus licet non sit lata sententia, est tamen conclusum in causa, quod declara, vt num. 21.
- 20 Casus, in quibus etiam post conclusum in causa possit fieri probatio, remissive.
- 22 Conclusio in causa, in qua est præclusa via iudicy partibus, negotium dicitur finitum.
- 23 Conclusio in causa quæ dicatur, & num. 24.
- 25 Conclusio in causa plures effectus operatur, remissive.
- 26 Dec. sa comprehenduntur a statuto, quod mandaret omnia gesta prius haberi pro infectis & vt n. 28. & declara vt n. 29.
- 27 Ius quæsitum nunquam censetur tolli per statutum.
- 30 Præteritorum etiam mentionem faciens statutum, non comprehendit pendetia per viam appellationis.
- 31 In iudic appellationis succedit loco primi, & tenetur iudicare secundum ius, quod vigeat in prima instantia.
- 32 In ordinatoriis iudi. u. statutum nouum trahitur ad casum pendentem, per viam appellationis respectu actuum futurorum.
- 33 De præteritis loquens statutum, quando non comprehendat pendetia in prima instantia, & n. 35. 36. & 38.
- 34 Suspicio omnis cessat in Imperatore.
- 37 Clausula motu proprio, quid operetur in rescriptis. & constitutionibus.
- 39 De præteritis etiam statutum disponens, non comprehendit ea, quæ sunt diuturnitate temporis comprobata, de quo dic, vt n. 40.
- 41 Declaratorium statuti, vel iuris antiqui nihil aliud addens statutum porrigitur ad præterita, quod amplia, vt n. 42. & limita, vt nu. 43. 44. 45. & 46.
- 47 Annullans actum ex causa de præterito, statutum porrigitur ad præterita, quod dic, vt n. 48.
- 49 In præteritis, & in pendentibus quoad ordinatoria iudicii statutum superueniens obseruatur, etiam si processus esset inchoatus, nam in his, quæ restant, seruabitur nouum statutum, vt n. 50.
- 51 Factum partim de præterito, & partim de futuro, vel etiam factum de præterito, si expectat perfectionem suam a facto futuro, comprehenditur a statuto nouo, & exempla, quod declara, vt n. 52. & 54.
- 53 Lex noua, imponens asperiores vitam religiosi, non obligat receptos ante legem.
- 55 Præterita subiacent statuto nouo in his, quæ statutum dat, vel tollit, & quæ ortum habuerunt post statutum, & exempla.
- 56 Indulgens, & malefacta remittens, statutum non interpretatur de futuris.

- 57 Illegitimi non possunt habilitari per statutum ad successionem, ne aperiat via adulteriis, & copula illicita.
- 58 Episcopi statutum non valet habitans omnes filios illegitimos ad minores, & ad simplicia beneficia.
- 59 Pœna statuti noui congruentior pœna antiqua attenditur etiam in his, qui deliquerunt ante statutum, & sunt modo puniendi, nisi vt nu. 60. & 61.
- 62 In pœnis, & puniendo, quænam tempora attendantur.
- 63 Confirmatorium statutum trahitur ad præterita quod declara, vt n. 64. 65. & 66.
- 67 Solemnitatem dans statutum ad actum, porrigitur ad illum, qui licet sit inchoatus, non est tamen adhuc perfectus, quod dic, vt numer seq.

Statutum simpliciter loquens, dicitur respicere futura, † non autem præterita, ita est text apertus in l. leges, C. de legib. leges, inquit, & constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim, & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum sit, idem habetur fere de verbo ad verbum in c. fin. de consti. & in c. cognoscentes, eod. tit. & in di. his locis communiter DD. in authen. de nupt. in prin. §. duo igitur, circa fin. collat. 4. §. fin. in authen. de hered. ab intest. coll. 9.

Primo amplia conclusionem, vt tanto magis procedat, si essemus in statuto, quod faceret † delictum aliquem actum, qui prius non erat, nam tunc omnino non porrigeretur ad actus præteritos, ita Bart. in l. omnes populi, in §. q. princip. n. 44. vers. si in delictis, ff. de iustit. & iur. per l. iubemus, in fin. C. de testam. & §. fin. in authen. de sanct. Episcop.

Secundo amplia conclusionem, vt procedat, etiam si ratio, † & causa, propter quam inditum fuit statutum, & conditum antecesserit, & militabat etiam ante tempus ipsius statuti, quia per hoc prohibitio proueniens ex ipso statuto, non trahitur retro ad tempus antecedens, sed solum ad futurum, ita Felin. in d. c. fin. n. 2. in prin. de mente Bald. in l. testium, C. de testi. vbi in 6. notab. dixit, quod licet ratio illius legis haberet locum, ita in præteritis, sicut in futuris, cum facilis testium fuerit, & sit eadem, tamen dispositio legis non intelligitur, nisi de futuro, & non consideramus tempus rationis, sed tempus statuti, quia illa ratio priusquam formaretur, non erat lex, licet esset motuum legis condendæ, & Salicet. ibidem hoc idem notat, inquit, quod licet ratio legis antecedit legem, tamen prohibitio legis non trahitur

hitur retro ad tempus antecedentis rationis, sed locum habet in occurrentibus demum post prohibitionem, & hæc puto vera, quidquid ꝑ dixerit Cephal. *conf. 644. nu. 39. lib. 5.* quo in loco tenuit, quod ubi militat eadem ratio ante statutum, quæ militat post, utroque casu, & præterito, & futuro habebit locum statutum, nam ipsius exempla, & iura pro se allegata loquuntur nonnulla in testamentis, & in factis hominum, in quibus scillime cadit argumentum, & approbatio a præsentis in præteritum ex multis circumstantiis, & qualitibus, & ex coniecturata mente ipsorum, quæ coniectura ꝑ quoad dispositiones hominum est, & feruit aliquando loco expressæ voluntatis, & pro veritate accipitur, *l. penult. ff. de probat.* secus est in statutis quæ non recipiunt interpretationem, nec extenduntur de casu ad casum regulariter, sed proprie, & secundum naturam ipsorum, quæ est respicere futura, sunt intelligenda, sicut late fuit per nos ostensum in alia conclusione, & prout hoc idem consideravit Bald. *in l. si ita scriptum, §. fin. ff. de legat. 2. ibi*, nisi dicas, quod in statutis, quæ non recipiunt interpretationem, est aliud, quam in testamentis, & idem Bald. etiam *super statut. in verb. capere, num. 17.* super quo se fundavit Marfil. a Cephal. pro fundamento sui citati allegarus, & licet idem Cephal. adducit vna cum exemplis supradictis etiam duo exempla loquentia de statutis, nempe de statuto, quod dat præmium cuiusque capienti exbannitum, quod dicit etiam comprehendere illum, qui ante statutum exbannitum ceperat, & de statuto prohibente feminis portare certum genus vestium, quod dicit comprehendere etiam factas ante statutum tamen nihil obstant. nam exemplum primi statuti est originale, Bald. *in locis supra proxime allegat.* & ultra quod habet plures alias considerationes, in illo tamen dicto non se firmat Bald. nec illud approbat, imo in ultimis verbis videtur illud reprobare, ut supra est visum, de secundo autem exemplo non est mirum, nam certum est, quod tali casu statutum respicit etiam vestes iam factas, non respectu vestium iam factarum, quod dicitur in præteritum, sed respectu portandi illas, quod portare respicit futurum, & quod est illud, quod prohibet statutum, de quo etiam per nos infra in limitationibus circa ea, quæ habent casum successivum, & circa ea, quæ habent effectum post statutum, licet de actu perfecto ante ipsum statutum, de quibus præcipue in quinta limitatione, & intelligentia ad septimam limitationem.

Tertio amplia, ut procedat, etiam si statutum vteretur verbis ꝑ subiunctivi modi, quæ possent importare præteritum, & futurum, nam in statuto importabunt solum futurum, puta si statutum dicat *si quis commiserit*, ita Abb. *in d. c. fin. in 3. notab.* allegans Bartol. *in d. l. omnes populi. ff. de iust. & iur.* & quod notat Innocent. *in c. significaverunt, de resub.* ubi ponit de natura subiunctivi, & quod in statuto is subiunctivi futura, & præteritum importantia accipiuntur pro simplici futuro, dicit Bald. *in d. l. leges. per gloss. in l. cum tales, §. falsam, in verb. dixerunt, in fin. ff. de condit. & demonstrat.* & facit gloss. *in c. ad hoc, de rescri.* ex qua colligit ibi Abb. quod ad evitandas absurditates, & odia restringenda, subiunctiva quandoque solum important præteritum quandoque solum futurum secundum quod melius convenit materię subiectæ, & ita dicit esse in verbis statuti prout ita illum refert, & sequitur Felin. *in d. c. fin. de constitu. sub n. 2. vers. secundo amplia*, idem voluit Capri. *conclus. 6. num. 79.* ubi dixit, quod si constitutio loquatur per verba, quæ possunt importare præteritum, & futurum, tunc in dubio intelligentur potius de futuro, cum natura constitutionis sit inspicere futura, idem tenuit Curt. *in d. l. omnes populi, n. 134.*

Subamplia, ut idem sic ꝑ de omni alio verbo apto importare dicta duo tempora, quia in statutis interpretabitur solum de futuro, ita dicit Imol. *in d. c. fin. per gloss. fin. in prin. in c. vnic. de cler. non resid. lib. 6. & in c. 2. in ver. commiserint, de constitu. eod. lib.* ubi etiam Geminian. hoc idem notat, & eiusdem sententiæ fuit Felin. ubi supra loco citato.

Quarto amplia, etiam si statutum sit antiqui statuti ꝑ declaratorium, sed tamen haberet, & vteretur verbo promulgatorio novi iuris, ut puta quia diceret *statuimus, decernimus*, vel *per hanc nostram constitutionem*, &c. vel esset aliquod statutum declaratorium de nouo imponens poenam circa iam disposita, quia tunc nihilominus diceretur respicere solum futura, ex quo tunc diceretur partim etiam edictorium novi iuris, ita idem Felin. *ubi supra, vers. & ampliatur*, per gloss. *in d. c. vnic. de cleric. non resid. lib. 6.* quam citat ad hoc notandam Geminian. *ibidem*, & quod lex, siue statutum declaratorium, quod tamen imponit poenam de nouo, trahatur solum ad futura, non autem præterita, voluerunt Anton. de Burr. Abb. Imol. & Geminian. *in d. c. fin.* per ea, quæ notantur *in proæ. clement. in verb. de catero, de usur.* ubi etiam Abb. & Cardinal. & facit, quia constitutio ꝑ declaratoria, addens aliquid, iudicatur, ut ius novum in eo, quod addit, secundum Felin.

lin. in d. cap. cognoscentes, num. 7. versic. sexto & ultimo limita, idem voluit Crot. in d. l. omnes populi, num. 133. Bertaz. consil. civil. 24. num. 7. Bald. in l. Imperialem, §. insuper, in fin. de prohib. feud. alien. per Federic. DD. in l. ius civile, ff. de ius. & iur. Domini de Rot. decis. 142. nu. 3. p. 2. & de hoc infra in secunda limitatione.

10 Quinto amplia, etiamsi statutum vteretur simpliciter verbis † præteriti temporis, dummodo essent talia verba, & ratio statuti, quæ adaptari possent futuris, vt potest poni exemplum ex dicto Bart. in l. illicitas, ff. de offic. præsid. vbi dixit, quod stante statuto, quod iudex debeat rescindere de facto vendiciones factas per minores, licet propter verbum factas, quod est præteriti temporis, videatur ad faciendas non trahi, tamen & ad illas trahetur, quia natura legis est comprehendere futura, & lex, quæ semper loquitur, in eis verificabitur, l. Ariani, C. de hæretic. facit, quod notat Ioan. Andr. in cap. 1. quod metus causa, lib. 6. in verb. extortas, vbi voluit, quod verbum illud non intelligatur de præteritis, ex quo notat ibi Gemin. quod etiamsi lex loquatur per verbum præteriti temporis, non trahitur ad præterita, sed ad futura, prout illum refert, & sequitur Fel. vbi supra, num. 2. versic. amplia tertio, cum alijs ibi per eum, & ampliacionem secuti sunt etiam Ruin. consil. 39. num. 18. lib. 1. & 49. nu. 11. lib. 3. Socin. iunior. consil. 21. versic. & ad regulam, nu. 15. lib. 1. Ceph. l. d. consil. 644. n. 33. libr. 5.

11 Sexto amplia, etiamsi effectus adus præteriti expectaretur in tempus futurum, † nam quoad adum, qui est perfectus, non trahetur statutum, & exemplum poni potest in l. iubemus, C. de testam. vbi forma data testamentis non extenditur ad testamenta iam condita, licet pendeant vsque ad mortem testatoris, ita Felin. in d. c. fin. col. 3. versic. amplia quarto, de mente Abb. ibid. & Angel. in authent. vt cum de appellat. cognosc. in princ. in verb. aduerte pro declaratione, & facit, quod voluit Imol. in d. cap. fin. vbi concludit, & infert ad statutum, quod vir lucretur dimidiam dotis mortua vxore in matrimonio, & † sine liberis, & dicit, quod tale statutum non procedet in illa, quæ recepta est ante statutum, & moritur post statutum, licet mors, propter quam insurgit lucrum, sit post statutum, ea ratione, quia ex contractu dotis, fuit ius iam quæsitum heredibus mulieris, de restitutione dotis soluto matrimonio, & ideo statutum superueniens non debet tollere obligationem alteri quæsitam, licet adhuc non habuerit effectum, per ea, quæ notat Innocent. in cap. statumus, circa med. versic. item nota, quod prius

legium, de maior. & obed. quam opinionem, & dictum Imol. sequitur, & Felin. vbi supra, eo quia etiam licet executio adus sit de futuro, tamen venit in omnimodam connexitatem, & consequentiam facti præteriti, quam sententiam etiam nos comprobauimus late in conclusione, quod statutum loci contractus attenditur, in septima sublimitatione, ad quintam limitationem, siue intelligentiam principalis conclusionis, reiecta opinione nonnullorum in contrarium tenentium in locis, de quibus ibi, & hanc partem idem Felin. ibid. dicit sustentabiliorem contra Bar. qui aliud sentit in d. l. omnes populi, ff. de iustit. & iur. & illum comprobando cum alijs ibidem declarat exemplum de testamento, de quo in d. l. iubemus, vt illud procedat, quando testator superueniens post legem nouam, non habet facultatem mutandi testamentum tempore suæ ægritudinis, secus si mors non fuit repentina, & habuit facultatem mutandi, & vtendi solemnitate legis nouæ, & non mutauit, quia tunc non teneret, vt ibi per eum col. 4. versic. sed ad intellectum, sed de ista ampliacione dic etiam, vt infra in fallentijs, & illarum declarationibus.

Septimo amplia, vt tanto magis procedat conclusio, si † porrigendo statutum ad præterita, sequeretur aliqua iniquitas, quia cum lex debeat esse iusta, & sancta, can. erit autem lex, distinct. 4. non debet posse operari iniqua, & iniusta, ita Angel. in consil. 53. n. 5.

14 Octauo amplia, etiamsi statutum loqueretur per verba † temporis præsentis, quia nihilominus intelligitur de futuris, cum lex semper loqui dicatur, dict. l. Ariani, C. de heret. Angel. consil. 261. punctus est in anno Domini, num. 5.

15 Primo limita conclusionem principaliter, vt procedat in † dubio, secus si essemus in casu claro, quando scilicet statutum disponeret expresse, & nominatim de præteritis, & pendentibus, vt habetur in d. l. leges, C. de legib. ibi, nisi nominatim de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotijs cautum sit, & vt in d. cap. fin. de constit. vbi idem ad verbum habetur, & in clem. 2. in fin. de iud. Capr. d. concl. 6. num. 2. Crot. in d. l. omnes populi, nu. 136. eo, quia, vt diximus, tunc apparet expresse de intentione statuentium, quod adus præteriti comprehendantur in statuto, & in claris non est opus coniecturis, l. si fuerit, in fin. ff. de reb. dub. cum similib.

16 Primo sublimita, vt non procedat limitatio in negotijs decisis, † quæ statuentes per verba generalia etiam præteritum nominatim comprehendentia, non præsumuntur reuocare voluisse, & de illis disponere, ita Abb.

in d. cap. fin. de constit. num. 9. quia, inquit, tale statutum de præteritis loquens, debet intelligi de præteritis non decisis, ea ratione, quia per verba generalia statuente non videntur habuisse mentem in statuendo reuocandi quæstiones decisas, cum potius de nouo emergentes amputandæ sint, & eas cito dirimere pertineat ad bonum publicum, argum. not. in *l. propterandum, C. de iudic. & Bart. in 1. constit. Cod. §. hæc igitur, nu. 22. de nouo Cod. facien & in l. quidam estimauerunt, num. 2 ff. si cert. petat. idem voluit Angel. consil. 53. num. 5. Ancharan. consil. 164. incip. de iuribus, & efficacia, nu. 2. & 3. eam rationem allegans, quia retractare præterita iam decisa, & † super eis legem iterum statuere, esset æquitatem de medio tollere, non autem in medium ponere, cum tali casu dicerentur statuente præteritis calumniam inuenire, siue excitare, vt *l. penult. in fin. C. de decur. & in l. fin. C. de fide instrument.* hanc eandem limitationem sequutus est Bart. in *d. l. omnes populi, in 5. quæst. princip. num. 4. versic. distingue. per l. penult. C. de sacrosanct. Eccles. in fin. & §. fin. authent. vt spons. larg. Capr. d. conclus. 6. num. 3. Crot. in d. l. omnes populi, num. 137* ita DD. communiter in *d. cap. fin. de constit.* prout de communi opinione testatur Felin. *ibidem, num. 3. versic. hanc fallentiam, & facit text. apertus in l. causas, C. de transact. causas, & lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescripto resuscitari non oportet, & ea, quæ notat gloss. in cap. ex multiplici, de decim. & in cap. ex tua, in verb. irritari, de filiis presbyteris, idem etiam voluit Bartol. in l. fin. per illum text. C. sentent. rescind. non poss. gloss. & ibidem etiam Abb. in clement. dudum, §. nos etenim, in verb. pacta, de sepultur. quæ firmat, quod lex irritans pacta præterita, non intelligitur de pactis, super quibus emanasset sententia, & confirmatio Apostolica, & idem si solam sententiam secundum Cardin. *ibid. in 7. quæst. & facit, quod not. Abb. in cap. non debet. de consang. & affinit. vbi dicit, quod effectus causati per statutum reuocatum non reuocantur.***

18 Amplia sublimitationem, vt † procedat, quomodocumque præterita sint decisa, dum modo legitime, vt puta sententia, transactione, iuramento, solutione, quietatione, prescriptione, & similibus, ita Felin. *vbi supra, nu. 2. de mente Bar. in l. 1. §. fin. ff. ad Tertullian.* qui dicit, se consuluisse, quod si filia diuiserat cum fratribus bona patrimonialia, & statutum nouum excludens feminas exprimeret etiam præterita, non extenderetur etiam ad bona diuina, & idem voluit Bartol. in *d. l. omnes populi, num. 41. 5. quæst. princ. & Angel. in d. consil. 53. incip. in quæst. proposita, & facit,*

quod notat Imol. in *d. cap. fin. de constitut. de statuto præferente masculi feminis, Crot. in d. l. omnes populi, num. 137. Anchar. in d. cap. canonum statuta, in 14. quæst. princ.*

Sub amplia, vt etiam procedant prædicitæ, si † nondum fuisset lata sententia, sed solum conclusum in causa, quia cum tunc pari modo diceretur res decisa, non comprehenderetur a statuto etiam de præteritis loquente, paria enim sunt esse iam iudicatum, vel esse conclusum in causa, vt notatur in *cap. 2. de restitut. in integrum, in 6. & Bald. in l. error, C. de iuris & facti ignorant. & in l. inerti, C. de interdicit. & est bonus tex. in cap. au. titis de procurat. & in cap. pastoralis, de caus. possess. & in cap. cum dilectus, de fide instrument. vbi præcipue Felin. & hanc subampliationem posuit Cardinal. in *d. cap. fin. per text. in authent. vt cum de appell. cognosc. in princip. licet contrarium ibidem teneat Imol. dicens, quod ille tex. requirit duo copulatiue, videlicet conclusum esse in causa, & relationem factam superiori, vnde sola conclusio non sufficeret, & ideo concludit ibidem Felin. quod licet opinio Cardinal. in hoc sit sustentabilis propter rationes, de quibus per eundem ibidem, tamen in practica seruaretur opinio Imol. & præcipue in illis casibus, in quibus post conclusum † in causa posset adhuc fieri probatio, qui autem sint illi casus, posuit idem Felin. in *d. cap. cum dilectus, de fide instrum. & ideo pro concordantia dicerem, quod aut sumus in illis casibus, in † quibus post conclusum in causa, potest adhuc fieri probatio, & procedet opinio Imol. ex quo non potest dici res finita, cum adhuc fieri possint probationes, nec partēs sint a suis incumbentijs exclusæ, aut sumus in illis casibus, in quibus post conclusum in causa non potest ulterius probari, & tunc vera erit subampliatio, & opinio Cardin. quia licet dicta authent. vt cum de appellat. cognosc. requirat duo copulatiue, scilicet conclusionem in causa, & relationem, prout notat Imol. & ideo per solam conclusionem minime sufficeret dicendum sit, tamen sine illa authent. istud ex alio probatur, † quia scilicet post conclusum in causa negotium dicitur finitum in illis casibus, in quibus post conclusionem præclusa est via iudicij partibus, & ideo tanquam de finito negotio dicendum est, quod non comprehendatur a statuto, prout ita dixit Capr. in *d. conclus. 6. num. 12. & seq. per d. cap. 2. de restit. in integrum, lib. 6. & l. 1. §. fin. ff. ad Tertullian. & facit, quia in his conclusio in causa, & sententia æquiparantur, Alexand. in l. 3. §. si seruus, col. penult. ff. de acquirend. possess. Bart. in l. si mater, §. eadem, in fin. ff. de except. rei iudic.****

Afin.

Afin. in sua practica. §. 23. cap. 6. lim. 10. num. 2.

23 Et ad propositum nota, quod conclusio in ¶ causa, est facultatis amplius producendi testes, vel instrumenta præclusio, vt inquit Paul. de Castro *in l. admonendi, num. 27. ff. de iurciur.* & Felin. *in cap. cum dilectus, nu. 1. de fide instrum.* & Bald. *in cap. 1. num. 5. de caus. poss. & propriet.* inquit, conclusionem nihil aliud esse quam litigantibus strepitum iudiciarū claudere, & conclusum in causa tunc dicitur, cum nihil probandum superest, Bald. *in consil. 353. super eo quod queritur, numer. 4. lib. 3.*

24 Vel tunc conclusio in ¶ causa esse facta dicitur, quando ita concluditur, vt nec de iure, nec de facto quicquam dici possit, Zabarel. *consil. 23. num. 1. post Innocent. in cap. pastoralis, num. 1. de caus. possess. & propriet.* & Angel. *in authentic. de testibus, §. quia vero, num. 24. in versic. nunc est videndum,* & Paul. de Castro *in authent. iubemus, num. 5. in fin.* post Bal. C. *de iudic.* dixit, tunc in causa conclusum cēferi, cum ambæ partes, non vna tantum allegationibus, seu probationibus renuntiant, & Bero. *in cap. quoniam contra, num. 215. de probat.* voluit etiam per citationem ad sententiam dici conclusum in causa, quod Afin. *d. §. 23. cap. 3.* intelligit, dummodo ambæ partes intererint, aut consenserint pro dicta citatione rationibus ibi per eum, & multo magis dicitur conclusum, si fuerint plures partes ad sententiā monitæ, vt per eundē Afin. *ibidem, c. 4. de mente Riminald. consil. 272. nu. 13. lib. 2.* per ea, quæ voluit Anton. de Butr. & Imol. *in clemen. 1. de caus. possess. & propriet.* & postquam causa est cominista consilio sapientis, adeo dicitur conclusum, quod nec etiam instrumenta produci possint, nisi sint liquida, & per iuramentum affirmet producere volens antea illa ignorasse, vt per Bal. *consil. 309. num. 2. lib. 2.* & per Afin. *ubi supra, capite. 5.* & quod per consilium sapientis dicatur conclusum in causa, tenet Bald. *in consil. 285. num. 8. lib. 1.* per tex. *in l. cum a nobis, C. de delat. & in l. 1. C. de relat.* & idem Bald. *consil. 67. n. 6. lib. 3.* & per eundem Afin. *loco supra citato,* ¶ qui per plura capita inde sequentia explicat, quid operetur conclusio in causa, & multis modis ampliat, & limitat, ad quæ in huiusmodi materia recurre, nam plene ibidem hoc agit.

25 Primo sublimita sublimitationem, vt non procedat, ¶ quando statutum diceret, quod omnia gesta prius habeantur pro infectis, quia etiam decisa erunt annullata, ita est text. cum gloss. *in versic. pro infectis, in clement. 1. de immunitat. Eccles.* quem ad propositum ponderat Ancharan. *in d. cap. 1. versic. & licet*

ista sit communis opinio, de constit. & faciunt notata in simili in cap. per venerabilem. super gloss. 2. qui filij sint legit. idem sensit Cardin. Imol. Geminian. & Abb. in d. clem. 1. approbantes dictam gloss. & idem Imol. post Cardinal. in cap. ceterum, de rescript. Ancharan. consil. 137. pro D. Paula, ad fin. Abb. in d. cap. per venerabilem, & in cap. si aliquando de sentent. excommunic. & in cap. qua in Ecclesiarum, in 1. notab. de constit. & Geminian. post Ioan. And. in cap. fin. de elect. in 6. Abb. in cap. non debet, de consanguinit. & affinit. in fin. & in cap. pastoralis, §. verum, de appellat. interentes omnes, quod tali casu excommunicatus vigore legis antiquæ non indiget absoluitone, propter verba supra apposita, & per eandem gloss. in d. clemen. 1. dixit Cardin. in consil. 12. incip. an si opponitur, de rescrip. quod impedimenta inducta a iure potestiuo, nedum possunt per Papam sola voluntate tolli, sed effectus eorum præteritus iam potest ex suo rescripto haberi pro no facto.

Intelligitur, vt ista non procedant respectu iuris quasi tertio, vigore primi statuti, ¶ nam tunc etiam in secundo statuto disposita per verba supra dicta, intelligerentur temper saluo iure tertij quasi, per ea, quæ notat Cardinal. *in cap. ad petitionem, de accus.* vbi etiam Ioan. de Ana. quam sententiam dicit æquam, & sustentabilem, Felin. *in d. cap. fin. sub num. 3. versic. nihilominus,* & ibi respo. det ad contraria, & faciunt, quæ diximus supra *in concl. de duobus statutis contrarijs quodnam sit attendendum, limit. 8. & seq.*

28 Secundo sublimita sublimitationem, vt non habeat locum, quando statuentes in statuto ¶ nouo dicerent expresse, quod trahi deberet etiam ad præterita decisa, quia tunc trahetur, vt est gloss. reputata singularis *in d. l. causas, in gloss. fin. in fin. C. de transact.* quam ad hoc allegat Felin. *ubi supra, versic. secundus est casus.* & idem voluit Abb. *in d. cap. fin. num. 9.* idem sensit Bartol. *in l. fin. C. si contra ius, vel vtilit. public. Capr. d. conclus. 6. num. 4. per gloss. in clemen. 1. de immunit. Eccles.* & ita DD. communiter tenere testatur Crot. *in d. l. omnes populi, num. 137. in fin.* & faciunt supra dicta, & alibi per nos adducta quando apparet de expressa mente statuentium.

29 Intellige tamen, vt ¶ tali casu requiratur causa rationalis absorbens ius alterius, vt Felin. *ibid.* vbi etiam Abb. & facit, quod dixit Anchar. *in d. c. 1. versic. ex causa etiam,* dicens, ita fuisse seruatum in patrimonio Diui Petri, nam cum propter terrarum calamitates annis triginta elapsis oportuisset homines illius patriæ vendere possessiones pro modico, causa redimendi se a captiuitate, fuit facta lex, quod restituto emptoribus pretio omnes

omnes contractus haberentur pro infedis, & ad hoc adducit alia, vt ibi per eum, & de hoc latius etiam vide, quæ diximus in conclus. de duobus statutis contrarijs, l. 9. cum ampliat & sublimitationibus, quibus hic dicta accomoda, hoc idem sentit etiam Capr. d. conclus. 6. n. 5. & seq.

30 Secundo sublimita primam limitationem, vt non procedat in negotijs pendentibus per viam appellationis, quia ¶ licet statutum nouum comprehendat nominatim pendentia, tamen non comprehendit illa, in quibus iam iudicatum fuit, licet pendent coram iudice appellationis, tum quia ¶ iudex appellationis succedit loco primi, & 31 ideo tenetur iudicare secundum ius, quod vigebat in prima instantia, & in auth. vt cum de appellat. cognosc. in princip. & ita Felin. vbi supra, colum. 6. versic. limita tertio, vbi etiam Abb. num. 9. versic. aut praterita non sunt decisa, Bartol. in d. l. omnes populi, 5. quest. princip. versic. aut sunt negotia, num. 40. per text. in d. auth. vt cum de appellat. cognosc. in princip. qui testatur, ita omnes tenere ibidem, & allegat glossam in c. licet canon, in verb. de cetero, de elec. in 6. & gloss. fin. in l. sanctimus, C. de sacrosanct. Eccles. Caltrenf. in consil. 87. in causa Fortij, tum quia proprie non dicuntur pendere, quæ iam etiam per vnicam sententiam fuerunt decisa, Ang. l. in authent. in medio litis sacras iussiones non fieri. §. super hoc, dicens, illum text. esse diligenter notandum, quod licet lex expressè provideat de causis pendentibus, & futuris non tamen habebit locum in causis, quæ pendent per viam appellationis, ita quod sententia erat iam lata, nisi expresse de illis lex faciat mentionem, vt in clement. 2. de iudic. in fin. & in alijs iuribus ibi allegatis in gloss. fin. hoc idem tenuit Capr. d. conclus. 6. n. 7. vbi testatur hoc communiter teneri, idem etiam sentit Ceph. conf. 66. n. 16. lib. 5. Dec. in c. quoniam, num. 37. de constitut. Alexan. consil. 96. v. i. o. processu agitato, num. 3. lib. 2. & idem sentit Crat. in d. l. omnes populi, nu. 148. limitans hoc dictum, vt procedat respectu eorum, quæ spectant ad decisionem, & merita causæ, secus in his, ¶ quæ spectant ad lris ordinationem, quia tunc statutum nouum trahitur ad casum pendentem per viam appellationis respectu actuum futurorum. eo quia quoad ea, quæ respiciunt lris ordinationem, semper inspiciuntur statuta loci, vbi causa agitur, vt ibi per eum, & nos infra in quarta limitatione.

33 Tertio sublimita, vt non sit vera prima limitatio etiam in ¶ causis pendentibus in ipsamet prima instantia, ad quas statutum etiam nominatim de prateritis non tamen depen-

dentibus loquens non porrigetur, vt hæc expresse voluit, & defendit Bart. in d. l. omnes populi, 5. quest. princip. nu. 40. ff. de iniuria, & iure, quem refert, & sequitur Alexand. d. consil. 96. num. 4. lib. 2. idem Bart. in consil. 87. factum tale est, & hoc puto verum text. enim. in d. l. leges, la 2. C. de legib. expresse inquit, quod ¶ 34 leges, & constitutionis futuris dant formam negotijs non autem reuocantur ad facta praterita, nisi nominatim, & de praterito tempore & adhuc pendentibus negotijs cautum sit, licet igitur de praterito sit facta mentio, non videtur constitutio debere trahi ad pendentia, postquam de eis nominatim in ea cautum non est, iuxta disposita in d. l. leges, quæ ad effectum, vt legis natura, quæ iolum futura respicit, alteretur, & sic respiciat praterita, & pendentia, requirit ista duo copulatiue, quod scilicet, & de praterito, & de pendentia cautum sit, quod etiam comprobatur ex l. antepenult. & l. penult. C. de sacrosanct. Eccles. in quibus locis nominatim de pendentibus casibus, & iam in iudicium deductis mentio fit ad effectum, vt sub illarum legum dispositione comprehenderentur, pro quo tacit etiam Iacob. de Belluis. in d. authent. vt cum de appellat. cognosc.

Non obstat, quod ¶ dicit Felin. in d. c. fin. d. versic. quarto amplia, de const. de mente Abb. 35 & aliorum, de quibus ibidem, quod scilicet non videtur posse dari ratio, quare pendentia in iudicio non debeant ita concludi a statuto de prateritis mentionem faciente, sicut cetera praterita non deducta in iudicio, quia responderetur, quod cum trahere constitutionem à dispositione circa futura sit contra illius naturam, quæ, vt diximus, est futuris dare formam negotijs, & per consequens sit alterare illam, & in hoc sit casus odiosus, non debet talis interpretatio, & extensio contraria naturæ legis vltius trahi, quam & ipsamet lex, & constitutio voluit, & loquitur, & licet pendentia in iudicio, respectu statuti de nouo superuenientis, dicantur praterita, ita vt de prateritis loquens illa comprehendere videretur, tamen quia non sunt simpliciter praterita, sed cum hoc plus, quod sunt iam deducta, in iudicium succedit, quod in illis debeant habere locum, & obseruari iura, quæ non de simpliciter prateritis, sed de prateritis in iudicio pendentibus loquuntur, & sicut de pendentibus in iudicio fuit simpliciter statutum, non debere fieri sacras formas, aut sacras iussiones, vt in rubr. & in authent. in medio litis non fieri sacras formas, aut sacras iussiones colu. 8. imo fuit particulariter statutum ad pendentia legis non trahi, nisi expresse fuerit dictum, in-

ribus supra allegatis, ita nec de istis nisi specia-
li modo, & particulari fuerit ordinatum, nō
poterit intelligi, prout & hoc expresse te-
nuit gloss. in d. authent. vt cum de appellat. cog-
nosce. in prin. in verb. referentem, & Innoc. & Bal.
in c. fin. vt lit. pend. & idem Barr. in l. sancimus,
la. 1. in fin. C. de sacros. Eccl. & Iaf. in dict. l. non.
dubium, num. 15. C. de legib. quod dicit perpetuo
cordi tenendum, & dicit vna cum Barr. in d. l. omnes
populi, in d. 5. q. num. 40. & in d. con-
sil. 87. procedere, etiam si aliud in statuto ca-
ueretur expresse, quod tamen non puto ve-
rum, quia si ex causa potest statui, quod sta-
tutum porrigatur etiam ad præterita deci-
sa, vt supra dictum est, multo magis ex cau-
sa rationabili poterit mandari porrigi ad pē-
dencia, vt dixit Bald. & Innoc. in dict. c. fin. vt
lit. pend.

36 Si tamen Abb. Imol. & † aliorum contra-
rium teneantur in d. c. fin. de constit. & in alijs
locis, de quibus ibi per Felin. d. versic. quarto
amplia, sequi malueris, illam intellige, vt ve-
ra sit, quando ipsum statutum, siue alia con-
stitutio emanasset proprio motu, vel statuen-
tium, vel superioris, secus si emanasset ad
impetrationem alterius, nam tunc non tra-
heretur ad pendentia in di. 2. causa princi-
pali, per not. in d. authent. vt in medio lit. §. si
vero. & §. si causam, & ita dixit Cap. vbi supra,
num. 15. de mente Compost. in d. c. 2. de constit.
quem sequuntur Ioan. And. Imol. & Abb. in
d. c. fin. eo tit. & istud est forte, quod voluit
Barr. in d. l. omnes populi, dict. 5. quast. num. 40.
vbi multo minus valebunt statuta, & refor-
mationes ciuitatum, quas canes Curiarū, &
deuoratores omnium communium fieri faci-
unt pro libito voluntatis, idem voluit Fe-
lin. vbi supra, ibi, dummodo talis lex non emanet
ad partis postulationem, sicque omnes fateri
affirmat, quid autem operetur clausula †
37 motu proprio, in rescriptis & constitutioni-
bus, vide additiones ad Abb. in d. c. fin. num. 9.
ibi, secus si motu proprio, cum allegatis ibidem,
& vide semper pro ista clausula, & alijs simi-
libus per Staphil. in tract. de lit. gratia, & iust.
in 1. part. sub tit. de vi, & effectu claus. & per
Petr. Rebuf. super concor. in form. mandat. apost.
in vers. motu propr. & per Rom. cons. 327. cum
ibi adductis.

38 Subintellige, quod etiam ad partis postu-
lationem statutum † comprehenderet pen-
dencia supradicta, quando appareret ha-
bentes ad prædicta auctoritatem eos, habita
notitia de prædictis pendentibus velle vt
plenitudine potestatis statuendo, & ex cer-
ra scientia illud statuerent, ita dixit Capr. in
d. conlus. 6. num. 17. vbi dicit communem per
ea, quæ not. Ioan. And. in c. fin. num. 11. vt lit.

pend. vbi ceteri scribentes de appellat. cognosce
scito, tamen, quod nunquam in dubio quis
præsumitur etiam statuendo vt plenitudi-
ne potestatis, sed potius ordinaria, ita Andr.
Gail. prac. obseruat. obseru. 56. n. 13. vbi etiam
docet, in quibus casibus princeps, & supe-
rior præsumatur vt plenitudine potestatis.

39 Quarto sublimita primam limitationem,
vt non † procedat in his, quæ sunt diurni
tate temporis comprobata, nam illa non ob-
stante statuto, de præteritis mentionem fac-
ciente non comprehenderentur, ita Angel.
in consil. 53. incip. in questione proposita, per l. qui
in prouincia, §. Diuus Marcus, ibi, monemur tem-
poris diurnitate. ff. de rit. nupt. & §. alienatio-
nes. in auth. de non alienan. dum dicit, tanta do-
cumenta longo tempore facta commouere,
multa esse tergiuerfationis, & facit, quia si-
cut lex, quæ de sui natura concernit futura,
non rumpit ea, quæ posthac vniuersali con-
suetudine introducuntur lege non recepta,
vt in c. denique, §. hæc etsi legib. 41. distin. gloss.
in c. 1. de treug. & pac. ita in simili lex loquens
de præteritis non videtur includere præte-
rita diu obseruata, & facit argum. etiam tex.
in l. minime, & in l. sed ea quæ longa consuetudi-
ne, ff. de leg. Et quia Felin. vbi supra, colum. 8.
versic. sed in practica, dicit, quod in practica
esset difficile sustinere dictam sublimitationem
Angel. quia eius iura non vrgent, &
non reperit illi contestem aliquem, & etiam
causis, vt ibi per eum pro confirmatione de-
ductorum ab Angel. & † conciliando opi-
niones dicerem, quod aut præterita sunt
adeo antiqua, & antiquata, vt posset oriri ali-
qua confusio inter gentes, si interpretare-
mur statutum illa comprehendere, & non
comprehenderentur ab illo, etiam si de præte-
ritis loquatur, per tex. in authent. de armis, §.
hæc igitur omnia, dum dicit antiquiora per-
curari, & superiora tempore ascēdere, ma-
gis esse confundere, quam legem facere,
aut de plano etiam talia comprehendendo
ageretur inter populos, & tunc stante men-
tione de præteritis a statuto verior esset opi-
nio Felin. maxime id suadente aliqua euiden-
te noua vtilitate, iuxta l. 2. ff. de constit. princ.
vbi habetur, quod in nouis condendis, &
constituendis euidens debet esse vtilitas, vt
recedatur ab eo, quod diu æquum visum
est.

41 Secundo limita principaliter conclusio-
nem, vt † non procedat in statuto declara-
torio statuti, vel iuris antiqui, nam trahetur
ad præterita, ita tenent communiter Cano.
in d. c. fin. de constit. prout de communi testa-
tur Felin. ibidem sub num. 4. vers. fallit secundo,
per tex. in authent. de filijs ante dotalia instrum.

menta natis, §. 1. & est ratio, quia statutum declarans nihil de nouo inducit, & ideo non dicitur quidquam disponere, vt non possit ad præterita trahi, sed potius circa ipsa præterita dicitur versari, cum regulariter constitutio futura respiciat, & declaratio præterita, secundum Bal. in l. non dubium, C. de legibus, facit l. heredes palam. ff. de testament. & potius ligare dicitur hoc casu constitutio antiqua, quam noua declaratoria, quæ solum aperit mentem circa iam ordinata, secundum Abb. in dict. capit. final. de constit. num. 8. idem voluit Feder. de Sen. consil. 112. incip. amice charissime, Gemin. post Imol. in capit. deliberatione, §. volentes, de offic. leg. libr. 6. Abb. in capit. fin. de præscript. vbi dixit, quod constitutio declaratoria iuris diuini comprehendit præterita, & Felin. vbi supra, pro hoc adducit text. quem reputat meliorem de iure in authen. de rapt. mulier. quæ rap. nu. in fine, ibi, tanquam si lex nostra ab initio cum tali interpretatione promulgata fuisset, idem voluit Barr. in dict. leg. omnes populi, question. 5. princip. numer. 44. per l. fin. C. de pact. conuentis, tam super dote. & l. fin. C. de transactio. idem voluit las. in dict. l. non dubium, numer. 10. in 6. notab. Capr. dict. conclus. 6. numer. 20. Bald. in d. leg. leges, C. de legibus, & Domin. de Rot. decis. 142. num. 2. part. 2. vbi de communi.

42 Amplia limitationem, etiam si statutum declarans ꝑ vtretur aliquo verbo, propter quod videretur induci nouum ius vtputa censemus, & simile, quia etiam tunc dummodo ratio huius noui statuti declaratorij sit antiqua respiciens alterius statuti declarationem, trahetur ad præterita, secundum gloss. in clem. in 1. in ver. censemus, de concess. præben. quam approbat, & sequitur Felin. vbi supra, nu. 4. in fine.

43 Primo sublimita limitationem, ꝑ nisi in statuto declaratorio adflet verbum, propter quod appareret de mente statuentium fuisset solum futura respicere, vt si diceretur, de cetero, in futurum, deinceps, & similibus, nam tunc cum essemus in claris, non est laborandum circa interpretationem statuti, ita Felin. vbi supra, numer. 5. per capit. fin. de spons. duo. & capit. 1. de postulation. Pralat. in 6. & capit. aqua. de consecrat. Eccles. vel alta. & in cap. vnico, ad finem, de cler. non resid. in 6. & in clement. 1. de vsur. Anton. & Imol. in dict. capit. final. de constit. & Gemin. in cap. ex antiquis, 54. distinction. per text. in capit. suspectus, 2. question. 5. in verb. temporibus futuris excludimus, & hæc sublimita est satis clara, & illa approbat Capr. dict. conclus. 6. numer. 21. & Domin. de Rot. decis. 158. numer. 4. part. 2. Nec obstat, si dicatur cum Dec. in dict. capit.

final. num. 2. ante med. versicul. sed tamen considerandum est, quod quamuis statutum declaratorium ad futura se referat, tamen ex quadam necessitate ad præterita quoque debet extendi, ne alias inducatur per ple. itas quædam, ac repugnantia, vt scilicet sit statutum declaratorium, & non habeat locum in præteritis, cum natura statuti declaratorij sit, vt ad præterita porrigatur, quia ꝑ otost responderi, quod non inconuenit, quod statutum declaratorium se referat ad futura, & velit dare certam formam futuris negotijs, & præterita relinquere sub determinatione antiqua inducta, vel ex consuetudine, vel Doctorum declaratione, vel alio modo, prout sic respondet Bologn. in dict. l. omnes populi, numer. 162. versicul. mihi tamen magis placet, quem comprobant Rot. decis. 142. num. 5. part. 2. vbi etiam fuit resolutum, quod si ad statutum declaratorium antiqui iuris fuerit addita confirmatio a superiore necessaria se referens ad futura, non comprehendet præterita, quicquid ante confirmationem posset vigore talis statuti dici in contrarium, per doctrinam Butr. in dict. cap. fin. num. 15. ante med. vers. nisi statutum nouiter factum, vbi etiam Imol. Felin. & alij communiter.

Secundo sublimita, vt non adeo procedat limitatio, quod trahatur ꝑ declaratio etiam ad præterita, in quibus lata fuisset aliqua sententia secundum statutum antiquum, vtputa si vsque ad præsens fuisset data aliqua interpretatio statuto propter opinionem Doctorum, secundum quam fuisset lata aliqua sententia, & modo superueniat declaratio noua dicti statuti talem interpretationem antiquam reprobandi melius illud declarandum non per hoc reuocabitur, quod iam fuisset iudicatum, secundum primam illam interpretationem, licet modo a statuto declaratorio reprobata, & aliter declarata, quia non imputatur ei, qui tenuit illam primam interpretationem, licet superueniat lex illam declarans, & reprobandi secundum Gemin. in capit. humanum genus. 1. distinct. & ita voluerunt Anton. de Butr. Ioan. Andr. Imol. & Felin. in dict. capit. fin. de constit. & Gemin. in dict. capit. ex antiquis, satis enim videtur, quod iudex iudicat secundum intellectum, qui tunc seruabatur, & idem secutus est las. in dict. l. non dubium, numer. 14. C. de legibus, per text. qui dicit meliorem de iure, in l. relegatorum, §. ad tempus, ff. de interd. & releg. idem voluit Capr. dict. conclus. 6. numer. 28. & sequens. de mente Imol. post Ioan. Andr. in dict. capit. final. de constitution. & faciunt, quæ voluerunt Do-

min. de Rot. decis. 158 num. 5. part. 2. vbi dixerunt, quod quando statutum nouum declaratorium habet communem intellectum per prius contrarium, ita quod communis obseruantia seruabat contrarium, tunc tale statutum non trahetur ad præterita, per gloss. in cap. 1. in verb. de cætero, ibi, *communis iudicio*, vbi etiam Gemin. col. vlt. post princ. vers. *nota bene istam gloss.* & Franc. num. 5. vers. *vel ipsa constitutio, de constit.* Præpos. in dict. capit. final de spons. duor. num. 3. prope finem, vers. *si vero habet consuetudinem, vel communem interpretationem.*

45 Intellege sublimitationem, vt procedat, quando à tali sententia non fuisset appellatum, secus si appellatum fuisset ab ea, quia tunc si pendente appellatione superueniat statutum, siue lex declaratori, illa sequenda est, ita Felyn. in dict. c. fin. sub num. 7. versic. *excipiuntur ab ista limitatione*, quod dicit idem fuisse de mente Vinc. ibidem, & Imol. asserens hoc dictum multum notabile ad declarationem videlicet eorum, quæ supra diximus, dum affirmauimus, quod statutum nouum faciens etiam mentionem de præteritis, non trahitur ad pendentiam per viam appellationis; & ratio specialitatis in isto casu est, quia per statutum, siue constitutionem declarantem statutum, & constitutionem priorem, quomodo intelligenda sit, & procedat, dicitur reperta veritas illius statuti dispositionis, & de ea apparere, ideo iudex etiam appellationis debet illam imitari, & secundum illam iudicare, *can. veritate, 8. distinctio.* licet in aliis casibus debeat sequi iura, quæ vigeant tempore primæ sententiæ. Et nota, quod etiam in hoc casu dicitur eadem iura sequi, non autem noua, quia vt diximus, non agitur de condendo aliquo statuto nouo, sed de declarando antiquo, & declarationis natura est, prius ad præterita, vt supra diximus, quam ad futura: igitur iudex appellationis secundum declarationem iudicans dicitur etiam iudicare secundum statutum antiquum, licet modo declaratum, quomodo intelligendum sit, hoc idem secutus est Capr. dict. conclus. 6. num. 29. de mente Ioan. Andr. in d. c. fin. In quo tamen dicemus, & distinguemus prout supra, an fuerit huiusmodi declaratio facta motu proprio superioris, aut ad instantiam alicuius, rationibus, & responsionibus, de quibus supra in 3. sublimitat. ad 1. limitat.

46 Tertio sublimita limitationem, vt non procedat in statuto, quod ultra declarationem imponeret pœnam de nouo contrafacienti, quia respectu pœnæ de nouo impositæ non traheretur ad præterita, prout etiam

supra diximus *in quarta ampliatur.* & hoc late profequitur Felyn. in d. c. fin. num. 8. vers. *quarto limita*, asserens contra Imol. ibidem hoc procedere, siue pœna imponatur ipso iure, siue si veniret imponenda per iudicem; & hoc est, quod voluit Abb. in d. c. fin. nu. 11. vbi dixit, quod quando lex est partim declaratoria, & partim edictoria, quatenus edit de nouo, est dicendum de illa, prout de simplici noui iuris editione, quæ respicit futura, idem voluit Ias. in d. l. non dubium, n. 12. vers. *secundo singulariter limita.*

Tertio limita principaliter conclusionem, vt non procedat, quando statutum nouum annullaret actum ex causa de præterito, vt quia annullaret actum factum contra dispositionem, & prohibitionem prius existentem, & ideo causa annulationis haberet de præterito ante constitutionem nouam, quia tunc porrigitur ad præterita, & exemplum potest poni, vt in *auth. de alien. & emphyteut. §. si vero aliquid*, ibi, *omnia vero, quæ contra leges antiquas facta sunt, renouari sancimus, & res, quæ contra virtutem earum data est, venerabilibus domibus reddatur, & de cætero secundum præsentem legem omnia fieri disponimus, & in l. fin. C. de pact.* ibi, *secundum itaque veteres regulas, & facit l. penultim. C. de incest. nupt.* limitationem posuit Bar. in d. l. omnes populi, 5. quæst. princip. num. 44. vers. *secundo casu autem causa annulationis, &c.* & illam sequuntur Ant. de Butr. Imol. Abb. & Felyn. in d. c. fin. de constit. secus tamen esset, si causa annulationis per statutum nouum annullans introducta esset, & ab ea adiuuenta, & statuta, quia tunc, nec porrigeretur ad præterita, ita Bar. vbi supra. per l. iubemus, in fin. C. de testam. ibi, *quod enim antiquitas peccauit, quæ præsentis legis insciantiam præteritam secuta est obseruationem, & prius, quæ in posterum tantummodo obseruari, &c.* & per l. fin. in fin. C. de curat. furio. & facit, quia, vt diximus in principio regulæ, legis, & constitutionis natura est futuris certam formam dare negotiis, non autem præteritis, nisi nominatim de eis disponat, *d. l. leges, la 2. C. de legib.* & limitationem secutus est Capr. d. conclus. 6. n. 35. inquit, quod si causa annulationis inducitur per statutum, non porrigitur ad præterita, nisi aliud appareat ex verbis ipsius, puta si loquatur per verba præteriti temporis, per l. *decernimus, C. de sacros. Eccles.*

Sublimita, vt vera sit limitatio, dummodo causa nullitatis, quæ erat de præterito, inferebat nullitatem ipso iure, secus autem si actus tenebat, sed in odium inducitur de nouo cassatio, quia tunc non debet extendi ad præterita, ita Abb. in dict. cap. fin.

num. 11. *versic. hoc dictum limitarem*, quem referendo sequitur etiam Felin. *ibidem num. 9.* adducens rationem, quia scilicet annullatio actus super iure quaesito est poena, iuxta not. per eundem Abb. *in c. 2. de constitutio. & resp. ad poenam constitutio nunquam trahitur ad praeterita, ut supra diximus.*

49 Quarto limita conclusionem, ut non procedat in \dagger ordinarijs iudicij, & modo procedendi, nam quoad illa statutum includet omnia negotia praeterita, & causas non solum futuras, sed etiam pendentes, & ita Felin. *vbi supra, num. 10. versic. fallit quarto*, qui de communi testatur per gloss. *in dict. c. licet canon, in verb. de cetero* & gloss. *fin. in clement. 2. de iud.* & ibi Imol. *Bart. in d. l. omnes populi, d. 5. questio princip. num. 44. versic. quarto casu*, vbi ait, quod statutum pertinens ad litem ordinationem locum habet in omnibus futuris litibus, quanquam sint super praeteritis negotijs, per *d. l. 2. in princip. C. de iur. cal. & §. penult.* & ita tenet Cin. *in dict. l. leges*, vbi etiam Oldrad. secundum eum, idem voluit Ias. *in d. l. non dubium, num. 15. in fin. C. de legib.* quod dicit bene m. n. tenendum, allegans ad hoc etiam Paul. *in d. l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccl. & Bart. in tit. de pac. Constan. §. hoc quod nos, versic. tertio nota. quod iudex*, Abb. Imol. & Anton. de Buttr. *in dict. cap. fin.* qui Imol. testatur hanc communem opinionem, pro quo *facit* quod dixit Bal. *in cap. final. ut lit. penden.* vbi voluit, quod statutum de causis compromittendis habeat locum etiam in causis pendentes, quia istud respicit magis ordinem procedendi, id est, coram quo, & qualiter procedatur, quam decisionem causae, & facit, quod dixit idem Bal. *in d. l. leges, C. de legib.* vbi voluit, quod si vnum officium habet duos iudices, & adiungantur eis tres, videbuntur etiam adiuventi in litibus pendentes coram illis duobus primis, quia statutum respicit formam processus, nec obstat d. *authent. in medio litis*, de qua supra, quia loquitur quoad decisionem causae, & ita dicit se consuluisse Florentiae in iudicibus fallitorum, & idem ponit idem Bal. *in dict. l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccl. in fine*, & ita consuluit totum Collegium Perusinum per multas rationes, & est in consilijs Ang. *consil. 211. incip. primum est videndum, verum di. et iudices*, & hanc quoque communem sententiam testatur additio ad Abb. *in dict. capit. final. in verb. iudicij*, cum alijs ibi alleg. prout illam etiam communem testatur Crot. *in d. l. omnes populi, n. 138.*

50 Intellige limitationem, ut procedat in processu, qui tempore statuti \dagger restat, non in iam factis, secundum Ang. *in dict. consil.*

211. per l. *fin. C. de iur. calumn.* ibi, in primo post hanc legem ingressu, & idem gloss. *in dict. capit. licet canon, & Abb. in capit. venerabili, de iud.* & hanc communem opinionem testatur Fel. *vbi supra, versic. hanc fallentiam*, de mente Imol. *ibidem*, & illum ipse quoque sequitur, rationem allegans, quia scilicet respicere processum finendum est de natura legis, quae futura respicit, hanc tamen dicemus factum quoque respicere, esset ligare praeterita per facta contra intentionem legis, idem voluit Abb. *in dict. capit. final. numer. 11. versic. aut constitutio aliquid de nouo addit.* & hoc modo erit intelligendum, quod dicit Imol. *ibidem*, dum facit distinctionem, an lites erant inchoatae ante statutum, an post, alias contra eum esset communis opinio, de qua supra, & ita tenet etiam Crot. *in dict. l. omnes populi*, eo quia processus habet diuersas partes, & capitula distincta, & separata, ideo statutum potest in aliquibus operari, & in alijs non.

51 Quinto limita conclusionem, ut non procedat, \dagger quando factum aliquod est parum de praeterito, & parum de futuro, vel etiam quando factum de praeterito, expectat perfectionem suam, & complementum a facto futuro, quia statutum nouum illud comprehendit, ut est gloss. & ibi Abb. *in clement. 2. in verb. in posterum, de atat. & qualit.* ex qua hoc idem colligit *ibidem* Imol. post Ant. de Buttr. dicens, quod vbi constitutio certam dat formam actui, licet ille actus fiendus in futurum habeat ortum ex causa de praeterito, tamen subijcitur constitutioni nouae, & ibi Card. dicit, quod quando constitutio concernit aliquid productiuum plurium effectuum, concernit praeterita respectu effectuum futurorum, & pro exemplo limitationis potest adduci, quod not. Bald. *in l. si ita scriptum, §. fin. ff. de legat. 2.* vbi dicit, quod si statutum dat certum praemium capienti bannitum, & illum praesentanti Potestati, comprehendit illum, qui cepit ante statutum, & praesentauit post, & quod not. idem Bal. *in l. illa, post medium, C. de donat.* dicens, quod statutum excludens filiam dotatam a successione dotantis, includit dotatas ante statutum, si moritur dotans post statutum, secus si esset mortuus ante statutum, & hanc limitatio non ponit & sequitur illa pluribus comprobando Fel. *vbi supra, n. 11. col. 16. vers. puo*, testatur, hanc esse comunem opinionem, & facit ad hoc illud etiam, quod notauit Bal. *in dict. l. omnes populi, nu. 52.* & de quo etiam supra in alio loco, volens, quod statutum prohibens faminas portare certa genera vestium, intelligitur de vestibus etiam antea factis, quia

eas portare non poterunt in futurum post statutum, quia, vt diximus, est quid partim de præterito, & partim de futuro; de præterito, quia vestes iam factæ erant, de futuro, quia illas portare est quid de cætero, & ad hoc potest etiam adduci aliud exemplum, de quo per Bart. *in dict. l. omnes populi, num. 47. 5. quasi. princip.* vbi dixit, quod si extaret statutum, quod vxore mortua in matrimonio sine filijs vir lucretur tertiam partem dotis, certe cum tale ius lucrandi, & retinendi certam partem dotis competat viro ex facto isto, scilicet ex morte vxoris, si vxor moriatur post statutum, habebit locum statutum etiam in dotibus antea datis, ex quo lucrum proueniens marito oritur de futuro, id est, ex morte post factum statutum secuta licet factum sit etiam de præterito quoad dotes iam constitutas, sed contra istud exemplum de dote datum per Bart. extat communis opinio, vt testatur Capr. *in dict. conclus. 6. nu. 53.* & nos late in alia conclusione, quod attendatur statutum loci contractus, in 7. limitatio. ad quintam intelligentiam, seu limitationem principalem, & hanc limitationem sequitur idem Capr. *ibidem*, vbi de communi dicit, & pro ea facit, quod dixit Anchar. *consil. 128 incip. visis, & diligenter examinatis*, vbi voluit, quod si pater acquisiuit emphiteusum pro se, & filijs masculis, & filiabus, & antequam pater moriatur, emanet statutum, quod filia non possit succedere, extante filio masculino, filia non poterit succedere propter prohibitionem dicti statuti, quia si quod ius competit filia virtute stipulationis præteritæ patris, id sumit tamen initium post mortem patris, ergo statutum superueniens ad illud ius, quod demum nascitur, postquam dictum statutum emanatum fuit, extenditur, limitationem secutus est Crot. *in dict. l. omnes populi, numer. 131. & sequent.* licet improbat vtrunque dictum Bartol. & Anchar.

52 Intellige limitationem, vt non procedat, quanto sic extendendo † statutum adductum partim de præterito, & partim de futuro, fieret tamen restrictio, circa actum de præterito, faciendo ipsum duriorum, & asperiorum, quam esset tempore, quo factus fuit, ita Felin. *vbi supra*, de mente Gemin. *in can. ante triennium, 3. distinctio.* per illum tex. vbi constitutio disponebat super seruanda deinceps castitate Diaconorum Orientalium, & tamen non extenditur ad illos, qui licet essent Diaconi, tamen iam contraxerant matrimonium, & faciunt ad hoc not. per Ant. de Butr. Imol. & Abb. *in c. dilectus, quod mtr. caus. & Archid. in can. gesta, 24. dist. & 10.*

53 And. & Abb. *in cap. super eodem, de regul. in quibus locis habetur*, quod † lex noua imponens asperiorum vitam religiosam non trahitur in dubio ad receptos ante legem, & ideo etiam statutum imponens ratione officij Procuratoris, & Aduocati grauamina non solita Procuratoribus, vel Aduocatis, secundum istam intelligentiam, non comprehendet Procuratores, & Aduocatos ante statutum, quia licet sit quid de præterito & de futuro, quia de præterito est ipsum officium procuratoris & aduocationis ante statutum, & de futuro est illius exercitium, tamen ne grauius esset per talem intelligentiam & extensionem officium Procuratoris, & Aduocati, quam esset tempore, quo facti fuerunt Procuratores, & Aduocati, non debet ad præteritos porrigi, & illos comprehendere, ita etiam sensit Crot. *in dict. l. omnes populi, n. 140.*

54 Secundo intellige, vt non procedat in futuris, quæ † nullo modo sunt separata, sed omnino connexa cum præteritis, & habent omnimodam dependentiam ab eis, quia tunc sicut non comprehenderet præterita, ita nec futura eisdem omnino annexa, ex quo omnino habent dependentiam ab eis, & exemplum poni potest, emanauit statutum, quod rectores hospitalium teneantur reddere rationem de negotijs gerendis hospitalis, aliqui rectores tempore constitutionis aliqua administrauerant, & aliqua eodem anno erant administranda, nunquid tenebuntur reddere rationem de toto anno, ex quo aliqua negotia illius anni erant gesta, & aliqua gerenda, & est distinguendum, quod si gerenda sunt omnino separata a gestis, teneatur reddere rationem de illis gerendis iuxta dispositionem statuti, secus si non sint separata, sed omnino annexa cum iam gestis, quia tunc non tanquam de gerendis, sed tanquam de gestis erit de eis iudicandum, & sic statuto non comprehenduntur, ita notabiliter voluit gloss. *in clemen. 1. in ver. deputata, de testamen.* vbi Abb. facit illam singularem, & idem ibi Card. & Imol. & idem Abb. *in capit. pastoralis, §. verum, de appellation.* & *in dict. capit. final. numer. 11. de constitut.* vbi etiam Felin. *column. 15. in princip.* cum alijs ibi per eum, Imol. *in clemen. 2. in versicul. sed contra prædicta, de stat. & qualitat.* Gemin. *in can. ex antiquis, 54. distinct.* & facit text. *in capit. fin. de concess. praben. in 6. §. fin. autem*, vbi constitutio non inducit executionem actus de futuro, qui venit connexa, & accessorie ad actus præteritos, & eandem sententiam secutus est Capr. *dict. conclusio. 6. num. 57.* & facit, quia connexorum idem

idem est iudicium, *l. quid ergo, §. pen. ff. de contr. iudic. tut. in versic. connexorum, l. tutor post pubertatem, ff. de tut. & rat. distrab. & ita tenet Crot. in d. l. omnes populi, n. 142.*

55 Sexto limita, vbi † statutum daret, vel tolleretur aliquam exceptionem, quia si exceptio oritur post statutum, subiacet ipsi statuto, respectu etiam contractus facti, ante statutum, nisi aliud exprimeretur in statuto, Cephal. *consil. 644. numer. 19. libr. 5. per text. in l. penult. C. de vsur. & in l. testium, C. de testib.* exemplum, si statutum disponit, quod contra instrumenta possit opponi sola exceptio solutionis, operabitur, quod etiam contra instrumentum factum ante statutum, non poterit alia exceptio opponi quam solutionis, etiam si alia exceptiones adessent, dummodo essent ortæ post statutum, vbi autem essent prius ortæ, possent opponi, quia non intendit statutum tollere ius ante quæsitum, & statutum licet operatur quoad exceptiones de nouo concessas etiam quoad instrumenta præterita, & facta, non operabitur tamen, nisi eo modo, quo ipsas exceptiones concedit, & à die ipsius concessionis, vt si extaret statutum, quod possessor bonæ fidei præscribat quinquennio, possessio capta ante statutum non computabitur, sed debet inchoari quinquennium de nouo, quia ei ante statutum talis exceptio præscriptionis minime competeat, sed ab ipsomet statuto incipere debet, ex quo ab ipsius concessionis competit, secundum Barr. *in dict. l. omnes populi, versic. secundo casu, num. 44. in §. quæst. princip. per authentic. de duobus reis, §. fin. & l. penultim. C. de vsur. & Anton. de Buttr. Abb. & Felin. in dict. capit. final. de constit. per l. testamentum, C. de testament. & l. penultim. C. de vsur. & quod habetur in l. fiscus, ff. de iur. fisc. & ad hoc facit, quod notauit Capr. *dict. conclusio. 6. numer. 48.* vbi dixit, quod quando constitutio disponderet inducendo exceptionem, quæ non causatur tempore contractus, sed ab alio facto post contractum, & tunc si illud factum fiat post dictam constitutionem, trahetur etiam ad præterita, vt puta ne ab exemplo, de quo proxime, recedamus, si constitutio disponat, quod possidens bona fide per decem annos præscribat, si aliquis possideat per decem annos, post statutum causabitur ex tali præscriptione exceptio præscriptionis etiam in præteritis, ex quo talis exceptio oritur post statutum factum, nisi, vt diximus, aliud, in statuto exprimitur, vt etiam per eundem Capr. qui subiungit, quod idem erit, prout & nos diximus, quando constitutio prouideret tollendo exceptionem, quia tunc etiam tol-*

letur exceptionem competentem etiam super facto de præterito, si exceptio incipiat competere post ipsum statutum, & constitutionem, & ita communiter teneri testatur, idem tenuit Crot. *in dict. l. omnes populi, num. 141.*

56 Septimo limita, vbi statutum † aliquid induget, & male facta remittit, quia tunc etiam si loquatur per verba, aut præsentis, aut futuri temporis, non extenditur ad futura, ne detur materia delinquendi, vt si statutum disponderet, quod quilibet bannitus extrahatur de banno soluendo centum, non habebit locum in banniendo in futurum, quia daretur materia delinquendi, ita Barr. & Bald. *in l. cum lex, ff. de legib.* per illum text. idem voluerunt Anton. de But. & Imol. *in d. cap. fin. vbi etiam Felin. num. 13.* idem voluit Salicet. *in l. 2. C. de generali abolit.* dicens, quod licet lex in decisuis dat formam futuris negotijs, & idem in solemnitatibus adhibendis, tamen in remissionibus poenarum secus est, ne detur via delinquendi, vnde ipse post Iacob. Butr. *in l. castitati, C. de adult.* dixit, quod rescriptum dans remissionem poenarum indigendarum ante delictum commissum, fallentiam istam secutus est Angel. *consil. 67. municipalis lege, num. 3.* & Bald. *in l. si ita, ff. de auro & arg. legat. Gemin. post Imol. in cap. 2. in 2. respon. de constit. lib. 6.* Bald. & Imol. *in l. cum in secundo, ff. de iusti. test.* Bald. *in d. l. omnes populi, ff. de iust. & iur. & in d. l. leges, C. de legib.* vbi etiam Cin. & in *oa. fin. de præscrip. Abb. in dict. cap. 2. in 2. notab. de constit. Imol. in clem. 2. in versic. secundo fallit, de rescript.* & facit, quod consuluit Federic. de Sen. *consil. 278. incip. factum ex quo iure consilium,* vbi late respondet, quod statutum † non potest habilitare prolem illegitimam ad successionem, ne aperiat via adulterijs, & copulæ illicitæ, & quia statutum caret honestate contra *cap. erit autem, 4. distin. & ex illo consilio Gemin. in cap. 1. in §. 2. in fin. de fil. presbit. in 6.* intert, quod non valet statutum † Episcopi 58 habilitans omnes filios illegitimos ad minores, & ad simplicia beneficia, quia aperiretur via peccato; secus in dispensatione, quæ sibi competit, quia illa fit cum causæ cognitione, vt per Innocent. *in cap. cum monasterium, de statu monach. &c.* quæ non potest dici in dicto statuto accedere, cum per illud induceretur dispensatio nimis indiscreta, & iniqua, vt ibi per eum, *Cap. dict. conclus. 6. nu. 47.* qui testatur hanc esse communem opinionem, quam sequitur Crot. *in d. l. omnes populi, n. 143.*

Octauo limita, vt non procedat in statu-

59 to ꝑ nouo imponente pœnam minus rigoroſam, & magis congruant, & conuenientem delicto, quam pœna iam ante impoſita per ſtatutum antiquum, quia tunc in puniendo illos, qui deliquerunt ante ſtatutum, attenditur pœna ſtatuti noui, vt ſi iam adefſet ſtatutum imponens pœnam capitis vendentibus ſal ſine licentia, & deinde per ſtatutum nouum fuiſſet mutata illa pœna capitis in pecuniariam, debet ille, qui vendidit ante iſtud nouum ſtatutum, & ſic tempore primi ſtatuti accuſatus, hodie quo tempore ſententiatur puniri ſecundum pœnam ſtatuti noui minus rigoroſam, & magis congruentem delicto, ita Bart. *in d. l. omnes populi, nu. 5. 1. 5. quaſt. princ.* vbi ait, aut ſtatutum imponit pœnam delinquenti, aut iam impoſitam mitigat, primo caſu aut ſtatutum continet pœnam conuenientem delicto, & inſpicitur tempus delicti, aut continet pœnam grauiorem, vltra quam conueniat, & inſpicitur tempus ſententiæ. Secundo caſu, quando pœna impoſita mitigatur, porrigitur etiã ad præterita, & recitat pro hoc dictam quaſtionem de vendente ſal, idem voluerunt Anton. de Butr. Innoc. *in d. cap. fin. de conſtit.* & hoc eſt verum in pœna, vt diximus congruentiori, quæ augetur, & minuitur ex cauſa, in qua imponenda inſpicitur tempus ſententiæ, non autem delicti, ſecus autem, vt etiam diximus, vbi eſſet pœna ordinaria, & propria delicti, nam tunc in illa imponenda attenditur tempus ipſius delicti, ſiue ſit delictum priuatum, ſiue publicum, per l. 1. *ff. de pœn. & c. fin. de ſenten. excom. l. ſi quis decurio, C. de falſ. Abb. in dict. c. fin. de conſt. num. 12.* qui limitationem etiam declarans diſtinguit, dicens, quod quædam eſt pœna ordinaria, & in illa imponenda debet haberi reſpectus ad tempus delicti, & ſic procedit dicta lex prima, & cap. fin. quædam eſt additio pœnæ, vel diminutio, quæ fit ex cauſa, nam iudex poteſt minuere, vel augere pœnam ordinariam, etiam ſi eſſet pœna ſtatuti, vt l. *quid ergo, § pœna grauior, ff. de his, qui not. inſam.* vbi Bart. inferens ad ſtatutum, & in hac pœna conſideratur tempus ſententiæ, & non delicti. Vnde ad propoſitum limitationis, aut ſtatutum antiquum imponebat pœnam ordinariam, & propriam delicti illius, & illa ſeruanda eſt, aut imponebat pœnam grauiorem, vltra quam meretur delictum, propter aliquam cauſam, puta propter guer-
ram, & tunc ſtatutum, ex quo reducit pœnam ad congruentiam ſecundum tempus præſens delicto, non autem perſeuerat in rigore præterito, debet iſtud attendi, & ſecundum illud fieri caſtigatio, & idẽ voluit Fel.

ibid. loco ſupra citato, Capr. d. conſul. 6. nu. 45. allegans gloſſ. in auth. vi iud. ſine quoquo ſuffragio, §. opinionem, & hoc idem tenuit Crot. in d. l. omnes populi, n. 144.

Sublimita, vt non procedat in ꝑ ſtatuto antiquo imponente pœnam ipſo iure, nam illud erit obſeruandum, non autem ſtatutum nouum pœnam etiam congruentiorem imponens, quia quando ſtatutum imponit pœnam ipſo iure, dicitur executorium, ita Gemin. *in cap. fin. de elect. in 6. per nor. in c. licet canon, eoaem tit. & idem voluit Ioan. Andr. in d. cap. fin. idem voluit Felin. in d. c. fin. de conſt. n. 14. cum ibi alleg. Crot. in d. l. omnes populi, n. 144.*

Intellige tamen, vt iſtud non eſſet verum, ſi ſecundum ꝑ ſtatutum pœnam congruentiorem imponens diceret, & veller primum ſtatutum haberi pro inſeſo, nam tunc etiam pœna impoſita ipſo iure eſſet ſublata, ita Ioan. Andr. quem ſequitur ibi Geminian. *in d. cap. fin. de elect. in 6. per text. cum gloſſ. in clem. 1. de immunit. Eccl. & hoc idem approbat Felin. vbi ſupra, & Crot. loco proxime citato.*

Et ad materiam, quænam tempora ꝑ in pœnis, & puniendo attendantur, & quænam ſtatus, an ſcilicet tempore delicti, an vero ſententiæ, vide per Alber. *in 1. part. ſtatut. qu. 85. & in 4. part. quaſt. 54. Bald. & Angel. in l. 1. ff. de pœn. Bald. in l. officiales, C. de Episcop. & cleric. & in l. cum quadam puella, ff. de iurisdic. omnium iudicum, & in authent. caſſa, C. de Episcop. & cleric. & Canonistæ in dict. cap. fin. de conſtit. & in cap. 1. de obli. ad ratio. & Bart. in dict. l. omnes populi, numer. 48. 5. quaſt. princip. cum ſeq.*

Nono limita in ſtatuto ꝑ confirmatorio, quia trahitur ad præterita ſecundum Iacob. de Beluif. quem refert, & ſequitur Bart. *vbi ſupra, in d. l. omnes populi, d. quaſt. 5. num. 40. & ſic citat text. in cap. 1. de tranſlat. pralat. & quod habetur in l. bene à Zenone, C. de quad. præſcrip. Felin. vbi ſupra, num. 15. verſic. fallit. & idem voluit Hoſtienſ. in dict. cap. fin. de conſtit. in-
quiens, quod quando conſtitutio concordat cum iure antiquo, trahitur ad præterita, quem refert, & ſequitur Capr. *dict. conſul. 6. num. 43. vbi reſtatut. ita ab omnibus teneri, & idem voluit Crot. in d. l. omnes populi, num. 145.**

Primo intellige, niſi tale ſtatutum confirmatorium ꝑ haberet annexam etiam inductionem alicuius iuris noui, nam tunc quoad illud non trahitur ad præterita, ita Capr. loco proxime citato per l. ius ciuile, ff. de legib. & reſtatut. ita communiter teneri, pro quo facit, quod diximus ſupra, in 4. ampliat. & in

Et in 3. sublimit. ad secundam limit.

65 Secundo intellige, vt istud sit verum, si statutum ¶ confirmas vteretur verbis, quæ possent importare præteritum tempus, alias non, vt si diceretur, facta, rogata, & similia, ita Bart. in d. l. omnes populi, & Imol. in d. c. fin. de constitu. quos referendo sequitur Felin. ibid. & idem tenuerunt Dom. de Rot. d. de. cis. 158. n. 4. p. 2.

66 Tertio intellige, vt vera sit limitatio, dum modo actus ¶ confirmatus retro habuerit vigorem, sed si sumit vigorem à statuto nunc confirmante, tunc confirmatum trahitur ad tempus confirmationis, non autem confirmans trahetur ad tempus confirmati, ita Bald. in d. l. leges, vbi dixit, idem esse in infirmatione, nam aut habet vetustiore causam efficacem ad infirmandum, & tunc trahitur retro, & hoc idem firmat Felin. vbi supra, per l. obseruare, in fin. ff. de offic. pro. conf. & in l. si quis prior, ff. ad Trebel. & in l. tribunus, §. ult. ff. de testam. Anchar. in repetit. d. cap. 1. in versic. quid dices, de consue. & Felin. vbi supra, dicit hoc modo esse intelligendum, quod scribit Bald. in l. ex placito, versic. sed pone actum est, C. de rer. permut. dum subtiliter ponit, vtrum qui intenuit conditionem ex statuto inualido, possit obtinere, si lite pendente superueniat confirmatio, de quo ibi per eum, & ita est intelligendum, quod dicit Abb. in d. cap. fin. num. 11. versic. aut constitutio venit confirmanda, & ratio potest esse, quia tali casu, qui confirmat, de nouo dare videtur, vt not. per scribentes in l. adoptio non iure facta, ff. de adopt. & per Bart. in l. & quia, ff. de iurisdic. omn. iudic. & actus valet prout nunc, vt notat Bald. in l. bonorum, ff. rem rat. haberi, & in l. si partem, §. 1. ff. quemadmodum seru. amit. de vi autem confirmationis super actu interposito, vide Bart. & alios, in d. l. & quia, ff. de iurisdic. omn. iudic. & Specul. in tit. de legat. in §. nunc ostendendum, in versic. non eximit Episcopus, & in tit. de rescript. pracon. in §. forma quoque, vers. sequitur videre, & seq. & gloss. in can. frater 17. quest. 4. & sublimitationem sequutus est Crot. in d. l. omnes populi, num. 146.

67 Decimo limita in statuto dante solemnitate ¶ ad actum, quando actus non esset adhuc perfectus, nam ad illud porrigitur, licet esset inchoatus, ita Abb. in d. cap. fin. nu. 11. versic. aut statutum procedit per l. contractus, C. de fide instrum. ibi qua tam in postea conscientis instrumentis, quam in his, qua iam scripta, nondum autem absoluta locum habere præcipimus, & hoc idem firmat Bartol. in dict. l. omnes populi, §. quest. princip. numer. 44. versic. primo casu, per dict. l. contractus, secus esset, si esset per-

fectus ratione formæ, sed penderet ratione effectus; exemplum, statutum dat formam testamentis, si testamenta sint condita ante statutum, licet pendeant quoad effectum vique ad mortem testatoris, non tamen inciduntur in nouo statuto, vt est text. in l. iubemus, C. de testament. propter quem sic voluit Bartol. in dict. l. omnes populi, loco proxime citato, & per l. tin. in fin. de curator. furios. & idem sentit Abb. vbi supra loco citato, & de hoc vide, quæ diximus etiam supra in sexta ampliatione.

Intellige tamen, quod licet ¶ statutum non porrigitur ad actum præteritum in se perfectum tamen porrigetur ad executionem ipsius actus, si fieret, & eueniret sienda post statutum emanatum super executionibus, & de illis loquens ita tenet Capr. dict. concl. 6. nu. 64. vbi dixit, quod quando constitutio noua respicit executionem, & super ea disponit, habebit locum in executione, quæ fit post ipsam constitutionem, etiam si fiat executio ex actu præterito, & ita DD. communiter tenere testatur, non obstantibus his, quæ adducit Imol. in contrarium in d. c. fin. quæ licet possent procedere de iure, tamen in practica obseruanda erit ista opinio secundum eum, quæ & verior videtur, nisi executio sienda etiam post statutum esset adeo accessoria, & annexa actui de præterito, vt non posset bene ab eo separari, nã tunc dicendum est, prout supra diximus in secunda intelligentia ad quintam limitationem de futuris, quæ nullo modo sunt separata, sed omnino connexa cum præteritis, quæ ideo non comprehenduntur à statuto ratione connexitatis cum præteritis, secus si executio esset omnino separata ab ipso actu de præterito, & posset separatim stare vnum sine alio, quia tunc si esset sienda post statutum iam editum de executionibus loquens, non implicat, quo minus debeat ab eo comprehendi tanquam res futura, & fieri da post statutum, ad quam regulariter lex, & constitutio respicit, nec impediatur ratione prouenientia ab actu præterito, ex quo cum illo non habet indiuiduam connexitatem, sed potest separari, & separata manet de futuro, ex quo statuit de executione, & aliud est, non posse disponere de actu ipso iam facto ante statutum, aliud de executione ipsius sienda post statutum, & istud est, quod voluit Bart. in dict. l. omnes populi, §. quest. princip. numer. 44. versic. primo casu, vbi ait, aut actus est perfectus ratione formæ, sed pendet ratione effectus, & ad illum lex noua non porrigitur, & sic loquuntur iura, quæ in contrarium allegantur, id est,

quod non porrigitur statutum ad adum iam perfectum ante ipsum statutum, licet pendear quoad effectum, sed non negant, quin porrigatur quoad executionem illius adus fiendam post statutum ab ipso adu separabilem, & separatam, & ideo inquit

Abb. in d. c. fin. n. 11. de consti. quod si constitutio respicit factum de praterito, sed executionem de futuro, ad ipsam executionem extenditur.

* *
*

FINIS.

IN

I N D E X

R E R V M E T V E R B O R V M
M E M O R A B I L I V M , Q V Æ I N H O C
D E G E N E R A L I S T A T V T O R V M I N T E R -
p r e t a t i o n e , T r a c t a t u c o n t i n e n t u r , c o p i o s i s s i m u s ;
i u x t a s e r i e m a l p h a b e t i c a m
d i g e s t u s .

- A.
- A**blatius absolutus in statuto importat formam, conclus. 9. nu. 6. pag. 236
- Abrogatum statutum non potest allegari, etiamsi in totum non fuisset abrogatum, concl. 11. n. 1. & 2. Nisi, vt nu. 3. 257
- Abrogatum statutum potest allegari in argumentum, d. conclus. nu. 16. Nisi, vt n. 17. 18. 19. 258. & 259
- Abrogati statuti pars non abrogata potest allegari, d. concl. n. 20. ead.
- Abrogatum statutum potest allegari quoad casum præteritum ante abrogationem, d. concl. nu. 21. ead.
- Abrogans statutum quoad ordinem, & processum iudicij, seruatur etiam in casu ante abrogationem, d. concl. n. 24. ead.
- Abrogatum statutum potest allegari ad corroborationem statuti noui, d. concl. nu. 29. 260
- Abrogatum statutum non in substantia, sed in exemplis potest allegari, d. conclus. nu. 30. ead.
- Abrogata statuta poterunt allegari quoad non subditos abrogantis, & exempla ponuntur, d. concl. n. 31. ead.
- Abrogatum statutum potest allegari ad corroborationem iurium suorum, d. concl. nu. 32. 261
- Abrogatum statutum poterit allegari, quando statutum abrogans non fuit usu receptum, d. concl. nu. 34. ead.
- Abrogatum statutum non præsumitur, nisi probetur, sed censetur semper durare, d. conclus. nu. 35. ead.
- Abrogatis statutis censentur abrogata reformationes eorum, d. concl. n. 36. ead.
- Vide infra in verbo Reformationes.
- Abrogatum statutum dicitur, & per vnicū actum vniuersitatis vniuersaliter, & in consilio factum scienter in contrarium, d. concl. n. 37. ead.
- Absens ignorantiam statutorum allegare potest, conclus. 6. n. 164. 187
- Absens admittitur ad allegandam ignorantiam, si nunquam, aut modicum a tempore conditi statuti fuit in ciuitate, secus si diu, d. conclus. n. 165. ead.
- Absentia, vel aliud impedimentum personæ requisitæ habilitat contra generalitatem statuti, concl. 5. n. 108. 153
- Absurdi, vel superfluitatis euitandi causa iuris communis appositione veniunt statuta ciuitatis dominantis, conclus. 2. num. 98. 75
- Absurdi euitandi causa restringitur generalitas statuti, etiamsi statuta sint intelligenda ad litteram, & etiamsi verba statuti essent improprianda, & etiamsi ageretur de fauore publico, conclus. 5. n. 155. 156. 157. 158. 159
- Absurdum, vt euitetur, extenditur statutum etiam in correctorijs, concl. 4. n. 67. 117
- Absurdum quid dicatur, d. conclus. numer. 115. 126
- Absurdum, vt euitetur, receditur etiam à propria significatione vocabuli, d. concl. n. 116. ead.
- Accusationis nomine in statuto intelligitur de recte instituta, concl. 4. n. 30. 112
- Actus factus contra formam statuti etiam non procedentis vltra annullando, est nullus, concl. 9. n. 1. 235
- De quo tamen dic, vt n. 53. vsq; ad n. 81.
- Actus factus non seruato ordine, de quo in lege à D. Pio, §. in venditione, ff. de re iud. est

- est nullus, concl. 9. n. 4. 235
- Actus factus posterius, qui debebat fieri ante ex statuti dispositione, dicitur nullus, tanquam factus contra formam statuti, d. concl. n. 8. 236
- Actus factus contra statutum non permissiue loquens, non autem prohibitiue non est nullus, d. concl. n. 35. 239
- Idem si loqueretur dispositiue tantum, vt n. 36. Quod declara, vt n. 37.
- Actus factus contra dispositionem statuti ab eo, qui alias etiam talem actum facere poterat etiam sine statuto, non annullatur, d. concl. n. 53. 245
- Et quando, n. 54.
- Actus factus etiam præter, vel circa formam diceretur nullus, d. concl. n. 56. 242
- Actus factus contra statuti dispositionem ab illo qui habet auctoritatem supra statutum, non vriatur, d. concl. n. 66. 244
- Actus factus contra prohibitionem statuti, nedum est nullus, sed quicquid ex eo sequitur, d. concl. n. 35. 239
- Actus humani & potestate, & voluntate reguntur, d. concl. n. 17. 237
- Actus humani regulantur, & interpretantur à potestate facientis, concl. 5. n. 147. 158
- Actus præsumitur factus, vt ius disponit, conclus. 3. n. 8. 93
- Additio posita in fine statuti pœnalis verificatur de pœna posita in ipso statuto, conclus. 4. n. 101. 122
- Adiuncti ratione recedit à generalitate statuti, vt si in dispositione adesset, si quis homo, vel nullus homo: Nam in solo masculino verificabitur licet alias terminus homo absolute positus sit communis tam ad masculinum quam ad feminam, concl. 5. n. 171. 162
- Æqualis bonitas & sufficientia distinguit generalitatem statuti mandantis, modicum conductum per se, non autem per alium curare debere, concl. 5. n. 94. 152
- In æquiparatis à statuto fit extensio, etiam si æquiparatio fuisset facta à statuto antiquo, & essent in pœnalibus, & in exorbitantibus, concl. 4. 189. 135
- Et n. 190. 191. 192. De quo tamen n. 197. 198. 199. & 200.
- Æquitas potius, quam rudis figura statuti attendi debet, concl. 2. n. 293. 80
- Æquitas naturalis vincit generalitatem verborum statuti, etiam si adesset clausula, non aliter, nec alio modo, concl. 5. n. 150. 159
- Et etiam si æquitas præcederet statutum ultimo loco compilatum generaliter disponens, vt ibi num. 151.
- Æquiuocum verbum statuti declaratur à dispositione eiusdem alibi de tali verbo expresso, concl. 2. n. 114. 77
- Affectatio, siue ambitio restringit generalitatem statuti contra affectantem aliquod officium, & reprehenduntur, qui procurant mitti Ianuan. pro rebus communitatis, conclus. 5. n. 116. 154
- Affinitas, & parentela excusat à generalitate statuti imponentis pœnam receptatoribus bannitorum, d. concl. n. 88. 151
- Affinitatis appellatione non venit affinitas per solam simplicem fornicationem, conclus. 4. n. 23. 112
- Agenti simpliciter à statuto vocati intelliguntur vocati eo ordine, quo ab intestato successuri fuissent, concl. 2. n. 34. 69
- Agnatorum appellatione non veniunt illegitime nati in statuto, concl. 4. n. 34. 113
- Allegans statutum abrogatum, & illo vtens incidit in pœnam falsi, conclus. 11. num. 4. 527
- Allegari non potest statutum vsu non receptum, d. concl. n. 5. 258
- Allegari poterit statutum abrogatum, vt de eo noticia habeatur, & ad instructionem iudicis, & ad alia, d. concl. n. 33. 261
- Alienare domum in forensi prohibitus non intelligitur de alienatione parua domus, concl. 5. n. 50. 147
- Alienatio facta forensi contra prohibitionem statuti non valet, etiam si forensis tempore rei alienatae effectus fuerit ciuis tempore rei tradita, concl. 6. n. 55. 175
- Alienationem prohibens statutum in forenses, dicitur secundario fauorabile, & principaliter odiosum, concl. 4. n. 140. 128
- Alienationem prohibens statutum in forenses, non comprehendit forenses ipsos alienantes, concl. 6. n. 8. 169
- Alienatione prohibita per statutum laicorum in non subditum non comprehenduntur Ecclesiarum, neque clerici, conclus. 1. n. 2. 6
- Clerici, & pia loca sunt à Principibus priuilegiata, vt eis libere vendi, & donari possit, vt ibi.
- Alimenta relicta à testatore, prout in vita præstabat alicui, regulantur secundum vitam testatoris consuetudinem, concl. 8. n. 10. 219
- Animalium etiam clericorum custodibus statutum pœnam imponens valet, conclus. 1. n. 152. 36
- Animæ fauorem constitutio respiciens reputatur fauorabilis, licet alias esset odiosa, concl. 4. n. 157. 131
- Antiani Sarzanæ curam, & officium non exercentes arma ferre non debent, concl.

5. n. 115. 154
- Antianorum Sarzanæ autoritas circa declarationem statutorum quid operetur, conclus. 8. n. 86. 231
- Antiqua statuta declarantur à nouis, conclus. 2. n. 109. 76
- Antiquum statutum interpretatur modo antiquo, d. conclus. n. 127. 77
- Annulans actum ex causa de præterito, statutum porrigitur ad præterita, conclus. 13. n. 47. 274
- Quod dic, vt n. 48.
- Vide infra in verbo Præterita.
- Appellare debens iuste excusatur, si non appellauit, quando iudex consueuit male tractare, consanguineos eorum, qui appellant ab ipso, conclus. 1. n. 148. 35
- Appellatio non datur à sententia de exbratando, conclus. 5. n. 121. 154
- Appellationes extra ciuitatem, vel dominium, ne committantur, statutum disponens dicitur concernere publicam utilitatem conclus. 4. n. 154. 130
- Appellatione generaliter prohibita per statutum, censetur tam de douolutiua, quàm de suspensiua, conclus. 5. n. 3. 141
- Appellatione prohibita in statuto, non censetur prohibita querela, conclus. 4. numer. 35. 113
- in Appellatione ab interlocutoria requiritur pro forma expressio grauaminis, nec satisfit per relationem ad acta, conclus. 9. n. 63. 243
- Apostolicas literas impetrare, vel ne publicentur in dominio prohibens statutum laicorum non valet, conclus. 1. n. 51. 16
- Apothecam conducens, quod non possit expelli soluendo pensionem non ligat Ecclesiasticos, conclus. 1. n. 12. 11
- Apothecam minimam possidēs poterit personaliter capi, non obstante statuto prohibente generaliter possidentem apothecam pro suspecto capi, conclus. 5. numer. 60. 147
- Arbiter extra locum compromissi non potest sententiam ferre, nisi sit dignitatis, vel præminentia excellentis, conclus. 5. n. 41. 146
- Arbitrio iudicis relinquitur, quando clericus excusatur, non incedendo in habitu, & qui habitus conueniens, vel non sit in clericis, conclus. 1. n. 112. 29
- Arbitrio iudicis relinquitur, ex quibus actibus iudicatur consuetudo interpretatiua, conclus. 2. n. 163. 80
- Arbitrio iudicis relinquitur, quæ dicatur propria significatio verbi in statuto positi, conclus. 3. n. 30. 96
- Arbitrio iudicis relinquitur, quando forensis possit ex dispositione statutorum puniri, conclus. 6. n. 68. 176
- Arbitrio iudicis relinquitur, quando contraheus dicitur statim rediisse, d. conclus. numer. 137. 184
- Arbitrio iudicis relinquitur, quando non est præfixum tempus, intra quem terminum statuta obligentur, elapsis tamen duobus mensibus, nemo excusatur, dict. conclus. 6. n. 147. 186
- Arbitrium iudicis à statuto concessum intelligitur de arbitrio a iure regulato, conclus. 2. n. 47. 71
- Arbitrio generaliter concessio, dolus semper excipitur, conclus. 4. n. 33. 127
- Archidiaconi, & Præpositi diocesis, sicut nec aliorum stabitur etiam cum iuramento, quando asserunt se vocem dedisse pro tali, conclus. 2. n. 13. 68
- Argumentum à contrario sensu, an, & quando habeat locum in statuto, conclus. 4. numer. 69. 117
- Argumentum de contractu ad testamentum valet, conclus. 7. n. 28. 197
- Ars alias vilis ex consuetudine loci erit nobilis existimanda, conclus. 4. n. 205. 137
- Aufugiens ad hospitale est tutus, sicut confugiens ad Ecclesiam, conclus. 1. numer. 163. 28
- Aufugiens non habetur pro confesso non obitante statuto: quando habuerit iustam causam fugiendi, conclus. 2. n. 66. 72
- Aufugiens ad cœmeterium, vide infra Cœmeterium.
- Autoritas Principum condendi leges, vide infra in verbo Principes.
- B
- B**aldi dicta aliquando contraria concordantur, conclus. 2. n. 204. 84
- Baldi opinio in l. 1. n. 59. ver. hoc idem dico, C. de summa Trinit. reicitur, conclus. 6. numer. 28. 172
- Bartoli differentia, & distinctio in l. si quis pro eo, ff. de fideiuss. reprehenditur, dict. conclus. 6. n. 27. ead.
- Bartoli distinctio inter ingredientem, & ingressum monasterij communiter reprobatur, conclus. 1. n. 15. 11
- Beneficij possessio, quod non possit capi absque licentia domini temporalis, non potest statui à laicis, conclus. 1. n. 13. ead.
- Beneficio statutorum non posset forensis gaudere, si statutum hoc prohiberet, conclus. 6. n. 207. 192
- Berroarios laici superioris non posse armis spoliare clericos ex se ipsis contra Couar. Clar. & alios, conclus. 1. n. 242. 55
- Bestia-

- Bestiarum appellatione quæ veniant, tam de iure communi quam statuario, conclus. 3. n. 18. 95
- Bonæ, ad quæ clericus fuit ordinatus tamquam ad titulum gaudent indistincte privilegio Ecclesiæ, concl. 1. n. 96. 25
- Quod intellige, vt n. 97.
- Bona clericorum, & Ecclesiæ etiam per laicos possunt grauari, concl. 6. n. 186. 189
- Bona emphyteutica Ecclesiæ subiacent statuto laicorum respectu vtilis domini, concl. 1. n. 248. 57
- Quod declara, vt n. 249.
- Bona non faciunt aliquem subditum, conclus. 2. n. 151. 79
- Bona forensis ligantur à statuto, præcipue si per longum tempus ita fuisset obseruatum, conclus. 6. n. 183. 189
- Bona forensis tunc subiacent statuto, quando ex statuto præcedente prius tenebantur ad illa onera, d. concl. n. 184. ead.
- Bona forensium apportata ad locum statuti contra voluntatem eorum non subiacent statuto, d. concl. n. 194. 190
- Bona habens in alieno territorio dicitur subditus illius aliquo modo, concl. 6. n. 49. 174
- Bona in hospitale peruenta possunt grauari pro soluendis impositionibus per laicos priusquam ad hospitale peruenirent, d. concl. n. 185. 189
- Bona immobilia Ecclesiarum, etsi non alienentur in laicos: bene tamen bona laicorum ad fauorem Ecclesiæ, neque valet statutum disponens contrarium, concl. 1. n. 10. 18
- Bonorum mobilium appellatione, quæ veniant, tam de iure comuni, quam de iure statuario, concl. 3. n. 15. 94
- non Bonum omne publicum approbatur, pro iusta causa prohibendi alienationem in personas Ecclesiasticas, conclus. 1. n. 8. 9
- Bona patrimonialia clericorum non subiacent statutis laicorum, concl. 1. n. 93. 24
- Nec subiacent foro laicali, ibi n. 95. ead.
- Bona sita in loco dicuntur subiecta statuto illius, concl. 5. n. 181. 188
- Bona subditi constituentis domicilium in loco bonorum non subiacent statuto originis quomocumque loquenti, d. concl. 6. n. 133. 184
- C.**
- C**anon si quis suadente diabolo, non habet locum in leui offensa, concl. 5. num. 54. 147
- Canonis poena contra offendentes Cardinales, & similes, non habet locum, quoties id non hostiliter, aut iniuriose, sed necessaria defensionis via fit, concl. 1. num. 211. 211
- Canonicus Ecclesiæ exemptæ delinquens in loco exempto non poterit puniri à diocesano, concl. 6. n. 34. 173
- Canonici Lunen. Sarzanen. admonentur pro concordia in causa Marinellæ cum Amelianis, concl. 1. n. 144. 56
- Et admonentur pro partitis, quæ quotidie dantur, & proponuntur in eorum capitulo, concl. 2. n. 11. 67
- Casus dubius in statuto iudicatur ex consuetudine præcedenti, concl. 2. n. 142. 79
- Casus si occurreret non determinatus à statuto, neque consuetudine, quid ageretur, d. concl. n. 175. 82
- Casus mixtus non venit in statuto, concl. 4. n. 20. 111
- Casus in quibus etiam post conclusum in causa possit fieri probatio, remissive, conclus. 13. n. 20. 377
- Cattaneorum de Sarzana emphyteusis de mensa Episcopali, concl. 4. n. 49. 115
- Causa iusta non sufficit adesse statuendi aliquid, nisi adfit & auctoritas in statuente, concl. 1. n. 180. 40
- de Causis pendentibus faciens mentionem statutum non comprehendit pendentes per appellationem, concl. 4. n. 22. 112
- Causæ efficientis virtus, & potentia respicienda est, vt possit operari in suscipientem materiam, concl. 6. n. 4. 169
- Cautela, vt iudex laicus non cognoscat etiam de facto causæ spiritualis, concl. 1. nu. 66. 17
- Cautela ad euitandam sententiam excommunicationis, contra contrahentes matrimonia clandestina per Episcopi statutum late, concl. 6. n. 36. 173
- Cautela ad puniendos forenses extra territorium in ciues delinquentes, d. concl. n. 73. 177
- Cautela Duran. de art. test. tit. 1. caut. 2. nu. 5 reprobat, concl. 6. n. 135. 184
- ad Cœmeterium Ecclesiæ fugiēs est tutus ratione coherentiæ, sicut in Ecclesia, conclus. 5. n. 127. 155
- Cephal. conf. 644. nu. 39. lib. 5. reprobat, concl. 13. n. 4. 267
- Citatio si trina requiritur à statuto, non sufficit vna pro omnibus, concl. 9. num. 59. 243
- Citatio ommittitur, vbi periculum est in mora, concl. 2. n. 52. 72
- Citationis ignorantia affectans habetur pro citato, concl. 6. n. 154. 186
- Ciuis appellatione non venit ille, qui est ciuis

- ciuis secundum quid, concl. 4. n. 7. 110
 Ciues cognoscuntur ex muneribus, & hono-
 ribus, concl. 6. n. 108. 179
 Ciues per priuilegium non ligantur statuto
 præiudiciali, d. concl. n. 172. 186
 pro Ciuibus aliquo; haberi mandans statu-
 tum, intelligitur de ciuibus originarijs,
 concl. 10. n. 2. 248
 Ciuitas ex priuilegio non minus operatur,
 quam originaria quoad commodum ci-
 uis, concl. 6. n. 188. 189
 Ciuitas ipsa in vniuerso à qua statuta ema-
 narunt non comprehenditur sub illorum
 generalitate, concl. 5. n. 185. 164
 Ciuitas tunc potest tollere statutum, quod
 tranſiit in contractum si superiorem nõ
 recognoscit, concl. 8. n. 64. 225
 Ciuitas potest facere statutum abdicatiuum
 bonorum in præiudicium patronorum,
 iusta causa suadente, si vicem Principis ob-
 tinet, dicit. concl. n. 59. ead.
 Ciuitatis dominantis statuta veniunt appel-
 latione iuris communis causa absurci, vel
 superfluitatis euitandæ concl. 2. n. 98. 75
 Ciuitatis dominantis statuta dicunt obserua-
 ri in subditis, in defectam priorum
 statutorum, concl. 12. n. 10. 263
 Ciuitatis dominantis statuta dant intelle-
 ctum statutis subditorum, concl. 2. num.
 85. 74
 ad Ciuitatis dominantis statuta recurretur,
 non obstante statuto de recurrendo ad
 ius commune, quando ita dici fuisse ob-
 ſeruatum, d. concl. n. 92. 75
 Ciuitate libera, facta subdita, quando statuta
 ipsis reuocata censeantur, concl. 8. num.
 106. 234
 Clausula reuocatoria statuti, eatenus statu-
 tum reuocat, quatenus cum ipſo reuocari
 te repugnat, concl. 2. n. 106. 76
 Clausula posita in priuilegio, vel alia con-
 cessione non subiacet generalitati statu-
 ti, concl. 5. n. 98. 152
 Clausula non obstante, quid importet, con-
 cluf. 8. n. 22. 220
 Clausula, motu proprio, quid operetur in
 rescriptis, & constitutionibus, concl. 13.
 n. 37. 381
 Clericus potest esse procurator laici, & te-
 net iudicium, licet ab hoc deberet cleri-
 cus abſtinere, concl. 9. n. 51. 242
 Clerici ligantur statuto circa solemnitates
 in contractibus adhibendas disponente,
 d. concl. n. 40. 240
 Clerici non comprehenduntur à statutis lai-
 calibus, etiam in fauorabilibus, concl. 6.
 n. 43. 174
 Clericus personæ illustri æquiparatur, con-
 cluf. 5. n. 65. 148
 Clericus vtens tonsura sola, vel habitu solo,
 non gudet priuilegio fori contra Rolan-
 d. Val & Farin. concl. 1. n. 110. 28
 De quo tamen dicitur n. 111.
 Clericorum animarum custodibus statu-
 tum poenitentiam imponens valet, concl. 1. n.
 152. 36
 Clericus non potest prohiberi per statutum
 laicale declinare iurisdictionem Potesta-
 ris concl. 1. n. 16. 11
 Clericus etiam volens non potest consenti-
 re ad iudicem laicum, d. concluf. num. 17.
 ead.
 Clericus quando ligatur statuto dispen-
 te, quod de contractu soluatur gabella, d.
 concl. n. 26. 12
 Clerici volentes vti beneficio statuti laico-
 rum dicunt vti cum omnibus iuis quali-
 tatis, d. concl. n. 27. ead.
 Clericus quando tenetur statuto laicorum
 de testamenti insinuatione disponente, d.
 concl. 1. n. 29. 13
 Clericus negligens apprehendere possessio-
 nem rei emptæ non excluditur a suo iu-
 re, non obstante statuto laicali, d. concl.
 n. 31. 13
 Clericus licet vendat suum vinum, &
 oleum, non dicitur negotiari, d. concl. n.
 36. 14
 Clerici non tenentur ad solutionem peda-
 gij ex statuto laicorum, d. concl. 1. num.
 37. 14
 Clericorum res debent restitui absque pre-
 tio, si fuerint pignorate, domino incio,
 non obstante statuto laicorum generali-
 ter in contrarium, d. concl. n. 40. 15
 Clericus poterit locare domum suam alteri,
 non obstante statuto laicorum, d. con-
 cluf. n. 48. 16
 Clerici nunquam fuerunt sub iurisdictione
 laicorum, d. concl. n. 74. 18
 Clericus ordinatus non potest alienare bo-
 na, ad quæ fuit ordinatus, nisi de licentia
 Episcopi, donec beneficium Ecclesiasticum
 sufficiens, vel aliunde, vnde viuere ha-
 beat, d. concl. n. 98. 25
 Clericus scholaris non arctatur statutis, &
 ordinationibus Rectoris laici, d. concl. n.
 103. 27
 Clerici in minoribus constituti, nec sunt de
 foro seculari, nec statutis laicorum subij-
 ciuntur, idem de ordinatis ad primam tō-
 suram, dicit. concl. n. 105. Quod intellige
 vt n. 106. ead.
 Clericus coniugatus non subiacet foro lai-
 cali d. concl. n. 113. 29
 Quod declara vt n. 114. ad 117. ead.
 Cleri-

- Clericus conjugatus quis dicatur, & qui habitus clericalis, & an laicus index possit de habitu clericali cognoscere remissive, concl. 1. n. 116. 30
- Clericus depositus pro delicto quousque non fuit degradatus, non subiacet statutis laicorum, concl. 1. n. 118. ead. 30
- Clerici tacentis condemnari à iudice laico remedia, & pœna quoad expensas factas, concl. 1. n. 160. 38
- Clerici nec etiam statuto fauorabili laicorū ligantur, d. conclus. nu. 191. 192. 194. 195. 196. 44
- Clericis potest denegari beneficium suorum statutorum à laicis, d. conclus. num. 194. 45
- Clericus litigans coram iudice seculari non ardetur statuto decisoria respiciēte, etiam si causa principaliter promoueretur contra laicum, & incidenter cōtra clericum, d. concl. n. 197. 198. 46
- Clericus non potest vti statuto laicali contra clericum in decisuis, d. concl. 1. num. 199. ead. 46
- Clericus coram iudice Ecclesiastico potest vti statuto laicali contra laicum, d. concl. n. 202. ead. 46
- Clerici non ligantur statuto laicali etiam honesto, & rationabili, dict. conclus. num. 203. ead. 46
- Clerici dato casu, quod subiacerēt in aliquo ordinatis à laicis, debent tamen ad illud obseruandum cogi per suum iudicem Ecclesiasticum, non autem per laicum, dict. concl. 1. n. 204. 47
- Clericus ratione alicuius officij, vel administrationis subiacet in ciuilibus ordinationibus laicalibus, secus in criminalibus, d. concl. n. 233. 52
- Clericus in ordinatorijs, & præparatorijs iudicij subiacet statuto laicorum, d. concl. 1. n. 234. ead. 52
- Clericus tempore statuti existens laicus ligatur à dispositis à statuto, d. concl. n. 235. 236. 238. & 239. 53. & 54.
- Clericus non potest etiam sponte soluere impositionem pro bonis tam Ecclesiasticis, quam suis, nec communitas recipere, conclus. 1. nu. 99. 36. Nisi vt num. 100. ad 102. ead. 54
- Codex fuit totus confirmatus eodem tempore, concl. 8. n. 1. 218
- Collectas soluere Ecclesiasticos cogens statutum non valet, concl. 1. n. 50. 16
- Collegia pia, & fraternitates disciplinatorū à quocunque fieri possunt, nulla præcedente auctoritate Ecclesiastica, d. concl. n. 72. 18
- Coloni clericorum non possunt grauari propter ipsos clericos, conclus. 1. numer. 145. 35
- Coloni clericorum remanent sub iurisdictione laicali, d. concl. n. 150. 35
- Coloni clericorum ex propria persona delinquentes puniuntur à superioribus laicis, d. concl. n. 151. ead. 35
- Coloni clericorum quando etiam non obediētes statuto laicorum non possunt à laicis puniri, d. concl. n. 153. ead. 35
- Coloni clericorum non possunt etiam indirecte à laicis in præiudicium clericorum puniri, concl. 1. n. 155. 37
- Coloni Ecclesiarum tenentur soluere gabelas de parte fructuum eis contingētiam, d. concl. n. 147. 35
- Colonorum Ecclesiæ immunitas tractatur remissive, & de portione dominicali, & eorum propria, d. concl. n. 157. 60
- Committendo quis magis delinquit, quam omittendo, concl. 2. n. 224. 86
- Compromitti statutum mandans, an & quādo comprehendat clericos, concl. 1. nu. 34. 14
- de Compromissis inter agnatos statutum dicitur fauorabile, & comprehendit filium emancipatum, & nepotem, & alios ex eis, concl. 4. n. 142. 129
- de Compromissis statutum non ligat forensē, quoad bona ibi sita, nisi sit ciuis oriūdus ex eodem loco, & ibi reperiat, conclus. 6. n. 209. 192
- Compromissum faciens dicitur alienare, concl. 8. n. 98. 233
- Communis opinio contra Bartol. distinctio nem, in l. si quis pro, ff. de fideiuss. concl. 6. n. 31. 173
- Communitas non potest recipere à clerico, etiam sponte soluente impositionem pro bonis Ecclesiasticis, & suis, concl. 1. num. 99. 25
- Nisi, vt n. 100. ad 102.
- Communis vsus omni regulæ, omniq; constitutioni in exaudiendis sermonibus, de rogat, concl. 3. n. 9. 94
- Communis vsus loquendi attenditur etiam in statuto correctorio, & exorbitati, & pœnali, concl. 3. n. 22. 95
- Propriæ significationi vocabuli præfertur, d. concl. n. 23. ead. 95
- Etiam si essemus in correctorijs, concl. 4. n. 163. & 164. 131
- Attenditur in statuto etiam mandante statuta debere intelligi ad literam, & prout iacent, concl. 3. nu. 24. 96. & concl. 4. num. 109. 124
- Ille attenditur in interpretatione statutorū, qui

- qui est frequentior, & vsitator, d. concl. n. 27. 112
- Non attenditur in statutis, quando verba statutorum deberent intelligi secundum propriam illorum significationem, d. conclus. n. 29. ead. 69
- Quod declara vt n. 31.
- Non habet locum in statuto, si mandaretur statuta debere intelligi nullo extrinseco intellectu addito, de quo tamen vide ibid. d. concl. 3. n. 32. ead. 69
- Non habet locum in statuto Latino sermone concepto, quando verba in eo prolata non habent suum vulgare distinctum, d. concl. n. 33. ead. 69
- Ille seruit pro interpretatione statutorum, qui est in loco statutorum, d. concl. num. 34. ead. 69
- Vt habeat locum in statutis, debet probari de tempore statutorum, imo quod inoleuerit per decem annos ante, d. concl. num. 35. 36. ead. 69
- Ille dicitur, qui erit frequentior in ciuitate, concl. 3. n. 173. 81
- Modus probationis, communis vsus loquendi antiquissimi, concl. 3. n. 37. 70
- De aliquibus tantum hominibus, quando operetur in statutis, d. concl. n. 39. 99
- De quo communi vsu intelligatur, d. concl. n. 44. 47. & 48. ead. 99
- Allegans debet illum probare, & in specie de re, de qua agitur, nisi in notorio, & publico, d. concl. n. 49. 50. & 51. 103. & 104
- Notorium, quæ faciant, & releuent ab onere probandi, remissiue, d. conclus. num. 52. ead. 104
- Doctori de eo attestanti, an sit standum, d. concl. n. 53. ead. 104
- Et quousque num. 54. 55. & quid in gloss. num. 56. & iterum de Doctore, num. 57. & 58. ead. 104
- Reputatur inter ea, quæ sunt difficilis probationis, d. concl. n. 60. 106
- Non attenditur, si vsi fuerunt ciues per longum tempus aliquo modo statuto, d. conclus. n. 40. ead. 106
- Conclusio in causa, in qua est præclusa via iudicij partibus, negotium dicitur finitum, concl. 13. n. 22. 169
- Conclusio in causa quæ dicatur, d. concl. n. 23. 24. 170
- Conclusio in causa plures effectus operatur, remissiue, d. conc. n. 25. ead. 170
- Conclusio in causa multa operatur contra generalitatem statuti, conclusion 5. num. 139. 157
- Conclusioni statuti stabitur potius, quam præfationi, concl. 2. n. 187. 82
- Nisi vt n. 188.
- Concordia quousque potest considerari inter statuta non debet induci derogatio, aut correctio, etiam si in vno adessent dictiones taxatiuæ, & etiam si alternatiua deberet resolui in copulatiuam, & etiam si vltimum statutum haberet clausulam derogatoriam generalem: nisi in contrarium appareat de mente statuentium, concl. 8. n. 65. ad 69. 226
- Concordia de statuto ad ius commune non curatur, cum quis indebite damnum pateretur, concl. 12. n. 13. 263
- Concordia tunc est sumenda præcipue interpretatio cum iure communi in statuto, si disponderet in materia iuris, concl. 12. num. 6. 262
- Concordari debent statuta ad inuicem, quæ fieri potest, d. concl. n. 11. 163
- Concordanda sunt statuta cum iure communi regulari, & ordinario, non autem extraordinario, d. concl. n. 15. ead. 163
- Concubinas clericorum statutum puniens quando valeat, concl. 1. n. 49. 16
- Concurrente statuto cum dispositis à iure communi quid operetur, d. conclus. n. 19. 21. 12
- Conditio in statutis est proforma, non autem pro solemnitate, concl. 9. n. 3. 235
- Conditionem hanc tacitam habent statuta, videlicet si moribus vtentium recipiantur, concl. 8. n. 28. 221
- de Confesso statutum loquens intelligitur de vere confesso, concl. 10. n. 8. 248
- Confirmatis statutis ab aliquo Principe nõ censentur confirmata ea, quæ sunt illicita, & quæ sunt contra libertatem Ecclesiasticam, concl. 2. n. 270. 91
- Confirmatorium statutum trahitur ad præterita, concl. 13. n. 63. 278
- Quod declara vt n. 64. 65. 66.
- Confiscationem bonorum statutorum ordinans non comprehendit ea, quæ de iure communi non veniunt in confiscatione, concl. 2. n. 43. 70
- Conformari non debet statutum cum iure communi, quando nihil omnino operaretur, concl. 12. n. 17. 269
- Coniectura aliquando seruit loco expressæ voluntatis, & pro voluntate in dispositione hominum, secus in statutis, concl. 13. n. 5. 267
- Coniecturis non est opus in claris, concl. 2. n. 64. 72. & concl. 4. n. 131. 127
- Coniuncti vtrinque, vel ex latere patris tantum vocati à statuto, quomodo admittantur, concl. 2. n. 36. 70
- Coniuncti appellatione non venit naturalis tan-

- tantum, concl. 4. n. 24. 112
 Coniunctus præsumitur scire facta coniun-
 cti, nisi sit absens, concl. 6. n. 165. 187
 Confanguineos clericorum puniens statu-
 tum propter inobedientiam ipsorum cle-
 ricorum non valet, concl. 1. n. 142. 55
 Consensus, & non concubitus matrimo-
 niam facit, concl. 4. n. 40. 113
 Consensus requisitus à statuto intelligitur
 de vero, non autem de consensu per taci-
 turnitatem, concl. 10. n. 6. 148
 Consensum propinquorum statutum requi-
 rens, in casu intelligitur, si sunt præsen-
 tes, concl. 5. n. 109. 153
 Consilium extra terminum à statuto præfi-
 xum redditum valet, licet poena statuti
 possit exequi contra consultorem in tem-
 pore non respondentem, concl. 9. num.
 39. 139
 Constantini Imperat. exemplum circa Ec-
 clesiasticos accusatos, conclus. 1. numer.
 205. 47
 Constitutio noua intelligitur, & distingui-
 tur secundum antiquam, conclus. 2. num.
 103. 76
 Constitutio tunc dicitur confirmantis, quan-
 do confirmatio est necessaria, secus si per
 se stare potest, concl. 8. n. 88. 131
 per constitutionem secundæ legis videtur
 recessum à prima, d. concl. n. 4. 218
 Consuetudo non potest induci contra exem-
 ptionem clericorum, etiam si esset imme-
 morabilis, & probaretur tolerantia Papæ,
 concl. 1. n. 127. 129. 130. 51
 Consuetudo potest tribuere merum, & mix-
 tum imperium, d. concl. n. 128. 32
 Consuetudo nõ coadiuuata ab auctoritate Ec-
 clesiastica non operabitur etiam quoad
 aliquos casus, vel causas particulares con-
 tra Ecclesiasticos, non obstantibus per
 Clar. Couar. & Farin. adductis, d. concl. 1.
 nu. 131. ead.
 Consuetudo mixta clericorum, & laicorum
 maximam vim habet etiam in his, quæ Ec-
 clesiastica sunt, in d. concl. n. 133. 33
 Consuetudo, quod quis soluat gabellam re-
 rum sui vsus causa delatarum non valet,
 concl. 2. n. 21. 69
 Consuetudo ciuitatis dominantis seruabi-
 tur, deficiente consuetudine subditorum
 in aliquo casu, d. concl. n. 102. 76
 Consuetudo regionis vicinæ spectanda erit,
 quando deficit aliqua consuetudo in ali-
 quo loco vicino, d. concl. n. 124. 77
 Consuetudo, & obseruatio tribuunt inter-
 pretationem statutis, dict. conclus. num.
 140. 79
 Consuetudo interpretatiua dicitur statutum
 ipsum, d. concl. n. 146. ead.
 Consuetudo interpretatiua non requirit
 præscriptionem, d. concl. n. 159. 80
 Consuetudo interpretatiua dicitur potius
 assuetudo, d. concl. 2. n. 162. ead.
 Consuetudo admittitur ad interpretationem
 statutorum, quæ non aduersatur statuto,
 concl. 2. n. 164. ead.
 Consuetudo inducitur per decernitum, d.
 concl. n. 165. 81
 Consuetudo facit valere statutum, quod
 alias non valebat, d. concl. n. 166. ead.
 Consuetudo facit, quod statuta obseruen-
 tur, licet sit dubium, an de iure valeant,
 d. concl. n. 168. ead.
 Consuetudo, contra quam non extat memo-
 ria, non indiget probatione, concl. 2. nu.
 169. ead.
 Consuetudo reducens ad ius commune dici-
 tur fauorabilis, dict. conclus. 2. numer.
 170. ead.
 Consuetudo interpretatiua inducitur ex
 duobus vel tribus actibus, dict. concl. nu.
 171. ead.
 Consuetudo interpretatiua ex obseruantia
 maioris partis populi, dict. conclus. num.
 172. ead.
 Consuetudo interpretatiua habet locum quous-
 que sumus, in verbis dubijs statuti, d. con-
 clus. n. 174. 82
 Consuetudine deficiente in aliquo casu po-
 terit allegari ratio tacita ipsius consuetu-
 dinis, concl. 4. n. 171. 133
 Consuetudo est fortior, & potentior statuto,
 & facit illud filere, concl. 6. n. 89. 178
 in Consuetudine attenditur, quod frequen-
 tius accidit, concl. 6. n. 90. ead.
 in Consuetudine introducenda contra sta-
 tutum non requiritur scientia Princi-
 pis, quando non agitur de reseruatis Prin-
 cipi, d. concl. n. 91. ead.
 Consuetudo, vt inducatur contra statuta, de-
 bet esse de vniuersitate, quæ habeat ex se
 auctoritatem statuti condendi, & abrogan-
 di, d. concl. n. 92. ead.
 Consuetudinem introducere non potest si-
 ne superioris auctoritate, qui & statutum
 sine eadem auctoritate condere non po-
 test, d. concl. n. 93. ead.
 Consuetudinem laudabilem in matrimonio
 contrahendo, omittens peccat, concl. 7. n.
 5. Concurr. de quibus n. 6. 194
 Consuetudo, & statutum æquiparantur, &
 quod dicitur de vno, dicitur de alio, concl.
 8. n. 11. 219
 Consuetudo vltima tunc attenditur, si est in-
 troducta à maiori parte, d. conclus. num.
 12. ead.
 Con-

Consuetudine ad fauorem aliquorum, ac-
quisita, aut induc̄ta, non possunt tolli per
nouum statutum, d. concl. 8. nu. 52. maxi-
me in non subditis, vt nu. 53. Et quid de
subditis, n. 54. 124

Consuetudo contraria non derogat statuto
præcedenti, prohibenti tamen consuetu-
dinem posse induci, nisi cum expressa po-
puli, & Principis scientia induceretur, d.
concl. n. 74. 227

Consuetudine generali Italiae p̄cena non ha-
ber effectum, nisi sequatur effectus, concl.
10. n. 5. 248

Contractus secundum solemnitates statuti
loci minime factus nullibi locorum vale-
bit, sicuti adhibitis solemnitatibus factus
vbique obseruabitur, concl. 6. n. 24. 171

Contractus locus inspicitur quoad solemnita-
tem, concl. 6. n. 110. 180

in Contractibus quoad habilitatem contra-
hentium spectatur tempus contractus, d.
concl. n. 54. 175

Contractus minorum absque propinquorū
auctoritate valebunt, non obstante statu-
to huiusmodi auctoritatem requirente,
quando propinqui deficiunt, concl. 2. nu.
54. 71

Contractus interpretatur secundum statu-
tum, & consuetudinem loci, in quo fuit
celebratus, concl. 7. n. 3. 194

Contractus potest esse verus, & instrumen-
tum falsum, d. concl. n. 10. 195

Contractus forensis non seruatis solemnita-
tibus statuti loci contractus, nec etiam in
propria patria valebit, d. concl. n. 37. 199

Contractus factus à forense in territorio sta-
tuti in loco tamen exempto tenet etiam
non seruata forma statuti, d. concl. num.
32. 37. ead.

Contractus statutum, nō locus, in quo eue-
nerunt accidentia post contractum, serua-
tur. Nisi personæ illæ sint de illo foro, d.
concl. n. 56. 206

Contrahens super bonis etiam extra territo-
rium statuti contractus existentibus tene-
tur seruare solemnitates in contractu à
dicto statuto dispositas, vt valeat contra-
ctus, concl. 6. n. 25. 171

Contrahens cum aliquo, quem scit esse con-
festum recessurum, nec habere ibi causam
residendi, non potest illum ibi conueni-
re, d. concl. n. 41. 173

Contrahere quando quis dicatur in aliquo
loco, tanquam aduena, & in transitu, d. t.
concl. n. 40. ead.

Contrahentes censentur se alligare statutis,
& consuetudinibus loci, in quo contra-
hant, concl. 7. n. 2. 194

Contrarijs duobus statutis existentibus vtri-
um est attendendū, concl. 8. n. 1. 218

Contraueniens statuto propter necessitatē,
non dicitur contrauenire, concl. 5. num.
123. 155

Contumacia nimia facit recedere à genera-
litate statuti d. concl. n. 132. 156

Contumacia rei principalis, si disponatur,
nocere fideiussoribus per statutum, de-
bet intelligi de fideiussore non comparen-
te, concl. 4. n. 97. 122

Conueniri quis potest pro posse bonorum
corā iudice, in cuius territorio sunt bona,
conclus. 6. n. 50. 174

Conuentione facta inter aliquos non euitat
solutionem gabellæ, licet se conferant ex-
tra territorium ad conficiendum instrumē-
tum, stanre statuto, quod de contractu sol-
uatur gabella, concl. 7. n. 11. 195

Correctio iuris communis vt euitetur, statu-
ta sunt restringenda, conclus. 5. numer.
148. 158

Correctio statutorum, & cōtrarietas in iam
dispositis, ne inducatur generalitas statu-
ti, est restringenda, d. concl. n. 159. 160

Correcta lex dicitur falso lex, d. concl. num.
14. 142

Correcto statuto non semper dicitur corre-
ctio ratio, licet secus econtra, conclus.
11. n. 13. 158

Corrigere ius commune quando potest sta-
tutum in vno vel duobus, debet interpre-
tari, vt in vno tantum corr. gat, concl. 12.
n. 2. 162

Correlatiuorum ratione statuta extendun-
tur, concl. 4. nu. 193. Quod dic, vt nu. 194.
195. & 196. 135

Correlatiuorum argumentum cessat stante
statuto, quod debeant statuta intelligi ad
literam, concl. 4. n. 107. 124

Curator, vel tutor potest præiudicare mino-
ri in quærendis, concl. 1. n. 253. 36

D

Debitor non potest capi vigore statuti,
nisi præcedat citatio, c. 2. n. 51. 71

Decenij lapsus a tempore conditi statuti suf-
ficat, vt dicatur vsu non receptum, concl.
11. n. 6. 158

Decimarum iudicium non competit laicis,
concl. 1. n. 21. 12

Decisa quæ dicantur, concl. 11. n. 26. 160

Decisa nō comprehenduntur à statuto, quo
modocunq; sint decisa, dummodo legitime,
vt puta sententia, transactione, iuramen-
to, solutione, quietatione, præscriptione,
& similibus, concl. 13. n. 18. 169

Decisa comprehenderentur à statuto, quod
mandaret omnia gesta prius haberi pro
infe-

- infectis, d. concl. n. 26. 28. 270
 Quod declara, vt n. 29. ead. 270
 in Decisuius attenditur statutum loci contra
 ctus, concl. 6. n. 75. 177
 in Decisuius debet quis iudicari secundum le
 ges Patriæ suæ, d. concl. 6. n. 196. 199
 Decisoria & ordinatoria quæ dicantur, dict.
 concl. n. 76. n. 202. d. concl. 6. 177
 Declarare facilius est, quã tollere, quod est
 certum, concl. 2. n. 161. 80
 Declaratoria constitutio addens aliquid iu
 dicatur vt ius nouum in eo, quod addit,
 concl. 13. n. 9. 267
 Declaratorium antiqui statutum si vteretur
 verbo promulgatorio noui iuris, trahitur
 solum ad futura, d. concl. n. 8. ead. 267
 Declaratoriũ statuti, vel iuris antiqui nihil
 aliud addens statutum porrigitur ad præ
 terita, d. concl. n. 41. 272
 Quod amplia, vt n. 42. Et limita, vt num.
 43. & 46. 272
 Defectus copię superioris permittit, aliquẽ
 posse capi pro debito, absque licentia, nõ
 obstante statuto in contrarium, concl. 9.
 Deficiens in purgatione Canonica non dici
 tur conuictus vigore statuti, concl. 10. n.
 9. 148
 in Delegatione veniunt ea, sine quibus cau
 sa expediri non posset, non tamen ea, per
 quæ commodius expediretur, conclus. 9.
 nu. 58. 243
 Delictum faciens statutum aliquem actum,
 qui prius non erat, non comprehendit præ
 terita, concl. 13. n. 2. 266
 Delicti statutum attenditur, concl. 7. numer.
 16. 196
 Delinquens fit de foro loci delicti, concl. 6.
 nu. 61. 175
 De pendentibus à matrimonio non potest
 statui lex per laicos, concl. 1. n. 82. 21
 Derogatio statuti non trahitur retro ad fa
 cta, scilicet in executionem statuti non
 dum abrogati, concl. 11. numer. 22. Nisi vt
 n. 23. 159
 Derogatoria specialis, seu expressa quæ, &
 quæ generalis dicatur, concl. 8. n. 77. 227
 Destinata solutionis, non autem in loco con
 tractus quis conueniendus est, concl. 7. n.
 58. 205
 Desuetudo contra statutum inducitur spa
 tio decem annorum, concl. 11. n. 10. 258
 Desuetudine statuta sublata nõ ligant, cõcl.
 11. n. 9. ead. 258
 Desuetudine vt dicatur sublatum statutum,
 requiritur, quod euenerit casus statuti,
 concl. 8. n. 34. 221
 Dicere non debemus, quod non dicit statu
 tum, concl. 4. n. 3. 110
 Dictiones quædam, & quæ restringunt gene
 ralitatem statuti, concl. 5. n. 163. 160
 Quod declara, vt n. 164. ad 166. 160
 Dicto Archidiaconi, & Præpositi sicut nec
 aliorum stabitur etiam cum iuramento,
 quando asserunt se vocem dedisse pro ta
 li, concl. 2. n. 13. 68
 Dignitas maior in concedente alterat statu
 tum de aliquo casu generaliter disponẽs,
 concl. 5. n. 134. 152
 Dignitatem, & officium tenetur quis potius
 dimittere, quam sententiæ contra liberta
 tem Ecclesiæ adherere, concl. 1. n. 87. 21
 Dispensatus ab Episcopo, vt possit operari
 in die festo, an poterit puniri à iudice lai
 co, a quo licentiam non festandi festa non
 obtinuit, d. concl. n. 256. 59
 Disposita à iure ciuili super matrimonio fue
 runt ordinata tempore, quo Imperatores
 præerant etiam spiritalibus, qui ideò
 etiam de Episcopis, Abbatibus, & de quã
 pluribus generibus clericorum ordinaue
 runt, quæ hodie cessant, c. 1. n. 181. 40
 Disposita à statutis non extenduntur ad ca
 sus non comprehensos in eis, licet a iure
 communi dispositos, concl. 2. n. 236. 88
 Dispositio casus veri, verificatur in casu fi
 cto, si statutum loquitur in materia iuris,
 in qua casus verus, & fictus æquiparan
 tur, d. concl. n. 72. 71
 Dispositio omnis recipit regulam à consue
 tudine, d. concl. n. 147. 89
 Dispositio sequens à præfatione restringitur,
 & declaratur, d. concl. 2. n. 178. 82
 Dispositio quælibet recipit interpretationẽ
 ab eo, quod est consuetum, concl. 5. n. nu.
 162. 160
 Dispositiones restringuntur, & regulantur
 secundum rationem scriptam, concl. 2. n.
 121. 77
 Distinctio generalis quando clerici obligen
 tur statutis laicorum, concl. 1. n. 258. 60
 Diuersa si continent statuta inter ea non ha
 bet locũ interpretationis, concl. 2. n. 129. 78
 Diuersitas rationis facit, vt omnia sub gene
 ralitate statuti minime comprehensa di
 cantur, concl. 5. n. 154. 159
 Doctor per saltum promotus non venit in
 priuilegio concessio Doctoribus à statutis,
 concl. 5. n. 76. 149
 Doctores absq; examine requisito, & velo
 leuato promoti per aliquẽ habentẽ aucto
 ritatẽ Doctores faciendi, non gaudent pri
 uilegio Doctorali, d. concl. n. 77. ead. 149
 Doctores legum, & medicinæ non subiactẽ
 statuto de capiendis debitoribus, concl. 2.
 nu. 39. 70
 Doctori attestanti de cõmuni vsu loquendi,
 an

- an sit standum, concl. 3. n. 53. 104
 Et quousque, nu. 54. 55. & quid in glossa,
 num. 56.
 Item de Doctore, n. 57. 58.
- D**olosus casus vt euitatur restringitur gene-
 ralitas statuti, etiam si sit dolosus præsum-
 ptus, concl. 5. n. 168. & 169. 162
- D**omicilium constituens in pluribus parti-
 bus, plures patrias dicitur sortitus, concl.
 6. n. 189. 189
- D**omicilium duplex quando concurrir, ori-
 ginis scilicet, & incolatus, d. concl. num.
 190. ead.
- D**omicilium incolatus attenditur, d. concl.
 nu. 192. 190
- D**omus appellatione an veniat apotheca,
 concl. 3. n. 21. 95
- D**onatio non rescinditur pro leui offensa,
 concl. 5. n. 57. 147
- D**onationes factas Ecclesiæ reuocare statu-
 tum subditos minime cogere potest, con-
 cluf. 1. n. 71. 18
- D**onationis appellatione in statuto venit fo-
 lum propria donatio, cõcl. 4. n. 10. 111
- D**os propria non dicitur, nisi ad sit matrimo-
 nium, concl. 3. n. 10. 94
- D**os congrua quando, & ex quibus iudica-
 tur, concl. 4. n. 138. 128
- D**otata exclusa à statuto intelligitur de con-
 gruenter dotata, concl. 2. n. 14. 68
 Et concl. 4. n. 128. 127
- D**otata exclusa intelligitur solum ab heredi-
 tate dotantis, nisi aliter appareat de mente
 statuti, d. concl. n. 25. 112
- D**otationi indiscretæ partis non stabitur nõ
 obstante statuto mandante filiam debere
 stare descriptioni patris quoad dotem, d.
 concl. n. 132. 127
- i**n Dote vel lucranda, vel restituenda atten-
 ditur statutum domicilij viri, concl. 7. n.
 57. 206
 Quod amplia, vt n. 61. 62. 63. Et limita, vt
 n. 64. ad 72.
- d**e Dote data loquens statutum non habet
 locum in promissa, concl. 4. n. 26. 112
 De quo dic, vt n. 27. & 28.
- D**otis fauore, an, & quando excusatur omif-
 sio formæ, concl. 9. n. 80. 246
- i**n Dubio standum est verbis statuti, concl.
 5. n. 15. 143
- D**ummodo, dictio, in statuto importat condi-
 tionem, & formam, concl. 9. n. 7. 236
- E.**
- E**cclēsia est autrix, & cultrix honestatis,
 & iustitiæ, concl. 7. n. 46. 201
- E**cclēsiarum bona immobilia, etiam si non
 alienentur in laicos, bene tamen bona lai-
 corum ad fauorem Ecclesiæ, neque valet
- statutum contrarium disponens, concl. 1.
 nu. 10. 10
- E**cclēsiasticæ personæ omnes eximuntur à
 iurisdictione laicorum, & quæ dicantur
 personæ Ecclesiasticæ, & quid de eremita,
 d. concl. n. 126. 31
- E**cclēstici non possunt obligari à statuto
 laicorum ad vendendum eorum vinum,
 vel oleum, d. concl. n. 19. 12
- E**cclēstici in his, quæ respiciunt commu-
 nem vtilitatem clericorum, & laicorum,
 subiacent ordinationibus laicorum. Vbi
 multa exempla, d. concl. n. 240. 54
- D**ebent tamen cogi à suo iudice Ecclesiasti-
 co, vt n. 241. ead.
 Et quando, n. 243. & 244.
- E**cclēstici subiacent statutis laicorum cõ-
 firmatis a Summo Pontifice, concl. 1. nu.
 246. 56
- E**cclēstici obligantur consuetudine mix-
 ta clericorum, & laicorum, d. concl. nam.
 247. 57
- E**cclēstico vno iudice negligente non sta-
 tum recurritur ad laicum sed ad alium su-
 periozem gradatim iudicis Ecclesiastici,
 d. concl. n. 200. 50
- E**cclēstico iudice negligente, an possit se-
 cularis supplere, & quando non, d. cõcl.
 n. 217. & seq. ead.
- E**cclēsticus superior posset per se tollere
 statutum notorie contra libertatem Ecclē-
 sticam, d. concl. n. 80. 20
- E**ffectus, & intentio magis, quam formalitas
 verborum inspicitur, d. concl. n. 9. 10
- E**lecti quando duo fuerunt, qui haberent vo-
 ces æquales, ille obtinebit, qui pro se ha-
 buerit Priorem sacristam, & similes qui
 sunt in dignitate, & præferuntur ei, qui ha-
 buerit voces aliorum Canonice sim-
 plicium dignitatem non habentium, cõcl.
 2. n. 12. 68
- E**lectio sola ciuium ad condenda noua statu-
 ta non facit vetera cessare, concl. 8. num.
 105. 234
- E**leemofina distribuenda vigore statuti in-
 ter pauperes intelligitur de pauperibus
 loci statuti, concl. 6. n. 10. 169
- E**mens à principio vsus sui causa, licet ex
 post facto eadem reuendat, non tenebitur
 ad gabellam, remota tamen fraude, cõcl.
 2. n. 26. 69
- E**mens vidualia in ciuitate extranea ligatur
 lege illius ciuitatis, concl. 6. n. 178. 188
- E**mprores rerum Ecclesiarum non eximun-
 tur à solutione gabellæ, concl. 1. n. 28. 13
 non Entium, nullæ sunt qualitates, concl. 9.
 n. 30. 238
- E**piscopus potest cõpellere laicos ad decla-

- randum statutum aptum comprehendere etiam clericos, vt illos non comprehendat, concl. 1. n. 79. 29
- Episcopi statutum non ligat extra territorium**, concl. 6. n. 35. 173
- Episcopi statutum non valet habitans omnes filios illegitimos ad minores, & simplicia beneficia**, concl. 13. n. 58. 277
- Equites Hierosolymitani non subiacent ordinationibus laicorū**, concl. 1. n. 123. 31
- Equitem Hierosolymitanum percatens incurrit sententiam excommunicationis**, d. concl. n. 125. 51
- Equites Hierosolymitani profitentur castitatem, paupertatem, & obedientiam**, d. concl. n. 124. ead.
- Excellentia personæ facit cessare generalitatem statuti**, concl. 5. n. 40. 146
- Exceptio rei iudicatæ in foro Ecclesiastico non potest rejici à statuto laicorum**, cōcl. 1. n. 53. 16
- Exceptio litis ingressum impediens non excluditur à statuto exceptiones excludente**, concl. 2. n. 56. 71
- Exceptione causa spiritualis puta vsurarum opposita coram iudice laico, non potest per ipsum præfigi tempus excipiendi ad probandum coram iudice Ecclesiastico**, concl. 1. n. 57. 17
- Exceptionem iuramenti non potest rejicere statutum laicorū**, d. concl. n. 54. ead.
- Exceptiones prohibens statutum non intelligitur de exceptione proueniente ab alio statuto**, concl. 2. n. 119. 77
- Excommunicatio lata vigore sententiæ non potest, nisi à iudice, & eius superiore absolui, secus si fuisset lata ab aliqua lege, vel statuto**, concl. 7. n. 24. 197
- Excommunicati sunt ipso iure, qui faciunt statuta contra libertatem Ecclesiasticam, & quicumque faciunt ipsa obseruari, & qui in eis consilium, & operam præstiterunt, & qui secundum ea iudicauerint, & qui iudicata redegerunt in publicam formam: imo scriptorem ipsorum statutorū**, concl. n. 1. 83. 84. 21
- Quod declara, vt n. 85.
- Excommunicationis absolutionem aut de interdicto statutū minime disponere potest**, d. concl. n. 70. 18
- Excommunicationis exceptio non potest prohiberi per statutum laicale**, d. concl. n. 24. 12
- Executio sententiæ non suspendetur, non obstante statuto, quando ex dilatione generaretur scandalū**, concl. 5. n. 71. 148
- Executionem dans statutum instrumentis puris nõ vedicat sibi locum in instrumentis conditionalibus etiam verificata conditione**, concl. 10. n. 11. 249
- in Executiuis seruatur statutum loci iudicij etiam quoad forenses**, concl. 2. num. 78. 79. Quod intellige, vt n. 8. 73
- Exempla regulam non restringunt**, concl. 5. n. 19. 143
- Exempla non restringunt statuti dispositionem**, concl. 4. n. 206. 137
- Exemptio Ecclesiarum ab auctoritate laicorū est de iure diuino**, concl. 1. n. 73. 18
- Et n. 76. 77. 78.
- Exemptio clericorum etiam primæ tonsuræ est de iure diuino**, d. concl. n. 107. 27
- Exhereditatio facta à patre de filia, eo quia nupit contra eius voluntatem, non valet**, d. concl. n. 178. 40
- in Exorbitantibus non habet locum fictio in statuto**, concl. 10. n. 17. 250
- in Exorbitantibus statutum debet concordari cum iure communi, quando fieri potest**, concl. 12. n. 12. 268
- Expensas litis tunc victus reficere tenetur, quando non habuit iustam causam litigandi**, concl. 2. n. 41. 70
- Extensio concessa à correctorijs, multo magis censetur permissa in pœnalibus, & exorbitantibus, in quibus minus stricte proceditur quam in correctorijs**, concl. 4. n. 207. 137
- Extrahi posse ab Ecclesijs ultra casus exceptos delinquentes mandans statutum non tenet**, concl. 1. n. 67. 18
- F.
- F**acta non præsumuntur, conclus. 6. num. 95. 178
- Facta præsumuntur, quæ de iure sunt facienda**, d. concl. n. 97. ead.
- Factum contra prohibitionem statuti non potest tractu temporis confirmari**, concl. 9. n. 32. 238
- Et quando verum, n. 33.
- Factum partim de præterito, partim de futuro, vel etiam factum de præterito, si expectat perfectionem suam a facto futuro comprehenditur à statuto nouo**, concl. 13. num. 51. Vbi exempla. 275
- Quod declara, vt n. 52. & 54.
- Factum cōtra generalem dispositionem statuti operatur saltem in tantum, prout in** concl. 5. n. 142. 157
- Factum quod erat de iure faciendum præsumitur**, concl. 3. n. 7. 93
- Falsum à statuto punitum intelligitur de falso, per quod inciditur in aliquod caput I. Corn. de falsis**, cōcl. 2. n. 46. 71
- Familiares Episcopi, qui dicantur**, conclus. 1. num. 138. 34

Familiares Episcopi non subiacent statutis laicorum, nec iurisdictioni eorum, d. cōcl. nu. 135. 33
 Et quid de familiaribus clericorum, nu. 136. & 137.
 Favor publicus operatur largam interpretationem nedum in statutis, sed etiam in pactis, & stipulationibus, cōcl. 4. n. 151. 130
 Etiam si deberet intelligi ad literā, d. concl. n. 155. ead.
 Favor publicus præcipue facit, quod statutū large interpretetur, d. c. n. 148. ead.
 Favorabile, non autem odiosum in dubio statutum est præsumendum, d. concl. nu. 147. ead.
 Favorabile, vel odiosum, quando, & ex quibus statutum cognoscatur, d. concl. num. 146. ead.
 Favorabile statutum extenditur etiam ad bona extra territorium, d. conclus. num. 144. 129
 Favorabile statutum quando dicatur, remissive, concl. 5. n. 30. 144
 in Favorabilibus statuta sunt large interpretanda, concl. 4. n. 141. 129
 in Favorabilibus fictio taxatiua non impedit extensionem inter easdem personas, ita rationis identitate suadente, d. concl. n. 158. 131
 Favorabilius statutum quamuis prius præfertur posteriori, minus favorabili, cōcl. 8. nu. 96. 232
 Favore quod introductum est, in odium nō debet retorqueri, concl. 6. n. 21. 171
 Favoris animæ respectu etiam in pœnalibus statutū extēdetur, concl. 4. n. 156. 130
 Favoris publici causa etiam in exorbitantibus extēditur statutū, cōcl. 4. n. 153. 130
 Fœminarum statutum exclusiuum operabitur secundum consuetudinem præcedentem, concl. 2. n. 144. 89
 Feriæ iudicantur secundum locum iudicij, concl. 7. n. 52. 205
 Festari permittens statutum quemlibet cuiusvis conditionis comprehendit etiam alios inhabiles, concl. 5. n. 25. 144
 Feudalia non veniūt appellatione bonorum confiscandorum, concl. 2. n. 44. 70
 Feudalia subiacent dispositioni confiscandorū, quando aliter dispositio verificari nō potest, concl. 2. n. 45. ead.
 Feudi appellatione in statuto intelligitur de feudo vero, & proprio, cōcl. 4. n. 15. 111
 Feudi respectu clericus dicitur de foro laicali, concl. 1. n. 245. 56
 Fictio habet locum in statuto, quando esset omnino eadē ratio in casu ficto, quæ in casu vero, d. concl. 2. n. 220. 86

Fictio habet locum in statutis, quæ sunt secundum, vel præter ius commune, dict. concl. n. 118. 77
 Fictio habet locum in statuto, quando esset maior ratio in casu vero statuti, quam in ficto iuris communis, d. concl. n. 223. 88
 Fictio habet locum in statuto, quando alias esset elusorium, d. concl. n. 225. ead.
 Fictio non habet locum in statuto, quando statuta deberent intelligi ad literam, cōcl. 10. n. 16. 250
 Fictio non habet locum in statuto, quando statutum superueniens disposuit iolū super casu vero, d. concl. n. 20. 251
 Fictio in exorbitantibus, & correctorijs non habet locum in statuto, d. conclus. num. 23. ead.
 Fictio non habet locum in odiosis, idē in pœnalibus, d. concl. n. 24. & 25. ead.
 Fictio non habet locum in statuto, data etiā similitudine inter casum verum, & fictū, d. concl. n. 26. ead.
 Fictio non extēditur ad casum verum in statuto, quando statutum loquitur discretive, d. concl. n. 27. 252
 Fictio non admittitur in statuto limitate disponente, d. concl. n. 28. ead.
 Fictio habet locum in statuto in per omnia æquiparatis, d. concl. n. 32. ead.
 Etiam si essent de casu contra ius, vt n. 33. Quod intellige, vt n. 34.
 Fictio habet locum in statuto, quando alius esset elusorium, d. concl. n. 35. 253
 Fictio habet locum in statuto, quando alias induceretur absurdum, d. concl. 10. num. 36. ead.
 Fictio verificatur in casu vero statuti, quando in omnibus esset eadem ratio, nec posset reddi aliqua causa differentie, & multo magis, si ratio esset maior in ficto, quā in vero, d. concl. n. 37. & 38. ead.
 Fictio habet locum in statuto in materia favorabili, & etiam in materia partim favorabili, & partim odiosa, & etiam in mere odiosa, quando ratio est expressa in statuto in casu vero, d. concl. n. 40. 41. 42. 155
 Fictio habet locū in statuto tribuente eandē virtutē casui ficto, d. concl. n. 43. ead.
 Fictio extenditur in dispositione statuti ad casum verum, quando per hoc rediretur ad ius commune, d. concl. n. 44. 358
 Fictio habet locum in statuto in eadem persona, d. concl. n. 45. ead.
 Fictio habet locum in casu, de quo per Menoch. de præsumpt. l. 3. præsump. 66. n. 12. d. concl. n. 46. ead.
 Fictio habet locum in casibus subrogatis loco casus veri, d. concl. n. 47. 256

- Fictio** habet locum in his, quæ non sunt de forma, d. concl. n. 48. ead. 49.
Fictio habet locum in statuto, quando ita apparet de mente statuentium, d. concl. nu. 49. ead.
Fictio habet locum in statuto, quando fictio superuenit postquam statutum disposuit de casu illo, tãquam de casu vero, d. concl. n. 51. ead.
Fictio habet locum in statuto fauore publicæ utilitatis, d. concl. n. 52. ead.
Fictio quando, & ex quibus verbis dicitur induci, d. concl. n. 54. ead.
Fictus casus, vt comprehendatur à statuto debet specialiter exprimi, concl. 2. num. 212. 85
Fictus casus non comprehenditur à generalitate statuti, concl. 5. n. 125. 155
Fictus casus præcipue non habet locum in statuto si cessaret ratio, de qua in casu vero statuti, concl. 10. n. 15. 250
Fictus casus habet locum in statuto loquente in materia iuris, si de iure verus, & fictus haberentur pro vno, & eodem casu, idem in statuto disponente præter ius, d. concl. n. 29. & 30. 252
Fideicommissarius nõ vere, sed fide dicitur heres, concl. 2. n. 235. 88
Fideiussio si debet præstari vigore statuti intelligitur in persona fideiussoris, qui fit de loco, & nõ extraneus, c. 6. n. 12. 170
Fideiussorem à præstando excusatur, qui fideiussorẽ non inuenit, concl. 2. n. 53. 71
Fidelitatem quis non cogitur in aliquo territorio iurare, ratione folius possessionis bonorum, d. concl. n. 46. 71
Fidem de apodisia debet facere, & ea designare, qui portat etiam exempta à gabella, concl. 2. n. 28. 69
Filium exhæredare, vt Ecclesia instituatur, reprobatur, concl. 1. n. 46. 15
Filij fratrum admittuntur etiam vigore statuti fratres simpliciter admittentis, concl. 2. n. 37. 70
Filiorum appellatione non veniunt nepotes in statuto, quando ita se habet communis vsus loquendi, concl. 3. n. 14. 94
Filij rebelium prohibitis stare in ciuitate intelligitur viuentem patre, quo tẽpore proprie dicuntur filij, concl. 4. n. 41. 113
Filia exclusa multo magis neptis exclusa dicitur, d. concl. n. 58. 116
Filia si prohibetur posse allegare se incompetenter dotatam, limitatur, nisi appareat de indiscreta dotatione, d. c. n. 134. 127
Filia in congruenter dotata subuenitur congruenter arbitrio iudicis, d. c. n. 136. 128
Filij extantibus si foemina excludatur vigore statuti intelligitur etiam de nepote, d. concl. n. 143. 129
Filius non rouocatur in potestatem pro leui offensa, concl. 5. n. 56. 147
Filius familias extra territorium cõtrahens, non ligabitur statuto proprii territorij, quoad solemnitates in contractu, concl. 6. n. 112. 180
Filiorum appellatione non veniunt ad optui in statuto, concl. 10. n. 12. 249
Fisci procurator poterit etiam contra fiscũ suam, vel suorum agere causam, concl. 5. nu. 89. 151
Foeminarum statutum exclusiuum operabitur secundum consuetudinem præcedentem, concl. 2. n. 144. 79
Forensis prohibitus acquirere immobilia, poterit tamen acquirere domunculam, concl. 5. n. 61. 147
Forensis etiam si contraheret, vel alias disponeret in loco statuti, non comprehenderetur à statuto habilitante, vel inhabilitante personas, concl. 6. n. 14. 170
Forensis ligatur statuto circa solemnitatem adhibendam in actu disponente, d. concl. n. 22. 171
Forensis comprehenditur à statuto circa solemnitates disponente, etiam si loquatur in personam, d. concl. n. 26. 172
Forensis faciens actum in loco exempto, nõ ligatur statuto, etiam de solemnitate loquente, d. concl. n. 32. 173
Forensis personaliter repertus in loco contractus potest ibi conueniri, d. concl. nu. 38. ead.
Forensis contrahens tanquam aduena, & viator, & in transitu, non potest in loco contractus etiam personaliter repertus conueniri, d. concl. n. 39. ead.
Forenses non comprehenduntur à statuto etiam fauorabili habilitante, vel inhabilitante, d. concl. n. 42. ead.
Forensis non ligatur statuto, etiam si possideret bona in loco statuti, quia bona non faciunt aliquẽ subditũ, d. concl. n. 44. 174
Forensis alibi delinquens, non potest a iudice puniri, licet in eius territorio habeat multa bona, d. concl. n. 45. ead.
Forensis habens bona in territorio circa ea quæ bona ipsa respiciunt, reputatur tanquam subditus, d. concl. n. 47. ead.
Forensis non ligatur etiam statutis quoad delicta, d. concl. n. 56. 175
Forensis offendens ciuem, extra tamen territorium, non tenetur poena statuti loci cuius offensus, d. concl. n. 60. ead.
Forensis delinquens extra territorium, nõ punitur in territorio, etiam si in eo habeat

- beat bona, d. concl. n. 62. ead.
- Forensis delinquens in locis confederatis
in vicem potest puniri in eis, d. concl. nu.
65. 176
- Forensis in his, quæ sunt prohibita etiam de
iure communi, potest puniri etiam secun-
dum disposita à statutis loci delicti, d. con-
cluf. n. 66. ead.
- Forensis delinquens circa solita prohiberi
ab omnibus potest puniri etiam ex dispo-
sitione statuti, d. concl. n. 67. ead.
- Forensis receptans beneficium non excusa-
tur à pœna statuti, si est diu versatus in lo-
co, d. concl. n. 69. ead.
- Forensis potest puniri ex statuto, quando
alias ob negligentiam, vel impotentiam
officialis loci delicti non fuisset punitum
delictum commissum contra ciuem, dict.
concl. n. 70. ead.
- Forensis subiacet pœnæ statuti, quando sta-
tutum puniret delinquentem alterius lo-
ci, proprium tamen territorium ingre-
dientem, d. concl. n. 72. 177
- Forensis beneficio statutorum etiam volens
viti non potest, d. concl. n. 74. ead.
- Forenses admittuntur ad beneficium statu-
torum, quando ita diu fuisset obseruatū,
d. concl. n. 76. 249
- Forensis faciens actum in loco statuti liga-
tur statuto super actu disponente, d. concl.
n. 175. 187
- Forensis contrahens in loco, si ignoranter
læditur, enormiter restituitur, d. concl. n.
179. 188
- Forensis ligatur statuto respectu bonorum
sitorum in loco, d. concl. n. 180. ead.
- Forensis factus ciuis, vel incola per domici-
lij constitutionem censetur subditus sta-
tuto loci, d. concl. n. 187. 189
- Forensi succeditur à forense in bonis secun-
dum statuta bonorum, d. conclus. num.
204. 191
- Forensi tunc præcipue succeditur secundū
statutum loci bonorum, quando domici-
lij ibi contraxit, d. concl. n. 205. ead.
- Forensis oriundus tamen in loco statuti, si
ibi reperiatur, ligatur dicto statuto, d. con-
cluf. n. 292. ead.
- Forensis quis dicatur, d. concl. n. 212. ead.
- Forensis contrahens in aliquo loco tanquā
aduena, & in transitu non poterit ibi con-
ueniri, & quando præsumatur in transitu
contraxisse, concl. 7. n. 34. 198
- Forensis, si ob non seruata formam statu-
ti in contractu grauerit læderetur, esset
restituendus data probabili ignorantia, d.
concl. n. 35. ead.
- Forenses ex quibus comprehendantur à sta-
tuto de soluenda gabella de contractu, d.
concl. n. 12. 195
- Forenses tenentur seruare solemnitates sta-
tuti loci contractus, dict. conclus. numer.
32. 198
- Vide supra in verbo Bona forensium.
- de Forma, non est, quod potest interuenire
post actum, concl. 9. n. 40. 240
- Formæ transgressio etiam pro faciliore ad us
expeditione, vitiat, d. concl. n. 57. 242
- Formæ etiam leuis omisio vitiat, d. concl. n.
61. 143
- Formæ data à statuto, an per æquipollens
possit satisfieri, d. concl. n. 62. ead.
- Formæ omisio etiam in fauorabilibus vi-
tiat, d. concl. n. 64. 144
- Forma necessaria constituens esse, nunquā
potest ommitti, d. concl. n. 70. ead.
- Formæ omisio non vitiat, vbi adest de eo-
dem confessio partis, d. conclus. numer.
72. 245
- Declara, vt n. 75.
- Forma quando dicatur requiri ex statuto, d.
concl. n. 82. 246
- Vide infra in verbo Omisio.
- Forum sortiri, & statutis ligari à pari proce-
dunt, concl. 1. n. 94. 24
- Franciscus Saluiatus Archiepiscopus Pifa-
nus contra reipublicæ quietem conspiras
ex prætoris fenestris suspensus, d. concl.
n. 212. 48
- Fraternitates disciplinæ otrum, & similia col-
legia pia à quocunque fieri possunt nulla
præcedente auctoritate Ecclesiastica, cœcl.
l. d. 172. 39
- Fratris appellatione in statuto venit frater
cernalis, non autem patruelis, concl. 4. n.
12. 111
- Fratris appellatione non venit frater patru-
elis in præiudicialibus, dict. conclus. num.
120. 126
- Fraudis, & absurditatis euitandi causa admit-
titur omnis interpretatio in statutis, cœcl.
2. n. 81. 74
- Fraus, vt euitetur, & præiudicium alterius
lata debet fieri interpretatio, concl. 5. nu.
31. 144
- Fraudis, & absurdi euitandi interpretatio ad-
mittetur, non obstante statuto, de intel-
ligendo ad literam, concl. 4. n. 110. 124
- Fraus in contrahente arguitur, si statim fini-
to contractu redierit intra territorium,
concl. 6. n. 136. 184
- ob Frequentiam casuum, & delictorum iu-
dex potest excedere pœnam statuti, & ad-
monentur ciues arma Sarzanæ portan-
tes, concl. 5. n. 131. 156
- in Funere in concernentibus clerum nō po-
test

- test quidquam statui à laicis, secus in respicientibus pompam, conclus. 1. numer. 23. 12
- Futura non autem præterita statutum respicere dicitur, concl. 13. n. 1. 266
- Futura dicitur respicere statutum, etiamsi præteritorum effectus veniret post statutum, concl. 13. n. 11. 268
- Futura, & non præterita respicere dicitur statutum, præcipue si sequeretur aliqua iniquitas, d. concl. n. 13. ead.
- Futura, & non præterita præsumitur statutum respicere in dubio, secus si de eius mente appareret, d. concl. n. 15. ead.
- G.
- G**abella imposita euntibus ad molendina per laicos, non comprehendit molendina Ecclesiarum, conclus. 1. num. 18. 12
- Gabellam mandans statutum solui pro rebus, an & quando comprehendat clericos, concl. 1. n. 35. 14
- Gabella siue pedagium non est soluendum de equis super quibus equirant transeuntes vsus sui causa, concl. 2. n. 22. 69
- Gabella non est soluenda de frumento extracto sui vsus causa non obstante statuto de gabella soluenda in extractione frumenti, d. concl. n. 23. ead.
- Gabellæ statutum dubium declaratur per obseruantiam præcedentem, d. concl. num. 141. 79
- Gabellæ statutum est odiosum, & stricte intelligendum contra gabellas exigentes, & largo ad fauorem soluentium, concl. 4. n. 124. 126
- Gabella soluenda de aliquo contractu vigore statuti, intelligitur de contractu valido, & si fuerit solutum de contractu nullo, potest repeti, d. concl. n. 126. ead.
- Gabella de venditione non habet locum in promissione de retrouendendo, d. concl. n. 127. ead.
- Gabelle solutio regulatur secundum statutum loci contractus, conclus. 7. numer. 7. 195
- Gabella soluenda de contractu ex forma statuti debet solui in loco, vbi nascitur contractus, non vbi res sita est, & quid si statutum dicat de solutione gabellæ instrumenti, d. concl. n. 8. ead.
- Gabellam solui mandans statutum de contractu dicitur respicere solemnitates contractus, non autem onus reale aut personale, aut mixtum, d. concl. n. 13. 196
- Gabriel Falconius Romanæ curiæ Aduocatus, concl. 4. n. 50. 115
- Geminatus actus magis operatur quam simplex, d. concl. n. 182. 134
- Generalitas statuti procedit etiam quoad casum, in quo maior esset ratio, quam in alio, concl. 5. n. 5. 142
- Generalitas statuti procedit etiam in materia odiosa, nisi aliter appareat de mente statuentis, vel esset frustratorium statutum, d. concl. n. 6. 142
- Generalitas statuti indubitate obseruatur, quando in omnibus casibus est eadem ratio, d. concl. n. 7. 142
- Generalitas statuti in principio attenditur, licet postea loquatur per verba specialia, d. concl. n. 18. 143
- De quo die vt n. 22. 142
- Generalitas statuti eo magis attenditur, si statuta essent intelligenda ad literam, d. concl. n. 23. 143
- Generalitas statuti extenditur etiam ad accessoria principalis dispositionis, d. concl. n. 26. ead.
- Generalitas statuti præcipue obseruatur in materia fauorabili, d. concl. n. 29. ead.
- Generalitas statuti non operatur in casibus ex speciali causa, & ratione dispositis, d. concl. n. 32. 144
- Quod intellige, vt n. 33. 34. 35. 144
- Generalitas statuti non habet locum, quando sic quis indebitè damnatum pateretur, d. concl. n. 37. 146
- Generalitas statuti non attenditur, quando quis indebitè ad lucrum admitteretur, d. concl. n. 39. ead.
- Generalitas statuti semper restringitur ad id, quod rationis est, d. concl. n. 79. 150
- Generalitas statuti semper restringitur ad ea, quæ statuētes facere possunt, d. concl. n. 146. 158
- Generalitas statuti restringitur generaliter ex verisimili mente statuentium, d. concl. n. 160. 160
- Generalitas statuti accommodatur solum quoad solita, & ordinaria, secus quoad insolita, & extraordinaria, d. conclus. num. 161. ead.
- Generalitas statuti restringitur secundum proprietatem verborum, saltem in materia restringibili, d. concl. n. 172. 162
- Generalitas statuti restringitur ad suam causam, d. concl. n. 173. 163
- Generalitas statuti restringitur, si statuti verba nihil aliās operarentur, d. concl. num. 175. ead.
- Generalia verba statuti eo magis sunt generaliter intelligenda, si alias statutum nihil operaretur, d. concl. n. 4. 141
- Generalia verba statuti tunc præcipue generaliter procedunt, si id ratio recti sermonis

- nis suadet, d. concl. n. 24. 143
- Genus quantum operatur quoad genus, tantum operatur species quo ad speciem, conclus. 7. n. 43. 201
- Gerere quis praesumitur, prout de iure tenetur, concl. 3. n. 6. 93
- Gerentes actum in loco censentur tacite se accommodasse ad contrahendum secundum statuta loci, concl. 6. n. 177. 188
- Glossa auctoritas suprema, conclus. 3. num. 45. 142
- Gradus personae limitat generalitatem statuti, concl. 5. n. 63. 147
- H.
- H**ereditatis appellatione non venit fidei commissum in statuto, concl. 4. nu. 36. 113
- Homicidium tunc est punibile poena mortis, si dolo malo fuit commissum, concl. 2. n. 17. 68
- Homicidium sine dolo non punitur poena mortis vigore statuti etiam disponentis statuta debere intelligi ad litteram, d. conclus. n. 19. 68
- Homicidium puniens statutum, intelligitur, nisi habuerit iustam causam, & dolo interveniente, concl. 5. n. 81. 150
- Honestate aliqua ita suadente receditur a stricta, & propria significatione vocabuli in statutis, concl. 4. n. 165. 130
- Honestatis causa prohibitum a statuto non irritat actum in contrarium factum, conclus. 9. n. 30. 242
- Hospitalium gubernatores, Priores fraternitatum, & officiales montis Pietatis, & similes, an, & in quibus subiacent statuto laicorum, concl. 1. n. 129. 34
- Hospitale non subiacet statutis laicorum, d. concl. n. 161. 38
- Quod declara, vt n. 164.
- Hospitalia aequiparantur quoad privilegia Ecclesiae, d. concl. n. 162. ead.
- Hospitale ordinatum, & erectum auctoritate superioris Ecclesiastici, ex quibus probetur, d. concl. n. 165. ead.
- Hospitale in dubio praesumitur erectum auctoritate Episcopi, d. concl. n. 166. ead.
- Hospitale sancti Lazari de Pontremulo probatur laicale, & mere profanum, nec subiacens impetrationi Apostolicae, d. concl. n. 167. 39
- Hospitale laicale, & mere profanum, ex quibus iudicatur, d. concl. n. 169. ead.
- Hospitale laicale non subiacet impetrationi summi Pontificis, dict. conclus. numer. 170. ead.
- Hospitale an dicatur pius locus, & quando, quoad exemptionem a iurisdictione laicali, dict. concl. n. 171. ead.
- Hospitia fieri posse in domibus Ecclesiarum, statutum mandans non tenet, d. c. n. 68. 18
- I.
- I**acobus Iuanus Medicus Sarzaniensis laudatur, concl. 5. n. 95. 152
- Ianua statutum sub rubr. de extrinseco intellectu, declaratur, concl. 2. n. 158. 80. concl. 4. n. 113. 124
- Ianua statutum lib. 3. c. 1. §. qui de nullitate, allegatur, concl. 4. n. 19. 111
- Ianua statutum lib. 5. c. 2. de form. dotan. declaratur, d. concl. n. 135. 125
- Ianua statutum sub rubr. de domibus ad pefio, locat. non aufer. declaratur, concl. 5. n. 85. 151
- Ianua statutum lib. 1. c. 1. §. in his, quae per Senatum, interpretatur, d. conclus. num. 97. 152
- Vide infra in verb. Statutum.
- Ignorans non ligatur statuto, idem de ciue nouello, etiam si in statuto adesset clausula decreti irritantis, & etiam si statutum loqueretur per verba generalia, & vniuersalia, concl. 6. n. 140. 184
- Ignorantia prohibita allegari a statuto, intelligitur de crassa, concl. 2. n. 40. 76
- Ignorantia iusta excusat a generali prohibitione statuti, concl. 5. n. 137. 137
- Ignorantia quando praesumatur, d. concl. n. 138. 157
- Ignorantia praesumitur, nisi probetur scientia, concl. 6. n. 142. 185
- Ignorantia statuti quoad ciues non praesumitur, d. concl. n. 143. ead.
- Ignorantia statuti non praesumitur, praecipue quando lapsus est tempus praescriptum, vt ligare incipiat, d. conclus. num. 146. ead.
- Ignorantia statutorum tunc minus admittitur, si statuta essent de his, quae etiam ex vniuersali consuetudine aliorum locorum statuti solerent, d. concl. n. 149. 186
- Ignorantia non praesumitur de statutis ex longissimo usu obseruatis, dict. concl. num. 150. ead.
- Ignorantia non potest allegari, ita statuto prohibente, d. concl. n. 151. ead.
- Ignorantia affectata comparatur scientiae, d. n. 153. ead.
- Ignorantia affectata illa dicitur, quando potuit scire, & noluit dissimulatio, d. concl. n. 155. ead.
- Ignorantiam allegare prohibetur, qui ex officio, aut ex aliqua alia causa tenetur inuestigare, d. concl. n. 156. ead.
- Ignorantia etiam in allegari potest ab eo, qui ratione officij fecit, quod potuisset, vt iureret,

- ret, ad quæ tenetur, d. concl. n. 158. ead.
 Ignorantiam statuti allegare prohibetur,
 cui casus statuti alias euenit, d. concl. nu.
 161. 262
 Ignorantiæ allegatio admittitur de statuto
 extrauagante, & extraordinario, d. concl.
 n. 167. 187
 Ignorantia quando, & ex quibus probetur,
 d. concl. n. 170. ead.
 Ignorantia probata quis restituitur, d. cõcl.
 n. 171. ead.
 Illegitimi non possunt habitari per statu-
 tum ad successionem, ne aperiatur via
 adulterijs, & copulæ illicitæ, concl. 13. nu.
 57. 277
 Immobilia Ecclesiarum et si non alienen-
 tur in laicos, bene tamen bona laicorum
 ad fauorem Ecclesiæ, nec valet statutum
 disponens contrarium, conclus. 1. num.
 10. 10
 Immunitatem statutum ciuibus concedens
 intelligitur de veris ciuibus, conclus. 10.
 n. 7. 248
 Immunitas concessa incolis alicuius loci
 oorrigitur ad Hebræos ibi habitantes, cõ
 cluf. 6. n. 211. 198
 Imperio Romano omnes subiacent, concl.
 2. n. 71. 106
 Impositio non potest pro bonis Ecclesiasti-
 cis, & suis etiam sponte solui à clerico,
 nec communias recipere, concl. 1. num.
 99. 25
 Nisi vt n. 100, 101. & 102.
 Impropriantur verba, vt habeat locum in-
 terpretatio proueniens à iure in statuto,
 concl. 2. n. 84. 74
 Impropriantur verba, vt obseruantia in sta-
 tutis obtineat, d. concl. n. 155. 80
 Impropriantur verba statuti, vt euitetur dã
 num indebitum alterius, conclus. 4. num.
 122. 126
 Impropranda sunt potius verba, quam ad-
 mittenda repugnantia dispositis à iure in
 statuto, concl. 12. n. 7. 263
 Incommodum qui non sentit, non debet
 etiam sentire commodum, concl. 6. num.
 106. 179
 Incompetentia iudicis non attenditur, vbi
 periculum esset in mora, conclus. 1. num.
 209. 48
 Indefinite loquens statutum indefinite de-
 bet intelligi, maxime si verba indefinita
 sunt adiuncta personis, & nominibus col-
 lectiuis, & quando est eadem ratio om-
 nium in ratione indefinita comprehen-
 sum, vt n. 12. & 13. concl. 5. n. 11. 142
 Indulgens, & malefacta remittens, statutum
 non interpretatur de futuris, conclus. 13.
 numer. 56. 277
 Inferior non potest reuocare statutum con-
 firmatum à superiore, maxime quando
 statutum confirmatum alias erat nulli,
 & quando in confirmatione adesset clau-
 sula derogatoria, & quando inferiores re-
 cepissent auctoritatem condendi statuta à
 superiore confirmante, vt n. 82. 83. & 84.
 concl. 8. n. 81. 230
 Inferiores, qui non possunt ex se legem con-
 dere, non poterunt conditam auctoritate
 superioris soli interpretari, d. concl. num.
 85. ead.
 Inferiores possunt reuocare statuta concer-
 nentia res, & administrationem negotiorum
 suorum communium sine superioris au-
 ditoritate, d. concl. n. 87. 231
 Inhibitionem obrinenti à iudice Ecclesiasti-
 co statutum non potest præfigere tempus
 ad se expediendum circa eam, concl. 1. n.
 59. 17
 Inimicitia facit discedere à generalitate sta-
 tuti, & quid de inimico reconciliato, cõcl.
 5. n. 87. 151
 Iniquitas vt euitetur, rubrica debet potius
 reddi superflua, concl. 2. n. 207. 85
 Inobseruantia vbi non repugnat directæ le-
 gi contrariæ, vt quia non euenit casus le-
 gis, non tollit legem, concl. 8. n. 35. 222
 Inordinata promotio restringit generalita-
 tem statuti, concl. 5. n. 75. 149
 in Institutione heredis tria tempora quoad
 habitatem heredis requiruntur, concl. 6.
 n. 53. 174
 Institutio vel exhereditatio filij est de forma
 in testamento, concl. 9. n. 23. 238
 Instrumentum quid differat à contractu, cõ
 cluf. 7. num. 9. 195
 Instrumenra de nouo esse reperta, quomo-
 do probetur, remissiue, conclus. 5. num.
 136. 157
 Intellectus ille sumi debet, quem rerum exi-
 tus verum demonstrat, conclus. 2. num.
 150. 79
 Intellectus bonitas & peritia facit, vt receda-
 tur à generalitate statuti, conclus. 5. num.
 66. 149
 Intellectus l. vbi repugnantia, ff. de reg. iur.
 concl. 8. n. 2. 218
 Intelligi debet statutum, prout cantat, cõcl.
 4. num. 6. 110
 Intelligenda sunt statuta secundum mentem
 statuentium, concl. 3. n. 4. 93
 Intentio, ac effectus magis, quam formalitas
 verborum inspicitur, concl. 1. n. 9. 10
 Interpretatio ea est sumenda in statutis, vt
 aliquid operentur ultra ius commune,
 concl. 2. n. 42. 79

- Interpretatio à iure communi admittitur in
statuto etiam formam inducente, d. cōcl.
n. 73. 73
- Inæqualitas, vt euitetur inter personas com-
prehensas in dispositione, receditur à ge-
neralitate statuti, imo & à proprietate
verborum, vt num. 153. conclus. 5. num.
152. 159
- Interpretatio eadem fit ad ius municipale
de vna lege, quæ fit de ipsa lege ad alium,
d. concl. n. 74. 73
- Interpretatio admittitur in statuto à iure cō-
muni etiam in alteratis per ipsum statu-
tum ultra ius commune, d. conclus. num.
76. ead.
- Interpretationem recipit statutum à iure cō-
muni, etiam si deberet intelligi ad literā,
d. concl. n. 77. ead.
- Quod intellige, vt n. 78. 79. & 80.
- Interpretatio facilius admittitur, quam indu-
ctio noui iuris, d. concl. n. 87. 74
- Interpretationi ex obseruantia prouenien-
ti standum est, d. concl. n. 96. 75
- Interpretatio ex obseruantia facit, quod sta-
tutum habeat locum in vno casu, & non
in alio, d. concl. n. 143. 79
- Interpretatio a consuetudine operatur etiā
contra verba statuti, dict. conclus. numer.
145. ead.
- Interpretatio à consuetudine cæteris præfer-
tur, d. concl. n. 156. 80
- Interpretatio à consuetudine habet locum
in statutis, non obstante dispositione, quod
non possit allegari consuetudo, d. concl.
n. 157. ead.
- Interpretatio iuris communis reijcitur à sta-
tuto, quando repugnat rationi ipsius sta-
tuti, d. concl. n. 251. 89
- Interpretatio iuris communis non admitti-
tur in statuto, quando sic interpretatum
nihil omnino operaretur, secus si aliquid
licet minimum, vt num. 253. d. concl. nu.
252. ead.
- Interpretatur statutum, ne quis indebite
damnum patiat, etiam si nihil operaretur,
& essent improprianda verba, d. cōcl.
n. 255. 90
- Interpretabitur statutum, vt rationabilem
sensum contineat, & ne videantur statuen-
tes illa ex abrupto edidisse, d. concl. num.
256. ead.
- Interpretantur statuta, ne absurdum conti-
neant, d. concl. n. 258. ead.
- Interpretatur statutum non Iudaice, & se-
cundum corticem verborum, sed secun-
dum rationem, d. concl. n. 259. 91
- Interpretantur statuta, prout erit verifimi-
le, statuentes fuisse responsuros, d. concl.
numer. 260. ead.
- Interpretantur statuta, vt præsumantur sta-
tuentes illud solum statuisse, super qui-
bus habent potestatem, d. conclus. num.
261. ead.
- Interpretantur statuta secundum æquitatē,
d. concl. n. 262. ead.
- Interpretatur statutum, ne quis iniuste ad
lucrum admittatur, dict. conclus. numer.
264. ead.
- Interpretantur statuta secundum suam cau-
sam, & materiam subiectam, d. concl. nu.
265. ead.
- Interpretatur statutum, quamuis generali-
ter loquens, vt non porrigatur ad illicita,
d. concl. n. 267. ead.
- si de interpretatione legis agatur, in primis
inspiciendum est, quo iure ciuitas retro
in huiusmodi casibus vsa fuit, concl. 3. nu.
41. 92
- Interpretari debent statuta, vt minus quam
fieri possit, lædant ius commune, concl.
4. nu. 52. 116
- Interpretatio larga & stricta sumenda est,
prout magis & minus delictum, & pœna
inducitur, d. concl. n. 90. 121
- Interpretatio proueniens ex alio statuto ad-
mitteretur, non obstante statuto, ad literam
intelligendo, idem de interpretatione na-
turali, & intrinseca, vt n. 112. d. concl. nu.
111. 124
- Interpretatio stricta tunc præcipue admitti-
tur in statuto, quando alias quis indebite
damnum pateretur, dict. conclus. numer.
118. 268
- Interpretatio ea est sumenda, qua saluatur
præiudicium tertij, d. concl. n. 119. 126
- Interpretatio non est accommodanda ad
propriam & strictam significationem ver-
borum in statuto, quando in contrarium
apparet de mente statuentium, d. conclus.
num. 161. 131
- Interpretatio larga & impropria sumitur in
statuto, quando alias non operarentur
etiam in pœnalibus, & etiam si per statuta
esset reiecta interpretatio, vt n. 185. 186. d.
concl. n. 184. 134
- Interpretatio larga admittitur in statuto,
quando sic minus derogaretur iuri com-
muni, d. concl. n. 187. 135
- Interpretatio larga sumitur in statuto, quan-
do alias resultaret aliquod irrationale, &
iniquum, d. concl. n. 201. 136
- Interpretatur large statutum, & fide quan-
do non posset verificari in casu proprio,
& vero, d. concl. n. 202. ead.
- Interpretatio legis procedit secundum ip-
sius rationem, concl. 5. n. 8. 142

- Interpretari debent statuta, vt minus corrigant & vt concordent cum iure communi, concl. 12. n. 1. 262
- Interpretatio illa est sumenda in statutis stricta, vel larga, qua magis euitatur correctio iuris communis, d. concl. n. 3. ead.
- Interpretatio conformis cum iure communi tunc precipue sumenda in statuto, quãdo alias quis indebite damnũ pateretur, d. concl. n. 5. ead.
- Vide infra in verbo Statuta, & in verbo, Verba.
- Inualiditas actus facit recedere à generalitate statuti, concl. 5. n. 111. 153
- Iudæi ligantur statutis locorum tanquam incolæ, concl. 6. n. 210. 180
- Iudex secularis nec principaliter, nec incidenter potest iudicare clericum, concl. 1. n. 65. 17
- Iudex laicus, qui iudicauit clericum tacentem, poterit declarare sententiã nullam prætextu incompetentiæ, d. concl. num. 159. 39
- Iudex secularis dormiente superiore Ecclesiastico, an possit in Ecclesiastico animaduertere ratione periculi euitandi, & nu. 215. 217. d. concl. n. 210. 48
- Iudex secularis potest intelligere in spectantibus ad iurisdictionem Ecclesiasticam, quando Ecclesiastici superiores per se talia præstare non possent, & contemnerentur à delinquentibus, d. conclus. numer. 216. 49
- Iudex eliget tertium arbitrium discordantibus duobus in eligendo, conclus. 2. num. 38. 70
- Iudex in dignitate poterit legere sententiã per alium, non obstante l. 2. C. de senten. ex breuic. recitan. concl. 5. n. 43. 113
- Iudex suspectus minime recusari poterit ratione consanguinitatis, si est pariter litigantium consanguineus, d. conclus. num. 91. 121
- Iudex laicus quando suppleat defectum iudicis Ecclesiastici, concl. 6. n. 71. 176
- Iudex iurans obseruare statuta non tenetur seruare ea, quæ per consuetudinem fuerunt abrogata, d. concl. n. 87. 178
- Iudices alij tenentur remittere delinquentem ad iudicem loci delicti, si fuerit requisitus, & si omnes sunt subditi eiusdẽ Principis, concl. 7. n. 20. 196
- Iudex appellationis succedit loco primi, & tenetur iudicare secundum ius, quod uigebat in prima instantia, conclus. 13. num. 31. 271
- Vide supra in verbo Ecclesiasticus, & infra in verbo Laicus.
- Iudicij tela non indigemus, vbi viget confessio partis, concl. 9. n. 73. 244
- Iuramenti exceptionem non potest reijcere statutum laicorum, conclus. 1. numer. 54. 16
- Iuramento etiam contrauenitur imminente necessitate ineuitabili, d. conclus. num. 208. 47
- Iuramento partis statuitur, an victualia sint in usus causa, concl. 2. n. 27. 69
- Iuramentum non extenditur ad statuta moribus vrentium non recepta, vel per contrariam consuetudinem abrogata, concl. 6. n. 81. 150
- Iuramentum super actu carente forma, non validat illum, concl. 9. n. 71. 244
- Iuramentum officialis de seruando statuta, non extenditur ad ea, quæ in desuetudinẽ abierunt, concl. 11. n. 8. 258
- Iuris communis appellatione, nisi aliter ad datur, intelligitur de iure Romanorum, concl. 2. n. 89. 75
- Iuris communis appellatione non venit ius præcipuum alicuius ciuitatis, d. concl. num. 50. ead.
- Iuris communis appellatione quando ueniat ius municipale, dict. conclus. numer. 99. ead.
- Iuris appellatione simpliciter venit tam ius commune, quam ius municipale, d. concl. 100. ead.
- Iuris communis interpretatio non admittitur in statuto, quando illius verba remanent superflua, aut essent geminata, d. concl. n. 247. 89
- Iuris communis interpretatio admittitur in statuto, quando non repugnat verbis statuti, d. concl. n. 250. ead.
- Ius commune seruatur, non statutum ciuitatis dominantis, stante statuto, quod deficientibus statutis recurratur ad ius commune, d. concl. n. 88. 74
- Ius commune erit seruandum, non obstante statuto de recurrendo ad statuta ciuitatis dominantis, quando ita esset dici obseruatum, d. concl. n. 97. 75
- Ius commune sicut se habet ad ius commune, ita statutum ad statutum, dict. conclus. num. 111. 76
- Ius commune fide aliquid disponens non accommodatur ad interpretationem statutorum, d. concl. n. 211. 85
- Ius quæsitum nunquam censetur tolli per statutum, concl. 13. n. 27. 270
- Iustam causam non sufficit adesse statuendi aliquid, nisi adsit & auctoritas in statuente, concl. 1. n. 180. 40

L.

- L**aicis nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, concl. 1. nu. 6
- L**aicorum statutum de successione ab intestato excludens fœminas propter masculos non comprehendit hereditatem clerici, præcipue in dominio ser. reip. Genuen. d. concl. n. 43. 15
- L**aicus iudex quid faciat opposita exceptione causæ spiritualis, & præcipue quando remissus ad iudicem Ecclesiasticum est morosus in probanda exceptione, remissive, d. concl. n. 58. 17
- L**aicus iudex cognoscat de causa spirituali, si quæstio erit facti, d. concl. n. 81. ead. Et quando, n. 62. & 64. 17
- L**aici quando possint statuere de accessorijs matrimonij, d. concl. n. 183. 41
- L**aici in iure indiuiduo cum clericis non subiacent statuto laicali, dict. conclus. numer. 200. 46
- L**aicus non potest exercere in clericum ea, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, vt legitimare, d. concl. n. 221. 50
- L**aicorum ordinationes operantur contra clericos, si in aliquibus casibus fuerit hoc concessum a summo Pontifice, d. concl. n. 230. 52
- L**aicorum statutum mandans obseruationem dierum festorum tenet, & ex eo puniuntur laici transgressores, d. concl. nu. 255. 34
- L**aicorum statutum excludens clericos à beneficij statutorum valet, nisi vt n. 251. d. concl. n. 250. 57
- L**aicorum statutum quo ad solemnitatem actus ligat clericos, & nu. 253. d. concl. nu. 252. ead. 52
- L**aicorum statutum disponens idem quod ius commune in materia, de qua in iure Canonico modicum haberetur in his, in quibus deficit ius Canonicum, ligat clericos, d. concl. n. 254. 34
- L**aicis permittitur statuere circa obseruationem dierum festorum in augmentum, non autem in contrauentionem, d. concl. n. 257. 60
- L**aicus etiam merus potest eligi in Episcopum, si vitæ singulari exemplo resplendet, concl. 5. n. 42. 146
- L**aicorum statutum etiam præiudiciale Ecclesiasticis quando valeat, concl. 6. num. 123. 182
- L**egati pij gabella non potest imponi per laicos, concl. 1. n. 22. 12
- L**egatum factum vxori præsentis, & sibi stipulanti transit in vim donationis causa mortis, concl. 2. n. 75. 73
- L**egatum factum forense quando valeat, nõ obstante statuto prohibitorio, concl. 8. n. 51. 174
- L**ex est omne, quod ratione legis consistit, concl. 5. n. 10. 142
- L**ex Papalis, aut Imperialis ligat suos subditos, quocunque se conerant, concl. 6. num. 117. 180
- L**ex Papalis, aut Imperialis ligat suos subditos vbique, concl. 7. n. 44. 201
- L**ex noua imponens asperiores vitam religiosi, non obligat receptos ante legem, concl. 13. n. 53. 276
- L**ex generalis procedit etiam in præcedentibus in iudicium deductis, concl. 11. num. 27. 260
- L**eges omnes ciuiles prohibentes matrimonia contrahi ex aliqua causa recipiunt correctionem a lege Canonica, conclus. 1. n. 176. 40
- L**eges ciuiles generales, seu ius commune, quod comprehendat clericos, & Ecclesiastica, & quando, & quomodo, num. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. d. concl. num. 222. 50
- L**egitimæ debitæ filijs ratione etiam legati ad pias causas comprehenditur à statuto laicorum, d. concl. n. 45. 15
- L**egitima filiorum non minuitur per quæcunque legata ad pias causas, d. concl. nu. 47. 16
- L**egitimatio est similis alchimie, concl. 10. n. 14. 249
- L**ego verbum de legali sensu, & significatio ne importat etiam institutionem, concl. 3. n. 46. 102
- L**ibertas Ecclesiastica intelligitur tam de Ecclesia vniuersali, quam de qualibet singulari, concl. 1. n. 89. 23
- Quod declara vt n. 90. ad 92. contra Libertatem Ecclesiasticam quando dicuntur esse statuta laicorum lata, d. concl. n. 88. 21
- contra Libertatem Ecclesiasticam statutum non sufficit corrigi per signaturam, siue apostillam, sed requiritur totalis illius abrasio, d. concl. n. 81. 20
- contra Libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam statutum non valebit etiam tantibus Ecclesiasticis, dict. conclus. num. 158. 38
- L**ibri mercatorum quod faciant plenam fidem statuto laicorum madante, non operatur contra clericos, dict. conclus. num. 32. 13
- L**ibris mercatorum si est credendum vigore statuti, intelligitur de concernentibus merc.

- mercantiam, concl. 2. n. 266. 81
 Licentia dimittendi possessiones conductas
 ad libitum concessa à statuto laicorū non
 extenditur ad conductores rerum Eccle-
 siarum, & quid si iudex laicus neglexerit
 providere in prædictis, concl. 1. n. 42. 15
 in Limitato rijs iuris communis ex identita-
 re rationis extenditur ad statutum, concl.
 4. n. 65. 117
 ad Literam statuta intelliguntur, si statutum
 disponat, quid importet, d. concl. numer.
 103. 123
 Literam cambij locus contractus dicitur il-
 le, ad quem fuerunt destinata, & recepta
 non autem in quo fuerunt scripta, concl.
 7. n. 73. 213
 Locator indigens pro se re locata potest à
 locatione recedere, conclus. 5. numer.
 120. 154
 Locus contractus, non locus, unde quis est
 respectu formæ quæ datur contractui, vel
 solemnitatis attenditur, conclus. 6. num.
 29. 194
 Loci contractus statutum attenditur, concl.
 7. n. 1. 194
 Loci contractus statutum attenditur etiam
 a dependentibus à contractu, d. concl. 7.
 n. 14. 196
 Loci quasi contractus etiam statutum atten-
 ditur, d. concl. n. 15. ead.
 Loci contractus statutum quod attendatur,
 procedit quoad solemnitates, d. concl. n.
 30. 198
 Loci distractus causati, non autem loci con-
 tractus statutum attenditur in distractu,
 d. concl. n. 55. 205
 Loci contractus statutum non attenditur, si
 res agitur in loco barbarorum, & non su-
 biecto Romano Imperio, dict. concl. nu.
 54. ead.
 Loci respectu recedimus à generalitate sta-
 tuti, concl. 5. n. 82. 150
 Lucrum dotis non consideratur secundum
 statutum superueniens in matrimonio
 ante statutum contracto, licet mors se-
 quatur post statutum, conclus. 13. num.
 12. 268
- M.
- M** Agistratus legem transgreditur metu
 periculi, vel scandali, concl. 1. nu.
 207. 47
 Mala valerudo corporis excusat à generali-
 tate dispositionum statuti, conclus. 5. nu.
 128. 155
 Malefactores capi mandante statuto laico-
 rum non intelligitur de clericis, concl. 1.
 n. 38. 14
 Maleficia puniri expedit reipub. concl. 4. n.
149. 130
 Malo imminente quoquo modo obviandum
 erit per viam facti, si iudicis aditio est alla-
 tura periculum, concl. 1. n. 213. 48
 Mandans fieri delictum, punitur secundum
 statutum loci consummati delicti, non
 mandati, concl. 7. n. 17. 196
 Mandatum non adimpletum, sed remanens
 simplex mandatum, non obligat mandan-
 tem, d. concl. n. 18. ead.
 Maritus prohibitus à statuto instituere vxor-
 em, prohibitio extenditur etiam ad bo-
 na extra territorium, conclus. 4. numer.
 145. 129
 Mariti appellatione in statuto non venit spō-
 sus d. concl. n. 37. Nisi vt n. 39. 113
 Marito prohibito relinquere vxori non in-
 telligitur econtra prohibita vxor relin-
 quere marito, d. concl. n. 55. 116
 Marito prohibito relinquere vxori non in-
 telligitur de marito forense, concl. 6. nu.
 16. 170
 Mariti legatum factum vxori stantibus libe-
 ris, quando valeat, non obstante statuto
 in contrarium disponente, d. concl. num.
 52. 116
 Masculi excludentes foeminas vigore statu-
 ti non intelliguntur de legitimatis, concl.
 10. n. 13. 249
 Masculinum nō comprehendit foemininum
 in statuto ad literam intelligendo, concl.
 4. nu. 108. 124
 in Materia iuris in statuto casus exceptus ex-
 tenditur ad consimilem casum exceptum
 de iure, concl. 10. n. 31. 252
 Matrimonium trahit vxorem ad originem
 viri, concl. 7. n. 59. 206
 Matrimonium contrahenti pœnam impo-
 nens statutum, etiam si fuit factum ex iu-
 sta causa, non tenet contra Bart. & Bald.
 concl. 1. n. 184. 41
 super Matrimonio disposita à iure ciuili fue-
 runt ordinata tempore, quo Imperatores
 præerant etiam spiritalibus, qui ideo
 etiam de Episcopis, Abbatibus, & de quâ
 pluribus generibus clericorum ordinaue-
 runt, quæ hodie cessant, dict. concl. num.
 181. 40
 Matrimonium contrahere poterit puella an-
 te vigesimum quintum annum, etiam si-
 ne consensu propinquorum, non obstan-
 te statuto laicorum in contrarium, d. con-
 clus. n. 179. ead.
 Matrimonium contrahi sine consensu pa-
 tris prohibens statutum non valet, d. con-
 clus. n. 177. ead.
 Matrimonium cum forense prohibens statu-
 tum non valet, d. concl. n. 175. ead.
- Ma-

- Matrimonia tangencia non possunt statui
 per laicos, imo si quis dixerit, causas ma-
 trimoniales non spectare ad iudices Ec-
 clesiasticos, anathema erit, d. concl. nu m.
 174. ead.
- a Matrimonio dependentibus non potest sta-
 tui lex per laicos, d. concl. n. 182. 41
- Matrimonium contrahentis contra disposi-
 tionem statuti poena, vide infra in verbo
 Nubenti.
- de Matrimonij accessoris laici quando pos-
 sunt disponere, d. concl. n. 183. ead.
- Matrimonij favore factum contra statuti dis-
 positionem non redditur nullum, concl.
 9. n. 52. 242
- Membra in capite discedere non decet, concl.
 12. n. 9. 263
- Mens statuentium & ratio plus est attenden-
 da quam verba, & dispositio statuti, concl.
 2. n. 185. 82
- Mens statuentium magis quam verba statu-
 ti attenditur, etiam si statuta essent intelli-
 genda ad literam, concl. 4. n. 162. 131
- Menti statuentium si est satisfactum, non cu-
 ratur de omissione formae, concl. 9. num.
 76. 245
- Mens alicuius praesumitur talis, qualis esse
 debet, concl. 3. n. 5. 93
- Mensis intelligitur regulariter de triginta
 diebus, d. concl. n. 17. 95
- Mensuratio est facienda secundum locum
 contractus, non autem ubi res sita est,
 concl. 7. n. 26. 197
- Mercatorum librae quod faciant plenam fi-
 dem statuto laicorum mandante non ope-
 ratur contra clericos, conclus. 1. numer.
 32. 13
- de Mercatorum libris, vide supra in verbo
 Libri.
- Mercatorum causa in ordinarijs tractan-
 tur secundum locum iudicij, & quid in
 decisivis, concl. 7. n. 53. 205
- Metus suspicio restringit generalitatem sta-
 tuti, concl. 5. n. 96. 152
- Metu periculi, vel scandali magistratus le-
 gem transgreditur, concl. 1. n. 207. 47
- de Minimis non curat praetor, concl. 5. num.
 48. 147
- Minorum contractus absque propinquo-
 rum auctoritate valebunt, non obstante
 statuto huiusmodi auctoritatem requi-
 rente, quando propinqui deficiunt, concl.
 2. n. 54. 71
- in Minorum obligationibus debent servari
 etiam solemnitates iuris ultra inductas a
 statuto, conclus. 2. num. 59. Nisi, vt num.
 seq. 72
- Minores furiosi mulieres, absentes, & simi-
 les, quando a generalitate statuti compre-
 hendantur, concl. 5. n. 36. 146
- Minor non restituitur pro minimo damno,
 d. concl. n. 58. 147
- Minor contrahens cum Principe superiore
 obligatur etiam absque solemnitatibus a
 statuto loci subditi requisitis, concl. 5. nu.
 178. 163
- Minor etiam forensis tenebitur servare so-
 lemnitatem statuti loci, in quo contrahit,
 concl. 6. n. 111. 180
- Minor viginti quinque annorum allegans
 ignorantiam auditur, conclus. 6. numer.
 162. 187
- Minores contrahentes debent tanquam ig-
 norantes ante omnia expresse certiorari
 de iuribus ad eorum favorem facienti-
 bus, d. concl. n. 163. ead.
- Minoris, siue mulieris procurator tenetur
 in contrahendo observare eandem solem-
 nitatem, ad quam principales ipsius tene-
 rentur, concl. 7. n. 48. 293
- Mobilium appellatione, quae veniunt tam
 de iure communi quam statutarie, d. concl.
 n. 15. 196
- Molendina Ecclesiarum etiam indirecte per
 laicos impediri non possunt, concl. 1. nu.
 33. 13
- Monasterium ingredientem statutum exclu-
 dens a successione non tenet, d. concl. n.
 14. 11
- Monitio non requiritur, quando extrat con-
 stitutio synodalis de habitu, & tonsura, d.
 concl. n. 109. 28
- Montis Pietatis officiales, hospitalium gu-
 bernatores, & Priores fraternitatum, & si-
 miles, an, & in quibus subiacent statuto
 laicorum, d. concl. n. 139. 34
- Morantes in loco debent statuti ignorantiam
 probare, concl. 6. n. 144. 185
- ob Morae periculum receditur a generali
 dispositione statuti, concl. 5. n. 74. 149
- Mortis poena occidentem puniri mandante
 statuto intelligitur, si dolo homicidium
 commiserit, concl. 2. n. 15. 68
- Mulier nupta forensi, non dicitur proprie
 forensis, concl. 4. n. 16. 111
- Mulier in vilitate vitae constituta propter me-
 retricium poterit capi, non obstante statu-
 to prohibente mulierem capi posse, concl.
 5. n. 45. 147
- Mulier nupta extraneo ex persona sui viri
 pro forense reputatur, conclus. 6. numer.
 17. 170
- Mulier etiam alibi nupta retinet propriam
 originem ad illius favorem, & commo-
 dum, d. concl. n. 18. ead.
- Mulier alibi nupta poterit emere in loco
 suo

- suæ originis, non obstante statuto prohibentem forensē emere posse, d. concl. n. 19. ead. 170
 Mulier originaria nupta extra territorium succedet, non obstante statuto prohibente forensē succedere posse, d. concl. nu. 20. 170
 Multitudo superueniens excusat à generalitate statuti, & illam restringit, concl. 5. n. 130. 156
 Mutanda non sunt, quæ diurnam habuerunt interpretationem, conclus. 2. num. 93. 75
- N.
- N**aufragio capientes possunt puniri ex statuto iudicis personæ offensæ, etiam si offendens esset forensis, vel cepisset bona extra territorium, concl. 6. num. 64. 176
 Necessitas facit licitum, quod non est, cōcl. 5. n. 103. 153
 Necessitas officij excusat à generalitate statuti, d. concl. n. 117. 154
 Necessitas in persona propria non subiacer generalitati statuti, d. concl. n. 119. ead. 157
 Necessitas eximit a generalitate statuti, d. concl. n. 141. 157
 Negligentia in superiore Ecclesiastico est probanda, & qualis, conclus. 1. numer. 219. 50
 Negligentia ubi non adest, non debet esse pœna, concl. 2. n. 69. 72
 Nepotis significatione qui comprehendatur in statuto, concl. 3. n. 20. 95
 de Nocte euntem statutum laicorum puniens, non includit clericum, concl. 1. nu. 39. 15
 Nomina & significationes rerum, & verborum sunt impositæ, & inuentæ secundum usum loquendi, concl. 3. n. 2. 93
 Non perseverantia facit, quod non statuto generaliter concedenti priuilegia his, qui aduocant, vel aliquas artes exercent, concl. 5. n. 113. 154
 Notarius forensis non matriculatus, non poterit facere instrumentum stante statuto, quod Notarius non matriculatus non possit instrumenta facere, licet aliqui contra, concl. 6. n. 23. 171
 Notarius vnus sufficit in confedione instrumenti, non obitante statuto duos requirente, si duo haberi nō poterunt, cōcl. 2. n. 55. 71
 Notorietas limitat generalitatem statuti, concl. 5. n. 110. 153
 Nubenti contra dispositionem statuti lucrū secundum statutum nubenti concessum statutū auferre potest, cōcl. 1. n. 187. 42
- Nubenti pœnas non eo quia nubet, sed quia antequam nubat, non facit ea, ad quæ iure tenetur, statutum imponere potest. Vbi exempla, d. concl. n. 178. 40
 de Nuptijs, & earum de pendentibus statuta, vide supra in verbo Matrimonia.
 Nullitas actus facti contra statuti dispositionem inducitur ipso iure, conclus. 9. num. 14. 237
 Nullitate reiecta, intelligitur de simplici, nō autem geminata, concl. 4. n. 21. 111
 Nullitate reiecta à statuto non censetur reiecta euident, & patens, d. conclus. num. 17. ead.
 de Nullitate processus non potest opponi, ubi reus fuit sponte confessus crimen, concl. 9. n. 74. 245
 Nullus est verbum vniuersale negatiuum, concl. 2. n. 248. 79
- O.
- O**blati non subiacer auctoritati laicorum, concl. 1. n. 121. 30
 Quod intellige, vt n. 122.
 Obligatus ad denuntiandum delicta, non tenetur denuntiare commissa tempore sui prædecessoris, concl. 6. n. 59. 175
 Et vide infra in verbo, Sindici si tenentur denuntiare, & in verbo Pœna.
 in Obligationibus minorum debent seruari etiam solemnitates iuris vltra inductas à statuto, conclus. 2. num. 59. Nisi, vt num. seq. 72
 Obseruātia subsequuta declarat qualitatem monetæ, de qua in statuto, d. concl. num. 140. 79
 Obseruātia de aliquo non apparente recurritur ad patrias vicinorum, d. concl. n. 126. 86
 Obseruātia facit, quod seruetur & non feruetur statutum, d. concl. n. 152. 89
 Obseruātia, & consuetudo tribuunt interpretationem statuti, d. conclus. num. 139. 88
 Obseruātia facit actum de inualido validū, d. concl. n. 167. 91
 Obseruātia, & consuetudinis requisita, vt habeant locum in statuti, remissiue, conclus. 3. n. 43. 99
 Obseruātia, & consuetudo contraria, sciente, & patiente superiore sufficit contra statutum, etiam vsu receptum, concl. 6. n. 85. 178
 Obseruātia existente varia circa statuta statuti iuri scripto ipsius statuti, concl. 1. n. 11. 258
 Obseruātia vide supra in verbo Consuetudo.
 Occidens casu pœnam mortis euitat, concl. 2. nu. 1

- 2.num.17. 68
- Occidere si permittatur, & vulnerari permittum est, concl. 4. nu. 57. 116
- Occidere, vide supra, in verbo Homicidium, & infra, in verbo Offendens.
- Odiolum statutum præcipue stricte intelligendum, d. concl. n. 123. 126
- Odiola, etiam si sint secundario fauorabilia, sunt tamen stricte intelligenda, d. concl. num. 139. 128
- Offendens de vno territorio existente in alio, a quo iudice punitur, concl. 7. n. 25. 197
- Omissio forma excusatur aliqua necessitate interueniente, concl. 9. n. 78. 246
- Omissio formæ, vide supra, in verbo Forma.
- Onerum impositio est odiosa, ideo stricte contra impositorem, & large ad fauorem grauatorum interpretanda, conclus. 4. numer. 125. 127
- Operam præstas ad delictum quomodo punietur vigore statuti imponentis eandem poenam operam præstanti, & delinquenti, concl. 2. nu. 48. 71
- Opinio illa, & intellectus sequendus est, quæ probauit consuetudo, d. concl. n. 148. 79
- Opinio communis circa intelligentiam statuti operatur secundum eam illius obseruantiam, concl. 2. nu. 154. 80
- Ordinata a statuto correctorio, de casu vero, non interpretantur a dispositis a iure de casu facto, concl. 2. n. 234. 88
- Ordinari potest etiam parum sciens, si tamè est spes, quod possit proficere, conclus. 5. num. 68. 148
- In Ordinarijs seruatur statutum loci iudicij, etiam contra forenses, secus in decisiuis, concl. 6. n. 195. 190
- Ordinarijs attenditur statutum loci iudicij, etiam si ageretur de actu alibi gesto, d. conclus. nu. 202. 191
- Ordinaria, & decisoria iudicij, quæ dicuntur, remissive, d. concl. n. 201. ead.
- In Ordinarijs iudicij inspicitur locus iudicij, & non contractus, siue agatur coram iudice ordinario, siue coram delegato, num. 51. 174
- In Ordinarijs iudicij statutum nouum trahitur ad casum pendente per viam appellationis respectu actuum futurorum, conclus. 13. nu. 32. 271
- P.
- Pacem frangere dicitur, qui, cum promiserit non offendere Titium, offenderit eius consanguineum, concl. 1. n. 149. 57
- Pacis causa non attenditur generalitas statuti, conclus. 5. num. 69. 148
- Papa potest delegare causas spirituales laicis, conclus. 1. n. 231. 52
- Papa in totum, & quoad omnes clericos privilegia fori delegare non potest, d. concl. num. 134. 35
- Parentum appellatione veniunt omnes in infinitum, quando agatur de conueniendo aliquem in iudicio, concl. 4. n. 166. 132
- Parentelæ, vel familiarum nomine, qui veniant, conclus. 3. nu. 19. 95
- Paria sunt locum extra territorium esse, vel intra fines, sed ipsum esse exemptum, conclus. 6. nu. 33. 173
- Paria sunt forum sortiri, & statuti ligari, conclus. 1. nu. 94. 24
- In Paritate gradus, & affectionis præsupposita, non attenditur generalitas statuti prohibentis aliquem consanguineum dari posse pro confidente, vel pro iudice, concl. 5. num. 90. 151
- Pars vna statuti ab alia declaratur, conclus. 2. num. 112. 77
- In Partitis dandis attenditur non tam numerus, quam authoritas vocum, d. conclus. num. 10. 67
- Paruitas rei limitat generalitatem statuti, conclus. 5. nu. 47. 147
- Pro Paruis vitijs non datur redhibitoria, d. conclus. nu. 52. 144
- Parum, & nihil æquiparantur, d. concl. numer. 49. 147
- Pater statuto non obstante tenetur dotare filiam sine ipsius consensu nubentem, concl. 1. nu. 185. 41
- Quod intellige, vt nu. 186.
- Pater non tenetur pro delicto filij spurij, non obstante statuto, quod pater teneatur pro filio, concl. 4. nu. 92. 122
- Pater si promiserit pro filijs de non offendendo, non debet puniri, si filius naturalis tantum offendit, d. concl. n. 93. ead.
- Pater non tenebitur pro nepote ex filio strate statuto, quod pater teneatur pro filio, d. concl. nu. 94. ead.
- Pater non tenebitur pro filio propter contumaciam condemnato, non obstante statuto, quod pater pro delicto filij teneatur, d. conclus. n. 95. ead.
- Nisi, vt num. 96.
- Pater si tenetur pro filij delicto vigore statuti, non habebit locum in delicto filij intra decimum quartum annum, dict. conclus. num. 97. ead.
- Pater obligatus vigore statuti pro filio negotiante intelligitur de contractibus, & obligationibus factis in territorio statuti, d. concl. nu. 100. ead.
- Pater præsumitur capere consiliu pro filio melius, quam alius, d. concl. n. 129. 127
- Pater qui decem aureos promiserat se daturum

- rum filio singulo mense pro vidu, & omnibus impensis, in studio faciendis fauore studiorum, qui dicitur publicus fauor, tenetur augere stipendium, si illa summa non sufficit, d. conclus. 4. n. 152. 130
- Pater non tenetur pro filio, nec econtra, conclus. 10. nu. 19. 250
- Pater si obligatur vigore statuti pro filio mercatore intelligitur, quoad negotia mercantiae tantum, concl. 5. nu. 174. 163
- Patri si permittatur etiam filio contradicente remittere iniuriam illatam filio, non intelligitur de patre, qui vitae vilitate fordescit, d. conclus. nu. 46. 147
- Paternum amorem nullus alius vincit, conclus. 4. nu. 130. 127
- Pauli Apostoli dictum circa licentiam mulieris nubendi, cui vult, declaratur, conclus. 1. nu. 189. 43
- Pauli Apostoli epistola ad Romanos, c. 13. declaratur contra Couar. d. conclus. n. 75. 19
- Paupertas personae limitat generalitatem statuti, concl. 5. nu. 99. 152
- Paupertas non excusat omnino in delictis, licet mitius cum paupere agatur, d. conclus. nu. 101. ead.
- Paupertatis ratione multa contra iuris regulas inducuntur, d. conclus. nu. 102. ead.
- Pedagium, vide supra, in verbo Gabella.
- Pœna imposita officiali non inquirenti intelligitur data scientia delicti, conclus. 2. num. 70. 73
- Vide supra, in verbo Obligatus ad denuntiandum, & infra, in verbo Syndici.
- Pœnam imponens statutum contrahenti matrimonium, etiam si fuerit factum ex iusta causa, non tenet contra Bart. & Bald. conclus. 1. nu. 184. 41
- Pœna imposita a statuto contra ferentem arma, & contrafacientem insultum, & contra vulnerantem restringitur ad vnicam tantum, si quis cum armis fecerit insultum, & vulnerauerit, concl. 4. n. 88. 121
- Pœnas contra nubentem, non eo, quia nubet, sed quia antequam nubat, non facit ea, ad quae iure tenetur, statutum imponere potest, & adducuntur exempla, conclus. 1. nu. 188. 41
- In Pœnalibus statuta sunt striete intelligenda, concl. 4. nu. 85. 121
- In Pœnis ubi lex figit pedem, non debemus nos ultra procedere, d. conclus. n. 87. ead.
- Pœna statuti punientis facientem maleficiũ extenditur ad fieri facientem, d. conclus. num. 150. 130
- Pœna statuti non habet locum contra ignorantem, qui non dicitur delinquere, conclus. 6. nu. 141. 185
- Pœna non debet transgredi suos authores, conclus. 10. nu. 18. 250
- Pœna non habet effectum, nisi sequatur effectus, vide supra, in verbo Consuetudo.
- Pœna statuti noui congruentior pœna antiqua attenditur etiam in his, qui deliquerunt ante statutum, & sunt modo puniendi, concl. 13. nu. 59. 278
- Nisi vt num. 60. & 61.
- In Pœnis, & puniendo quænam tempora attendantur, d. conclus. nu. 62. ead.
- Pœnitentiæ locus, an, & quando sit in literis cambij, concl. 7. n. 74. 213
- Pœnitentialis fori respectu non attenditur locus delicti, concl. 7. n. 21. 198
- Percutiens equitem, vide supra, in verbo Equitem.
- Periculum si est in mora, non attenditur ali quando auctoritas Ecclesiastica in Ecclesiasticis, concl. 1. nu. 206. 47
- Periculum ubi est in mora, citatio omittitur conclus. 2. nu. 52. 71
- Perlis prohibitis, non intelligitur de fictis, conclus. 10. nu. 3. 248
- Non Perseuerantia facit, quod non statuto generaliter concedenti priuilegia his, qui aduocant, vel aliquas artes exercent, concl. 5. n. 113. 154
- Persona loquens non continetur in generali sermone, concl. 5. nu. 179. 163
- Personæ mala qualitas eximit a generalitate statuti, concl. 5. nu. 84. 151
- Personæ appellatione non venit generatio, aut familia in statuto, nec vniuersitas, conclus. 4. num. 9. 111
- Personam puniens statutum non comprehendit vniuersitatem, concl. 10. n. 4. 248
- Petrus Caballus Pontremolensis laudatur, conclus. 6. nu. 61. 175
- Piæ causæ legatum prohiberi nõ potest per statutum laicorum, concl. 1. n. 20. 12
- Et vide supra, in verbo Legatum.
- Pia loca esse, & Ecclesiastica, aut religiosa differt, d. conclus. n. 140. 34
- Pia loca non subiacent statutis laicorum, d. conclus. nu. 173. 40
- Posse illud, dicimur, quod honeste possumus, conclus. 5. nu. 182. 164
- Posteriores leges ad priores pertinent, nisi contrariæ sint, concl. 2. n. 130. 78
- Posthumus habetur a iure pro iam nato, d. conclus. nu. 221. 86
- Posthumi appellatione venit filius adoptiuus, quando testator erat eius conditionis, quod nullos filios posthumos habere poterat, conclus. 4. nu. 203. 137
- Potentia statuti localis non se extendit ultra proprios terminos, concl. 6. n. 5. 169

- Præcedentia & sequentia restringunt generalitatem statuti, & e contra, conclus. 5. numer. 170. 162
- Præcedentia verba statuti a sequentibus interpretantur, concl. 2. nu. 113. 77
- Præcepta negativa obligant semper, & ad semper, conclus. 1. nu. 132. 32
- Præfatio statuti tribuit ei intellectum, conclus. 2. nu. 176. 82
- Præfatio statuti ostendit illius causam finalem, d. concl. nu. 177. ead.
- Præfatio statuti si est generalis, generaliter etiam statutum intelligitur, dict. conclus. num. 179. ead.
- Præfatio præbet intellectum toti legi, d. conclus. nu. 180. ead.
- Præfatio mentem disponētis, & causam dispositionis demonstrat, d. concl. n. 181. ead.
- Præfatio ubi non habet locum, nec statutum locum habebit, d. concl. n. 182. ead.
- Præferendi in aliquo honore vigore statuti intelliguntur, si sunt idonei, concl. 2. nu. num. 65. 72
- Præiudicatur potius tertio in aliquo modo, quam quod reddatur statutum superfluum, concl. 12. nu. 18. 264
- Prælatio elicitur ex ordine rubricarum, conclus. 2. nu. 194. 83
- Prælati prohibitus alienare res Ecclesiæ, non prohibetur alienare res modici precij, conclus. 5. nu. 59. 147
- Præscriptio debiti per quinquennium vigore statuti laicalis, non habet locum contra clericos, concl. 1. n. 41. 15
- Præscriptio non habet locum, non obstante statuto, nisi data facultate agendi, concl. 2. nu. 58. 72
- Præscriptio procedit super re certa ad illam tollendam, concl. 2. n. 160. 80
- De Præscriptione statutum loquēs, semper intelligitur interueniente mala fide, conclus. 5. nu. 80. 150
- Præfens compilationi statutorum illorum ignorantiam allegare non potest, concl. 6. nu. 159. 186
- Præfentis temporis verbis vtens statutum nihilominus intelligatur de futuris, conclus. 13. num. 14. 268
- Præterita quando statutum respicere dicatur, concl. 2. nu. 131. 78
- Et num. 132. ad 137.
- Præterita decisa statutum non comprehendit, conclus. 11. nu. 25. 260
- Præteriti temporis verbis vtens statutum si tamen verba, & ratio possent ad præteritum de futuris dicitur, concl. 13. n. 10. 268
- Præterita etiam expresse comprehendens statutum non intelligitur de præteritis decisis, dict. conclus. num. 16. ead.
- Præterita decisa ret. actare, esset equitatem de medio tollere, & calumnia excitare, d. concl. nu. 17. 259
- Præteritorum appellatione in statuto non veniunt ea, super quibus, licet non esset lata sententia, est tamen conclusum in causa, d. concl. nu. 19. ead.
- Quod declara, vt nu. 21.
- Præteritorum etiam mentionem faciens statutum non comprehendit pendentia per viam appellationis, d. concl. n. 30. 271
- De Præteritis loquens statutum quando non comprehendat pendentia in prima instantia, d. concl. n. 33. ead.
- Et num. 35. 36. 38.
- De Præteritis etiam statutum disponens non comprehendit ea, quæ sunt diuturnitate temporis comprobata, d. concl. n. 39. 272
- De quo dic, vt nu. 40.
- In Præteritis, & in pendentibus quoad ordinaria iudicis statutum superueniens obseruatur, etiam si processus esset incoactus, nam in his, quæ restant, seruabitur nouum statutum, d. concl. n. 49. & 50. 275
- Præterita subiacent statuto nouo in his, quæ statutum dat, vel tollit, & quæ ortum habuerunt post statutum, & exempla adducuntur, d. concl. n. 55. 277
- Præterita vide supra, in verbo Annulans.
- Præteritum si quis tenetur inuestire pro securitate emptoris non poterit inuestiri extra territorium, d. concl. 6. n. 13. 170
- Princeps siue dominus loci non comprehenditur a generalitate statuti subditorum, conclus. 5. nu. 176. 163
- Princeps confirmans statuta omnia subditorum non dicitur confirmare ea, quæ sunt contra se, d. concl. nu. 177. ead.
- Princeps vtens aliquo statuto pro se, debet vti cum suis qualitatibus, d. conclus. numer. 180. ead.
- Et conclus. 7. nu. 50. 204
- Princeps non præsumitur vti plenitudine potestatis imo peccaret, nisi iusta, & legitima causa ita suadente illam exerceat, d. conclu. nu. 181. 188
- Princeps a Deo constitutus est, vt iustitiam faciat, & iudicium, d. conclu. n. 18. 189
- Princeps etiam contra non subditum, habet tamen bona in eius territorio potestatem quoad ea bona statueret, d. conclus. 6. numer. 48. 174
- Principis potestas licet suprema, tamen intra fines iustitiæ semper conclusa manere debet, d. conclus. nu. 184. 189
- Princeps, siue dominus loci statuti non adstringitur ad solemnitates a statuto intro-

- troductas, conclus. 7. num. 49. 204
 Princeps superior non ligatur statutis subditorum, concl. 6. n. 174. 187
 Princeps non potest etiam de plenitudine potestatis rumpere commissiones, & contractus cum suis subditis, conclus. 8. numer. 48. 223
 Princeps respublicæ, & quicumque alius superior obligatur ex contractu, sicut quilibet alius priuatus, d. concl. n. 49. ead.
 Principum secularium qui fatagunt contra libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam admonitio, & maledictio, conclus. 1. num. 156. 37
 Princeps faciendo statutum priuilegiatum erga non subditum, dicitur cum eo contractum, & conuentionem inire, d. concl. num. 55. 16
 Princeps non præsumitur ob generalem derogationem tollere statuta in priuilegium concessa, maxime quando non haberent causam successiuam, d. concl. numer. 50. ead.
 Princeps a contractu recedens, debet tamen restaurare læsum, d. concl. n. 60. 17
 Princeps multa potest auctoritatis publicæ fauore, d. concl. nu. 61. ead.
 Princeps non præsumitur in dubio uti plenitudine potestatis, & quando secus, conclus. 8. nu. 63. 225
 Principis contractus habet vim legis, d. conclus. nu. 56. 224
 Ad Principem recurrendum est in dubijs statuti, concl. 2. n. 146. 79
 Principis statuta dicuntur ius cõmune subditis, d. concl. n. 92. 75
 Principi quod placet, legis habet vigorem, d. concl. nu. 61. ead.
 Principes inferiores nõ possunt tollere priuilegia maxime a superioribus concessa, maxime Ecclesiæ, concl. 1. n. 3. 6
 Principibus inferioribus auctoritas condendi leges tributa censetur, sine præiudicio locorum piorum, & Ecclesiasticarum personarum. ibid.
 Principale quod est, attenditur, non id quod est per accidens, d. concl. n. 5. 8
 Principaliter quod disponitur, & quod est per se, non autem quod est per accidens, vel secundario de aliquo actu, consideratur, concl. 6. n. 122. 182
 Primum statutum minus derogans iuri cõmuni præfertur etiam posteriori, concl. 8. num. 26. 221
 Priores fraternitatum, hospitalium gubernatores, & officiales Montis Pietatis, & similes, an, & in quibus subiacent statuto laicorum, concl. 1. n. 139. 34
 Prioritatem, aut posterioritatem non debet iudex attendere, vbi apparet de maiori æquitate, conclu. 8. nu. 17. 219
 Non Priuilegiatus defenditur propter personam priuilegiat, concl. 1. nu. 201. 46
 Priuilegiatus a gabellis, tenetur tamen consignare bona datario, concl. 2. nu. 29. 69
 Priuilegiatus a gabella, vide supra, in verbo Gabella.
 Priuilegiatus casus quando comprehendatur a statuto, concl. 2. nu. 222. 86
 Priuilegium iudicandi in aliquibus causis Ecclesiasticæ iurisdictionis probatur per possessionem immemorabilem cum allegatione ipsius priuilegis, concl. 1. 232. 52
 Priuilegium nunquã tollitur per nõ vsum, nisi euenerit casus priuilegis, conclus. 8. num. 36. 222
 Probatio debiti non potest per statutum laicorum prohiberi fieri per testes in præiudicium Clericorum, concl. 1. n. 25. 12
 Probatio omnis residet in arbitrio iudicis, conclus. 3. nu. 61. 166
 Probationes requisita a statuto non adimplentur per præsumptiones, & coniecturas, concl. 4. nu. 42. 113
 De quo tamen vide nu. 43. ad 48.
 Probatio ignorantie admittitur contra præsumptionem scientie, concl. 6. n. 169. 187
 Procurator, qui alias non admitteretur in causa criminali, propter personæ gradum admittetur, concl. 5. n. 64. 148
 Produci non oportet statuta etiam in foro alieno, quæ continent id, quod ius commune, concl. 12. nu. 22. 269
 Proæmij, siue præfationis verba attenduntur in intelligentia statuti, conclus. 5. numer. 21. 143
 Prohibitio de nullitate, vel de appellatione in statuto non comprehendit, nisi tunc litigantes, concl. 4. n. 31. 112
 Prohibitue, & negatiue loquens statutum præfertur affirmatiue loquenti nullo cõsiderato ordine in volumine statutorum, concl. 8. nu. 97. 232
 Prohibitio generalis impugnans libertatem Ecclesiasticam dicitur, ac est non minus odibilis, quã reprobabilis, concl. 1. n. 6. 8
 Prohibitua dispositio necessitatem inducit, conclus. 9. nu. 19. 237
 prohibitio, & prouisio hominis concurrens cum prohibitione, & prouisione legis multa operatur, concl. 12. n. 20. 264
 Propinquos Clericorum, seu alias personas intuitu ipsorum grauans statutum dicitur contra libertatem Ecclesiasticam, conclus. 1. nu. 141. 34
 Propria significatio verbi a quo cognoscatur,

tur,concluf.4.nu.209. 137
 Proteftatio non fufficit, quod ftatuentes nõ
 intelligunt aliquid ftatuiffe contra liber-
 tatem Ecclefiasticam, fed debent omnino
 huiufmodi ftatuta deleri a volumine ftat-
 utorum,concl.1.nu.82. 21
 Prouifio ftatuti eft potentior prouifione pa-
 di priuatorum,concl.7.n.41. 201
 Proximiores vocati ad fucceffionem a ftatu-
 to quomodo fuccedant, concluf. 2. nu-
 mer.35. 70
 Publicatio perficit legẽ,concl.8.n.44. 223
 Publicus fauor præfertur vtilitati priuatæ,
 d.concluf.nu.62. 225
 Pupillus, vel alius inftabilis comprehen-
 ditur in ftatuto de inftatis, vel ab infta-
 tito loquente, fi ita comportat commu-
 nis vfus loquendi,concl.3.n.13. 94

Quæftiones facti non iuris veniunt in
 compromiffo vigore ftatuti facien-
 do,concl.2.nu.50. 71
 Quæftio iuris, aut facti, quando dicatur, re-
 miffiue,concl.1.n.63. 17
 Qualitates omnes in ftatutis interpretatu-
 ris cõsentur repetitæ in ftatutis interpre-
 tatis,concl.2.n.128. 78
 Qualitas perfonæ facit, vt recedamus a pro-
 pria, & ftricta fignificatione vocabuli,con-
 cluf.4.nu.160. 131
 Quilibet etiam priuatus legem, quam ma-
 luerit proprijs bonis imponere potefit
 etiam prohibendo, ne tranfeant in Eccle-
 fiam,concl.1.n.4. 7

R.

Ratificans delictum punitur fecundum
 ftatutum commiffi delicti, non loci ra-
 rificationis,concl.7.nu.19. 196
 Ratio ftatuti etiam abrogati potefit allegari,
 concluf.11.nu.12. 258
 Nifi vt num.15.
 Ratio ftatuti, licet vigeret ante conditum ftat-
 utum, non tamen illud trahit ad præte-
 rita,concl.13.nu.3. 266
 Ratio fi eadem eft in vtroq; ftatuto, eadem
 debet eße interpretatio, concluf. 2. nu-
 mer.120. 77
 Ratio procmij cenfetur in fequentibus re-
 petita,concl.2.n.184. 82
 Ratio motiua ftatuti vbi ceßat, ceßat & ftat-
 utum, d.concl.n.186. ead.
 Ratio fcripta in ftatuto facit, vt extendatur
 etiam in correctorijs ex maiortate ratio-
 nis,concl.4.n.59. 116
 Ratio legis dicitur anima legis, d. concluf.
 num.60. ead.
 Ratio quando eft fcripta in lege generaliter
 ex ea inferitur ad quemlibet cafum, fecus

in ratione tacita, d.concl.nu.61. ead.
 Ratio vnica quando afignari potefit in ftat-
 tuto, facit, quod ftatutum extendatur
 etiam in correctorijs, difta concluf. nu-
 mer.62. 117
 Rationes plures, an vna præfumatur in ftat-
 tuto, d.concl.nu.63. ead.
 Ratio etiam fcripta in ftatuto, fi tamen fu-
 mus in correctorijs, & pœnalibus non fa-
 cit illud extendi, d.concl.n.64. ead.
 Ratio vnica quando allegari potefit in ftatu-
 to, tunc de ea iudicatur, prout de expref-
 fa,concl.4.nu.105. 123
 Ratio fimilis in ftatuto non facit illud ex-
 tendi ad cafum fimilem, concluf. 4. nu-
 mer.106. 124
 Ratio expreffa in ftatuto facit recedere a
 propria fignificatione vocabuli etiam in
 correctorijs, & etiam fi ftatutum deberet
 intelligi ad literam, concluf. 4. n.167. 168
 169. 132
 Ratio vnica quando reddi potefit in ftatuto,
 iudicatur de illa, ficut de expreffa, d.con-
 cluf.nu.170. ead.
 Ratio ftatuti tunc dicitur certa, quando eft
 vnica, & quando vnica a Doctõribus afi-
 gnatur, d.concl.nu.172. 133
 Ratio procmij, & præfationis, quæ præfu-
 mitur finalis, reftingit, & ampliat ftatu-
 tum, d.concl.nu.176. 134
 Ex Ratione vnica ftatuti, licet non fcripta,
 extendetur ftatutum, etiam fi deberet in-
 telligi ad literam contra Curt.iun. confi.
 6.nu.10. concl.4.nu.174. 133
 Ratio impulfiua quæ dicatur, & quæ finalis,
 d.concl.nu.180. 134
 Ratio adiuncta in ftatuto illud non exten-
 dit, quando eßet ex pluribus capitibus
 correctorium, d.concl.nu.181. ead.
 Ratio fcripta in ftatuto non operatur illius
 extensionem, quãdo ex alia ratione aliud
 fuaderetur, d.concl.n.183. ead.
 Ratio expreffa in ftatuto tunc illud exten-
 dit, quando eft finalis, fecus fi tantum im-
 pulfiua, d.concl.n.179. ead.
 Ratio finalis ftatuti ex procmio colligitur,
 concluf.5.nu.20. 143
 Ratio generalis in ftatuto ampliat ftatutum
 ad cafus a tali generalitate comprehen-
 fos, d.concl.nu.27. 144
 Ratio fiue caufa difpõtionis ftatuti adiecta
 diftinguit generalitatem ftatuti, imo facit
 recedere a propria fignificatione verbo-
 rum, etiam fi non eßet expreffa, fed con-
 iecturata vnica, difta concluf. nume. 143.
 & 144. 157. & 158
 Ratio ftatuti vbi militat, ibi & ftatutum eße
 dicitur, d.concl.nu.28. 144

- Ratio vbi est eadem, casus pro expressio re-
putatus, d. concl. n. 9. 142
- Recurfus ad iudices Ecclesiasticos in causis,
ad eos pertinentibus non potest impedi-
ri per statutum laicorum, conclus. 1. nu-
mer. 52. 16
- Referens a relato regulatur, conclus. 2. nu-
mer. 115. 77
- Reformatio etiam cum clausula aliquo alio
statuto non obstante, recipit interpreta-
tionem a statutis reformatis, d. conclus.
num. 105. 76
- Reformationes statutorum magis recipiunt
interpretationem a statutis reformatis,
quam a iure communi, dict. conclus. nu-
mer. 104. 76
- Reformatione tollit statutum præcedentiã,
si non fuit vsu recepta, conclusio. 8. nu-
mer. 32. 221
- Vide supra, in verbo Abrogati.
- Regula, quod eadem solemnitas requiratur
in destruendo, quã in construendo, quo-
modo procedat, d. concl. n. 89. 231
- Regulã omnes negatiuã necessitatem indu-
cunt, conclus. 9. n. 18. 237
- Religionem ingressus etiam intra annum
professionis eximitur a iurisdictione lai-
corum, concl. 1. n. 119. 30
- Religiosi sub nomine non veniunt Clerici
puri, conclu. 4. nu. 37. 113
- A Republica missus, quousque infirmus ma-
net, dicitur reipub. causa abesse etiam fini-
to officio, conclus. 5. n. 129. 155
- Reipublicã vtilitate ita suadente, non cura-
tur generalitas statuti, conclusio. 5. nu-
mer. 78. 149
- Remedia pro foeminis deceptis in renuncia-
tionibus erga parentes, & alios, concl. 8. 223
- Renouatum statutum nõ censetur nouum,
d. conclus. n. 46. 223
- Renuntiatio facta propter liberationem sui
fratris de carcere non valet, concl. 1. nu-
mer. 143. 35
- Renunciationis causa restringit generalem
dispositionem statuti, contra quam ideo
multa permittuntur, conclusio. 5. nu-
mer. 133. 156
- Renunciare an, & quando possint partes sta-
tuto danti formam in aliquo actu, con-
clusio. 9. numer. 15. 20. 21. 22. 28. 31.
& 60. 237
- Repressaliã non sunt concedendã ciui non
sustinenti onera realia, conclusio. 2. nu-
mer. 107. 76
- Rescriptum contra legem non valet, nisi le-
gi fuerit derogatum, conclusio. 8. nu-
mer. 71. 225
- Rescripti forma præcise est seruanda, con-
clus. 9. num. 68. 244
- Rescriptum cum clausula non obstante re-
stringitur solum ad eum actum, contra
quem loquitur rescriptum, conclu. 8. nu-
mer. 100. 233
- Restitutio ad læsionem ob non seruata[m] for-
mam statuti in contractu petitur in loco
contractus, non autem in loco iudicij,
vel destinatae solutionis, conclusio. 7. nu-
mer. 36. 198
- Restrictio per aliud statutum facta admitti-
tur contra generalem dispositionem al-
terius statuti, sicut e contra, conclu. 5. nu-
mer. 167. 161
- Reuocantes statuta iurata, an, & quando ef-
ficientur periuri, conclusio. 8. nume-
ro 79. 228
- Reuocari quando etiam possit statutum si-
ne superioris auctoritate, d. conclu. nu-
mer. 91. 92. 93. 94. 231
- Reuocatis statutis intelliguntur etiam reuo-
cata reformationes circa illa, d. conclus.
num. 104. 234
- Rotã Romanã decis. 442. p. 1. erratum, con-
clus. 7. nu. 77. 214
- Rubrica dat interpretationem statuto, con-
clus. 2. nu. 189. 83
- Rubricarum ex diuersitate ostenditur diuer-
sas sensus statutorum, dict. conclus. nu-
mer. 192. ead.
- Rubrica declarat textum dubium, d. concl.
num. 191. ead.
- Rubrica ostendit mentem statuentium, d.
conclu. nu. 192. ead.
- Rubrica dispositiue loquens, prout nigrum
iudicatur, d. conclus. nu. 195. ead.
- Rubrica sine textu allegatur ad decisionem
causarum, si habet orationem perfectam,
d. conclu. nu. 96. ead.
- Rubricã ob generalitatem ampliatur statu-
tum, d. conclu. n. 197. ead.
- Rubrica si est generaliter nigro attenditur
non obstante quod nigrum limitate lo-
quatur, d. concl. nu. 200. 84
- Quod dic vt nu. 201.
- Rubrica quando dicatur habere perfectam
orationem, d. concl. n. 202. ead.
- Rubrica magis, quam statutum quando attẽ-
datur, d. conclus. n. 203. ead.
- Rubrica particulares casus exprimens non
dicitur generaliter loqui, d. conclus. nu-
mer. 204. ead.
- Rubricã generalitas restringitur, vt ini-
quitas euitetur, dicta conclusio. nume-
ro 206. ead.
- Rubrica si est contraria dispositis in statuto
cedit statuto, dicta conclusio. nume-
ro 208. 85
- Rubri-

- Rubrica operatur interpretationem in obscuris, non autem in contrarijs, d. conclus. num. 209. ead.
- S.
- S**acerdotis proprii interest cognoscere vultus Parochianorum, conclus. 7. numer. 22. 197
- Salicet. a Curt. iun. allegatus, conf. 6. nu. 10. declaratur, concl. 4. n. 175. 133
- Sarzanen. deputati aliquando super exactio-
ne census Marchiæ admonentur, concl. 1
num. 146. 35
- Sarzanæ statutum consideratur, d. conclus.
num. 101. 26
- Sarzanæ statutum, quod de bonis communi-
bus non possit donari, remitti, &c. inter-
pretatur, concl. 5. nu. 100. 152
- Sarzanæ statutum de soluenda Gabella de
contractu declaratur, dicta conclus. nu-
mer. 112. 153
- Sarzanæ statutum, quod pater non possit
sine venia a filio vocari in iudicium, de-
claratur, d. conc. nu. 118. 154
- Sarzanæ statutum sub rubr. de lit. & quæst.
propinq. iorū per arbitr. term. lib. 3. c. 20.
§. & si arbiter declaratur, dicta. conclus. nu-
mer. 122. ead.
- Sarzanen. aduocati habent vnde cognosce-
re, an forenses gaudent beneficio statuti
de instrumentorum executione, concl. 7.
num. 81. 216
- Sarzanen. non possunt inducere consuetu-
dinem contra statuta, conclusion. 8. nu-
mer. 40. 222
- Sarzanen. capitulatio cum serenissima Re-
publ. Ianuen. circa auctoritatem conden-
di statuta declaratur, dicta conclus. nu-
mer. 90. 231
- Sarzanæ statutum de pœna furti declaratur,
conclus. 10. n. 39. 254
- Scandalum quid dicatur, conclus. 5. numer.
72. 149
- Scandali euitandi causa non est standum in
generalitate statuti, conclusion. 5. nu-
mer. 70. 148
- Scandali euitandi causa actus factus contra
statuti dispositionem tenet, conclus. 9. nu-
mer. 67. 244
- Quod declara, vt nu. 69.
- Scientia est probanda, quando præsumptio
militat pro ignorantia, conclusion. 6. nu-
mer. 145. 185
- Scientia tunc præsumitur, cum quis tenetur
ratione sui officij indagare, d. conclu. nu-
mer. 157. 186
- Scientia statuti non sufficit, nisi & publica-
tio interueniat, concl. 8. n. 45. 223
- Scholaris licet non teneatur soluere peda-
gium de libris, tamen debet petere bul-
lettam a Gabellario, concl. 2. n. 30. 69
- Scholaris optimi intellectus, & peritiæ præ-
fertur Doctori imperito, conclus. 5. nu-
mer. 67. 148
- Scholaris recedens ab exercitio studij non
gaudet priuilegijs, d. concl. n. 114. 154
- Scholares si per statutum habeantur pro ci-
uibus, non tamen ligantur statutis de sol-
uendis Gabellis, & alijs præiudicialibus,
d. conclus. n. 173. 163
- Scholaris clericus, vide supra, in verbo Cle-
rici.
- Secularis iudex, vide supra, in verbo Iudex,
& in verbo Laici.
- Secundum statutum non reuocat primum,
nisi de eo faciat expressam mentionem,
conclus. 8. n. 72. 227
- Quod declara, vt nu. 73. 75. 76.
- Secundum statutum non tollitur per pri-
mum iuratum, d. concl. nu. 78. 228
- Quod tamen dic, vt num. 15. & seqq.
- Secundum statutum non tollit primum cō-
firmatum a superiore, dicta. conclus. nu-
mer. 80. 230
- Secundum statutum non tollit primum, si
est validum, & legitimum, dicta. conclus.
num. 95. 232
- Secundum statutū tollit primum solum in
his, quæ sunt priori contraria, d. conclus.
num. 99. 233
- Secundum statutum non insertum in volu-
mine statutorum non tollit primum, d.
conclus. nu. 101. ead.
- Imo non valet, quod declara, vt n. 102.
- Ob Senectutem receditur a generalitate sta-
tuti, conclus. 5. nu. 140. 157
- Sententia personam afficiens aliquo vincu-
lo, vt puta interdictionis, excommunica-
tionis, vel infamiæ, etiam in alieno terri-
torio afficit, concl. 6. n. 118. 180
- Sententiæ intimatio potest fieri in alio loco
verisimilis notitiæ propter metum, non
obstante statuto, quod fiat personaliter,
aut ad domum, concl. 5. n. 97. 152
- Sententiæ appellatione in statuto venit so-
lum sententia valida, conclusion. 4. nu-
mer. 29. 112
- Sententiæ tempus spectatur quoad pœnam,
conclus. 2. nu. 138. 79
- Seruientes Ecclesiæ, qui eximantur a iuris-
dictione laicorum, concl. 1. n. 120. 30
- Si dictio in statutis importat formam, con-
clus. 9. nu. 5. 236
- Significatio dubia verbi in statuto quomo-
do declaretur, concl. 2. n. 83. 74
- Symbolum in habentibus facilius est tran-
situs, d. concl. nu. 117. 77

- Et conclus. 3. num. 26. 96
- Simonia non inducitur per exiguam quantitatem muneris, conclus. 5. n. 55. 147
- Syndici si tenentur denunciare percussiones, non tenentur denunciare, ubi est solum leuis scissura cutis, concl. 5. n. 51. ead.
- Syndicus si tenetur denunciare delicta, non tenetur ad commissa extra territorium, conclus. 6. nu. 58. 175
- Et vide supra in verbo obligatus ad denunciacionem.
- Socio rixoso reperto potest recedi a societate, conclus. 5. n. 86. 151
- Solemnitates alias de iure communi introductæ non censentur reiectæ a statuto novæ solemnitates in eodem actu adhiberi mandante, conclus. 2. nu. 58. 72
- Solemnitates in contractu requisitæ a statuto, non habent locum in actu tacito, aut rescissorio, concl. 4. nu. 33. 113
- Solemnitas actus tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geritur, conclus. 6. nu. 30. 173
- Solemnitatibus a statuto requisitis non servatis contractus, nec in illo, nec in alio loco valebit, nec quoad bona alibi sita, conclus. 7. nu. 31. 198
- Solemnitates in contractibus fuerunt introductæ ad evitandas fraudes, conclus. 7. numer. 45. 201
- Solemnitas actus tota pertinet ad iurisdictionem eius, in cuius territorio actus geritur, conclus. 7. nu. 47. ead.
- Solemnitatem dans statutum ad actum porrigitur ad illum, qui licet sit inchoatus, non est tamen adhuc perfectus, conclus. 13. num. 67. 279
- Quod dic vt num seq.
- Solemnitas quod eadem adhibeatur in destruendo, quæ in construendo, vide supra in verbo regula.
- De Solutione statutum loquens verificatur in confessione de solutione, & de recepto, conclus. 10. nu. 50. 256
- Sorore a successione fratris exclusa per statutum, non habet locum versa vice, conclus. 4. nu. 32. 113
- De Spe statutum loquens debet intelligi de spe probabili, concl. 2. nu. 49. 115
- Specialia 33. ob evitanda scandala remissiue conclus. 5. nu. 73. 149
- Specialitas in principio statuti non officit, quin generale in fine generaliter sit intelligendum, conclus. 5. n. 17. 143
- Specialius statutum attenditur postposita prioritate, vel posterioritate, conclus. 8. num. 19. 219
- Speciale statutum facit cessare generale, d. conclus. num. 20. 220
- Specialius statutum prævalet generali etiã posteriori habenti clausulam generalem derogatiuam, non obstante, &c. d. conclus. num. 21. ead.
- Speciale statutum postponitur generali sequenti, quando generale alias nihil operaretur, d. conclus. nu. 23. ead.
- Specialia inter duo statuta attenditur specialius, d. conclus. nu. 24. ead.
- Specialius statutum quomodo cognoscatur & quod dicatur, d. conclus. n. 25. ead.
- Spirituales causæ quæ dicantur, conclus. 1. nu. 56. 60. 16
- In Spiritualibus causis non potest quis cogi comparere coram iudice laico, conclus. 1. num. 55. ead.
- Statim iudicatur ex arbitrio iudicis, conclus. 1. num. 86. 21
- Statutum permitrens filias famil. testari interpretatur prout de iure, vt scilicet non per hoc possit disponere de dote profecticia, quæ fuit stipulata reddi patri, conclus. 2. nu. 4. 67
- Statuta laicorum non possunt aliquo prætextu utilitatis, seu necessitatis reipublice prohibere, ne res, & bona profana in Ecclesiasticos, seu pia loca transferantur, conclus. 1. nu. 86. 21
- Statuta laicorum quando dicantur contra libertatem Ecclesiasticam lata, conclus. 1. num. 88. ead.
- Statutum retractus non ligat Clericos, & quando, remissiue, d. conclus. n. 72. 18
- Statuta recipiunt interpretationem passivam, & declarantur a iure communi, conclus. 2. num. 1. 66
- Per Statutum quando inducitur aliquid minus personale omnes leges, quæ de muneribus personalibus subeundis loquuntur, possunt ad talis statuti interpretationem adaptari, d. conclus. n. 2. 67
- Si Statutum confirmat aliquid testamentum, quod alias de iure communi non valeret, tunc leges omnes loquentes de testamentis habebunt locum circa interpretationem dispositionis talis statuti loquentis de huiusmodi testamento, d. conclus. n. 3. ead.
- Si Statuto cauetur, quod mulier post mortem viri possit eius domum inhabitare, & ibi habere alimenta, & nihil ultra, etiã si maritus eam reliquerit dominam, & usufructuariam omnium bonorum, interpretabitur ex eo, quod in tali casu disponit ius commune, d. conclus. n. 5. ead.
- Stante statuto, quod executiones debitorum fiant contra heredem sicut contra defunctum, cum defunctus possit in solidum conue-

conueniri, tamen si heres confecerit inuentarium, non poterit iuxta iuris communis dispositionem fieri executio contra eum, nisi quatenus importabunt facultates hereditatis, conclus. 2. nu. 7. ead.

Statutum quādo loquitur super aliqua dispositione a iure communi interpretata, ut puta de debito, debitore, & creditore, quā verba a iure communi interpretata important, nedum principalem debitorem, sed etiam eius successorem, semper, & de debitore, & de eius successore, & prout ius commune ipsum intelligit, interpretabitur pariter, & statutum, d. conclus. nu. 8. ead.

Stante statuto, quod ille Doctor aggregetur Collegio, qui plures albas habuerit, quā nigras, si voces fuerint pares, ille tamen admittitur, si maioris erunt auctoritatis illi, qui pro eo voces dederint, d. conclus. num. 9. ead.

Statutum mandans quomodocumque committentem homicidium pœna mortis punire, intelligitur dolo interueniente, d. conclus. nu. 16. ead.

Statutum quādam exceptiones admitteas interpretabitur de eis, prout de iure communi est dispositum, dict. conclusio. numer. 31. ead.

Statuta debent reduci ad concordiam cum iure communi, dicta conclusio. numer. 62. ead.

Statuto inherendum est nullo alio attentō, quando ita apparet de mente statuentiū, d. conclus. nu. 63. ead.

Statutum disponens id, quod ius commune recipit omnes limitationes, ampliaciones, & declarationes, quas recipit ius ipsum commune, d. concl. n. 71. ead.

Statutum nouum ab antiquo declaratur, nō obstante dictione taxatiua, d. conclus. numer. 107. ead.

Statuta vno, & eodem contextu condita ad inuicem declarantur, dicta conclus. numer. 110. ead.

Statuta antiqua declarantur a nouis, d. conclus. nu. 109. ead.

Statuta recipiunt interpretationem potius ab alijs statutis, quam a iure, d. conclus. num. 116. ead.

Statuti vna pars ab alia declaratur, d. concl. num. 112. ead.

Statutum præsimitur se conformare cum alijs statutis potius, quam cum iure communi, d. concl. nu. 118. ead.

Statutum vnum ab alio interpretabitur, nō obstante dispositione, quod statuta debeant intelligi ad literam, dicta conclus.

num. 122. ead.

Statuentes præsuntur se accomodasse consuetudini locorum vicinorum, d. conclus. num. 125. ead.

Statutum de reductione laudi ad arbitrium boni viri obseruatur ex consuetudine, d. conclus. nu. 153. ead.

Statutum alias stricte interpretandum ob præsationem large interpretabitur, dicta conclus. nu. 183. ead.

Statutum exorbitans propter generalia verba dispositiua rubricæ generaliter intelligitur, d. concl. nu. 198. ead.

Statutum, quod extantibus masculis femina non succedat, declaratur, d. conclus. num. 199. ead.

Statuta in materia proportionata interpretantur in omnibus, ut mens testatoris, d. conclus. nu. 210. ead.

Statutum puniens committentem delictum non comprehendit attentantes solum, d. conclus. nu. 213. ead.

Statutum de portantibus perlas non intelligitur de fictis, d. concl. n. 214. ead.

Statuta non deuiantia a dispositione iuris recipiunt omnes iuris interpretationes, & limitationes, d. concl. nu. 219. ead.

Statutum derogatorium iuris cōmunis ab eo non recipit interpretationem, d. conclus. nu. 226. ead.

Quod dic, ut num. 227. ad 233. ead.

Statuta sunt stricti iuris, dicta conclus. numer. 237. ead.

Statuta extenduntur quando in eis disposita non possunt commode fortiri effectū, d. conclus. nu. 238. ead.

Statuta extenduntur ad alios casus, in quibus est eadem ratio, quando non sunt casus illi per ius commune decisi, d. concl. num. 239. ead.

Statutum generaliter loquens non recipit interpretationem a dispositis a iure limitate de eadem re loquente, d. conclus. numer. 240. ead.

Statutum prohibens appellationem ab interlocutorijs declaratur, dicta concl. numer. 241. ead.

Statutum prohibens appellationem in causa possessionis declaratur, dicta conclus. num. 242. ead.

Statutum disponens in aliquo casu idem, quod ius commune militabit etiam in casibus exceptuatis ab ipso iure communi in illa materia, d. concl. n. 243. ead.

Quod tamen dic, ut nu. 244. 245. 246. ead.

Statutum interpretatur a iure communi ordinario, non autem irregulari, & extraordinario, & speciali causa inducto, dicta con-

- conclus. num. 249. ead.
 Statutum quando potius a iure communi,
 quam a Canonico, & econtra interpreta-
 tionem sumat, d. concl. n. 254. 90
 Statutum debet esse sanctū, honesta iubens,
 prohibensque contraria, d. conclus. nu-
 mer. 257. ead.
 Statuentes non presumuntur voluisse dis-
 ponere ea tacite, quæ expressè non pos-
 sunt, d. conclus. n. 268. 91
 Statuendi facultate concessa non venit po-
 testas ad iniqua, d. concl. n. 269. ead.
 Statuta illicita quando dicantur, d. conclus.
 num. 271. 92
 Statuta recipiunt interpretationem a com-
 muni vsu loquendi, concl. 3. n. 1. 93
 Statuentes presumuntur se accomodare vsui
 loquendi loci statutorum, d. conclus. nu-
 mer. 3. ead.
 Statuta sunt proprie intelligenda, concl. 4.
 num. 1. 110
A Statuti verbis recedere non debemus, d.
 conclus. nu. 2. ead.
 Statutum tantum disponit, quantum loqui-
 tur, d. concl. nu. 4. ead.
 Statuta dicuntur sterilia, tanquam mulæ, d.
 conclus. nu. 5. ead.
 Statutum prohibens lucrum ex actibus le-
 gitimis non comprehendit acquisitionē
 ex testamento, d. concl. n. 13. 111
 Statuta contra ius commune sunt accipien-
 da, prout litera iacet, dicta conclus. nu-
 mer. 51. 115
 Statutum contra ius commune non trahi-
 tur ultra casum expressum etiam ex ma-
 ioritate rationis, d. concl. nu. 53. 116
 Statutum extenditur ad casum, in quo con-
 cludit maioritas, & paritas rationis, quo-
 modo ex latissima significatione vo-
 cabuli, d. conclus. nu. 56. ead.
 Statutum licet correctorium, dicitur tamen
 fauorabile, quando nos reducit ad ius an-
 tiquum consuetum, & ideo extenditur, d.
 conclus. nu. 66. 117
 Statutum poenam imponens alicui pro alte-
 ro debet stricte interpretari, dict. conclu-
 num. 91. 121
 Statutum obligans vnum pro alio restrin-
 gitur ad territorium statuentium, d. con-
 clus. nu. 99. ead.
 Statuta eo magis sunt stricte intelligenda, si
 extraherentur statutum, quod deberent intelli-
 gi ad litteram, d. concl. n. 102. 123
 Statuta terrarum consistunt sæpe in sic vo-
 lo, & sic iubeo, d. concl. n. 104. ead.
 Statuta sunt proprie intelligenda, & stricte,
 si alias sequeretur absonus intellectus, d.
 conclus. n. 114. 126
 Statuta stricte tunc magis interpretantur, si
 alias sibi ipsis contrariarentur, d. conclu-
 num. 117. ead.
 Statutum exclusiuum foeminarum declara-
 tur, d. concl. n. 173. 133
 Statutum de gabellis, vide supra, in verbo
 Gabella.
 Statutum de vedigalibus, vide supra, in ver-
 bo Vedigalium.
 Statutum fauorabile, vide supra, in verbo
 Fauorabile.
 Statutum de compromissis, vide supra, in
 verbo Compromissum.
 Statuentium mens, vide supra, in verbo mēs
 statuentium.
 Statuti ratio vide supra, in verbo Ratio.
 Statutum quando non stricte interpretatur,
 vide infra, in verbo Stricte.
 Statuti interpretatio, vide supra, in verbo
 Interpretatio.
 Statuti extensio quando fiat in æquiparatis,
 vide supra, in verbo Æquiparata.
 Statuta ratione correlatiuorum quomodo
 extendantur, vide supra, in verbo Corre-
 latiuiorum.
 Statutum Ianuæ lib. 3. cap. 1. §. qui de nulli-
 tate, allegatur, concl. 4. n. 19. 111
 Statutum Ianuæ lib. 5. cap. 2. de fœm. dotan.
 declaratur, d. concl. n. 135. 127
 Statutum Ianuæ sub rubr. de extrinseco in-
 tellectu declaratur, concl. 2. n. 82. 74
 Et num. 158. 80
 Statutum Ianuæ, lib. 2. c. 3. sub rubr. de caus.
 execut. interpretatur, conclusion. 2. nu-
 mer. 57. 71
 Statutum Ianuæ lib. 4. cap. 20. §. his vero pō-
 deratur, d. concl. nu. 61. 72
 Statutum Ianuæ, sub rubr. de domibus ad pē-
 sio. locat. non aufer. declaratur, concl. 5.
 num. 85. 151
 Statutum Ianuæ lib. 1. c. 1. §. in his, quæ per
 Senatū interpretatur, dicta conclu. nu-
 mer. 93. 152
 Statuta habent hanc tacitam conditionem,
 videlicet si moribus vntium recipian-
 tur, concl. 8. nu. 28. 221
 In Statutorum confirmatione quæ non ve-
 niunt, vide supra, in verbo Confirmatis.
 Si Statutum extat, quod maritus stantibus fi-
 lijs non possit relinquere quicquam in
 vltima voluntate eius vxori, si tamen ma-
 ritus eam reliquerit de minima, & vsufru-
 tuariam, & filij, qui extabant tempore
 legati, defecerint, habebit vxor integrum
 vsufructum, concl. 2. n. 6. 67
 Statutum Ciuitatis dominantis, vide supra,
 in verbo Ciuitatis dominantis.
 Statutum generaliter loquens, generaliter
 debet

- debet intelligi, conclus. 5. num. 1. 141
- Statutum ubi non distinguit, nec nos distinguere debemus, d. conclu. nu. 2. ead.
- Statutum etiam dubium generaliter est intelligendum, d. concl. nu. 14. 142
- Statutum etiam durum debet generaliter intelligi, d. concl. n. 16. 143
- Statutum Sarzanæ, vide supra, in verbo Sarzanæ.
- Statuentes non præsumuntur corrigere, quod est dispositum a iure communi, d. conclu. nu. 149. 158
- Statuti generalitas, vide in verbo Generalitas statuti.
- Statutum non ligat forenses, conclus. 6. numer. 1. 169
- Statutum prohibens a duobus sententijs posse appellari, non comprehendit forenses appellantes, d. conclu. n. 2. ead.
- Statuta in non subditos disponere non possunt, d. concl. nu. 3. ead.
- Statuentes præsumuntur voluisse suis subditis, non autem exteris providere, d. conclus. nu. 7. ead.
- Statutum loquens de aliquibus personis, ut puta de agnatis, intelligitur de subditis, d. conclus. nu. 9. ead.
- Statutum loquens de moneta, intelligitur de vsuali, & expedibili in loco statuti, d. conclus. nu. 11. ead.
- Statutum simpliciter loquens de delictis, non habet locum in commissis extra territorium, d. concl. nu. 57. 175
- Statutum pœnale de eo, quod de iure communi non est punibile, non comprehendit forenses delinquentem, nisi scientem, vel ignorantem supine, d. conclus. num. 63. 176
- Statuentes non præsumuntur statuere in commodum illorum, quibus pariter, & incommodum præstare non possunt, d. conclus. nu. 75. 177
- Statutum vsu non receptum, nec forenses, nec ciues ligat, d. conclus. n. 77. ead.
- Statutum vsu non receptum, non est seruandum, d. conclus. nu. 78. ead.
- Statutum vsu non receptum est nullum, & in eo nullum est faciendum fundamentum, d. conclu. n. 79. ead.
- Statutis non dicitur contrauenire, qui statutum vsu non receptum non obseruet, conclus. 6. nu. 80. ead.
- Statuta vsu non recepta, vel per contrariam consuetudinem abrogata, non dicuntur statuta, d. concl. nu. 82. ead.
- Statutum, ut dicatur vsu non receptum, sufficit lapsus decennij, d. concl. n. 83. 178
- Statuta habent in se tacitam conditionem, si moribus vtentium recipiantur, d. conclus. num. 84. ead.
- Statutum non præsumitur vsu receptum, d. conclus. nu. 94. ead.
- Quod declara, ut nu. 97. ead.
- Statuta inferiorum, & ciuitatis subditæ confirmata a Principe præsumuntur vsu recepta, d. conclu. nu. 96. ead.
- Statutum eo ipso præsumitur vsu receptum, quod fuit publicatum, dicta conclus. numer. 99. 179
- Statuto stante, quod bona perueniant ad primogenitum, de omnibus erit iudicandum secundum consuetudinem, ubi res sita erant, d. conclu. nu. 101. ead.
- Statutum loci, in quo res sitæ sunt, semper inspicitur quoad ipsas res, d. conclus. numer. 102. ead.
- Statutum exclusiuum fœminarum quando non extendatur ad bona extra territorium, d. conclus. nu. 103. ead.
- Statutum siue loquatur in rem, siue in personam, quoad solemnitates non comprehendit statutum extra iurisdictionem contrahentem, d. concl. n. 113. 180
- Statuendi potestas inter suos subditos territorium non arctatur, d. concl. n. 116. ead.
- Statutum tunc indubitanter ligat subditorum personas, quando de eis expresse disponit, d. concl. nu. 119. 181
- Statutum fauorabile, & in personam loquens extenditur etiam quoad bona subditi extra territorium existentia, d. conclus. num. 120. ead.
- Statutum quando est fauorabile ad bona extra territorium existentia extenditur, d. conclus. n. 121. ead.
- Statutum fauorabile, & in personam loquens, quando trahatur extra territorium, dicta conclus. n. 128. 129. 130. 131. 183
- Statutum si expresse disponat de bonis extra territorium sitis, quod illa comprehendet, d. conclus. n. 132. 184
- Statutum mandans, quod non possit appellari duabus sententijs conformibus, non ligat subditum extra territorium, d. conclus. nu. 139. ead.
- Statutum prohibens ignorantiam allegari intelligitur de crassa, & non probabili, d. conclus. nu. 152. 186
- Statutum de quo est publica vox, & fama ignorari non præsumitur, dicta conclus. num. 160. ead.
- Statutum licet extrauagans, si tamen est publice notum, ignorari non præsumitur, d. conclus. nu. 168. 187
- Statutum de bonis loquens illa afficit, siue possideantur a ciue, siue ab aduena, d. conclus.

- cluf.num. 182. 188
 Statutum, quod forenses possint grauari
 plusquam ciues in bonis, valet, d. conclu.
 nu. 192. 267
 Statutum limitatum ad ciues, vel ad perso-
 nas Ciuitatis non poterit extendi ad fo-
 renses, d. concl. n. 193. 190
 Statutum loquens de instantia concurrat or-
 dinatoria, & comprehendit Clericum, &
 forenses, secus si ageretur de desertione
 causæ, d. concl. nu. 197. 191
 Statutum disponēs de effectu probationum
 non comprehendit, nisi subditos, d. con-
 cluf. nu. 198. 192
 Statutum Vniuersitatis mercatorum quod
 scriptura priuata faciat plenam fidem ser-
 uabitur a quolibet foro, inter personas tã-
 men subditas statuentibus, secus inter
 alias, d. concl. nu. 199. 191
 Statutum ordinatorium iudicij comprehen-
 dit forenses, tam coram ordinario, quam
 delegato, d. concl. nu. 200. ead.
 Statuto de aliquo casu non existente quid
 seruandum, concl. 7. nu. 83. 216
 Statuentes non habent iurisdictionem in lo-
 co exempto, quamuis intra territorium,
 d. concluf. nu. 38. 199
 Statutum dicitur pars iuris ciuilibus, d. concl.
 num. 42. 207
 Statutum nunquam tollitur per non vsum,
 sed per contrarium vsum sic, concluf. 8.
 num. 37. 222
 Statutum in esse deductum semper præsu-
 mitur in dubio durare, & esse in viridi
 obseruantia, d. concl. n. 41. ead.
 Statutum non publicatum, licet posterius
 non præualet primo, d. concl. n. 42. ead.
 Statutum sicut se habet ad statutum, ita con-
 fuerudo ad consuetudinem, d. concl. nu-
 mer. 13. 219
 Statutum posterius non præualet primo, si
 est iustius, d. concl. nu. 14. ead.
 Statutum permittens probationem etiam
 per testes, dicitur iustius altero solū per
 instrumenta fieri posse concedente, dicta
 concluf. nu. 15. ead.
 Statutum foeminarum exclusiuum, donec
 existant masculi, est iustius eo, quod ex-
 cludit perpetuo, d. concl. n. 16. ead.
 Ad Statuti esse tria requiruntur, d. concluf.
 num. 43. 223
 Statutum disponens conditionaliter in ali-
 quo actu cicitur dare formam, & actus in
 contrarium factus non valet, concluf. 9.
 num. 2. 235
 Statutum disponens, quod aliter actus fieri
 non possit, dicitur dare formam, d. concl.
 num. 9. 236
 Statutum prouidens super actu faciēdo ali-
 ter quam fuerit prouisum de iure com-
 muni, quando dicatur dare formam, dict.
 concluf. nu. 13. ead.
 Statuto, quod in contractu mulieris adsit cō-
 sensus propinquorum, & quod aliter cō-
 tractus non valeat, non potest renuntia-
 ri, d. concl. nu. 20. 237
 Statuto continente etiam secundo fauo-
 rem publicum potest renuntari, d. con-
 cluf. nu. 24. 238
 Statutum aliquid disponens & pœnam con-
 trafacienti imponens, non importat actus
 inualiditatem, d. concluf. n. 38. 239
 Quod declara, vt nu. 41. ad 44.
 Statutum præfigens tempus instantiæ, facit,
 quod sententia post illud tempus lata, nō
 valet, d. concl. n. 40. 240
 A Statuto quod requiritur post actum iam
 factum non dicitur de forma, d. concluf.
 num. 45. 241
 Quod dic, vt nu. 47. 48. 49.
 Statutum quando dicatur prohibitorium,
 ad effectum, vt actus in contrarium factus
 sit nullus, d. concl. n. 55. 242
 Statutum loquens in casu vero, non habet
 locum in casu ficto, concl. 10. n. 1. 243
 Statutum, quando transiit in contractum
 non subditi, non potest abrogari, & ab-
 rogatum potest allegari, concluf. 11. nu-
 mer. 28. 260
 Statuentes dubio non præsumantur velle
 corrigere disposita a iure communi, con-
 cluf. 12. nu. 4. 267
 Statutum de agnatis non erit conformandū
 cum iure communi quoad spurium legi-
 timatum, concl. 12. n. 16. 268
 Ob Sterilitatem superuenientem non statur
 generali dispositioni statuti, concl. 5. nu-
 mer. 83. 150
 Stricte non interpretantur statuta, quando
 potest procedi vigore statuti de similibus
 ad similia, concl. 4. n. 188. 135
 Stricte, & large interpretantur statuta pro-
 ut consuetudo loci suadet, d. concluf. nu-
 mer. 204. 137
 Subditus quis non dicitur respectu bono-
 rum in statuto, concl. 4. n. 8. 110
 Subditorū statuti deficiētibus recurritur ad
 statuta ciuitatis dominātis, cōc. 2. n. 86. 74
 Subditi parochiæ exemptæ non ligantur sta-
 tutis Episcopi, in cuius diocesi dicta paro-
 chia sita est, concl. 6. nu. 37. 173
 Subditi quibus necesse est parere mandatis
 superiorum censentur recepisse statuta
 illorum, d. concl. n. 98. 178
 Subditorum res, extra tamen territorium
 existentes non subiacent statuto ciuitatis,
 dicta

dicta conclus. num. 100. 179
 Subditus constituens domicilium extra ter-
 ritorium dicitur fortitus diuersas patrias
 d. conclus. nu. 104. ead.
 Subditus constituens alibi domicilium, &
 desinens sustinere onera in propria ori-
 ginis Ciuitate priuatur beneficio statuto-
 rum originis, d. concl. n. 105. ead.
 Subditi non ligantur statuto propriæ Ciui-
 tatis disponente circa solemnitates in cō-
 tractibus adhibendas, quādo contrahunt
 extra iurisdictionem, d. concl. n. 109. ead.
 Subditus volens potest vti statuto fauorabi-
 li patriæ suæ, d. conc. n. 114. 180
 Subditus ligatur etiam extra iurisdictionem
 statuto patriæ inhabilitante præcise per-
 sonam, d. concl. n. 115. ead.
 Subditus contrahens data opera extra terri-
 torium in fraudem statuti nulliter con-
 trahit, d. concl. nu. 134. 184
 Subditus litigans extra territorium non li-
 gatur statuto propriæ Ciuitatis etiam in
 his, quæ decisionem important, d. concl.
 num. 138. ead.
 Subditus ligatur solemnitate statuti etiam
 in loco exempto, intra tamen territorium,
 concl. 7. nu. 39. 199
 Sed dic remissiue, vt ibi.
 Non Subditus fit subditus respectu rei in
 territorio existente, conc. 8. n. 57. 224
 Subditorum statuta debent ita interpretari,
 vt non discordent, si fieri potest a statu-
 tis superiorum, conc. 12. n. 8. 263
 In Successione bonorum forenses subiacēt
 statuto loci bonorū, concl. 6. n. 203. 191
 In Successione bonorum per forensē nō
 consideratur, aut præiudicium, aut fauor
 ipsius, d. concl. nu. 206. ead.
 De Successionibus statutum loquens intelli-
 gitur prout de iure, quod vocans fratres
 sit de vtriusque coniunctis, concl. 2. n. 32.
 & seq. 69
 Summus Pontifex in locum, & quoad om-
 nes Clericos priuilegia fori derogare nō
 potest, concl. 1. nu. 234. 33
 Superflua debent potius reddi statuta, qua
 quod quis indebite damnum patiatur, cō-
 clus. 5. nu. 38. 146
 Superfluum debet potius reddi statutum,
 quam quod iniquitatem, iniustitiam, ab-
 surditatem, aut damnum indebitum alte-
 rius contineat, concl. 12. n. 23. 265
 Superiori præcepto non obedire non sem-
 per malum, & quando, concl. 1. n. 154. 36
 Superuenientia rei facit, vt recedatur a sta-
 tuto generali, concl. 5. nu. 135. 157
 Suspicio omnis cessat in Imperatore, concl.
 13. num. 34. 271

T.

Taxatiua, dictio, non operatur in casus
 concordēs, vel concordabiles, concl. 2.
 num. 108. 76
 Si reperiretur in statuto correctorio rō po-
 test statutum extēdi etiam ex ratione ex-
 pressa in statuto correctorio, & pœnali,
 conclus. 4. n. 177. 178. 134
 In dispositione fauorabili excludit solum
 casus habentes dissimilitudines rationis,
 d. concl. n. 159. 131
 In statuto excludit casum fidum, concl. 10.
 num. 21. 251
 Taxatiua verba implicitam in se negatiuam
 habent, d. concl. nu. 22. ead.
 Tempus compositionis, non autem confir-
 mationis attenditur in prælatione statu-
 ti, conclus. 8. nu. 3. 218
 Tempus appositum, vel præfixum a statuto
 dicitur continere formam, conclus. 9. nu-
 mer. 10. 236
 Declara tamen, vt nu. 11. & 12.
 Termino ad obligationem statuti elapso, ne-
 dam nuda scientia statuti promulgati, sed
 etiam cognitio dispositionis eius præsu-
 mitur, concl. 6. nu. 148. 186
 Termino a statuto præfixo ad dicendum de
 nullitate elapso quacunque nullitas ex-
 cluditur, concl. 4. n. 18. 111
 Extra Territorium quilibet censetur ad in-
 star priuati, concl. 6. n. 6. 169
 Tertius seruandum est potius, quam in hæ-
 rere statuto, concl. 4. n. 121. 126
 Testamentum fieri potest per Clericos etiā
 absque præsentia parochi non obstante
 statuto laicorum in contrarium, concl. 1.
 num. 30. 13
 Testamentum est de iure gentium, licet de
 iure ciuili approbatum, conclus. 4. nu-
 mer. 14. 111
 Testamentis in cōficiendis atteditur statutū
 loci in quo cōficiuntur, concl. 7. n. 27. 197
 Testandi facultas data intelligitur secundum
 consuetudinem loci, vbi fit testamentum,
 d. concl. nu. 29. ead.
 Testari si prohibetur filius familias a statu-
 to, non intelligitur de filio familias foren-
 se, concl. 6. nu. 15. 170
 Testari prohibitus, nisi seruata certa forma
 a statuto laico, nō intelligitur ce sta-
 tuto ad pias causas, concl. 1. n. 44. 15
 Testis pariter consanguineus nō repellitur
 a testimonio inter consanguineos, concl.
 5. num. 92. 252
 Testes, vt communem usum loquendi pro-
 bent, que modo deponere debeant, con-
 clus. 3. nu. 59. 95
 Tiberij Grachi exemplum in imminente
 reipu-

- reipublicæ periculo, concl. 1. nu. 214. 48
- Tonsura sola, vel habitu solo vtens clericus non gaudet priuilegio fori contra Rol. a Vall. & Farinac. concl. 1. n. 110. 28
- De quo tamen dic, vt nu. 111.
- Tutelas laicorum assumere cogens clericos statutum non valet, concl. 1. n. 69. 18
- Tutor, vel curator potest præiudicare minori in quærendis, concl. 1. n. 253. 34
- Tutor quis esse poterit debitor modicæ quantitatis, non obstate statuto, quod debitor non possit esse tutor, concl. 5. n. 62. 147
- Tutor simpliciter datus a iudice pupillo habenti bona in diuersis territorijs ad omnia bona datus censetur, concl. 6. n. 125. 183
- Tutor principaliter datur personæ non rei, d. concl. nu. 126. ead.
- Tutoris datio facta a iudice expresse quoad bona alterius territorij est nulla ipso iure, conclus. 5. nu. 124. 155
- V.
- V**ariatio qualitatum, vel differentia in aliqua re facit recedere a generalitate statuti, & exempla, conclus. 5. nu. 104. ad 107. 153
- De Vectigalibus statutum loquens interpretatur prout de iure, quod nihil soluatur pro his, quæ deferuntur pro vsu sui gratia, conclus. 2. nu. 20. 68
- Et vide supra, in verbo Gabella.
- Venditionis appellatione non venit præsumpta in statuto, concl. 10. n. 10. 248
- Verbum si reperitur in statuto habens plures, omnes tamen proprias significaciones, quid agendum, concl. 4. n. 208. 137
- Verbum solitum præferri ex consuetudine alicuius loci intelligitur secundum communem vsum, concl. 3. nu. 25. 96
- Verbum æquiuocū statuti declaratur a dispositione eiusdem alibi de tali verbo expresso, concl. 2. n. 114. 77
- Verba statuti præcedentia a sequentibus interpretantur, d. concl. n. 113. ead.
- Verba impropriantur, vide supra, in verbo Impropriantur.
- Verba statutorum interpretantur secundum communem vsum loquendi illorum hominum, quos respiciunt, & de quibus disponunt, concl. 3. nu. 38. 98
- A** Verbis statuti recedere non debemus, conclus. 4. num. 2. 110
- Verba subiunctiui modi, quæ possunt importare præteritum, & futurum tempus in statutis, importabunt solum futurum, sicut de omni alio verbo apto importare dicta duo tempora, concl. 13. n. 6. & 7. 267
- Verecundia est maxima pars pœnitentiæ, conclus. 7. nu. 23. 197
- Verus casus statuti habet locum in præsumto, d. conclu. nu. 53. 205
- Vestimentorum, quæ quis portat in dorso, non debet solui gabella, concl. 2. n. 24. 69
- Vestis appellatione venit regulariter quicquid tegit corpus, concl. 3. nu. 12. 94
- Vicinæ ciuitatis statuta dant interpretationem alijs statutis, concl. 2. n. 123. 77
- Vicinitas actus personæ, vel loci limitat generalitatem statuti, concl. 5. n. 126. 155
- Virtualium vsus sui causa emporij, & aliorum sui vsus gratia generaliter nõ debet solui gabella, concl. 2. n. 25. 69
- Vidua etiam dicitur, quæ nunquam maritum habuit, concl. 3. n. 11. 94
- Vidua, pupilli, rustici, & aliæ personæ huiusmodi, an excusentur in omiissione formæ, concl. 9. nu. 65. 244
- Villa, si tenerur ex statuto capere malefactorum, sub pœna, si plures fecerint vnum homicidium, & villa non ceperit illos, nõ per hoc tenerur, nisi vnica pœna, concl. 4. num. 89. 121
- Vitalitas personæ facit, quod recedatur a generalitate statuti, concl. 5. n. 44. 147
- Vinculum iniectum ante clericatū, vel post, vt cognoscitur, vide remissiue, conclu. 1. num. 237. 53
- Vino extra territorium collecto prohibito conduci ad ciuitatem per statutum non comprehenditur vinum clericorum, d. conclus. nu. 11. 10
- Vltimo capitulo statuitur inter multa contraria in eodem statuto, concl. 8. n. 7. 219
- Vltimum statutum specialius præfertur primo etiam plenissime disponente, d. conclus. nu. 8. ead.
- Vicina consuetudo attenditur, d. concl. numer. 9. ead.
- Vltimum statutum tunc attenditur, si est vltimum in compilatione, non autem solū in ordine statutorum, d. concl. n. 18. ead.
- Vltimum statutum non præfertur primo, quando non fuit vsu receptum, d. conclus. num. 27. 221
- Vltimum statutū non tollit prius, quod transit in contractum, concl. 8. n. 47. 223
- Vltimum statutum non præualet primo, si primum esset derogatorium contrariæ dispositionis alterius statuti, dict. conclus. num. 70. 226
- Vltimum statutum quando deroget etiam factis in executionem primi statuti, tunc vigentis, d. concl. n. 103. 234
- Vltima derogat prioribus, concl. 8. n. 3. 306
- Vnica tantum gabella de contractu, & illa in loco contractus est soluenda, concl. 2. num. 67. 72

- Vniuersitatis appellatione in mere fauorabilibus veniunt etiam clerici, idem si fit mentio de districtualibus, & de ciuibus, conclus. 1. nu. 193. 44
- Vfus communis loquendi, vide supra, in verbo communis vsus.
- Vsi si fuerunt ciues per longum tempus aliquo modo statuto, in eo casu non consideratur communis vsus loquendi, concl. 7. nu. 40. 199
- Vsu non receptum statutum non attenditur in contractibus, concl. 7. n. 82. 216
- Vsu non receptum statutum non obseruans non peccat, concl. 8. nu. 29. 221
- Vsu non receptum statutum non habetur in consideratione, d. concl. n. 30. ead.
- Vsu non receptum, vt dicatur statutum, sufficiens decem anni a die conditi statuti, d. conclus. nu. 31. ead.
- Vsu receptum an præsumaturs statutum remissive, d. concl. nu. 33. ead.
- Vsus contrarius, vt operetur, debet esse de maiori numero casuum, dict. conclu. numer. 38. 222
- Vsus, seu consuetudo contraria statutis, non potest induci per populum non habentem facultatem legis condendæ, d. concl. num. 39. ead.
- Vsu receptum statutum non potest allegari, si per contrarium vsum fuit sublatum, conclus. 11. nu. 7. 258
- Vtilitate publica suadente, statutum etiam in vim contractus potest tolli, conclus. 8. num. 58. 224
- Vulnusculum non venit appellatione vulneris in statuto, concl. 5. n. 53. 147
- Vxoris appellatione an veniat sponsa per verba de præsenti, concl. 3. n. 16. 94

F I N I S .

Vltimo tractatus de predestinatione...
 Vltimo tractatus de peccato originali...
 Vltimo tractatus de peccato mortali...
 Vltimo tractatus de peccato veniali...
 Vltimo tractatus de poenitentia...
 Vltimo tractatus de matrimonio...
 Vltimo tractatus de heresi...
 Vltimo tractatus de schismate...
 Vltimo tractatus de excommunicatione...
 Vltimo tractatus de iuramento...
 Vltimo tractatus de iudicio...
 Vltimo tractatus de morte...
 Vltimo tractatus de resurrectione...
 Vltimo tractatus de ultimo iudicio...
 Vltimo tractatus de paradiso...
 Vltimo tractatus de inferno...

Vltimo tractatus de predestinatione...
 Vltimo tractatus de peccato originali...
 Vltimo tractatus de peccato mortali...
 Vltimo tractatus de peccato veniali...
 Vltimo tractatus de poenitentia...
 Vltimo tractatus de matrimonio...
 Vltimo tractatus de heresi...
 Vltimo tractatus de schismate...
 Vltimo tractatus de excommunicatione...
 Vltimo tractatus de iuramento...
 Vltimo tractatus de iudicio...
 Vltimo tractatus de morte...
 Vltimo tractatus de resurrectione...
 Vltimo tractatus de ultimo iudicio...
 Vltimo tractatus de paradiso...
 Vltimo tractatus de inferno...

